

Національний університет «Львівська політехніка»
Міністерство освіти і науки України

Львівський національний університет імені Івана Франка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

МЕЛЬНИЧУК ОКСАНА ДМИТРІВНА

УДК 811.111+81'373.42

**КОГНІТИВНЕ СХЕМАТИЗУВАННЯ
ДОСВІДУ НЕВЕРБАЛЬНОГО
В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. Д. Мельничук

Науковий консультант –
Левченко Олена Петрівна,
докторка філологічних наук, професорка

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Мельничук О. Д. Когнітивне схематизування досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. Національний університет «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України, Львів; Львівський національний університет імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України, Львів, 2024.

Дисертацію присвячено когнітивному схематизуванню когнітивно-філософського поняття досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі, що актуалізується визначеними одиницями: константами досвіду *невербального*. Актуальність наукової розвідки визначена розширенням вивчення тексту у напрямі когнітивних студій та пов'язана з моделюванням пізнання семантичного простору або смислу англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику як когнітивного схематизування; вербалізацією досвіду про невербальну комунікацію/поведінку як парамовного та кінесичного значення у системі фреймів – когнітивній схемі, яка виявляє семантичну, синтаксичну, тематичну та наративну реалізацію констант досвіду *невербального* у взаємодії поверхневих та глибинних рівнів дискурсу художнього прозового тексту. Значущість аналізу підсилюється актуалізацією констант досвіду *невербального* як структурного, когнітивного та інтерпретаційного феномену у текстовому просторі, представленого текстами англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику, що представлена у жанрі роману.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в дисертації вперше в сучасній лінгвістиці на матеріалі сучасної англійської мови подано рівневий та системний опис вияву досвіду невербальної комунікації/поведінки як констант досвіду *невербального* з оперттям на методологічні засади когнітивної наратології. Уперше напрацьовано методику вивчення констант досвіду *невербального* як системи фреймів у текстовому просторі англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику. Визначено семантичну, синтаксичну, тематичну та наративну

роль констант досвіду *невербального* в архітектоніко-композиційній організації англійськомовного художнього дискурсу. Уточнено та описано типи значення констант досвіду *невербального* як парамови та кінесики. Новою є окреслена парадигма моделювання смислу, або когнітивного схематизування констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі. Вперше з опертям на когнітивну наратологію змодельовано способи й механізми вияву констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому прозовому тексті у вигляді фреймової моделі.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження констант досвіду *невербального*, пов'язаного з досвідом про невербальну комунікацію/поведінку, розпрацьоване з опертям на функційну парадигму сучасних філологічних студій. Досліджено семантичний фрейм констант досвіду *невербального* та способи його вербалізації й актуалізації в англійськомовному художньому дискурсі. Проаналізовано синтаксичний фрейм констант досвіду *невербального* та зв'язок граматичних конструктів з формуванням емотивного/оцінного ставлення персонажів та/або читача. Своєрідність експлікації констант досвіду *невербального* виявляється в наявності поверхневого (семантичного, синтаксичного) та психічного/ментального, або глибинного (тематичного, наративного) рівнів, що уможливорює розуміння та інтерпретацію художнього прозового тексту як спільного смислу, або об'єкта пізнання, створеного автором-наратором та сприйнятого читачем. Константи досвіду *невербального* уможливають встановлення взаємозв'язку між зовнішніми лінгвістичними та внутрішніми смислотвірними фреймами, які віддзеркалюють задум автора, що полягає у синтезі мовного і позамовного, вербального і невербального в читацькій свідомості у процесі когнітивного схематизування.

Окреслено когнітивно-нاراتологічний потенціал констант досвіду *невербального*, що є чинником впливу на зв'язність художніх прозових текстів та способом продукування авторської оповіді, творенням суб'єктивної та багатопланової поліфонії наративу. Когнітивна природа констант досвіду *невербального* постає як результат зв'язку композиційної структури, поняттєвого

контекстного наповнення та інтерпретації лексичного вираження. Семантична структура та синтаксичне оформлення констант досвіду *невербального* зумовлені й перебувають у тісному зв'язку з особливостями їхнього викладу у дискурсі наратора та персонажів, належністю до визначеного типу наративу.

З'ясовано роль структурного чинника констант досвіду *невербального* у когнітивному схематизуванні, який задовольняє умови цілісності, трансформації та саморегулювання семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фрейму. Структура художнього твору втілює кількісні та якісні параметри: будовою, або композицією художнього твору. Константи досвіду *невербального* формують семантичну структуру як типи (парамова, кінесика) та групи (описове, неописове) значення; утворюють конструкційні схеми на основі частин мови; забезпечують смисловий рівень тем та концептів художнього прозового тексту; функціонують у системі дискурсу наратора та персонажів.

Встановлено, що у когнітивній перспективі англійськомовний художній прозовий текст є організацією людського знання та досвіду про невербальну комунікацію/поведінку за посередництвом свідомості наратора (імплицитного автора) та скерований на читача. Константи досвіду *невербального* реалізуються (об'єктивуються, вербалізуються, актуалізуються, профілюються) у дискурсі художнього прозового тексту як ментальна/психічна когнітивна схема, що містить сукупність структурних, когнітивних та інтерпретаційних компонентів, об'єднаних філософським розумінням емпіризму. Архітектоніка та мовні засоби тексту забезпечують формування когнітивної схеми, яка скеровує розуміння художнього прозового тексту читачем. Важливим є процес вилучення знань з художнього прозового тексту, що вимагає особливих засобів опрацювання мовного матеріалу. До цього процесу, когнітивного/пізнавального за своєю суттю, який розпочинається зі сприйняття друкованих слів, є долученими знання мови, розуміння світу у зв'язку з когнітивними структурами.

Доведено сутність інтерпретації англійськомовного художнього прозового тексту, що побудована на відкритості текстів та залучає поняття герменевтичного кола, має опертя на філософію задля розуміння констант досвіду *невербального* як

частини смислу. Інтерпретація виникає як розуміння письмового тексту та стає вираженням, осягненням смислу, що втілений у дискурсі. Звернення до герменевтичних проблем інтерпретації залучає когнітивну перспективу теорій літературного тексту щодо аналізу його сприйняття. Когнітивна герменевтична розвідка охоплює вивчення символічних систем – текстів, які містять вербалізацію досвіду, актуалізоване як константи досвіду *невербального* у дискурсі персонажа.

Виявлено структурний, когнітивний та інтерпретаційний аспекти когнітивного схематизування констант досвіду *невербального* як фрейму у зв'язках глибинного та поверхневого рівнів. Семантичний фрейм виявляє структуру у вигляді розгалужених слотів: *жест, обличчя, постава, голос*, згідно з типами (*пармова, кінесика*) та групами значення (*описове, неописове*). Синтаксичний утворює конструкційні схеми на основі найчастотніших лексем. Архітектоніка тематичного фрейму відбита як пряма та непряма актуалізація тем/концептів. Наративний фрейм побудований як розрізнення прямого, непрямого та невластивого прямого мовлення у взаємодії зовнішнього та внутрішнього персонажного мовлення. Когнітивний аспект констант досвіду *невербального* виявляється у когнітивній семантиці, когнітивній граматиці, асоціативних зв'язках тем/концептів, розподілі семантичного простору та відтворенні мисленнєво-мовленнєвої діяльності у дискурсі наратора ↔ персонажів. Інтерпретаційний вимір пов'язаний зі встановленням асоціативних концептуальних зв'язків лексем, які виявляють знання про невербальну комунікацію; розумінням емотивного значення, виявленням наративних когнітивних, комунікативних та дискурсних функцій.

Досліджено, що константи досвіду *невербального* фігурують в англійськомовному художньому дискурсі на воєнну тематику у жанрі роману та виявляються одним із сутнісних чинників творення художнього дискурсу; тріада мова ↔ пармова ↔ кінесика є авторським експериментуванням зі змістом і формою, виступає засобом розкриття внутрішнього світу персонажів/героїв, надає їм психологічних характеристик, розкриває емотивне/оцінне ставлення. Константи досвіду *невербального* є засобом створення і мовленнєвої характеристики персонажа, і прийомом втілення експресії художнього дискурсу.

Аналіз реалізації фрейму констант досвіду *невербального* дав змогу сконструювати пізнання художнього прозового тексту читачем та означити роль досліджуваного феномену як частини розуміння та інтерпретації смислу.

Дихотомія структурного та концептуального текстових рівнів, під якою розуміємо особливості, пов'язані зі співвідношенням різних способів передавання мовомислення у системі фреймів поверхневого (семантичний, синтаксичний) та глибинного (тематичний, наративний) рівнів, слугувала основою аналізу смислотвірного потенціалу констант досвіду *невербального* у дискурсних зонах персонажів та наратора, які позбавлені чітких меж, – потенційний читач бере безпосередню участь в комунікації на різних наративних рівнях: і через діалогічні відносини з автором-наратором (наратор → читач), і через сприйняття діалогів текстових антропоморфів: наратора та персонажів.

Доведено, з опертям на фактологічний матеріал, що різнорівневий фрейм у сукупності структурних, когнітивних та інтерпретаційних аспектів є ефективним засобом моделювання розуміння та інтерпретації констант досвіду *невербального* як частини смислу художнього прозового тексту; охоплює інтерференцію одиниць усіх мовних рівнів, експлікує складну синергію чуттєвих вражень, відтворену на наративних рівнях у лінійному розгортанні сюжету як когнітивне схематизування з метою пізнання об'єкта естетичної реальності: англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику у жанрі роману.

Перспективу подальших праць вбачаємо в комплексному дослідженні констант досвіду *невербального* у дискурсах різних жанрів й тематичного спрямування; розпрацюванні моделей пізнання наративу з урахуванням напрацювань у когнітивній галузі. Подальші наукові пошуки також можна скерувати у русло зіставного аналізу та/або перекладу констант досвіду *невербального* різними мовами.

Ключові слова: когнітивне схематизування/моделювання, фреймова схема, невербальна комунікація/поведінка, константи досвіду *невербального*, художній дискурс, дискурс наратора/персонажів, художній прозовий текст, наратив/наратологія, інтерпретація, пізнання.

ABSTRACT

Melnychuk O. D. Cognitive schematization of nonverbal experience in English fictional discourse. – Qualification Research Paper. Manuscript.

Dissertation of the requirements for the scientific degree of Doctor of Philological Sciences in the speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv; Ivan Franko Lviv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2024.

The thesis explores the cognitive schematization of nonverbal experience within English fictional discourse, uncovering distinct units termed as constants of nonverbal experience. The significance of this scientific inquiry lies in its profound expansion of fictional text analysis into the realm of cognitive studies. It is closely connected to the modelling of knowledge regarding the semantic space or meaning embedded in English fictional discourse on military topics. This is achieved through cognitive schematization, encompassing the verbalization of nonverbal communication/behavior as paralinguistic and kinesics meaning within a cognitive model – a frame scheme revealing the semantic, syntactic, thematic, and narrative implementation of constants of nonverbal experience. This analysis looks into the complicated interplay between surface and deep meaningful levels of discourse in a fictional text. The heightened significance of this analysis is underscored by the actualization of constants of nonverbal experience as a structural, cognitive, and interpretive phenomenon within the textual space of English fictional discourse on military themes. This discourse is presented in the modern novel, adding a contemporary layer to the exploration of nonverbal communication in fictional discourse.

The thesis introduces a groundbreaking scientific contribution by offering a comprehensive and systematic exploration of the manifestation of nonverbal communication/behavior experiences as constants within the framework of nonverbal experience. What sets this research apart is its pioneering application of methodological principles from cognitive narratology, providing a fresh perspective in modern linguistics. A novel method for investigating the constants of nonverbal experience, treating them as a frame scheme within the textual space of English fictional discourse on military topics, has been developed. The study goes on to reveal the semantic, syntactic, thematic, and

narrative roles played by the constants of nonverbal experience in shaping the architectural and compositional organization of English fictional discourse. The dissertation also contributes to the field by specifying and describing the diverse types of meaning associated with the constants of nonverbal experience, particularly as paralanguage and kinesics. Notably, the research introduces a defined paradigm for modelling meaning – cognitive schematization of the constants of nonverbal experience in English fictional discourse. A significant breakthrough lies in the application of cognitive narratology, as the research models the methods and mechanisms for revealing the constants of nonverbal experience in English fictional texts through a frame scheme. This innovative approach provides a novel lens through which to understand the elaborated layers of nonverbal communication in English fictional discourse.

The study's theoretical and methodological underpinnings in the examination of constants of nonverbal experience, particularly in the realm of nonverbal communication/behavior, are firmly rooted in the functional paradigm of contemporary philological studies. The research investigates the semantic frame of constants of nonverbal experience, exploring the ways in which these constants are verbalized and actualized within the context of English fictional discourse. Furthermore, the syntactic frame of constants of nonverbal experience is scrutinized, with a focus on understanding the connections between grammatical constructions and the formation of emotional/evaluative attitudes among characters and/or readers. The distinctiveness of explicating constants of nonverbal experience lies in the simultaneous presence of surface (semantic, syntactic) and psychological/mental, or deep (thematic, narrative) levels. This multifaceted approach facilitates the comprehension and interpretation of a fictional text as a shared meaning – an object of knowledge co-created by the author-narrator and perceived by the reader. Crucially, the study posits that constants of nonverbal experience serve as a bridge between external linguistic and internal meaning-making frames. These frames mirror the author's idea, which revolves around synthesizing linguistic and non-linguistic within the reader's mind during the cognitive schematization process. This interplay fosters the significance of nonverbal elements in reader's cognitive experience.

The study illuminates the cognitive and narratological potential embedded within the constants of nonverbal experience, serving as a pivotal influence on the coherence of fictional texts. These constants act as a mechanism for shaping the author's narration, contributing to the creation of a subjective and multi-level polyphony within the narrative. The cognitive essence of constants of nonverbal experience emerges from their interconnectedness with the compositional structure, conceptual content, and the interpretation of lexical expressions. The semantic structure and syntactic design of constants of nonverbal experience are meticulously examined, closely tied to their nuanced presentation within the discourse of both the narrator and characters, each belonging to a distinct type of narrative. Clarification is provided regarding the structural role of constants of nonverbal experience in cognitive schematization. This elucidation highlights their contribution to the integrity, transformation, and self-regulation of the semantic, syntactic, thematic, and narrative frame. Within the exploration of a fictional text's structure, the study involves both quantitative and qualitative parameters, emphasizing the significance of structure or composition. Constants of nonverbal experience actively shape a semantic structure, embodying types (paralanguage, kinesics) and groups (descriptive, non-descriptive) of meaning. Additionally, they construct structural schemes grounded in parts of speech, offer a meaningful layer to the themes and concepts within the fictional text, and unveil the significance of narrative levels.

The cognitive examination reveals that an English fictional text serves as a complex organization of human knowledge and experiences concerning nonverbal communication/behavior. This organization is channeled through the consciousness of the narrator (implicit author) and is intended for the reader. The constants of nonverbal experience materialize within the discourse of a fictional text, taking the form of a frame scheme. This scheme comprises structural, cognitive, and interpretive components bound together by the philosophical tenets of empiricism. The architectural design and linguistic elements of the text work cohesively to construct a frame scheme, providing a guiding framework for the reader's understanding of the literary text. The extraction of knowledge from a fictional text is a pivotal process, necessitating specialized tools for processing linguistic material. This process intertwines language proficiency with an understanding

of the world, forming a cognitive essence that commences with the perception of printed words. The interpretation of the English fictional text is rooted in the concept of openness, incorporating the hermeneutic circle to comprehend the constants of nonverbal experience as integral parts of meaning. Interpretation evolves as an understanding of the written text, transforming into an expression that grasps the meaning embedded in the discourse. Studying hermeneutic problems engages with the cognitive perspectives of literary text theories, particularly in analyzing its perception. Cognitive hermeneutic intelligence encompasses the study of symbolic systems – fictional texts that verbalize experiences – specifically, the representation of nonverbal communication actualized as constants of nonverbal experience within the system of narrative levels.

The structural, cognitive and interpretive aspects of the cognitive schematization of the constants of nonverbal experience as a frame in the connections of the deep and surface levels are revealed. The semantic frame reveals the structure in the form of branched slots: gesture, face, posture, voice, according to types (paralanguage, kinetics) and meaning groups (descriptive, non-descriptive). The syntactic level forms structural schemes based on the most frequent lexemes. The architecture of the thematic frame is reflected as a direct and indirect actualization of themes/concepts. The narrative frame is built as a distinction between direct, indirect and reported speech in the interaction of external and internal speech of characters. The cognitive aspect of the constants of nonverbal experience is manifested in cognitive semantics, cognitive grammar, associative connections of topics/concepts, distribution of semantic space and reproduction of thought-and-speech activity in the discourse of the narrator ↔ characters. The interpretative dimension is related to the establishment of associative conceptual links of lexemes that reveal knowledge about nonverbal communication/behavior.

The cognitive schematization of constants of nonverbal experience is connected to its structural, cognitive, and interpretive dimensions within the interplay of deep and surface levels. The semantic frame discloses a structured array in the form of branched slots, encompassing gestures, facial expressions, postures, and voice, categorized by types (paralanguage, kinesics) and meaning groups (descriptive, non-descriptive). On the syntactic level, structural schemes are based on the most frequently occurring lexemes.

The design of the thematic frame is evident in the direct and indirect actualization of concepts. Simultaneously, the narrative frame is constructed by distinguishing between direct, indirect, and reported speech, illustrating the connection of external and internal speech among characters. The cognitive facet of constants of nonverbal experience manifests through cognitive semantics, cognitive grammar, associative connections of concepts, the distribution of semantic space, and the reproduction of thought-and-speech activity within the fictional discourse. On the interpretative front, the study establishes associative conceptual links among lexemes denoting nonverbal communication.

The dichotomy between structural and conceptual textual levels, characterized by diverse modes of conveying linguistic thought within the framework of surface (semantic, syntactic) and deep (thematic, narrative) levels, forms the foundational premise for examining the meaning-making potential of constants of nonverbal experience in the narrative zones of characters and the narrator. These zones, which lack clear boundaries, invite the potential reader to engage in communication across various narrative levels. This involvement occurs through dialogic interactions with the author- and by perceiving dialogic relationships among text anthropomorphs – the narrator and characters. Empirically grounded, it has been demonstrated that a multi-level frame schema, integrating structural, cognitive, and interpretive dimensions, stands as an effective tool for modelling the comprehension and interpretation of constants of nonverbal experience within the framework of fictional text.

Looking ahead, there is a promising avenue for comprehensive research of the constants of nonverbal experience across various genres and thematic orientations. Additionally, the development of models for narrative cognition, incorporating advancements in the cognitive field, holds potential for further exploration. Comparative analyses and translations of constants of nonverbal experience across different languages present another promising avenue for future scientific inquiry.

Keywords: cognitive schematization/modelling, frame schema, nonverbal communication/behavior, constants of nonverbal experience, fictional discourse, narrator/characters discourse, fictional prose text, narrative/narratology, interpretation, cognition.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Бехта І. А., Мельничук О. Д. Невербальна комунікація: дискурсна динаміка текстового концепту: монографія. Львів, Рівне: Волин. обереги, 2021. 200 с. (*особистий внесок авторки: здобувачкою окреслено та досліджено когнітивно-наратологічний аспект розгляду невербальної комунікації*)

2. Мельничук О. Д. Константи досвіду *невербального* в англomовному художньому дискурсі: монографія. Рівне: Волин. обереги, 2023. 312 с. (*Рецензії: Бялик В. Д. Когнітивна наратологія як інструмент пізнання художнього тексту // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія. Чернівці : Рута. 2023. № 843. С. 161-165; Макарук Л. Л. Рецензія на монографію Оксани Мельничук «Константи досвіду невербального в англomовному художньому дискурсі» // Актуальні питання іноземної філології: зб. наук. праць Волинського національного університету імені Лесі Українки. Одеса: ВД «Гельветика». 2023. Вип. 18. С. 81-86).*)

Статті в наукових фахових виданнях:

3. Мельничук О. Д. Невербальна комунікація як структуроване знання у вимірі когнітивного аспекту художнього тексту // Науковий вісник Міжнародного гуманіт. ун-ту. Серія «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса. 2015. Вип. 14. С. 101-103.

4. Мельничук О. Д. Теорія пізнання як основа когнітивної науки: філософський та лінгвістичний аспекти // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет». 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 10-14.

5. Мельничук О. Д. Когнітивна лексикографія та лінгвістичний аналіз концепту // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет». 2021. Вип. 19. Т. 1. С. 180-184.

6. Мельничук О. Д. Синонімія номінації контактних жестів: когнітивний аспект // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса. 2021. № 51. Т. 1. С. 85-88.

7. Мельничук О. Д. Граматика конструкцій – конструктивістський підхід у контексті когнітивного підходу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». Київ. 2021. Т. 32 (71). № 4. Ч. 2. С. 39-44.

8. Мельничук О. Д. Аспекти організації концептів як теорій категорійної подібності // Нова філологія: зб. наук. праць Запорізького національного університету. ВД «Гельветика». 2021. № 83. С. 175-180.

9. Мельничук О. Досвід та експірієнталізм: розвиток поняття у міждисциплінарній перспективі гуманітарних наук // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць державного навчального закладу «Ужгородський національний університет». ВД «Гельветика». 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 201-206.

10. Мельничук О., Гриців Н. Способи утворення метафор у художньому тексті як реалізація змісту номінацій жестів (на матеріалі твору «Спокута» І. Мак'юєна) // Лінгвістика: зб. наук. праць державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Полтава. 2022. № 1 (25). С. 101-110 (*особистий внесок авторки: здобувачкою уточнено типи метафор на матеріалі англійськомовного дискурсу*).

11. Мельничук О. Д., Гриців Н. М. Досвід сфери невербального у гуманітарних науках // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету: зб. наук. праць. Серія «Філологія». ВД «Гельветика». 2022. Вип. 56. С. 99-102 (*особистий внесок авторки: здобувачкою обґрунтовано формування сфери невербального у гуманітарних науках*).

12. Мельничук О. Д., Гриців Н. М. Наратологія: постструктуралістське розуміння художнього тексту // Академічні студії: зб. наук. праць комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж». Серія «Гуманітарні науки». ВД «Гельветика». 2023. Вип. 1. С. 76-83.

13. Мельничук О. Д. Роль структуралізму у контексті лінгвістичного осмислення // Південний архів: зб. наук. праць Херсонського державного університету. Серія «Філологічні науки». ВД «Гельветика». 2023. Вип. 93. С. 36-41.

14. Мельничук О. Д. Роль поезики як античної науки у формуванні сучасної теорії наративу // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. ВД «Гельветика». 2023. № 64. Т. 1. С. 310-316.

15. Мельничук О. Д. Імплицитний автор як втілена свідомість у моделюванні наративу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». ВД «Гельветика». 2023. Том 34 (73). № 3. С. 143-147.

16. Мельничук О. Д. Імплицитний читач та структура наративної комунікації // Вісник науки і освіти. Серія «Філологія». ВД «Наукові перспективи». 2023. № 2 (8). С. 138-148.

17. Melnychuk O. D. Nonverbal Communication as Embodied Constants of Nonverbal Experience in Fictional Texts // PNAP. Scientific Journal of Polonia University. Częstochowa. V. 58. № 3. 2023. P. 156-162.

18. Melnychuk O. Knowledge Modelling in a Literary text: the Frame Model by M. Minsky // Knowledge, Education, Law, Management. №4 (56). 2023. P. 111-116.

19. Melnychuk O. Schemas and Cognitive Modelling of Narrative // Věda a perspektivy. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Česká republika. 2023. № 7 (26). P. 201-210.

20. Мельничук О. Д. Інтерпретація концептів як художніх феноменів // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Серія «Філологія». Київ: МАУП. 2023. № 2(7). С. 52-57.

Статті в наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus:

21. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O. Quantitative Features of the Words Representing Nonverbal Behaviour in Ian McEwan's Fiction // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and

Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May 12-13, 2022. P. 398-415 (*особистий внесок авторки: здобувачкою проаналізовано процедуру кількісного вивчення слів текстового корпусу*).

22. Bondarchuk N., Bekhta I., Melnychuk O., Matviienkiv O. Keyword-based Study of Thematic Vocabulary in British Weather News // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May 12-13, 2022. P. 451-460 (*особистий внесок авторки: здобувачкою описано теоретичне підґрунтя дослідження тематичного словника*).

23. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. The Quantitative Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12, 2022. P. 89-92 (*особистий внесок авторки: здобувачкою представлено теоретичну модель аналізу авторської лексики у зв'язку із кількісними параметрами її опису*).

24. Bekhta I., Bondarchuk N., Hrytsiv N., Levchenko O., Matviienkiv O., Melnychuk O. Computational Actualization of Idioms: Authorial Corpus-based Idiomaticity of Contemporary British Fiction // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12, 2022. P. 103-106 (*особистий внесок авторки: здобувачкою сформовано текстовий корпус та параметри його опрацювання*).

25. Karp M., Burtnyk A., Bekhta I., Kunanets N., Melnychuk O., Shainer I. Study of Linking Words in Political Speeches of Bill Clinton Using Python // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12, 2022. P. 77-82 (*особистий внесок авторки: здобувачкою досліджено теоретичну основу аналізу дискурсу*).

26. Melnychuk O., Bekhta I., Tkachivska M. Pearson Correlation Coefficient in Studying the Meaning of a Literary Text // Proceedings of the 7th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2023). Volume II:

Computational Linguistics Workshop. Kharkiv, Ukraine, April 20-21. 2023. P. 460-477
(*особистий внесок авторки: окреслено суб'єкт-об'єктну модель речення та її вплив на зміст художнього тексту*).

27. Bondarchuk, N., Hrytsiv, N., Bekhta, I., & Melnychuk, O. Sentiment Analysis of Weather News in British Online Newspapers // Amazonia Investiga. 2023. 12(63). P. 99-108. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.63.03.9> (*особистий внесок авторки: здобувачкою обгрунтовано використання сентимент-аналізу у Британському газетному дискурсі*).

28. Tatarovska O., Melnychuk O., Bekhta I., Karp M., Dilai I., Hrabovetska O. The Quantitative Status of Negation Words in Colonial and Postcolonial English Novels // Proceedings of the IEEE 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine (*особистий внесок авторки: розпрацьовано кількісні параметри аналізу корпусу колоніальних та постколоніальних англійських романів*).

29. Dilai I., Dilai M., Bekhta I., Melnychuk O., Tatarovska O., Hrabovetska O. Automatic Extraction of Keywords from Literary Texts // Proceedings of the IEEE 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine (*особистий внесок авторки: здійснено теоретичний аналіз утворення значення у художніх текстах у зв'язку з ключовими словами*).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

30. Мельничук О. Д. Мультимодальна комунікація у семіотично-когнітивному вимірі художнього тексту // Нове у філології сучасного світу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «Логос». 2015. С. 23-25.

31. Мельничук О. Д. Текстова об'єктивація концепту ГОЛОС // Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: зб. наук. праць / заг. ред. В. В. Жуковська, В. О. Папіжук. Житомир: в-во Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2017. С. 74-79.

32. Мельничук О. Д. Структура та текстова об'єктивація концепту ГАПТИКА як складника концепту ПРОКСЕМІКА Пріоритети сучасної філології: теорія і практика. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15-16 грудня 2017 року). Херсон: ВД «Гельветика». 2017. С. 12-16.

33. Мельничук О. Д. Аналіз категоріального концепту НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ та складні статистичні зведення // Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук: Міжнародна науково-практична конференція (м. Одеса, 23-24 листопада 2018 року). Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень». 2018. Ч. 2. С. 40-44.

34. Мельничук О. Д. Невербальна комунікація: від семіотики до міждисциплінарних теорій // Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: Збірник наукових праць / заг. ред. В. В. Жуковська, О. Ю. Андрущенко, В. О. Папіжук. Житомир: в-во Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2018. С. 278-284.

35. Мельничук О. Д. Концепт тексту у парадигмі когнітивного підходу // Міжнародний науковий журнал «Web of Science and Academic Researchers». Київ: Всеукраїнська Вища Рада Юристів. 2019. С.199-214.

36. Мельничук О. Д. Об'єктивація пізнання: від гносеології до лінгвістики // Питання сучасної філології в контексті взаємодій мов і культур: матеріали міжнародн. науково-практ. конф. (м. Венеція, 27-28 грудня 2019 року). Венеція: Видавництво Венеціанського університету Ка Фоскарі. 2019. С. 121-125.

37. Мельничук О. Д. Текст як лінгво-когнітивний феномен // Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24-25 січня 2020 року). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. 2020. Ч. 2. С. 123-127.

38. Мельничук О. Д. Вивчення досвіду як лінгвістичного значення у когнітивно-наратологічній перспективі // Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2020 рік. На пошану доктора філологічних наук, академіка Романа Помірка (м. Львів, 4-5

лютого 2021 року). Львів: в-во Львівського національного університету імені Івана Франка. 2021. С. 17-24.

39. Мельничук О. Д. *Cognitive Linguistics and Psychological Aspects* // Сучасна філологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: Міжнародна науково-практична конференція (м. Одеса, 25-26 червня 2021 року). Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень». 2021. С. 37-40.

40. Мельничук О. Д. Когнітивна семантика у перспективі концептуальної структури та мовного значення // *International scientific and practical conference «Philological sciences and translation studies: European potential»: conference proceedings, July 9-10. Wloclawek: «Balyija Publishing»*. 2021. P. 145-149.

41. Мельничук О. Д. Принципи генеративної лінгвістики як основа когнітивного напрямку у сучасному мовознавстві // *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 25-26 листопада 2021 року)*. Рівне: МЕГІ. Видавничий дім «Гельветика». 2021. Ч. 2. С. 68-71.

42. Мельничук О. Д. Невербальна комунікація у спектрі когнітивно-наратологічних практик // *Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2021 рік (м. Львів, 3-4 лютого 2022 року)*. Львів: ПАІС. 2022. С. 193-194.

43. Melnychuk O. // *Nonverbal Cues as a Structure of Knowledge: Theoretical Assumption. Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference. London, United Kingdom. 2022. P. 49-53. URL: <https://conference-w.com/>*

44. Мельничук О. Д. Концепт ОБЛИЧЧЯ у структурі знання про невербальну комунікацію: лексикографічний аспект // *Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2022 рік (м. Львів, 2-3 лютого 2023 року)*. Рівне: Волин. обереги. 2023. С. 219-223.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

45. Бухальська С. Є., Мельничук О. Д. Компетентісно зорієнтований розвиток студента в системі навчально-виховної та методичної роботи медичного коледжу як умова модернізації вищої медичної освіти // Нова педагогічна думка. Рівне: РОППО. 2014. № (79). С. 21-24 (*особистий внесок авторки: обґрунтовано роль комунікативної компетенції, визначеної професійним спрямуванням*).

46. Мельничук О. Д., Зубілевич М. І., Фінчук Г. В. Роль мови в пізнанні світу: семантико-філософський підхід // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». Київ. 2020. Т. 31 (70). № 1. Ч. 3. С. 41-45 (*особистий внесок авторки: розпрацьовано семантико-філософські основи пізнання*).

47. Фінчук Г. В., Мельничук О. Д. Реалізація лексико-граматичних характеристик англійського дієслова to take // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Одеса. 2020. Вип. 32. С. 110-113 (*особистий внесок авторки: описано лексичну та граматичну сполучуваність дієслова «to take»*).

48. Гриців Н., Мельничук О. Когнітивне зусилля як компонент стратегії перекладача // Folia Philologica: зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка. ВД «Гельветика». 2022. Вип. 3. С. 42-46 (*особистий внесок авторки: проаналізовано когнітивний аспект перекладацьких стратегій під час перекладацької діяльності*).

49. Гриців Н. М., Мельничук О. Д. Розпізнання та ком'ютеризування смислу: перспектива застосунку // Південний архів: зб. наук. праць Херсонського державного університету. Івано-Франківськ: ХДУ. 2022. Вип. ХС. С. 55-60 (*особистий внесок авторки: аналіз когнітивних передумов та основ розпізнавання смислу художнього тексту*).

50. Гриців Н., Мельничук О. Когнітивні вияви перекладацької діяльності: ресурс, зсув, судження // Сучасні дослідження з іноземної філології: зб. наук. праць Ужгородського національного університету. ВД: «Гельветика». 2022. Вип. 3-4 (21-22). С. 27-38 (*особистий внесок авторки: обґрунтовано теоретичні когнітивні підвалини перекладання*).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	24
ВСТУП.....	25
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТАНТ ДОСВІДУ <i>НЕВЕРБАЛЬНОГО</i> : СТРУКТУРА.....	40
1.1. Структуралізм як основа пізнання досвіду <i>невербального</i>	41
1.1.1. Структуралізм у системі досвіду <i>невербального</i>	43
1.1.2. Структуралізм у системі мови.....	51
1.1.3. Структуралізм у системі тексту.....	53
1.2. Структура та система: поетика.....	58
1.2.1. Поетика в термінах структуралізму.....	59
1.2.2. Поетика в термінах грецької античності.....	63
1.2.3. Поетика в термінах наративної теорії.....	67
1.3. Структура та система: наратологія.....	72
1.3.1. Наратив як середовище втілення констант досвіду <i>невербального</i>	73
1.3.2. Автор-натор у риторичній моделі наративу.....	77
1.3.3. Персонаж у риторичній моделі наративу.....	83
1.4. Структура та система: наративна комунікація.....	87
1.4.1. Константи досвіду <i>невербального</i> у наративній комунікації.....	88
1.4.2. Константи досвіду <i>невербального</i> та інтерпретація читачем.....	93
1.4.3. Константи досвіду <i>невербального</i> у дискурсі художнього прозового тексту.....	96
Висновки до розділу 1.....	103
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТАНТ ДОСВІДУ <i>НЕВЕРБАЛЬНОГО</i> : КОГНІЦІЯ.....	107
2.1. Константи досвіду <i>невербального</i> : когнітивно-наторологічна методологія.....	108

2.1.1. Константи досвіду <i>невербального</i> : когнітивне схематизування.....	109
2.1.2. Константи досвіду <i>невербального</i> : концептуалізація досвіду.....	115
2.1.3. Константи досвіду <i>невербального</i> : методика дослідження.....	120
2.2. Схеми та когнітивне моделювання наративу.....	126
2.2.1. Схема як засіб моделювання загального знання.....	126
2.2.2. Фрейм як засіб моделювання стереотипного знання.....	132
2.2.3. Фреймова схема як засіб моделювання наративу.....	135
2.3. Константи досвіду <i>невербального</i> : ментальні/психічні моделі лінгвістичного вияву.....	139
2.3.1. Фреймова модель констант досвіду <i>невербального</i>	140
2.3.2. Актантна модель констант досвіду <i>невербального</i>	147
2.3.3. Схемна модель констант досвіду <i>невербального</i>	152
2.4. Схема в когнітивній науці.....	155
2.4.1. Концепт як схема у когнітивній семантиці.....	156
2.4.2. Конструкт як схема у когнітивній граматиці.....	161
2.4.3. Категорія як схема у когнітивній психології.....	164
Висновки до розділу 2.....	168

РОЗДІЛ 3. ПІЗНАННЯ КОНСТАНТ ДОСВІДУ НЕВЕРБАЛЬНОГО:

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ.....	172
3.1. Філософський аспект інтерпретації констант досвіду <i>невербального</i>	173
3.1.1. Константи досвіду <i>невербального</i> : інтерпретація поняття у філософії.....	174
3.1.2. Константи досвіду <i>невербального</i> : інтерпретація поняття у логіці.....	182
3.1.3. Константи досвіду <i>невербального</i> : інтерпретація поняття у філософії мови.....	189
3.2 Когнітивний аспект інтерпретації констант досвіду <i>невербального</i>	197
3.2.1. Константи досвіду <i>невербального</i> : інтерпретація поняття у когнітивній семантиці.....	198

3.2.2. Константи досвіду <i>невербального</i> : інтерпретація поняття у когнітивній поетиці.....	205
3.2.3. Константи досвіду <i>невербального</i> : інтерпретація поняття у когнітивній наратології.....	213
3.3. Наративний аспект інтерпретації констант досвіду <i>невербального</i>	219
3.3.1. Константи досвіду <i>невербального</i> : інтерпретація поняття у когнітивній стилістиці.....	220
3.3.2. Константи досвіду <i>невербального</i> : когнітивна стилістика та концептуалізація емоцій.....	225
3.3.3. Константи досвіду <i>невербального</i> : інтерпретація емотивного/ оцінного значення.....	233
3.4. Інтерпретаційний аспект художнього прозового тексту.....	238
3.4.1. Герменевтика: інтерпретація художнього прозового тексту.....	244
3.4.2. Рецептивна естетика: інтерпретація художнього прозового тексту....	243
3.4.3. Читач: інтерпретація англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику.....	247
Висновки до розділу 3.....	253

РОЗДІЛ 4. РЕАЛІЗАЦІЯ ФРЕЙМОВОЇ СХЕМИ КОНСТАНТ ДОСВІДУ <i>НЕВЕРБАЛЬНОГО</i> В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	256
4.1. Побудова семантичного фрейму констант досвіду <i>невербального</i> в англійськомовному художньому дискурсі.....	257
4.1.1. Семантичний фрейм: структура та процедура аналізу лексичного матеріалу.....	259
4.1.2. Семантичний фрейм: когнітивна семантика констант досвіду <i>невербального</i>	265
4.1.3. Семантичний фрейм: інтерпретація констант досвіду <i>невербального</i>	271
4.2. Побудова синтаксичного фрейму констант досвіду <i>невербального</i> у англійськомовному художньому дискурсі.....	275

4.2.1. Синтаксичний фрейм: структура та процедура аналізу констант досвіду <i>невербального</i>	276
4.2.2. Синтаксичний фрейм: когнітивна граматика констант досвіду <i>невербального</i>	279
4.2.3. Синтаксичний фрейм: інтерпретація емотивного/оцінного значення констант досвіду <i>невербального</i>	286
4.3. Побудова тематичного фрейму констант досвіду <i>невербального</i> в англійськомовному художньому дискурсі.....	293
4.3.1. Тематичний фрейм: структура та процедура аналізу концептів.....	294
4.3.2. Тематичний фрейм: когнітивний вимір актуалізації концептів.....	298
4.3.3. Тематичний фрейм: інтерпретація концептів як художніх та культурних феноменів.....	303
4.4. Побудова наративного фрейму констант досвіду <i>невербального</i> в англійськомовному художньому дискурсі.....	310
4.4.1. Наративний фрейм: структура та процедура аналізу англійськомовного художнього дискурсу.....	311
4.4.2. Наративний фрейм: константи досвіду <i>невербального</i> в когнітивному вимірі англійськомовного художнього дискурсу.....	315
4.4.3. Наративний фрейм: інтерпретація констант досвіду <i>невербального</i> в англійськомовному художньому дискурсі.....	325
Висновки до розділу 4.....	332
ВИСНОВКИ.....	336
НАУКОВИЙ ГЛОСАРІЙ.....	342
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	355
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	435
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	437
ДОДАТКИ.....	438

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Adj	— прикметник
Adv	— прислівник
N	— іменник
V	— дієслово
VP	— дієслівне словосполучення
IA	— імпліцитний автор
ІЧ	— імпліцитний читач
НМ	— непряме мовлення
НПМ	— невласне-пряме мовлення
ПМ	— пряме мовлення
ХПТ	— художній прозовий текст

ВСТУП

Дисертацію присвячено когнітивному схематизуванню досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі. Втілений досвід *невербального* в художньому прозовому тексті (далі – ХПТ) представлено як фреймову схему з опертям на структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри. Дослідження охоплює два парадигмальні напрями: ідеї Львівської наукової школи лінгвістики тексту (проф. І. А. Бехта), що сягає витокami концепцій Р. Ингардена, філософа Львівсько-варшавської школи, та комп'ютерне опрацювання текстової інформації з метою верифікації та систематизації лінгвістичних даних (проф. О. П. Левченко).

Невербальна комунікація у ХПТ привертає увагу дослідників у контексті вираження емоцій персонажами (С. В. Гладьо, М. П. Степанюк, О. Klineberg), художньої інтерпретації жестів (W. Nabicht, G. Bolens, P. Gidal), стилістичного наповнення (L. C. Pelzer, D. E. Smith, R. G. Benson), художнього перекладу (С. Nord, J. Liu, H. Vermeer), взаємодії вербальних та невербальних компонентів (Г. І. Барташева, Л. В. Солощук, Н. Kalverkämper), семіотичних та наративних характеристик (I. Albers, V. Korte, F. Poyatos), однак перебуває на периферії дослідницьких інтересів, пов'язаних із втіленням досвіду *невербального* шляхом його схематизування в художньому дискурсі.

Поняття *невербального* розглядаємо як багатовимірний феномен з погляду когнітивно-наратологічної методології у зв'язку з трьома вимірами його реалізації: *структурним*, що виявляє вербалізовані елементи досвіду *невербального* (жести, постави, вирази обличчя, характеристики голосу), або константи досвіду *невербального*, у комунікативній системі художнього дискурсу; *когнітивним*, яка організовує константи досвіду *невербального* у представленій моделі, – фреймовій схемі, – через взаємодію поверхневих та глибинних рівнів смислу ХПТ; *інтерпретаційним*, що скеровує пізнання констант досвіду *невербального* читачем як проєкцію досвіду автора-наратора у дихотомії дискурсу наратора ↔ персонажів.

Когнітивно-нараторологічна методологія розширює межі теорії тексту та дискурсу (І. Бехта, Р. Інгарден, D. Herman), доєднує до семантики наративу когнітивний контекст досвіду з опертям на комп'ютерні інструменти аналізу (О. П. Левченко, A. Brunner, K. Burke, R. Franzosi), залучаючи психічну модель, яка відтворює зв'язок між наративом та розумом з метою пізнання сутності досвіду невербального у *структурному, когнітивному та інтерпретаційному* вимірах через лінгвістичні форми констант досвіду невербального (Н. І. Андрейчук, Я. В. Бялик, Н. Г. Єсипенко, F. Royatos), які об'єктивують, вербалізують, актуалізують та профілізують знання про невербальну комунікацію/поведінку у вигляді статичної фреймової схеми, що набуває рис динамічного когнітивного схематизування у дискурсі ХПТ як мовомислення *наратора ↔ персонажів*.

Досвід невербального, оприявлений у художньому прозовому тексті як константи досвіду *невербального*, є феноменом, якому властива *структура*, втілений як *когнітивна* модель розгортання фреймової схеми та є впізнаванням через *інтерпретацію* констант досвіду *невербального* не абстрактними спостерігачами, а самими носіями значення: персонажами та читачем. Художня невербальна комунікація/поведінка як константи досвіду *невербального* втілюється в наративі, виражає досвід автора та формує досвід читача, долаючи обмеження реальності у дискурсі ХПТ через форми мовлення *наратора ↔ персонажів* (І. А. Бехта, F. Jannidis, J. Pier, W. Schmid).

Константи досвіду невербального вибудовують розуміння смислу ХПТ, утілюють єдність *структурного, когнітивного та інтерпретаційного* вимірів як структура знання, що одночасно містить покликання на мовний художній світ та позамовну реальність — *константа* є мовним знаком, який об'єктивує, вербалізує, профілізує та актуалізує досвід невербальної комунікації/поведінки (*мову ↔ парамову ↔ кінесику*) у сукупності рухів, жестів, постав та характеристик голосу. Термін *константа* позначає об'єктивований та зафіксований досвід, лінгвістично виражений результат чуттєвого сприйняття в художньому дискурсі (Н. І. Андрейчук, B. Korte, I. Albers).

Когнітивне схематизування досвіду *невербального* є процесом пізнання та інтерпретації художнього дискурсу, що виявляється як динамічна модель розгортання статичної фреймової схеми, утвореної поверхневими (семантичний, синтаксичний) та глибинними (тематичний, наративний) фреймами як проєкція когнітивної сітки задля організації й виявлення компонентів смислу оповіді шляхом об'єктивації, вербалізації, актуалізації та профілізації констант досвіду *невербального* як втіленого знання про невербальну комунікацію/поведінку у художньому дискурсі (І. А. Бехта F. C. Bartlett, D. Herman, R. J. Sternberg).

Принципи моделювання та організації знання як втіленого досвіду у ХПТ, зокрема знання про невербальну комунікацію/поведінку як констант досвіду *невербального* засноване на поєднанні *структурної* (R. Barthes, C. Bremond, J. Culler, G. Genette, A.-J. Greimas, G. Prince, M. Riffater, T. Todorov), *когнітивної* (R. Ingarden, A.-J. Greimas, D. Herman, M. Jahn, M. Minsky) та *інтерпретаційної* (U. Eco, S. Fish, H.-G. Gadamer, Jr. E. D. Hirsch, W. Iser, H. R. Jauss, P. Ricoeur, Р. Тере) парадигми вивчення тексту, відтак привертає увагу представників розгалуженої мережі наукових напрямів: *теорії тексту* (І. А. Бехта, К. Я. Кусько, І. Б. Морозова, Г. І. Приходько, Л. І. Тараненко, Н. В. Таценко, W. Chafe, S. Chatman, P. Hartmann, M. Hoey, S. Titscher), *теорії дискурсу* (І. А. Бехта, К. Я. Кусько Р. К. Махачашвілі, О. І. Морозова, А. Й. Паславська, Л. С. Піхтовнікова, О. О. Селіванова, Н. В. Таценко, І. С. Шевченко, Т. В. Яхонтова), *когнітивної лінгвістики* (О. П. Левченко, G. Fauconnier, D. Geeraerts, W. Croft, D. A. Cruse. R. Dirven, P. Harder), *когнітивної семантики* (В. Д. Бялик, Р. І. Дудок, Н. Г. Єсипенко, V. Evans, Ch. Fillmore, G. Lakoff, D. Lee, L. Talmy), *когнітивної граматики* (R. Dirven, J. Taylor, R. Langacker), *когнітивної поетики* (Л. І. Белєхова, О. П. Воробйова, M. Freeman, J. Gavins, K. Kukkonen, G. Steen, P. Stockwell), *когнітивної стилістики* (M. Burk, J. Culpeper, I. Lankashire, E. Semino), *когнітивної психології* (L. Barsalou, M. Eysenck, D. Groom, U. Nisser, R. Sternberg), *психології* (F. Bartlett, M. Cole, T. Crane, D. Dennett, E. Rosh), *наратології* (І. А. Бехта, M. Bal, N. Bekhta, D. Cohn, J. Landa, S. Onega, F. Stanzel), *психолінгвістики* (С. В. Засєкін, M. Traxler, W. Levelt, S. Pinker), *теорії штучного*

інтелекту (J. Fodor, R. Jackendoff, Ph. Johnson-Laird, A. Lieto, D. Marr, M. Minsky, R. Schank T. Winograd), *поетики* (R. Barthes, L. Hjelmslev, R. Ingarden, W. Iser, S. Rimmon-Kenan, T. Todorov), *комунікативної лінгвістики* (Ф. С. Бацевич, J. Hall, M. Knapp, B. Korte, F. Poyatos, S. Portch), *стилістики* (S. Fish, G. Leech, M. Short, P. Simpson), *семіотики* (Н. І. Андрейчук, G. Frege, C. Morris, M. Riffaterre, Saussure F. de), *літературознавства* (M. Caracciolo, C. Emmot, M. Fludernik, U. Margolin, M. Mäkelä, L. Zunshine), *філософії мови* (A. Barber, A.- J. Greimas, J. Mandler, A. Miller, W. Quine, P. Stich).

Науково-теоретичне розпрацювання проблеми досвіду *невербального* в дискурсі художнього прозового тексту під фєрулою когнітивної наратології переміщує у фокус уваги наукові розвідки, присвячені *моделюванню* або *імітуванню людського наративного інтелекту*, спрямованого на розуміння смислу художнього тексту (І. А. Бехта, D. Cohn, L. Doležel, P. Hühn, T. Kindt, Н.-Н. Müller, A. Nünning, A. Palmer, J. Phelan), *засобам представлення елементів невербальної комунікації/поведінки у художніх прозових текстах* (Л. В. Козяревич, Л. Є. Петровська, І. В. Попік, І. І. Серякова, Л. В. Солощук, О. А. Янова, В. Corte, D. Crystal, M. Danesi, F. Poyatos, S. Porch, X. Wan), *когнітивним схемам інтерпретації та ідентифікації оповідних елементів художнього дискурсу* (А. Л. Арцишевська, І. А. Бехта, К. Я. Кусько, D. Herman, M. Seidel, E. Spolsky, W. Schmid, O. Scholz, L. Zunshine, F. Zipfel), *інтерпретації художніх прозових текстів як когнітивного та комунікативного середовища актуалізації концептів* (Н. І. Андрейчук, Л. І. Белєхова, Я. В. Бистров, О. П. Воробйова, О. М. Кагановська, О. П. Левченко, Л. Л. Макарук), *розпрацюванню наратологічних моделей* (І. А. Бехта, Т. О. Бехта, D. Herman, M. Jahn, A. Kuzmicova, M. Mäkelä, B. Pettersson, J. Pier, M.-L. Ryan, M. Sternberg, P. Werth), *досвіді інтелектуального та емоційного осмислення наративів* (І. Б. Морозова, C. Emmot, P. Hogan, I. Jandl, K. Oatley, R. Lazarus, M. Mateas, D. Miall, J. Mikkonen, K. Scherer), *пізнанню художнього тексту відносно чинників, пов'язаних з продукуванням та інтерпретацією наративів* (Т. Адорно, О. А. Бабелюк, У. Еко, Н. Г. Єсипенко, A.-J. Greimas, D. Herman, R. Ingarden, M. Minsky, P. Rabinowitz),

процесам розуміння оповідного світу, викликаного наративними уявленнями (J. Gibson, P. Girl, F. Hart, S. Heinen, M. McKenzie, B. McHale, J.-Ch. Meister, L. Zunshine), *звернення до свідомості персонажів через класи текстових підказок* (I. A. Бехта, О. Гураль, J. Culpeper, M. DiBattista, R. Gerrig, F. Jannidis, S. Keen, N. Leacock, U. Margolin).

Актуальність теми дисертації зумовлено її відповідністю загальним спрямуванням сучасної лінгвістики з позицій вивчення лінгвістики тексту, зокрема *когнітивної наратології, когнітивної поетики, когнітивної стилістики* та пов'язана з дослідженням пізнання досвіду *невербального* в художньому дискурсі як реалізації когнітивного схематизування. Актуальність наукової праці підсилена також відсутністю аналізу засобів актуалізації констант досвіду *невербального* в дискурсі художнього прозового тексту як фреймової схеми шляхом відбиття рівневих (семантичний, синтаксичний, тематичний, наративний) та системних (структурний, когнітивний, інтерпретаційний) чинників когнітивної схеми щодо їхнього розуміння та інтерпретації.

Представлена перспектива дослідження визначила використання наукового інструментарію, заснованого на когнітивному та наратологічному принципах, згідно з яким константи досвіду *невербального* розглядають як втілене в когнітивній схемі знання, що відтворює досвід взаємодії автора-наратора та читача у взаємодії дискурсу *наратора ↔ персонажів* через динамічне розгортання дій та подій у художньо-естетичній реальності. Особливої уваги заслуговує актуальне завдання розпрацювання методології філологічного вивчення констант досвіду *невербального* в межах фреймової моделі та побудова методики аналізу із залученням комп'ютерного опрацювання даних.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація, тему якої затверджено на засіданні Вченої ради Національного університету «Львівська політехніка» 18 жовтня 2022 року (протокол № 2-22/23) відповідає профілю досліджень кафедри прикладної лінгвістики Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій.

Мета дисертаційної праці – теоретично змоделювати та практично виявити в художньому дискурсі когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* як втілене та організоване у вигляді фреймової схеми знання та досвід про невербальну комунікацію/поведінку, беручи до уваги структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри.

Заявлена мета передбачає вирішення **конкретних завдань**:

- обґрунтувати теоретичні засади дослідження констант досвіду *невербального* з огляду на структуралістську парадигму вивчення тексту;
- визначити методологію та розпрацювати методіку комплексної реалізації когнітивного схематизування констант досвіду *невербального* з позицій лінгвістики тексту, що охоплює когнітивну наратологію, когнітивну герменевтику та аналіз художнього дискурсу;
- інтерпретувати поняття констант досвіду *невербального* у зв'язку з філософськими, когнітивними та наративними категоріями пізнання;
- розкрити шляхи, способи й механізми вияву констант досвіду *невербального* у фреймовій схемі;
- висвітлити структуру та процедуру аналізу семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів констант досвіду *невербального* у англійськомовному художньому дискурсі;
- окреслити когнітивний аспект семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі;
- описати інтерпретаційний аспект семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі.

Об'єктом дослідження є константи досвіду *невербального*, організовані як фреймова схема, в англійськомовному художньому дискурсі.

Предметом дослідження є когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* як фреймової схеми шляхом означення структурних, когнітивних та інтерпретаційних вимірів досліджуваного феномену.

Джерельною базою дослідження слугували 20 художніх прозових творів англійськомовних письменників XXI ст. на воєнну тематику, що представляють жанр роману, як-от: Boyne J. «The Boy in the Stripped Pajamas» (2008), Byatt A. «The Children's Book» (2009), Doerr A. «All the Light we Cannot See» (2014), Flanagan R. «The Narrow Road to the Deep North» (2013), Follet K. «Jackdaws» (2006), Ford J. «Hotel on the Corner of Bitter and Sweet» (2009), Hannah K. «The Nightingale» (2017), Liardet F. «We Must be Brave» (2019), Mitchel D. «Cloud Atlas» (2004), McEwan I. «Atonement» (2001), McEwan I. «Sweet Tooth» (2012), Quinn K. «The Huntress» (2019), Rosnay T. de. «Sarah's Key» (2007), See L. «Shanghai Girls» (2009), Sepetys P. «Between Shades of Gray» (2011), Shaffer M. A., Barrows A. «The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society» (2009), Sullivan M. «Beneath a Scarlet Sky» (2017), Morris H. «The Tattooist of Auschwitz» (2018), Waters S. «The Night Watch» (2006), Zusak M. «The Book Thief» (2006). Вибір поданої джерельної бази зумовлений тим, що тема війни найповніше висвітлена в контексті пізнання досвіду *невербального*. Автор-наратор зображає передусім глибокі емоційні переживання персонажів, використовуючи їхню невербальну комунікацію та поведінку з метою відтворення негативного досвіду війни в мовних формах – константах досвіду *невербального*.

Матеріал дослідження становлять лексеми (загальний обсяг – 2 380 857 одиниць), які належать до слотів семантичного фрейму (92 758 лексичних одиниць); конструкційні схеми синтаксичного фрейму (28 457 синтаксичних конструкцій); частотні лексеми, які актуалізують концепти ХПТ у тематичному фреймі (12 725 одиниць); фрагменти художнього дискурсу (18 324 одиниць), які містять пряме, непряме та невласне-пряме мовлення персонажів у наративному фреймі.

Одиницями аналізу є частотні лексеми, які виявляють слоти семантичного фрейму, конструкційні граматичні схеми синтаксичного фрейму, частотні лексеми, які актуалізують концепти ХПТ на рівні тематичного фрейму, фрагменти художнього дискурсу, які містять пряме, непряме та невласне-пряме мовлення персонажів у наративному фреймі.

Методологія дослідження ґрунтується на загальних теоретичних засадах *лінгвістики тексту* (І. А. Бехта, О. О. Потебня, Т. В. Радзієвська, R. de Beaugrande,

E. Benveniste, K. Bühler, W. Dressler, R. Ingarden), конкретизована у *когнітивній наратології*, що розглядає підходи до моделювання знання та досвіду про невербальну комунікацію/поведінку як когнітивного схематизування, втіленого у естетичній реальності художнього прозового тексту з метою пізнання його смислу (I. A. Бехта, D. Herman, P. Hühn, M. Jahn, J. Meister, A. Nünning, G. Olson, J. Phelan, M. Toolan), *художньому дискурсі*, який структурує константи досвіду *невербального*, згідно з контекстними умовами його реалізації під час розгортання сюжету художнього прозового тексту (I. A. Бехта, B. Korte, W. Chafe, S. Chatman, P. Hartmann, M. Hoey, R. Ingarden, S. Titscher), *когнітивній герменевтиці* – інтерпретаційній парадигмі, яка тлумачить константи досвіду *невербального* як частину смислу художнього прозового тексту із залученням семантичного, синтаксичного, тематичного й наративного фреймів та врахуванням структурного, когнітивного та інтерпретаційного аспектів (О. П. Левченко, U. Eco, W. Iser, H. Jauss, T. Kindt, H.-H. Müller, J. Petofi, M. Pratt, P. Ricoeur, H. Rieser, P. Tere). *Когнітивно-нاراتологічна методологія* розпрацьовує вивчення наративу як вербального, слухового чи зорового уявлення, художньої форми комунікації, залучаючи *герменевтичні основи* теоретизації когнітивних параметрів з метою подальшої сприйнятності наративів у художньому дискурсі (I. A. Бехта, R. Ingarden, A. Nünning, J. Phelan, M. Toolan).

Методи і прийоми дослідження. Поставлені у праці завдання вирішено з урахуванням багатоаспектності когнітивного схематизування – запропоновано методику аналізу констант досвіду *невербального* як фреймової схеми, реалізованої в дискурсі художнього тексту. Завдання зумовлено потребою застосувати методику системного аналізу англійськомовного художнього дискурсу у поєднанні із *загальнонауковими* (спостереження, опис, систематизація, індукція, дедукція) та *емпірико-теоретичними* (аналіз, синтез) *методами*, поетапно залучаючи *метод когнітивного моделювання* (представлення констант досвіду *невербального* у художньому дискурсі у вигляді фреймової схеми); *метод дискурс-аналізу* (упорядкування художніх текстів як корпусу та контекстів); *текстовий аналіз* (виокремлення лексичних одиниць, що позначають константи досвіду

невербального); *компонентний аналіз* (визначення семного складу констант досвіду *невербального*), *deskриптивний і лінгвостилістичний аналіз* (для встановлення типів персонажного мовлення та стилістичної маркованості лексичних одиниць констант досвіду *невербального*); *семантичний опис* (типологія лексем на позначення констант досвіду *невербального* відповідно до слотів); *текстову інтерпретацію* (пояснення семантики лексем, конструкційних схем, актуалізація концептів художнього тексту, виявлення наративних функцій згідно з контекстом); *когнітивно-герменевтичний аналіз* (розуміння констант досвіду *невербального* як загального смислу ХПТ); *системно-функційний аналіз* (систематизація та класифікація лексичних позначень, конструкційних схем, концептів, дискурсних зон наратора ↔ персонажів); *кількісний аналіз* (представлення кількості типів семантичних значень і граматичних конструкційних схем) із залученням методів прикладної лінгвістики: статистичного опрацювання кількісних показників із використанням програмного середовища R (методи описової статистики – *середнє значення, медіана, стандартне відхилення, мінімальне та максимальне значення, квартилі, діапазон, скошеність, ексцес, діаграми розсіювання, гістограми*; параметричний статистичний тест: *ANOVA*; непараметричні статистичні тести: *Хі-квадрат*, тест *Краскела-Уоллеса*) та комп'ютерного аналізу текстових даних (застосунки для аналізу текстового корпусу – *Voyant Tools, SketchEngine, AntConc*).

Представлена нами **методика** вивчення когнітивного схематизування констант досвіду *невербального* розкриває суть проблеми, згідно із системою поверхневих та глибинних фреймів, та окреслена як (1) кількісна (відносна, абсолютна частота, ранг і загальна кількість лексем; статистичні обчислення) та якісна (контексти вживання лексем, виокремлення описового та неописового значення) характеристика досліджуваного корпусу у *семантичному* фреймі; (2) встановлення типів та кількості конструкційних схем, які охоплюють відповідні частини мови та виявлення типів значення констант досвіду *невербального* (акустичне, неакустичне, фізичне, емотивне, метафоричне) у *синтаксичному* фреймі; (3) експлікація прямої (шляхом аналізу відповідних частотних лексем) та

непрямої (шляхом встановлення зв'язку з константами досвіду *невербального*) актуалізації концептів *WAR, TIME, LOVE, CARE, NURSING, HOME, STRUGGLE* у тематичному фреймі; (4) дослідження форм зовнішнього (*прямого, непрямого, невласне-прямого*) та внутрішнього (*цитованого монологу, психонарації, наративного монологу*) персонажного мовлення – у зв'язку з позначеннями констант досвіду *невербального* як мисленнєво-мовленнєвої діяльності; розкриття наративних функцій констант досвіду *невербального* у дискурсі ХІІТ (*когнітивної, комунікативної, дискурсної*).

Проведене дослідження започатковує **новий напрям** лінгвістичних досліджень: когнітивно-наратологічне моделювання знання та досвіду, зокрема досвіду *невербального*, у дискурсі художнього прозового тексту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше* у лінгвістиці тексту на матеріалі сучасного англійськомовного дискурсу

– створено концепцію, яка полягає у моделюванні констант досвіду *невербального* як організованого втіленого знання в системі поверхневих (семантичний, синтаксичний) та глибинних (тематичний, наративний) фреймів з урахуванням структурного, когнітивного та інтерпретаційного аспектів;

– вперше застосовано методику вивчення констант досвіду *невербального* як частини смислу в текстовпросторі англійськомовного художнього дискурсу ХХІ століття на воєнну тематику;

– визначено роль фреймової схеми констант досвіду *невербального* в реалізації когнітивного схематизування;

– описано структуру та процедуру аналізу семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів в англійськомовному художньому дискурсі;

– досліджено значущість когнітивного аспекту семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів у англійськомовному художньому дискурсі;

– висвітлено інтерпретаційний аспект семантичного, синтаксичного, тематичного та наративного фреймів у англійськомовному художньому дискурсі.

Наукову новизну одержаних результатів узагальнюють **положення, які винесено на захист:**

1. Когнітивно-нараторологічна методологія, покладена в основу вивчення досвіду *невербального*, розпрацьовує вивчення наративу та інтегрує теорії когнітивної лінгвістики, когнітивної психології та когнітивної герменевтики. У такому методологічному ракурсі художній прозовий текст постає не як об'єкт референції, а як ментальна/психічна модель, що відтворює схему об'єктивації, вербалізації, профілізації та актуалізації компонентів смислу оповіді – констант досвіду *невербального* – у вигляді поверхневих (семантичний, синтаксичний) та глибинних (тематичний, наративний) фреймів, які передбачають розгортання процесу когнітивного схематизування у *структурному, когнітивному та інтерпретаційному* вимірах.

2. Досвід *невербального*, утілений у ХПТ як константи досвіду *невербального* – позначення мовними засобами знаків невербальної комунікації/поведінки (жестів, рухів, виразів обличчя, характеристик голосу), що виявляють вербалізований досвід про невербальну комунікацію/поведінку, представлений в англійськомовному художньому дискурсі на воєнну тематику, експлікований як система фреймів у тріаді *мова ↔ парамова (характеристики голосу) ↔ кінесика (рухи, жести, постави, вирази обличчя)* на поверхневому *семантичному* (лексичні позначення) та *синтаксичному* (граматичні конструкти) рівнях, які репрезентують глибинний *тематичний* (концепти) та *нарративний* (дискурс наратора ↔ персонажів) смисловий рівні вербальної структури наративу.

3. Когнітивне схематизування – процес побудови, або динамічного втілення фреймової схеми, як моделі пізнання художнього прозового тексту. Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі уможлиблює організацію та актуалізацію необхідних знань як втіленого досвіду *невербального*, «розгортає» схемну фреймову модель сприйняття та інтерпретації смислу через зв'язки поверхневого/структурно-семантичного та глибинного/смислового рівнів шляхом їхнього представлення у *структурному, когнітивному та інтерпретаційному* вимірах.

4. Структурний вимір фрейму констант досвіду *невербального* пов'язаний з виокремленням типів семантичного значення, що наповнюють слоти семантичного фрейму, конструкційних моделей синтаксичного фрейму, ключових та/або частотних лексем, які актуалізують концепти художнього тексту в тематичному фреймі, форм мовленнєвої репрезентації прямого, непрямого та невластне-прямого мовлення в зовнішньому та внутрішньому мовленні дискурсу *наратора* ↔ *персонажів* у наративному фреймі.

5. Когнітивний вимір фрейму констант досвіду *невербального* висвітлює зв'язки між лексемами та представленим знанням як результат втіленого досвіду про невербальну комунікацію/поведінку, типи конструкційних моделей сприйняття емотивного/оцінного значення, концептуальне наповнення та актуалізацію концептів, синергетичну взаємодію (від дихотомії до асиміляції) дискурсних зон *наратора* ↔ *персонажів* через когнітивну, комунікативну та дискурсну функції, які представлені в наративі.

6. Інтерпретаційний вимір фрейму констант досвіду *невербального* скерований на розуміння досліджуваного феномену як частини смислу художнього прозового тексту, як-от: семантичної інтерпретації, згідно з жанровим контекстом, збагнення емотивного/оцінного наповнення в конструкційних граматичних схемах, усвідомлення тем/концептів як художніх та культурних явищ й опрацювання контексту дискурсу у зв'язку з мисленнєво-мовленнєвою діяльністю персонажів.

7. Філософське розуміння смислу художнього прозового тексту у зв'язку з досвідом *невербального*, з одного боку, лежить у площині об'єктивізму та не виходить за межі реального світу або окресленої системи. Речення або тексти є пропозиційними об'єктами, які мають внутрішні властиві структури та не залежать від людського розуміння. З іншого боку, зміщення акцентів зі зв'язків пропозиція ↔ реальний світ до зв'язків суб'єкт ↔ пропозиція відбувається в межах емпіризму. Розуміння та інтерпретація констант досвіду *невербального* у дискурсі художнього прозового тексту має досвідну основу, виходить за межі формальної структури та вимагає активної взаємодії суб'єкта пізнання – читача.

Теоретичне значення праці полягає в розвитку когнітивно-нараторологічної теорії розуміння та інтерпретації художнього прозового тексту як комунікативно, когнітивно та дискурсно-орієнтованого феномену. Результати дослідження є релевантними щодо теорій когнітивного моделювання текстопростору з урахуванням особливостей лінгвістично втіленого досвіду. Здійснений аналіз розширює теоретичні межі взаємодії художнього прозового тексту як об'єкта дослідження лінгвістики тексту у зв'язку з науковими концепціями когнітивної лінгвістики, когнітивної семантики, когнітивної граматики, когнітивної психології, когнітивної стилістики, когнітивної поезики та когнітивної герменевтики. Представлена філологічна розвідка є основою вивчення когнітивно-нараторологічних (структурних, когнітивних, інтерпретаційних) особливостей побудови художньо-естетичної дійсності, спроектованої автором-наратором та сприйнятої читачем.

Практичне значення одержаних результатів полягає в напрацюванні системного опису констант досвіду *невербального* як фреймової схеми у англійськомовних художніх творах ХХІ ст. на воєнну тематику. Реалізація когнітивного схематизування виявляє функційну спрямованість семантики, синтаксису, актуалізацію концептів, з'ясування наративних функцій констант досвіду *невербального*, окреслюючи в такий спосіб напрям подальших розвідок у когнітивній нараторології. Результати дослідження можна використати при складанні навчальних та спеціальних курсів з нараторології, когнітивної лінгвістики, теорії тексту й дискурсу та подальших наукових розвідок

Особистий внесок авторки. Дисертація є результатом самостійних досліджень здобувачки. Наукові положення, які винесено на захист, отримано особисто та викладено в наукових публікаціях. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті положення та ідеї, які належать здобувачці. Особистий внесок у наукових працях у співавторстві зазначено у списку опублікованих праць.

Апробація результатів роботи. Основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка» (2022-2024), а також висвітлено в доповідях на науково-

практичних конференціях, круглих столах, семінарах різного рівня: на міжнародних – «Нове у філології сучасного світу» (Львів, 2015), «Пріоритети сучасної філології: теорія і практика» (Харків, 2017), Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук» (Одеса, 2018), «Питання сучасної філології в контексті взаємодій мов і культур» (Венеція, 2019), «Web of Science and Academic Researcher» (Київ, 2019), «Таврійські філологічні наукові читання» (Київ, 2020), «Сучасна філологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» (Одеса, 2021), «Philological Sciences and Translation Studies: European potential» (Włocławek, 2021), «Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI ст.» (Рівне, 2021), «Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (Poland, 2022)», «Theoretical Assumption» (London, 2022); *всеукраїнських* – «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації» (Житомир, 2017), «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації» (Житомир, 2018); *регіональних* – «Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов» (Львів, 2021); «Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов» (Львів, 2022); «Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов» (Львів, 2023); дисертацію обговорено порозділово на науковому лінгвістичному семінарі «Текст, культура, соціум» у Львівському національному університеті імені Івана Франка (2022-2024).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображено у 50 публікаціях, з яких 2 монографії, 18 статей у наукових фахових виданнях, 9 статей – у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, 15 статей апробаційного характеру та 6 статей у наукових фахових виданнях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура дисертації. Структура дисертації зумовлена науковою логікою дослідження, його метою і поставленими завданнями. Дисертація складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих праць автора, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних

висновків, наукового глосарію, списку використаної літератури, списку джерел ілюстративного матеріалу.

Загальний обсяг дисертації. Обсяг основного тексту дисертації становить 345 сторінок (зокрема 6 таблиць і 18 рисунків). Загальний обсяг дисертації разом зі списком використаної літератури й додатками становить 474 с. Бібліографія містить 1136 джерел, із них 1091 – наукові теоретичні та практичні праці, 25 – лексикографічні джерела і 20 – джерела ілюстративного матеріалу.

У першому розділі проаналізовано теоретичні положення, що відповідають науковим уявленням про сутність досліджуваного об'єкта. Визначено структуралістські основи дослідження, уточнено термінологічний інструментарій, розглянуто основні поняття та з'ясовано концептуальний апарат.

У другому розділі представлена методологія дослідження, що ґрунтується на парадигмі лінгвістики тексту, а саме: когнітивній наратології, когнітивній герменевтиці, вивченні художнього дискурсу. Основною одиницею аналізу є константи досвіду *невербального*, змодельовані як система фреймів.

У третьому розділі висвітлена роль інтерпретації, яка охоплює філософське, лінгвістичне та когнітивне розуміння констант досвіду *невербального* та уможливорює реалізацію когнітивного схематизування в англійськомовному художньому дискурсі.

У четвертому розділі наведено модель реалізації когнітивного схематизування як системи семантичного, синтаксичного, тематичного та концептуального фреймів, визначено їх структурний, когнітивний та інтерпретаційний аспекти.

У загальних висновках підсумовано теоретичні та практичні результати здійсненого дисертаційного дослідження, окреслено перспективи подальших наукових розвідок у галузі когнітивної наратології.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТАНТ ДОСВІДУ НЕВЕРБАЛЬНОГО: СТРУКТУРА

Структуралізм як метод пізнання узагальнює структурні методи разом з елементами систематизації знання, його математизації та моделювання в межах універсальної методології¹. Структуралізм є «низкою результативних досліджень, проведених у соціальних та гуманітарних науках з 1950-х до 1970-х рр., переважно у Франції»². Спільним для усіх структуралістів було прагнення зрозуміти людську культуру та досвід як складну систему знаків, яка керується простими правилами для утворення значення або цінностей у різних контекстах: лінгвістичному, соціальному літературному³. Структурні методи беруть початок у структурній лінгвістиці, проникаючи в наратологію, лінгвістику тексту та логіку⁴ (Ф. де Сосюр, К. Леві-Строс, М. Фуко).

Структуралізм як метод гуманітарних наук стає загальною гуманітарною методологією, що спонукає розвиток цієї філософської концепції у напрямі вивчення структур мови та мислення, зокрема об'єднаних структурою тексту. Структуралізм встановлює межі ХПТ як цілісного об'єкта сприйняття та формує витoki когнітивної наратології з огляду на структуру значення констант досвіду *невербального* в лінгвістиці тексту й позначає рух науково-критичного осмислення ролі суб'єкта-читача як пасивного спостерігача до активного співтворця смислу ХПТ.

---

¹The Oxford Dictionary of Philosophy / ed. by S. Blackburn. Oxford: Oxford Univ. Press, 1996. P. 365.; Йосипенко О. Структуралізм // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 611.; Pavel T. G. The Feud of Language: A History of Structuralist Thought / transl. by L. Jordan, T. G. Pavel. Oxford: Wiley-Blackwell, 1990. 240 p.; Dosse F. Structuralism // The Edinburgh Companion to Twentieth-Century Philosophies. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2007. P. 469-478.

²The Cambridge Dictionary of Philosophy / ed. by R. Audi. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2015. P. 915.

³The Edinburgh Dictionary of Continental Philosophy / ed. by J. L. Protevi. Edinburgh Univ. Press. P. 560.

⁴Saussure F. de. Course in General Linguistics / transl. by R. Harris. La Salle, Ill: Open Court, 1998. 231 p.; Lévi-Strauss C. The Elementary Structures of Kinship / transl. by J. H. Bell, J. R. von Sturmer, R. Needham. France: Beacon Press, 1969. 541 p.; Foucault M. The Archaeology of Knowledge: And the Discourse on Language. London: Routledge Classics, 2002. 239 p.

1.1. Структуралізм як основа пізнання досвіду *невербального*

Лінгвістичний структуралізм вивчає мову не як конгломерат нелінгвістичних (фізичних, психологічних, фізіологічних, логічних, соціологічних) феноменів, а як самодостатню сукупність, структуру *sui generis*⁵. Структуралізм як структурно-семіотичний комплекс спирається на концепцію мовознавства і семіотики — теорії знака Ф. де Соссюра⁶. Структурна модель пізнання констант досвіду *невербального* узгоджується з постулатами структуралістів про колективну сутність мови та її комунікативне спрямування.

Розвиткові структуралізму у лінгвістиці сприяли: Женевська школа (Ф. де Соссюр)⁷, формалізм (В. Б. Шкловський)⁸, Празька школа (В. Матезіус)⁹, Американська школа семіотики (Ч. Пірс, Ч. Морріс)¹⁰, Копенгагенська школа (Л. Єльмслев)¹¹, дескриптивізм (Л. Блумфілд)¹², структурна антропологія (Е. Сепір)¹³, структурний психоаналіз (Ж. Лакан)¹⁴, теорія структури пізнання та розуміння (М. Фуко)¹⁵, структурна лінгвопоетика та теорія поетичної мови, пов'язана з моделлю комунікації (Р. Якобсон)¹⁶.

Структуралізм є тлом вивчення невербальної комунікації у ХПТ, проєктуючи реальну комунікацію у структуру персонажного дискурсу. Відтак елементи невербальної комунікації є важливими у контексті вираження емоцій персонажами

---

⁵Ibid. cit. P. 6.

⁶Saussure F. de. Course in General Linguistics / transl. by W. Baskin / ed. by P. Meisel, H. Saussy. New York: Columbia Univ. Press, 2011. 277 p.

⁷Joseph J. E. Saussure. Oxford: Oxford Univ. Press, 2012. 780 p.

⁸Steiner P. Russian Formalism // The Cambridge History of Literary Criticism / ed. by R. Selden. Vol. 8. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1995. P. 11-29.

⁹Mathesius V. A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis / ed. by J. Vachek. The Hague: Mouton, 1975. 228 p.

¹⁰Morris C. W. Writings on the General Theory of Signs. The Hague: Mouton, 1971. 486 p.

¹¹Hjelmslev L. Prolegomena to a Theory of Language. 2nd ed. Madison: Univ. of Wisconsin Press, 1961. 144 p.

¹²Bloomfield L. Language. New York: Henry Holt, [1933] 1973. ix+564 p.

¹³Sapir E. Selected Writings in Language, Culture and Personality / ed. by D. Mandelbaum. Berkeley: Univ. of California Press, 1949. 632 p.

¹⁴Lacan J. The Seminar of Jacques Lacan. The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis. Book XI / ed. by J.-A. Miller / transl. by A. Sheridan. New York: W. W. Norton & Company, 1998. 304 p.

¹⁵Foucault M. The Archaeology of Knowledge: And the Discourse on Language. Routledge Classics, 2002. 239 p.

¹⁶Jakobson R. Questions de poetique. Paris: Editions de Seuil, 1973. 512 p.; Jakobson R. The Framework of Language. Michigan: Michigan Slavic Publications, 1980. 94 p.

(С. В. Гладь¹⁷, М. П. Степанюк¹⁸, О. Klineberg¹⁹), художньої інтерпретації жестів (W. Habicht²⁰, G. Bolens²¹, P. Gidal²²), стилістичного наповнення (L. C. Pelzer²³, D. E. Smith²⁴, R.G. Benson²⁵), художнього перекладу (С. Nord²⁶, J. Liu²⁷, Н. Vermeer²⁸), взаємодії вербальних та невербальних компонентів (Г. І. Барташева²⁹, Л. В. Солощук³⁰, Н. Kalverkämper³¹), семіотичних та наративних характеристик (I. Albers³², В. Korte³³, F. Poyatos³⁴), однак перебувають на периферії дослідницьких інтересів, пов'язаних із втіленням досвіду *невербального* шляхом його схематизування у художньому дискурсі. Вивчення досвіду *невербального* стає актуальним у період постструктуралізму: когнітивна наратологія виходить за межі структуралізму та вибудовує нове бачення наративу, звертаючись до проблеми

---

¹⁷Гладь С. В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англійської прози): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2000. 19 с.

¹⁸Степанюк М.П. Репрезентація емоційного стану художнього персонажа в жіночому романі: лінгвокогнітивний і гендерний аспекти (на матеріалі романів Ш.Бронте та Е. Бронте) : дис. ... канд. філол. наук. Херсон, 2016. 242 с.

¹⁹ Klineberg O. Emotional Expression in Chinese literature // The Journal of Abnormal and Social Psychology. 1938. Vol. 33. P. 517-520.

²⁰ Habicht W. Die Gebärde in englischen Dichtungen des Mittelalters. Bayerischer Akademie der Wissenschaften. Munich: C. H. Beck, 1959. 168 S.

²¹ Bolens G. The Style of Gestures: Embodiment and Cognition in Literary Narrative. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2012. 233 p.

²² Gidal P. Understanding Beckett: A Study of Monologue and Gesture in the Works of Samuel Beckett. London: Macmillan, 1986. 278 p.

²³ Pelzer L. C. Beautiful Fools and Hulking Brutes: F. Scott Fitzgerald's the Great Gatsby // Women in Literature: Reading Through the Lens of Gender / ed. by J. Fisher, E. S. Silber. London: Greenwood. P. 127-129.

²⁴ Smith D. E. Gesture as a Stylistic Device in Kleists's 'Michael Kohlhaas' and Kafka's 'Der prozess' (Stanford German Studies). Frankfurt am Main: Lang. 168 p.

²⁵ Benson R. G. Medieval Body Language: A Study of the Use of Gesture in Chaucer's Poetry. Copenhagen: Rosenkilde and Bagger, 1980. 170 p.

²⁶ Nord C. Alice Abroad: Dealing with Descriptions and Transcriptions of Paralanguage in literary translation // Nonverbal Communication and Translation: New Perspectives and Challenges in Literature, Interpretation and the Media. Amsterdam: John Benjamins, 1997. P. 107-129.

²⁷ Liu J. Translating Nonverbal Behaviour in Literature: With Pai-tzu as an Example // Studies in Literature and Language. № 23(2). 2021. P. 33-38.

²⁸ Vermeer H. Describing Nonverbal Behavior in the Odyssey: Scenes and Verbal Frames as Translation Problems // Advances in Non-verbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic, and Literary Perspectives / ed. by F. Poyatos. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 285-299.

²⁹ Барташева Г.І. Взаємодія невербальних та вербальних компонентів ситуації комунікативного домінування в англійському дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2004. 23 с.

³⁰ Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англійському дискурсі. Харків: Константа, 2006. 300 с.

³¹ Kalverkämper H. Literatur und Körpersprache // Poetica. vol. 23. № 3/4. 1991. P. 328-273.

³² Albers I. Die Sprache des Körpers und die Sprache der Novelle // Boccaccio Und Marguerite de Navarre // Poetica. Vol. 36. № 1/2. 2004. P. 71-118.

³³ Korte B. Body Language in Literature. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1997. 330 p.

³⁴ Poyatos F. Literary Anthropology: A New Disciplinary Approach to People, Signs and Literature: A new Interdisciplinary Approach to People, Signs and Literature. Amsterdam: John Benjamins, 1988. 377 p.

пізнання смислу ХПТ у зв'язку з поняттям *розум* і *досвід*, з урахуванням структурних принципів та використанням античної термінології.

Проблеми тексту вивчали в межах Французької семіологічної школи (Р. Барт³⁵, А.-Ж. Греймас³⁶, К. Бремон³⁷, Ж. Женетт³⁸, Ц. Тодоров³⁹), теорії тексту (В. Пропп⁴⁰). У США структуралізм здійснював значний вплив протягом 1970-х рр. (Дж. Каллер⁴¹, Дж. Принс⁴², М. Ріффатер⁴³). У 1970-80-х рр. структуралісти зосередили зусилля у сфері наратології — гуманітарної дисципліни, присвяченої вивченню логіки, принципів і засобів наративної репрезентації⁴⁴. Із домінантного структуралістського підходу наратологія переростає у провідну теорію, скеровуючи моделювання пізнання художнього прозового тексту як продукування та сприймання наративів через множину контекстів та комунікативних практик у перспективі сприйняття читачем художнього світу.

1.1.1. Структуралізм у системі досвіду *невербального*. Структуралізм є філософським підходом, який стверджує, що об'єкти вивчення у соціальних та гуманітарних науках, якими б різними не були зовні, внутрішньо відповідають підсвідомим візрцям⁴⁵. Ці внутрішні зв'язки та закономірності генерують структури, які є об'єктом наукових студій. Структури — це приховані, несвідомі чи глибинні утворення, які, згідно з кодами, логікою чи правилами формують поверхневі явища та події⁴⁶. Загалом структура є цілісною, трансформаційною і

---

³⁵Barthes R. L'Empire des signes / A. Skira. Geneve: Flammarion, 1984. 151 p.

³⁶Greimas A.-J. Structural Semantics: An Attempt at a Method / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.

³⁷Bremond C. La Logique des possibles narratifs // Communications. 1966. № 8. P. 60-76.

³⁸Genette G. Narrative Discourse: An Essay in Method / transl. by J. E. Lewin. Cornell Univ. Press, 1983. 288 p.

³⁹Todorov T. The Poetics of Prose / transl. by R. Howard. Ithaca/London: Cornell Univ. Press, 1971. 272 p.

⁴⁰Propp V. Morphology of the Folktale / transl. by L. Scott. 2nd ed. Austin: Univ. of Texas Press, 1968. 184 p.

⁴¹Culler J. Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1975. 301 p.

⁴²Prince G. Narratology: Form and Functioning of Narrative. Berlin/New York: Mouton Publishers, 1982. 185 p.

⁴³Riffaterre M. Semiotics of Poetry. Bloomington: Ind. Univ. Press, 1978. 213 p.

⁴⁴Meister J. C. Narratology // Handbook of Narratology / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schonert. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. P. 329.

⁴⁵Jacqueline L. Historiographie du structuralisme généralisé. Etude comparative // Les dossiers de HEL. Paris: SHESL. 2013. № 3. P. 1-4.; Piaget J. Structuralism / transl. by C. Maschler. Basic Books, 1971. vi+153 p.; The Blackwell Dictionary of Western Philosophy / ed. by N. Bunnin, J. Yu. Willey-Blackwell, 2009 P. 662.

⁴⁶Jacqueline L. Historiographie du structuralisme généralisé. Etude comparative // Les dossiers de HEL. Paris: SHESL. 2013. № 3. P. 2.

здатною до саморегулювання. Відтак соціальний світ пояснюють не в термінах індивідуальної дії, а через зв'язки між цими діями; ціле продукується як диференційне вираження⁴⁷. Ця метатеоретична настанова забезпечила об'єднаність та міждисциплінарний підхід щодо широкопланової сфери *невербального* у зв'язку з поняттям *досвід* та *константи досвіду невербального* (у контексті комунікативної лінгвістики, психології, семіотики, теорії інформації).

Досвід – акт свідомості, елемент діяльності пізнання, що супроводжується відчуттям прямого контакту з реальністю, яку пізнають за допомогою органів чуттів, – це може бути реальність зовнішніх суб'єкту предметів і ситуацій (сприйняття) – зовнішній досвід, або реальність стану самої свідомості (уявлення, спогади, переживання) – внутрішній досвід. Більшість філософів наближують досвід до чуттєвого знання⁴⁸. Втілений (англ. *embodied*), або перцептивно-заснований (англ. *perceptually-based*) досвід утворює концепти через процес перекодування сприйняття значення⁴⁹⁵⁰. Концепти є основними одиницями знання, які необхідні і для категоризації – здатності ідентифікувати індивідуумів, сутності і властивості, і концептуалізації – здатності конструювати альтернативні площини (контексти) категорії⁵¹. Знаково-мовною актуалізацією знання є художній прозовий текст як мультимодальна, комунікативна контекстна система, що формує перспективу осягнення смислу.

Досвід — це основне поняття *епістемології* у зв'язку з термінами *міркування* (англ. *reasoning*) та *розум* (англ. *mind*)⁵²; *утримання чогось у свідомості* (нім. *Erfahrung*) або переживання подій та дій свого існування (нім. *Erlebnis*)⁵³; основа

---

⁴⁷Milner J.-C. Le Périphe structural. Figures et paradigme. Paris: Verdier Poche, 2008. P. 310.

⁴⁸Borchert D. Experience // Macmillan Encyclopedia of Philosophy, 2nd ed. Macmillan, 2006.

⁴⁹ Varela F.J., Thompson E., Rosch E. The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience. Cambridge: CUP, P. 29; Quine W. V. O. Word and object. Cambridge, MA: MIT Press, 1960.

⁵⁰ Ziemke T. What's this thing called embodiment? Proceedings of the 25th Annual Meeting of the Cognitive Science Society. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 2003.

⁵¹ Barsalou L. W. Frames, concepts, and conceptual fields // Frames, fields, and contrasts: New essays in semantic and lexical organization / ed. by A. Lehrer & E. F. Kittay. Lawrence Erlbaum, 1992. P.21-74.

⁵²Metzler G. B. Erfahrung // Enzyklopädie Philosophie und Wissenschaftstheorie / ed. von J. Mittelstraß. Stuttgart / Weimar: Verlag J. B. Metzler. Band 2. 2005. S. 361.

⁵³Bruzina R. Experience. The Edinburgh Dictionary of Continental Philosophy / ed. by J. L. Protevi. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2005. P. 196.

теорії емпіризму (термін *емпіризм* походить від грецького *empeiria* — досвід)⁵⁴, у якій виступає джерелом знання⁵⁵. Досвід є етапом на шляху до справжнього розуміння в термінах універсалій, однак, на думку античних вчених, імпровізованою і неповною формою знання⁵⁶, адже «не може бути чистого раціонального проникнення в реальні потреби чи внутрішню структуру природи, а тільки органи чуттів передають належну інформацію про зовнішню реальність»⁵⁷.

У теоріях знання досвід тлумачать двома способами: (1) внутрішньо, як свідоме утворення; (2) зовнішньо, стосовно речей у світі, які пізнає людина⁵⁸. Досвід як *психічний* феномен — це діяльність свідомості «пряме пізнання світу через спостереження»⁵⁹, що супроводжується відчуттям прямого контакту з реальністю за допомогою органів чуттів, — це реальність зовнішніх для суб'єкта предметів і ситуацій⁶⁰. На противагу розумовій діяльності мислення (англ. *reasoning, mind*), досвід «охоплює свідомість (англ. *consciousness*), у якій об'єкт є представленим суб'єкту та має різні модуси: *чуттєвий, естетичний, моральний, релігійний, вербальний, невербальний*»⁶¹.

Досвід невербального в художньому прозовому тексті визначаємо як комплекс вражень, відчуттів та розуміння, що виникають у результаті сприйняття та інтерпретації невербальних елементів комунікації/поведінки. Цей досвід поєднує в собі *мову тіла*⁶²: вирази обличчя, рухи, жести, постави й характеристики голосу, які використовує автор-наратор для вираження емоцій, стану персонажів та створення відповідної атмосфери у художньому тексті. Досвід *невербального* у

---

⁵⁴Empiricism. The Concise Encyclopedia of Western Philosophy / ed. by J. Réé, J. O. Umrson. London/New York: Routledge, 2004. P. 106.

⁵⁵Hamlyn D. W. Experience // Macmillan Encyclopedia of Philosophy / ed. by D. Borchert. 2nd ed. Vol. 3. New York/London: Thompson Gale, 2006. P. 215.

⁵⁶Ibid. cit. P. 515.

⁵⁷Nagel J. Empiricism. The Philosophy of Science. The Encyclopedia / ed. by S. Sarkar, J. Pfeifer. 7th ed. London/New York: Routledge, 1991. P. 325.

⁵⁸Marciello R. J. Experience // The new Catholic Encyclopedia / ed. by J. Halfmann. 2nd ed. V. 5. London/New York: Thompson Gale, 2002. P. 554.

⁵⁹The Oxford Companion to Philosophy. 2nd ed. Oxford: Oxford Univ. Press / ed. by T. Honderich, 2005. P. 281.

⁶⁰Gupta A. An Account of Conscious Experience // Analytic Philosophy. 2012. № 53 (1). P. 1-29.; Jorba M. Is There a Specific Experience of Thinking? // Theoria: An International Journal for Theory, History and Foundations of Science. 2010. № 25(2). P. 187-196.

⁶¹Concise Routledge Encyclopedia of Philosophy. London/New York: Taylor & Francis, Routledge, 2000. P. 239.

⁶²У 1952 р. антрополог Р. Бердвісл використав термін *мова тіла* для позначення невербальної комунікації.

загальному науковому сенсі є сформованим у (1) *комунікативній лінгвістиці* як сукупність вражень, взаємодій та розуміння, що виникають під час сприйняття невербальних елементів в процесі комунікації. Комунікативна лінгвістика досліджує, як взаємодіють вербальні та невербальні елементи з метою створення повноцінного комунікативного акту. Досвід *невербального* в комунікативній лінгвістиці допомагає розкрити глибину та розмаїття комунікативних процесів через вербальні та невербальні аспекти, що впливають на сприйняття та розуміння повідомлень⁶³; (2) *психології* як сукупність вражень, емоцій під час мовленнєвої взаємодії, що виникають внаслідок сприйняття та інтерпретації різних невербальних сигналів, які виявляються через вирази обличчя, жести, рухи, постави, відстань між комунікантами та характеристики голосу. При цьому, невербальна поведінка може бути і свідомою, і несвідомою задля відображення внутрішнього стану особистості⁶⁴; (3) *семіотиці* як частини більшого семіотичного арсеналу, який використовують з метою створення та інтерпретації повідомлень. Аналіз невербальних елементів у семіотичному контексті надає глибшого розуміння того, як вони впливають на створення значень та комунікацію у різних контекстах⁶⁵; (4) *теорії інформації* як процес сприйняття, передавання та опрацювання інформації, що відбувається за допомогою невербальних засобів комунікації. Теорія інформації тлумачить невербальну комунікацію як систему передавання сигналів та знаків, яка має важливий інформаційний вимір⁶⁶.

Взаємодія розмаїтих елементів досвіду *невербального* конструює глибинні шари смислу ХПТ, сприйняття психологічного стану персонажів та відтворює семіотичну природу комунікативного акту в мовленнєвих зонах дискурсу *наратора ↔ персонажів*. Досвід *невербального* в ХПТ виявляємо та вивчаємо через взаємодію мовних знаків (лексем, висловів), які позначають елементи

---

⁶³Burgoon J. K., Buller D. B., Woodall W. G. Nonverbal Communication: The Unspoken Dialogue. New York: McGraw-Hill, 1996. 538 p.

⁶⁴Vermeer H. Describing Nonverbal Behavior in the Odyssey: Scenes and Verbal Frames as Translation Problems // Advances in Non-verbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic, and Literary Perspectives / ed. by F. Poyatos. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 285-299.

⁶⁵Nöth W. Handbook of Semiotics. Bloomington and Indianapolis: Indiana Univ. Press, 1995. 576 p.

⁶⁶The Shape of Data in Digital Humanities: Modeling Texts and Text-based Resources / ed. by J. Flanders, F. Yannidis. New York/London: Routledge, 2019. 360 p.

невербальної комунікації (жести, постави, вирази обличчя та характеристики голосу), що впливають на сприйняття читача та розкривають глибинні аспекти психології персонажів та обставин у художньому дискурсі⁶⁷.

Константи досвіду невербального тлумачимо як словесне представлення досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі – природна мова має здатність означувати семіотичні знаки, вербалізувати елементи поведінки, описувати реальну комунікацію. На наш погляд, саме константи вказують на сталі або постійні елементи невербального вираження, які можуть бути відтворені автором-наратором у художньому прозовому тексті за допомогою лексичних одиниць. Наприклад, жест може бути зображений у ХПТ як рух руками, плечима, головою або пальцями з використанням лексем *hand, head, arm, shoulder, fingers*.

Константи досвіду *невербального* є лексичними репрезентаціями в дискурсі оповідного світу, що вербалізують та актуалізують знаки, пов'язані з виявленням рухів, жестів, характеристик голосу персонажів⁶⁸. Константи досвіду *невербального* є структурованим знанням про людську комунікацію/поведінку, яке є включеним в систему тексту (нарративні комунікативні рівні, дискурс *наратора* ↔ *персонажів*), експлікуючись як лексичні позначення парамови або кінесики. Термін *константа* втілює об'єктивований досвід, лінгвістично виражений результат чуттєвого сприйняття, позначення вербалізованого знака як елемента загального пізнавального ланцюга: *сприйняття* (опрацювання чуттєвих даних) → *концептуалізація* (утворення концептів) → *об'єктивація* (вияв концептів вербальними та невербальними засобами) → *вербалізація* (позначення концептів у мові) → *актуалізація* (вибір автором мовних засобів позначення констант досвіду невербального у дискурсі художнього тексту)⁶⁹.

---

⁶⁷Бехта І. А., Мельничук О. Д. Невербальна комунікація: дискурсна динаміка текстового концепту: монографія. Львів, Рівне: Волин. обереги, 2021. 200 с.; Мельничук О. Д. Константи досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі: монографія. Рівне: Волин. обереги, 2023. 312 с.

⁶⁸Culpeper J. *Language and Characterization. People in Plays and Other Texts*. London: Routledge, 2001. 328 p.

⁶⁹Мельничук О. Д. Невербальна комунікація як структуроване знання у вимірі когнітивного аспекту художнього тексту // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса. 2015. Вип. 14. С. 101-103.; Barsalou L. *Perceptual Symbol Systems* // *Behavioral and Brain Sciences*. 1999. № 22. P. 577-660.

Концепти, утворені на основі досвіду про невербальну комунікацію/поведінку, мають конкретне, *константне* мовне вираження, є мовними знаками⁷⁰. У межах представленої наукової розвідки виявляємо константи досвіду *невербального* у тріаді *мова ↔ пармова ↔ кінесика* шляхом експлікації найчастотніших лексем, які позначають рухи, постави, жести та характеристику голосу. Невербальна комунікація як вид спілкування, для якого характерне використання невербальної (безсловесної) поведінки, є видом знання, що структуроване поняттями/концептами та виражене конкретними мовними знаками, або константами досвіду *невербального*, вплетеними у зміст оповіді, функції яких виходять за межі простого передавання *комунікативно значущих сигналів* або *характеристики персонажів*⁷¹ — константи досвіду *невербального*, представляючи невербальну комунікацію/поведінку, слугують засобом формування сюжету та розгортання динаміки оповіді ХПТ у мовленнєвих зонах дискурсу *наратора ↔ персонажів*.

Оскільки структуралістський аналіз розглядає внутрішні зв'язки як безпосередні, формальні, об'єктивні дані, що є автономними в інтерпретації суб'єкта і соціокультурного контексту⁷², то основні аспекти структуралізму, які можуть бути застосовані до пізнання досвіду *невербального*, охоплюють: (1) *емпіричні правила та системність*: структуралізм визначає, як елементи системи взаємодіють між собою та які правила чи закономірності можна виявити. В контексті невербальної комунікації/невербальної поведінки, такий підхід позначає аналіз емпіричних правил, які визначають використання жестів, міміки, постав та характеристик голосу; (2) *структуру як основа розуміння*: структуралізм вважає, що сутність будь-якого явища може бути зрозумілою тільки через його структуру. Під час дослідження досвіду *невербального* це означає розгляд системних взаємозв'язків

---

⁷⁰Tomasello M. *Constructing a Language*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press, 2005. 408 p.

⁷¹Nonverbal Communication: *Handbooks of Communication Science* / ed. by J. A. Hall, M. L. Knapp Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2013. 893 p.

⁷²Clarke S. *The Foundations of Structuralism: A Critique of Lévi-Strauss and the Structuralist Movement*. Totowa, NJ: Barnes and Noble, 1981. P. 117.; Deken O. *Le Structuralisme*. Paris: Armand Colin, 2015. P. 27.; Glucksmann M. *Structuralist Analysis in Contemporary Social Thought. A Comparison of the Theories of Claude Lévi-Strauss and Louis Althusser*. London/Boston: Routledge, 2016. P. 139.

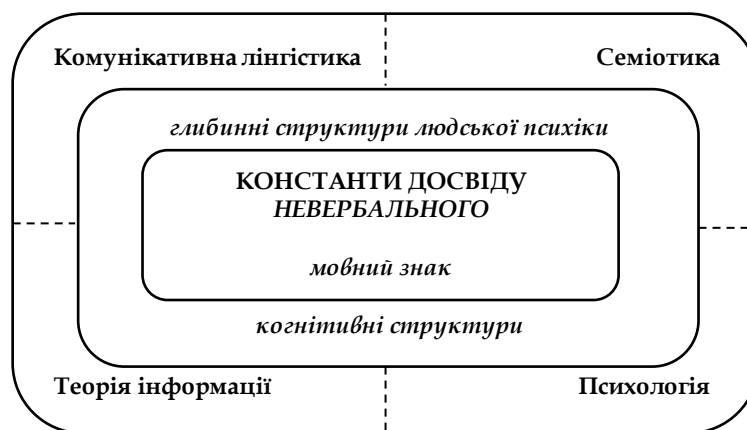
між різними виявами невербальної комунікації/невербальної поведінки та їх взаємодію; (3) *опозиції та контраст*: структуралізм наголошує на розумінні систем через опозиції та контрасти. У вивченні досвіду *невербального* такий підхід є аналізом протиставлення жестів, виразів обличчя, постав та характеристик голосу з метою розкриття суті спілкування у художньому дискурсі; (4) *системний підхід*: структуралізм розглядає об'єкт (художній текст) як систему взаємопов'язаних елементів. У дослідженні досвіду *невербального* важливим є осмислення його смислотвірної ролі у художньо-естетичній реальності; (5) *міждисциплінарний підхід*: структуралізм тлумачить різні аспекти досвіду *невербального* в межах широкого наукового контексту теорії комунікації, психології, семіотики⁷³.

З погляду структурно-логічного та структурно-семіотичного підходу, структуралізм виявляє глибинні конфігурації людської психіки — когнітивні структури, архетипи, що лежать в основі світосприйняття людини та її взаємодії зі світом. Крізь призму структури константи досвіду *невербального* виражають досвід мовними засобами як рівневе організоване знання про невербальну комунікацію/поведінку у пов'язаних наукових сферах: комунікативній лінгвістиці, комунікації, семіотиці, теорії інформації та психології. Е. Гідденс наголошує на довільній природі мовного знака і пріоритету того, що він позначає; звертає увагу на письмо та текст. Оскільки лінгвісти вивчають природні мови як комунікативні системи, то невербальну комунікацію/поведінку характеризують як осмислене, різноманітне і складне значення, виражене в мові, мовленні та/або художньому тексті — константи досвіду *невербального* є мовними знаками у зв'язку з когнітивними утвореннями — глибинними структурами психіки.

Константи досвіду *невербального* охоплюють аспекти, які лежать за межами вербального вираження та набувають особливого значення, що складно передати або виразити в мові. Такий досвід *невербального* занурений у внутрішній світ особистості та впливає на сприйняття світу під час реальної комунікації (Рис. 1.1).

---

⁷³Мельничук О.Д., Гриців Н.М. Досвід сфери невербального у гуманітарних науках // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету: зб. наук. праць. Серія «Філологія». ВД «Гельветика». 2022. Вип. 56. С. 99-10.

Рис. 1.1. Константи досвіду невербального як структура знання

У наративній теорії використовують такі терміни задля зображення недостатньо виразних чи важкопізнаваних аспектів досвіду *невербального*: *невимовний* – не може бути представленим в реальній комунікації, однак може бути описаним автором-наратором переважно у невластне-прямому мовленні); *невисловлений* – такий, що не потрапив у фокус автора-наратора під час створення ним оповіді; *передрефлексивний* – не об’єктивований персонажами, позбавлений конкретної буттєвої визначеності⁷⁴.

Структуралізм протиставляє функцію — герменевтиці, формалізацію — опису, синтаксис та семантику — змісту мови. Виокремлення істотних абстрактних елементів структур вимагає створення теорії — системи раціонально пов’язаних постулатів, які пояснюють емпіричні дані (К. Леві-Строс, Ж. Лакан) та іманентні практики⁷⁵ (М. Фуко, Л. Альтюссер). Знання не сприймають і не надають через факти, а напрацьовують — звідси акцент на свідомому продукуванні концептів та тлумаченні досвіду як структурованого пізнання⁷⁶. Реальність та її науковий опис є різними — частини об’єкта спостереження не обов’язково є елементами структури⁷⁷.

⁷⁴Мельничук О. Досвід та експірієнталізм: розвиток поняття у міждисциплінарній перспективі гуманітарних наук // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць державного навчального закладу «Ужгородський національний університет». ВД «Гельветика». 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 201-206.

⁷⁵Іманентна практика (лат. *immanens* — «властивий, притаманний») — це формування уяви завдяки сприйняттю інформації через канали чуття.

⁷⁶Larson R. K., Segal G. Knowledge of Meaning: An Introduction to Semantic Theory. Cambridge, MA: MIT Press, 1995. 662 p.; Metzler G. B. Erfahrung // Enzyklopädie Philosophie und Wissenschaftstheorie / ed. von J. Mittelstraß. Band 2. Stuttgart / Weimar: Verlag J. B. Metzler, 2005. S. 361-363.; The Oxford Companion to Philosophy / ed. by T. Honderich. Oxford Univ. Press P. 281.

⁷⁷Sharrock W. W., Hughesand J. A., Martin P. J. Understanding Modern Sociology. London: SAGE, 2003. P. 10.

Досвід *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі виявляється як організована система словесного вираження досвіду *невербального* через константи досвіду *невербального*, які надають оповіді виразнішого значення та емоційної насиченості шляхом розмаїтого позначення жестів, постав, рухів, виразу обличчя, характеристик голосу. Вивчення констант досвіду *невербального* у художньому англійськомовному дискурсі уможливорює моделювання досвіду *невербального* в межах фреймової схеми, що відтворює структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри у процесі когнітивного схематизування.

1.1.2. Структура у системі мови. У зв'язку з тим, що структуралізм визначає важливі елементи та взаємозв'язки між ними в системі, він допомагає виокремити основні складники для розуміння структури об'єкта або процесу. Цей аналітичний підхід створює основу для когнітивних моделей, які також прагнуть розглядати та аналізувати структури мислення та сприйняття. Теза про те, що значення вимагає структури, є основою у структуралістській лінгвістичній моделі⁷⁸ з опертям на Соссюрівський структуралізм — теорію значення, що протистоїть його референційному розумінню, розглядаючи існування реальності до мови — тобто мова з'являється пізніше, щоб позначити навколишню дійсність. Основний принцип Соссюрівського структуралізму полягає в тому, що мова є системою, одиниці якої визначаються місцем у системі, а не зовнішніми точками відліку, якою є зовнішня реальність як об'єкт пізнання⁷⁹. Американська школа структурної лінгвістики пов'язана з іменем Л. Блумфілда, який розвивав цей напрям як індуктивне узагальнення з позицій біхевіоризму, що не бере до уваги свідомості мовця⁸⁰.

Системний підхід до мови з метою визначення мовних понять та категорій у межах структурної семантики⁸¹ започатковує теорію лексичного поля (1931-1960-ті

---

⁷⁸Pettit P. The Concept of Structuralism: A Critical Analysis. Berkley: Univ. of California Press, 1977. P. 4.

⁷⁹Concise Encyclopedia of Philosophy of Language and Linguistics / ed. by A. Barber, R. J. Stainton. Oxford: Elsevier, 2010. P. 782.

⁸⁰Bloomfield L. Language. New York: Henry Holt, [1933] 1973. P. 162-166.

⁸¹Lyons J. Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato. Wiley-Blackwell, 1963. 237 p.

pp.)⁸², реляційну (фреймову) семантику (1960-ті pp.)⁸³ і компонентний аналіз⁸⁴. З 1960-х pp. ці окремі галузі були охоплені генеративною лінгвістикою⁸⁵. Іншими розробниками структурної семантики були Л. Єльмслев⁸⁶, Е. Бенвеніст⁸⁷, К. Балдінгер⁸⁸. А.-Ж. Греймас припускав, що семіологічний рівень виражає системний рівень мови; семантичний рівень, мінімальними одиницями якого є варіанти, полягає в аналізі елементів процесу мовленнєвої діяльності.

Саме семантичний рівень уможливує вивчення дискурсного аспекту мови⁸⁹. Структурна семантика надала поштовх розумінню значення як теорії «переліку ознак у моделі порівняння ознак»⁹⁰. Такий підхід пояснює принцип формування класичних Аристотелівських категорій, тобто і значення слів, і категорії можуть бути побудовані як набір та поєднання характерних властивостей поняття. Проте запропонована теорія зазнала критики у 1980-90-х pp. через неможливість ідентифікації основних характеристик для усіх мовних значень⁹¹.

---

⁸²Trier J. *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes: die Geschichte eines sprachlichen Feldes*. Heidelberg: Carl Winter, 1931. 347 S.; Lehrer A. *Semantic Fields and Lexical Structure*. Amsterdam: North-Holland, 1974. 225 p.; Weinreich U. *Explorations in Semantic Theory // Current Trends in Linguistics III* / ed. by T. Sebeok. The Hague: Mouton, 1966. P. 395-477.; Geckeler H. *Zur Wortfelddiskussion – Untersuchungen zur Gliederung des Wortfeldes “alt – jung – neu” im heutigen Französisch*. München: Wilhelm Fink Verlag, 1971. 566 S.; Frames, Fields and Contrasts. *New Essays in Semantic and Lexical Organization* / ed. by A. Lehrer, E. F. Kittay. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1992. 472 p.

⁸³Kripke S. A. *Semantical Analysis of Intuitionistic Logic I. // Formal Systems and Recursive Functions: Proceedings of the Eighth Logic Colloquium*. Oxford: North-Holland Publishing Company, 1963. P. 92-130.; Goldblatt R. *A Kripke-Joyal Semantics for Noncommutative Logic in Quantales // Advances in Modal Logic*. 2006. Vol. 6. P. 209-225.; Gasquet O., Herzig A., Said B. *Kripke's Worlds: An Introduction to Modal Logics via Tableaux*. Basel: Birkhäuser, 2013. P. 14-16.

⁸⁴Nida E. A. *Componential Analysis of Meaning. Approaches to Semiotics 57*. Belgium: Mouton, 1975. 274 p.; Coşeriu E., Geckeler H. *Trends in Structural Semantics [Tübinger Beiträge zur Linguistik, 158]*. Tübingen: Narr. 1981. 85 S.; Greimas A. J. *Structural Semantics: An Attempt at a Method* / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.

⁸⁵Chomsky N. *The Language Capacity: Architecture and Evolution // Psychonomic Bulletin & Review*. 2017. № 24 (24). P. 200-203.; Berwick R. C., Chomsky N. *Why Only Us: Language and Evolution*. Cambridge: MIT Press, 2015. 224 p.

⁸⁶Whitfield F. J. *Louis Hjelmslev // Language*. 1966. № 42 (3). P. 615-619.

⁸⁷Benveniste E. *Nature du signe linguistique // Acta Linguistica*. 1939. Vol. 1. P. 23-29.

⁸⁸Rivarola J. L. *Kurt Baldinger (1919-2007) // Estudis Romànics*. 2008. № 30. P. 621-624.

⁸⁹Greimas A. J. *Structural Semantics: An Attempt at a Method* / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.

⁹⁰Smith E. E., Shoben E. J., Rips L. J. *Structure and Process in Semantic Memory: Featural Model for Semantic Decisions // Psychological Review*. 1974. № 81. P. 214-241.

⁹¹Fodor J. A. *The Language of Thought*. Sussex: Harvester Press, 1980. 214 p.; Fodor J. A., Garrett M. F., Walker E. C. T., Parkes C. H. *Against Definitions // Cognition*. 1980. № 8. P. 263-367.

Іншим аргументом проти декомпозиції є проблема «гіпонімів/гіперонімів»⁹²: якби лексичне значення можна було поділити, то було б виправданим вживання вислову *невербальний елемент* кожного разу, коли належить використати слово *жест*. Це пов'язано з тим, що усі характеристики значення «невербального елемента» також є ознаками значення *жесту*, який містить додаткові риси, що не є частиною невербального елемента як невербальної поведінки/комунікації. Відмінними є жести, які функціонують у знакових мовах (англ. *sign languages*). Використовуючи комп'ютерні технології⁹³, встановлюють точніші зв'язки між лексичними одиницями та створюють *правильні* залежні та пов'язані значення.

Вивчення діяльності мовця є виправданим широкоплановою сукупністю дисциплін, які існують в лінгвістиці завдяки своєму зв'язку з мовою. Соссюрівську модель з наголосом на внутрішніх структурах у межах знакової системи розглядають як співзвучну з поглядом про те, що мова не відображає реальність, а конструює її. Побудова структури значення не відкидає ні ролі психічного, ні соціальної реальності, однак є замкненою у межах мовної системи, не надаючи належної ваги свідомості суб'єкта як активному когнітивному феномену.

1.1.3. Структуралізм у системі тексту. Структуралісти стверджували, що подібно до того, як Соссюрівська лінгвістика вивчає систему мови (фр. *langue*), а не окремі повідомлення, що стали можливими та зрозумілими завдяки цій системі (фр. *parole*), наратологія як наука про оповідь має вивчати, як загалом наратив створює значення крізь призму художньо-естетичної реальності, а не те, що означають конкретні наративи⁹⁴.

---

⁹²Roelofs A. The WEAVER Model of Word-form Encoding in Speech Production // *Cognition*. 1997. № 64. P. 249-284.; Levelt W. J. M., Roelofs A., Meyer A. S. A Theory of Lexical Access in Speech Production // *Behavioral and Brain Sciences*. 1999. № 22. P. 1-38.

⁹³Bowers J. S. Grossberg and Colleagues Solved the Hyperonym Problem over a Decade Ago // *Behavioral and Brain Sciences*. 1999. № 22. P. 38-39.; Caramazza A. How Many Levels of Processing are There in Lexical Access? // *Cognitive Neuropsychology*. 1997. № 14. P. 177-208.

⁹⁴Contemporary French and Francophone Narratology / ed. by J. Pier. Columbus: The Ohio State Univ. Press, 2020. 241 p. Adam J.-M. *Le Texte narratif*. Paris: Nathan, 1985. 239 p.; Sternberg M. *Reconceptualizing Narratology: Arguments for a Functionalist and Constructivist Approach to Narrative* // *Enthymema*. 2011. № 4. P. 35-50.; Hühn P. *Eventfulness in British Fiction*. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. 214 p.; Phelan J. *Reading People, Reading Plots: Character, Progression, and the Interpretation of Narrative*. Chicago: The Univ. of Chicago Press, 1989. 245 p.; Pier J. *Narrative Configurations* // *The Dynamics of Narrative Form: Studies in Anglo-*

У межах структуралізму виокремлюють три напрями вивчення тексту: (1) семіологічно-структурний (Паризька семіологічна школа) — А.-Ж. Греймас⁹⁵ (опис наративної структури та граматики оповіді); (2) напрям граматики тексту — П. Хартман⁹⁶, Т. ван. Дейк⁹⁷, Я. Петефі⁹⁸ (розпрацювання моделі граматики тексту з метою переходу з глибинних на поверхневі структури тексту); (3) семіотично-комунікативний — З. Шмідт⁹⁹, Е. Моргенталер¹⁰⁰ (вивчення чинників створення та сприйняття тексту читачем).

American Narratology / ed. by J. Pier. Berlin: Walter de Gruyter, 2004. P. 239-268.; Hühn P., Pier J., Schmid W., Schönert J. Handbook of Narratology. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. 477 p.; Fludernik M. An Introduction to Narratology. London: Routledge, 2009. 190 p.; Herman D. Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1991. 396 p.; Routledge Encyclopedia of Narrative Theory / ed. by D. Herman, M. Jahn, M.-L. Ryan. London: Routledge, 2010. 720 p.; Heinen S., Sommer R. Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Narrative Research. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. 317 p.; Schneider R., Hartner M. Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications. Berlin: Walter de Gruyter, 2012. 373 p.; Kindt T., Müller H.-H. What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2008. 378 p.; Olson G. Current Trends in Narratology. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2011. 367 p.; Meister J. C. Narratology. Beyond Literary Criticism: Mediality, Disciplinarity. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2008. 312 p.; Darby D. Form and Context: An Essay in the History of Narratology // Poetics Today. 2001. № 22(4). P. 829-852.; Scholes R., Kellogg R. The Nature of Narrative. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006. 388 p.; Bal M. Narratology. Introduction to the Theory of Narrative. 4th ed. Toronto: Univ. of Toronto Press, 2017. 205 p.; Banfield A. Unspeakable Sentences: Narration and Representation in the Language of Fiction. Boston: Routledge & Kegan Paul, [1982] 2016. 340 p.; Bortolussi M., Dixon P. Psychonarratology: Foundations for Empirical Study of Literary Response. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2003. 320 p.; Brooks P. Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1984. 363 p.; Chatman S. Coming to Terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1990. 240 p.; Chatman S. Reading Narrative Fiction. New York: Macmillan Publishing, 1993. 656 p.; Copley P. Narrative: The New Critical Idiom. London: Routledge, 2001. 304 p.; Cohan S., Shires L. M. Telling Stories: A Theoretical Analysis of Narrative Fiction. New York: Routledge, 1988. 208 p. Cohn D. Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction. Princeton: Princeton Univ. Press, 1978. 331 p.; Jahn M., Nünning A. Forum: A Survey of Narratological Models // Literatur in Wissenschaft und Unterricht. 1994. № 27(4). P. 283-303.; Margolin U. The What, the When, and the How of Being a Character in Literary Narrative // Style. 1990. № 24(3). P. 105-120.; Nünning A., Nünning V., Wolf W. Multiperspektivisches Erzählen: Zur Theorie und Geschichte der Perspektivenstruktur im englischen Roman des 18. bis 20. Jahrhunderts. Trier: WVT, 2000. 368 S.; Understanding Narrative / ed. by J. Phelan, P. J. Rabinowitz. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1994. 287 p.; Prince G. A Dictionary of Narratology. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, [1987] 2003. 137 p.; Richardson B. Recent Concepts of Narrative and the Narratives of Narrative Theory // Style. 2000b. № 34(2). P. 168-175.; Stanzel F. K. A Theory of Narrative / transl. by C. Goedsche. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press, [1979] 1984. xv+308 p.

⁹⁵Greimas A. J. Structural Semantics: An Attempt at a Method / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.; Greimas A.-J. On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory / transl. by F. Collins, P. Perron. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1970] 1987. 237 p.; Greimas A.-J. Maupassant: The Semiotics of Text. Practical Exercises / transl. by P. Perron. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, [1976] 1988. xxxiv+258 p.; Greimas A.-J. The Social Sciences. A Semiotic View / transl. by F. Collins, P. Perron. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1976] 1989. 199 p.;

⁹⁶Hartmann P. Textlinguistische Tendenzen in der Sprachwissenschaft // Folia Linguistica. 1975. № 8. S. 1-49.

⁹⁷Dijk T. A. van. Textwissenschaft. Max Niemeyer Verlag, 1980. 284 S.

⁹⁸Petofi J., Rieser H. Probleme der modelltheoretischen Interpretation von Texten. Hamburg, 1974. x+175 S.

⁹⁹Schmidt S. J. Texttheorie: Probleme einer Linguistik der sprachlichen Kommunikation. München, 1973. 184 p.

¹⁰⁰Morgenthaler E. Kommunikationsorientierte Textgrammatik. Band LI. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann, 1980. 204 S.

Поступово наратологія, або наративна теорія, здобуває своє теоретичне обґрунтування. Під час початкової, або *класичної* фази, зі середини 1960-х до початку 1980-х рр. наратологи визначали та аналізували наративні універсалії. Ця тенденція відбивається у стислому визначенні наратології як «сукупності загальних тверджень про жанри, систематику оповіді та структуру сюжету»¹⁰¹. Французький термін *наратологія* вперше був використаний Ц. Тодоровим, який запропонував зміщення фокуса з поверхневого рівня текстової оповіді (тобто конкретного дискурсу, реалізованого у формі слів і речень) до загальних логічних та структурних властивостей оповіді як *всесвіту уявлень* (фр. *univers de representations*)¹⁰². Дослідник представив узагальнювальну теорію, яку належить застосувати до усіх галузей наративу, а саме до гіпотетичної «науки, якої ще не існує, але яку можна назвати наратологією, або наукою про оповідь»¹⁰³. Згодом наратологія була розпрацьована як (1) теорія¹⁰⁴; (2) метод¹⁰⁵; (3) окрема дисципліна¹⁰⁶.

Історія та теорія літератури кінця XIX ст. ототожнювала оповідь із літературним наративом, у такий спосіб залучаючи літературознавців до аналізу народної казки. У 1880-х рр. науковці нового емпіричного підходу до фольклористики створили Фінську школу, й у 1910 році А. Аарне, один із її послідовників, опублікував першу версію каталогу, відомого як «*Aarne-Thompson-Index*»¹⁰⁷, який використовують у світовій практиці дотепер¹⁰⁸. Розширений каталог містить 2500 варіантів народних казок у восьми різних категоріях.

Теоретична спроба напрацювати основні принципи літературних наративів була здійснена Е. Форстером¹⁰⁹. Зосереджуючись на композиції народних казок,

---

¹⁰¹Ryan M.-L., Alphen E. van. Narratology // Encyclopedia of Contemporary Literary Theory. Approaches, Scholars, Terms / ed. by I. R. Makaryk. Toronto: Univ. of Toronto, 1993. P. 110.

¹⁰²Todorov T. Grammaire du Décaméron. The Hague: Mouton, 1969. P. 10.

¹⁰³Ibid. cit.

¹⁰⁴Prince G. Surveying Narratology // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 1.

¹⁰⁵Kindt T., Müller H.-H. Narrative Theory and/or/as Theory of Interpretation // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Walter de Gruyter, 2003. P. 211.

¹⁰⁶Fludernik M., Margolin U. Introduction // Special Issue German Narratology I of Style. 2004. № 38. P. 149.

¹⁰⁷Aarne A., Thompson S. The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Helsinki: Suomalaisen Tiedeakatemia, [1928] 1961. 584 p.

¹⁰⁸Uther H.-J. The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004. 616 p.

¹⁰⁹Forster E. M. Aspects of the Novel. London: Penguin, [1927] 2005. 304 p.

В. Пропп представив модель елементарних компонентів наративів та способи їхнього поєднання¹¹⁰. Утім, на відміну від своїх попередників, В. Пропп повністю віддаляється від площини змісту, щоб розрізнити типи казок як вияв тридцяти однієї абстрактної *функції*. Французькі структуралісти, визнаючи оригінальність моделі, критикували дослідника за надто послідовну, монолітну логіку дій і запропонували замінити її комбінаторною, багатолінійною моделлю¹¹¹. У такому «вдосконаленому» вигляді функційне напрацювання В. Проппа слугувало фундаментальною точкою відліку розвитку *граматики тексту* та *генеративної граматики* Н. Хомського. Ідею граматики тексту розпрацьовували не тільки наратологи¹¹², а також дослідники штучного інтелекту, які намагалися моделювати оповідь як систему¹¹³. Галузь граматики тексту та її семіотично-комунікативне спрямування об'єднують у межах широкопланової дисципліни лінгвістики тексту (В. Дресслер, Р. А. де Богранд)¹¹⁴.

Формалізм мав радикальніший культурно-ідеологічний порядок денний: його метою було довести автономію мистецтва як форми. Літературу вважали явищем *sui generis*, що не може бути адекватно поясненим із погляду змісту або біографічного чи історичного контексту, постулюючи необхідність вивчення формальних ознак, таких як принцип дефаміліаризації (ефект відчуження)¹¹⁵, який регулює літературне використання мови та акцентує на тексті як автономній смисловій структурі.

Найвпливовішим внеском у наратологію була формалістська диференціація фабули та сюжету, у якій останнє визначається як дефаміліаризація першого¹¹⁶. Французький структуралізм надав вирішального імпульсу для формування наратології як методологічно цілісного, структурно-орієнтованого варіанту теорії наративу — нова парадигма була проголошена в спеціальному випуску журналу

---

¹¹⁰Propp V. *Morphology of the Folktale* / transl. by L. Scott. 2nd ed. Austin: Univ. of Texas Press, 1968. 184 p.

¹¹¹Lévi-Strauss C. *Structure and Form: Reflections on a Work by Vladimir Propp* // *Structural Anthropology*. Vol. 2. London: Allen Lane, 1976. P. 115-145.

¹¹²Prince G. *Aspects of a Grammar of Narrative* // *PoeticsToday*. 1980. № 1. P. 49-63.; Dijk T. A. van. *Action, Action Description, and Narration* // *New Literary History*. 1975. № 6. P. 273-294.; Pavel T. G. *The Poetics of Plot. The Case of English Renaissance Drama*. Minneapolis: Univ. of Minnes. Press, 1985. 163 p.

¹¹³Rumelhart D. E. *On Evaluating Story Grammars* // *Cognitive Science*. 1980. № 4. P. 313-316.

¹¹⁴Beaugrande R de., Dressler W. *Introduction to Text Linguistics*. London/New York: Longman, 1981. 270 p.

¹¹⁵Shklovsky V. *Theory of Prose* / transl. by B. Sher. UWE, Dalkey Archive Press, 1990. 216 p.

¹¹⁶Дефаміліаризація («знезнайомлення, або очуднення») — це художня техніка презентації глядачам або читачам звичайних речей та подій у незнайомий, дивний спосіб.

«*Communications*» під назвою «*Структурний аналіз речей*» (фр. «*L'analyse structurale du récit*»)¹¹⁷ — видання містило статті провідних структуралістів щодо новітніх студій (Р. Барта, У. Еко, Ж. Женетта, А.-Ж. Греймаса, Ц. Тодорова)¹¹⁸.

Отже, три традиції визначили новий структуралістський підхід до оповіді: (1) формалізм і морфологія В. Проппа; (2) структурна лінгвістика у Соссюрівській традиції, а також у структурній антропології К. Леві-Строса; (3) трансформаційна генеративна граматики Н. Хомського. На цьому тлі структуралісти системно займалися повторним вивченням двох уже означених вимірів наративу — фабулою та сюжетом¹¹⁹, перемаркованих Ц. Тодоровим як *історія* та *дискурс* (фр. *histoire* і *discurs*) та Ж. Женеттом як *історія* та *оповідь* (фр. *histoire* і *récit*).

На найбільш абстрактному рівні семіотики А.-Ж. Греймас звертається до елементарної структури значення, розвинувши глибинний рівень моделі позначення — *семіотичний квадрат* — формальну основу усіх систем позначення¹²⁰. Р. Барт запропонував функційне систематизування оповідних подій, виокремлюючи *ядра* (англ. *kernels*), тобто обов'язкові події, що гарантують зв'язність оповіді, і додаткові *супутники* (англ. *satellites*), які слугують для *прикраси* основного сюжету¹²¹. Ц. Тодоров розширив лінгвістичну аналогію, прирівнявши дії до дієслів, символи до іменників, а їхні ознаки до прикметників, пов'язуючи ці елементи за допомогою *модальних операторів* (додаткових слів). Цей нарративний синтаксис стосувався не тільки сюжетної послідовності подій художнього світу, а й охоплював динаміку віртуальної дії, що розгортається в уявленні персонажа¹²².

¹¹⁷Recherches sémiologiques: l'analyse structurale du récit // Communication. № 8. 1966. 172 p.

¹¹⁸Мельничук О.Д., Гриців Н. М. Наратологія: постструктуралістське розуміння художнього тексту // Академічні студії: зб. наук. праць комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж». Серія «Гуманітарні науки». ВД. «Гельветика». 2023. Вип. 1. С. 76-83. Мельничук О. Д. Роль структуралізму у контексті лінгвістичного осмислення // Південний архів: зб. наук. праць Херсонського державного університету. Серія «Філологічні науки». ВД «Гельветика». 2023. Вип. 93. С. 36-41.;

¹¹⁹Shklovsky V. Art as a Technique // Russian Formalist Criticism / ed. by L. T. Lemon, M. J. Reis. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, [1917] 1965. P. 3-24.

¹²⁰Greimas A. J. Structural Semantics: An Attempt at a Method / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.

¹²¹Barthes R. An Introduction to the Analysis of Narrative // New Literary History, [1966] 1975. № 6. P. 237-272.

¹²²Todorov T. Grammaire du Décaméron. The Hague: Mouton, 1969. 100 p.

К. Бремонд зосереджував увагу на логіці представленої дії, моделюючи її як серію бінарних варіантів, у яких *можливість* призводить до *дії* або *бездіяльності*, й відтак до *завершення* або *не завершення* дії¹²³. Проблеми логіки дії та граматику оповіді вивчали Г. Принс, який систематизував попередні підходи, та Т. Пейвел, поєднуючи бінарну логіку К. Бремонда з теорією ігор¹²⁴.

Теоретичні амбіції та рівень абстракції ранніх структуралістських моделей наративу були високими, однак їхня практична актуальність була низькою. Цей методологічний недолік був усунений Ж. Женеттом через вичерпну таксономію дискурсних явищ, розроблених разом із детальним аналізом оповідної композиції й техніки в романі «*У пошуках втраченого часу*» (фр. «*A la recherche du temps perdu*») М. Пруста. Таксономія Ж. Женетта, наратологічна *lingua franca*, охоплює сфери літературного наративу: часову структуру, динаміку репрезентації та спосіб наративної комунікації.

Мова як засіб комунікації та одночасно засіб реалізації думки постає у наратології у статичному та динамічному вимірах, у формах, що відтворюють закономірності мисленнево-мовленневого процесу, який є відображенням явищ об'єктивної дійсності як сприйняття суб'єктивно-об'єктивна дія. Оскільки структуралізм допомагає визначити сталий склад елементів у системі, структуралістські моделі наративу є теоретичним підґрунтям створення когнітивних моделей розуміння та інтерпретації смислу ХПТ.

1.2. Структура та система: поетика

У зв'язку з тим, що поетика зосереджується на вивченні структури літературних текстів, використанні стилістичних засобів, ритмічних та образних елементів, когнітивні моделі допомагають розуміти, як читач сприймає ці структурні та семантичні аспекти та як вони впливають на розуміння тексту. Поетика — це системне вивчення літератури методами лінгвістики, що акцентує на

---

¹²³Bremond C. *Logique du récit*. Paris: Seuil, 1973. 350 p.

¹²⁴Herman D. *Narratology as a Cognitive Science // Image and Narrative*. 2000. Vol. 1. <http://www.imageandnarrative.be/narratology/davidherman.htm>

ролі мистецтва в мові, природі літературного жанру чи напряду, мистецтві або мові поета, розкриває втілення нелітературних явищ у художніх творах¹²⁵.

Розвиток та еволюцію поезики характеризують трьома художніми напрямками, пов'язаними з поетичною композицією: (1) формальним; (2) об'єктивістським; (3) аристотелівським¹²⁶. В епоху романтизму поезика тяжіла до експресіонізму та акцентувала на предметі сприйняття. Поезика ХХ ст. повернулася до аристотелівської парадигми, після чого з'явилися тенденції метакритичності та утвердження сучасної теорії поезики як теорії наративу¹²⁷.

Поезика акцентує на інтерпретації, однак відрізняється від герменевтики зосередженістю не на значенні оповіді, а на розумінні того, як різні елементи тексту поєднуються і справляють прагматичний вплив на читача¹²⁸. Оскільки тлумачення смислової площини художнього твору означає вихід за межі традиційної лінгвістики, поезика спирається на лінгвістику, з одного боку, та літературознавство, з іншого, що означає філологічний підхід до аналізованого матеріалу в межах структурної теорії.

1.2.1. Поезика в термінах структуралізму. Структуралістська поезика — це загальна наука, присвячена ідентифікації характерних рис літературного твору, — лінгвісти мають визначити абстрактні мовні універсалиї, а не індивідуальні речення як маніфестацію структурних принципів. Услід за Ц. Тодоровим, поезика не є «описом конкретного твору, виявленням його значення, а встановленням загальних законів, продуктом яких є конкретний текст»¹²⁹. Процес інтерпретації залучає

---

¹²⁵Culler J. *Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1975. 301 p.; Hrushovski B. *Poetics, Criticism, Science: Remarks on the Fields and Responsibilities of Literature* // *Poetics and Theory of Literature*. 1976. P. xv.; Doležel L. *Occidental Poetics: Tradition and Progress*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 1990. 206 p.; Jakobson R. *Closing Statement: Linguistics and Poetics* // *Style in Language* / ed. by T. A. Sebeok. Cambridge, MA: MIT Press, 1960. P. 350-377.; Weisberg R. H. *Poetics, and Other Strategies of Law and Literature*. New York: Columbia Univ. Press, 1992. 312 p.

¹²⁶Brogan T. *The New Princeton Handbook of Poetic Terms*. Princeton: Princeton Univ. Press, 2000. 339 p.

¹²⁷Мельничук О.Д. Роль поезики як античної науки у формуванні сучасної теорії наративу // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного ун-ту імені Івана Франка. ВД «Гельветика». 2023. № 64. Т. 1. С. 310-316.

¹²⁸Culler J. *Literary Theory: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2000. 149 p.; *Princeton Encyclopaedia of Poetry and Poetics* / ed. by J. Ramazani, H. Feinsod, A. Slessarev, P. F. Rouzer, C Cavanagh, R Greene, S. Cushman, D. Marno. 4th ed. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press, 2012. P. 952.

¹²⁹Todorov T. *Introduction to Poetics* / transl. by R. Howard. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1981. P. 4.

засоби того, як текст утворює значення — поетику; *raison d'être* поетики — сформував, раціоналізувати та погодити теорії, що уможливають інтерпретацію значення як феномену естетичної реальності¹³⁰. Лінгвістика пропонує літературній поетиці повну узгодженість та аналітичну силу. Н. Фрай стверджує, що літературна теорія покликана розвинути поняттєву систему, яка походить з індуктивного огляду літературної галузі¹³¹. З іншого боку, поетика Ц. Тодорова є розпрацьованою на дедуктивній гіпотезі, яка використовує закони та процедури лінгвістики й розглядає своїм об'єктом не тільки наявні, але й *віртуальні* твори, що теоретично виникають згідно із законами літературного дискурсу загалом, — дослідник вказує на способи, якими художньо-естетична система дає змогу утворювати нові значення¹³².

У добу структуралізму 1960-х рр. термін *поетика* був пов'язаний із двома значеннями: (1) теоріями обов'язкової властивості літератури — *літературності* (англ. *literariness*); (2) теоретичним або системним вивченням текстів і жанрів текстів. Розрізнення мови та поетики виникає із Соссюрівського розмежування мови як системи (фр. *langue*) та мовлення (фр. *parole*). Формалісти вбачають завдання поетики не в критиці або інтерпретації окремих праць, а в артикуляції та кодифікації абстрактних властивостей, притаманних кожній літературній праці. Формальний напрям вивчення поетики пов'язаний із загальною системою, що стосується всієї художньої літератури, та водночас він вказує шлях, за допомогою якого наративи вивчають як окремі реалізації загальної оповідної системи¹³³. Поетика є також об'єктом вивчення англо-американської школи Нової критики (дослідники наголошували на *уважному читанні* — англ. *close reading* — як способів взаємодії з текстом і звертали увагу на зв'язки між формою та

---

¹³⁰Lotman J. M. The Structure of the Artistic Text. Univ. of Michigan, 1977. 300 p.

¹³¹Frye N. Anatomy of Criticism: Four Essays. Princeton: Princeton Univ. Press, [1957] 2020. 586 p.

¹³²Todorov T. Introduction to Poetics / transl. by R. Howard. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1981. P. 6.

¹³³Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. 2nd ed. London: Routledge, 2002. 208 p.

значенням¹³⁴), Тель-Авівської школи поетики (критика перекладу) та феноменології читання¹³⁵.

Основи та взаємодія лінгвістики й поетики отримали розвиток у межах Женевської школи Ф. де Соссюра та теорії естетики формалізму (В. Шкловський «*Art as a technique*»)¹³⁶. Лінгвістичний аналіз літератури розпочинається у працях Ц. Тодорова, Р. Якобсона, Р. Барта¹³⁷. Загальне бачення літературної поетики полягало в тому, що саме мова з урахуванням граматичних конструкцій була інструментом проєктування соціальних і культурних особливостей у структурований «літературний твір мистецтва»¹³⁸.

На противагу, Р. Інгарден застерігає проти надмірної уваги до суто мовних явищ: «мова є не просто інструментом чи знаряддям досягнення цілей літературного мистецтва, але й водночас суттєвим складником літературного твору, властивості та результати якого спочатку висвітлюються на тлі літературного цілого і мають бути оцінені в контексті естетичного виконання. Це художнє ціле виходить за межі суто словесного, оприявленого, і не може виявлятися тільки за допомогою лінгвістичного аналізу»¹³⁹.

Художня література як послідовність вигаданих подій втілює зв'язок з двома основними проблемами поетики: (1) процесом спілкування, у якому розповідь як повідомлення передається адресантом адресатові; (2) вербальним характером засобу, який використовують для передавання повідомлення. Подію визначають як те, що відбувається, або те, що можна підсумувати дієсловом, або назвою дії¹⁴⁰. Наведене тлумачення художньої літератури зумовлює виокремлення трьох

---

¹³⁴Ogden C. K. *The Meaning of Meaning* / ed. by I. A. Richards. London: Harvest/HBJ, 1989. 363 p.; Empson W. *Seven Types of Ambiguity*. New York: New Directions, 1966. 256 p.; Eliot T. S. *The Use of Poetry and the Use of Criticism*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1986. 160 p.; Wellek R., Warren A. *Theory of Literature*. New York: Harcourt, Brace & World, 1962. 374 p.

¹³⁵Even-Zohar I. *Papers in Historical Poetics*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1978. 101 p.; Ben-Shahar R. *Translating Literary Dialogue: A Problem and Its Implications for Translation in Hebrew* // *Target*. 1994. № 6 (2). P. 195-221.

¹³⁶Newton K. M. *Twentieth Century Literary Theory. A Reader*. New York: McMillan Education, 1997. 306 p.

¹³⁷*Ibid.* cit. P. 70.

¹³⁸*Ibid.* cit. P. 37.

¹³⁹Ingarden R. *Poetik und Sprachwissenschaft* // *Poetics, Poetyka, Poetica* / ed. by D. Davie, et al. Warsaw/The Hague: Mouton, 1961. P. 6.

¹⁴⁰Tomashevsky B. *Thematics* // *Russian Formalist Criticism: Four Essays* / transl. and with introd. by L. T. Lemon, M. J. Reis. 2nd ed. Lincoln: Univ. of Nebraska, 2012. P. 62-95.

основних ознак, т. зв. *differentia specifica*: подій, їх словесного (вербального) представлення, а також дію оповіді чи письма. Услід за Ж. Женеттом, ці аспекти позначають як *історія, оповідь і нарація*¹⁴¹.

У художній літературі текст є безпосередньо доступним читачеві: він має бути висловленим або написаним. Оповідь і нарацію розглядають як метонімії відносно тексту: оповідь втілюється через оповідний зміст, а нарація — через продукування тексту. Попри формальну спрямованість, поетика не аналізує оповідь як недиференційований матеріал, підкреслюючи її структурований характер, розділеність компонентів, які мають потенціал утворення мереж та внутрішніх зв'язків¹⁴². Такий погляд виправдовує спроби відокремити форму з площини оповідного змісту.

Теоретична можливість абстрагування оповідної форми, що відповідає інтуїтивній майстерності читачів в опрацюванні оповіді (вмінні переказувати, розпізнавати варіанти тієї самої оповіді, впізнавати ту саму оповідь в іншому середовищі), сприяє виникненню наративних теорій, які «розвивають взаємодію між критико-теоретичним та лінгвістичним аналізом»¹⁴³. Класичну наратологію розглядають як основу теорії наративу, що ґрунтується *на науці про текст* та є близькою до ідеї *текстознавства* (нім. *Textwissenschaft*), яка почала поширюватися як теорія наративу (нім. *Erzähltheorie*), або наратологія (англ. *narratology*), на початку 1980-х рр. Загалом теорію наративу та наратологію визначають як *теорію роману* (нім. *Romantheorie*) або *мистецтво оповіді* (нім. *Erzählkunst*)¹⁴⁴. У Німеччині терміни *теорія оповіді* (нім. *Erzähltheorie*) й *дослідження наративу* (нім. *Erzählforschung*)¹⁴⁵ використовували зі середини 1950-х рр., тому пізніша спроба ввести термін *нاراتивність* (нім. *Narrativik*) мала

---

¹⁴¹Herman L., Vervaeck B. Handbook of Narrative Analysis. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2019. 438 p.

¹⁴²Todorov T. The Fantastic: A Structural Approach to a Literary Genre / transl. by R. Howard. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press, 1975. 190 p.

¹⁴³Herman D. Sciences of the Text // Postmodern Culture 11.3. <<http://www.iath.virginia.edu/pmc/text-only/issue.501/11.3t>> 2008.

¹⁴⁴Cornils A., Schernus W. On the Relationship Between the Theory of the Novel, Narrative Theory, and Narratology // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2003. P. 137-174.

¹⁴⁵Lämmert E. Bauformen des Erzählens. Stuttgart: Metzler, 1955. 294 S.

обмежений успіх. Б. Грушовський відкидає ідею самостійної дисципліни під назвою *наратологія*. У статті «*Against Narratology*» він інтегрує наратологію до основ *теорії прози*, або *поетики*¹⁴⁶. Однак Р. Барт у праці «*Introduction à l'analyse structurale des récits*» вказує на універсальність наративу¹⁴⁷, важливість якого зростає через *наратологічний поворот*¹⁴⁸. Більшість визначень наратології є короткими та узагальненими: її розуміють як *теорію наративу*¹⁴⁹, *теорію наративних текстів*¹⁵⁰, *герменевтичний інструмент*¹⁵¹, *школу думки*¹⁵² або *гуманітарну дисципліну*, присвячену вивченню логіки, принципів та практики репрезентації та структури оповіді¹⁵³.

Через усі контекстні розширення наратології протягом останніх двох десятиліть, сфера наратології та її дисциплінарний статус стають ще більше розгалуженими. Термінологічна чіткість, відповідні категорії та систематична аргументація наратологічно-обґрунтованого читання художніх текстів допомогли пов'язати теорію наративу з когнітивною наратологією, когнітивною герменевтикою та семіотикою як міждисциплінарну критичну метамову.

1.2.2. Поетика в термінах грецької античності. Основні терміни та ідеї, які мають вплив на розвиток теорії наративу, були введені ще в грецькій античності (*мімезис*, *дієгезис*, *мітос*). Як зауважує С. Оуен, «традиція літературної думки складається з набору термінів, які мають довгу історію, складні резонанси та силу. Такі слова не є сукупністю автономних значень, а частиною взаємовизначальної системи, яка розвивається з часом і має зв'язки з концептуальним словником в інших

---

¹⁴⁶Heinen S. The Role of Narratology in Narrative Research across the Disciplines // *Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Research* / ed. by S. Heinen, R. Sommer. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. P. 193-211.

¹⁴⁷Barthes R. An Introduction to the Analysis of Narrative // *New Literary History*, [1966] 1975. № 6. P. 237-272.

¹⁴⁸Kreiswirth M. Trusting the Tale: The Narrativist Turn in the Human Sciences // *New Literary History*. 1992. № 23. P. 629-657.

¹⁴⁹Prince G. Narratology // *The Cambridge History of Literary Criticism*. VII: From Formalism to Poststructuralism / ed. by R. Selden. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1995. P. 110-130.

¹⁵⁰Bal M. Narratology. Introduction to the Theory of Narrative. 2nd ed. / transl. by Ch. van Boheemen. Toronto/London: Univ. of Toronto Press, 1997. P. 3.

¹⁵¹Kindt T., Müller H.-H. Narrative Theory and/or/as Theory of Interpretation // *What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory* / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Walter de Gruyter, 2003. P. 214.

¹⁵²Fludernik M. An Introduction to Narratology. London: Routledge, 2009. P. 83.

¹⁵³Meister J. C. Narratology // *Handbook of Narratology* / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schonert. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2009. P. 329.

сферах людської діяльності»¹⁵⁴. Так, оригінальний давньогрецький термін *мімезис* походить від дієслова *наслідувати* або іменника *актор* (*mimos* → *μῖμος*).

Поняття мімезис, дієгезис, мітос формують основу дослідження оповідного світу та його смислотвірних елементів. Мімезис стосується зображення людей та їхніх вчинків: «мімезис дії — це сюжет (*mimos*), який тлумачать як організацію дій»¹⁵⁵. Мімезис є імітацією світу речей та дотримуванням логіки оповіді. «На перший погляд, мімезис видається стилізацією реальності, в якій певним перебільшенням у центрі уваги постають звичайні риси світу. Наслідування завжди передбачає вибір чогось із неперервності (континууму) *досвіду*, у такий спосіб обмежуючи те, що насправді не має ні початку, ні кінця. Мімезис охоплює обрамлення реальності, яка, потрапляючи в окреслені межі, стає художньою»¹⁵⁶.

Розмежування понять *мімезису* і *дієгезису* як *показу* (англ. *showing*) та *розповіді* (англ. *telling*) описане у «Республіці» Платона, який розрізняв літературні жанри за ознакою їхньої приналежності до двох основних способів мовлення: мімезису — прямого наслідування мовлення персонажами, дослівних діалогів та монологів, а також дієгезису, що охоплює усі висловлювання, пов'язані з мовленням автора¹⁵⁷. За словами Платона, ліричний жанр обмежується використанням дієгезису, драматичний — мімезису, і тільки епічний жанр (оповідь) поєднує обидва. У сучасній наратології ці фундаментальні відмінності використовують стосовно двох основних взаємопов'язаних видів оповідного дискурсу — дискурсу наратора та персонажів¹⁵⁸.

---

¹⁵⁴Sommer R. Beyond (Classical) Narratology: New Approaches to Narrative Theory // European Journal of English Studies. 2004. № 8.1. P. 4.; Owen S. Readings in Chinese Literary Thought. Cambridge, CA: Harvard Univ. Asia Center, 1996. 688 p.; Ricoeur P. Mimesis and Representation // Annals of Scholarship. Metastudies of the Humanities and Social Sciences 2. 1981b. № 3. P. 15-32.; Prendergast C. The Order of Mimesis: Balzac, Stendhal, Nerval and Flaubert. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1986. 300 p.; Gebauer G., Wulf C. Mimesis: Culture, Art, Society / transl. by D. Reneau. Berkeley, CA: Univ. of California Press, 1996. 400 p.; Burwick F. Mimesis and Its Romantic Reflections. University Park: Penn State Univ. Press, 2001. x+203 p.; Halliwell S. Aristotle's Poetics. London: Duckworth, [1986] 1998. xi+369 p.

¹⁵⁵Ibid. cit. P. 26.

¹⁵⁶Benardete S., Burger R., Davis M. The Argument of the Action: Essays on Greek Poetry and Philosophy. Chicago: Univ. of Chicago Press, 2000. 434 p.

¹⁵⁷Plato. The Republic / transl. by B. Jowett. New York: Vintage, 1991. 416 p.

¹⁵⁸Herman L., Vervaeck B. Handbook of Narrative Analysis. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2019. P. 14-15.

Мімізис зображає (англ. *shows*), а не розповідає (англ. *tells*) за допомогою безпосередньо представленої дії, яка виконується. Оповідач може говорити як певний персонаж, може бути *невидимим оповідачем* або навіть *оповідачем-усезнавцем*, який коментує дії персонажів¹⁵⁹. «Поетика» Аристотеля представила критерій, який є основним для розуміння наративу: відмінність між сукупністю подій, що відбуваються в зображуваному світі, і де-факто змальованого сюжету як *відтворення дії*¹⁶⁰ або організації подій, що представляють дію. Сюжет — це конструкт представлення множини подій, вибраних і впорядкованих згідно з естетичними міркуваннями автора-наратора.

Аристотель вважав, що «сюжет має важливе значення для трагедії; персонаж займає друге місце після сюжету»¹⁶¹; «психологічні та етичні міркування є другорядними щодо подій»¹⁶². Відведення Аристотелем вторинної ролі персонажеві і його повна відсутність інтересу до *теми* унеможливають зосередженість на конфлікті як боротьбі всередині людини та зіткнення її протилежних принципів. Навпаки, «модернізм відомий своїм поворотом... до відкритого завершення, а постструктуралізм — проповіданням нескінченної невизначеності»¹⁶³, однак модель Аристотеля «обмежує локус¹⁶⁴ правильного формування на рівні послідовності подій». Ідеї Аристотеля були відтворені та переосмислені у подальшому розвитку наратології.

---

¹⁵⁹Halliwell S. *The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems*. Princeton: Princeton Univ. Press, 2002. 441 p.

¹⁶⁰Berger K. *Diegesis and Mimesis: The Poetic Modes and the Matter of Artistic Presentation* // *Journal of Musicology*. 1994. № 12. P. 407-433.; Chatman S. *Coming to Terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1990. 240 p.; *Literary Criticism: Plato to Dryden* / ed. by A. H. Gilbert. Detroit: Wayne State Univ. Press, 1970. 708 p.; Halliwell S. *Aristotle's Poetics*. London: Duckworth, [1986] 1998. xi+369 p.; Nünlist R. *The Ancient Critic at Work: Terms and Concepts of Literary Criticism in Greek Scholia*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2009. x+447 p.; Pier J. *Diegesis* // *Encyclopedic Dictionary of Semiotics* / ed. by T. A. Sebeok. Vol. 1. Berlin: Mouton de Gruyter, [1986] 2009. P. 217-219.; Rimmon-Kenan S. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. 2nd ed. London/New York: Routledge, [1983] 2002. 208 p.; Kirby J. T. *Mimesis and Diegesis: Foundations of Aesthetic Theory in Plato and Aristotle* // *Helios*. 1991. № 18. P. 113-128.

¹⁶¹Belfiore E. *Narratological Plots and Aristotle's Mythos* // *Arethusa*. 2000. Vol. 33. P. 37-70.

¹⁶²*Ibid.* cit. P. 42.

¹⁶³Sternberg M. *Universals of Narrative and Their Cognitivist Fortunes (I)* // *Poetics Today*. 2003. № 24(2). P. 297-395.

¹⁶⁴Локус (лат. *locus communis*) — один з найважливіших термінів класичної риторики та літературної теорії, що позначає уявну тему та зумовлює вибір думки або образу.

На думку П. Лаббока¹⁶⁵, чітке (когерентне) міметичне уявлення може виникнути тільки з гносеологічного погляду персонажа, тобто з позиції зображення (англ. *showing*). Чиказька школа літературної критики розглядала літературу через Аристотелівське поняття *ейдосу* (форми) і *синолону* (сформованої матерії). Поетичні художні твори — це синтези, в яких сюжет, персонаж і думка (формальна причина) надають форму мові (матеріальному засобові), використовуючи різноманітні засоби розкриття (засоби впливу), щоб створити об'єкт, який має здатність впливати на читачів у відповідний спосіб (кінцевий засіб)¹⁶⁶.

Спроба Я. Мукаржовського вибудувати всеохопну поетичну структуру, визначивши зміст як найбільшу поетичну одиницю, є близькою Аристотелівській структурі сюжету, що охоплює *початок* → *середину* → *закінчення* та може бути описана як засіб, який наголошує на культурних критеріях щодо людської дії¹⁶⁷. П. Рікер у праці «*Time and Narrative*»¹⁶⁸ розпрацьовує поняття мімезису у трьох формах відносно наративу. *Мімезис I* узгоджується з «попереднім осмисленням світу дії», в якій обов'язково вкладається будь-який сюжет. Його характеризують не тільки за символічним і тимчасовим вимірами, а й за «концептуальною мережею», що дає змогу відрізнити дії (складаються з цілей, мотивів, агентів) від фізичного руху. Всередині цієї концептуальної мережі встановлюються зв'язки припущень (пресупозиції) та трансформації між *практичним* і *нарративним*.

Структурний аналіз оповіді імпліцитно або експліцитно охоплює феноменологію *виконання* (англ. *doing*). Така феноменологія має спільні риси з оповідними світами як ментальними конструктами в когнітивній наратології. *Мімезис II* — це локус семіотичного посередництва, з якого може розвиватися наука про текст. Саме тут відбувається реалізація *сюжету через інтригу* (фр. *mise en intrigue*) — поняття, яке походить від Аристотеля (грец. *mythos* і *peripateia*).

---

¹⁶⁵Lubbock P. The Craft of Fiction. London: Cape, 1972. 232 p.

¹⁶⁶Olson E. Aristotle's "Poetics" and English Literature: A Collection of Critical Essays. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1965. 264 p.; Maclean N. Personification but Not Poetry // ELH: English Literary History. 1956. Vol. 23. №. 2. P. 163-170.; McKeon R. Thought, Action, and Passion. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1974 [1954]. x+305 p.

¹⁶⁷Russel W. M. Poetics and Literary Language // College English. 1969. Vol. 31. № 3. P. 300-308.

¹⁶⁸Ricoeur P. Time and Narrative. Vol. 1. / transl. by K. McLaughlin, D. Pellauer. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1984. 281 p.

П. Рікер обговорює сюжет з покликанням на наратологічні моделі — принцип, що є відсутнім у класичній наратології¹⁶⁹. *Мімесис III* формує перетин між текстовим світом і світом адресата. Це означає, що читання діє як вектор здатності сюжету моделювати досвід, а також така комунікація в наративних контекстах викликає безліч референтних проблем, які були *bête noire* класичної наратології та структуралізму загалом. Розташувавши оповідь у трьох формах мімесису, П. Рікер порушує низку питань щодо структуралістських наратологічних моделей. Однією з ключових ідей є *наративний інтелект*, відмінний від семіотичної раціональності, яка керує наратологічними теоріями, що моделюють логіку оповіді¹⁷⁰, пов'язуючи зміст художнього тексту зі смыслом людського буття.

Переосмислення літературних термінів грецької античності скеровує рух наукової думки в напрямі вивчення художніх текстів як відкритої системи, що виходить за межі структурної поетики та починає розвиватися як багаторівнева та мультимодальна теорія наративу в перспективі когнітивних та комунікативних студій. Відтак зростає роль читача як активного суб'єкта сприйняття ХПТ. У дискурсі художнього тексту вивчення констант досвіду *невербального* пов'язане з виявленням предметних знань про світ і текстову дійсність, які в межах текстової семантики декодуються як елементи невербальної комунікації/поведінки.

1.2.3. Поетика в термінах наративної теорії. Наратологія — гуманітарна дисципліна, присвячена вивченню логіки, принципам та практиці репрезентації оповіді¹⁷¹. Попри домінування структуралістських ідей на початку її формування, наратологія розвинулася в різноманітні теорії, концепції та аналітичні процедури. Сучасні моделі наратології використовують як евристичні засоби; наратологічні теорії відіграють провідну роль у моделюванні людської здатності створювати та опрацьовувати наративи у безлічі форм, контекстах та комунікативних практиках,

---

¹⁶⁹Pier J., Landa G., Angel J. *Theorizing Narrativity*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2011. 464 p.

¹⁷⁰Ihde D. *Hermeneutic Phenomenology: The Philosophy of Paul Ricoeur*. Evanston, Illinois: Northwestern Univ. Press, 1980. 199 p.; Ricoeur P., Reagan C. E., Stewart D. *Existence and Hermeneutics // The Philosophy of Paul Ricoeur: An Anthology of His Work*. Boston: Beacon Press, 1978. P. 101-106.; Ricoeur P. *Time and Narrative*. Vol. 1. / transl. by K. McLaughlin, D. Pellauer. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1984. P. 109.

¹⁷¹Kindt T., Müller H-H. *What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2003. 378 p.

різних семіотичних модальностях¹⁷². Особливо продуктивною є когнітивна наратологія, яка поєднує методи психології, когнітології та лінгвістики тексту.

*Посткласичну наратологію*¹⁷³ неможливо звзити тільки до теорії тексту. За останні двадцять років наратологи приділяли багато уваги історичності та контекстності способів наративної репрезентації, а також її прагматичній функції у різних засобах масової інформації, тоді як дослідження наративних універсалій проводилися розширено, щоб охопити когнітивні та епістемологічні функції наративу. На цьому тлі особливої уваги заслуговують дві проблеми: (1) у який спосіб наратологія пов'язана з іншими дисциплінами, що охоплюють вивчення оповіді; (2) як можна схарактеризувати статус наратології як філологічної методології.

Наратологія — це не теорія конкретного наративу¹⁷⁴, а загальна теорія оповіді¹⁷⁵. Відтак зв'язки між теорією наративу і наратологією не симетричні, а ієрархічні та інклюзивні¹⁷⁶. Водночас наратологія — це більше, ніж теорія.

---

¹⁷²Amsterdam International Journal for Cultural Narratology (AJCN). 2012-2014. № 7-8.; Heinen S., Sommer R. Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Narrative Research. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. 309 p.; Olson G. Current Trends in Narratology. Berlin: Walter de Gruyter, 2011. 367 p.; Alber J., Olson G. How to Do Things with Narrative: Cognitive and Diachronic Perspectives. Berlin: Walter de Gruyter, 2017. 262 p.; Alber J., Hansen P. K. Beyond Classical Narration: Transmedial and Unnatural Challenges. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. 291 p.; Caracciolo M. The Experientiality of Narrative: An Enactivist Approach. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. 244 p.; Nünning V. Unreliable Narration and Trustworthiness: Intermedial and Interdisciplinary Perspectives. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. 450 p. Ohme A. Skaz und Unreliable Narration: Entwurf einer neuen Typologie des Erzählers. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. 300 p. Gius E. Erzählen über Konflikte: Ein Beitrag zur digitalen Narratologie. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. 414 S.; Mildorf J., Kinzel T. Audionarratology: Interfaces of Sound and Narrative. Berlin: Walter de Gruyter, 2016. 275 p.; Pettersson B. How Literary Worlds Are Shaped: A Comparative Poetics of Literary Imagination. Berlin: Walter de Gruyter, 2016. 334 p.; Horstmann J. Theaternarratologie: Ein erzähltheoretisches Analyseverfahren für Theaterinszenierungen. Berlin: Walter de Gruyter, 2018. 286 S.; Schmid W. Mentale Ereignisse: Bewusstseinsveränderungen in europäischen Erzählwerken vom Mittelalter bis zur Moderne. Berlin: Walter de Gruyter, 2017. 452 S.; Brunner A. Automatische Erkennung von Redewiedergabe: Ein Beitrag zur quantitativen Narratologie. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. 353 p.; Hescher A. Reading Graphic Novels: Genre and Narration. Berlin: Walter de Gruyter, 2016. 227 p.; Mikkonen K. The Narratology of Comic Art. London: Routledge, 2017. 324 p.; Benz M., Dennerlein K. Literarische Räume der Herkunft: Fallstudien zu einer historischen Narratologie. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2016. 412 p.

¹⁷³Майстер Я. К. говорить про «постструктуралістську наратологію» (1980-1990) до появи «посткласичної» наратології, або «нової наратології» (з 1990 р. дотепер); див. Meister J. K. Narratology // Handbook of narratology/ ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schönert. Berlin, Walter de Gruyter. P. 339.

¹⁷⁴Bal M. Narratology. Introduction to the Theory of Narrative. Toronto: Univ. of Toronto Press, 2017. 205 p.

¹⁷⁵Prince G. Narratology // The Cambridge History of Literary Criticism. VII: From Formalism to Poststructuralism / ed. by R. Selden. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1995. P. 110.; Nünning A. Narratology or Narratologies? // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 239-275.

¹⁷⁶Nünning A., Nünning V. Von der strukturalistischen Narratologie zur 'postklassischen' Erzähltheorie: Ein Überblick über neue Ansätze und Entwicklungstendenzen // Neue Ansätze in der Erzähltheorie / ed. by A. Nünning, V. Nünning. Trier: WVT, 2002. S. 19.

Окреслена як наука про наратив¹⁷⁷, наратологія нині є дисципліною, яка має конкретний об'єкт, модель, концепцію, описову термінологію, прозору аналітичну процедуру та інституційну інфраструктуру. Головною проблемою наратології є тип наративної репрезентації¹⁷⁸, твердження про який — теорію, аргумент, конкретний емпіричний висновок — не є наратологічним, якщо не стосується наративної властивості оповіді. На хвилі *наративного повороту* застосування наратологічних інструментів до позанаратологічних проблем набуло більшого поширення, в результаті чого утворилося безліч *комплексних наратологій* (термін Д. Германа), які поєднують структурні, комунікативні та когнітивні компоненти.

З погляду філологічної теорії, не кожний підхід, позначений як *нاراتологічний*, автоматично стає наратологією *sensu strictu*. Наратологічні підходи містять методологічні варіанти (природна наратологія, критична наратологія, когнітивна наратологія)¹⁷⁹; зосереджуються на тематичних та ідеологічно-критичних проблемах (постколоніальна, гендерна наратологія)¹⁸⁰.

Попри високий рівень академічної уваги, яким користуються практики, поняття наративу пов'язане з текстом оповіді. *Наративна репрезентація* як об'єкт дослідження наратології має функційне визначення і полягає в наративності; *репрезентація* означає і продукт, і процес представлення або, як наголошував Дж. Принс, «оповідь — це і дія, і об'єкт»¹⁸¹. Американська наратологічна традиція В. Бута¹⁸² та С. Четмена¹⁸³ виникла з традиції школи Нової критики та риторики. Французька наратологія має коріння у структурній лінгвістиці та семіології¹⁸⁴,

---

¹⁷⁷Todorov T. Grammaire du Décaméron. The Hague: Mouton, 1969. P. 10.

¹⁷⁸Prince G. On Narratology (Past, Present, Future) // French Literature. 1990. Series 17. P. 10.

¹⁷⁹Herman D. Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative. Univ. of Nebraska Press, 2002. xvi+452 p.; Neverending Stories. Toward a Critical Narratology / ed. by A. Fehn, I. Hoesterey, M. Tatar. Princeton: Princeton Univ. Press, 1992. 290 p.; Fludernik M. Towards a Natural Narratology. Routledge, 1996. 454 p.

¹⁸⁰Nünning A. Narratology or Narratologies? // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 239-275.; Nünning A., Nünning V. Von der strukturalistischen Narratologie zur 'postklassischen' Erzähltheorie: Ein Überblick über neue Ansätze und Entwicklungstendenzen // Neue Ansätze in der Erzähltheorie / ed. by A. Nünning, V. Nünning. Trier: WVT, 2002. S. 15.

¹⁸¹Prince G. On Narratology (Past, Present, Future) // French Literature. 1990. Series 17. P. 4.

¹⁸²Booth W. C. The Rhetoric of Fiction. 2nd ed. Chicago: Univ. of Chicago Press, [1961] 1983. 572 p.

¹⁸³Chatman S. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1978. 277 p.; Chatman S. Coming to Terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1990. 240 p.

¹⁸⁴Greimas A. J. Structural Semantics: An Attempt at a Method / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.

логіці¹⁸⁵, риториці та традиційній граматиці категорій¹⁸⁶. Розширення сфери наратології за межі літературного наративу відбувалося завдяки залученню концепцій та теорій з інших дисциплін¹⁸⁷. С. Четмен демонструє застосованість наратології до візуальних наративів: художніх фільмів¹⁸⁸. М. Баль доводить актуальність наратології під час аналізу міжтекстових явищ (інтертекстуальності, інтермедіальності) і текстової категорії мультимодальності¹⁸⁹.

Наратологічні моделі були розпрацьовані шляхом введення модальної логіки та теорії можливих світів¹⁹⁰. М.-Л. Раян розвивала цю лінію міркування, пов'язуючи її з парадигмою моделювання у штучному інтелекті¹⁹¹. Методологічно неоднорідні наратологічні моделі спонукали Д. Германа увести термін *нاراتології*¹⁹², серед яких (1) контекстна наратологія¹⁹³ — пов'язує явища оповіді з культурними, історичними, тематичними та ідеологічними контекстами; (2) мультимодальна наратологія¹⁹⁴, що охоплює підходи, дотичні до оповіді у поезії та драматургії й оповіді у різних семіотичних медіа.

З погляду когнітивної наратології, оповідь функціонує і як ціль інтерпретації, і як засіб розуміння людського досвіду — ресурсу для структурування та осягнення дійсності. Охоплення наративного світу словами у формі когнітивної схеми/моделі

---

¹⁸⁵Bremond C. *Logique du récit*. Paris: Seuil, 1973. 350 p.

¹⁸⁶Genette G. *Narrative Discourse: An Essay in Method* / transl. by J. E. Lewin. Cornell Univ. Press, 1983. 288 p.

¹⁸⁷Ryan M.-L., Alphen E. van. *Narratology* // *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory. Approaches, Scholars, Terms* / ed. by I. R. Makaryk. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1993. P. 112.

¹⁸⁸Chatman S. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Cornell Univ. Press, 1978. 277 p.

¹⁸⁹Bal M. *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*. 4th ed. Toronto: Univ. of Toronto Press, 2017. 205 p.; Lanser S. S. *The Narrative Act. Point of View in Prose Fiction*. Princeton Univ. Press, 1982. 310 p.

¹⁹⁰Pavel T. G. *Fictional Worlds*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1989. 190 p.; Doležel L. *Mimesis and Possible Worlds* // *Poetics Today*. 1988. № 9. P. 475.

¹⁹¹Ryan M.-L. *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Indiana Univ. Press, 1992. 304 p.

¹⁹²Herman D. *Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis*. Ohio State Univ. Press, 1991. 396 p.

¹⁹³Chatman S. *What Can We Learn from Contextualist Narratology* // *Poetics Today*. 1990. № 11. P. 309-328.

¹⁹⁴Ryan M.-L. *On the Theoretical Foundations of Transmedial Narratology* // *Narratology Beyond Criticism. Mediality, Disciplinarity* / ed. by J. Ch. Meister. Berlin: Walter de Gruyter, 2005. P. 1-23.; Wolf W. "Cross the Border – Close that Gap": Towards an Intermedial Narratology // *European Journal of English Studies*. 2004. № 8. P. 81-103.; Fludernik M. *Beyond Structuralism in Narratology. Recent Developments and New Horizons in Narrative Theory* // *Anglistik. Mitteilungen des Deutschen Anglistenverbandes*. 2000. № 11.1. S. 83-96.; Richardson B. *Drama and Narrative* // *The Cambridge Companion to Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007. P. 142-145.; Nünning A., Sommer R. *Diegetic and Mimetic Narrativity: Some Further Steps Towards a Transgeneric Narratology of Narrative* // *Theorizing Narrativity* / ed. by J. Pier, J. A. G. Landa. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. P. 331-354.; Hühn P. *Transgeneric Narratology: Applications to Lyric Poetry* // *The Dynamics of Narrative Form* / ed. by J. Pier. Berlin / New York: Walter de Gruyter, 2004. P. 139-158.; Bordwell D. *Narration in the Fiction Film*. London: Methuen, 1985. 384 p.; Kramer L. *Musical Narratology: A Theoretical Outline* // *Indiana Theory Review*. 1991. № 12. P. 141-162.

є основною вимогою побудови смислу художнього тексту¹⁹⁵. Когнітивна наратологія фокусується на людському інтелектуальному та емоційному опрацюванні наративів¹⁹⁶. Когнітивістські підходи відіграють вирішальну роль у моделюванні або імітуванні людського наративного інтелекту, спрямованого на розуміння смислу художнього тексту¹⁹⁷. Когнітивна наратологія є трансмедійною за обсягом; вона охоплює зв'язок оповіді та розуму не тільки у друкованих текстах, а й у кіно, радіо трансляції новин, комп'ютерних віртуальних середовищах¹⁹⁸. Важливість розуму вивчають відносно чинників, пов'язаних із продукуванням та інтерпретацією наративів, охоплюючи діяльність автора-натора, який створює оповідь; процесів, за допомогою яких читач розуміє оповідний світ, викликаний наративними уявленнями чи артефактами; і когнітивних станів та розміщення персонажів у сюжетному світі¹⁹⁹. Звернення до свідомості персонажів через класи текстових підказок спонукає читача робити висновки про зміст цієї свідомості²⁰⁰. Інтермедійні наукові розвідки розглядають наративні функції як когнітивну схему, що виявляється як інтерпретація оповідних елементів художнього дискурсу.

---

¹⁹⁵Herman D. *Cognitive Narratology* // *Handbook of Narratology* / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schönert. Berlin: Walter de Gruyter. P. 30.

¹⁹⁶Herman D. *Narrative Theory and the Cognitive Sciences*. Stanford, CA: CSLI Publications, 2003a. xi+363 p.

¹⁹⁷Jahn M. "Speak, Friend, and Enter": Garden Paths, Artificial Intelligence, and Cognitive Narratology // *Narratologies. New Perspectives on Narrative Analysis* / ed. by D. Herman. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1999. P. 167-194.; Herman D. *Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis*. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1991. 396 p.; *Narrative Intelligence* / ed. by M. Mateas, P. Sengers. Amsterdam: John Benjamins, 2003. 340 p.; Meister J. C. *Computing Action. A Narratological Approach*. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. 364 p.; Lönneker B., Meister J. C., Gervás P., Peinado F., Mateas M. *Story Generators: Models and Approaches for the Generation of Literary Artefacts* // *Proceedings of the 17th Joint International Conference of the Association for Computers and the Humanities and the Association for Literary and Linguistic Computing*. 2005. P. 126-133.

¹⁹⁸Ryan M.-L. *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1992. 304 p.; Ryan M.-L. *Narrative as Virtual Reality: Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2003b. 416 p.

¹⁹⁹Butte G. *I Know that You Know that I Know: Narrating Subjects from Moll Flanders to Marnie*. Columbus: Ohio State Univ. Press, 2004. 280 p.; Cohn D. *Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction*. Princeton: Princeton Univ. Press, 1978. 331 p.; Herman D. *Cognition, Emotion, and Consciousness* // *The Cambridge Companion to Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007b. P. 245-259.; Palmer A. *Fictional Minds (Frontiers of Narrative)*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 276 p.; Zunshine L. *Why We Read Fiction: Theory of Mind and the Novel*. The Ohio State Univ. Press, 2006. 220 p.

²⁰⁰Wolf W. *Narrative and Narrativity: A Narratological Reconceptualization and Its Applicability to the Visual Arts* // *Word and Image*. 2003. № 19. P. 180-197.; *Narrative Across Media: The Languages of Storytelling* / ed. by M.-L. Ryan. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 422 p.; Herman D. *Basic Elements of Narrative*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009a. 272 p.

Привнесення когнітивного підходу у площину наративу об'єктивує константи досвіду *невербального* у межах семантичного, когнітивного, комунікативного та досвідного простору оповідного світу, який презентує дійсність, з одного боку, як вияв свідомості автора, з іншого — як процес реконструювання цієї свідомості з огляду на сприйнятність, інтерпретацію й розуміння тексту читачем.

1.3. Структура та система: наратологія

Наратологи вказують на те, що термін *оповідь* етимологічно пов'язаний не тільки з оповіддю, а й з такими поняттями як *знання* та *свідомість*²⁰¹. Письменник-натор, маючи знання, передає їх через художню реальність, тому нарративний та когнітивний підходи теоретизували епістемну функцію наративу як «свіотворення та організації знань»²⁰². Суттєвими властивостями художнього тексту є «концептуальні категорії *автор-натор* та *персонаж*, які взаємодіють у літературному творі та в художній дійсності тексту. Ці феномени мають статус провідних смислових категорій художнього тексту, бо відображають найзагальніші системні властивості та закономірності художньої комунікації»²⁰³.

У межах герменевтичної феноменології (постфеноменології), яка вивчає інтерпретативні²⁰⁴ структури досвіду через конструювання нарративів²⁰⁵, зосереджуємо увагу на способах, якими сучасні нарративні теорії напрацьовують сфери знання щодо моделювання змісту констант досвіду *невербального* та його реалізації/актуалізації у дискурсі ХПТ. Епістемологія в діалектичному розвитку як

---

²⁰¹За даними Центру міждисциплінарних нарративних розвідок університету Тампере термін *narrare* (лат. «розповідати») походить від прикметника *gnarus*, що означає «знання про річ»: дослідницький центр тлумачить оповідь як спосіб пізнання соціально та культурно обумовленої практики сприйняття значення, дослідження того, як різні види нарративів конструюють соціальну реальність, формують і трансформують спосіб бачення світу (<http://www.uta.fi/lt/en/narrare/about.html>).

²⁰²Cultural Ways of Worldmaking. Media and Narratives / ed. by V. Nünning, A. Nünning, B. Neumann. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2010. 369 p.

²⁰³Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 15.

²⁰⁴Поняття «інтерпретативний» та «інтерпретаційний» розрізняємо як «той, який можна тлумачити» (інтерпретативний) та «роз'яснювальний, тлумачний» (інтерпретаційний).

²⁰⁵Handbook of Phenomenological Aesthetics / ed. by H. R. Sepp, L. Embree. London/New York: Springer, 2010. 414 p.; Moran D. Introduction to Phenomenology. Oxford: Routledge, 2000. 592 p.; Macann C. Four Phenomenological Philosophers: Husserl, Heidegger, Sartre, Merleau-Ponty. New York: Routledge, 1993. 240 p.

емпіричне ↔ раціональне не заперечує існування кордонів між теоретичною, емпіричною та експериментальною методологією, однак допомагає окреслити профіль наратології серед різноманітності наукових підходів до оповіді щодо можливості та меж продукування і передавання знання.

1.3.1. Наратив як середовище втілення констант досвіду *невербального*.

Текстові світи є глобальними ментальними/психічними уявленнями, що дають змогу читачам робити висновки про ситуації, персонажів та події, які прямо або опосередковано згадуються у ХПТ. Відтак оповідні світи є ментальними/психічними моделями ситуацій і подій. І навпаки, наративні артефакти надають моделі для створення та конструювання ментальних/психічних художніх світів²⁰⁶. Когнітивний поворот у наратології пов'язують також з поняттям *ненадійного оповідача* В. Бута²⁰⁷ — новітня наратологія не тільки знімає обмеження, але й переосмислює можливості розпрацьованих структуралістських моделей²⁰⁸. Когнітивна наратологія, якій властиві емпіричні та феноменологічні риси²⁰⁹, здатна моделювати когнітивним способом знання щодо представлення констант досвіду *невербального*. Такий підхід дає змогу розглядати наратив і як когнітивну структуру, чи спосіб створення змісту досвіду, і як ресурс комунікативної взаємодії.

---

²⁰⁶Herman D. Basic Elements of Narrative. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009a. 272 p.; Danneberg L., Müller H.-H. Wissenschaftstheorie, Hermeneutik, Literaturwissenschaft. Anmerkungen zu einem unterbliebenen und Beiträge zu einem künftigen Dialog über die Methodologie des Verstehens // Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte. 1984. № 58. S. 177-237.; Fludernik M. Beyond Structuralism in Narratology. Recent Developments and New Horizons in Narrative Theory // Anglistik. Mitteilungen des Deutschen Anglistenverbandes. 2000. № 11.1. S. 83–96.; Jahn M. Frames, Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology // Poetics Today. 1997. № 18.4. P. 441-468.

²⁰⁷Nünning A. Unreliable, Compared to What? Towards a Cognitive Theory of Unreliable Narration. Prolegomena and Hypotheses // Transcending Boundaries, Narratology in Context [Grenzüberschreitungen, Narratologie im Kontext] / ed. by W. Grünzweig, A. Solbach. Tübingen: Narr, 1999. P. 29-76.; Nünning A. Unreliable Narration zur Einführung: Grundzüge einer kognitiv-narratologischen Theorie und Analyse ungläubwürdigen Erzählens // Unreliable Narration / ed. by A. Nünning, C. Surkamp, B. Zerweck. Trier: Wissenschaftlicher Verlag, 1998. S. 3-39.

²⁰⁸Herman D. Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis. Ohio State Univ. Press, 1991. 396 p.

²⁰⁹Nünning A., Nünning V. Von der strukturalistischen Narratologie zur 'postklassischen' Erzähltheorie: Ein Überblick über neue Ansätze und Entwicklungstendenzen // Neue Ansätze in der Erzähltheorie / ed. by A. Nünning, V. Nünning. Trier: WVT, 2002. S. 1-33.

«Естетична, комунікативно-прагматична та мовленнєво-творча активність письменника — первинного суб'єкта художнього пізнання і трансформації реального світу у світ образний — об'єктивується семіотичною реальністю конкретного тексту, який є цілісним утворенням з багаторівневою ієрархією елементів і підструктур»²¹⁰; виявляється в системі *автор* → *текст* ↔ *читач* та засвідчує функціонування діалогічних взаємозв'язків»²¹¹. Теорію наративу характеризують продуктивним зближенням двох різних видів або джерел знання: (1) інтуїтивні знання здобуваються суб'єктивно через естетичний досвід у процесі читання²¹²; (2) абстрактні й системні знання виокремлюються шляхом теоретизації інтуїтивного знання в термінах наративу та наративності²¹³. Цей процес охоплює опис, визначення та класифікацію характерних ознак наративу, окреслення моделей наративних структур та експлікацію термінів, які розкривають естетичний досвід *наратора* ↔ *читача* як константи досвіду *невербального* через концептуальну систему дискурсу *наратора* ↔ *персонажів* та створені за допомогою абстракції у відповідних об'єктах наукового розгляду та емпіричного пізнання — художніх прозових текстах²¹⁴.

Багатовимірність наративу є основою аналізу його фундаментальних елементів: ситуативності, послідовності подій, художнього світотворення, що результує у моделювання змісту та експлікацію констант досвіду *невербального* (англ. *what it's like*)²¹⁵. Метою моделювання в наратології є напрацювання теорії, що лежить в основі знання людей про оповіді, які уможливають наративну компетенцію. Структурний підхід у лінгвістиці забезпечив наратологію термінами

---

²¹⁰Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 16.

²¹¹Там само. С. 89.

²¹²Ryan M.-L. Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory. Indiana Univ. Press, 1992. 304 p.

²¹³Sommer R. The Future of Narratology's Past: A Contribution to Metanarratology // Emerging Vectors of Narratology /ed. by P. K. Hansen, J. Pier, P. Roussin, W. Schmid. Walter de Gruyter, 2017. P. 593-606.

²¹⁴Jahn M. Narratologie: Methoden und Modelle der Erzähltheorie // Literaturwissenschaftliche Theorien, Modelle, Methoden: Eine Einführung/ ed. by A. Nünning. 3rd ed., [1995] 1998. Trier: Wissenschaftlicher Verlag. S. 29-50.; Gibson A. Towards a Postmodern Theory of Narrative. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 1996. 300 p.; Darby D. Form and Context: An Essay in the History of Narratology // Poetics Today. 2001. № 22(4). P. 829-852.; Stanzel F. K. A Low-Structuralist at Bay? Further Thoughts on "A Theory of Narrative" // Poetics Today. 1990. № 11. P. 805-816.; Zerweck B. Die Synthese aus Realismus und Experiment: Der englische Roman der 1980er und 1990er Jahre aus erzähltheoretischer und kulturwissenschaftlicher Sicht. Trier: WVT, 2001. 324 S.

²¹⁵Herman D. Basic Elements of Narrative. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009a. P. 9.

та категоріями, що спонукало до розкриття нових значущих дослідницьких питань: використання Р. Бартом поняття *рівні опису* в ієрархічній моделі наративу як кластерів *функцій*, пов'язаних з діями персонажів на рівні оповіді²¹⁶; звернення Ж. Женетта до традиційних граматичних понять часу, способу дії та стану²¹⁷ для опису типів часової послідовності, точок зору й способів оповіді. Складники наративу (події, темпоральність, наратор, наратор, персонаж) у логічних та причинново-наслідкових зв'язках відтворені у визначеннях як *репрезентації подій* або *послідовності подій*, які розповідає один або декілька нараторів для одного або декількох нараторів²¹⁸. П. Рікер вважає темпоральністю ту структуру існування, якої досягає мова в оповіді, а наративність є мовною структурою, що має тимчасовість як кінцевий орієнтир²¹⁹. «Сюжет є основною впорядкувальною силою тих значень, які виокремлюють з темпоральності»²²⁰.

Дж. Принс звертається до логічних зв'язків оповіді як репрезентації принаймні двох реальних або вигаданих подій у часовій послідовності, кожна з яких передбачає або зумовлює наступну дію²²¹. С. Онега та Х. А. Г. Ланда наголошують на казуальності, що перетворює послідовність подій в оповідь: «семіотичне розгортання динаміки художнього світу змістовно пов'язане часовим і причинново-наслідковим способом»²²². М. Баль тлумачить події як «перехід з одного стану в інший, що викликаний або пережитий персонажами. Термін *перехід* наголошує на тому, що подія є процесом. Динамічна зміна подій визначає розвиток сюжету»²²³.

Отже, широкий вплив лінгвістичних моделей на теорію оповіді незаперечний²²⁴. Метатеорія взаємовпливу лінгвістичних та наратологічних моделей стала основною дослідницькою діяльністю, яка призвела до утопічної віри

---

²¹⁶Barthes R. *S/Z* / transl. by R. Howard. New York: Hill & Wang, 1974. 271 p.

²¹⁷The Cambridge Companion to Narrative / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007b. P. 14.

²¹⁸Prince G. *A Dictionary of Narratology*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2003. P. 58.; Abbott H. P. *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2002. P. 16.

²¹⁹Ricoeur P. *Narrative Time // On Narrative* / ed. by W. J. T. Mitchell. Univ. of Chicago Press, 1981c. P. 165.

²²⁰Brooks P. *Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1984. P. ix.

²²¹Prince G. *Narratology: The Form and Functioning of Narrative*. Berlin: Mouton Publishers, 1982. P. 4.

²²²Onega S., Landa J. A. G. *Narratology: An Introduction*. London: Longman, 1996. P. 3.

²²³Bal M. *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*. 4th ed. Univ. of Toronto Press, 2017. P. 182.

²²⁴Dosse F. *Structuralism // The Edinburgh Companion to Twentieth-Century Philosophies*. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2007. P. 469-478.

в силу лінгвістичних підходів, їхню здатність революціонізувати наукове сприйняття наративу, літературні й культурні феномени²²⁵. Проте майже одразу мета теоретиків наративу змінилася з некритичної оцінки лінгвістичних парадигм на спробу адаптувати різні типи моделей для здійснення описових і пояснювальних/інтерпретаційних завдань.

Поряд з осмисленням «основних структурних одиниць наративу» Р. Барта і Ц. Тодорова, Дж. Принс стверджував, що дослідники можуть побудувати чіткішу та повнішу модель оповіді, замінивши традиційні граматичні категорії трансформаційно-твірними парадигмами²²⁶. Так, поетика Д. Каллера свідчить не про безпроблемне засвоєння лінгвістичних моделей і методів, а радше про рефлексивне пристосування елементів лінгвістичної теорії до окремих видів наратологічних і літературно-теоретичних наукових ідей²²⁷.

Наголос на когнітивних фреймах і параметрах характеризує спроби М. Яна²²⁸ створити когнітивну наратологію. Фреймова модель, на його думку, дає змогу читачам усунути неоднозначність займенникових покликань і загалом прийняти низхідний, а також висхідний підхід до опрацювання оповіді. Читачі додають деталі, що виникають (про персонажа, ситуацію або подію), до глибинного інтерпретаційного фрейму. З іншого боку, когнітивна наративна модель містить комунікативний аспект, який пов'язаний з оприявленням втіленої свідомості як змісту невербального досвіду у дискурсі ХПТ — констант досвіду *невербального*.

М.-Л. Раян²²⁹ спиралася на розвиток генеративної семантики, щоб окреслити критику синтаксично-орієнтованої граматики оповіді Дж. Принса. Протягом 1980-90-х рр. цей процес наратологічної критики прискорився, прикладом чого є праці

---

²²⁵Barthes R. The Structuralist Activity // Critical Theory Since Plato / ed. by H. Adams, New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1971. P. 1128-1130.

²²⁶Prince G. A Grammar of Stories: An Introduction. The Hague: Mouton, 1974. 108 p.

²²⁷Culler J. Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1975. 301 p.

²²⁸Jahn M. "Speak, Friend, and Enter": Garden Paths, Artificial Intelligence, and Cognitive Narratology // Narratologies. New Perspectives on Narrative Analysis / ed. by D. Herman. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1999. P. 167.

²²⁹Ryan M.-L. Linguistic Models in Narratology: From Structuralism to Generative Semantics // Semiotica. 1979. № 28-1/2. P. 127-155.

Л. Долезеля²³⁰, М. Флудерник²³¹, М. Яна²³², У. Марголіна²³³, Т. Пейвела²³⁴, Ш. Ріммон-Кенан²³⁵, М.-Л. Раян²³⁶. Усі ці дослідники, всупереч різноманіттю своїх наукових переконань, концепцій, аргументів і прикладів, звернулися до основних (класичних) наратологічних проблем, намагаючись з'ясувати, які види лінгвістичних моделей можуть бути найефективнішими.

На сучасному етапі розвитку наратології відбувається оновлення та збагачення наратологічних теорій шляхом охоплення моделей та інструментів аналізу дискурсу, лінгвістичної прагматики та когнітивної лінгвістики. В межах когнітивно-нاراتологічної методології найактуальнішим завданням стає реорганізація вивчення мови та наративу, які втілюють новий взаємозв'язок методологій і новий синтез методів. Когнітивний підхід змінює та розширює горизонти лінгвістичного опрацювання, зосереджуючись на мові як важливому посереднику між оповіддю та пізнанням. Ментальна/психічна модель наративу є триангулярною²³⁷, тобто такою, що відтворює множинну теоретичну перспективу та є придатною і для проведення дослідження, і для інтерпретації даних. ХПТ передає досвід проживання/переживання вигаданого світу як постійного плинного руху, впливаючи на реальну або уявну свідомість читача.

1.3.2. Автор-натор у риторичній моделі наративу. Риторична модель наративу, яка виникла з праці В. Бута про *ненадійного оповідача* та намагалася «наблизити авторську аудиторію, тобто ідеальну аудиторію, для якої автор буде текст»²³⁸, — це сфера наукових інтересів П. Рабіновича²³⁹, Т. Кіндта,

---

²³⁰Doležel L. *Heterocosmica: Fiction and Possible Worlds*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1998. 339 p.

²³¹Fludernik M. *The Fictions of Language and the Languages of Fiction: The Linguistic Representation of Speech and Consciousness*. London: Routledge, 1993. 554 p.

²³²Jahn M. *Frames, Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology // Poetics Today*. 1997. № 18.4. P. 441-468.

²³³Margolin U. *The Doer and the Deed: Action Basis for Characterization in Narrative // Poetics Today*. 1986. № 7. P. 205-226.

²³⁴Pavel T. G. *Fictional Worlds*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1989. 190 p.

²³⁵Rimmon-Kenan S. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London: Routledge, 2002. 208 p.

²³⁶Ryan M.-L. *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Indiana Univ. Press, 1992. 304 p.

²³⁷The SAGE Encyclopedia of Research. 4 Vols. set / ed. by B. B. Frey. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2022. P. 1732.

²³⁸Booth W. C. *The Rhetoric of Fiction*. 2nd ed. Chicago: Univ. of Chicago Press, [1961] 1983. 572 p.

²³⁹Rabinowitz P. J. *Truth in Fiction: A Re-examination of Audiences // Critical Inquiry*. 1977. № 4. P. 121-141.;

Г.-Г. Мюллера²⁴⁰, Дж. Фелана²⁴¹ та Р. Уолша²⁴². Дж. Фелан мав на меті подолати переконання, згідно з яким «риторична модель реалізує прагнення реального читача увійти в авторську аудиторію, щоб отримати запрошення до участі в оповіді»²⁴³, і зробив висновок, що ці «запрошення містять етичні судження читачів про героїв, оповідачів, а також імпліцитного автора»²⁴⁴ (далі – ІА).

Риторичну модель вважають «важливою контекстуалізацією, яка відкриває семантичний простір тексту реальної взаємодії автора та читача, й, отже, забезпечує ідеальну модель для обговорення етики читання та тлумачення етичних проблем у наратологічних наукових студіях»²⁴⁵.

А. Нюннінг привертає увагу до когнітивної властивості наративної моделі — свідомості реального автора, що втілена у ХПТ²⁴⁶. Художній світ, створений конкретним автором, є багатовимірною, мультимодальною семантичною сутністю, яка містить у своїй структурі рівень автора, що охоплює категорії ІА та наратора. У наратологічній перспективі розрізняємо ці два поняття відповідно до їхніх загальноприйнятих тлумачень, згідно з якими ІА – це всеохопна, загальна, абстрактна модель автора у вигляді смислових рівнів, його втілена свідомість у ХПТ, що сприймається та осмислюється читачем; наратор є конкретизованим через

Rabinowitz P. J. Before Reading: Narrative Conventions and the Politics of Interpretation [Foreword by J. Phelan]. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, [1987] 1998. 249 p.

²⁴⁰Kindt T., Müller H.-H. The Implied Author: Concept and Controversy. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. 232 p.

²⁴¹Phelan J. Narrative as Rhetoric: Technique, Audiences, Ethics, Ideology. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 1996. 237 p.; Phelan J. Living to Tell about It: A Rhetoric and Ethics of Character Narration. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press, 2005. 256 p.

²⁴²Walsh R. The Rhetoric of Fictionality: Narrative Theory and the Idea of Fiction. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2015. 208 p.

²⁴³Phelan J. Rhetoric/Ethics // The Cambridge Companion to Narrative / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007b. P. 203-216.

²⁴⁴Phelan J. Experiencing Fiction: Judgments, Progressions, and the Rhetorical Theory of Narrative. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2007. P. 6.

²⁴⁵Alber J., Fludernik M. Introduction // Postclassical Narratology: Approaches and Analyses / ed. by J. Alber, M. Fludernik. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2010. P. 10.

²⁴⁶Nünning A. Unreliable Narration zur Einführung: Grundzüge einer kognitiv-narratologischen Theorie und Analyse unglaubwürdigen Erzählens // Unreliable Narration / ed. by A. Nünning, C. Surkamp, B. Zerweck. Wissenschaftlicher Verlag Trier, 1998. S. 3-39.; Nünning A. Unreliable, Compared to What? Towards a Cognitive Theory of Unreliable Narration. Prolegomena and Hypotheses // Transcending Boundaries, Narratology in Context [Grenzüberschreitungen, Narratologie im Kontext] / ed. by W. Grünzweig, A. Solbach. Tübingen: Narr, 1999. P. 29-76.

свою приналежність до системи текстової комунікації, читач «чує» його у тексті з різною мірою вияву²⁴⁷.

«Когерентність структури та композиції художнього тексту забезпечується єдністю свідомості, що за нею стоїть, а саме: свідомістю наратора, бо власне він є фактотумом письменника, суб'єктом авторської свідомості, втіленої в тексті, з якою має справу читач. Наратор — лінгвістична категорія, яка об'єднує всі елементи смислу й стилю художнього твору в текстове ціле. Це внутрішній стрижень, розпорядник усієї егоцентричної системи мови, навколо якого групуються усі когнітивно-комунікативні стратегії літературного твору»²⁴⁸. Наратор «пов'язаний з модальністю художнього прозового тексту — з виявом точки зору, позиції, ціннісних орієнтацій автора-письменника, сформованих заради повідомлення читачеві»²⁴⁹. Відтак наратор у художньому світі оповіді виконує три основні функції: (1) повідомлення (про факти, героїв, події); (2) інтерпретації (сприйняття/розуміння ХПТ); (3) оцінювання (вираження етичних міркувань, оцінних ставлень, суб'єктивних вражень)²⁵⁰.

Концепція ІА вперше була системно сформульована на тлі формалізму. У межах цього підходу використовували такі терміни: *літературна особистість*, що позначає внутрішню абстрактну авторську сутність твору²⁵¹, *образ автора*²⁵², *концентроване втілення змісту твору, зближення всієї системи мовних структур, персонажів у їхніх зв'язках з оповідачем або оповідачами, що є концептуальним стилістичним центром цілого*²⁵³ та *свідомість твору*, яка реалізується у взаємодії елементів, виражених у тексті.

---

²⁴⁷Phelan J. *Estranging Unreliability, Bonding Unreliability, and the Ethics of Lolita // Narrative Unreliability in the Twentieth-Century First-Person Novel* / ed. by E. D'hoker, G. Martens. Walter de Gruyter, 2008. P. 7–28.

²⁴⁸Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 14.

²⁴⁹Там само. С. 106.

²⁵⁰Phelan J., Martin M. P. *The Lessons of "Weymouth": Homodiegesis, Unreliability, Ethics, and The Remains of the Day // Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis* / ed. by D. Herman. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1999. P. 88-109.

²⁵¹Tynjanov J. *On Literary Evolution // Readings in Russian Poetics: Formalist and Structuralist Views* / ed. by L. Matejka, K. Pomorska. Cambridge: MIT Press, [1927] 1971. P. 75.

²⁵²Golz C. *Authortheorien im slavischen Funktionalismus // Slavische Erzähltheorie: Russische und tschechische Ansätze* / ed. by W. Schmid. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. P. 187-237.

²⁵³Білоус П. В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. С. 183-184.

У контексті чеського структуралізму ІА розуміли як «абстрактний предмет, що міститься в структурі твору, є рушієм, за допомогою якого можна з першого погляду осягнути весь твір»²⁵⁴, «особистість, що втілює принцип динамізму та об'єднання смислових рівнів»²⁵⁵. Загалом у наратології використання терміна ІА пов'язане з поняттям *ненадійного оповідача*, тобто аксіологічною відірваністю оповідача від горизонту цінностей, які зображає ХПТ. Так, В. Бут наголошував на суб'єктивності автора: справжній автор створює не просто ідеальну, безособову людину загалом, а неявну версію самого себе, яка є відмінною у творах інших авторів²⁵⁶. Згодом підхід В. Бута було використано та вдосконалено, зокрема у працях В. Ізера²⁵⁷, С. Четмена²⁵⁸, Ш. Ріммон-Кенан²⁵⁹. Поняття імпліцитного автора розуміють також як *модель автора, абстрактного автора*²⁶⁰, *інтерпретаційну гіпотезу емпіричного читача*²⁶¹, *суб'єкт проголошення*²⁶² з опертям на лінгвістичну працю Е. Бенвеніста.

Категорія ІА має віртуальне існування у творі — її можна осягнути, звернувшись до «відбитків», залишених творчими актами продукування, що набувають конкретної форми тільки за допомогою уяви читача²⁶³. ІА — це когнітивно-риторична конструкція, «матеріально» репрезентована свідомість, що містить константи досвіду *невербального* як лінгвістичні позначення невербальних елементів, інтерпретовані читачем у результаті розуміння ХПТ.

Концепція ІА спричинила дискусію серед науковців. К. В. Хемпфер²⁶⁴ наголосив, що поняття ІА «не тільки не має теоретичної значущості, а й приховує

---

²⁵⁴Mukařovsky J. L'individu dans l'art // Deuxieme congres international d'esthetique et de la science de l'art. Paris: F. Alcan. 1937. Vol. 1. P. 353.

²⁵⁵Červenka M. Das literarische Werk als Zeichen // Der Bedeutungsaufbau des literarischen Werks. Munchen: Fink, [1969] 1978. S. 163-183.

²⁵⁶Booth W. C. The Rhetoric of Fiction. 2nd ed. Chicago: Univ. of Chicago Press, [1961] 1983. 572 p.

²⁵⁷Iser W. The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1974. 318 p.

²⁵⁸Chatman S. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Cornell Univ. Press, 1978. 277 p.

²⁵⁹Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. 2nd ed. London: Routledge, 2002. C. 87.

²⁶⁰Schmid W. Elemente der Narratologie. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. 347 S.

²⁶¹Eco U. The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts. Indiana Univ. Press, 1979. 273 p.

²⁶²Easthope A. Poetry as Discourse. London: Methuen, 1983. 194 p.

²⁶³Gibson W. Authors, Speakers, Readers, Mock Readers // College English. 1950. № 11. P. 265-269.

²⁶⁴Hempfer K. W. Zur pragmatischen Fundierung der Texttypologie // Textsortenlehre – Gattungsgeschichte / ed by W. Hinck. Heidelberg: Quelle & Meyer, 1977. S. 10.

справжню фундаментальну відмінність між мовленнєвою ситуацією у тексті та поза ним». Ф. Зіпфел²⁶⁵ заперечив поняття ІА як «несуттєве для теорії наративу, «розпливчате та термінологічно неточне». На думку М. Баль, «зайва та суперечлива концепція ІА, що містила суперечності, сприяла хибній практиці ізоляції авторів від ідеології їхніх творів»²⁶⁶.

Зауваження щодо тлумачення поняття ІА підсумуємо за такими напрямками: (1) на відміну від художнього оповідача, ІА є не прагматичним агентом, а семантичним об'єктом²⁶⁷; (2) ІА — це не більше, ніж конструкція, створена читачем, і тому вона не має бути персоніфікованою²⁶⁸; (3) С. Четмен пропонує модель, у якій ІА функціонує як елемент спілкування²⁶⁹, що, за Ш. Ріммон-Кенан, є саме те, чим ІА не може бути²⁷⁰; (4) ІА розуміють як семантичне, а не структурне явище: концепція ІА належить до поетики інтерпретації, а не поетики нарації²⁷¹; (5) В. Бут та його послідовники, які використовували концепцію ІА, не вказували, як визначити ІА у будь-якому тексті²⁷². Критика ІА є доречною, але недостатньою, щоб перемістити ІА поза фокус наратології — дослідники, які прагнуть відмовитися від ІА, висувають переконливі альтернативи. Так, А. Нюннінг пропонує замінити це термінологічно неточне поняття на «сукупність усіх формальних і структурних зв'язків у тексті»²⁷³. С. Четмен наводить низку альтернатив терміна: *текстова імплікація, екземпляр тексту, текстовий дизайн, або намір тексту*²⁷⁴. Т. Кіндт та Г. Мюллер наголошують, що варто замінити термін *ІА* на *автор* або говорити про *намір тексту*²⁷⁵. Ж. Женетт пояснює

---

²⁶⁵Zipfel F. Fiktion, Fiktivitat, Fiktionalitat. Berlin: Erich Schmidt, 2001. S. 120.

²⁶⁶Bal M. The Laughing Mice, or: on Focalisation // Poetics Today. 1981. № 2. P. 202-210.

²⁶⁷Nünning A. Grundzüge eines kommunikationstheoretischen Modells der erzählerischen Vermittlung. Trier: WVT, 1989. S. 33.

²⁶⁸Toolan M. Narrative: A Critical Linguistic Introduction. 2nd ed. London: Routledge, [1988] 2001. P. 64.

²⁶⁹Chatman S. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Cornell Univ. Press, 1978. P. 151.

²⁷⁰Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. 2nd ed. London: Routledge, 2002. P. 89.

²⁷¹Diengott N. Implied Author, Motivation and Theme and Their Problematic Status // Orbis Litterarum. 1993. № 48. P. 189.

²⁷²Kindt T., Müller H.-H. Der implizite Autor. Zur Karriere und Kritik eines Begriffs zwischen Narratologie und Interpretationstheorie // Archiv für Begriffsgeschichte. 2006. № 48. S. 167.

²⁷³Nünning A. Grundzüge eines kommunikationstheoretischen Modells der erzählerischen Vermittlung. Trier: WVT, 1989. S. 36.

²⁷⁴Chatman S. Coming to Terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1990. P. 74-89.

²⁷⁵Kindt T., Müller H.-H. Der implizite Autor. Zur Explikation und Verwendung eines umstrittenen Begriffs // Rückkehr des Autors / bearb. von F. Jannidis, G. Lauer, M. Martínez, S. Winko. Tübingen: Max Niemeyer Verlag,

концепцію ІА, використовуючи цей термін у праці «*Narrative Discourse*»²⁷⁶. ІА, на його погляд, є не фактичною, а ідеальною категорією: «імпліцитний автор — це все, що текст промовляє про автора»²⁷⁷. Але ми не можемо, застерігає Ж. Женетт, перетворити цю «ідею автора на наративного агента у межах риторичної моделі наративної комунікації»²⁷⁸.

Імпліцитного автора визначають як корелята всіх індексальних знаків у тексті, які покликаються на автора цього тексту. Ці знаки позначають світоглядну й естетичну позицію. ІА не є навмисним творінням конкретного автора і відрізняється категорійно від наратора, який завжди є явно або неявно представленою сутністю. ІА належить до іншого рівня твору; ІА захищає ідею, яка лежить в основі вигадання наратора та представленого світу в його цілісності — принципу, що виходить за межі композиції ХПТ²⁷⁹. У ІА немає ні власного голосу, ні тексту. Його слово — це увесь текст з усіма його рівнями, увесь твір як створений об'єкт; його позиція визначається ідейними та естетичними нормами.

Концепція ІА є особливо важливою в текстовій інтерпретації, оскільки вона охоплює когнітивний рівень та допомагає описати багатшаровий процес, за допомогою якого генерується смисл ХПТ. Існування ІА не як частини представленого світу, а як частини твору проєктує наратора, який постає «господарем» ситуації та ніби контролює семантичний порядок твору. Поняття ІА в моделі наративної комунікації висвітлює той факт, що оповідачі, їхні тексти та значення, виражені в текстах, є втіленими (англ. *embodied*). У площині ІА ці значення набувають своєї кінцевої семантичної інтенції. Присутність імпліцитного автора у творі над персонажами та наратором і пов'язані з ними рівні значення встановлюють новий семантичний рівень усього твору – авторський рівень.

1999. S. 285.

²⁷⁶Genette G. *Narrative Discourse Revisited*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1988. P. 136.

²⁷⁷Ibid. cit. P. 148.

²⁷⁸Мельничук О.Д. Імпліцитний автор як втілена свідомість у моделюванні наративу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». ВД «Гельветика». 2023. Том 34 (73). № 3. С.143-147.; Lintvelt J. *Essai de typologie narrative*. Le "point de vue." Theorie et analyse. Paris: Corti, 1981. 315 p.

²⁷⁹Hühn P. *Geschichte der englischen Lyrik*. 2 Bde. Tübingen: Francke, 1995.; Easthope A. *Poetry as Discourse*. London: Methuen, 1983. 194 p.

1.3.3. Персонажу риторичній моделі наративу. У найширшому тлумаченні категорія *персонаж* позначає будь-яку індивідуальну чи колективну людську сутність, уведена автором у ХПТ²⁸⁰. Ф. Феррара намагається побудувати модель для структурного аналізу оповідної художньої літератури, використовуючи поняття *персонаж* як основне: «у художній літературі персонажа використовують як структурного елемента: об'єкти та події художнього світу існують завдяки персонажеві, і тільки у зв'язку з ним вони мають такі риси правдоподібності, які роблять їх значущими та зрозумілими»²⁸¹ з точки зору інтерпретації читачем.

Персонажі існують у сюжетних світах і відіграють значну/незначну роль щодо однієї або кількох подій, про які розповідає наратор²⁸². Покликання на персонажів існують у тексті як власні назви та особові займенники. Окрім повідомлення фактів оповідного світу, персонажі є засобами комунікації значення констант досвіду *невербального*²⁸³, «важливими ключовими словами у звичайній формі думки»²⁸⁴, результатом уяви автора-наратора.

У композиційно-архітектонічній структурі тексту «персонаж є системним візерунком портретних дискурсів, сюжетних епізодів, описів подій і станів, підпорядкованих єдиному семантичному центрові — антропоніму, який позначає дійову особу»²⁸⁵. Персонаж — це категорія, що передусім пов'язана з невербальним світом ХПТ — різноманітними рухами та характеристиками голосу. Коли персонаж ХПТ виконує невербальну дію, читач може надати йому значення, використовуючи цей фонд людського знання, яке встановлює зв'язки між дією і мотивом, поведінкою та особистістю²⁸⁶. ХПТ надає читачеві виразне відчуття персонажа без яскравого

---

²⁸⁰Emerson R. W. *Essays: First and Second Series*. New York: Vintage Books, 1990. P. 273.; Forster E. M. *Aspects of the Novel*. London: Penguin, [1927] 2005. 304 p.; Wood J. *How Fiction Works*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2008. P. 106.; Rorty A. O. *A Literary Postscript: Characters, Persons, Selves, Individuals // The Identity of Persons* / ed. by A. O. Rorty. Berkeley: Univ. of California Press, 1976. P. 302.

²⁸¹Ferrara F. *Theory and Model for the Structural Analysis of Fiction* // *New Literary History*. 1974. № 5. P. 252.

²⁸²Culpeper J. *Language and Characterization. People in Plays and Other Texts*. London: Routledge, 2001. P. 2.

²⁸³Jannidis F. *Character* // *Handbook of Narratology* / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schönert. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2014. P. 23.

²⁸⁴Williams R. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. New York: Oxford Univ. Press, 1985. P. 15.

²⁸⁵Бехта І. А. Реалізація дискурсної зони персонажа у фокусі читацького сприйняття // *Філологічні трактати*. Т. 3. № 1. 2011. С. 56.

²⁸⁶Culler J. *Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1975. P. 142.

відчуття особистості: читач сприймає поведінку персонажа через вербальні та невербальні елементи комунікації²⁸⁷.

До поняття *персонаж* доречно підходити з різних теоретичних точок зору, простежуючи його зв'язок з константами досвіду *невербального*. Теорії реалізації текстових категорій у ХПТ тлумачать персонажа як (1) літературну фігуру, тобто художній продукт, або витвір, сконструйований автором з конкретною метою; (2) художню, але чітко окреслену особу, існування якої передбачається у гіпотетичній, вигаданій сфері, тобто існування персонажа у можливому світі; (3) текстову конструкцію, або ментальний/психічний образ, у свідомості читача, який сприймає ХПТ²⁸⁸.

Розуміння *персонажа як художнього образу* є вкоріненим у сучасній естетичній теорії. З огляду на це, персонажа визначають як випадково створену, абстрактну культурну сутність, існування якої залежить від дійсних об'єктів у просторі й часі та від інтелектуальної діяльності автора і читачів. У перспективі оповіді персонажі вигадуються або зумовлюються людським розумом залежно від культурних та історичних обставин через використання мови, згідно з літературно-мистецькими традиціями²⁸⁹. Вони також є словесними семіотичними конструкціями, що функціонують у просторі ХПТ та відтворюють вербальні та невербальні (елементи невербальної комунікації) знаки²⁹⁰.

Існування літературних персонажів залежить від матеріальних об'єктів (текстів) та ідеальних станів індивідуальної свідомості, однак не ототожнюється з ними. Персонажі є абстрактними тому, що вони не існують у реальному просторі, а відтак є поняттями/концептами. Персонажі не є відкритими для безпосереднього сприйняття читачем – вони стають зрозумілими тільки у відповідному художньому

---

²⁸⁷Wood J. How Fiction Works. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2008. P. 100.; Portch S. R. Writing Without Words: A Nonverbal Approach to Reading Fiction // The Journal of General Education. 1982. № 34(1). P. 84-101.

²⁸⁸Margolin U. Character // The Cambridge Companion to Narrative / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007. P. 66.

²⁸⁹Jannidis F. Figur und Person. Beitrag zu einer historischen Narratologie. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2004. P. 145.; Girard R. Deceit, Desire and the Novel / transl. by Y. Freccero. Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 1976. P. 2-3.; Seidel M. Exile and the Narrative Imagination. Yale Univ. Press, 1986. 234 p.

²⁹⁰Brooks P. Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1984. P. 113-142.

тексті, через змальовані дії, події, позначення констант досвіду *невербального*²⁹¹. Усі тексти скінченні, тоді як кожна текстова сутність є відкритою та може бути визначена читачем у зв'язку з невизначеною кількістю характеристик.

Створені персонажі є відносно неповними щодо кількості та характеру своїх властивостей, зображення яких є варіативним (фізичним, психологічним) у різних ХПТ. Персонажі є частково невизначеними (схематичними, не повністю індивідуалізованими), вони є образами, які втілюються та конкретизуються лінгвістичними засобами. Погляд на *персонажа як на словесний художній продукт, особу художнього світу*, сформовану у художньо-історичному контексті²⁹², є наближеним до реальної дійсності, у якій персонажі існують і діють незалежно від будь-якої розповіді про них²⁹³. Згідно з таким тлумаченням, категорію персонажа розуміють як індивідуальне існування у вигаданому автором світі чи сукупності світів — персонаж є «більшим, ніж просто слова»²⁹⁴ або набір конкретних характеристик.

Зміна перспективи з реальної на текстову відповідає зміні виду проблем, які є центральними або вирішальними. У тексті ці питання зосереджені на основних умовах існування, ідентичності та виживання (безперервності, однаковості) індивіда у гіпотетичній сфері (вигаданому світі). Сучасна модальна логіка (вивчає можливі або необхідні текстові світи) та семантика можливих світів (аналізує альтернативні світи та індивідів, що їх населяють) забезпечують теоретичну основу для таких запитів²⁹⁵.

---

²⁹¹Moretti F., Sbragia A. *The Way of the World: The Bildungsroman in European Culture*. New York: Verso Books, 2000. P. 228.; Burke K. *Language as Symbolic Action: Essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley: Univ. of California Press, 1968. P. 238.

²⁹²Steinby L. *Temporality, Subjectivity and the Representation of Characters in the Eighteenth-Century Novel: From Defoe's Moll Flanders to Goethe's Wilhelm Meisters Lehrjahre* // *Narrative Concepts in the Study of Eighteenth-Century Literature* / ed. by L. Steinby, A. Mäkilä. Amsterdam: Amsterdam Univ. Press, 2017. P. 135-160.; Hingston K.-A. *Articulating Bodies: The Narrative Form of Disability and Illness in Victorian Fiction*. Liverpool: Liverpool Univ. Press, 2019. 221 p.

²⁹³Barthes R. *S/Z* / transl. by R. Howard. New York: Hill & Wang, 1974. P. 92.

²⁹⁴Chatman S. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Cornell Univ. Press, 1978. P. 118.

²⁹⁵Kripke S. A. *A Completeness Theorem in Modal Logic* // *Journal of Symbolic Logic*. 1959. № 24 (1). P. 1-14.; Heim I., Kratzer A. *Semantics in Generative Grammar*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1998. 336 p.; Lewis D. K. *General Semantics* // *Synthese*. 1970. № 22(1-2). P. 18-67.; Girle R. *Possible Worlds*. Montreal: McGill-Queen's Univ. Press, 2003. 224 p.; Cresswell M. J., Hughes G. E. *A New Introduction to Modal Logic*. London/New York: Routledge, 1996. 432 p.

Когнітивно-психологічний підхід розглядає персонажів як текстові ментальні моделі вигаданих індивідів, створених у свідомості читача у процесі опрацювання тексту²⁹⁶. Так, персонажі концептуалізуються як читацькі складні психічні уявлення (конструкції, портрети, ментальні файли). Цей підхід, на відміну від двох попередніх, є скерованим не на правдивість та окремі риси будь-якого психічного феномену, а на його текстову основу (підказки, джерела), які керують операціями формування тексту, та на принципи, що регулюють ці операції й архітектоніку кінцевої конструкції.

З погляду реальних читачів і процесу читання, когнітивна модель наративу є відкритою та емпіричною²⁹⁷. Читання ХПТ розуміють як складну багатоетапну діяльність опрацювання інформації, яка починається зі слів на сторінці та завершується як кінцевий продукт свідомості, що містить основні компоненти оповідного світу, — наприклад, персонажа в його зв'язках із константами досвіду *невербального*. *Зчитування* персонажа запускає, або ініціює, читач, який визначає у тексті референтний вислів, відкриваючи у такий спосіб уявний файл з назвою, у якому вся додаткова інформація про відповідного індивіда буде накопичуватися, структуруватися та оновлюватися, поки не досягне остаточного профілю персонажа наприкінці читання²⁹⁸.

Найсуттєвішою операцією конструювання персонажа є формулювання читачем текстового опису, що приписує персонажу відповідну властивість. Безпосередня характеристика є простою дією, тоді як непряма характеристика є багатоетапним процесом²⁹⁹. Властивість (зазвичай психологічну) надають персонажеві як результат процесу інференції.

---

²⁹⁶Schneider R. Toward a Cognitive Theory of Literary Character: The Dynamics of Mental Model Construction // *Style*. 2001. Vol. 35. № 4. P. 607-639.; Ryf R. S. Character and Imagination in the Experimental Novel // *Modern Fiction Studies*. 1974. № 20(3). P. 317-327.

²⁹⁷Cannon-Bowers J. A., Salas E. Reflection on Shared Cognition // *Journal of Organizational Behavior*. 2007. № 22. P. 195-202.; Gooch B. N. S. What is a Real Reader? // *Journal of Reading*. 1970. № 14(1). P. 26-28.; Keen S. Readers' Temperaments and Fictional Character // *New Literary History*. 2011. № 42(2). P. 295-314.

²⁹⁸DiBattista M. Novel Characters: A Genealogy. West Sussex: Wiley-Blackwell, 2010. 192 p.; Phillips B. Character in Contemporary Fiction // *The Hudson Review*. 2004. № 56(4). P. 629-642.; Cheyne R. Disability, Literature, Genre: Representation and Affect in Contemporary Fiction. Liverpool: Liverpool Univ. Press, 2019. 206 p.

²⁹⁹Leacock N. K. Character, Silence, and the Novel: Walter Benjamin on Goethe's "Elective Affinities" // *Narrative*. 2002. № 10(3). P. 277-306.; Oakleaf D. Marks, Stamps, and Representations: Character in Eighteenth-Century Fiction // *Studies in the Novel*. 1991. № 23(3). P. 295-311.; Scheiber A. J. Sign, Seme, and the Psychological Character: Some Thoughts on Roland Barthes' "S/Z" and the Realistic Novel // *The Journal of Narrative Technique*. 1991. № 21(3). P. 262.

У дискурсі ХПТ фізичними особливостями є зовнішність, жести, манера поведінки персонажів, одяг, а також природне та створене людиною середовище. Джерелом інформації про персонажа є прямі та непрямі дії (фізичні, психічні, комунікативні). Константи досвіду *невербального* пов'язані з невербальною комунікацією/поведінкою персонажа: характеристиками голосу (парамова), рухами тіла (кінесика), які є фізичними й психологічними/емотивними елементами конструювання опису персонажа в моделі розуміння та інтерпретації смислу ХПТ.

1.4. Структура та система: наративна комунікація

Компонентною основою комунікативного акту є текст та учасники мовленнєвого повідомлення. Учасники спілкування в комунікативному акті об'єднані комунікативною діяльністю, втіленою в експлікації та сприйнятті мовних знаків. ХПТ є референтним простором, що сконструйований пізнавальним суб'єктом та вербалізований за допомогою мовного коду³⁰⁰, зокрема констант досвіду *невербального*, які є актуалізованими у ХПТ. Взаємодія автора-наратора та читача, яка об'єктивує константи досвіду *невербального* за посередництвом наративного тексту в межах загальної наратологічної структури, є комунікативною взаємодією, яку називають «структурою наративної комунікації»³⁰¹, що акцентує на визначальних чинниках художньої комунікації та прагне зрозуміти, як складники компоненти структурують оповідь та виявляють себе (функціонують) на різних рівнях художнього тексту.

---

³⁰⁰Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі: монографія. Київ: Грамота, 2004. С. 76.

³⁰¹Booth W. C. *The Rhetoric of Fiction*. 2nd ed. Chicago: Univ. of Chicago Press, [1961] 1983. 572 p.; Genette G. *Narrative Discourse Revisited*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1990. 168 p.; Herman L., Vervaeck B. *Handbook of Narrative Analysis*. 2nd ed. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2019. 438 p., Leech G. N., Short M. H. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2nd ed. London: Pearson/Longman, 2007. 404 p.; Iser W. *The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1974. 318 p.; Phelan J. *Living to Tell About It: A Rhetoric and Ethics of Character Narration*. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press, 2005. 256 p.; Prince G. *Narrative Pragmatics, Message, and Point // Poetics*. 1983. № 12. P. 527-536.; Rimmon-Kenan S. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. 2nd ed. London/New York: Routledge, [1983] 2002. 208 p.; Shaw H. *Why Won't Our Terms Stay Put? The Narrative Communication Diagram Scrutinized and Historicized // A Companion to Narrative Theory / ed. by J. Phelan, P. J. Rabinowitz*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2005. P. 299-311.

Згідно з риторичним поглядом, модель наративної комунікації охоплює такі елементи з боку продукування оповіді: *автор, імпліцитний автор, наратор*. Інтерпретація та розуміння смислу ХПТ пов'язані з поняттями *читач, імпліцитний читач, нарататор* (аудиторія, до якої прямо чи опосередковано звертається наратор). Реконструкція сюжетного світу³⁰² вимагає формування висновків про динамічні зв'язки між учасниками наративної взаємодії, які виникають як результат текстової побудови та є основою розуміння того, у який спосіб ця взаємодія є частиною більшої структури. Актуалізуючи авторську концепцію дійсності, сюжет створює поле дії для персонажів, у розвитку й осмисленні характерів яких, автор-письменник реалізує уявлення про константи досвіду *невербального*, використовуючи мовні позначення рухів, жестів, постав та низки характеристик голосу.

1.4.1. Константи досвіду *невербального* у наративній комунікації. Модель наративної комунікації походить зі структуралістської наратології³⁰³ та риторичного підходу до оповіді. Наратологи, під впливом Соссюрівського протиставлення мовної та мовленнєвої системи³⁰⁴, були орієнтовані не на окремих авторів і читачів, а на систему структурних варіантів, доступних і для продуцентів, і для інтерпретаторів ХПТ. Цей загальний підхід спонукав наратологів створити таксономію нараторів (авторів) і нарататорів (читачів), агентів наративного продукування і сприйняття, яких оцінюють на основі текстових іманентних (внутрішніх, властивих) ознак.

В. Бут розглядав проблему тексту, згідно з поширеними формалістськими (англ. *New Critical*) підходами до літературного аналізу і сприймав літературні твори не як автономні артефакти, які варто виокремити з контексту їхнього продукування та інтерпретації, а радше як елементи цілеспрямованого комунікативного процесу, до якого залучені автор та читач через посередництво відповідних риторичних засобів, які структурують текст³⁰⁵.

---

³⁰²Mar R. A., Oatley K. The Function of Fiction Is the Abstraction and Simulation of Social Experience // *Perspectives on Psychological Science*. 2008. № 3(3). P. 173-192.

³⁰³Prince G. Narrative Pragmatics, Message, and Point // *Poetics*. 1983. № 12. P. 528.

³⁰⁴Saussure F. de. *Course in General Linguistics* / transl. by R. Harris. La Salle, Ill: Open Court, 1998. 231 p.

³⁰⁵Booth W. C. Resurrection of the Implied Author: Why Bother // *A Companion to Narrative Theory* / ed. by

Прості комунікативні моделі припускають, що адресант (автор) надсилає повідомлення до адресата (читача), використовуючи матеріальний носій передавання й код, спільний для усіх учасників комунікативного процесу. Наратологічні моделі є відмінними від моделей реальної комунікації через часовий розрив між продукуванням і отриманням повідомлення та відсутність прямої взаємодії між адресантом і адресатом³⁰⁶. Реальну та наративну комунікацію розрізняють як позатекстову (*реальний автор* → *реальний читач*) та внутрішньотекстову взаємодію (*імпліцитний автор* ↔ *наратор* ↔ *наратор* ↔ *імпліцитний читач*). Моделі наративно-комунікативної ситуації визнають, що справжній автор і справжній читач розташовані «поза оповіддю», однак вони є «незамінними для неї в остаточному практичному значенні»³⁰⁷; автор є життєво важливим поняттям для розуміння зв'язків між текстом та його історико-культурним контекстом. Фокус наратологічної перспективи традиційно зосереджувався на внутрішньотекстовій комунікації³⁰⁸. Згідно з наратологічним підходом, оповідь є комунікативним процесом, у якому інформація про оповідний рівень виражається певним видом наратора для певного виду наратора.

Розмежування наративних інстанцій, у зв'язку з учасниками мовленнєвого повідомлення ХПТ, ґрунтується на відокремленні мовленнєвих планів наратора та персонажа, з огляду на комунікативно-текстову норму художньої оповіді та наративні рівні оповідної системи³⁰⁹. Дж. Принс визначає наратора як «того, кому розповідають те, що написано в тексті»³¹⁰, і протиставляє йому поняття реального та імпліцитного читача. Отже, наратологи зосереджені не на авторові та читачеві, їхній ролі в наративі, а на нараторові та нараторові, яких розглядають як комунікативні елементи, що співіснують з чітко окресленими текстовими позначеннями, — константами досвіду *невербального*. Зважаючи на те, що автори та читачі є вимірами

J. Phelan, P. J. Rabinowitz. Oxford: Wiley-Blackwell, 2005. P. 77.

³⁰⁶Ibid. cit. P. 26.

³⁰⁷Chatman S. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Cornell Univ. Press, 1978. P. 151.

³⁰⁸Nünning A. Grundzüge eines kommunikationstheoretischen Modells der erzählerischen Vermittlung. Trier: WVT, 1989. 331 S.

³⁰⁹Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі: монографія. Київ: Грамота, 2004. С. 83.

³¹⁰Prince G. A Dictionary of Narratology. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2003. P. 57.

наративного мовлення (фр. *parole*), окремими інстанціями наративного дискурсу, наратологи розглядають передусім наративну мову (фр. *langue*), або основну семіотичну систему, яка уможлиблює створення і розуміння оповіді³¹¹.

Відтак адаптуючи загальну модель комунікативного процесу на основі трьох компонентів, або учасників комунікації: *відправника, повідомлення та отримувача* (англ. *sender* → *message* → *receiver*), наратологи розвинули подібну модель для учасників наративної комунікації:

наратор → *наративне повідомлення* → *наратамор*

(англ. *narrator* → *narrative message* → *narratee*).

Як зауважує Ш. Риммон-Кенан³¹² у своєму викладі основоположної праці Ж. Женетта³¹³, наратологи класифікували нараторів та наратаморів відповідно до рівнів оповіді, ступеня участі в сюжетному світі та ступеня сприйнятності. Так, співзвучна з ідеями В. Бута й В. Ізера, основна модель наративної комунікації розширюється та набуває додаткових компонентів у праці С. Четмена³¹⁴:

Реальний автор ...> *Імпліцитний автор* → *Наратор* → *Наратамор* →
Імпліцитний читач ...> *Реальний читач*

У цьому варіанті моделі пунктирні стрілки вказують, на те, що реальний автор та читач не є об'єктами наративного аналізу; вони є актуальними тільки тією мірою, якою вони набувають комунікативних ролей (наприклад, *статусу учасників* за Е. Гоффманом³¹⁵), що беруть участь в наративній взаємодії. З боку творення тексту, автор ХПТ перевтілюється в сутність, яку В. Бут назвав *імпліцитним автором* і визначив як *панівну свідомість* твору в цілому, джерело наявних у творі норм³¹⁶. Тобто йдеться про ІА — «втілений варіант справжнього автора, його передбачувані здібності, погляди, переконання, які є елементами побудови конкретного тексту»; ІА «відповідає за вибір, за допомогою якого він створює текст

³¹¹Coste D. Narrative as Communication. Minnesota: Univ. of Minnesota Press, 1989. 400 p.

³¹²Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. 2nd ed. London/New York: Routledge, [1983] 2002. P. 95-106.

³¹³Genette G. Narrative Discourse: An Essay in Method / transl. by J. E. Lewin. Cornell Univ. Press, 1983. 288 p.

³¹⁴Chatman S. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Cornell Univ. Press, 1978. P. 151.

³¹⁵Goffman E. Forms of Talk. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press, 1981. 335 p.

³¹⁶Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. 2nd ed. London: Routledge, 2002. P. 87-80.

оповіді, за відповідний порядок слів, що насичують текст смислом, втіленими цінностями, ставленнями та оцінками»³¹⁷.

Наративна модель комунікації у ХПТ, запропонована М. Яном, передбачає взаємодію трьох комунікативних рівнів, кожний з яких має власний набір адресантів та адресатів: бінарних взаємин автора-наратора та читача³¹⁸. Представлені комунікативні рівні є *трирівневою структурою дискурсу*³¹⁹, або *дискурсною архітектурою*³²⁰. Оскільки автор і читач не взаємодіють у тексті, їхній рівень комунікації є позатекстовим. Однак існує також два внутрішньотекстових рівні комунікації, один з яких — це рівень наративної художньої комунікації — посередництва, або оповідного дискурсу; інший — це рівень художньої дії персонажів. Випадки використання розмовного мовлення у художніх текстах подаються засобами прямого мовлення персонажів, яке через діалогічні форми передає тип комунікативних відносин *персонаж ↔ персонаж*, тобто імітацію природного комунікативного акту, який містить описи вербальних та невербальних елементів комунікації/поведінки³²¹.

ХПТ розуміють як особливу форму комунікації та когнітивної взаємодії, що має комунікативну перспективу; наративний художній текст розглядають як «взаємодію між автором і читачем на наративному рівні художньої дії персонажів»³²², які пов'язані з оприявленням констант досвіду *невербального* як виду знання. Комунікативно-наративний підхід уникає тверджень про реальні наміри автора. Натомість автор-наратор адаптує *друге я* (англ. *second self*) з метою залучення читача до опосередкованої текстами комунікативної співдії з риторичним оформленням³²³. Читач «зчитує» вигадані тексти на предмет цього

---

³¹⁷Phelan J. *Living to Tell About It: A Rhetoric and Ethics of Character Narration*. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press, 2005. P. 45; P. 216.

³¹⁸Jahn M. *Narratology 2.3: A Guide to the Theory of Narrative*. University of Cologne, 2021. <https://www.researchgate.net/publication/344239602>

³¹⁹Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англomовній прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 25.

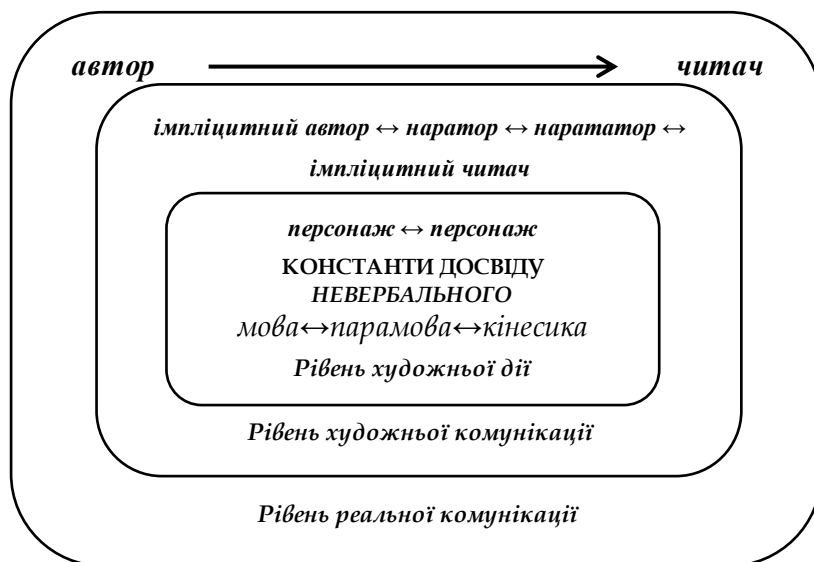
³²⁰Short M. *Understanding Text: Point of View // Language and Understanding*. Research Centre for English and Applied Linguistics, University of Cambridge. Oxford: Oxford Univ. Press, 1995. P. 174.

³²¹Searl J. R. *Expression and Meaning. Studies in Theory of Speech Acts*. Cambridge Univ. Press, 1985. 204 p.

³²²Neumann B., Nünning A. *An Introduction to the Study of Narrative Fiction*. Stuttgart: Klett, 2008. P. 25.

³²³Blakemore D. *Communication and the Representation of Thought: The Use of Audience-directed Expressions in Free Indirect Thought Representations // Journal of Linguistics*. 2010. № 46(3). P. 575-599.; Luck C. *Linguistics and Literature // Rewriting Language: How Literary Texts Can Promote Inclusive Language Use*. London: UCL Press, 2020. P. 14-52.

оформлення — тобто сигналів, які надають змогу усвідомити ставлення, норми та цінності, що пов'язані з ІА, — персоною, прийнятою фактичним автором, з метою залучення до ситуативної дії наративу (Рис. 1.2).

Рис. 1.2. Рівні художньої комунікації

Інтерпретація ХПТ передбачає пошук у тексті позначень, які передають інформацію про константи досвіду *невербального*, що дає змогу читачам визначити позитивні/неприйнятні риси персонажів, способи та ступені неправдивості оповіді та інші виміри ширшої комунікативної події, на тлі якої конкретні текстові деталі набувають наративних функцій. Якщо художній текст виражає невідповідність між нормами та цінностями, словами та діями персонажа, то ІА розглядають як джерело основних норм та цінностей твору. Читач працює над реконструкцією ХПТ, щоб зрозуміти комунікативні стратегії, які мотивують використання констант досвіду *невербального* для представлення взаємин, дій персонажів та динамічного розгортання сюжету в естетичній реальності оповідного світу.

1.4.2. Константи досвіду *невербального* та інтерпретація читачем.

Реальний, конкретний читач, якого вивчають емпіричними методами³²⁴, є відмінним від абстрактного читача, до якого належать *ідеальний читач*, що досконало розуміє кожне авторське слово чи намір, та читачі-інтерпретатори: *суперчитач* (англ. *superrider*)³²⁵, *постульований читач* (англ. *postulated reader*)³²⁶, *удаваний читач* (англ. *mock reader*)³²⁷, *імпліцитний читач* (англ. *implied reader*)³²⁸, *нарататор* (англ. *naratee*)³²⁹. *Імпліцитний читач* (далі — ІЧ) — це термін В. Ізера³³⁰ щодо комунікативної ролі, яку мають взяти на себе справжні читачі, щоб розпізнати відмінності між ІА та ненадійним оповідачем. Набуваючи ролі ІЧ, читачі визнають іронію у художньому творі через слова та дії персонажів, які надають підказки для розуміння того, що сталося у світі наративу. ІЧ є задуманим адресатом або цільовою аудиторією імпліцитного автора. Цей читач знає, чиїм словам не варто вірити, хто має не найкращі наміри та хто є нещирим у своїх вчинках та стосунках³³¹.

---

³²⁴Groeben N. Rezeptionforschung als empirische Literaturwissenschaft. Paradigma — durch Methodendiskussion an Untersuchungsspielen. Kronberg / Ts.: Athenäum, 1977. 245 S.; Manguel A. A History of Reading. Viking, 1996. 384 p.; Schneider J. Sozialgeschichte des Lesens. Walter de Gruyter, 2004. 483 S.

³²⁵Riffaterre M. Describing Poetic Structures: Two Approaches to Baudelaire's 'Les Chats' // Yale French Studies. 1966. № 36-37. P. 200-242.

³²⁶Booth W. C. The Rhetoric of Fiction. 2nd ed. Chicago: Univ. of Chicago Press, [1961] 1983. 572 p.

³²⁷Gibson W. Authors, Speakers, Readers, Mock Readers // College English. 1950. № 11. P. 265-269.

³²⁸Iser W. The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1974. 318 p.

³²⁹Genette G. Narrative Discourse Revisited. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1990. P. 259-262; Reader-Response Criticism: From Formalism to Post-Structuralism / ed. by J. P. Tompkins. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1980. P. 7-25.

³³⁰Iser W., Holland N. N., Booth W. Interview: Wolfgang Iser // Diacritics. 1980. № 10(2). P. 57-74; Riquelme J. P. Introduction: Wolfgang Iser's Aesthetic Politics: Reading as Fieldwork // New Literary History. 2000. № 31(1). P. 7-12.; Hileman W. [Review of The Implied Reader, by W. Iser] // Style. 1976. № 10(3). P. 344-347.; Scholes R. Cognition and the Implied Reader [Review of "The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett", by W. Iser] // Diacritics. 1975. № 5(3). P. 13-15.; Preston J. The Rhetoric of Reading [Review of "The Implied Reader"] // The Yearbook of English Studies. 1980. № 10. P. 150-159.; Riquelme J. P. Wolfgang Iser (1926-2007) // James Joyce Broadsheet. 2007. № 77. P. 3.

³³¹Ewald H. R. The Implied Reader in Persuasive Discourse // Journal of Advanced Composition. 1988. № 8(1/2). P. 167-178.; DeMaria R. The Ideal Reader: A Critical Fiction // Publications of the Modern Language Association. 1978. № 93(3). P. 463-474.; Glaser B. The Implied Reader and Depressive Experience in Louise Glück's "The Wild Iris" // Amerikastudien / American Studies. 2015. № 60(2/3). P. 201-213.; Swearingen C. J. What Is the Text? Who Is the Reader? A Meditation on Meanderings of Meaning // New Literary History. 2007. № 38(1). P. 145-161.; Shen D. Implied Author, Authorial Audience, and Context: Form and History in Neo-Aristotelian Rhetorical Theory // Narrative. 2013. № 21(2). P. 140-158.; Wilson W. D. Readers in Texts // PMLA. 1981. № 96(5). P. 848-863.

Услід за Р. Інгарденом³³², В. Ізер розрізняв між текстом, його конкретизацією читачем та художнім твором як результатом зближення автора та читача. Він стверджував, що текст попередньо структурує оповідь і керує створенням смислу, поступово надаючи основні, або схематизовані уявлення про те, що стане твором мистецтва, залишаючи, однак, зони невизначеності, або прогалини, які варто заповнити читачеві, що «завершує» художній твір. Поняття ІЧ³³³ дає змогу В. Ізеру брати до уваги текст та діяльність читання. За взірцем ІА В. Бута, імпліцитний читач одночасно є і текстовим елементом, і сутністю, яку можна отримати з тексту, і механізмом створення значення, і набором розумових операцій, що беруть участь у створенні смислу³³⁴ (виборі та систематизації інформації, зв'язуванні минулих і теперішніх знань, передбаченні фактів і результатів, побудові та модифікації взірців). Поняття ІЧ охоплює схематизовані характеристики, прогалини й процеси їхнього усунення, обмеження та напрями, задані текстом, розумову, інтелектуальну й емоційну діяльність під час читання.

В. Ізера критикували за недостатньо визначену природу прогалин³³⁵ і надмірне акцентування на текстовому введенні та неадекватну інтерпретацію результатів читання³³⁶. Утім, ІЧ вважають еквівалентом авторського задуму та текстового значення або набором бажаних інтерпретацій.

Читач, перебуваючи в межах аудиторії наративу, сприймає як правдиві повідомлення наратора щодо того, що відбувається у світі художнього тексту. Згідно з цією ідеєю, реальні читачі мають увійти в обидві аудиторії одночасно, усвідомлюючи персонажів у художньому світі твору як реальних людей, щоб повністю сприйняти уявні події. Така модель має на меті пояснити, чому справжні читачі здатні захоплюватися, щоб співчувати персонажам, переживати цікавість,

---

³³²Ingarden R. *Cognition of the Literary Work of Art* / transl. by R. A. Crowley, K. Olsen. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. 436 p.

³³³Iser W. *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response*. Johns Hopkins Univ. Press, 1980. P. 34.

³³⁴Iser W. *The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1974. P. xii.

³³⁵Fish S. Why No One's Afraid of Wolfgang Iser // *Diacritics*. 1981. № 11. P. 10.

³³⁶Mailloux S. J. *Interpretive Conventions: The Reader in the Study of American Fiction*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1982. P. 51-53.

несподіванку та здивування³³⁷. Наприклад, читач як учасник наративної аудиторії відчуває цікавість до ситуацій і подій, які привели персонажів туди, де вони перебувають протягом певного періоду часу.

Читач як учасник авторської аудиторії розуміє висловлювання та дії цих персонажів як сигнали, призначені для підказки висновків про сукупність норм і цінностей, що наповнюють сюжетний світ, створений наратором. Розмова персонажів стає діалектичною взаємодією між суперечливими поглядами, представленими відповідними символами, — константами досвіду *невербального* — інтерпретованими як тематичні текстові конструкції. З урахуванням ролі ПЧ наративна модель комунікації набуває розширеного вигляду³³⁸:

Відправник: автор → *імпліцитний автор*

⇓

Наративне повідомлення

⇓

Одержувач: наративна аудиторія → *імпліцитний читач* → *реальний читач*

Згадані комунікативні категорії є виправданими у будь-якому сюжетному світі оповіді, однак наголосимо, що експериментальні тексти виходять за межі лінійних розташувань. Так, наприклад, Д. Дідро в «*Жаку-фаталісті*»³³⁹ використовує продуману структуру оповідних фреймів у поєднанні зі способами розриву цих фреймів, створюючи невизначеність чи принаймні вагання щодо того, ким і у якому контексті є комунікативний агент-наратор. Руйнівні ефекти стають відчутними на тлі очікування того, що наратив загалом матиме структуру, запропоновану відповідною схемою³⁴⁰. Така невідповідність означає дисгармонію між ролями наративу й авторської аудиторії щодо переконань, які читачі

---

³³⁷Sternberg M. Telling in Time (I): Chronology and Narrative Theory // Poetics Today. 1990. № 11. P. 901-948.; Sternberg M. Telling in Time (II): Chronology, Teleology, Narrativity // Poetics Today. 1992. № 13. P. 463-541.

³³⁸Martin W. Recent Theories of Narrative. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press, 1986. P. 154.; Herman L., Vervaeck B. Handbook of Narrative Analysis. 2nd ed. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2019. P. 22.

³³⁹Diderot D. Jacques the Fatalist. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009. 258 p.

³⁴⁰Rabinowitz P. J. Before Reading: Narrative Conventions and the Politics of Interpretation [Foreword by J. Phelan]. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, [1987] 1998. 249 p.

приймають, щоб долучитися до оповіді, та набором переконань, які вони мають, щоб зрозуміти функції наративу в площині художнього світу. У межах риторичного підходу визначення окремих ситуацій і подій як вигаданих фактів залежить не тільки від того, чи подані вони від першої/третьої особи, стилістики оповіді, а й від сприйнятності ХПТ безпосередньо читачем.

Відтак ІЧ вказує на простір, який ХПТ надає читачеві як адресату ІА у структурі наративної комунікації, зважаючи на динаміку семіозису оповіді; характеризує низку наративних технік, або стратегій, щоб привернути увагу до ролі віртуальності у наративі та сприяти таксономії наративу відповідно до кількості (або виду) прогалін. Модель наративної комунікації, що охоплює ІА та ІЧ, є моделлю взаємодії та актуалізації констант досвіду *невербального* у ХПТ як об'єктивованих та вербалізованих повідомлень.

1.4.3. Константи досвіду *невербального* в дискурсі художнього прозового тексту. З погляду змістовних і комунікативних значень тексту та його компонентів, персональний модус надає висловленню розмаїтого характеру, формує поліфонійну нарацію. З одного боку, наявна дискурсна зона наратора, а з іншого — персонажа, між якими складаються зв'язки детермінації³⁴¹. Структуралістське розмежування фабули (історії оповіді) і сюжету (способу викладу оповіді) результує в наратологічне розмежування нарації та дискурсу у ХПТ³⁴² — саме дискурс є основною одиницею мовленнєвої діяльності³⁴³. План персонажного дискурсу — це сегменти тексту, спрямовані на передавання персонажних висловлювань.

Дискурсній зоні персонажа властива двоплановість розмежування мови, яка стосується двох планів її функціонування — мовлення та нарації³⁴⁴. Ця двоплановість виявляється у тому, що план персонажа представлений одиницями мовлення — *прямим, непрямим, невласне-прямим мовленням*, а наратора — наративними одиницями плану нарації — *описом, судженням, міркуванням*. У матеріальній

---

³⁴¹Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 122.

³⁴²Toolan M. Narrative: A Critical Linguistic Introduction. 2nd ed. London: Routledge, [1988] 2001. 272 p.

³⁴³Hoey M. Textual Interaction: An Introduction to Written Discourse Analysis. London: Routledge, 2001. 203 p.

³⁴⁴Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 123.

комунікативній тканині тексту константи досвіду *невербального* є актуалізованими на двох рівнях: (1) оповідному — як ланцюг дій і подій, які виконують або переживають персонажі в оповідному світі; (2) дискурсному — як засоби мовленнєвого вираження (констант досвіду невербального), за допомогою яких оповідь розповідають, або передають.

Загалом оповідь — це *що*, а дискурс — це *як*³⁴⁵. По-іншому, *що* — це початковий мінімальний набір семантичних засобів, який представляє оповідь, а *як* — це набір правил усієї мови, особливо *правил тексту*. В античній риторичі *що* позначає ті сутності, які називають *речі, топоси та відкриття думок* — символи текстотворення. *Як* охоплює правила, що організують структуру промови (лат. *dispositio*) та конкретні стилістичні прийоми³⁴⁶, які використовує автор-наратор.

Кожний ХПТ надходить до читача як низка слів — оприявлений текст — актуалізація або екземпляр наративної структури. Читач, сприймаючи надруковані слова, розуміє та інтерпретує їх як події, дії персонажів. Вивчення невербальної комунікації в ХПТ як основи розуміння констант досвіду *невербального*³⁴⁷ починає набувати системного характеру в 1970-х рр. та розвивається у спробах Ф. Поятоса встановити реалістичну всеохопну модель аналізу різних елементів невербальної комунікації/поведінки, їхнього номінування та інтерпретації у міждисциплінарній філологічній перспективі³⁴⁸, зокрема в художніх творах.

---

³⁴⁵Routledge Encyclopedia of the Novel / ed. by P. Schellinger. Vol.2. M-Z. London: Routledge, 1998. P. 905-906; Phelan J. Rhetoric, Ethics, And Narrative Communication: Or, from Story and Discourse to Authors, Resources, and Audiences // Soundings: An Interdisciplinary Journal. 2011. № 94(1/2). P. 55-75.; Phelan J. "Self-Help" for Narratee and Narrative Audience: How "I" – and "You"? – Read "How" // Style. 1994. № 28(3). P. 350-365.; Roh D. S. Distributed Communications // Journal of Narrative Theory. 2016. № 46(3). P. 312-338.

³⁴⁶Wedekind K. Generating Narratives: Interrelations of Knowledge, Text Variants, and Cushtic Focus Strategies. Berlin: Mouton de Gruyter, 1990. P. 126

³⁴⁷Poyatos F. Paralenguaje y kinesica del personaje novelesco: Nueva perspectiva en el análisis de la narración // Revista de Occidente. 1972. № 113-114. P. 148-170.; Poyatos F. Forms and Functions of Nonverbal Communication in the Novel: A New Perspective of the Author-Character-Reader Relationship // Semiotica. 1977. № 21(3/4). P. 295-337.; Korte B. Body Language in Literature. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1997. 330 p.; Rain A. M. La Communication Non-Verbale chez Maupassant. Paris: Nizet, 1986. 173 p.; Portch S. R. Literature's Silent Language. New York: Peter Lang, 1985. 172 p.; Poyatos F. Literary Anthropology: A New Disciplinary Approach to People, Signs and Literature: A new Interdisciplinary Approach to People, Signs and Literature. Amsterdam: John Benjamins, 1988. 377 p.; Poyatos F. Advances in Nonverbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic and Literary Perspectives. Amsterdam: John Benjamins, 1992. 412 p.; Poyatos F. Nonverbal Communication and Translation: New Perspectives and Challenges in Literature, Interpretation and the Media. Amsterdam: J. Benjamins, 1997. 378 p.

³⁴⁸Poyatos F. Nonverbal Communication across Disciplines. Vol. 2. Paralanguage, Kinesics, Silence, Personal and Environmental Interaction. Amsterdam: John Benjamins, 2002b. 456 p.; Poyatos F. Nonverbal

Комунікативне значення невербальних елементів є відтвореним у наративних текстах персонажами як невіддільна частина візуального, сенсорного, акустичного комплексу, який з'являється на різних рівнях свідомості та сприймається як навмисні або ненавмисні компоненти комунікації³⁴⁹. Комунікативну взаємодію розуміють як свідомий чи несвідомий обмін поведінковими, неповедінковими, сенсорними знаками усього арсеналу соматичних та екстрасоматичних знакових систем (незалежно від того, чи є вони діяльністю, чи бездіяльністю) й інших навколишніх культурних сигналів, що діють як потенційне джерело утворення суб'єктивних значень.

Експліцитна або імпліцитна присутність у ХПТ констант досвіду *невербального* є важливою частиною творчо-рекреативного процесу між автором-наратором та читачем у комунікативній наративній моделі³⁵⁰. Ізольоване вивчення констант досвіду *невербального* ускладнює завдання дослідника, оскільки елементи невербальної комунікації є пов'язаними з іншими семіотичними (природна мова) або психічними системами (концепти, ментальні/психічні моделі, схеми, фрейми, сценарії, скрипти).

Англійськомовний художній дискурс ХХІ ст. у формі епічної прози на воєнну тематику є продуктивним джерелом дослідження констант досвіду *невербального*, оскільки відтворює (1) *екстремальні ситуації*, де невербальна комунікація стає основною для виживання та розуміння довкілля. Персонажі воєнних романів можуть виражати свої почуття, страхи та взаємодії не тільки словами, але й відповідними жестами, виразами обличчя, поставами та іншими невербальними засобами; (2) *психічні стани та психологічний тиск*: у воєнних сценаріях персонажі зазнають значного психологічного тиску: психічні стани персонажів, емоції та внутрішні конфлікти є чіткіше зображеними через відповідні константи досвіду *невербального*; (3) *міжособистісні взаємини*: воєнні романи зосереджені на міжособистісних взаєминах у стресовому середовищі. Невербальна комунікація

Communication across Disciplines. Vol. 3. Narrative Literature, Theater, Cinema, Translation. Amsterdam: John Benjamins, 2002c. 287 p.; Poyatos F. Textual Translation and Live Translation: The Total Experience of Nonverbal Communication in Literature, Theater and Cinema. Amsterdam: John Benjamins, 2008. 365 p.

³⁴⁹Poyatos F. Nonverbal Communication across Disciplines. Vol. 1. Culture, Sensory Interaction, Speech, Conversation. Amsterdam: Benjamins, 2002a. P. 36.

³⁵⁰Poyatos F. Textual Translation and Live Translation: The Total Experience of Nonverbal Communication in Literature, Theater and Cinema. Amsterdam: John Benjamins, 2008. 365 p.

відіграє основну роль у взаємодії персонажів з метою вираження почуттів та інтенсивних емоцій персонажів; (4) *повсякденність та реалізм*: воєнні романи відтворюють повсякденні ситуації воєнного життя, де невербальна комунікація є важливою для забезпечення ефективної взаємодії в умовах стресу та обмежень; (5) *асиметрія влади та соціальна динаміка*: воєнні конфлікти супроводжуються, як правило, асиметрією влади та складною соціальною динамікою. Невербальні елементи ефективно відображають взаємодію між персонажами, де невисловлені або приховані емоції є так само важливими, як і висловлені слова; (6) *сцени бойових дій*: воєнні романи охоплюють сцени бойових дій, де невербальна комунікація відіграє важливу роль в стратегії, взаємодії під час бою та вираженні фізичних і психологічних станів персонажів. Загалом воєнні романи надають ефективний контекст для вивчення досвіду *невербального* через екстремальні ситуації, важкий моральний вибір та взаємодію персонажів у напруженому середовищі.

Відповідно до концепції Ф. Поятоса щодо тріадної взаємодії констант досвіду *невербального* в тексті, узагальненої як *мова (використання мови) ↔ парамова (характеристики голосу) ↔ кінесика (рухи, жести, постави)*³⁵¹, беремо до уваги невербальну комунікацію і вербальну взаємодію між персонажами та автором-наратором (тобто внутрішню комунікацію)³⁵². У системі внутрішньотекстової комунікації невербальні знаки вербалізують, об'єктивують та актуалізують мовні позначення — константи досвіду *невербального* в конкретній дискурсній зоні у зв'язку з мовленням персонажа. Автор-наратор використовує кінесичні та паралінгвістичні елементи невербальної комунікації з метою збагатити розвиток персонажа, поглибити оповідь та викликати емоційну реакцію читачів. Невербальна комунікація/поведінка в художньому тексті функціонує подібно до її аналога в реальному світі, але вона творчо інтегрована в розповідь, щоб покращити розуміння читача та залучити його. Невербальна комунікація в реальному житті та в ХПТ є схожою, але має низку ключових відмінностей з огляду на творчий та

---

³⁵¹Poyatos F. *Nonverbal Communication across Disciplines*. Vol.1. Culture, Sensory Interaction, Speech, Conversation. Amsterdam: Benjamins, 2002a. 397 p.

³⁵²Dawson P. *Real Authors and Real Readers: Omniscient Narration and a Discursive Approach to the Narrative Communication Model* // *Journal of Narrative Theory*. 2012. № 42(1). P. 91-116.

естетичний характер художньої оповіді. Виокремлюємо основні відмінності між невербальною комунікацією/поведінкою в реальному житті та її художнім представленням: (1) *автентичність і намір* – у реальному житті невербальне спілкування є спонтанним, відтак відображає справжні емоції, реакції та наміри людей. У художній літературі автор-наратор навмисно та вибірково відтворює невербальні знаки як константи досвіду *невербального*, які є значущими в конструюванні оповіді, розвитку персонажа та наповненні тематичними елементами. Їх можна збільшувати, поєднувати або змінювати, щоб посилити вплив оповіді; (2) *мета і контекст* – невербальна комунікація/поведінка в реальному житті відбувається в контексті реального часу та слугує для безпосередньої міжособистісної взаємодії. Вигадані константи досвіду *невербального* використовують для створення естетики оповіді, підвищення напруги, передбачення подій та залучення емоцій читача; (3) *перебільшення та символізм* – автор-наратор може перебільшувати кількість констант досвіду *невербального* для досягнення драматичного ефекту або для передавання конкретних емоцій. Константи досвіду *невербального* в ХПТ можуть мати символічні значення, що виходять за межі їхнього буквального тлумачення, додаючи глибини смислу оповіді; (4) *вибірковий фокус* – у реальному житті можливо спостерігати та інтерпретувати широкий спектр невербальних сигналів. У ХПТ автор-наратор вибірково виокремлює відповідні невербальні дії як константи досвіду *невербального*, які мають зв'язок із сюжетом, розвитком персонажів або тем. Така цілеспрямована презентація спрямовує увагу та розуміння читача; (5) *точка зору оповідача* – наратив є опосередкованим через точку зору оповідача, яка впливає на те, як читач інтерпретує невербальні сигнали. Упередженість або точка зору оповідача може сформувати сприйняття читачем персонажів та подій; (6) *інтерпретація читача* – читач ХПТ є активно залученим до інтерпретації констант досвіду *невербального*, отримуючи висновки про емоції чи наміри з наданого контексту. У реальному житті співрозмовники покладаються на природну здатність інтерпретувати невербальні сигнали, засновані на соціальних та культурних нормах; (7) *творче вираження* – автор творчо переосмислює та

використовує елементи невербальної комунікації задля визначеного прагматичного ефекту. Автор-наратор маніпулює константами досвіду *невербального*, щоб створити напругу, здивування чи іронію, які можуть не відображати типові взаємодії в реальному житті; (8) *акцент на символиці* та темі – ХПТ використовує невербальну комунікацію/поведінку, щоб посилити теми та мотиви в оповіді. Те, як персонажі використовують константи досвіду *невербального*, може сприяти створенню художніх тем та концептів; (9) *уява та безпосередність* – читач ХПТ використовує свою уяву для візуалізації невербальних сигналів, створюючи уявні образи на основі текстових описів констант досвіду *невербального*. Під час спілкування в реальному житті невербальні сигнали сприймають безпосередньо та інтерпретують синхронно.

Представлення констант досвіду *невербального* у дискурсі *наратора ↔ персонажів* виражаються за допомогою слів ↔ текстури, яку може мати текст, і за допомогою якої оповідь буде *звучати* по-різному³⁵³. Лінгвістична орієнтація сприяє інтерпретації та розумінню художнього тексту, а не нав'язує її. У досвіді читання звуки та рухи є частиною доквілля та переплітаються з низкою вербальних і невербальних елементів оповіді, набуваючи у такий спосіб іншого вираження та розповідаючи не тільки про зовнішній світ, а й про існування почуттів персонажів, їхні думки, переживання, враження³⁵⁴.

Константи досвіду *невербального*, представлені у дискурсі *наратора ↔ персонажів*, виявляють квазіпарамовні та мовні властивості, які змушують читача *слухати і бачити* їх у яскравій, кінематографічній послідовності чуттєвих переживань. Досвід синестезії — продукування сенсорної реакції одного з органів чуттів, що стимулює інший орган чуттів³⁵⁵ у зв'язку зі сприйняттям у відтворювальній діяльності читання, розпочинається на візуальному рівні друкованої сторінки як псевдосинестезія, оскільки ґрунтується на письмовому

---

³⁵³Toolan M. Language // The Cambridge Companion to Narrative / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007b. P. 231-244.

³⁵⁴Idol J. L. A Linked Circle of Three Plus One: Nonverbal Communication in the Marble Faun // Studies in the Novel. 1991. № 23(1). P. 139-151.; Marks S. P. A Silent Morality: Nonverbal Expression in "The Ambassadors" // South Atlantic Bulletin. 1974. № 39(2). P. 102-106.

³⁵⁵Cytowic R. E. Synesthesia: A Union of the Senses. 2nd ed. Cambridge: MIT Press, 2002. xxix+394 p.

словесному сповіщенні вторинного джерела — фактично третинного — а не власне вторинних джерелах³⁵⁶. Проте ХПТ повертає до життя і звуки, і тишу візуально відтвореного навколишнього світу.

Реальний чуттєвий світ передається через письмо силою слова, яке викликає чуттєві переживання (акустичні, зорові, тактильні, кінесичні, нюхові та смакові) в уяві читача відповідно до майстерності автора-наратора³⁵⁷. Цей фундаментальний аспект креативно-рекреативного процесу охоплює три основні етапи.

Етап 1: вибір і кодування. Автор-наратор з власного чуттєвого світу добирає та кодує як свій письмовий матеріал вербальні та невербальні знаки, пов'язані з досвідом *невербального*, тобто надає персонажам фізичної й психологічної форми у мисленнєво-мовленнєвій текстовій взаємодії.

Етап 2: скорочення (редукція) каналу. Увесь мультисенсорний світ є буттям, що зводиться до морфолого-синтаксичного уявлення, яким є письмовий текст як видимий об'єкт у знаковій метаморфозі, щоб бути декодованим згодом читачем через сприйняття низки символів³⁵⁸: (1) експліцитно — у візуальних друкованих та розділових знаках: словах, словесних описах констант досвіду *невербального*; (2) імпліцитно — у знаках, які експліцитно не присутні в тексті, але є латентними, прихованими, перебувають «між рядками», а також існують інтелектуально як зорові та акустичні переживання парамовної та кінесичної комунікації/поведінки персонажів відповідно до ситуативного контексту оповідного художнього світу³⁵⁹.

Етап 3: посилення каналу. Під час цього останнього етапу, поки ХПТ очікує на декодування, розвивається зворотна метаморфоза знака, коли читач розпочинає сприймати зорові знаки друкованого тексту як оригінальне мультисенсорне переживання — залежно від його власної чутливості та від здібностей письменника

---

³⁵⁶Synesthesia: Perspectives from Cognitive Neuroscience / ed. by L. C. Robertson, N. Sagiv. Oxford: Oxford Univ. Press, 2005. 266 p.

³⁵⁷Poyatos F. Advances in Nonverbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic and Literary Perspectives. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 308.

³⁵⁸Bruhns A. Fictional Narrators and Creationism // Author and Narrator: Transdisciplinary Contributions to a Narratological Debate / ed. by D. Birke, T. Köppe. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. P. 142.; Riffaterre M. Text Production. New York: Columbia Univ. Press, 1985. 341 p.

³⁵⁹Poyatos F. Advances in Nonverbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic and Literary Perspectives. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 309.

— і перетворювати їх в індивідуальні оптичні, слухові, тактильні, кінесичні, нюхові й смакові відчуття. Читач відтворює творчість реального письменника та його чуттєвий світ в актуальному коді контрперекладу, заснованому на явищі синестезії (сенсорна реакція одного з органів чуттів, що стимулює інший орган чуттів)³⁶⁰.

Оповіді не надають читачам пропозиційних знань, які можна засвоїти абстрактно; натомість читачі відчувають емоції, оцінне ставлення персонажів, їхню невербальну комунікацію/поведінку як дії та події, які відбуваються у художньому світі ХПТ³⁶¹. Сприйняття читачем констант досвіду *невербального* у дискурсі наратора ↔ персонажів має вирішальне значення для розуміння емоцій. Згідно з теорією сприйняття/рецепції, світи, які уявляються в акті читання, є ментальними/психічними світами, або когнітивними моделями/схемами³⁶², результатом взаємодії тексту та читача.

Отже, існує дві передумови світотворення ХПТ: (1) текст, або художній наратив, впливає на читача, функціонує; (2) розум читача, який має поняття про світ, сприймає, розуміє та інтерпретує, як елементи тексту поєднуються, і які види зв'язків утворюються. Експлікація констант досвіду *невербального* уможлиблює взаємодію між творенням (продукуванням) тексту, його сприйняттям, розумінням та інтерпретацією через когнітивне схематизування — процес реалізації мовних позначень досвіду невербальної комунікації/поведінки у дискурсі ХПТ.

Висновки до розділу 1

1. Досліджено, що структуралізм як продуктивний метод у гуманітарних науках є загальною мовознавчою методологією та сприяє розвитку цієї філософської концепції у зв'язку з вивченням моделей свідомості, психіки,

---

³⁶⁰Poyatos F. *Advances in Nonverbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic and Literary Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 310.

³⁶¹*Writing Emotions: Theoretical Concepts and Selected Case Studies in Literature* / ed. by I. Jandl, S. Knaller, S. Schönfellner, G. Tockner. Wetzlar: Transcript Publishing, 2017. 384 p.; Hogan P. C. *What Literature Teaches us About Emotions* [Studies in Emotions and Social Interaction]. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2011b. 352 p.; Oatley K. *Emotions: A Brief History*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2004. 204 p.

³⁶²Ryan M.-L. *Cognitive Maps and the Construction of Narrative Space* // *Narrative Theory and the Cognitive Sciences* / ed. by D. Herman. Stanford: CSLI Publications, 2003a. P. 214-242.

структур мови, мислення, компонентів людських дій. Будь-який лінгвістичний процес чи явище можливо пояснити насамперед з погляду структуралістської методології. Одним з основних понять структуралізму є поняття структури, яка задовольняє умови цілісності, трансформації та саморегулювання.

2. Досвід *невербального* є структурованою сутністю, що охоплює дані комунікативної лінгвістики, психології, семіотики, теорії інформації. Константи досвіду *невербального* є зафіксованим мовним значенням, що позначають рухи, жести, вирази обличчя та характеристики голосу персонажів у художньому дискурсі. Поняття структури об'єднує не тільки феномен невербального як організовану сутність, а й проникає у вивчення наративу: смисл оповіді пов'язує з елементами її структури.

3. Французька структуралістська школа започатковує вивчення наративу — наратологію, або теорію наративу. Розуміння структури французькими літературознавцями полягало у розгляді складників структури наративу як функцій, акцентуванні на проблемі синхронії. Так, А.-Ж. Греймас, Р. Барт, К. Бремон, Ж. Женетт, Ц. Тодоров намагалися з'ясувати внутрішню структуру смислотворення і сюжетної побудови оповіді та створити систематизовану, формалізовану, загальну типологію наративних категорій.

4. Поетика структурує сюжетний світ оповіді, позначає усе, що пов'язане з творчістю: створення, композицію художніх творів, мова яких є одночасно і результатом, і засобом аналізу. Художня література є продуктом мови, відтак будь-які відомості про мову становлять інтерес у галузі поетики. Вивчення літературних творів у поетиці відбувається згідно з двома типами зв'язків: (1) *in absentia* — зв'язки позначення (англ. *sens*) і символізації; (2) *in praesentia* — зв'язки конфігурації, що утворюють конструкції тексту. Когнітивний погляд на поетику уможливує її вивчення у термінах когнітивних моделей.

5. Встановлено, що античні терміни поетики переосмислюють та розпрацьовують у наратології: мімезис (показ), дієгезис (розповідь), мігос (сюжет), дію (праксіс), персонажа (етос). Вивчаючи структуру художнього твору, Аристотель зауважує не тільки кількісні (величина, симетрія), але і якісні

параметри: будову, або композицію художнього твору. На його думку, естетичний твір представляє органічну структуру — має початок, середину і кінець. Аристотель наголошує на зв'язку художнього процесу з активною пізнавальною діяльністю людини (читача).

6. У межах теорії наратології було сформульовано низку понять, що стосуються багаторівневих аспектів оповіді, сюжету, характеристикації, нарації, точки зору, репрезентації мовлення. Когнітивно-нاراتологічна методологія охоплює мовний опис елементів текстової комунікації у зв'язку з когнітивними структурами людської свідомості та спрямована на пошук кореляції понять *наратив* і *розум* (англ. *narrative and mind*). Дискурс ХПТ слугує джерельною базою дослідження, у ньому перетинаються усі відомості про мову та мисленнєво-мовленнєву діяльність, досвід *невербального* як невербальна комунікація/поведінка, що представлений у константах досвіду *невербального*.

7. Доведено, що наратив у когнітивній наратології є ментальним/психічним конструктором текстових антропоморфів — моделлю наративу, що поєднує пропозиційну репрезентацію вербального вираження і модель світу — індивідуальний набір схем як сфер знання. Під час опрацювання дискурсу ХПТ читачі оцінюють вербальний вхід (англ. *input*) на тлі суб'єктивного знання про світ. Як наслідок, ментальні/психічні моделі, створені читачами, є відкритими до подальшого уточнення, диференціації та модифікації.

8. Компоненти наративної комунікації охоплюють і реальну (реальний автор → реальний читач), і текстову комунікацію (імпліцитний автор → наратор → нарататор → імпліцитний читач). Реальний автор є творцем художнього світу, передає ідеї, думки, почуття; автор-натор (імпліцитний автор) є лінгвістичною категорією, семантичним вираженням — втіленою свідомістю, яка організовує текст як ментальну/психічну модель, забезпечуючи цілісність і зв'язність оповіді — наратор є аналогом мовця у дискурсі художнього прозового тексту. Автор може не називати наратора, але завжди наділяє його рисами характеру, що виявляються у манері говорити, передавати думки, у ставленні до людей і подій, про які йдеться

у ХПТ. Опертя на персонажний дискурс створює ефект достовірності описуваного через посилення емоційного впливу на читача.

9. З погляду читача, ХПТ є об'єктивацією образів та мімезису, схемою сприйняття, яка ототожнює із собою суб'єкта, що сприймає. Можливий світ тексту як художньої дійсності та ментальна/психічна модель наративу є структурованими через людську мову, яка здатна об'єктивувати та вербалізувати людський досвід, трансформуючись через призму художньо-естетичної уяви. Когнітивне значення художнього тексту полягає у відмітному пізнавальному значенні літератури, а не в імітації інформаційного дискурсу або використанні засобів науки та філософії.

10. Отже, текстовий художній світ динамічно розгортається за допомогою дії персонажів, які найповніше відтворюють досвід *невербального* у константах досвіду *невербального* у тріадній взаємодії *мова ↔ парамова ↔ кінесика*. Взаємодіючи у системі текстової комунікації у дискурсі наратора ↔ персонажів та формуючи смисл оповіді на рівні когнітивної моделі, константи досвіду *невербального* стають осяжними, сприйнятними семантичними одиницями, які виявляють емотивне та оцінне значення.

Основні положення розділу викладено у публікаціях авторки³⁶³:

---

³⁶³ Бехта І. А., Мельничук О. Д. Невербальна комунікація: дискурсна динаміка текстового концепту: монографія. Львів, Рівне: Волин. обереги, 2021. 200 с.; Мельничук О. Д. Константи досвіду *невербального* в англomовному художньому дискурсі: монографія. Рівне: Волин. обереги, 2023. 312 с.; Мельничук О. Д. Невербальна комунікація як структуроване знання у вимірі когнітивного аспекту художнього тексту // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса. 2015. Вип. 14. С. 101-103.; Мельничук О. Досвід та експіріенталізм: розвиток поняття у міждисциплінарній перспективі гуманітарних наук // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць державного навчального закладу «Ужгородський національний університет». ВД «Гельветика». 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 201-206.; Мельничук О.Д., Гриців Н.М. Досвід сфери невербального у гуманітарних науках // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету: зб. наук. праць. Серія «Філологія». ВД «Гельветика». 2022. Вип. 56. С. 99-10.; Мельничук О.Д., Гриців Н. М. Наратологія: постструктуралістське розуміння художнього тексту // Академічні студії: зб. наук. праць комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж». Серія «Гуманітарні науки». ВД «Гельветика». 2023. Вип. 1. С. 76-83. Мельничук О. Д. Роль структуралізму у контексті лінгвістичного осмислення // Південний архів: зб. наук. праць Херсонського державного університету. Серія «Філологічні науки». ВД «Гельветика». 2023. Вип. 93. С. 36-41.; Мельничук О.Д. Роль поетики як античної науки у формуванні сучасної теорії наративу // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. ВД «Гельветика». 2023. № 64. Т. 1. С. 310-316.; Мельничук О.Д. Імпліцитний автор як втілена свідомість у моделюванні наративу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». ВД «Гельветика». 2023. Том 34 (73). № 3. С.143-147.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТАНТ ДОСВІДУ *НЕВЕРБАЛЬНОГО: КОГНІЦІЯ*

У когнітивній наратології основною метою наративного аналізу є процес розуміння та інтерпретації, за допомогою якого читач реконструює художні, або оповідні, світи³⁶⁴. Когнітивний напрям у наратології скерований на опрацювання ментальної/психічної моделі, конкретизованої у дослідженні як фреймова схема, що забезпечує мовне виявлення компонентів смислу оповіді, які об'єктивують знання про невербальну (парамовну, кінесичну) комунікацію/поведінку із залученням низки пов'язаних чинників, що створюють *логіку оповіді*³⁶⁵, або когерентність, з метою розуміння та інтерпретації ХПТ.

Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ активізує фреймову схему; є створене автором-натором та сприйняте читачем з урахуванням структурної, когнітивної, інтерпретаційної та філософської сфер моделювання знань щодо представлення смислу ХПТ. Відтак константи досвіду *невербального* виявляються у комунікативній взаємодії *автор-натор* → *персонаж* ↔ *читач*. Фреймова схема охоплює систему поверхневих (*семантичних, синтаксичних*) та глибинних (*тематичних, наративних*) фреймів, що є інтерпретованими читачем у загальному дискурсі наративу як взаємодія дискурсу *натора* ↔ *персонажів*³⁶⁶. Художня література є цінним джерелом знань — будь-який текст розглядають як комунікативний компонент, який вербально оформлює фрагмент цілісної системи знань про світ.

---

³⁶⁴Herman D. Narratology as a Cognitive Science // *Image and Narrative*, vol. 1, 2000, <https://doi.org/info:doi/>.

³⁶⁵Kuzmicova A. The Words and Worlds of Literary Narrative: the Trade-off between Verbal Presence and Direct Presence in the Activity of Reading // *Stories and Minds: Cognitive Approaches to Literary Narrative* / ed. by L. Bernaerts, D. De Geest, L. Herman, B. Vervaeck. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2013. P. 191-231.

³⁶⁶Бехта І. А. Дискурс натора в англомовній прозі: монографія. Київ: Грамота, 2004. С. 40.; Mikkonen K. *The Narratology of Comic Art*. New York: Routledge, 2017. 324 p.

2.1. Константи досвіду *невербального*: когнітивно-наратологічна методологія

Когнітивно-наратологічна методологія охоплює методики, пов'язані передусім з когнітивно-семантичним³⁶⁷ та наративним³⁶⁸ аналізом констант досвіду *невербального* у ХПТ, що потребує залучення когнітивної схеми. Когнітивна нратологія прагне відтворити зв'язки між наративними рівнями тексту та модусами когнітивної (пізнавальної) діяльності читача³⁶⁹, звертаючись до концептуального аналізу та лінгвістичного аналізу тексту. Наратив як *когнітивний інструмент* є вплетеним у широкий спектр дослідницьких практик зокрема створення та інтерпретацію ХПТ; його використовують як стратегію організації знань та розв'язання проблеми смислотворення. Когнітивісти, які захищають ідею, що художня література має значну когнітивну цінність, стверджують, що через нарратив можливо отримати досвід фактів, концепцій, людської природи або невербальної комунікації/поведінки³⁷⁰, реалізований як константи досвіду *невербального* у художньому дискурсі.

Когнітивний підхід до нарративу забезпечує середовище для важливих мисленнєвих дій³⁷¹, представлених персонажами, що дає змогу читачеві розуміти

---

³⁶⁷Herman D. Stories as a Tool for Thinking // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman. 2003c. P. 163-192.; Methods in Cognitive Linguistics / ed. by M. Gonzalez-Marquez, I. Mittelberg, S. Coulson, M. J. Spivey. Amsterdam: John Benjamins, 2007. 452 p.; Hamawand Z. Semantics: A Cognitive Account of Linguistic Meaning. London: Equinox Publishing Limited, 2016. 251 p.

³⁶⁸Goodwin J. Cognitive Storyworlds [Review of Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative, by David Herman] // Style. 2004. № 38(1). P. 114-126.; Ryan M.-L. Narratology and Cognitive Science: A Problematic Relation // Style. 2010. № 4. P. 469-495.

³⁶⁹Watts R. J. The Pragmalinguistic Analysis of Narrative Texts: Narrative Cooperation in Charles Dickens's «Hard Times». Tübingen: Gunter Narr, 1981. 239 p.; Hoey M. Text, Discourse and Corpora: Theory and Analysis. London: Continuum, 2007. 253 p.; Mellet S., Longrée D. New Approaches in Text Linguistics. The Netherlands: John Benjamins, 2009. 206 p.; Morgan P. M. Deterrence: A Conceptual Analysis. Beverly Hills: SAGE Publications, 1977. 216 p.; Flew A. Essays in Conceptual Analysis. Warsaw: Andesite Press, 2017. 284 p.; Kipper J. A Two-Dimensionalist Guide to Conceptual Analysis. Berlin: Walter de Gruyter, 2013. 308 p.

³⁷⁰ Мельничук О. Д. Граматика конструкцій – конструктивістський підхід у контексті когнітивного підходу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». Київ. 2021. Т. 32 (71). № 4. Ч. 2. С. 39-44.; Scholz O. R. Fiktionen, Wissen und andere kognitive Güter // Fiktionalität / ed. by T. Klauk, T. Köppe. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. P. 209-234.; Leech G. N., Short M. H. Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose. 2nd ed. London: Pearson/Longman, 2007. 404 p.;

³⁷¹Mikkonen J. On Studying the Cognitive Value of Literature // The Journal of Aesthetics and Art Criticism. 2015. № 73(3). P. 273-282.; Scholz O. R. Fiktionen, Wissen und andere kognitive Güter // Fiktionalität / ed. by T. Klauk, T. Köppe. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. P. 209-234.; Caracciolo M. The Experientiality of

та інтерпретувати стани, події й дії, пов'язані з невербальною комунікацією/поведінкою, створювати всеосяжні зв'язки між структурною, когнітивною, інтерпретаційною сферами представлення знань. Фреймова схема як засіб реалізації констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ забезпечує філософську емпіричну основу для об'єктивації, вербалізації, профілізації та актуалізації констант досвіду *невербального* усередині когерентного та дискурсно-орієнтованого оповідного світу на рівні персонажного дискурсу.

Когнітивне схематизування, акцентуючи на константах досвіду *невербального*, організованих як фреймова схема у персонажному дискурсі ХПТ, організовує цілісне розуміння текстової комунікації як ментальної/психічної моделі, яка надає змісту досвіді невербальної комунікації/поведінки, впливаючи на розуміння та інтерпретацію смислу ХПТ.

2.1.1. Константи досвіду *невербального*: когнітивне схематизування.

Когнітивна наратологія звертається до розумових виявів³⁷² оповіді як «комунікативного та семіотичного інструменту організації досвіду»³⁷³, засобу створення смислу, розташованого між двома полюсами авторсько-читацької комунікативної діяльності: *творення та інтерпретації*³⁷⁴, або конструкції та реконструкції художнього світу прозового тексту³⁷⁵. Відтак пізнання смислу оповіді, що містить константи досвіду *невербального*, є «когнітивним конструктором — схемою, а не пропозицією; ментальною/психічною моделлю³⁷⁶, яка лінгвістично оприявлює пізнавальні сутності/структури знання та зв'язки між ними шляхом розгортання фреймової схеми, або *когнітивне схематизування*»³⁷⁷.

Narrative: An Enactivist Approach. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. 244 p.; Troscianko E. Kafkasque Worlds in Real Time // Language and Literature. 2010. № 19. P. 151-171.; Herman D. Stories as a Tool for Thinking // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman, 2003c. P. 163-192.

³⁷²Herman D. Cognitive Narratology // Handbook of Narratology / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schönert. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2014. P. 30.

³⁷³Herman D. Narrative Theory and the Cognitive Sciences. Stanford, CA: CSLI Publications, 2003. xi+363 p.

³⁷⁴Bortolussi M., Dixon P., Sommer R. Introduction. Empirical Approaches to Narrative // Diegesis. Interdisciplinary E-Journal for Narrative Research. 2016. № 5.1. P. 1-3.

³⁷⁵Herman D. Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2002. P. 1.

³⁷⁶У цій праці використовуємо термін «когнітивна схема», наголошуючи на розумінні та інтерпретації смислу художнього прозового тексту як визначеної структури знання.

³⁷⁷Herman D. Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1991.

Когнітивно-наратологічний підхід охоплює не тільки новаторський аналіз Д. Кон, яка розпрацьовувала категорії презентації мовлення як вияв розумових процесів персонажів, але також аналіз лінгвістичної текстури мови як вияв думок та свідомості (Б. Макхейл³⁷⁸, Ф. К. Штанцель³⁷⁹, Д. Ліч, М. Шорт³⁸⁰, Е. Банфілд³⁸¹, М. Тулан³⁸², М. Флудерник³⁸³, М. Мекеле³⁸⁴, Д. Лодж³⁸⁵). Вивчення констант досвіду *невербального* зосереджено також на мисленнєвих світах, або персонажах (М.-Л. Раян³⁸⁶, П. Верт³⁸⁷). Йдеться про вигадані художні світи, у яких, у контексті більшого сюжетного світу, представленого оповіддю, персонажі будують плани, зважають на можливий вибір своїх дій і уявляють бажані стани речей³⁸⁸. Дискурсний

---

396 p.; Herman D. *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*. Lincoln, NE: Univ. of Nebraska Press, 2002. 478 p.; Herman D. *Toward a Transmedial Narratology* // *Narrative Across Media: The Languages of Storytelling* / ed. by M.-L. Ryan. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. P. 47-75.; Herman D. *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007b. 328 p.; Herman D. *Basic Elements of Narrative*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009a. 272 p.; Herman D. *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2011c. 315 p.; Herman D. *Post-Cartesian Approaches to Narrative and Mind* // *Style*. 2011b. № 45.2. P. 265-271.; Herman D. *Formal Models in Narrative Analysis* // *Circles Disturbed: The Interplay of Mathematics and Narrative* / ed. by A. Doxiadis, B. Mazur. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press, 2012. P. 447-480.; Herman D. *Quantitative Methods in Narratology: A Corpus-Based Study of Motion Events in Stories* // *Narratology Beyond Literary Criticism* / ed. by J.-Ch. Meister, T. Kindt, W. Schernus, M. Stein. Berlin: Walter de Gruyter, 2005. P. 125-149.; Herman D. *Narrative Theory and the Intentional Stance* // *Partial Answers*. 2008. № 6(2). P. 233-260.; Herman D. *Narrative Theory and the Second Cognitive Revolution* // *Introduction to Cognitive Cultural Studies* / ed. by L. Zunshine. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2010. P. 155-175.; Hogan P. C. *The Mind and Its Stories: Narrative Universals and Human Emotion*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2003b. 320 p.

³⁷⁸McHale B. *Free Indirect Discourse: A Survey of Recent Accounts* // *Poetics and Theory of Literature*. 1978. № 3 (2). P. 249-287.

³⁷⁹Stanzel F. K. *A Theory of Narrative* / transl. by C. Goedsche. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press, [1979] 1984. xv+308 p.

³⁸⁰Leech G. N., Short M. H. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2nd ed. London: Pearson/Longman, 2007. P. 255-281.

³⁸¹Banfield A. *Unspeakable Sentences: Narration and Representation in the Language of Fiction*. Boston: Routledge & Kegan Paul, [1982] 2016. 340 p.

³⁸²Toolan M. *Narrative: A Critical Linguistic Introduction*. 2nd ed. London: Routledge, [1988] 2001. P. 116-142.

³⁸³Fludernik M. *The Fictions of Language and the Languages of Fiction: The Linguistic Representation of Speech and Consciousness*. London: Routledge, 1993. 554 p.

³⁸⁴Mäkelä M. *Possible Minds: Constructing – and Reading – Another Consciousness as Fiction* // *Free Indirect Discourse: Literature, Translation, Narratology* / ed. by P. Tammi, H. Tammola. Tampere, Finland: Tampere Univ. Press, 2006. P. 231-260.

³⁸⁵Lodge D. *Consciousness and the Novel* // *Consciousness and the Novel: Connected Essays*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 2002. P. 1-91.

³⁸⁶Ryan M.-L. *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Indiana Univ. Press, 1992. 304 p.

³⁸⁷Werth P. *Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse* / ed. by M. Short. London: Longman, 1999. 390 p.

³⁸⁸Melnychuk O. *Knowledge Modelling in a Literary text: the Frame Model by M. Minsky* // *Knowledge, Education, Law, Management*. №4 (56). 2023. P. 111-116.; Melnychuk O. *Schemas and Cognitive Modelling of Narrative* // *Věda a perspektivy. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Česká republika*. 2023. № 7 (26). P. 201-210.

рівень персонажа, який втілює константи досвіду *невербального* як наративну дію та характеристику невербальної комунікації/поведінки, є вплетеним у загальний дискурс тексту через синергетичну взаємодію дискурсу *наратора* ↔ *персонажів*³⁸⁹.

Константи досвіду *невербального* є мовними репрезентаціями в дискурсі оповідного світу, що вербалізують та актуалізують знаки, пов'язані з виявленням рухів, жестів, характеристик голосу персонажів³⁹⁰. Константи досвіду *невербального* є структурованим знанням про людську комунікацію/поведінку, яке є включеним в систему тексту (наративні комунікативні рівні, *дискурс наратора* ↔ *персонажів*), експлікуючись як мовні позначення парамови або кінесики.

Оскільки розгляд когнітивного схематизування супроводжується теоріями знання, значення та смислу, які вказують на багатоаспектність та складність феномену, то вивчення актуалізації констант досвіду *невербального* як чинника створення ↔ розуміння смислу ХПТ, на наш погляд, вимагає залучення *структурного, когнітивного та інтерпретаційного* вимірів, об'єднаних філософією емпіризму, яка надає досвідові суб'єкта першочергового значення щодо утворення, конструювання та опрацювання знання про невербальну комунікацію/поведінку у вигляді фреймової схеми та її виявлення у мовних формах, комунікативній системі наративних рівнів.

Наприклад, у романі «*The Book Thief*», автор-наратор використовує константи досвіду *невербального* з метою зображення негативних емоцій на обличчі головної героїні Лізелі під час бомбардувань. Когнітивне схематизування супроводжується актуалізацією констант досвіду *невербального*, коли читач сприймає та інтерпретує ці невербальні елементи через власний досвід та співчуття. Застосування теорій знання, значення та смислу допомагає розуміти, як досвід *невербального* формує знання про емоційний стан персонажів, їх внутрішній світ у воєнний період. Аналізуючи константи досвіду *невербального* як елементи фреймової схеми з огляду на структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри, можливо дослідити, як

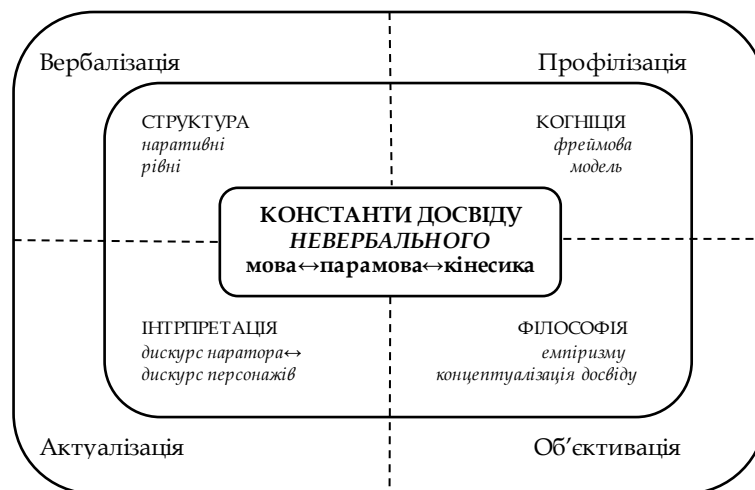
---

³⁸⁹Бехта І. А. Художній текст у сфері новітніх когнітивних студій // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць. Ужгород: ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». 2009. Вип. 9. Т. 1. С. 57-62.

³⁹⁰Мельничук О. Д. Аспекти організації концептів як теорій категорійної подібності // Нова філологія: зб. наук. праць Запорізького національного університету. ВД «Гельветика». 2021. № 83. С. 175-180.; Culpeper J. Language and Characterization. People in Plays and Other Texts. London: Routledge, 2001. 328 p.

досвід *невербального* втілюється у мовних формах (константах досвіду *невербального*), взаємодіє з комунікативною системою тексту та дискурсу з метою створення інтегрованого розуміння смислу художнього прозового тексту.

Розгляд констант досвіду *невербального* з метою виявлення смислу оповіді залучає чотири сфери представлення знань, які конкретизовані у ХПТ як *нарративні рівні* (структура), *фреймова схема*, що охоплює *глибинні та поверхневі фрейми* (когніція), *дискурс наратора ↔ персонажів* (інтерпретація) та *концептуалізація досвіду* (філософія емпіризму). Межі цих взаємопов'язаних сфер є умовними та виокремлені з дослідницькою метою. Відтак мовні одиниці, які позначають константи досвіду *невербального* у ХПТ у тріаді *мова ↔ пармова ↔ кінесика*, є *об'єктивованими* (концепти, що виникли з досвіду), *вербалізованими* (як концепти, що набули мовної форми), *профілізованими* (як концепти, що ієрархічно утворюють сферу знання), *актуалізованими* (концепти, що функціонують у дискурсі наратора ↔ персонажів, уможливлуючи інтерпретацію ХПТ). Когнітивне схематизування як розгортання фреймової схеми у структурному, когнітивному та інтерпретаційному вимірах, ілюструємо як на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального*

Підґрунтям створення когнітивного схематизування констант досвіду *невербального* є підходи класичної наратології та сучасні наукові розвідки. Класична наратологія зосереджувалася на обмеженому наборі основних жанрів,

тлумачила оповіді як самодостатні продукти, а не як тексти, які належить реконструювати в безперервному й мінливому читацькому процесі, не надаючи належної уваги психологічним, культурним та історичним контекстам³⁹¹.

У структуралістських студіях вивчення текстів теорії *рецепції* були спрямовані в бік когнітивізму: В. Ізер постулював концепцію *імпліцитного читача*³⁹², С. Фіш вдосконалював *афективну стилістику*³⁹³, П. Грайс встановив правила *принципу співпраці*³⁹⁴, а Р. Барт надав змогу читачам створювати письменницькі тексти³⁹⁵. Усі ці кроки сигналізували про *когнітивний поворот*, і *посткласичні* наратологічні підходи були когнітивно-орієнтованими: «сила мови полягає не у словах, а в розумі»³⁹⁶. Однак оповіді розглядали як матеріал дослідження елементів невербальної комунікації та комунікативне середовище, що відтворює умови реального спілкування, або є засобом характеристики персонажа, поза загальним контекстом представлення смислу ХПТ.

Процеси творення, розуміння та інтерпретації смислу ХПТ залучають складну взаємодію інформації, що надходить з різних рівнів. Так, на думку Д. Германа, продуктивними в когнітивній наратології є (1) моделі опрацювання дискурсу з метою вивчення займенника у наративному контексті³⁹⁷; (2) застосування фреймів і сценаріїв для створення теорії логічно можливих/неможливих оповідних світів³⁹⁸; (3) залучення емпіричних психолінгвістичних методів з метою з'ясування когнітивних та афективних вимірів наративного досвіду³⁹⁹; (4) використання моделі

---

³⁹¹Grishakova M. Beyond the Frame: Cognitive Science, Common Sense and Fiction // Narrative. 2009. Vol. 17. № 2. P. 188-199.; Bernini M. Supersizing Narrative Theory: On Intention, Material Agency, and Extended Mind-Workers // Style. 2014. № 48(3). P. 349-366.; Ryan M.-L. From Possible Worlds to Storyworlds: On the Worldness of Narrative Representation // Possible Worlds Theory and Contemporary Narratology / ed. by M.-L. Ryan, A. Bell. Lincoln/London: Univ. of Nebraska Press, 2019. P. 62-87.

³⁹²Iser W. The Range of Interpretation. Columbia: Columbia Univ. Press, 2001. 280 p.

³⁹³Fish S. Literature in the Reader: Affective Stylistics // New Literary History. 1970. № 2(1). P. 123-162.

³⁹⁴Grice H. P. Aspects of Reason / ed. by R. Warner. Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. 136 p.

³⁹⁵Barthes R. A Barthes Reader / ed. by S. Sontag. New York: Hill & Wang, 1982. 495 p.

³⁹⁶Herman L., Vervaeck B. Postclassical Narratology // Handbook of Narrative Analysis. 2nd ed. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2019. P. 110-300.

³⁹⁷Emmot C. Narrative Comprehension: A Discourse Perspective. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. 336 p.

³⁹⁸Alber J. Impossible Storyworlds – and What to do With Them // Storyworlds. 2009. № 1. P. 79-96.

³⁹⁹Bortolussi M., Dixon P. Psychonarratology: Foundations for Empirical Study of Literary Response. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2003. 320 p.; Gerrig R. J. A Moment-by-moment Perspective on Reader's Experience of Characters // Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and other Media / ed. by J. Eder, F. Jannidis, R. Schneider. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. P. 357-376.

розумної поведінки на тлі художнього розуму⁴⁰⁰; (5) вивчення емоцій через аналіз наративних структур⁴⁰¹; (6) тлумачення наративів як когнітивних феноменів⁴⁰²; (7) розпрацювання неофеноменології, когнітивної герменевтики та філософії розуму у наративі⁴⁰³. Сюжетні світи характеризують як ментальні/психічні моделі тієї художньої реальності, куди переміщується читач, або здійснює *дейктичний зсув*⁴⁰⁴, щоб зрозуміти оповідь. Оповідний світ є моделлю дискурсу: глобальним ментальним/психічним уявленням, яке дає змогу читачеві робити висновки про дії персонажів⁴⁰⁵. Так само як когнітивні фрейми М. Яна⁴⁰⁶, сюжетні світи, або моделі

---

⁴⁰⁰Palmer A. *Fictional Minds (Frontiers of Narrative)*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 276 p.; Palmer A. *Social Minds in Fiction and Criticism* // *Style*. 2011. № 45(2). P. 196-240.; Crane M. *Shakespeare's Brain: Reading with Cognitive Theory*. Princeton: Princeton Univ. Press, 2001. x+265 p.; Hart F. E. 1500-1620: *Reading, Consciousness, and Romance in the Sixteen Century* // *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English* / ed. by D. Herman. Univ. of Nebraska Press, 2011. P. 105. Herman D. 1880-1945: *Reminding Modernism* // *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English* / ed. by D. Herman. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2011a. P. 243-272.

⁴⁰¹Hogan P. C. *The Mind and Its Stories: Narrative Universals and Human Emotion*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2003. 320 p.; Hogan P. C. *Affective Narratology: The Emotional Structure of Stories*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2011a. 304 p.; Burke M. *Literary Reading, Cognition, and Emotion: An Exploration of the Oceanic Mind*. London: Routledge, 2011. 298 p.

⁴⁰²Austin M. *Useful Fictions: Evolution, Anxiety, and the Origins of Literature*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2010. 192 p.; Boyd B. *On the Origin of Stories: Evolution, Cognition, and Fiction*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 2009. 540 p.; Easterlin N. *Biocultural Approach to Literary Theory and Interpretation*. Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 2012. 336 p.; Gottscall J. *The Storytelling Animal: How Stories Make Us Human*. Boston/New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2012. 232 p.; Mellmann K. *Objects of "Empathy": Characters (and Other Such Things) as Psycho-Poetic Effects* // *Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film and other Media* / ed. by J. Eder, F. Jannidis, R. Schneider. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. P. 414-441.; Mellmann K. *Voice and Perception: An Evolutionary Approach to the Basic Functions of Narrative* // *Toward a Cognitive Theory of Narrative Acts* / ed. by F. Aldama. Austin: Univ. of Texas Press, 2012. P. 119-140.; Spolsky E. *Gaps in Nature: Literary Interpretation and the Modular Mind*. Albany: SUNY Press, 1993. 268 p.; Spolsky E. *Why and How to Take Fruit and Leave the Chaff* // *Substance*. 2001. № 94/95. P. 177-198.; Zunshine L. *Strange Concepts and the Stories They Make Possible*. John Hopkins Univ. Press, 2008. 232 p.

⁴⁰³Caracciolo M. *The Experientiality of Narrative: An Enactivist Approach*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. 244 p.; Kuzmicova A. *The Words and Worlds of Literary Narrative: the Trade-off between Verbal Presence and Direct Presence in the Activity of Reading* // *Stories and Minds: Cognitive Approaches to Literary Narrative* / ed. by L. Bernaerts, D. De Geest, L. Herman, B. Vervaeck. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2013. P. 191-231.; Troscianko E. *Kafkasque Worlds in Real Time* // *Language and Literature*. 2010. № 19. P. 151-171.; Herman D. *Stories as a Tool for Thinking* // *Narrative Theory and the Cognitive Sciences*, 2003c. P. 163-192.

⁴⁰⁴Deixis in *Narrative: A Cognitive Science Perspective* / ed. by J. F. Duchan, G. A. Bruder, E. H. Lynne. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1995. 522 p.

⁴⁰⁵Emmot C. *Narrative Comprehension: A Discourse Perspective*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. 336 p.; Green G. M. *Pragmatics and Natural Language Understanding*. 2nd ed. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996. 201 p.; Grosz B. J., Sidner C. L. *Attention, Intentions, and the Structure of Discourse* // *Computational Linguistics*. 1986. № 12. P. 175-204.; McKoon G., Ward G., Ratcliff R., Sproat R. *Morphosyntactic and Pragmatic Factors Affecting the Accessibility of Discourse Entities* // *Journal of Memory and Language*. 1993. № 32. P. 56-75.; Webber B. L. *A Formal Approach to Discourse Anaphora*. New York: Garland, 2018. 199 p.

⁴⁰⁶Jahn M. *Frames, Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology* // *Poetics Today*. 1997. № 18.4. P. 441-468.

для розуміння наративного дискурсу, функціонують у двох напрямках: *згори-донизу* і *знизу-догори* під час сприйняття й розуміння оповіді.

Когнітивна наратологія як метод моделювання оповідного світу охоплює класичну наратологію, але відзначається великою кількістю методологій і дослідницьких гіпотез: результатом є безліч нових поглядів на форми та функції наративу. Когнітивна наратологія (у своєму посткласичному періоді розвитку) не тільки знімає обмеження, а й долучає потенціал структуралістських моделей, що результує у вивчення констант досвіду *невербального* як когнітивного схематизування, що є багатоаспектним за своєю суттю, надаючи значення структурному, інтерпретаційному та філософському вимірам дослідження.

2.1.2. Константи досвіду *невербального*: концептуалізація досвіду.

Концептуалізація досвіду – це процес надання або визначення значення подіям, враженням, чи іншим аспектам життя, в результаті якого вони стають частиною особистого або колективного розуміння світу. Цей процес охоплює інтерпретацію, оцінку та врахування контексту, у якому досвід відбувається. Усі міркування про досвід і свідомість мають філософське походження. Тобто предмет, який сприймається, відрізняється від його сприйняття; досвід, на тлі якого суб'єкт усвідомлює річ як об'єкт, є не об'єктом, а досвідом об'єкта. Завдяки виконанню редукції⁴⁰⁷, як пояснює Е. Гуссерль, «світ, або окремі речі у світі, як абсолютні, замінюються відповідним значенням у свідомості індивіда»⁴⁰⁸. Концептуалізація досвіду *невербальної комунікації/поведінки* є мовним втіленням — когнітивним схематизуванням констант досвіду *невербального* як частини смислу ХПТ.

Більшість філософів наближують досвід до чуттєвого знання. Втілений досвід сприяє утворенню концептів через процес перекодування сприйняттяєвого значення⁴⁰⁹.

---

⁴⁰⁷Редукція – «очищення» свідомості від «природної установки» («натуралізму» і «психологізму») у феноменологічній філософії Е. Гуссерля (типологічно близька до т. зв. «методу сумніву» Декарта).

⁴⁰⁸McCormick P., Elliston F. Phenomenology // Husserl: Shorter Works. Notre Dame: Univ. of Notre Dame Press, 1981. P. 24.

⁴⁰⁹Quine W. V. O. Word and Object. Cambridge: MIT Press, 1960. 288 p.; Ziemke T. “What’s this thing called embodiment?”// Proceedings of the 25th Annual Meeting of the Cognitive Science Society. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 2003. P. 1305-1310.

Концепти є основними одиницями знання, які необхідні для категоризації та концептуалізації⁴¹⁰. Мовні дані існують як другорядні у зв'язку з ментальними/психічними моделями, які надають їм значення та є для них основними. Константи досвіду *невербального* — це мовні, втілені знаки, які, на відміну від змінних, завжди є значенням (іменем) конкретної сутності — позначенням характеристик голосу або рухів персонажів⁴¹¹. Когнітивний кут зору, який наголошує на існуванні схем та ментальних/психічних моделей сприйняття та опрацювання інформації, є ближчим до раціоналізму, ніж до емпіризму⁴¹². Концептуальна інформація про константи досвіду *невербального* може надходити у модуль візуального сприйняття та утворювати *уявне бачення* (візуальні образи) за відсутності відповідного зображення на сітківці ока⁴¹³. Саме ця вторинна активація слухових і зорових здібностей пояснює, чому художній, вигаданий текст *викликає* голоси персонажів і наратора, і як читач може бути уявно перенесеним у світ художньо-естетичної реальності.

Концептуалізація досвіду *невербального* вказує на те, як читач тлумачить та сприймає значення рухів, жестів, постав, виразу обличчя, характеристик голосу. В описах рухів та жестів персонажів читач відчуває емоційні стани персонажів, намагаючись зрозуміти та інтерпретувати вираження радості, роздумів, турботи чи напруги. Наприклад, опис того, як персонаж робить жест плечем, може вказувати на його схвильованість або невпевненість. Опис виразу обличчя персонажа дає змогу читачеві зануритися у його внутрішній світ. Отже, підняті брови можуть передати роздуми чи вразливість, тоді як очі, які сяють від щастя, можуть вказувати на емоції радості чи захоплення. Зображення постав та рухів тіла можуть розкривати характер персонажа, ступінь його впевненості чи нерішучості. Наприклад, пряма постава та

---

⁴¹⁰Deacon T. *The Symbolic Species*. New York: W. W. Norton & Company, 1997. 266 p.; Donald M. *Origins of the Modern Mind: Three Stages in the Evolution of Culture and Cognition*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press, 1993. 474 p.; Donald M. *Human Cognitive Evolution // The Descent of Mind / ed. by M. C. Corballis, S. E. G. Lea*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2000. P. 138-154.

⁴¹¹Алексюк І. Константа // *Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук*. Київ: Абрис, 2002. С. 297.

⁴¹²Мельничук О. Д. Теорія пізнання як основа когнітивної науки: філософський та лінгвістичний аспекти // *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 10-14.

⁴¹³Gerrig R. J. *Experiencing Narrative Worlds: On the Psychological Activities of Reading*. New York: Routledge, 2018. 238 p.

швидкий крок наголошують на впевненості та вольових рисах характеру. Звучання голосу у тексті розкриває перед читачем емоційний стан персонажа. Читач концептуалізує досвід *невербального* у зв'язку з власним досвідом та емоційним сприйняттям, що дає йому змогу інтерпретувати внутрішній світ персонажів. Така концептуалізація надає глибини та реалізму у художній прозі та сприяє зближенню читача із світом персонажів⁴¹⁴.

Глибокі корені когнітивної лінгвістики сягають феноменологічної революції у філософії. Феноменологічна епістемологія розглядає знання як «синтетичну взаємодію між пізнавальною діяльністю суб'єкта і даністю об'єкта пізнання»⁴¹⁵. У цьому контексті феноменологічну епістемологію протиставляють теоретичним поглядам філософського знання, у яких або мислездатний суб'єкт, або даний об'єкт відповідає за знання. Важливим міркуванням Д. Герартса щодо епістемології є те, що знання зберігаються в структурах. Когнітивна лінгвістика вивчає практичніше спрямування досвіду, розглядаючи мову як психологічну проєкцію⁴¹⁶, тобто мову як організацію знання про невербальну комунікацію, що охоплює сприйняття ХПТ.

Феноменологія наголошує на свідомості та інтенційності⁴¹⁷ щодо спільної взаємодії фізичного (тілесного, або втіленого за допомогою розуму) та психічного з довкіллям. «Свідомість існує в тілесному досвіді світу»⁴¹⁸. Читач, який сприймає ХПТ, є не тільки мислителем, а фізичним суб'єктом — його дія рефлексії заснована на свідомості, яка є фізичною суб'єктивністю⁴¹⁹. Відтак інтенційність — це головна тема феноменології та одна з універсальних структур свідомості. Ментальний/психічний статус лексичних значень констант досвіду *невербального* пов'язаний із загальною функцією мислення, тобто з функцією пізнання як

---

⁴¹⁴Мельничук О.Д. Інтерпретація концептів як художніх феноменів // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Серія «Філологія». Київ: МАУП. 2023. № 2(7).

⁴¹⁵Geeraerts D. Paradigm and Paradox: An Exploration into a Paradigmatic Theory of Meaning and its Epistemological Background. Leuven: Leuven Univ. Press, 1985. P. 13.

⁴¹⁶Wertheimer M. Zur Gestaltpsychologie menschlicher Werte. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, 1991. 216 p.

⁴¹⁷Інтенційність (лат. *intentio* — «намір, прагнення») — властивість свідомості бути спрямованою на визначений об'єкт.

⁴¹⁸Tabakowska E., Choiński M., Wiraszka L. Cognitive Linguistics in Action. Mouton de Gruyter, 2010. P. 37.

⁴¹⁹Langer M. M. Merleau-Ponty's Phenomenology of Perception: A Guide and Commentary. London: The Macmillan Press LTD, 1989. P. xv.

відображення та реконструкції досвіду⁴²⁰. Мовне значення є безперервним і щодо втіленого *панування над світом* у схематизованому суб'єктивному досвіді, і щодо референтного *спільного доступу до світу* в інтросуб'єктивному досвіді розуміння тексту. Значення мовних висловів персонажа або наратора, що *промовляються* у тексті, вказують назовні, щоб обрати для читача спільний аспект універсуму дискурсу у межах мовної концептуалізації досвіду *невербального*⁴²¹. Концептуальна структура підлягає конструюванню, охоплюючи структури категорій та організацію знання. Граматичні звороти та конструкції дискурсу ХПТ беруть участь у тлумаченні констант досвіду *невербального*, які об'єктивовані лінгвістичними способами: «досвід не визначає концептуальні системи, [він] тільки їх мотивує»⁴²².

Оскільки роботу когніції неможливо прямо спостерігати, теоретично неможливо пояснити, що спричиняє відповідні висновки щодо фактів сприйняття; але і самоспостереження, і свідомі метарефлексії може «побачити» тільки верхівку айсберга, однак автоматичні процеси, які є основою рефлексії, не підлягають перевірці чи раціональному поясненню⁴²³. Проблема, за словами Ж. Фоконьє, полягає в тому, що «читач не є просто спостерігачем. Він/вона є одним з учасників/персонажів, частиною оповідного світу. Мислення та мовлення персонажів, які треба демістифікувати, одночасно є мисленням та мовленням, які використовують для здійснення демістифікації»⁴²⁴. Ж. Фоконьє послуговується терміном *містифікація*, щоб наголосити, що через призму звичайного сприйняття пізнання скеровує потоки зовнішніх стимулів, узгоджуючи та оцінюючи їх на основі того, що вже є відомим та зрозумілим і *згортає* інформацію у такий спосіб, щоб за необхідності ухвалити швидкі рішення. Деякі з цих рішень ґрунтуються на внутрішніх наративах, які надають учасникам текстової взаємодії ролей, функцій та причинново-наслідкового обґрунтування досвіду читання⁴²⁵.

---

⁴²⁰Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics. Oxford: Oxford Univ. Press, 2010. P. 32.

⁴²¹Sinha C. Grounding, Mapping, and Acts of Meaning // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology / ed. by Th. A. J. M. Janssen, G. Redeker. Vol. 15. Berlin: Mouton de Gruyter, 1999. P. 237.

⁴²²Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things. Chicago Univ. Press, 1987. P. 310.

⁴²³Eysenck M. W. Cognitive Psychology: An International Review. West Sussex, England: John Wiley & Sons, 1990. 324 p.

⁴²⁴Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1994. P. xvii.

⁴²⁵Ibid. cit. P. xviii.

Сприйняттєвий досвід відкриває шлях до категоризації явищ світу⁴²⁶, і ці категорії в конкретних галузях метафорично проєктуються на абстрактні сфери, як-от: час, емоції та структура подій. У дискурсі ХПТ суб'єкт — персонаж та/або наратор — переживає та конструює досвід *невербального*; він може бути імпліцитно, або лінгвістично, закодованим таким висловом, як *я*. Суб'єкта називають *его*⁴²⁷, його розташування виявляє досвід теперішнього часу та є статичним. Темпоральні/часові моменти та події концептуалізуються як об'єкти в русі. Навпаки, події, які ще мають бути пережиті, концептуалізуються поза «его» — місцем, недоступним для зорового апарату людини.

За аналогією походження досвіду в мові, що охоплює візуальні та сенсорні шляхи, які поєднують суб'єкта (англ. *experiencer*) та об'єкта (англ. *experienced*) пізнання, твердимо про двосторонню взаємодію між текстом та читачем⁴²⁸. З одного боку, читач випускає «зонд», який рухається до об'єкта-тексту і виявляє його при зустрічі (це сенсорний шлях типу *читач як джерело*). З іншого боку, об'єкт-текст випромінює стимул, який скерований до читача і стимулює його чуттєвість (це сенсорний шлях типу *текст як джерело*)⁴²⁹. Людський зір розглядають як *систему зондування*, що виходить від суб'єкта-читача, щоб виявити відповідний об'єкт-текст на відстані, або як властивість зору суб'єкта-читача, що сприймає візуальний об'єкт-текст.

Константи досвіду *невербального* є результатом концептуалізації досвіду про невербальну комунікацію/поведінку, втілену автором-наратором у дискурсі ХПТ. Концептуальні категорії, які структурують знання про кінесіку та парамову у зв'язку з мовленням персонажів, утворюють мовні категорії, які не тільки

---

⁴²⁶Dirven R., Verspoor M. H. *Cognitive Exploration of Language and Linguistics*. 2nd ed. The Netherlands: John Benjamins, 2004. P. 14.

⁴²⁷Частина людської особистості, яка усвідомлюється як власне «я» і перебуває в контакті з довкіллям за допомогою сприйняття.

⁴²⁸Evans V. *The Structure of Time: Language, Meaning and Temporal Cognition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2004. 292 p.; Núñez R. E., Sweetser E. *With the Future Behind Them: Convergent Evidence from Aymara Language and Gesture in the Crosslinguistic Comparison of Spatial Construals of Time* // *Cognitive Science*. 2006. № 30. P. 401-450.

⁴²⁹Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics*. Vol. 1. *Concept Structuring Systems*. Cambridge: MIT Press, 2000a. P. 124.; Sinha C. *Grounding, Mapping, and Acts of Meaning* // *Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology* / ed. by Th. A. J. M. Janssen, G. Redeker. Vol. 15. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 237.

уможливлюють комунікацію, але й визначають спосіб розуміння смислу ХПТ. Втілення концепту в тексті реалізується шляхом об'єктивації частини концептуального змісту різнорівневими засобами. Значення констант досвіду *невербального* як концептуальної структури залежать від контексту дій, подій, мовленнєвої поведінки персонажа та їхню інтерпретації читачем.

2.1.3. Константи досвіду *невербального*: методика дослідження.

Когнітивні наратологи припускають, що читач конструює художні світи (або сюжетні світи) на основі своїх досвідних знань про реальний світ, використовуючи діапазон психічних процесів, які перебувають у його розпорядженні, і які когнітивна наратологія намагається дослідити⁴³⁰. Метою більшості теорій когнітивної психології є визначення взаємодії між *процесами* та *репрезентаціями* у сприйнятті оповіді⁴³¹. Процеси — це розумові операції для усвідомлення наративу; низка процесів дає змогу індивідам декодувати сприйняттеві вхідні дані (мову чи текст) для синтаксичного аналізу структур на рівні фрази й речення в тексті та для формування висновків⁴³². Ці процеси результують у різні типи репрезентацій: ментальні/психічні моделі⁴³³, або розумові уявлення; деякі є відносно нетривалими (точні словесні позначення констант досвіду *невербального*), інші (смысл тексту) залишаються доступними протягом

---

⁴³⁰Fludernik M. *Towards a Natural Narratology*. London: Routledge, 1996. 454 p.; Fludernik M. *Natural Narratology and Cognitive Parameters // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman*. Stanford, California: CSLI Publications, 2003. P. 243-267.; Jahn M. "Speak, Friend, and Enter": Garden Paths, Artificial Intelligence, and Cognitive Narratology // *Narratologies. New Perspectives on Narrative Analysis / ed. by D. Herman*. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1999. P. 167-194.; Herman D. *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2002. xvi+452 p.; *Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman* Stanford, CA: CSLI, 2003. xi+363 p.; Jahn M. "Awake! Open Your Eyes!" *The Cognitive Logic of External and Internal Stories // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman*. Stanford, CA: CSLI Publications, 2003. P. 195-213.; Palmer A. *Fictional Minds (Frontiers of Narrative)*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 276 p.; Zunshine L. *Why We Read Fiction: Theory of Mind and the Novel*. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2006. 220 p.

⁴³¹Neisser U. *Multiple Systems: A New Approach to Cognitive Theory // European Journal of Cognitive Psychology*. 1994. № 6 (3). P. 225-241.

⁴³²Marr D. *Vision: A Computational Investigation into the Human Representation and Processing of Visual Information*. New York, NY: The MIT Press, 2010. 428 p.

⁴³³Pearson J., Kosslyn S. M. *The Heterogeneity of Mental Representation: Ending the Imagery Debate // US Proceedings of the National Academy of Sciences*. № 112 (33). 2015. P. 10089-10092.

тривалішого періоду. Впорядковані психічні моделі називають *схемами, фреймами, сценаріями і правилами переваг* (англ. *preference roots*)⁴³⁴.

Запропонована **методика аналізу** констант досвіду *невербального* як когнітивного схематизування досвіду *невербального*, заснована на виявленні аспектів їхньої інтерпретації у художньому дискурсі (**філософського, когнітивного, наративного**) як констант досвіду *невербального* у межах обраної моделі інтерпретації та розуміння смислу художнього прозового тексту: **фреймової схеми**, яка поєднує фрейми поверхневого (*семантичний, синтаксичний*) та глибинного (*тематичний, наративний*) рівнів. Фрейми схеми є схарактеризованими у **структурному, когнітивному та інтерпретаційному** вимірах із використанням застосунків *Voyant Tools, Sketch Engine, AntConc* та програмного середовища *R* з метою представлення статистичних даних.

Філософський аспект інтерпретації розкриває перспективу концептуалізації досвіду не тільки під час взаємодії людини з довкіллям, а й під час осмислення художнього тексту, який виступає у ролі об'єкта пізнання. **Когнітивний** аспект інтерпретації характеризує втілення читачем концептів, пов'язаних з досвідом *невербального* у моделях когнітивної поетики та когнітивної наратології. **Наративний** аспект пояснює роль констант досвіду *невербального* як емотивних компонентів формування смислу ХПТ у когнітивній стилістиці.

Методика вивчення констант досвіду *невербального* поетапно розкриває реалізацію **фреймової схеми**, згідно із системою поверхневих (*семантичний, синтаксичний*) та глибинних (*тематичний, наративний*) фреймів.

На етапі дослідження **семантичного фрейму** сформовано загальний корпус та підкорпуси лексичних одиниць на основі обраної джерельної бази. Застосовано (1) кількісну (відносна, абсолютна частота, ранг і загальна кількість лексем; статистичні обчислення) та якісну (контексти вживання лексем, виокремлення описового та неописового значення) характеристику досліджуваного корпусу. Відносна, абсолютна частота, ранг і загальна кількість лексем отримані шляхом використання застосунків *Voyant Tools, Sketch Engine* та *AntConc*. Статистичні

---

⁴³⁴Sternberg R. J. Cognitive Psychology. US: Wadsworth, 2009. 643 p.

обчислення здійснено з урахуванням відповідних алгоритмів у програмному середовищі *R*. Під час дослідження використано методи описової статистики: *середнє значення, медіана, стандартне відхилення, мінімальне та максимальне значення, квартилі, діапазон, скошеність, ексцес, діаграми розсіювання, гістограми*; параметричний статистичний тест *ANOVA*; непараметричні статистичні тести: *Хі-квадрат, тест Краскела-Уоллеса*).

У *структурному* вимірі семантичний фрейм представлено як розгалужену структуру слотів (*жест, постава, обличчя, голос*), сформованих найчастотнішими лексемами корпусу, що позначають невербальну комунікацію. *Когнітивний* вимір пов'язаний з визначенням слотів семантичного фрейму та їхнім лексичним наповненням. *Інтерпретаційний* вимір – це якісний аналіз даних, що полягає у розрізненні контекстів двох груп значення констант досвіду *невербального*, серед яких *описове* (містить характеристику невербального елемента); *неописове* (позначає невербальний елемент, однак не містить його характеристики).

Вивчення *синтаксичного* фрейму пов'язане з виявленням емотивного та оцінного значення констант досвіду *невербального*, представлених у вигляді конструкційних схем у контексті когнітивної граматики. *Структурний* вимір окреслює структуру синтаксичного фрейму та охоплює експлікацію частотних лексем, які позначають константи досвіду *невербального* та формують конструкційні схеми. *Когнітивний* вимір передбачає визначення типів та кількості конструкційних схем, згідно з частинами мови. З точки зору *інтерпретаційного* виміру підлягають аналізу типи значень констант досвіду *невербального*, які виявляють емоції та оцінки персонажів (*акустичне, неакустичне, фізичне, емотивне, метафоричне*).

Побудова *тематичного* фрейму відбувається у художньому дискурсі як середовищі актуалізації концептів і тем у зв'язку з константами досвіду *невербального*. *Структура* тематичного фрейму віддзеркалює способи актуалізації концептів: *прямий* (через експлікацію частотних лексем, які актуалізують концепти у художньому дискурсі) та *непрямий* (через експлікацію частотних лексем, що позначають константи досвіду *невербального* та встановлюють їхній зв'язок з концептами у художньому дискурсі). Оскільки художній дискурс створює не тільки

поверхневі описи подій, а й залучає когнітивні процеси, формуючи та розширюючи реальність в уяві читача, *когнітивний вимір* пов'язаний з тим, які лексеми добирає автор-наратор з метою актуалізації концептів для створення смислу художнього тексту, розкриває теми та впливає на сприйняття та інтерпретацію ХПТ читачем. *Інтерпретація* – аналіз розуміння та сприйняття теми війни шляхом виокремлення концептів художніх текстів.

Реалізація *наративного* фрейму – це з'ясування ролі наратора та персонажів у зонах їхнього мовлення та визначення функцій констант досвіду *невербального*. Структура наративного фрейму представлена як *зовнішнє* (пряме, непряме, невласне-пряме) та *внутрішнє* мовлення (цитований монолог, психонарація, наративний монолог). Наративні функції визначені як *когнітивна, комунікативна, дискурсна* (розкриває види реалізму: *фізичний, індивідуалізований, психологічний, документальний*). *Когнітивний вимір* – дослідження констант досвіду *невербального* у зонах дискурсу *наратора ↔ персонажів* як мислиннево-мовленнєвого простору. *Інтерпретаційний вимір* пов'язаний з аналізом функцій констант досвіду *невербального* у художньому дискурсі.

Персонаж залучений до ментальної/психічної моделі смислу ХПТ як комунікативна особистість, яка відтворює елементи об'єктивного світу⁴³⁵. Діяльність, у процесі якої створюється текст, є первинною; діяльність декодування тексту читачем є вторинною: *закодовані* мовними засобами константи досвіду *невербального* є знаками у реальному спілкуванні⁴³⁶. За умови відтворення тільки словесного діалогу утворюються *семіотичні прогалини*, які у дискурсі художнього тексту лексично виявляються як константи досвіду *невербального*. Система прямого, непрямого та невласне-прямого мовлення дискурсу персонажа є засобом представлення кінесичних та парамовних знаків у їхньому зв'язку з зображенням вербального мовлення⁴³⁷. Взаємодія тріади *мова* (що сказано) ↔ *пармова* (як сказано) ↔ *кінесика* (у супроводі яких рухів) відтворює трирівневу модель

⁴³⁵Бехта І. А. Реалізація дискурсної зони персонажа у фокусі читацького сприйняття // Вісник Сумського державного ун-ту. Серія «Філологічні науки». 2011. № 1(1). С.117-122.

⁴³⁶Chandler D. Semiotics: the Basics. 2nd ed. London: Routledge, 2007. P. 179.

⁴³⁷Бехта І. А. Оповідна техніка текстової комунікації. Вісник Запорізького державного університету. Серія «Філологічні науки». 2003. Вип. 2. С. 19-29.

мовленнєвого представлення змісту висловлювання⁴³⁸. Під час міжособистісної комунікації «словам бракує здатності витримати всю вагу розмови, оскільки лексикон бідніший порівняно зі здатністю розуму кодувати та декодувати ширший спектр значень, наданий відповідними знаками, або рухами тіла»⁴³⁹.

У текстовій взаємодії *пряме мовлення* — це *що сказано* персонажем; *непряме* та *невласне-пряме мовлення* — це *як сказано* та у супроводі яких рухів — коментар наратора, іншого персонажа, або наратора-персонажа, якщо оповідь ведеться від першої особи. Втілена у художньому дискурсі свідомість персонажа, надає доступ до зовнішніх (поведінка) та внутрішніх (думки, міркування, враження) чинників комунікації⁴⁴⁰, схематизує оповідний світ, забезпечує динамічне розгортання сюжету та організовує константи досвіду *невербального* як категорійну, впорядковану сутність. Використання автором-наратором констант досвіду *невербального* формує когерентність/суперкогерентність тексту, скеровану на розуміння та інтерпретацію смислу ХПТ.

У когнітивно-наратологічних розвідках використання когнітивного схематизування є продуктивною перспективою штучного інтелекту. Так, Р. Джекендофф розрізняє (1) реальний світ (*P-світ*), який існує до сприйняття та мови; (2) феноменальний світ (*Ф-світ*), що інтуїтивно сприймається та виражається у термінах природної мови. *P-світ* характеризують як *потік, хаос, взірць сенсорних подразників, послідовність шумів і знаків та чорні позначки на папері*. Розуміння художнього тексту є метафоричним, проєктуючи значення від конкретного до абстрактного, пов'язуючи сенсомоторний досвід із суб'єктивними знаннями. Усі оповідні дії, які виконує персонаж, зокрема невербальна комунікація/поведінка в перспективі когнітивного пояснення, — якщо використовувати наративну метафору — зводяться до формули *бачити X як Y*, або *бачити P-світ X як художній Ф-світ Y*. Читач спостерігає за константами досвіду *невербального* через дії персонажа,

---

⁴³⁸Poyatos F. *Advances in Nonverbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic and Literary Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 41.

⁴³⁹*Ibid.* cit. P. 50.

⁴⁴⁰Бехта І. А. Зміст та лінгвістична структура персонажного дискурсу // *Нова філологія*. Запоріжжя. 2003. №2 (17). С. 13-26.

використовуючи схему: *бачити X як Y*⁴⁴¹. Вплив цієї аксіоми ілюструється первинними та вторинними ефектами, що спрацьовують у процесі читання: закодовані автором-наратором кінесичні та парамовні знаки «прочитуються» як позитивні/негативні емоції персонажів або оцінне ставлення⁴⁴².

Оскільки фізичний процес читання перебуває на межі між наративним текстом і розумінням наративу (або наративізацією), теорії читання, які залучають когнітивні процеси нижчого рівня, стали основою рецептивно-орієнтованих теорій наративу⁴⁴³. У моделі процесу читання Р. Джекендоффа сприйняття введеного письмового тексту відбувається *знизу-вгору*⁴⁴⁴ за допомогою кількох модулів сприйняття, які забезпечують розпізнавання літер, а також фонологічний і синтаксичний аналіз, перш ніж він буде зрозумілим у фреймі глибинного рівня.

Смисл ХПТ є цілісною концептуальною структурою, ментальною/психічною моделлю, або фреймовою схемою, утвореною у результаті взаємодії між усіма компонентами в межах наративної комунікативної системи. Фреймова схема, що містить константи досвіду *невербального*, розгортається у художньому дискурсі як процес когнітивного схематизування, є результатом розумової діяльності інтерпретатора оповіді — читач бере участь у формуванні ментальної/психічної моделі творення смислу ХПТ; інтерпретація констант досвіду *невербального* є обов'язковим компонентом когнітивної системи, заданої наративом у дискурсі (прямому, непрямому, невластне-прямому мовленні) персонажів.

---

⁴⁴¹Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live by*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 2003. 242 p.

⁴⁴²The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. P. 257.

⁴⁴³Holub R. C. *Reception Theory: A Critical Introduction*. London: Methuen, 1984. 204 p.; Jauss H.-R. *Toward an Aesthetic of Reception* / transl. by T. Bahti. Vol. 2. *Theory and History of Literature*. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1982. 264 p.; Jauss H.-R. *The Identity of the Poetic Text in the Changing Horizon of Understanding* // *The Identity of the Literary Text* / ed. by M. J. Valdés, O. Miller. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1985. P. 146-174.

⁴⁴⁴Jackendoff R. S. *Consciousness and the Computational Mind*. London: MIT Press, 1987. xvi+356 p.

2.2. Схеми та когнітивне моделювання наративу

Розуміння значення слова зокрема та наративної оповіді загалом передбачає наявність схеми, ментальної/ психічної моделі, ментального/психічного образу, фрейму, що структурує прості та багатокомпонентні поняття⁴⁴⁵. У герменевтичній феноменології схему вивчають як інтерпретаційну структуру досвіду, що скерована на розуміння об'єктів навколишнього світу та художньо-естетичні об'єкти, наприклад, ХПТ⁴⁴⁶. Схеми, або ментальні/психічні моделі, — це когнітивні структури, що представляють узагальнене знання та не містять інформації про конкретні суб'єкти, випадки чи події, а тільки про їхню загальну форму⁴⁴⁷. Мовець використовує схеми, щоб зрозуміти значення мовних висловів, читач — художні події та дії персонажів, отримавши загальну інформацію⁴⁴⁸. Схеми організують базу знань індивідів, є культурно вагомими та функціонують як колективні сховища знань. Когнітивна схема є продуктивним засобом реалізації констант досвіду *невербального*, чинником розуміння та інтерпретації смислу ХПТ з погляду когнітивної наратології.

2.2.1. Схема як засіб моделювання загального знання. Позначення, які дослідники використовують у галузі наратології щодо моделювання знань, є різноманітними. Термін *схема* є загальним для тлумачення широкого кола структур знань, охоплюючи фрейми, сценарії та плани⁴⁴⁹. Слово *схема* походить від грецького *skhēma* — *схема*, що означає *форма*, або *план*⁴⁵⁰. Схема — це лінгвістичний *взірець* (англ. *template*), *фрейм* (англ. *frame*), або *патерн* (англ. *pattern*), разом із правилом

---

⁴⁴⁵Iran-Nejad A. The Schema: A Structural or a Functional Pattern (ERIC reports). Illinois: Nejad Univ. of Illinois, 1980. P. 2.

⁴⁴⁶Heidegger M. The Basic Problems of Phenomenology / transl. by A. Hofstadter. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1982. 412 p.

⁴⁴⁷McVee M. B., Dunsmore K., Gavelek J. R. Schema Theory Revisited // Review of Educational Research. 2005. № 75(4). P. 531-566.; Rand M. K. Story Schema: Theory, Research and Practice. The Reading Teacher. 1984. № 37(4). P. 377-382.

⁴⁴⁸Axelrod R. Schema Theory: An Information Processing Model of Perception and Cognition // The American Political Science Review. 1973. № 67(4). P. 1248-1266.

⁴⁴⁹Richgels D. J. Schema Theory, Linguistic Theory, and Representations of Reading Comprehension // The Journal of Educational Research. 1982. Vol. 76. № 1. P. 54-62.

⁴⁵⁰Lee W. M., Stoltz D. S., Van Ness J., Taylor M. A. Schemas and Frames // Sociological Theory. 2018. № 36(3). P. 244-261.

його використання для визначення потенційно нескінченної кількості фраз, речень, або аргументів, які називають *екземплярами схеми*⁴⁵¹. Термін *схема* використовували в 1930-х рр. й у психології, й в теорії літератури, але у 1970-х рр. він увійшов у ширший вжиток у галузі штучного інтелекту, пізніше знову був охоплений психологією, а потім лінгвістикою в межах загальної галузі когнітивної науки (когнітивної лінгвістики)⁴⁵².

Схеми використовують у логіці для визначення правил висновку, в математиці — для опису теорій з нескінченною кількістю аксіом та в семантиці — для надання умов адекватності визначенням істини⁴⁵³. Відтак термін *схема* є синонімом терміна *фрейм*⁴⁵⁴ щодо позначення ментального/психічного уявлення про об'єкти, оточення чи ситуацію. Дослідники вказують на відмінності між поняттями *ментальна/психічна модель* і *схема*, оскільки вважають, що ментальну/психічну модель «використовують для передбачення подій, дій, причин, формує пояснення»⁴⁵⁵ та є «механізмом міркування (англ. *reasoning*)»⁴⁵⁶. Використання схем здійснило значний вплив на розвиток когнітивної психології, наголошуючи на ролі, яку відіграє когніція у внутрішніх ментальних процесах, а не тільки стимулах⁴⁵⁷. Услід за Ф. Бартлеттом⁴⁵⁸, вважаємо терміни *ментальна/психічна модель*, *схема* та *когнітивна схема* синонімічними щодо структурування загального знання про навколишню дійсність та організацію людського досвіду.

---

⁴⁵¹Hunzaker M. B. F., Valentino L. Mapping Cultural Schemas: From Theory to Method // *American Sociological Review*. 2019. № 84(5). P. 950–981.

⁴⁵²Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. *The Psychology of Computer Vision* / ed. by P. H. Winston. New York: McGraw-Hill, 1975. P. 212.

⁴⁵³Corcoran J. Schemata: the Concept of Schema in the History of Logic // *Bulletin of Symbolic Logic*. 2006. № 12(2). P. 219-240.

⁴⁵⁴Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. *The Psychology of Computer Vision* / ed. by P. H. Winston. New York: McGraw-Hill, 1975. P. 261.

⁴⁵⁵Craik K. J. W. *The Nature of Explanation*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1943. 136 p.

⁴⁵⁶Johnson-Laird P. N. *Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 513 p.

⁴⁵⁷Groom D. *An Introduction to Cognitive Psychology: Processes and Disorders*. London/New York: Psychology Press, 1999. P. 4.

⁴⁵⁸Bartlett F. C. *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, [1932] 1967. 317 p.

Філософське уявлення про схеми сягає І. Канта⁴⁵⁹ та розвивається у гештальт-психології⁴⁶⁰. Ж. Піаже вперше окреслив цей термін у 1923 р., позначаючи ним *схеми дії*, що відрізнялися від фігуративних (репрезентативних) схем, хоча разом їх можна розглядати як *схематичну дуальність*⁴⁶¹. Теорію схем популяризовано в психології та освітній галузі завдяки праці британського психолога Ф. Бартлетта⁴⁶², який використовував термін *схема тіла*, запропонований невропатологом Г. Хедом, щоб пояснити несвідомі зміни деталей народної казки. Експериментально було доведено, що процес запам'ятовування не репродуктивний, а конструктивний і заснований на створенні внутрішнього образу (схеми) довкілля під час запам'ятовування осмисленого матеріалу (оповіді). Педагогічний психолог Р. С. Андерсон розширив поняття до теорії схем, що дало поштовх до використання термінів опису схеми, наприклад, *фрейм* (англ. *frame*), *сцена* (англ. *scene*) та *сценарій* (англ. *script*)⁴⁶³.

У *когнітивній науці* схема репрезентує модель мислення чи поведінки, яка організовує категорії інформації та зв'язки між ними⁴⁶⁴. Схему також зображають як ментальну/психічну структуру попередньо сформованих ідей; утворення, що представляє фрагмент світу, або систему організації та сприйняття нової інформації, — *когнітивну схему*⁴⁶⁵. Схеми впливають на засвоєння нових знань та допомагають зрозуміти світ і довкілля, яке швидко змінюється⁴⁶⁶. Люди організовують нове сприйняття у вигляді схем, оскільки більшість ситуацій

---

⁴⁵⁹Semino E. Language and World Creation in Poems and Other Texts. London: Longman, 1997. 288 p.

⁴⁶⁰Wertheimer M. Laws of Organization in Perceptual Forms // A Source Book of Gestalt Psychology / ed. by W. D. Ellis. London: Routledge & Kegan Paul, [1923] 1938. P. 71-88.; Koffka K. Principles of Gestalt Psychology. London: Kegan Paul, 1935. xi+720 p.

⁴⁶¹Piaget J. Psychology // The Monist. 1926. № 36(3). P. 430-455.

⁴⁶²Bartlett F. C. Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology. Cambridge: Cambridge Univ. Press, [1932] 1967. 317 p.; Iran-Nejad A., Winsler A. Bartlett's Schema Theory and Modern Accounts of Learning and Remembering // The Journal of Mind and Behavior. 2000. № 21(1/2). P. 5-35.

⁴⁶³Santibáñez F. The Object Image-Schema and Other Dependent Schemas // Atlantis. 2002. Vol. 24. № 2. P. 183-201.

⁴⁶⁴DiMaggio P. Culture and Cognition // Annual Review of Sociology. 1997. № 23. P. 263-287.; Boutyline A., Soter L. K. Cultural Schemas: What They Are, How to Find Them, and What to Do Once You've Caught One // American Sociological Review. 2021. № 86(4). P. 728-758.

⁴⁶⁵McVee M. B., Dunsmore K., Gavelek J. R. Schema Theory Revisited // Review of Educational Research. 2005. № 75(4). P. 531-566.; Axelrod R. Schema Theory: An Information Processing Model of Perception and Cognition // The American Political Science Review. 1973. № 67(4). P. 1248-1266.

⁴⁶⁶Bracher M. Schema Criticism: Literature, Cognitive Science, and Social Change // College Literature. 2012. № 39(4). P. 84-117.

вимагають автоматичного мислення. Схеми упорядковують наявні знання та створюють основу для майбутнього розуміння. Приклади схем охоплюють: когнітивні схеми, ментальні моделі, соціальні схеми, стереотипи, соціальні ролі, сценарії, світогляд, евристики та архетипи⁴⁶⁷. Одним із видів схем є схеми-образи (англ. *image* — *образ*) — повторювані моделі фізичного досвіду⁴⁶⁸. Приклади схем-образів охоплюють поняття *стримування, підтримки, балансу, орієнтації* (вгору/вниз), *цілого/частини*, руху шляхом *джерело → ціль*. Схема-образ, яка має просторову структуру, є найважливішою в когнітивній семантиці. Такі схеми-образи, як *контейнер, джерело → шлях → ціль* та *зв'язок* є одними з найбільш фундаментальних носіїв значення⁴⁶⁹. Більшість схем-образів є пов'язаними з кінесичними переживаннями, структуруючи досвід взаємодії зі світом за допомогою метафори⁴⁷⁰. Концепти є схемами-образами в тому випадку, якщо вони є абстрактними утвореннями або формують та організують інформацію на високому рівні деталізації.

У межах *когнітивної психології*, схема — це структура даних для представлення загальних понять/концептів, що зберігаються в пам'яті⁴⁷¹. Схема узагальнює поняття, які лежать в основі предметів, ситуацій, подій, дій, послідовності подій та послідовності дій. Схеми є когнітивними структурами вищого порядку, від яких залежать людські знання і навички⁴⁷². Вони відіграють вирішальну роль у забезпеченні взаємодії нового та набутого знання під час сприйняття, мовлення, мислення та запам'ятовування. Важливими, на думку Д. Румельхарта, є такі особливості схем: (1) наявність змінних; (2) можливість взаємного вбудовування; (3) представлення знань на всіх рівнях абстракції; (4) репрезентація знання, а не його

---

⁴⁶⁷Georgeon O. R., Ritter F. E. An Intrinsically Motivated Schema Mechanism to Model and Simulate Emergent Cognition // *Cognitive Systems Research*. 2011. № 15-16. P. 73-92.

⁴⁶⁸Reed S. K. A Taxonomic Analysis of Abstraction // *Perspectives on Psychological Science*. 2016. № 11(6). P. 817-837.

⁴⁶⁹Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago/London: Chicago Univ. Press, 2003. 242 p.

⁴⁷⁰Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics*. Vol. 1. *Concept Structuring Systems*. Cambridge: MIT Press, 2000a. 574 p.; Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things*. Chicago: Chicago Univ. Press, 1987. 632 p.

⁴⁷¹Rumelhart D. E., Ortony A. The Representation of Knowledge in Memory // *Schooling and the Acquisition of Knowledge* / ed. by R. C. Anderson, R. J. Spiro, W. E. Montague. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1977. P. 101.

⁴⁷²Brewer W. F., Nakamura G. V. The Nature and Functions of Schemas // *Handbook of Social Cognition* / ed. by R. S. Wyer, T. K. Srull, Vol. I. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1984. P. 120.

визначення; (5) відтворення активного процесу; (6) забезпечення розпізнавання, опрацювання якого спрямоване на оцінку відповідності схем даних⁴⁷³.

Теорія штучного інтелекту на основі схем пояснює, як читач робить висновки, використовуючи загальні знання при опрацюванні окремих частин тексту. Схеми є важливими структурами встановлення узгодженості тексту, вони є динамічними: накопичують деталі та змінюються під час набуття людиною досвіду⁴⁷⁴. Обчислювальна площина розуміння була в центрі уваги праць Р. Шенка та Р. Абельсона, які використовували термін *сценарій* для позначення ситуативних знань⁴⁷⁵. Сценарій — це тимчасово впорядкована схема; він описує знання читача про стереотипність послідовності подій, «які визначають добре відому ситуацію»⁴⁷⁶. Р. Шенк розкрив поняття сценарію як динамічного інструмента опрацювання дискурсу, поділивши його на частини (пакети організації пам'яті), які за необхідності можна об'єднати в більші за обсягом структури⁴⁷⁷.

Окрім структури послідовності подій, більшість сценаріїв мають додаткові *слоти*, що описують *ролі* (клієнти, офіціанти, кухарі), *реквізит* (меню, стіл, їжа, гроші, рахунок), *умови входу* (клієнт голодний, у ресторані є їжа) та *результати* (клієнт більше не голодний, в ресторані менше їжі) у межах сценарію. *План* складається зі знань про набір дій, необхідних для досягнення цілей і використовується під час нестереотипних подій, коли немає відповідного сценарію розуміння ситуації⁴⁷⁸. Читач звертається до сценаріїв під час опрацювання ним дискурсу. Зв'язок між текстами та схемами двосторонній: схеми визначають основні правила того, як дискурс буде інтерпретований — дискурс може спонукати

---

⁴⁷³Rumelhart D. E. Schemata and the Cognitive System // Handbook of Social Cognition / ed. by R. S. Wyer, T. K. Srull. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1984. P. 169.

⁴⁷⁴Schank R. C., Roger C. Dynamic Memory: A Theory of Reminding and Learning in Computers and People. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 272 p.

⁴⁷⁵Sanford A. J., Garrod S. C. Understanding Written Language: Explorations in Comprehension Beyond the Sentence. Chichester: Wiley, 1981. 224 p.

⁴⁷⁶Schank R. C., Abelson R. P. Scripts, Plans, Goals and Understanding. Hillsdale: Erlbaum, 1977. P. 422.

⁴⁷⁷Schank R. C., Roger C. Dynamic Memory: A Theory of Reminding and Learning in Computers and People. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 272 p.

⁴⁷⁸Cook G. Discourse and Literature: The Interplay of Form and Mind, 1994. Oxford Univ. Press. P. 182-184. Bower G., Black J. B., Turner T. J. Scripts in Memory for Text // Cognitive Psychology. 1979. № 11. P. 177-220.

читача змінювати наявні схеми та створювати нові плани під час розгортання сценарію з метою досягнення смислу/змісту.

Лінгвісти, психологи та наратологи використовують теорію схем, щоб пояснити інтерпретацію тексту, коли окремо дискурс не надає усієї інформації, необхідної для його опрацювання⁴⁷⁹, оскільки пізнання не існує як ізольований процес всередині індивіда, а є соціокультурним за своєю суттю⁴⁸⁰. Р. Інгарден покликається на *плями невизначеності*⁴⁸¹ та вважає, що у сприйнятті існує шар *схематизованих аспектів* літературних художніх творів — ці ідеї були згодом розпрацьовані В. Ізером⁴⁸² та М. Штернбергом⁴⁸³, який використовує поняття *експозиційні прогални*, згідно з якими читач самостійно завершує конструювання художньої дійсності через проєкцію інтерпретації та розуміння ХПТ. Художній текст не може описати усіх дій, діяльності персонажів та ситуативної інформації, необхідної читачеві для її осмислення. Якщо нові обставини та події суперечать набутих, утворених схемам, то їх можна *налаштувати*⁴⁸⁴, ураховуючи нові деталі та узагальнення. Схеми та сценарії передбачають заповнення прогалин в знаннях читача, що позначають терміном *заповнення пробілів* (англ. *gap-filling*). Художньому твору властива неповнота суб'єкта й неповнота структури, яка становить суттєве значення для його розуміння.

Когнітивна схема є засобом моделювання констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ, інтегруючи знання про нарративні рівні тексту та досвід невербальної комунікації/поведінки. Когнітивна схема забезпечує розпізнавання даних, варіативність елементів та нарративних рівнів, гнучкість будови; поєднує розуміння тексту у перспективі структурованого об'єкта пізнання з внутрішніми психічними структурами індивіда-читача.

---

⁴⁷⁹Sadoski M. Reading Comprehension is Embodied: Theoretical and Practical Considerations // Educational Psychology Review. 2018. № 30(2). P. 331-349.

⁴⁸⁰Cole M. Cultural Psychology: A Once and Future Discipline. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1996. P. 136.

⁴⁸¹Ingarden R. The Literary Work of Art: An Investigation on the Borderlines of Ontology, Logic, and Theory of Literature / transl. by G. G. Gabrowicz. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973b. 415 p.

⁴⁸²Iser W. The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response. Johns Hopkins Univ. Press, 1980. 224 p.

⁴⁸³Sternberg M. Expository Modes and Temporal Ordering in Fiction. Johns Hopkins Univ. Press, 1978. 338 p.

⁴⁸⁴Rumelhart D. E. Schemata: The Building Blocks of Cognition // Theoretical Issues in Reading Comprehension / ed by R. Spiro, B. Bruce, W. Brewer. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1980. P. 52.

2.2.2. Фрейм як засіб моделювання стереотипного знання. Поняття *фрейм* (англ. *frame* — *рамка, каркас*) є співзвучним з поняттям *схема*, однак має інше джерело походження — воно виникає як технічний метод штучного інтелекту на основі логіки. Філософія розуму (англ. *philosophy of mind*) надала цьому термінові ширшого тлумачення та зосередилася на інтерпретації фрейму у когнітивній науці.

Д. Деннет першим виявив проблему фрейму у філософії, пов'язуючи її з «оновленням переконань про світ людиною як суб'єктом пізнання»⁴⁸⁵. Дж. Фодор порушує те саме питання: «як програма машини визначає, які переконання (англ. *beliefs*) комп'ютерна програма має переоцінити, урахувуючи заданий курс дій?»⁴⁸⁶ Однією з філософських спадщин теорії фрейму є те, що вона привернула увагу до низки ідей, пов'язаних із *холізмом*, або *інформаційним розблокуванням даних* (англ. *informational unencapsulation*)⁴⁸⁷. Фрейм у розумінні штучного інтелекту будує об'єкт з використанням логіки першого порядку (набору формальних систем, які використовують в математиці, філософії, лінгвістиці та інформатиці) для вираження фактів про світ комп'ютерними пристроями.

Вивчення та аналіз фреймів (англ. *frame analysis; framing*)⁴⁸⁸ є теоретичним підходом у галузі комунікації, медіа та політиці. Аналіз фреймів — це міждисциплінарний метод аналізу соціальних наук, що звертає увагу на способи розуміння людьми ситуацій та діяльності; розглядає зображення, стереотипи, метафори, учасників комунікативної взаємодії та повідомлення, зважаючи на важливість і причини вибору цих компонентів⁴⁸⁹. Наукові спостереження та розвідки Е. Гоффмана щодо аналізу фреймів у структурі соціального досвіду були розпрацьовані в теорії соціального руху⁴⁹⁰.

---

⁴⁸⁵Dennett D. C. *Brainstorms: Philosophical Essays on Mind and Psychology: [40th Anniversary Edition]*. Cambridge, MA: MIT Press, 2017. P. 125.

⁴⁸⁶Fodor J. A. *The Modularity of Mind*. Cambridge, MA: MIT Press, 1983. P. 114.

⁴⁸⁷Fodor J. A. *The Mind Doesn't Work That Way: The Scope and Limits of Computational Psychology*. Cambridge, MA: MIT Press, 2000. 126 p.

⁴⁸⁸Nelsen T. E., Oxley Z. M., Clawson R. A. *Toward a Psychology of Framing Effects* // *Political Behavior*. 1997. № 19 (3). P. 221-246.

⁴⁸⁹Matthes J. *What's in a Frame? A Content Analysis of Media Framing Studies in the World's Leading Communication Journals* // *Journalism and Mass Communication Quarterly*. 2009. № 386 (2). P. 349-367.

⁴⁹⁰Goffman E. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern Univ. Press, 1974. 600 p.

У літературознавстві *фреймова оповідь* (англ. *frame tale, frame narrative, sandwich narrative, або intercalation*) — це літературний прийом, який слугує доповненням до *оповіді в оповіді*, де вступна або головна оповідь створює основу для виокремлення іншої оповіді або засіб виокремлення коротших оповідань⁴⁹¹. Фреймова оповідь *веде* читача від першої історії до другої чи кількох інших історій у ній самій⁴⁹². Фреймову оповідь також використовують для інформування читача про другорядну оповідь⁴⁹³.

Фреймова семантика є дослідницькою програмою в емпіричній семантиці, яка аналізує значення слів, підкреслюючи безперервність, а не розриви між мовою та досвідом. Ідея семантики, пов'язаної з поняттям фрейму, відрізняється від стандартного підходу формальної семантики на основі семантичних ознак та умов істинності⁴⁹⁴. Галузь фреймової семантики надає тлумачення того, як значення структуровані та пов'язані зі словами в семантичній структурі та як вони забезпечують доступ до концептуальної системи — переліку організованих знань людини в логічній взаємодії з навколишнім світом⁴⁹⁵.

Фреймова семантика пояснює зв'язки між словами не як структурні семантичні зв'язки (гіпонімія, синонімія, антонімія), а як взаємозалежність між словами на основі базових знань, які люди набувають завдяки досвіду та зберігають у довгостроковій перспективі пам'яті. «Стосовно значення слів, фреймову семантику розглядають як зусилля зрозуміти, яку причину могла знайти мовленнєва спільнота для створення категорії, окресленої словом, а також пояснити значення слова шляхом представлення та уточнення цієї причини»⁴⁹⁶. Окрім системних взаємозв'язків між словами та відповідними базовими концептами, фреймова семантика доводить, що знання ґрунтується на взаємодії людини з іншими та зі

---

⁴⁹¹Frow J. The Literary Frame // Journal of Aesthetic Education. 1982. № 16(2). P. 25.

⁴⁹²Puschmann-Nalenz B. Reconceptualisation of Frame Story and Nested Narrative in 21st Century Novels: The Fall of Troy and Ragnarok // AAA: Arbeiten Aus Anglistik Und Amerikanistik. 2016. № 41(2). S. 49–72.

⁴⁹³Cummings D. E., Cummings D. Frame Tale // Conradiana. 1970. № 3(1). P. 80.

⁴⁹⁴Fillmore Ch. Frame Semantics // Linguistics in the Morning Calm: Selected Papers from SICOL-1981. Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982. P. 114.

⁴⁹⁵Evans V., Green M. Cognitive Linguistics: An Introduction. 1st ed. London: Routledge, 2018. 856 p.

⁴⁹⁶Fillmore Ch. Frame Semantics // Linguistics in the Morning Calm: Selected Papers from SICOL-1981. Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982. P. 112.

світом. Відтак фрейми — це попередні очікування та знання про світ, що постійно змінюється, відповідно до інформації, яку отримує мозок від органів чуттів.

Фрейм, за М. Мінським, — це структура даних для представлення стереотипної ситуації — «досвід сприйняття активує структури фрейму, отримані у результаті набутого досвіду»⁴⁹⁷. Теорія фреймів М. Мінського належить до декількох сфер: контролю думки, уяви, мовлення, розуміння оповіді, навчання, пам'яті та візуалізації⁴⁹⁸. Кожний фрейм містить різні види інформації. Частина цієї інформації є про те, як користуватися фреймом.

Фрейм — це мережа вузлів і зв'язків у формі *скелету*, що містить пропуски, або слоти, які мають бути заповнені. *Верхні рівні* фрейму є фіксованими та представляють те, що завжди відповідає дійсній передбачуваній ситуації *за замовчуванням* (англ. *default assignment*). Нижні рівні мають низку *терміналів* — *слотів*, що призначені для конкретних зразків, або даних⁴⁹⁹. Загальне та конкретне знання про об'єкт утворює ієрархічну структуру *суперфрейм* → *фрейм* → *субфрейм*. Кожний термінал «висуває» умови, яким відповідають завдання, що є меншими *субфреймами*. Прості умови визначаються маркерами, які вказують на об'єкт, або субфрейм конкретного типу. Складніші умови формують зв'язки між об'єктами, що належать терміналам⁵⁰⁰. Пов'язані фрейми є стійкою, залежною системою фреймів. Різні системи фреймів мають однакові термінали, що уможлиблює координацію інформації, зібрану з багатоманітних джерел.

Системи фреймів є узгодженими з інформаційно-пошуковою мережею. Якщо запропонований фрейм не може бути адаптованим до реальності — коли суб'єкт не може знайти призначення терміналів, які належним способом відповідають умовам маркера терміналу, — мережа забезпечує заміну фрейму. Міжфреймові конструкції уможлиблюють способи представлення знань про факти, аналогії та інформацію, долучену до розуміння (англ. *understanding*). Як тільки фрейм пропонується для представлення ситуації, розпочинається процес

---

⁴⁹⁷Minsky M. The Society of Mind. New York/London: Simon & Schuster, 1988. 340 p.

⁴⁹⁸Hillis D., McCarthy J., Mitchell T. M., Mueller E. T., Riecken D., Sloman A., Winston P. H. In Honor of Marvin Minsky's Contributions on his 80th Birthday // AI Magazine. 2007. № 28 (4). P. 103-110.

⁴⁹⁹Minsky M. The Society of Mind. New York/London: Simon & Schuster, 1988. P. 245.

⁵⁰⁰Minsky M. A Framework for Representing Knowledge // Artificial Intelligence. 1974. № 306. P. 2.

узгодження, який надає значення терміналам кожного фрейму відповідно до маркерів — констант досвіду *невербального*. Процес узгодження частково контролюється інформацією, пов'язаною з фреймом оповіді та знаннями про поточні цілі системи⁵⁰¹. Так, у романі «*All the Light We Cannot See*» у одній із сюжетних ліній (може бути представлена фреймовою схемою або фреймом), автор-наратор розповідає про виникнення воєнної ситуації в місті Сент-Мало. Однак, замість того, щоб просто описати факти, автор використовує міжфреймові конструкції, які дають змогу читачеві розуміти ситуацію через призму досвіду різних персонажів, таких як військові, мешканці міста, чи діти, що виживають. Ці конструкції уможливають узгодження різних фреймів або фреймових схем, дають змогу читачеві формувати комплексне уявлення про воєнні події та їх вплив на різних персонажів. Процес узгодження відбувається через константи досвіду *невербального*, які є елементами смислу ХПТ, що дає змогу читачеві призначати значення терміналам кожного фрейму, цілісно їх сприймати, надавати оцінне значення та відчувати емотивну глибину ситуації. Системи фреймів допомагають автору-наратору створити багатоаспектний наратив, який об'єднує різноманітні точки зору та знання про війну, надаючи читачеві всеосяжне розуміння ситуації.

Услід за М. Мінським, беручи до уваги фреймову схему як систему фреймів, доходимо висновку про те, що логічне міркування не є достатньо гнучким, щоб слугувати основою мислення: ефективними є евристичні методи у вигляді схематичних утворень, які є інструментом узгодження констант досвіду *невербального* як мовних позначень, зі способами їхнього представлення та використання в дискурсі ХПТ.

2.2.3. Фреймова схема як засіб моделювання наративу. У площині наративу теорія схем як когнітивний еквівалент текстової оповідної граматики мала важливе значення для пояснення заповнення пробілів у читанні та стосовно знань читача про загальну структуру оповідей, які називають «схемами оповіді»⁵⁰².

---

⁵⁰¹Ibid. cit. P. 3.

⁵⁰²Mandler J. M. *Stories, Scripts, and Scenes: Aspects of Schema Theory*. Lawrence Erlbaum, 1984. 144 p.

Схеми сюжетів містять очікування щодо того, як розгортатиметься оповідь, однак психологи мають сумнів, чи існують когнітивні структури поза межами загального міркування читача-інтерпретатора⁵⁰³.

Знання у формі текстів тлумачать як аналіз «суперкогерентності» (термін Р.А. де Богранда⁵⁰⁴) задля тематичної обізнаності у постулюванні схем для конкретних жанрів⁵⁰⁵ та в перевірці знань міжтекстових покликань⁵⁰⁶. Теорію схем залучають для побудови нових теорій як характеристику оповіді. М. Флудерник використовує схему у визначенні поняття *наративності*, припускаючи, що когнітивні параметри, або «істотний прототиповий людський досвід»⁵⁰⁷, є основним критерієм утворення оповіді, а не послідовністю дій. У схемній моделі «можуть існувати наративи без сюжету, але не може бути наративів без людини, активного суб'єкта сприйняття, що має досвід»⁵⁰⁸.

У гендерній стилістиці розглядають схеми, які кидають виклик текстам, написаних чоловіками/жінками⁵⁰⁹. У гумористичній непоєднувані схеми вивчають як джерело гумору⁵¹⁰. У детективах і містичних оповідях підказки приховані як описи, що не узгоджені зі схемою, однак інформація, яку додають згодом, її доповнює⁵¹¹. Під час аналізу наукової фантастики⁵¹² та абсурдистських текстів⁵¹³, теорія схем пояснює, як створюються альтернативні/хімерні світи.

---

⁵⁰³Black J. B., Wilensky R. An Evaluation of Story Grammars // *Cognitive Science*. 1979. № 3. P. 213-230.; Johnson-Laird P. *Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 513 p.

⁵⁰⁴Beaugrande R de. Schemas for Literary Communication // *Literary Discourse: Aspects of Cognitive and Social Psychological Approaches* / ed. by L. Halasz. Berlin: de Gruyter, 1987. P. 49-99.

⁵⁰⁵Fludernik M. *Towards a Natural Narratology*. L.: Routledge, 1996. 454 p.

⁵⁰⁶Eco U. *The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*. Indiana Univ. Press, 1979. 273 p.

⁵⁰⁷Fludernik M. *Towards a Natural Narratology*. London: Routledge, 1996. P. 12.

⁵⁰⁸Ibid. cit. P. 13.

⁵⁰⁹Mills S. *Feminist Stylistics*. London: Routledge, 2016. P. 187-194.

⁵¹⁰Hidalgo-Downing L. *Negation, Text Worlds, and Discourse: The Pragmatics of Fiction*. Stamford/Connecticut: Ablex, 2000. xxi+225 p.; Simpson P. *On the Discourse of Satire: Towards a Stylistic Model of Satirical Humour*. Amsterdam: Benjamins, 2003. 257 p.

⁵¹¹Alexander M. *Cognitive-Linguistic Manipulation and Persuasion in Agatha Christie*, M. Phil. Thesis. Glasgow: Univ. of Glasgow, 2006. 109 p.

⁵¹²Stockwell P. *Schema Poetics and Speculative Cosmology* // *Language and Literature*. 2003. № 12.3. P. 252-271.

⁵¹³Semino E. *Language and World Creation in Poems and Other Texts*. London: Longman, 1997. 288 p.

Д. Герман визначає *нарративність*⁵¹⁴ — термін для позначення відмінності між *оповідями* та *неоповідями* — за допомогою поняття сценаріїв. Оскільки сценарії представляють тільки стереотипну та очікувану інформацію, прогалини в тексті, які надає сценарій, не є винятковими, отже, не створюють нарративів. Там, де прогалина не заповнена стереотипною інформацією, вона «фокусує увагу на незвичайному та чудернацькому»⁵¹⁵ і вимагає оповідного пояснення. Наративність є бінарною характеристикою, на відміну від градуйованої природи нарративу.

Максимальної нарративності досягають балансуванням відповідної кількості *канонічності й порушення*⁵¹⁶. Якщо більшість подій в оповіді є стереотипними, вони будуть нерозказаними нараторами та/або нецікавими, однак якщо події занадто незвичайні, текст може не сприйматися читачем як оповідь. Щодо відхилень від сценаріїв, використовують термін *подієвість* та розглядають ці відхилення як несподівані події та випадки, коли очікувана подія не відбувається⁵¹⁷. Відхилення є очевидними в контексті культурно-історичних чинників, які послуговуються схемами для оцінки ступеня відхилення від стереотипної ситуації/події, виявленої в художньому дискурсі.

Теорія схем охоплює дискусію про *літературність*, яку розуміють як «відхилення/девіацію дискурсу, стверджуючи, що нарратив набуває літературного статусу, коли він спричиняє зміну в схемах читача»⁵¹⁸. Літературний дискурс є оновленням схеми, тобто старі схеми руйнуються; між наявними схемами створюються нові зв'язки, на відміну від «збереження або зміцнення схеми як форми дискурсу»⁵¹⁹. Теорія літературності переплітається з формалістичною ідеєю дефаміліаризації як істотної риси літературного письма та осмислення змісту художнього тексту⁵²⁰. ХПТ може і заперечувати, і підтверджувати переконання читача щодо невербальної комунікації/поведінки, пропонуючи шкалу оновлення

---

⁵¹⁴Herman D. *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*. Univ. of Nebraska Press, 2002. P. 85-86.

⁵¹⁵Ibid. cit. P. 90.

⁵¹⁶Bruner J. *The Narrative Construction of Reality* // *Critical Inquiry*. 1991. № 18. P. 1-21.

⁵¹⁷Hühn P., Kiefer J. *The Narratological Analysis of Lyric Poetry: Studies in English Poetry from the 16th to the 20th Century*. Berlin: Walter de Gruyter, 2005. 259 p.

⁵¹⁸Cook G. *Discourse and Literature: The Interplay of Form and Mind*, 1994. Oxford: Oxford Univ. Press. P. 182.

⁵¹⁹Ibid. cit. P. 191

⁵²⁰Ibid. cit. P. 192.

складних схем⁵²¹. Однак це залежить від історичного періоду: під час середньовіччя домінувало припущення про правдивість, правильність, нормативність тогочасних схем; у сучасну добу, навпаки, відхилення є поширенішими⁵²².

Нині автор-наратор зважає на «ствердження схеми, її значення для читацького визнання знайомого досвіду в ХПТ»⁵²³. Емоції та оцінне ставлення читача, зумовлені константами досвіду *невербального*, допомагають зрозуміти та інтерпретувати смисл ХПТ; емоції стимулюють створення нових схем, а не є наслідком їхнього когнітивного опрацювання у результаті сприйняття оповіді читачем⁵²⁴. У стилістиці одне з основних застосувань теорії схем — це опис *стилю розуму* (англ. *mind style*)⁵²⁵, який використовує лінгвістичний аналіз, щоб вивчити мисленнєві уявлення персонажів, які намагаються досягнути навколишній світ⁵²⁶. Техніка, яку використовують письменники, полягає в недостатній конкретизації покликання на ключові аспекти контексту дій персонажа, щоб передати його нерозуміння, або невизначеність, тому автор-наратор має надавати читачеві достатньо підказок для інтерпретації ситуації за допомогою знайомих схем, використовуючи константи досвіду *невербального*. А. Палмер виходить за межі зосередження на особливих типах стилю мислення та доводить, що все вигадане належить когнітивно сконструювати за допомогою «продовження — фреймів свідомості»⁵²⁷, щоб об'єднати різноманітні думки окремих персонажів.

Останніми роками акцент у межах когнітивного вивчення наративу змінився. Теорія схем є важливою, але зростає інтерес до того, як читачеві необхідно доповнити загальні знання накопиченими знаннями із самого тексту, — константами досвіду *невербального*, які К. Еммот називає *текстовим знанням*.

---

⁵²¹Semino E. *Language and World Creation in Poems and Other Texts*. London: Longman, 1997. 288 p.

⁵²²*Ibid.* cit. P. 88.

⁵²³Jeffries L. *Schema Theory and White Asparagus: Cultural Multilingualism among Readers of Texts // Language and Literature*. 2001. № 10. P. 325-343.; Lotman J. M. *The Structure of the Artistic Text / transl. by G. Lenhoff, R. Vroon*. Michigan: Univ. of Michigan, 1977. P. 288-296.

⁵²⁴Miall D. S. *Beyond the Schema Given: Affective Comprehension of Literary Narratives // Cognition and Emotion*. 1989. № 3. P. 55-78.

⁵²⁵Fowler R. *Linguistic Criticism*. Oxford: Oxford Univ. Press, [1986] 1996. 224 p.

⁵²⁶Semino E. *Mind Style // Encyclopedia of Language and Linguistics / ed. by E. K. Brown, A. Anderson*. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. P. 142-148.

⁵²⁷Palmer A. *Fictional Minds (Frontiers of Narrative)*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 276 p.

Дослідниця стверджує, що читач має не тільки будувати ментальні/психічні моделі, — *контекстні фрейми* — використовуючи ці знання, але оновлювати уявлення, коли це необхідно, і використовувати інформацію на наступних етапах конструювання смислу з метою розуміння художньої оповіді⁵²⁸.

Схожі ідеї подибуємо в аналізі наративних світів Р.Герріга⁵²⁹, теорії текстового світу П. Верта⁵³⁰ і представленні оповідних світів Д. Германа⁵³¹. Теми подальших наукових розвідок охоплюють вивчення взаємозв'язку між знаннями загальної схеми оповіді та знаннями про невербальну комунікацію/поведінку; способи побудови когнітивної схеми з метою реалізації констант досвіду *невербального* як об'єктивованого знання у дискурсі ХПТ. Наративні теорії, які використовують поняття схеми, необхідні для встановлення того, як загальне знання походить із реального світу та яку роль воно відіграє для побудови художніх світів.

2.3. Константи досвіду *невербального*: ментальні/психічні моделі лінгвістичного вияву

Константи досвіду *невербального*, вербалізована та актуалізована структура знання у дискурсі ХПТ, яка об'єктивована в когнітивній сфері, набуває вигляду лінгвістичної репрезентації у відповідній ментальній/психічній моделі, як-от: фреймовій, актантній, або схемній. Загальним принципом цих моделей є визнання того, що сукупність мовних засобів як констант досвіду *невербального*, що формують поверхневу структуру тексту, здатна активізувати при його сприйнятті ментальну/психічну модель як структуроване знання про невербальну комунікацію/поведінку⁵³².

---

⁵²⁸Emmot C. Narrative Comprehension: A Discourse Perspective. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. 336 p.

⁵²⁹Gerrig R. J. Experiencing Narrative Worlds: On the Psychological Activities of Reading. New York: Routledge, 2018. 238 p.

⁵³⁰Werth P. Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse / ed. by M. Short. London: Longman, 1999. 390 p.

⁵³¹Herman D. Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2002. xvi+452 p.

⁵³²Stockwell P. Schema Poetics and Speculative Cosmology // Language and Literature. 2003. № 12.3. P. 252-271.

Поняття поверхневих та глибинних фреймів М. Мінського є співзвучним з поняттями поверхневих та глибинних актантів та функцій (нарративних схем) А.-Ж. Греймаса, нарративним схематизуванням та конкретизацією Р. Інгардена — локальним та глобальним конструюванням оповіді. Мета лінгвістичного аналізу в контексті будь-якої ментальної моделі полягає у знаходженні спеціальних мовних індикаторів, дискурсних маніфестацій, або *випадкових висловів*⁵³³, — констант досвіду *невербального* — задля конструювання більших та глобальніших дискурсно-орієнтованих конструкцій — когнітивних схем, що у своїй синергетичній взаємодії уможливають розуміння та інтерпретацію смислу ХПТ.

2.3.1. Фреймова схема констант досвіду *невербального*. Можливість виявлення констант досвіду *невербального* у просторі дискурсу ХПТ зумовлена тим, що семантика відбиває основні категорії та структури моделей пізнання дійсності⁵³⁴. При створенні чи декодуванні тексту застосовують не власне мову, а знання, які виражаються та передаються нею⁵³⁵. Когнітивна схема реалізації констант досвіду *невербального* спирається передусім на вивчення особливостей мовних одиниць, актуалізованих у дискурсі ХПТ носіїв значень, що виявляються як фреймова модель, або фреймова схемна модель.

Поняття фреймової схеми М. Мінського виникає з ідеї про те, що підходи до вивчення штучного інтелекту та психології були локальними та неструктурованими у практичному або феноменологічному використанні. М. Мінський зауважував, що ланцюжки міркування, мови, пам'яті та сприйняття покликані мати чіткішу структуру; їхній фактичний і процедурний зміст має бути пов'язаний, щоб пояснити силу і швидкість розумової діяльності. Співзвучними цій ідеї є теорії

---

⁵³³Schleifer R. A. J. Greimas and the Nature of Meaning. Linguistics, Semiotics and Discourse Theory. London/New York: Routledge, 2018. P. 89.

⁵³⁴Winograd T. Towards a Procedural Understanding of Semantics // Revue Internationale de Philosophie. 1976. № 30 (117/118 (3/4)). P. 260–303.; Winograd T. Understanding Natural Language // Cognitive Psychology. 1972. Vol. 3. № 1. P. 1-91.; Corcoran J. Schemata: the Concept of Schema in the History of Logic // Bulletin of Symbolic Logic. 2006. № 12(2). P. 219-240.; Jeffries L. Schema Theory and White Asparagus: Cultural Multilingualism among Readers of Texts // Language and Literature. 2001. № 10. P. 325-343.

⁵³⁵Minsky M. A Framework for Representing Knowledge // Artificial Intelligence. 1974. № 306. P. 4.

інтелекту/пізнання: структурування *мікросвітів*⁵³⁶, *проблемного простору*⁵³⁷, *теорія великих структур*⁵³⁸ та спрямування цих теорій на встановлення зв'язку з лінгвістичними структурами.

Суть фреймової схеми М. Мінського полягає в тому, що коли людина зіштовхується з новою ситуацією (або суттєво змінює свій погляд на проблему), вона вибирає з пам'яті *фреймову схему* — знайому когнітивну модель для того, щоб мати змогу адаптуватися до реальності, змінюючи деталі в разі потреби⁵³⁹. Відтак фреймова схема є продуктивною щодо аналізу констант досвіду *невербального* як частини смислу ХПТ, який конкретизований відповідними мовними одиницями в семантичному просторі дискурсу тексту. Всупереч умовному характеру порівняння, М. Мінський узагальнює образ розуміння мови як паралельний до візуалізації⁵⁴⁰. Ключові слова та ідеї дискурсу — константи досвіду *невербального* — активують змістові структури, викликані з пам'яті за замовчуванням. Загальне розуміння дискурсу зумовлює виникнення тимчасових утворень, які відповідають глибинним структурам та можуть перегруповуватися під час динамічного розвитку сюжету як втілення дій персонажів у ХПТ.

Поверхневий семантичний фрейм зосереджений на дії значення слів; кваліфікує та визначає зв'язки щодо елементів оповідного світу: невербальної комунікації/поведінки, персонажів та наратора, траєкторії та стратегії розвитку сюжету, цілей, наслідків та «побічних ефектів» представленої теми. Фреймова модель є продуктивною у вивченні феноменології значення. Мовленнєва діяльність у дискурсі ХПТ охоплює більші структури, ніж граматичні фрейми, які розмивають чіткість синтаксично-семантичної дихотомії⁵⁴¹. Слова можуть прямо характеризувати мовленнєву ситуацію загалом, описати невербальну комунікацію/поведінку

---

⁵³⁶Papert S. Teaching Children to be Mathematicians Versus Teaching About Mathematics // International Journal of Mathematical Education in Science and Technology. 1972. Vol. 3. P. 249-262.

⁵³⁷Newell A., Simon H. A. Human Problem Solving. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1972. xiv+920 p.

⁵³⁸Schank R. C., Colby K. Computer Models of Thought and Language. San Francisco: Freeman, 1973. 464 p.

⁵³⁹Winston P. H. Marvin L. Minsky (1927-2016) // Nature. 2016. Vol. 530. P. 282.

⁵⁴⁰Minsky M. The Society of Mind. New York: Simon & Schuster, 1988. P. 250.

⁵⁴¹Langacker R. W. Review of Meaning and the Structure of Language, by W. L. Chafe // Language. 1972. № 48(1). P. 134-161.

персонажа, представити коментар наратора. Така можливість пов'язує мовлення з процесами мислення та міркування.

Мислення в психологічному розумінні ніколи не є «простим відновленням минулої ситуації, що виникла в результаті перетину інтересів, а є використанням минулого у вирішенні труднощів, які задає теперішнє»⁵⁴², тобто мислення є не репродуктивне, а конструктивне. «Концептуальний процесор» використовує незаповнені слоти, щоб знайти інформацію про невербальну комунікацію/поведінку у реченні для заповнення необхідних прогалін⁵⁴³.

Поверхневий синтаксичний фрейм – це синтаксичні конструкції, які поєднують різні частини мови (передусім іменники, дієслова, прикметники), що виражають емоції персонажа через емотивне значення. Характерними дієсловами для парамови є *said, say, tell, talk, speak, sound, voice*; для кінесирики *go, come, walk, follow, turn* є найчастотнішими у досліджуваних текстах. Важливою є узгодженість щодо прийменників та порядку слів. Оскільки значення висловлювання є закодованим у позиційних і структурних зв'язках між словами та у виборі слів, то мають бути процеси аналізу цих зв'язків у ході побудови структур, які прямо відображатимуть значення, тобто важливими є граматичні теорії, що схематично вказують на зв'язок семантики та синтаксису⁵⁴⁴. Загальною синтаксичною системою є схема *суб'єкт → дія → об'єкт*, згідно з якою дія завжди пов'язана з тим, хто її виконує – виконавцем, або суб'єктом, вираженим власними іменниками чи займенниками. Дія є спрямованою на об'єкт (загальний іменник) і може бути описана чи/або оцінена (прислівники та прикметники). У граматичній/синтаксичній структурі художнього тексту різні частини мають різні синтаксичні функції: *підмет* (власний іменник, займенник) → *дія* (дієслово) → *об'єкт* (загальний іменник) → *означення* (прикметник, прислівник). Функціонуючи в художньому тексті, окремі слова та вислови, часто повторювані та співвідносні, розкривають суттєву

---

⁵⁴²Bartlett F. C. *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, [1932] 1967. 317 p.

⁵⁴³Schank R. C. *Identification of Conceptualizations Underlying Natural Language // Computer Models of Thought and Language* / ed. by R. Schank, K. Colby. San Francisco: Freeman, 1973. P. 152-186.

⁵⁴⁴Minsky M. *A Framework for Representing Knowledge // Artificial Intelligence*. 1974. № 306. P. 24.

інформацію та виражають формальну структуру, яку автор використовує, щоб надати значення ХПТ. Так, характеристика голосу або кінесичної дії у ХПТ потребує і семантичного позначення (*said, go*), і синтаксичної конструкції, що виражає емоції персонажа через емотивне значення (*said loudly, go angrily*).

Теорія аналізу речень⁵⁴⁵ залучає структури, подібні до фреймів; когнітивна граматика оперує поняттям конструкта щодо встановлення схематизованих граматичних зв'язків. Сконцентровані переважно навколо дієслова, частини речення використовуються для створення дієслівного фрейму, відповідно до різних способів поєднання дієслова з іншими частинами мови. Оскільки речення будуються навколо дієслів, то дієслівні фреймові структури є виправданими під час аналізу мовних висловів, що представляють константи досвіду *невербального* як дію, або розгортання сюжету.

У дискурсі ХПТ дієслівно-центричні структури стають підпорядкованими або зникають. Отже, в розумінні смислу ХПТ, синтез дієслівної структури констант досвіду *невербального* є необхідним, але перехідним етапом⁵⁴⁶. Після того, як речення стає зрозумілим, отримані семантичні та синтаксичні утворення мають бути перенесені на дискурсний рівень фрейму *невербальної* комунікації/поведінки, щоб створити загальнішу картину. *Невербальна* дія, яка є головною у конкретному реченні, виконує роль допоміжної у характеристиці *невербальної* комунікації/поведінки персонажів у загальному сюжеті оповіді.

Глибинний тематичний фрейм. Тема, або топік, є сценою, дією, характеристикою *невербальної* комунікації/поведінки персонажа. Тематичний фрейм зумовлює взаємодію між лінгвістичними й нелінгвістичними репрезентаціями — мислення та міркування передбачають перетворення знань про *невербальну* комунікацію/поведінку у мовну форму: константи досвіду *невербального* в дискурсі художнього тексту. Фрейми, пов'язані зі значенням слів (іменників або дієслів), є зосередженням концентрованого представлення знань про те, як різні константи досвіду *невербального* пов'язані між собою та як вони функціонують, актуалізуючи

⁵⁴⁵Fillmore C. J. The Case for Case // Universals in Linguistic Theory / ed. by E. Bach, R. T. Harms. Chicago: Hot Rinehart and Winston, 1968. 210 p.

⁵⁴⁶Minsky M. A Framework for Representing Knowledge // Artificial Intelligence. 1974. № 306. P. 29.

відповідні теми та концепти ХПТ. Наявність механізмів, які могли б використовувати ці структури для мислення та для мовлення, має переваги. Одне речення може визначати термінали, приєднувати субфрейми, застосовувати перетворення або спричиняти заміну фрейму глибинного рівня⁵⁴⁷. Елементи смислу ХПТ — константи досвіду *невербального* — є зрозумілими тільки тоді, коли загальні лінгвістичні значення взаємодіють з імпліцитними та експліцитними дискурсними «позначками», що визначають термінал або субфрейм розгортання сюжету. Відповідна лексика актуалізує поняття, які розкривають концепти ХПТ.

Глибинний наративний фрейм — це схематична форма для типових оповідей, пояснень та аргументів, що пов'язана з точкою зору (оповіддю від першої або третьої особи) у зв'язку з мовленням/дискурсом персонажів (англ. *character discourse*) ↔ мовленням/дискурсом наратора (англ. *author discourse*), розвитком та формою сюжету. Інтерпретація констант досвіду *невербального* у глибинному наративному фреймі виявляється як відтворення мисленнєво-мовленнєвої діяльності персонажа у формах *прямого (П)*, *непрямого (НП)* та *невласне-прямого мовлення (НПМ)* й оповідної манери наратора. Константи досвіду *невербального* формують «чуже мовлення», а відтак позначають зміщення наукового фокуса уваги від «вивчення мовлення в художньому тексті до вивчення мисленнєво-мовленнєвої поведінки текстових антропоморфів, сфери їхнього текстового спілкування»⁵⁴⁸.

Метою наративного фрейму є допомогти читачеві створити новий тематичний фрейм у своїй свідомості через дискурсну актуалізацію мовних засобів позначення констант досвіду *невербального*. Дискурс ХПТ як дихотомія дискурсу наратора та персонажів може бути представлена фреймовим сценарієм, що охоплює початок (читач мало що знає, окрім того, що буде відбуватися розгортання оповіді, але це налаштовує його на вступну частину), середину та кінець⁵⁴⁹. Загальний фрейм оповіді з опертям на динамічне втілення сюжету має слоти констант досвіду *невербального*, персонажів, дій, головних подій та моралі.

⁵⁴⁷Minsky M. A Framework for Representing Knowledge // Artificial Intelligence. 1974. № 306. P. 31

⁵⁴⁸Бехта І. А. Думка у думці як ендофазна форма мовлення в художній проекції персонажного дискурсу // Лінгвістика. 2019. № 1 (40). С. 75.

⁵⁴⁹Phelan J. Experiencing Fiction: Judgments, Progressions, and the Rhetorical Theory of Narrative. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2007. 272 p.

Із плином оповіді інформація передається до суперфреймів, створюючи або ініціюючи сценарій. У деяких випадках можливо прикріпити субфрейм (опис невербальної комунікації/поведінки персонажа) до терміналу у суперфреймі⁵⁵⁰. Речення можуть створювати зв'язки, що обмежують об'єднання наявних терміналів. Константи досвіду *невербального* є актуалізованими в дискурсі як фреймова схема (*семантичний ↔ синтаксичний ↔ тематичний ↔ наративний*), що розгортається одночасно *згори-донизу* або *знизу-вгору*. Кожний фрейм представляє компонент утворення загального смислу оповіді та виявляє відповідну характеристику констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ.

Різні фрейми цієї схеми представляють різні шляхи використання однакової інформації: синтаксичні фрейми спрямовують вибір і композицію речень; лінгвістичні структури на позначення констант досвіду *невербального* розкривають будову фреймових систем. Такі утворення пов'язані з вибором акцентів, або точки зору, через стилістичний вибір автором мовних позначень, доєднання структур речень до тематичної архітекτονіки та зміни загальних концептуальних уявлень, щоб позначити перехід до складніших фреймів розуміння смислу ХПТ та його інтерпретації читачем: *семантичний фрейм* → лексичні позначення констант досвіду *невербального* (жестів, постав, виразів обличчя, характеристик голосу); *синтаксичний фрейм* → граматичні конструкти (поєднання різних частин мови з метою вираження граматичного значення); *тематичний фрейм* → теми та концепти тексту; *нاراتивний фрейм* → дискурс наратора ↔ персонажів (внутрішнє та зовнішнє мовлення; цитований монолог, психонарація, наративний монолог; пряме, непряме, невласне-пряме мовлення) (Рис. 2.2).

---

⁵⁵⁰Minsky M. A Framework for Representing Knowledge // Artificial Intelligence. 1974. № 306. P. 30.

Рис. 2.2. Фреймова схема констант досвіду невербального

Услід за М. Мінським, ми припускаємо, що читач уявляє низки фреймів оповіді, пов'язаних між собою структурами пошуку⁵⁵¹. Передусім читач намагається доєднати нову інформацію до поточного фрейму оповіді, створюючи так званий «коментар-помилку» у разі невдачі. Це змушує його змінювати наявний оповідний фрейм⁵⁵². Попередня приналежність до терміналів може бути дійсною, якщо новий оповідний фрейм має ті самі види терміналів. Але якщо завчасні зв'язки «не спрацьовують», читач має утворити ще один оповідний фрейм⁵⁵³. Якщо цей новий фрейм не є успішним, то читач вибудовує принципово відмінний оповідний фрейм, який є значною інтелектуальною подією, або забуває незрозумілі зв'язки. Константи досвіду *невербального* є фреймом, що охоплює невербальну комунікацію персонажів, реалізуючи динаміку її розгортання у дискурсі ХПТ.

Константи досвіду *невербального* можуть бути вербалізованими усіма різновидами лінгвістичних репрезентацій (не тільки іменниками або дієсловами). Перехідна семантична структура, створена під час синтаксичного аналізу

⁵⁵¹Zurlo F., Cautela C. Design Strategies in Different Narrative Frames // Design Issues. 2014. № 30(1). P. 19–35. <http://www.jstor.org/stable/24267023>.

⁵⁵²Benford C. “Listen to My Tale”: Multilevel Structure, Narrative Sense Making, and the Inassimilable in Mary Shelley’s “Frankenstein” // Narrative. 2010. № 18 (3). P. 324-346.

⁵⁵³Berlatsky E. Lost in the Gutter: Within and Between Frames in Narrative and Narrative Theory // Narrative. 2009. № 17(2). P. 162-187.; Lee W. M., Stoltz D. S., Van Ness J., Taylor M. A. Schemas and Frames. Sociological Theory. 2018. № 36(3). P. 244-261.

(глибинна структура речення) не є ідентичною більшій (і глибшій) структурі, яка вибудовується поступово у кожному фрагменті зв'язної текстової комунікації⁵⁵⁴. Оскільки час, причина, дія та мовленнєві комунікативні акти є важливими у дискурсі ХПТ, то автор-наратор використовує послідовні пари трансформацій, які замінюють ситуації реального світу часовими або причинново-наслідковими зв'язками, відтворюють комунікацію наратора та персонажів⁵⁵⁵.

У підсумку дискурс формує мережу створених читачем фреймів і субфреймів. Характерна, або описова, інформація може бути представлена простою підструктурою, але наративні дії, окреслені як невербальна комунікація/поведінка у дискурсі наратора ↔ персонажів, потребують залучення фреймової схеми: поверхневих (*семантика, синтаксис*) та глибинних фреймів (*тема, наратив*) задля лінгвістичного аналізу констант досвіду *невербального*. Завданням гносеології та когнітивної семантики є розв'язання проблеми об'єднання інформації з різних джерел. Це означає використання системи глибинних та поверхневих фреймів, призначених для виявлення значення констант досвіду *невербального*.

2.3.2. Актантна модель констант досвіду *невербального*. Описові процедури наратології та поняття наративності лежать в основі семіотики дискурсу А.- Ж. Греймаса⁵⁵⁶. Гіпотеза дослідника полягає у тому, що значення загалом та значення констант досвіду *невербального* зокрема, є зрозумілим, тільки якщо воно артикульоване, наративізоване, або актуалізоване, у дискурсі ХПТ. По-друге, наративні структури можна сприймати в інших системах, які не обов'язково залежать від природних мов. Це спонукає вченого до припущення про існування двох рівнів аналізу та репрезентації: поверхневого та глибинного, які утворюють спільний простір у художньому тексті, де наратив є виявом організованої мисленнєво-мовленнєвої структури.

---

⁵⁵⁴Richardson B. Narrative Poetics and Postmodern Transgression: Theorizing the Collapse of Time, Voice, and Frame // Narrative. 2000a. Vol. 8. № 1. P. 35.

⁵⁵⁵Ibid. cit. P. 23.

⁵⁵⁶Greimas A. J. Structural Semantics: An Attempt at a Method / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.

Значення феноменів мови, які позначають константи досвіду *невербального*, не залежать від способу їхнього вияву, але, оскільки лексеми походять з глибинного рівня, вони охоплюють усі форми мовного та немовного вияву. Семіотика А.-Ж. Греймаса, яка є генеративною та трансформаційною, проходить три періоди розвитку⁵⁵⁷ — вона розпочинається з усвідомлення семіотики дії (фр. *sémiotique de l'action*), де суб'єкти (наратор та персонажі) визначаються в термінах їхнього пошуку об'єктів та дотримуються канонічної наративної схеми, яка є формальною структурою, що охоплює константи досвіду *невербального* і складається з трьох послідовних етапів: доручення, дії та оцінки.

У *нарративній граматиці* та *синтаксисі нарративних програм* суб'єкти об'єднуються або відокремлюються від цінних об'єктів. На другому етапі з'являється когнітивна семіотика (фр. *sémiotique cognitive*), де суб'єкти мають бути компетентними для виконання дії — невербальної комунікації/поведінки. Компетентність суб'єктів організована за допомогою модальної граматики, яка враховує їхнє існування та результативність. Когнітивна семіотика відкриває шлях до останньої фази, яка вивчає, як емоції та оцінне ставлення змінюють дійову та мисленнєву продуктивність суб'єктів (фр. *sémiotique de passions*), якими стають їхні переконання, знання, компетентність та ефективність.

У паризькій семіотичній школі А.-Ж. Греймаса актантною схемою (фр. *schema actantiel*) називають фундаментальну універсальну наративну структуру, що лежить в основі будь-якого тексту⁵⁵⁸. Задумані як «основні ролі на рівні глибинної структури оповіді»⁵⁵⁹, «актанти є загальними категоріями (охоплюють дії загалом, невербальну комунікацію/поведінку зокрема), визначальними для усіх фабульних наративів, тоді як *актори* наділені своєрідними характеристиками в різних наративах»⁵⁶⁰, актуалізуючи константи досвіду *невербального* у дискурсі

---

⁵⁵⁷Cian L. A Comparative Analysis of Print Advertising Applying the two Main Plastic Semiotics Schools: Barthes and Greimas // *Semiotica*. 2012. № 190. P. 57-79.

⁵⁵⁸Greimas A. J. *Structural Semantics: An Attempt at a Method* / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.; Greimas A.-J. *Actants, Actors, and Figures // On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory*/ transl. by P. J. Perron, F. H. Collins. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1970] 1987. P. 106-120.

⁵⁵⁹Prince G. *A Dictionary of Narratology*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2003. P. 1.

⁵⁶⁰Rimmon-Kenan S. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. 2nd ed. London/New York: Routledge, [1983]

ХПТ. А.-Ж. Греймас спирався на синтаксичні теорії Л. Теньєра, щоб схарактеризувати *сфери дії*, запропоновані В. Проппом, як актанти⁵⁶¹. Пов'язуючи актанти з *нарративним синтаксисом*⁵⁶², вчений стверджував, що оскільки «поєднання акторів являє собою оповідь, структура актантів є змістовною та вирішальною щодо встановлення жанру художнього тексту»⁵⁶³.

Семіотичний підхід А.-Ж. Греймаса є «теоретичним посередником між формами оповіді та мовними формами нарративних рівнів»⁵⁶⁴, які він називає «спробою виявити зв'язки, які можуть існувати між дискурсом і реченням, між дискурсною лінгвістикою і лінгвістикою речення»⁵⁶⁵. А.-Ж. Греймас визначає семіотику, використовуючи поняття *актанти*, *актантні ролі* та інші структури нарративних *функцій* дискурсу в термінах лінгвістичного аналізу.

Актанти — це неявні абстрактні агенти, різновид граматики, або ефектів структури в дискурсі, що є аналогічним абстрактним категоріям синтаксису; так само граматичні категорії (граматичні *суб'єкти*, *об'єкти*) є аналогічними до комбінаторики імпліцитних (відмітних) дискретних ознак фонології. Функції як класи оповідної дії є ближчими до поверхневої дискурсної діяльності персонажів, менш абстрактною нарративною формою актантів, ніж матеріал оповіді⁵⁶⁶. Актанти пов'язані один з одним з погляду їхньої актуальної ролі та зв'язками з нарративами, у яких вони з'являються як у *сфері дії*, або *нарративних функціях*. Актантні ролі визначаються розташуванням актанта у логічному ланцюжку оповіді (його синтаксичним визначенням) і водночас його модальним значенням (морфологічним визначенням), уможливаючи системне граматичне регулювання (фр. *réglementation grammaticale*) нарративності⁵⁶⁷. Відтак актантний аналіз уможливорює

2002. 208 p.

⁵⁶¹Tesnière L. *Eléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck, 1976. 670 p.

⁵⁶²Greimas A.-J. *Actants, Actors, and Figures // On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory / transl. by P. J. Perron, F. H. Collins*. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1970] 1987. P. 106.

⁵⁶³Lyons J. *Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1963. P. 200.

⁵⁶⁴Greimas A.-J. *Actants, Actors, and Figures // On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory / transl. by P. J. Perron, F. H. Collins*. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1970] 1987. P. 115.

⁵⁶⁵Greimas A.-J. *Maupassant: The Semiotics of Text. Practical Exercises / transl. by P. Perron*, [1976] 1988. P. 30.

⁵⁶⁶Schleifer R. A.-J. *Greimas and the Nature of Meaning*. Linguistics, Semiotics and Discourse Theory. London/New York: Routledge, 2018. 224 p.

⁵⁶⁷Greimas A.-J. *Actants, Actors, and Figures // On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory / transl. by*

лінгвістичне структурування дискурсу шляхом комбінування (як це робить Празька лінгвістична школа) фонології, схемних і семантичних аспектів констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ.

Дискурсний ефект є імпліцитним у визначенні лінгвістичної діяльності як першої морфемної діяльності, яка передбачає агента системної структури. Різниця між системною структурою (наприклад, синтаксисом) і морфемами відтворює наукове розрізнення між системою та процесом Л. Єльмслева і філософське розрізнення Ф. де Соссюра між мовою і мовленням в лінгвістиці; визначення актантних ролей доповнює це розрізнення виокремленням суті змісту, його виявом у філології. Поза межами лінгвістики, її семного аналізу, структурна семантика розкриває маніфестацію семантичного всесвіту, згідно зі своєю компетенцією, охоплюючи семіотику, яку Р. Барт означив як «транслінгвістику, що розглядає усі знакові системи з покликанням на лінгвістичні закони»⁵⁶⁸, використовуючи структурний лінгвістичний метод розуміння репрезентацій, зокрема позначень констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ.

Працюючи над уточненням типології загальних ролей В. Проппа, А.-Ж. Греймас ідентифікував шість актантів, пов'язаних з оприявленням констант досвіду *невербального*, та до яких, на його думку, можна було б звести усіх конкретних акторів оповіді: суб'єкта (англ. *Subject*), об'єкта (англ. *Object*), відправника (англ. *Sender*), одержувача (англ. *Receiver*), помічника (англ. *Helper*) і опонента (англ. *Opponent*).

«Простота схеми полягає у тому, що вона повністю зосереджена на об'єкті пізнання, на який спрямований суб'єкт, і розташована як об'єкт комунікації між відправником і одержувачем — бажанням суб'єкта — схема є змодельованою у проєкціях помічника та опонента»⁵⁶⁹. Однак пізніше А.-Ж. Греймас перейменував *помічників* і *опонентів* на *позитивних* та *негативних* помічників, тим самим звертаючись до проблеми внутрішньої когерентності та адекватності моделювання

P. J. Perron, F. H. Collins. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1970] 1987. P. 110.

⁵⁶⁸Eco U. A Theory of Semiotics. Bloomington/London: Indiana Univ. Press, 1976. P. 30.

⁵⁶⁹Greimas A. J. Structural Semantics: An Attempt at a Method / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. P. 207.; Schleifer R. A.-J. Greimas and the Nature of Meaning. Linguistics, Semiotics and Discourse Theory. London/New York: Routledge, 2018. 224 p.

актантної основи. Йдеться про відповідну кількість й види актантів для усіх оповідних жанрів і піджанрів, а також процедуру зіставлення загальних ролей актантів з окремими акторами⁵⁷⁰. Використання поняття масштабності полягає у тому, наскільки одиниці та структури рівня речення можуть бути використані для аналізу одиниць і структури рівня наративного дискурсу. Актантний аналіз враховує не тільки значущу цілісність дискурсу, але також і з'єднання значень даного досвіду, або досвіду *невербального*, як з'ясування значення. Щодо текстуалізації, то А.-Ж. Греймас вивчає генеративну траєкторію дискурсу, яка складається з глибинного рівня віртуального смислу, наявного в окремих або актуалізованих елементах, які розкривають семіо-нاراتивний рівень перед реалізацією наративного дискурсу⁵⁷¹.

Отож дослідник пропонує проміжний щабель між можливостями, або *віртуальністю*, та конкретною реалізацією сприйнятого значення елементів конструювання смислу ХПТ — в міру елементарного, але не глобального розуміння та інтерпретації. У актантній моделі А.-Ж. Греймаса константи досвіду *невербального* виявляють дихотомію між іманентністю⁵⁷² (глибинний рівень дискурсу *наратора* ↔ *персонажів*) і маніфестацією (поверхневий рівень семантики, синтаксису), або між віртуальністю та позначенням (об'єктивацією, артикуляцією, актуалізацією, реалізацією) констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ.

---

⁵⁷⁰Herman D. *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2002. P. 128-133.

⁵⁷¹Greimas A.-J. *A Problem of Narrative Semiotics: Objects of Value // On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory* / transl. by P. J. Perron, F. H. Collins. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1970] 1987. P. 84-105.; Schleifer R. A.-J. *Greimas and the Nature of Meaning. Linguistics, Semiotics and Discourse Theory*. London/New York: Routledge, 2018. 224 p.

⁵⁷²Іманентний (лат. *immanens* — «перебуває в чому-небудь») філософське поняття, що означає перебування всередині чого-небудь.

2.3.3. Схемна модель констант досвіду *невербального*. Праці Р. Інгардена «*The Literary Work of Art*» та «*Cognition of the Literary Work of Art*»⁵⁷³ є визначальними щодо встановлення фундаментальних принципів розуміння ХПТ як об'єкта пізнання. Концепція єдності літературного твору нагадує про ідеї ХІХ ст., а поділ цього цілого на різні частини популяризує структуралістський підхід⁵⁷⁴. Основним є феноменологічне поняття «*схематизованих аспектів* — літературна праця є схематизованим утворенням, у якому різні елементи, такі як константи досвіду *невербального*, актуалізовані в дискурсі ХПТ, зберігають характерну потенційність вербалізації нових значень»⁵⁷⁵.

Р. Інгарден передбачив перспективу розвитку когнітивної науки щодо аналізу літературного тексту. Думка про схематичність рівня презентації у літературному творі наштовхнула дослідника на міркування, що «літературна праця складає естетичний об'єкт тільки тоді, коли вона є конкретно вираженою»⁵⁷⁶, відтак посилює роль читача (інтерпретатора) в організації художньої реальності.

Літературний текст набуває форми під час процесу читання. Художні світи створені з об'єктів у найширшому розумінні. Надаючи уваги іншим елементам літературного твору (виявлення лінгвістичних звуків, значеннєвих одиниць або схемних аспектів), Р. Інгарден визнає, що «об'єкти — константи досвіду *невербального* — актуалізуються на усіх рівнях, і читач під час простого сприйняття твору зупиняється на них та їхньому чергуванні»⁵⁷⁷. Смісл художнього тексту, охоплюючи константи досвіду *невербального*, є схематизованим феноменом з *плямами невизначеності* різного виду, і ця схемна структура не може бути усунена у жодній літературній праці, навіть якщо протягом читання твору нові плями невизначеності заповнюються. Читач не усвідомлює пробілів у репрезентованих

---

⁵⁷³Ingarden R. *The Literary Work of Art: An Investigation on the Borderlines of Ontology, Logic, and Theory of Literature* / transl. by G. G. Gabrowicz. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973b. P. 372.; Ingarden R. *Cognition of the Literary Work of Art* / transl. by R. A. Crowley, K. Olsen. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. 436 p.

⁵⁷⁴Wellek R., Warren A. *Theory of Literature*. New York: Harcourt, Brace & World, 1962. 374 p.

⁵⁷⁵Ingarden R. *The Literary Work of Art: An Investigation on the Borderlines of Ontology, Logic, and Theory of Literature* / transl. by G. G. Gabrowicz. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973b. P. 372.

⁵⁷⁶*Ibid.* cit.

⁵⁷⁷Ingarden R. *The Literary Work of Art: An Investigation on the Borderlines of Ontology, Logic, and Theory of Literature* / transl. by G. G. Gabrowicz. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973b. P. 217.

сутностях, оскільки «представлені об'єкти видимі для нас як одиниці значення; деякі з плям невизначеності є прихованими та перебувають у готовності як наперед визначені змістовні одиниці, що актуалізовані читачем; під час сприйняття ХПТ відбувається вихід за межі того, що просто представлено в тексті, або спроектоване ним, відтак читач доповнює художню об'єктивність у такий спосіб, що принаймні деякі з плям невизначеності усуваються»⁵⁷⁸.

Літературний твір не обов'язково має обмежуватися можливою реальністю — він створює естетичне враження, віддзеркалюючи світ, охоплюючи неможливий або суперечливий досвід⁵⁷⁹. Константи досвіду *невербального* не просто існують там, а з'являються за визначеної перспективи, відтак є доступними для перегляду так, як це визначено у художньому творі⁵⁸⁰. Константи досвіду *невербального* надані *схемою* та підтримуються готовністю читача до її уявної конкретизації. «Оскільки схему твору активують та деталізують через неповність визначені змістові елементи або через постійне різноманіття дії, вона наповнена одиницями, що близько перебувають один біля одного»⁵⁸¹. Таку послідовність Р. Інгарден називає *конкретизацією*⁵⁸², що виявляється в залученні відповідних лексичних позначень невербальної комунікації/поведінки у ХПТ.

Художній твір як об'єкт пізнання є багатошаровим феноменом, який на кожному рівні залучає константи досвіду *невербального* до створення загального смислу. Він містить: (1) рівень словесних звуків і фонетичних одиниць та явищ вищого порядку; (2) рівень семантичних одиниць: значень речень і значень великих груп речень; (3) рівень схематизації, у якому з'являються об'єкти різного виду, зображені у творі; та (4) рівень об'єктивності, відтворену у навмисних станах речей, спроектованих реченнями⁵⁸³. З матеріалу і форми окремих рівнів впливає внутрішній зв'язок розмаїтих утворень і, отже, формальна єдність усього твору.

---

⁵⁷⁸Ibid. cit. P. 252

⁵⁷⁹Ibid. cit. P. 253

⁵⁸⁰Ibid. cit. P. 277

⁵⁸¹Ibid. cit. P. 269.

⁵⁸²Ibid. cit. P. 372.

⁵⁸³Ingarden R. *Cognition of the Literary Work of Art* / transl. by R. A. Crowley, K. R. Olson. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. P. 12.; Ingarden R. *Poëtik und Sprachwissenschaft // Poetics, Poetyka, Poëtica*. ed. by D. Davie, et al. Warsaw/The Hague: Mouton, 1961. S. 3-9.

Окрім стратифікованої (рівневої) структури, художній твір вирізняється впорядкованою послідовністю частин, які складаються з речень, груп речень та розділів. Отже, оповідь має квазічасове *розтягнення* від початку до кінця, а також властивості композиції, які виникають із цього *розширення*, як-от: характеристики динамічного розвитку, або розгортання сюжету⁵⁸⁴. Літературний твір має два виміри: той, у якому одночасно поширюється сукупність усіх рівнів, і другий, у якому ці рівні змінюються.

Літературний художній твір (як і будь-який літературний твір загалом) слід відрізнити від його конкретизацій, які виникають внаслідок індивідуального прочитання: позначення констант досвіду *невербального* є імпліцитними та/або експліцитними лексичними представленнями емоцій, а відтак можуть викликати у читача різні інтерпретації. На відміну від своїх конкретизацій, художній твір є схематизованим утворенням, тобто його рівні містять *місця невизначеності*⁵⁸⁵. У конкретизаціях вони частково видалені. Адекватне сприйняття містить ХПТ як скелет, але розкриває естетичну цінність, яка існує у творі в потенційній формі. Уточнення можуть відрізнитися в деталях, але є допустимими, якщо вони містять твір як ідентичний стрижень⁵⁸⁶. Одним з видів художньої конкретизації є константи досвіду *невербального* — лінгвістичні позначення невербальних елементів у ХПТ є різними, однак усі вони утворюють цілісність оповіді у зв'язку з описом мовлення, дій персонажів як рухів, жестів, постав та характеристик голосу.

Беручи до уваги значну неоднорідність, кожне пізнання художнього твору має запас операцій, які завжди однакові для суб'єкта, що пізнає, і процес пізнання йде за відповідним курсом, який, як правило, ідентичний в усіх випадках, якщо його не порушують і не переривають зовнішні обставини⁵⁸⁷. «Грунтовний аналіз праці Р. Інгардена уможливив вийти на розуміння ХПТ через бінарну опозицію: *мовне* ↔ *когнітивне*, яка постулює два сучасних підходи до вивчення текстури (форми й способу організації тексту) та змісту твору на кшталт дискурсно-орієнтованих та

---

⁵⁸⁴Ibid. cit. P. 12.

⁵⁸⁵Ibid. cit. P. 13.

⁵⁸⁶Ingarden R. *Cognition of the Literary Work of Art* / transl. by R. A. Crowley, K. R. Olson. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. P. 12; P. 15.

⁵⁸⁷Ibid. cit. P. 6.

когнітивно-орієнтованих студій»⁵⁸⁸; «ХПТ позначає тільки конфігурації, схеми пов'язаних зі спостереженнями картин художньої дійсності у творі»⁵⁸⁹, які актуалізуються під час читання.

Як висновок, за Р. Інгарденом, літературний твір (ХПТ) є інтенційним утворенням, що має джерело свого існування у творчих актах свідомості автора та набуває фізичної основи в тексті, викладеному письмово. Завдяки подвійному шару мови художнього тексту, що глибинно заснована на схематизації та поверхнево на лексичній конкретизації, константи досвіду *невербального* є структурованою схемною моделлю знання, яка актуалізована, або деталізована, у дискурсі наратора ↔ персонажів. Загалом літературний твір є не психологічним явищем, а когнітивним феноменом для усіх переживань свідомості автора та читача.

2.4. Схема в когнітивній науці

Актуалізація констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ є неможливою без залучення семантичних, граматичних та концептуальних схем на рівні мови. Природна мова є переліком символічних ресурсів, які використовуються мовцями для концептуалізації ситуації⁵⁹⁰. Мова репрезентує матеріальний бік культурного репертуару, спільних для суспільства когнітивних стратегій, або схем⁵⁹¹. Традиційно, тільки слова або морфеми вважають символами, правила поєднання морфем у складені одиниці (словосполучення, речення) розглядають як суто алгебраїчні, тобто такі, що за своєю суттю не мають значення.

На противагу формалізму, лінгвісти висунули тезу про те, що мова є символічною на усіх своїх рівнях — граматичні конструкції є *схематичними*, менш конкретними уявними одиницями, які «втілюють загальноприйнятну образність»⁵⁹².

---

⁵⁸⁸Бехта І. А. Літературно-художній твір у концепції Р. Інгардена: схематизація та об'єктивація // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія «Іноземні мови». 2012в. Вип. 19. С. 24.

⁵⁸⁹Там само. С. 27.

⁵⁹⁰Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics. Oxford: Oxford Univ. Press, 2010. 341 p.

⁵⁹¹Evans V. How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models and Meaning Construction. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009. 320 p.

⁵⁹²Lakoff G. Some Remarks on AI and Linguistics // Cognitive Science. 1978. № 2. P. 267-275.; Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. x+516 p.

«Звертаючись до точної побудови, мовець у визначений спосіб тлумачить задуману ситуацію, тобто обирає один властивий образ з низки альтернатив, щоб структурувати концептуальний зміст»⁵⁹³. Мовці мають широкі діапазони варіантів для вибору серед лексичних одиниць, кожна з яких профілює об'єкти, процеси, якості відповідного феномену дійсності.

З огляду на перспективу когнітивної семантики, аналіз концептуальної та досвідної основи лінгвістичних категорій має першочергове значення у когнітивній лінгвістиці⁵⁹⁴: формальні структури мови вивчають не як автономні одиниці, а як відбиття загальної концептуальної організації, принципів категоризації, механізмів опрацювання, а також впливу досвіду та довкілля.

2.4.1. Концепт як схема у когнітивній семантиці. Когнітивна лінгвістика — це підхід до аналізу природної мови, який виник наприкінці 1970-х, початку 1980-х рр. у працях Дж. Лакоффа⁵⁹⁵, Р. Лангакера⁵⁹⁶ та Л. Талмі⁵⁹⁷, що зосереджений на мові як інструменті організації, опрацювання та передавання інформації. Поступове перетворення проблеми меж пізнання та чуттєвості на семантичне питання відбувається у праці П. Стросона «*The Bounds of Sense*» через «принцип важливості» (англ. *the principle of significance*)⁵⁹⁸. Так, він наголошує на неможливості збагнути значення у вислові, яке було б поза межами мови (англ. *We lack the words to say how it would be without them* — «Нам бракує слів, щоб сказати, як було б без них»)⁵⁹⁹. «*The*

---

⁵⁹³Langacker R. W. A Usage-based Model // Topics in Cognitive Linguistics / ed. by B. Rudzka-Ostyn. Amsterdam: John Benjamins, 1988. P. 127.

⁵⁹⁴The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. P. 3.

⁵⁹⁵Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things. Chicago: Chicago Univ. Press, 1987. 632 p.

⁵⁹⁶Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. x+516 p.; Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2. Descriptive Application. Stanford: Stanford Univ. Press, 1991. 608 p.; Langacker R. W. Nouns and Verbs // Language. 1987. Vol. 63. № 1. P. 53-94.; Langacker R. W. Concept, Image and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar. Berlin: Mouton de Gruyter, 2002. 411 p.; Langacker R W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. New York: Oxford Univ. Press, 2008. 572 p.

⁵⁹⁷Talmy L. Toward a Cognitive Semantics. Vol. 1. Concept Structuring Systems. Cambridge: MIT Press, 2000a. 574 p.; Talmy L. Toward a Cognitive Semantics. Vol. 2. Typology and Process in Concept Structuring. Cambridge: MIT Press, 2000b. 495 p.; Talmy L. The Targeting System of Language. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2017. 653+xvii p.

⁵⁹⁸Strawson P. The Bounds of Sense: An Essay on Kant's "Critique of Pure Reason". Routledge, 1975. 296 p.

⁵⁹⁹Ibid. cit. P. 273.

Bounds of Sense» є поворотним моментом, у якому емпіричне питання меж чуттєвості стає логіко-лінгвістичним питанням меж мови, а тому й значення — те, що П. Стросон, а за ним У. Куайн, називають *концептуальною схемою* (англ. *conceptual scheme*)⁶⁰⁰. Сучасний семантичний підхід, який нині є опертям когнітивного підходу та феноменології, виникає з ідеї *семіотичного трикутника*, яка полягає у тому, що мова є засобом вираження думок, інтенційно пов'язаних з елементами світу. Аристотель у середньовічному схоластичному вислові зауважує, що «слово набуває значення через посередництво концепту» (лат. *vox significat mediantibus conceptibus*; англ. *the word signifies through the medium of concepts*)⁶⁰¹.

Водночас «кожний психологічний феномен є когнітивним феноменом»⁶⁰²; когнітивна структура є організованою репрезентацією попереднього досвіду, що охоплює сприйняття, увагу, пам'ять, мислення та мову. Реальність є опосередкованою не тільки органами чуття, але і складною системою, яка інтерпретує та переосмислює чуттєву інформацію⁶⁰³. Відтак мислення є конструктивним у термінах концепту як структурованої ментальної/психічної репрезентації та категорії як способі організації концептів.

Термін *концепт* потребує докладного пояснення, оскільки він набув широких визначень та різної інтерпретації, однак у цій праці розглядаємо цей термін, беручи до уваги його значення у філософії мови, психології, когнітивній лінгвістиці Американської та Західноєвропейської шкіл. Так, семантика латинського терміна *conceptus* (укр. *концепт, поняття*) позначає буквально «продукт внутрішнього дозрівання»; його етимологія (лат. *concapere* — *разом схопити*) вказує на поєднання множини елементів в єдиному сприйнятті, тобто на поняття загального. Внутрішнє продукування думки, з одного боку, і загальність — з іншого — ось принаймні два ключових складники *conceptus*. Пізніший ужиток терміна *concept* чи

---

⁶⁰⁰Quine W. V. O. *Word and Object*. Cambridge: MIT Press, 1960. 288 p.

⁶⁰¹Nöth W. *Handbook of Semiotics*. Bloomington and Indianapolis: Indiana Univ. Press, 1995. P. 89.; Ullmann S. *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1962. P. 56; Lyons J. *Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato*. Oxford: Blackwell, 1963. P. 1-2.

⁶⁰²Neisser U. *Cognitive Psychology*. New York: Psychology Press, 2014. P. 4.; Neisser U. *Multiple Systems: A New Approach to Cognitive Theory* // *European Journal of Cognitive Psychology*. 1994. № 6 (3). P. 225-241.

⁶⁰³Neisser U. *Concepts and Conceptual Development: Ecological and Intellectual Factors in Categorization*. New York: Cambridge Univ. Press, 1987. 328 p.

Begriff (нім. *поняття*) коливається між позначенням цілковито депсихологізованого абстрактного об'єкта (як у Г. Фреге) та позначенням ментального уявлення (як у когнітивних науках), однак, у протилежність до Фрегового *Begriff*, середньовічний термін *conceptus* завжди має ментальний/психічний вимір. Звичний переклад *conceptus* як *concept* у французькій чи англійській мовах у значенні *поняття* досі є найкращим наявним вибором⁶⁰⁴.

У межах психології існує три напрями вивчення концепту: (1) теорія когнітивного розвитку Ж. Піаже, яка вивчає стадії концептуального розуміння; (2) біхевіористська психологія, що розглядає концепти щодо їхньої можливості утворювати категорії; (3) дослідження семантики за допомогою методів психології — репрезентації значення слова у різних контекстах його вживання⁶⁰⁵.

Використовуючи термін *концепт*, вказують на його зв'язок з терміном *поняття* та значення слова: «у сучасній семантиці замість терміна *поняття* вживають термін *концепт*, який перебуває у тому ж категорійному ряду, що й термін *значення слова*. Однак, якщо значення слова розглядають у системі мовних зв'язків, то концепт — у системі мовних зв'язків і форм, представлених і у мовознавстві, і у логіці»⁶⁰⁶. Концепт — дослівно — «схоплене, надане разом зі сприйняттям, інтелектуальне утворення, яке наповнює змістом сприйнятий об'єкт, що виходить за чуттєво фіксовані межі, набуваючи предметного або смислового визначення шляхом лінгвістичного означення»⁶⁰⁷.

Результатом опису тріадних семантичних моделей є розуміння представлення картини світу у свідомості як логічно-словесного конструкта, який є неподільним, однак існує у вигляді двох самостійних утворень — логічної (концептуальної) і мовної (словесної) моделей дійсності⁶⁰⁸. Така ідея, розвинена в когнітивній лінгвістиці В. Евансом як теорія лексичних концептів та когнітивних

---

⁶⁰⁴Паначчіо К. *Conceptus* // Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей / ред. Кассен Б. Київ: Дух і Літера, 1999. С. 279-282.

⁶⁰⁵Wilson R. A., Keil F. *The MIT Encyclopedia of Cognitive Sciences*. Cambridge/Massachusetts/London/England: the MIT Press, 1999. P. 177.

⁶⁰⁶Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В. І. Шинкарук // Київ: Абрис, 2002. С. 300.

⁶⁰⁷Петрушенко В. Л. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. С. 88.

⁶⁰⁸Miller A. *Philosophy of Language*. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 466 p.

моделей (англ. *LCCM*), або семантика доступу (англ. *Access Semantics*)⁶⁰⁹, дає змогу виявити роль засобів мови в утворенні картини світу як гносеологічної моделі дійсності, а також дослідити зв'язок думки та мови у формуванні цієї моделі.

Семантичний вимір належить визнати вищим щодо розуміння значення, яке підлягає концептуалізації, що є стандартним у когнітивній лінгвістиці. Синтаксис є тим складником, що уможливлює автоматичну та ефективну інтеграцію фрагментів значення у змістовні висловлювання⁶¹⁰. Значення слів містять, хоча і в адаптованому вигляді, основні уявлення про динамічну конструктивну картину концептуальних категорій, однак концепти не обов'язково є узгодженими з контекстним значенням, або інтерпретацією⁶¹¹. Семантична структура, на думку В. Еванса, є змодельованою за допомогою лексичних концептів, концептуальна — за допомогою ментальної/психічної моделі: *фрейму*. Ці дві структури формують різні рівні репрезентації у двох системах представлення: вербальній та концептуальній. Поява мови сприяла використанню психічних репрезентацій у словесно опосередкованому конструюванні значення: концептуальна система охоплює дію та сприйняття⁶¹². Попри відмінності лінгвального та концептуального рівнів втілення та вияву, теорія значення постає завдяки динамічному обміну між цими рівнями. Підбір мовної форми та побудова нового висловлювання в цих термінах — це перехід від концептуальної конфігурації до мовного вислову.

Когнітивна семантика вивчає як значення структуровані (в термінах схем, фреймів) і пов'язані зі словами в семантичній структурі, та як вони забезпечують доступ до концептуальної системи — переліку організованих знань, необхідних для взаємодії зі світом⁶¹³. На противагу теорії семантичного поля, де слово визначають у зв'язках з іншими словами в тому самому полі, когнітивну семантику

---

⁶⁰⁹Evans V. *How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models and Meaning Construction*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009. 320 p.

⁶¹⁰Harder P. *Partial Autonomy. Ontology and Methodology in Cognitive Linguistic // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope and Methodology* / ed. by G. Redeker, T. Janssen. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 198.

⁶¹¹Croft W., Cruse D. A. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004. P. 97-98.

⁶¹²Evans V. *How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models and Meaning Construction*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009. P. 43-44.

⁶¹³Evans V., Green M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburg Univ. Press, 2006. 856 p.

називають фреймовою тому, що слово є визначеним відносно своєї основної структури (фрейму), а не відносно інших слів. Терміном *фрейм* позначають будь-яку систему понять: «щоб зрозуміти конкретне поняття, належить зрозуміти усю структуру, до якої воно належить; коли одне з понять у такій організації вводиться у текст або в розмову, усі інші поняття безумовно стають доступними»⁶¹⁴.

Фреймова композиція за типом *профіль-база* є запропонованою Р. Лангакером у теорії домену⁶¹⁵, що встановлює ієрархічні зв'язки, які існують між поняттями (наприклад, поняття *радіус* — це профіль концептуальної бази *коло*). Саме концептуальна база є складною архітектонікою, яка не може бути зрозумілою без знання частин, які складають її основу — «значення мовної одиниці має визначати профіль та її основу»⁶¹⁶. Профіль і база є основними в структурі схем, які пояснюють принципи конструювання мовних висловів із залученням відповідних частин мови. Профіль є найрельєфнішою частиною семантики лексеми. Взаємодія між профілем — це семантичний зміст мовної одиниці.

Л. Барсалоу здійснив аналіз внутрішньої будови фрейму, вивчаючи елементи фрейму між якими виникають зв'язки, — атрибути (ознаки) фрейму — і визначаються як «концепти, які представляють один аспект більшого цілого»⁶¹⁷. Виявлені властивості залежать від значень, які є «підпорядкованими концептами, що представляють підтип ознаки»⁶¹⁸. Атрибути та значення пов'язані послідовно через різні типи фреймів. Стабільні зв'язки, які виникають у межах фрейму серед його властивостей та значень, називають структурними інваріантами.

Вважаємо, що концепти у когнітивній лінгвістиці є втіленими як константи досвіду *невербального*, оскільки концептуальні категорії людини, значення слів і речень, мовні утворення на будь-якому рівні — це не просто поєднання сукупності

---

⁶¹⁴Fillmore Ch. Frame Semantics // Linguistics in the Morning Calm: Selected Papers from SICOL-1981. Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982. P. 111.

⁶¹⁵Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. x+516 p.

⁶¹⁶Croft W., Cruse D. A. Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004. 356 p.

⁶¹⁷Barsalou L. W. Cognitive Psychology. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1992. 424 p.; Barsalou L. W. Frames, Concepts, and Conceptual Fields // Frames, Fields, and Contrasts: New Essays in Semantic and Lexical Organization/by A. Lehrer, E. F. Kittay. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1992. P. 23.

⁶¹⁸Evans V., Green M. Cognitive Linguistics: An Introduction. 1st ed. London: Routledge, 2018. 856 p.

універсальних абстрактних ознак, не інтерпретованих символів, — ці смислові структури безпосередньо мотивовані досвідом. Мовне знання, яке передбачає не тільки знання мови, а й пізнання світу, опосередковане мовою, поєднує форми виявлення констант досвіду *невербального* як репрезентацію кінесичних та парамовних лексичних позначень.

2.4.2. Конструкт як схема у когнітивній граматиці. Когнітивна граMATика — це когнітивний підхід до мови, запропонований Р. Лангакером, який припускає, що граMATика, семантика та лексика існують у континуумі, а не як окремі процеси⁶¹⁹. Усе, що називають *правилом* (англ. *rule*), *взірцем* (англ. *pattern*), або *шаблоном* (англ. *template*), в інших лінгвістичних теоріях, буде опрацьованим у когнітивній граMATиці шляхом встановлення схеми (або схем)⁶²⁰. ГраMATика не є формальною системою, що функціонує незалежно від значення, — граMATичні категорії постають невіддільними елементами семантики⁶²¹.

Конструкційна граMATика є фокусом когнітивних підходів до граMATики — вона має на меті забезпечити формальний та детальний опис мовних одиниць, які утворюють конкретну мову, тоді як когнітивна граMATика наголошує на вивченні когнітивних принципів, які складають лінгвістичну організацію⁶²². Когнітивний підхід до граMATики — це моделювання мовної системи (ментальної/психічної граMATики) послідовними способами з використанням узагальнювальних і пізнавальних методів. Символічність, схематичність, загальність та практичне використання є керівними принципами когнітивної граMATики⁶²³.

Конструкт у когнітивній граMATиці — це і «вислів (будь-якої величини), і схема, абстрагована від висловів для охоплення спільних рис»⁶²⁴. Основна ідея в

---

⁶¹⁹Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. x+516 p.

⁶²⁰Tuggy D. Schematicity / The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. P. 94.

⁶²¹Attardo S. Cognitivism // Key Ideas in Linguistics and the Philosophy of Language / ed. by S. Chapman, C. Routledge. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2009. P. 21-24.

⁶²²Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2007. P. 14.

⁶²³Ibid. cit. P. 17-19.

⁶²⁴Langacker R W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. New York: Oxford Univ. Press, 2008. 572 p.; Gibbons A., Whiteley S. Cognitive Grammar and Construal // Contemporary Stylistics: Language, Cognition, Interpretation. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2018. P. 189-202. Newmeyer F. J. Grammar Is Grammar and

когнітивній лінгвістиці — *ідея конструкта* — полягає у тому, що «одна й та сама ситуація чи подія можуть бути лінгвістично закодовані способами, які відтворюють різні можливості розумового конструювання світу»⁶²⁵. Так, невербальна комунікація/

поведінка охоплює низку елементів, що позначають розмаїті вияви жестів, рухів та постав, характеристик голосу.

Організовані вислови складаються з «об'єднань символічних елементів, розташованих в ієрархії компонентних і комплексних структур»⁶²⁶. Конструкційні схеми є прямими аналогами висловів, які вони характеризують, за винятком рівня їхньої конкретності. Це відбувається тому, що граматики (або синтаксис) не є автономним формальним рівнем представлення. Натомість «граматика є символічною, що полягає у звичайній символізації семантичної структури»⁶²⁷. «Лексика, морфологія та синтаксис утворюють єдність символічних феноменів, які відрізняються за різними параметрами, але можуть бути довільно розділені на окремі елементи»⁶²⁸. Когнітивна граматики ототожнює семантичну організацію з концептуальною побудовою⁶²⁹. Когнітивна граматики є відмінною від стандартних припущень (1) твердженням про символічну природу граматики; (2) зверненням уваги до конструктів (а не до правил) як до основних об'єктів опису⁶³⁰. Отже, граматичні схеми є конструкціями, або конструкційними схемами, тобто «схематичними символічними сукупностями»⁶³¹, що поєднують частини мови.

Конструкційна схема відтворює, як слова поєднуються, щоб утворити складнішу фразу. Тому «вона може функціонувати як патерн (взірець), що керує формуванням нових висловів і класифікує відповідні ознаки наявних утворень»⁶³².

Usage Is Usage // Language. 2003. № 79 (4). P. 682-707.

⁶²⁵Fried M. Construction Grammar in the Service of Slavic Linguistics, and Vice Versa // Journal of Slavic Linguistics. 2017. № 2(25). P. 241-276.

⁶²⁶Langacker R W. Discourse in Cognitive Grammar // Cognitive Linguistics. 2001. № 12 (2). P. 156

⁶²⁷Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. P. 2.

⁶²⁸Ibid. cit. P. 3.

⁶²⁹Jackendoff R S. Semantic Structures [Current Studies in Linguistics. Vol. 18]. Cambridge, MA: MIT Press, 1992. 338 p.

⁶³⁰Langacker R W. Essentials of Cognitive Grammar. Oxford: Oxford Univ. Press, 2013. 280 p.

⁶³¹Langacker R. W. Grammar and Conceptualization. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2012. 444 p.

⁶³²Langacker R. W. Investigations in Cognitive Grammar. Berlin: Mouton de Gruyter, 2009. P. 5.

Конструкційна схема «відображає спільність, яку можна спостерігати в наборі складних висловів; її організація відбиває складність феноменів, які вона схематизує»⁶³³. Словосполука *низький голос* (англ. *low voice*) – символічна сукупність, тобто вислів, який скеровує до конструкційної схеми задля з'ясування синтаксичного взірця поєднання прикметників з іменниками.

Загальне значення вислову — це не просто сума значень компонентів, а інтегрована побудова, де елементи пов'язані один з одним у різний спосіб. «Структурна організація виявляється як відповідність, категоризація та профілювання на семантичному полюсі символічних сукупностей. При розміщенні в альтернативних конфігураціях, ті самі складники продукують інші значення»⁶³⁴. Р. Лангакер стверджував, що значення іменника та дієслова можна схарактеризувати схемами, які є лінгвістично універсальними, пов'язаними з природою когнітивного апарату⁶³⁵. Когнітивну схему для семантичної сутності іменника (*ІМЕННИКА* як абстрактної форми), або *РЕЧІ*, характеризують як «модус/сферу в когнітивній галузі», представляючи «набір взаємопов'язаних феноменів»⁶³⁶. Дієслово кваліфікують як *ПРОЦЕС*, який передбачає відстеження *ЗВ'ЯЗКУ* або когнітивного взаємозв'язку з плином часу. Так само інші базові синтаксичні категорії виявляють високий рівень схематичності. Когнітивна граматика відрізняється від генеративної граматики Н. Хомського твердженням, що граматики та мова є невіддільними та важливими частинами пізнання, а не автономними процесами⁶³⁷.

Когнітивна граматики є природною не тільки завдяки своїй психологічній правдоподібності, але й тому, що вона пропонує концептуальну та теоретичну одностайність. Символи (тобто умовні пари семантичної структури з фонологічним позначенням) є базовими одиницями мови⁶³⁸. Граматики складається з обмежень

---

⁶³³Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2. Descriptive Application. Stanford: Stanford Univ. Press, 1991. P. 3.

⁶³⁴Langacker R. W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. New York: Oxford Univ. Press, 2008. P. 168.

⁶³⁵Langacker R. W. Nouns and Verbs // Language. 1987. Vol. 63. № 1. P. 53-94.; Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2. Descriptive Application. Stanford: Stanford Univ. Press, 1991. P. 13-50.

⁶³⁶Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. P. 189.; Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2. Descriptive Application. Stanford: Stanford Univ. Press, 1991. P. 15.

⁶³⁷Langacker R. W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. New York: Oxford Univ. Press, 2008. 572 p.

⁶³⁸Langacker R. W. Concept, Image and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar. Berlin: Mouton de Gruyter,

щодо того, як ці одиниці комбінуються для створення більших сполук. Семантичні аспекти когнітивної граматики моделюють як схеми зображень, а не пропозицій, хоча ці схеми є демонстративними й не призначеними для відтворення будь-якої фактичної візуальної операції, що відбувається під час продукування та сприйняття мовлення⁶³⁹. Наслідком взаємозв'язку між семантичною структурою та фонологічним позначенням є те, що кожний з цих складників ініціює інший.

«Кожний конструктор — лексичний чи граматичний — характеризується і сукупністю символічних структур, і потребує контексту для його реалізації»⁶⁴⁰. Таке розуміння є функцією абстрактного значення лексеми та дискурсу тексту — сучасної англійськомовної художньої прози, до якої вона застосована; конструктор ніколи не буває однаковим у будь-яких двох випадках, оскільки дискурсна вербалізація завжди різниться — значення суб'єктивне, «пов'язане з уявою та конструюванням когерентності»⁶⁴¹.

Вербалізація констант досвіду *невербального* є основним засобом уточнення того, як зміст висловлювання інтегрований в дискурс тексту та пов'язаний з уже наявною концептуальною структурою, що встановлює референцію в контексті дискурсу сучасної англійськомовної художньої прози. Синтаксичне дослідження констант досвіду *невербального* є зосередженим не тільки на мовних формах, а й на інтерпретації емотивного значення, вираженого конструкційними схемами. Когнітивне схематизування досвіду *невербального* з опертям на фреймову схему уможливує рівневе виявлення мовних позначень від семантики та граматики — до дискурсу художнього тексту.

2.4.3. Категорія як схема у когнітивній психології. Схематичні зв'язки є провідними в характеристиці будь-яких категорій⁶⁴². Категоризація — це здатність і діяльність розпізнавати спільні риси, або схожість, між елементами досвіду світу

2002. 411 p.

⁶³⁹Langacker R. W. Grammar and Conceptualization. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2012. 444 p.

⁶⁴⁰Langacker R. W. Investigations in Cognitive Grammar. Berlin: Mouton de Gruyter, 2009. P. 1-2.

⁶⁴¹Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago/London: Chicago Univ. Press, 2003. P. 227.

⁶⁴²Tuggy D. Schematicity / The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. P. 88.

(наприклад, об'єктами, подіями або ідеями), організувати та класифікувати досвід, асоціюючи його з абстрактнішим об'єднанням (тобто категорією, класом, або типом)⁶⁴³ на основі його рис, властивостей, особливостей, подібності чи інших критеріїв, які є універсальними для конкретної групи досліджуваних об'єктів.

Категоризацію називають однією з найбільш фундаментальних когнітивних здібностей: її вивчають психологія й когнітивна лінгвістика та вважають синонімом класифікації. Категоризація й класифікація дають змогу людям організувати речі, об'єкти та ідеї, які існують навколо них, і спрощувати їхнє розуміння світу⁶⁴⁴. Категоризація — це те, що здійснюють люди, щоб впорядкувати дійсність: «виконують правильні дії з правильним класом предметів»⁶⁴⁵.

Діяльність, скерована на категоризацію речей, може бути вербальною або невербальною. Конкретні предмети та абстрактні ідеї розпізнаються людьми, диференціюються та стають зрозумілими за допомогою категоризації⁶⁴⁶. Об'єкти класифікують з адаптивною або прагматичною метою. Категоризація ґрунтується на ознаках, які відрізняють складники категорії від інших об'єктів. Відповідно до визначення понять як складних інформаційних структур із пов'язаними частинами, концептуальні знання розподілені між системами репрезентацій⁶⁴⁷ і механізмами, що діють на них. Відмінність, яка розділяє ці знання, це організація концептуальної структури та принципи формування категорій, які є різними, відповідно до чотирьох теорій: *класичної, прототипної, теорії опису зразків, пояснювальної*.

Згідно з *класичною теорією* (дефініційно-атрибутивний підхід), поняття — це складні психічні уявлення, структура яких кодує набір необхідних та достатніх умов для їхнього власного застосування⁶⁴⁸. Схожі ідеї з'являлися в лінгвістиці й

---

⁶⁴³Croft W., Cruse D. A. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004. P. 74-77; *Formal Approaches in Categorization* / ed. by E. Pothis, A. Wills. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2011. P. 1.

⁶⁴⁴McGarty C., Mavor K. I., Skorich D. P. *Social Categorization* // *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* / ed. by J. D. Wright. 2nd ed. Oxford: Elsevier, 2015. P. 186-191.

⁶⁴⁵Rosch E. *Principles of Categorization* // *Cognition and Categorization* / ed. by E. Rosch, B. Lloyd. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1978. P. 27-48.

⁶⁴⁶Rosch E. *Coherence and Categorization: A Historical View* // *The Development of Language and Language Researchers: Essays in Honor of Roger Brown* / ed. by F. S. Kessel. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1988. P. 373-392.

⁶⁴⁷Системи репрезентацій — пізнавальні стилі представлення і перетворення інформації в межах використання когнітивних модальностей: візуальної, слухової, тактильної та кінестичної.

⁶⁴⁸The Blackwell Guide to Philosophy of Mind / ed. by P. S. Stich, T. A. Warfield. Oxford: Wiley-Blackwell, 2003. P. 191.

психології⁶⁴⁹. Таку категорію можна моделювати за допомогою схем: необхідно обмежувати свою увагу зв'язками повної схематичності та ігнорувати зв'язки розширення. Цей підхід, який запропонував логік Г. Фреге, стверджує, що поняття можна схарактеризувати набором атрибутів (або смислових ознак)⁶⁵⁰. Йдеться про те, що люди мають перераховувати однакові ознаки для всіх членів категорії (дефініційний набір). Однак люди схильні брати до уваги переважно необов'язкові властивості з метою характеристики категорії⁶⁵¹.

Прототипні (англ. *prototype*) *теорії* надають значення прототипу, який позначає всю категорію. Поняття має структуру прототипу — прототип є сукупністю характерних ознак, або найкращим прикладом поняття⁶⁵². Належність до категорії залежить від набору особливих, часто не важливих властивостей, які є типовішими або більш репрезентативними для категорії, ніж інші. Згідно з прототипним підходом, концепти є складними психічними уявленнями, структура яких вимагає не обов'язкових, а бажаних умов; так само немає розмежувального набору необхідних та достатніх прикмет для визначення категорійної належності. Науковці висловлюють низку зауважень щодо теорії прототипу. По-перше, не всі поняття мають прототипні характеристики⁶⁵³. По-друге, прототипний підхід є також неповним щодо знань про поняття. Люди краще опрацьовують інформацію про зв'язки між ознаками, ніж про власне ознаки⁶⁵⁴, які утворюють категорію.

---

⁶⁴⁹Glass A. L., Holyoak K. J. Alternative Conceptions of Semantic Memory // *Cognition*. 1975. № 3. P. 313-319.; Katz J. J., Fodor J. A. The Structure of a Semantic Theory // *Language*. 1963. Vol. 39. № 2. P. 170-210.; Leech G. N. *Semantics*. Harmondsworth, UK: Penguin, 1974. 386 p.; Medin D. L., Smith E. E. Concepts and Concept Formation // *Annual Review of Psychology*. 1984. P. 113-138.

⁶⁵⁰Rey G. The Unavailability of What We Mean: A Reply to Quine, Fodor and Lepore // *Holism: A Consumer Update* / ed. by J. A. Fodor, E. Lepore. Atlanta: Rodopi BV, 1993. P. 61–101.; Peacocke C. *A Study of Concepts*. Cambridge, MA: MIT Press, 1992. 266 p.

⁶⁵¹Conrad C. Cognitive Economy in Semantic Memory // *Experimental Psychology*. 1972. P. 148-154.; Rosh E., Mervis C. B. Family Resemblances: Studies in the Internal Structure of Categories // *Cognitive Psychology*. 1975. № 7 (4). P. 573-605.

⁶⁵²Hampton J. A. Polymorphous Concepts in Semantic Memory // *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*. 1979. № 18(4). P. 441-471.; Posner M. I., Keele S. W. On the Genesis of Abstract Ideas // *Journal of Experimental Psychology*. 1968. № 77. (3, Pt.1). P. 353-363.; Smith E. Concepts and Categorization // *Thinking: An Invitation to Cognitive Science* / ed. by E. Smith, D. Osherson. Vol. 3. 2nd ed. Cambridge, MA: MIT Press, 1995. P. 377-425.

⁶⁵³Hampton J. A. An Investigation of the Nature of Abstract Concepts // *Memory & Cognition*. 1981. № 9(2). P. 149-156.

⁶⁵⁴Holland J. H., Holyoak K. J., Nisbett R. E., Thagard P. *Induction: Processes in Inference, Learning and Discovery*. Cambridge: MIT Press, 1986. 416 p.

Теорія опису зразків (англ. *exemplar theory*) передбачає, що категорії складаються із сукупності зразків (екземплярів), а не будь-яких абстрактних описів цих прикладів (наприклад, загального опису прототипу). Зразки групуються один з одним за показниками подібності. Категоризацію пояснюють механізмом, який вилучає екземпляри з пам'яті за відповідним ключем. Якщо збіги є неточним, тоді вилучають найближчий зразок, згідно з контекстом⁶⁵⁵. Цей підхід зберігає варіативність складників у категорії, тоді як прототип узагальнює середню властивість, що унеможливує різнобічне охоплення інформації. Так, наповнення категорії залежить від подібності її складників, і труднощі, які виникають у встановленні схожості у прототиповій теорії, переходять до підходу опису зразків, що утруднює об'єктивізацію абстрактних знань.

Пояснювальна, або «теоретична» теорія (англ. *theory theory*), об'єднує поняття з ознаками, що можуть бути віддаленими та мати так звані пояснювальні зв'язки (терміни *крила*, *пір'я* та *кістки* позначають сутності, що дають змогу птахам літати)⁶⁵⁶. Послідовність і природність поняття є наслідком розуміння базових теоретичних знань, а не тільки подібності. Відтак однаковість є важливою, але не достатньою, щоб визначити, які поняття є змістовними та належать встановленій категорії. Пояснювальний підхід розглядає поняття як такі, що охоплюють більше, ніж перелік атрибутів, залучаючи лінгвальні та фонові знання індивіда, зумовлені схемою, яка організовує розрізнені знання як категорію у заданій суб'єктом перспективі.

У цьому зв'язку релевантною, на наш погляд, є теза про те, що категоризація залежить від уявлень про навколишній світ, які мають люди⁶⁵⁷. Така теорія вивчає організовані системи знань. Прихильники концепції теоретично обґрунтованої

---

⁶⁵⁵Erickson M. A., Kruschke J. K. Rules and Exemplars in Category Learning // Journal of Experimental Psychology: General. 1998. № 127(2). P. 107-140.; Nosofsky R. M. Tests of an Exemplar Model for Relating Perceptual Classification and Recognition Memory // Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory & Cognition. 1991. № 17(1). P. 3-27.; Rips L. J. Similarity, Typicality and Categorization // Similarity and Analogical Reasoning / ed. by A. Ortony, S. Vosniadou. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1989. P. 21-59.

⁶⁵⁶Keil F. C. Explanation, Association, and the Acquisition of Word Meaning // The Acquisition of the Lexicon / ed. by L. Gleitman, B. Landau. Cambridge, MA: MIT Press, 1994. P. 169-186.; Carey S. Conceptual Change in Childhood. Cambridge: MIT Press, 1985. xiv+226 p.; Gopnik A., Meltzoff A. Words, Thoughts, and Theories. Cambridge: MIT Press, 1998. 288 p.

⁶⁵⁷Murphy G., Medin D. The Role of Theories in Conceptual Coherence // Psychological Review. 1985. № 92 (3). P. 289-316.

моделі категоризації, не відкидають підходів, заснованих на подібності або таких, що використовують статистику⁶⁵⁸. Невербальна комунікація/поведінка охоплює низку елементів, позначення яких є семантично неоднорідним, однак перебуває під фєрулою досвіду *невербального*⁶⁵⁹.

Категорія *константи досвіду невербального* утворена як жести, рухи, постави, відстань між комунікантами та характеристики голосу. Парамова містить знання про голосові параметри (висоту, тембр, тон, інтонацію) та пов'язані з ними рухи тіла. Теоретична категорія об'єднує константи досвіду *невербального*, актуалізуючись як лексеми на позначення невербальних елементів у дискурсі англійськомовних ХПТ, що виражають емотивне значення (*voice, say, moving*).

Зауважмо, що «кожний психологічний феномен є когнітивним феноменом»⁶⁶⁰; когнітивна структура є організованим представленням попереднього досвіду, що охоплює сприйняття, увагу, пам'ять, мислення та мову. Реальність є опосередкованою не тільки органами чуття, але і складною системою, яка інтерпретує та переосмислює чуттєву інформацію. Відтак мислення є конструктивним у термінах категорії як схематизованої репрезентації, що здійснюється шляхом системної організації знання.

Висновки до розділу 2

1. Когнітивно-нараторологічна методологія вивчення смислу художнього прозового тексту наголошує, що фреймова схема, введена у дискурс, діє як інструмент когнітивного схематизування. Представлена нами методика використовує фреймову схему для експлікації констант досвіду *невербального*, акцентуючи на тому, що текст виступає як організатор людського знання та досвіду через свідомість наратора (імпліцитного автора), скеровану на читача. Константи досвіду *невербального*, виражені через фреймову схему, реалізуються у дискурсі

---

⁶⁵⁸Murphy G. L. The Big Book of Concepts. Cambridge, MA: MIT Press, 2002. 564 p.

⁶⁵⁹Burgoon J. K., Buller D. B., Woodall W. G. Nonverbal Communication: The Unspoken Dialogue. New York: McGraw-Hill, 1996. P. 239.

⁶⁶⁰Neisser U. Cognitive Psychology. New York: Psychology Press, 2014. P. 4.

ХПТ як когнітивне схематизування. Це схематизування охоплює структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри, об'єднані філософським розумінням емпіризму. Отже, запропонований підхід дає змогу розглядати текст як інструмент передавання та сприйняття знань та досвіду, а константи досвіду *невербального* є важливим елементом смислотворення.

2. Наголошено, що пізнання складається із систем, які мають репрезентативний рівень. Лексичні одиниці, а також класи слів і граматичні конструкції розглянуто як концептуальні категорії, які належить вивчати через втілення не суто формальних, а загальних когнітивних принципів, що ґрунтуються на схематизації. У когнітивній семантиці концепт є схемою (схемою-образом); у когнітивній граматиці зв'язок між частинами мови здійснюється за допомогою конструкту (схеми). Категорії є схемними утвореннями відповідно до класичної, прототипової, екземплярної (опису зразків) теорій. Константи досвіду *невербального* є пояснювальною абстрактною (теоретичною) категорією, втіленою у дискурсі художнього тексту.

3. Досліджено, що художній текст як форма комунікації містить семантичні одиниці та сигнали, які є необхідними та достатніми для побудови на його основі «правильної» і осмисленої ментальної/психічної моделі реалізації смислу. Архітектоніка та мовні засоби тексту забезпечують формування фреймової схеми, яка поєднує *поверхневі* (семантичний, синтаксичний) та *глибинні* (тематичний, наративний) фрейми, скеровує розуміння ХПТ читачем як об'єкт пізнання та передбачає його інтерпретацію. Фреймова схема розгортається в художньому тексті як об'єкті пізнання, що передбачає активну роль читача щодо його інтерпретації. Вона сприяє усвідомленню читачем поверхневих та глибинних аспектів тексту, охоплюючи семантичну та синтаксичну взаємодію, тематичну структуру та наративні елементи.

4. Оскільки пізнання художнього тексту пов'язане з емоціями, оцінками та семантичною актуалізацією значень констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ, то процес вилучення (отримання) знань з ХПТ вимагає особливих засобів опрацювання мовного матеріалу. До цього процесу, когнітивного/пізнавального за

своєю суттю, який розпочинається зі сприйняття друкованих слів, є долученими знання мови, розуміння світу у зв'язку з когнітивними структурами. У межах фреймової схеми опрацювання семантичного фрейму виявляє лексичні позначення констант досвіду *невербального*, семантичного – граматичні конструкти, тематичного – теми та концепти, наративного – дискурс *наратора* ↔ *персонажів*.

5. Доведено, що текст є взірцем складної когнітивної та мовної форми — його створення та розуміння охоплює залучення фреймової схеми: пізнавального засобу конструювання реальності світу та смислу ХПТ. Поняття схеми є психічною/ментальною моделлю – відтворенням образу художнього тексту у свідомості мовця – та набуває різних термінологічних означень у низці дослідницьких парадигм, зокрема психології, філософії, педагогіці, когнітивній науці та теорії штучного інтелекту. Схемою називають будь-яку когнітивну (ментальну, психічну) модель організації, впорядкування та конструювання знання про світ: фрейм, сценарій, скрипт, пропозиційну модель, концепт, конструкт, категорію, схему твору та актантну схему.

6. Досліджено, що у когнітивній наратології використовують схеми як інструменти організації знання для моделювання розуміння смислу ХПТ та реалізації знання про невербальну комунікацію/поведінку. Ідея фреймової схеми М. Мінського, що поєднує фрейми поверхневого та глибинного рівнів, пов'язана з рівневою схемою Р. Інгардена та актантною схемою А-Ж. Греймаса. Використання таких схем дає змогу досліджувати і поверхневі, і глибинні структури тексту, що є важливим для передавання його смислу.

7. Схеми наративу структурують знання читача щодо загальної композиції, або схеми оповіді, яка охоплює сюжет, характеристику оповіді, визначення наративності, девіації дискурсу, пояснення архітекtonіки альтернативних світів, вивчення гендерного наративу. У стилістиці теорію схем використовують для опису, презентації мислення з метою лінгвістичного аналізу мовлення персонажів, які виконують невербальні дії. У зв'язку з розумінням та інтерпретацією художнього тексту, схематичність виявляється у сприйнятті, усвідомленні, розумінні та візуалізації наративу.

8. Фреймова схема, втілена у дискурсі ХПТ, охоплює перспективу когнітивної лінгвістики (когнітивної семантики, когнітивної граматики, когнітивної поетики) з огляду на те, що мова є інтегральною частиною пізнання, яка відтворює взаємодію культурних, психологічних та комунікативних чинників. Ментальний/психічний статус лексичних значень, актуалізованих у ХПТ, пов'язаний із загальною функцією мислення, тобто функцією пізнання як відображення та реконструкції досвіду. Основним призначенням когнітивних здібностей є концептуалізація досвіду та категоризація понять.

9. Уточнено, що фреймова схема, яка експлікує константи досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ, є різноскерованою: з одного боку, вона відтворює структуру розуміння смислу в об'єктивістському тлумаченні, визначаючи елементи представлення знання як константи досвіду *невербального*, згідно з відповідними фреймами (поверхневим семантичним, поверхневим синтаксичним, глибинним тематичним, глибинним наративним); з іншого — така схема є інтерпретаційною тому, що охоплює свідомість читача як наратора та/або імпліцитного читача, який оприявлює смисл ХПТ.

10. Отже, фреймова схема, актуалізована у художньому дискурсі як когнітивне схематизування, є методом дослідження мовних форм позначення констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ, що залучає теорію штучного інтелекту М. Мінського, та охоплює систему, яка утворена такими фреймами: *поверхневим семантичним* (актуалізація значень слів), *поверхневим синтаксичним* (актуалізація значення дії у зв'язку з граматичними дієслівними конструкціями), *глибинним тематичним* (актуалізація тем оповіді та концептів) та *глибинним наративним* (актуалізація змісту у дискурсі *наратора* ↔ *персонажів*). Кожний фрейм цієї схеми передбачає низку характеристик у структурному, когнітивному та інтерпретаційному вимірах.

Основні положення розділу викладено в таких публікаціях авторки⁶⁶¹:

---

⁶⁶¹ Мельничук О. Д. Теорія пізнання як основа когнітивної науки: філософський та лінгвістичний аспекти // Закарпатські філологічні студії. 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 10-14.; Мельничук О. Д. Граматика конструкцій – конструктивістський підхід у контексті когнітивного підходу // Вчені записки Таврійського

РОЗДІЛ 3

РОЗДІЛ 3. ПІЗНАННЯ КОНСТАНТ ДОСВІДУ *НЕВЕРБАЛЬНОГО*: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

З огляду на інтерпретаційну сферу, ХПТ постає як ментальна/психічна модель, або схема, лінгвістично опосередкованого розуміння досвіду⁶⁶². Когнітивне схематизування щодо теорії інтерпретації охоплює два основні напрями: *концепцію значення*, що визначає тип шуканого значення (константи досвіду *невербального*), та *концепцію інтерпретації* (систему ідентифікації значення). Інтерпретація констант досвіду *невербального* як кінесичних та парамовних висловів перебуває у парадигмі когнітивної герменевтики⁶⁶³. Теорія значення надає вказівки щодо структури методу інтерпретації, але не визначає кожну деталь цієї структури заздалегідь⁶⁶⁴.

Інтерпретація констант досвіду *невербального* проходить шлях наукового втілення від філософських теорій емпіризму – через логіку утворення понять (концептів) – до найширшої експлікації в когнітивних філологічних дисциплінах (когнітивній семантиці, когнітивній поетиці, когнітивній наратології, когнітивній стилістиці). Значущість англійськомовного дискурсу на воєнну тематику утворює не тільки текст згідно з архітектонікою – саме уява читача (нім. *Einbildungskraft*) є

національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». Київ. 2021. Т. 32 (71). № 4. Ч. 2. С. 39-44.; Мельничук О. Д. Аспекти організації концептів як теорій категорійної подібності // *Нова філологія: зб. наук. праць Запорізького національного університету*. ВД «Гельветика». 2021. № 83. С. 175-180.; Мельничук О. Д. Інтерпретація концептів як художніх феноменів // *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Серія «Філологія». Київ: МАУП. 2023. № 2(7); Melnychuk O. Knowledge Modelling in a Literary text: the Frame Model by M. Minsky // *Knowledge, Education, Law, Management*. №4 (56). 2023. P. 111-116.; Melnychuk O. Schemas and Cognitive Modelling of Narrative // *Věda a perspektivy*. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Česká republika. 2023. № 7 (26). P. 201-210.

⁶⁶²Ricoeur P. *From Text to Action: Essays in Hermeneutics, II* / transl. by K. Blamey, J. B. Thompson. Evanston, IL: Northwestern Univ. Press, 1991. 346 p.; Perry M. J. *The Authority of Text, Tradition, and Reason: A Theory of Constitutional "Interpretation"* // *Nomos*. 1987. № 29. P. 221-253.; Levy A. *Models, Fictions, and Realism: Two Packages* // *Philosophy of Science*. 2012. № 79(5). P. 738-748.; Gibson J. *Interpreting Words, Interpreting Worlds* // *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 2006. № 64(4). P. 439-450.

⁶⁶³Tepe P. *Beispiel für eine erklärende Basis-Interpretation. Zu Christa Wolfs Roman // Medea. Stimmen*. Mythos-Magazin. http://www.mythos-magazin.de/erklaerendehermeneutik/pt_beispielinterpretation.pdf

⁶⁶⁴Eco U., Rorty R., Culler J., Brook-Rose Ch. *Interpretation and Overinterpretation* / ed. by S. Collini. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1992. 164 p.

полісемантичною і здатною трансформувати текст у велику кількість значень — читацьке сприйняття уможливорює естетичне осягнення ХПТ.

3.1. Філософський аспект інтерпретації констант досвіду *невербального*

У межах сучасної гносеології як науки про природу пізнання та її зв'язку з реальністю інтерпретація є сутністю процесу пізнання. Суб'єкт пізнання, читач, виявляє себе як інтерпретатор, оскільки його існування та діяльність розгортаються не просто в об'єктивній дійсності, а у світі сприйнятих ним образів, знаків та символічних форм, що загалом притаманні структурі людського життя та зокрема структурі тексту. Сутність інтерпретації, на думку Г. Гадамера, не вичерпується її операційно-методологічною природою, або діяльністю, що тлумачить тексти, але входить у сферу фундаментальних основ пізнання та буття ⁶⁶⁵. Заглибленість у художній прозовий текст складає «завдання оновлюваного сприйняття, якому не існує аналогів у слуханні та баченні»⁶⁶⁶. Згідно з герменевтично-риторичною традицією, «смысл окремого походить тільки від взаємозв'язку, отже, від цілого»⁶⁶⁷, по-іншому цілісне розуміння та інтерпретація ХПТ уможливорює сприйняття констант досвіду *невербального* як окремого досвіду.

Проблеми філософії пізнання переплітаються з досвідом герменевтики, її когнітивною практикою, що має справу з мовою, текстом, розумінням смислу. Когнітивний досвід герменевтики, що долає абстракцію гносеологічного суб'єкта є співзвучним розумінню сучасних тенденцій сприйняття. Інтерпретація, за якою завжди стоїть суб'єкт-читач, що задає і зчитує смисли та висуває предметні гіпотези, об'єднує елементи буттєвого (екзистенційного) підходу через призму тлумачення констант досвіду *невербального*.

---

⁶⁶⁵Гадамер Г.-Г. Герменевтика І. Істина і метод. Основи філософської герменевтики. Том 1. / перекл. з нім. О. Морозовського. Київ: Юніверс, 2000.

⁶⁶⁶Там само. С. 155.

⁶⁶⁷Там само. С. 179.

3.1.1. Константи досвіду *невербального*: інтерпретація поняття у філософії. Інтерпретація констант досвіду *невербального* пов'язана з філософським осмисленням поняття *досвід*, що належить до найбільш значущих тем метафізики та онтології. Низка проблем теорії пізнання була сформульована у стародавній філософії, і нині проблеми гносеології посідають чільне місце у філософських дослідженнях. Досвід є одним із чинників, завдяки якому можливе пізнання, зокрема пізнання ХПТ, відтак досвідна проблематика представлена у працях філософів різних філософських напрямів, зокрема емпіриків (Дж. Локк⁶⁶⁸, Ф. Бекон⁶⁶⁹, Дж. Берклі⁶⁷⁰); сенсуалістів (Г. Ляйбніц⁶⁷¹, Д. Г'юм⁶⁷²), кантіанців (І. Кант⁶⁷³, Г.В.Ф. Гегель⁶⁷⁴); неокантіанців (Г. Коген⁶⁷⁵, Е. Кассіер⁶⁷⁶, Г. Рікерт⁶⁷⁷); прагматиків (Ч. Пірс⁶⁷⁸, Дж. Дьюї⁶⁷⁹); неопрагматиків (В. В. О. Квайн⁶⁸⁰, Р. Рорті⁶⁸¹); представників аналітичної філософії (Г. Фреге⁶⁸², Б. Рассел⁶⁸³, Л. Вітгейнштейн⁶⁸⁴, Дж. Остін⁶⁸⁵, Дж. Р. Серль⁶⁸⁶); філософів герменевтичного

---

⁶⁶⁸Локк Дж. Розвідка про людське розуміння. Книга 4. Про знання і ймовірність / перекл. з англ. Н. Бордюкової. 408 с. Харків: Акта. 408 с.

⁶⁶⁹Ротар Н. Бекон Ф. // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 54.

⁶⁷⁰Панич О. Розвідки з історії скептицизму в британо-американській епістемології. Частина 1: Британська модерна філософія (Гоббс, Локк, Барклі, Х'юм, Рід). Донецьк: Донецький нац. ун-т, 2007. С. 111-150.

⁶⁷¹Ляйбніц Г. В. // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ, 2002. С. 351.

⁶⁷²Загороднюк В. Девід Г'юм та проблеми сучасного мистецтва // Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження. Центр гуманітарної освіти НАН України. 2014. № 31. С. 195-205.

⁶⁷³Kant I. Critique of Pure Reason / transl. by N. K. Smith. New York: St. Martin's Press, 1929. 710 p.

⁶⁷⁴Павленко Ю. Гегель (Hegel) Георг Вільгельм Фрідріх // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАНУ. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2 : Г-Д. С. 62-64. 518 с.

⁶⁷⁵Concise Routledge Encyclopedia of Philosophy. London: Taylor & Francis, Routledge, 2000. P. 1520.

⁶⁷⁶Шайгородський Ю. Кассіер Ернст // Історія політичної думки: навч. енцикл. словник-довідник для студентів вищих навч. закл / за ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ-2000, 2014. С. 280-281.

⁶⁷⁷Стельмах С. П. Рікерт Генріх // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2012. Т. 9: Прил.-С. С. 222. 944 с.

⁶⁷⁸Philosophical Writings of Peirce / ed. by J. Buchler. Dover Publications, 2011. 411 p.

⁶⁷⁹Dewey J. Leibniz's New Essays Concerning the Human Understanding: A Critical Exposition. Franklin Classics, 2018. 296 p.

⁶⁸⁰Quine W. V. O. Word and Object. Cambridge: MIT Press, 1960. 288 p.

⁶⁸¹Rorty R. Mind, Language, and Metaphilosophy: Early Philosophical Papers / ed. by S. Leach and J. Tartaglia. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2014. 326 p.

⁶⁸²Фреге Г. // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 690.

⁶⁸³Russell B. The Analysis of Matter. London: Routledge, 1992. 400с.

⁶⁸⁴Baker G. P., Hacker P. M. S. Wittgenstein: Meaning and Mind. Oxford: Wiley-Blackwell, 2019. 344 p.

⁶⁸⁵Austin, J. L. How to Do Things with Words: The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955, 1962 / ed. by J. O. Urmson, M. Sbisà, Oxford: Clarendon Press. 167 p.

⁶⁸⁶Searle J. R. Intentionality. An Essay in the Philosophy of Mind. Cambridge: CUP, 1983. 292 p.

напряму (Г. Гадамер⁶⁸⁷); феноменологів (Е. Гуссерль⁶⁸⁸, М. Хайдегер⁶⁸⁹, А. Шютц⁶⁹⁰, Г. Мур⁶⁹¹). Проблеми теорії досвіду у контексті філософської теорії вивчали: Ю. Хабермас⁶⁹², М. А. Мінаков⁶⁹³, Р. Карнап⁶⁹⁴, В. Кебуладзе⁶⁹⁵, П. Кінг⁶⁹⁶, В. І. Ярошовець⁶⁹⁷.

В історії філософії феномен досвіду тлумачать як основу синтезу чуттєвої та інтелектуальної пізнавальної діяльності (І. Кант), як результат саморуху і самопізнання свідомості (Г.В.Ф Гегель), як фрагмент діяльності суб'єкта, у якому ідеальне та матеріальне замінюють одне одного (другий позитивізм), як результат практичної та пізнавальної діяльності (діалектичний матеріалізм), як зміст внутрішнього світу суб'єкта (екзистенціалізм). Представники метафізичного матеріалізму (Д. Дідро, К. А. Гельвецій) вважали досвід результатом дії об'єктивного світу на свідомість людей, але недооцінювали активну роль людської діяльності та суспільно-історичного характеру досвіду⁶⁹⁸. Проблему досвіду у філософії обговорюють також у зв'язку з питанням про обґрунтування знання. Для раціоналістів досвід не може бути ні повноцінним знанням, ні його джерелом, а тільки приводом для діяльності мислення. Однак для емпіриків знання може бути тільки досвідним. Для них важливо виокремити істинний, справжній, «чистий» досвід і відокремити його від того, що тільки видається безпосередньо наданим, але насправді не є таким⁶⁹⁹.

---

⁶⁸⁷Gadamer H.-G. *Philosophical Hermeneutics*. California: Univ. of California Press, 2008. 304 p.

⁶⁸⁸Husserl E. *Experience and Judgement* / transl. by J. S. Churchill, K. Ameriks. Routledge, 1973. 443 p.

⁶⁸⁹Heidegger M. *Poetry. Language. Thought*. New York: Harper Perennial Modern Classics, 2013. 256 p.

⁶⁹⁰Schütz A. *On Phenomenology and Social Relations: Selected Writings* / ed. by H. R. Wagner. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1970. 336 p.

⁶⁹¹Moore G. E. *On Defining "Good"* // *Analytic Philosophy: Classic Readings*. Stamford, 2002. P. 1-10.

⁶⁹²Habermas J. *Knowledge and Human Interests*. Boston: Polity Press, 1987. 356 p.

⁶⁹³Мінаков М.А. Досвід і філософія: еволюція поняття досвіду в Західній філософії XIX-XX століть // Автореферат дис. доктора філос. наук. Спец 09.00.05 – історія філософії. Київ, 2007. С.12.

⁶⁹⁴Carnap R. *Meaning and Necessity*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1988. 296 p.

⁶⁹⁵Кебуладзе В. *Феноменологія досвіду*. Київ: Дух і літера, 2011. 278 с.

⁶⁹⁶King P. *Two Conceptions Of Experience* // *Medieval Philosophy and Theology*. New York: Rowman & Littlefield, 2004. № 11. P. 1-24

⁶⁹⁷Ярошовець В. І. *Людина в системі пізнання*. Київ: Педагогіка, 1996. 208 с.

⁶⁹⁸*The Routledge Companion to Philosophy in Organization Studies* / ed. by R. Mir, H. Willmott, M. Greenwood. London: Routledge, 2015. 616 p.

⁶⁹⁹*The Oxford Dictionary of Philosophy* / ed. by S. Blackburn. Oxford: Oxford Univ. Press, 1996. 443 p.

Реальне знання не виникає внаслідок прямого (індуктивного) узагальнення досвідних даних. У результаті творчих процедур знання формується зі знання. Наявність вихідного інтелектуального прошарку, що уможлиблює пошук і надає вузли та деталі концептуальним структурам, є важливою для створення знання. Емпірія та теорія є вагомими у встановленні повноцінних (не феноменологічних⁷⁰⁰, не спекулятивних⁷⁰¹) одиниць пізнання. Емпірія завершує розумові побудови, робить їх змістовними, осмисленими. Теорія надає їм логіко-раціонального характеру, повідомляє про номологічність⁷⁰², універсальність. Вибір даних зумовлений необхідністю передати початковий, елементарний тип діяльності, теоретично здатний до концептуалізації, а емпірично до взаємодії з природними предметами. Пізнання, формування психічних образів починається з чуттєвого контакту зі світом — *живого споглядання*, яке розуміють як відтворення дійсності у формах *відчуття, сприймання та уявлення*⁷⁰³. Воно є результатом безпосередньої взаємодії суб'єкта (читача) і об'єкта (тексту), що зумовлює конкретність, ситуативність та індивідуальність отриманого знання стосовно констант досвіду *невербального* у дискурсі художнього тексту.

Окрім зовнішньої текстової комунікації та безпосередньої взаємодії з текстом, читач сприймає внутрішню текстову комунікацію на рівні *персонаж ↔ персонаж*. Пізнання художньо-естетичної реальності пов'язане з читацькою увагою та концентрацією: читач звертає увагу на невербальні складники комунікації та поведінки персонажів: константи досвіду *невербального*.

(1) *For an awkward moment, they just looked at each other, beaming, not knowing what to say, or in which language to say it. Then Keiko broke the silence. "My family is shopping in the market, we'll meet them for lunch."*⁷⁰⁴.

Філософське розуміння ХПТ полягає у тому, що читач взаємодіє з текстом,

---

⁷⁰⁰Феноменологічне знання стосується змісту свідомості.

⁷⁰¹У філософії спекулятивне знання позначає абстрактне міркування, тип теоретичного знання, яке отримують без звернення до досвіду.

⁷⁰²Номологічні висловлювання – це висловлювання, що виражають закони науки (висловлювання про закони природи, суспільства або логіки).

⁷⁰³The Oxford Companion to Philosophy / ed. by T. Honderich. 2nd ed. Oxford Univ. Press, 2005. 1055 p.

⁷⁰⁴ Ford J. Hotel on the Corner of Bitter and Sweet. Ballantine Books, [2008] 2009. P. 137.

розуміє його значення, визначає ключові ідеї та інтерпретує смислові аспекти у зв'язку з константами досвіду *невербального*. Використовуючи непряме мовлення, автор-наратор зображає взаємодію персонажів як *страшний момент* однак не відтворює вербальний діалог і не вказує, як саме відмовила дівчина.

(2) It had been a farcically *frightening moment*: the British secret agent *standing behind the camera*; the German officer and his tart *smiling at her*, and the church bell tolling the seconds until the explosion. Then the officer .... offered to buy her a drink. She had *refused very firmly*: no French girl could drink with a German unless she was prepared to be called a whore. *He had nodded understandingly*...⁷⁰⁵

Пізнання та інтерпретація художнього тексту читачем пов'язана з візуалізацією та уявленням: читач формує психічні образи подій та персонажів. І. Мак'юен зображає місис Талліс та Брайоні через їх невербальну взаємодію та характеристику голосу, наголошуючи на значущості такої взаємодії: *that hot smooth little body she remembered from its infancy*.

(3) Mrs. Tallis read the seven pages of *The Trials of Arabella* in her bedroom, at her dressing table, *with the author's arm around her shoulder* the whole while. Briony studied her *mother's face for every trace of shifting emotion*, and Emily Tallis obliged *with looks of alarm, snickers of glee and, at the end, grateful smiles and wise, affirming nods*. *She took her daughter in her arms, onto her lap* – ah, that hot smooth little body she remembered from its infancy, and still not gone from her, not quite yet—and said that the play was “stupendous,” and agreed instantly, *murmuring into the tight whorl* of the girl's ear, that this word could be quoted on the poster which was to be on an easel in the entrance hall by the ticket booth⁷⁰⁶.

Як засіб пізнання світу та навколишньої дійсності, текст може викликати різноманітні емоційні реакції, наприклад страх, зображений через константи досвіду *невербального*, які персонаж сприймає (*loud voices*) та відтворює (*took the girl by the hand, hand was hot and clammy*).

(4) *The mother did not answer. Again the loud voices down the hallway. The*

---

⁷⁰⁵ Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 4.

⁷⁰⁶ McEwan I. Atonement. London: Jonathan Cape, 2005. P. 3.

mother swiftly put a dressing gown over her night dress, then took the girl by the hand and went to the door. Her hand was hot and clammy, like a child's, the girl thought.

«Yes?» the mother said timidly, without opening the latch⁷⁰⁷.

Значущими є асоціації та зв'язки з емоційним досвідом персонажа: читач може утворювати асоціації з подіями чи персонажами тексту, засновані на власному досвіді та знаннях, приймати ідеї, вести внутрішні діалоги, рефлексувати над прочитаним та аналізувати власні думки та реакції. На рівні текстової комунікації читач спостерігає за внутрішнім світом персонажа – занурення у художню дійсність шляхом сприйняття констант досвіду *невербального* спонукає до сприйняття *іншого* як *Я*. Очевидно, читач підтримує маленьку дівчинку у її бажанні бачити мамину поведінку сміливою.

(5) The mother pulled her daughter close to her. The girl could feel the woman's heart beating through her dressing gown. She wanted to push her mother away. She wanted her mother to stand up straight and look at the men boldly, to stop cowering, to prevent her heart from beating like that, like a frightened animal's. She wanted her mother to be brave. "My husband is . . . not here," stuttered the mother⁷⁰⁸.

Чуттєве відображення тільки в тому випадку набуває статусу знання, коли воно функціонує в органічній єдності з діяльністю мислення, підпорядковане його категорійному апарату, спрямовується ним, опосередковується практикою, містить в кожній зі своїх форм людський смисл і значення. Вищою сферою, порівняно з чуттєвим відображенням, або якісно новим рівнем відображення дійсності, є раціональне пізнання – діяльність мислення.

Поняття досвіду активно розвивалося у протистоянні емпіризму та раціоналізму, що по-різному оцінювали роль досвіду в структурі пізнавального процесу: від тлумачення його як єдиного джерела правдивого знання (емпіризм, сенсуалізм) до повного неприйняття (крайні форми раціоналізму). Чуттєве пізнання людини наскрізь пронизане думкою. Але ця обставина не знімає якісної відмінності між чуттєвим і розумовим пізнанням, яке виражене у тому, що

---

⁷⁰⁷ Rosnay T. de. Sarah's Key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 12.

⁷⁰⁸ Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 127.

мислення не має прямого входу з об'єктивного світу, навпаки, реальність проникає в мислення тільки за посередництвом чуттів, що є початком пізнання⁷⁰⁹.

Великим відкриттям філософії було виявлення того, що світ існує не тільки поза свідомістю людини, об'єктивно, але й у свідомості людини. Відтак перед філософією постало питання про зв'язок між світом, як він існує сам по собі, поза свідомістю і незалежно від неї (речами в собі, світом в собі) і світом, як він існує в свідомості людини (речами для нас, світом для нас). Існування світу в свідомості було доведено як існування його в чуттєвому пізнанні (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, Дж. Берклі, Д. Г'юм, І. Кант)⁷¹⁰. Мова чуттєвих даних в теоретико-пізнавальному аспекті є важливішою, ніж мова матеріальних об'єктів, оскільки «говорити про чуттєві дані – не обов'язково говорити про фізичні об'єкти, водночас говорити про фізичні об'єкти – означає обов'язково говорити про чуттєві дані»⁷¹¹. Отже, мова чуттєвих даних може пояснювати те, що міститься в мові матеріальних об'єктів, тоді як зворотне твердження є неправильним. Мова чуттєвих даних, втілена як константи досвіду *невербального*, може ефективно пояснювати матеріальні об'єкти в художньому тексті з метою створення насичених образів та передавання оцінного ставлення та емоцій.

(6) *In what might be a memory or a dream, von Rumpel watches Veronika, the early riser, kneel on the floor of Marie-Laure's room in the predawn darkness and march a doll in a white gown alongside another in a gray suit down the streets of the model city. They turn left, then right, until they reach the steps of the cathedral, where a third doll waits, dressed in black, one arm raised. Wedding or sacrifice, he cannot say. Then Veronika sings so softly that he cannot hear the words, only the melody, less like the sounds made by a human voice and more like the notes made by a piano, and the dolls dance, swaying from foot to foot*⁷¹².

У наведеному уривку автор-наратор використовує візуальні деталі: ляльки в білому та сірому одязі, і їхні дії (*march, turn left, then right*). Ці деталі створюють

⁷⁰⁹The Oxford Companion to Philosophy / ed. by T. Honderich. 2nd ed. Oxford Univ. Press, 2005. 1055 p.

⁷¹⁰The Cambridge Dictionary of Philosophy / ed. by R. Audi. 3rd ed. Cambridge Univ. Press, 2015. 1032 p.

⁷¹¹Ayer A. J. Philosophical Essays. New York: Macmillan Publishing, 1972. P. 104.

⁷¹²Doerr A. All the Light We Cannot See. New York/London: HarperCollins Publishing, 2014. P. 78.

в уяві читача чіткі візуальні образи, які можуть викликати різні асоціації та враження. Словесний образ, описуючи спів Вероніки, передає не тільки слова, але й мелодію. Спів, що нагадує звуки фортепіано, створює атмосферу загадковості. Опис рухів ляльок, які танцюють, коливаючись з ноги на ногу (*dance, swaying from foot to foot*), додає елемент динаміки до опису, створюючи враження об'єктів, що оживають. Автор зображає невизначеність у виборі між весіллям чи жертвою (*wedding or sacrifice*), щоб залишити простір для індивідуального тлумачення.

У міру визрівання гносеологічної теорії філософи дійшли висновку, що досвід є не просто головним, а єдиним джерелом наукового і не тільки наукового знання. Як засновник емпіризму Ф. Бекон базує свій метод на визнанні вагомій ролі досвіду в пізнанні. Пізнання – ніщо інше, як відображення зовнішнього світу в свідомості людини. Воно починається зі сприйняття зовнішньої реальності, однак потребує експериментальної перевірки, підтвердження та доповнення. Т. Гоббс зауважує: «все, що ми знаємо, виходить з наших чуттєвих уявлень, образів. Наше знання і розум – рух духу, зумовлений тиском зовнішніх об'єктів на органи чуття»⁷¹³. Дж. Локк на перший план виносить проблематику пізнання, вважаючи, що все багатство знань людина отримує завдяки досвіду, через чуття, в яких подано об'єктивну природу. Критикуючи Декарта, Дж. Локк вказує, що немає вроджених ідей та принципів – ні теоретичних, ні практичних (моральних), а все людське знання походить з досвіду – зовнішнього (відчуття) і внутрішнього (рефлексії). Гносеологічна концепція Дж. Берклі – ідеалістичний сенсуалізм. Дж. Берклі зауважує, що «для будь-кого, хто розглядає об'єкти людського знання, очевидно, що вони є ідеями, які актуально відтворюються відчуттями, або феноменами, які отримані завдяки спостереженню над емоціями і діями душі, або сутностями, які сформовані за допомогою пам'яті й уяви чи шляхом об'єднання, або репрезентації того, що було сприйнято»⁷¹⁴. Поняття досвіду набуває у філософії Д. Г'юма особливого значення. Філософ відокремлює від нього зовнішній світ, і вважає, що

---

⁷¹³De Corpore, Part I. Computatio Sive Logica / ed. with an Introductory Essay by L. C. Hungerland, G. R. Vick; transl. and commentary by A. Martinich. New York: Abaris Books, 1981. 449 p.

⁷¹⁴Берклі Д. «Трактат про принципи людського знання». Хрестоматія з філософії / за ред. М.О. Качуровського, В.О. Цижіна. Суми СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2013. 256 с. С.42

увесь досвід ґрунтується на сприйнятті та впорядкуванні вражень та уявлень. Тобто у сформульованому Д. Г'юмом понятті досвіду розкривається відрив *світу свідомості* від зовнішнього світу, що об'єктивно існує.

У філософській системі І. Канта, яка є визначальною щодо поняття досвіду, знання тотожне досвіду: «без сумніву, усяке наше пізнання починається з досвіду, насправді, що спонукало б до діяльності пізнавальну здатність, якби не предмети, які діють на наші відчуття та частково самі створюють уявлення, частково спонукають наш розум порівнювати їх, пов'язувати чи розділяти і у такий спосіб опрацювати грубий матеріал чуттєвих вражень, отримуючи пізнання предметів, що називається досвідом? Отже, ніяке пізнання не передує за часом досвідові, воно завжди починається з досвіду»⁷¹⁵. Водночас, розуміння досвіду І. Кантом значно відрізняється від емпіристського. Філософ описує два типи знання: *ап'іорне* та *апостеріорне*, аналітичні й синтетичні судження. Апостеріорне знання є емпіричним – усі знання про світ надходять завдяки відчуттям. Досвід можливий тільки у результаті використання ап'іорних (позадосвідних) форм організації чуттєвого матеріалу. Ап'іорне знання є універсальним і складає можливий досвід.

Гносеологічні розвідки філософів були вагомими для науки щодо усвідомлення пізнавальних (когнітивних) можливостей людини. Як результат, у філософії сформувалась своєрідна парадигма англійського типу філософствування, яка надавала вирішального значення чуттєво фіксованим фактам досвіду, а логічні міркування ставила в залежність від них⁷¹⁶. Мінімальна емпіристська концепція досвіду була не досконалою в ізоляції та набула значення в межах більшої концепції, що охоплювала використання досвіду та понять об'єктивного світу⁷¹⁷. Так, не підлягає сумніву що пізнання смислу ХПТ складається із рефлексивних дій розуму, скерованих на опрацювання тексту, та із чуттєво наданого матеріалу – сприйняття друкованих символів, яке передбачає інтелектуальну активність, пов'язану із досвідом та діяльністю. Філософія окреслює пізнавальні можливості

---

⁷¹⁵Kant I. Critique of Pure Reason / transl. by N. K. Smith. New York: St. Martin's Press, 1929. 710 p.

⁷¹⁶ Петрушенко В. Л. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів: видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. С. 59.

⁷¹⁷Strawson P. The Bounds of Sense: An Essay on Kant's "Critique of Pure Reason". Routledge, 1975. P. 19.

елементів пізнання, або смислу тексту – констант досвіду *невербального* і робить важливий висновок про дихотомію емпіричного ↔ раціонального та чуттєвого ↔ логічного у процесі пізнання художнього тексту як об'єкта навколишньої дійсності.

3.1.2. Константи досвіду *невербального*: інтерпретація поняття у логіці.

Константи досвіду *невербального* є художнім засобом пізнання читачем реальної дійсності та виявляють загальне, необхідне й істотне у невербальній поведінці/комунікації. Рівень осмислення понять, які позначають константи досвіду *невербального*, називають також раціональним пізнанням (лат. *ratio* – розум). У такому процесі читач на основі чуттєвих даних під час сприйняття художнього тексту розкриває закономірні логічні зв'язки, які фіксує у формі вербалізованого поняття, яке Г. Коген називає «уявленням про уявлення предмета»⁷¹⁸. Характерними ознаками раціонального пізнання належить вважати абстрактність, нерозривність зв'язку з мовою і мовленням, узагальненість відображення, опосередкованість, свідоме керування діяльністю.

Очевидно, що одиничний досвід не може бути прикладом пізнання, оскільки пізнання охоплює додавання змісту, наприклад, через константи досвіду *невербального* до чогось наданого, що є складнішим сприйняттям, аніж безпосередній досвід. Так, у романі «*The Nightingale*» головна героїня Ізабел відчуває страх, коли вона спостерігає за невербальною поведінкою людей під час війни. Вона може відчути напружену поведінку співрозмовника, побачити невпевнені рухи та вирази обличчя, але її власний одиничний досвід не надає їй повного розуміння справжніх мотивів людей чи ситуацій, які їй загрожують. Попри те, що її емоції та враження є важливим елементом розуміння ситуації або переживань, їй належить додавати до свого досвіду інші константи досвіду *невербального* з метою розуміння контексту або мотивів інших персонажів.

(7) *He grabbed her by the arm and lifted her out of the chair and threw her up against the rough-hewn wall. She gasped in pain and tried to get free, but he pinned her in place, wedged his knee roughly between her legs. “Do you know what the*

---

⁷¹⁸Коген Г. // Філософський енциклопедичний словник /за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С 285.

*Germans do to people like you?" he whispered, his face so close to hers she couldn't focus, couldn't see anything but black eyes and thick black lashes*⁷¹⁹.

І. Мак'юен у романі «*Atonement*» змальовує важливий момент непорозуміння та помилкового свідомого вибору Брайоні відносно вчинків своєї сестри та її друга. Як дитина, Брайоні стає свідком сцени, яку вона неправильно інтерпретує. Її одиничний досвід свідка не дає їй повного розуміння контексту та мотивів, що призводить до серйозних наслідків для її сім'ї та їхніх відносин. Читач може довіряти або не довіряти досвідові персонажа, погоджуватися або не погоджуватися з ним. Згодом, коли Брайоні розуміє повний контекст та додає до свого досвіду додатковий зміст через аналіз подій та інших персонажів, її розуміння ситуації змінюється. Цей приклад ілюструє, як одиничний досвід може бути обмеженим та потребує додаткового аналізу та інтеграції констант досвіду *невербального* упродовж розгортання сюжету задля повного розуміння ситуації.

(8) What strange power did he have over her? Blackmail? Threats? *Briony raised two hands to her face and stepped back a little way from the window. She should shut her eyes, she thought*, and spare herself the sight of her sister's shame⁷²⁰.

*She spoke slowly. "I'm very very sorry. I've caused you such terrible distress." They continued to stare at her, and she repeated herself. "I'm very sorry." It sounded so foolish and inadequate, as though she had knocked over a favorite houseplant ...*⁷²¹.

Емпіричне та теоретичне пізнання використовує й чуттєву, й раціональну форму. Теоретичне пізнання ґрунтується на властивості свідомості формувати самостійні, внутрішні утворення й використовує переважно мислення. Будь-яке пізнання вимагає, окрім безпосередніх відчуттів, думки, що охоплює три елементи: (1) різноманітність незначних і часто випадкових психологічних відтінків, вкрай нестійких і швидкоплинних; (2) обсяг і значення думки – універсалію, яка перебуває поза впливом психологічного забарвлення і становить зміст поняття. В основі будь-якого наряду логіки лежить постулат про принципову єдність розумових, мовних та знакових форм зі станом речей. Логіка як наука охоплює

⁷¹⁹ Hannah K. The Nightingale. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. P. 202.

⁷²⁰ McEwan I. Atonement. London: Jonathan Cape, 2005. P. 23.

⁷²¹ Ibid. cit. P. 205.

вчення про форми, структури, закони та норми мислення⁷²². Ф. Бредлі приймає кредо емпіризму: всі знання починаються з досвіду, однак не погоджується з Д. Г'юмом, що безпосередній досвід складається із вражень. Дослідник відкидає теорії тлумачення знання, які можна пояснити через об'єднання ідей, що виникають із вражень, – судження вимагає *логічних* ідей, які є універсальними.

За визначенням І. Канта, усякий досвід (зокрема досвід про невербальну комунікацію/поведінку) містить, окрім чуттєвого споглядання, за посередництва якого все надається, поняття про предмет, який наданий у спогляданні, або є у ньому⁷²³. Результат досвіду – це предметний зміст пізнання, побудований категоріями розсудку⁷²⁴. І. Кант закладає основи трьох важливих структурних рис сучасної логіки: розрізнення між поняттям і об'єктом, первинність пропозиції (або речення) як одиниці логічного аналізу й концепції логіки щодо дослідження структури як логічної системи з врахуванням індивідуальних висновків⁷²⁵. Через те, що поняття є предикатом можливого судження, воно передбачає *єдність діяльності мислення*, яка упорядковує різні уявлення. Таку єдність діяльності мислення І. Кант називає *функцією*, що міститься в думках – «усі судження є функції єдності уявлень»⁷²⁶; рівночасно вони є функціями категорій.

Г. В. Ф. Гегель у праці «Наука логіки» запропонував відмовитися від формальної логіки з її принципами тотожності, несуперечності і відокремленого третього на користь змістовної логіки, принципами якої є «діалектична» тотожність протилежностей (суперечність), переходу кількісних змін у якісні і діалектичного заперечення – через послідовну зміну тези, антитези і «усунення» протилежностей у єдиному синтезі. У такому розумінні логіка перетворюється на універсальну науку про загальні принципи буття (онтологію), теорію пізнання (гносеологію) і суспільного розвитку (соціальну філософію).

---

⁷²²Петрушенко В. Л. Тлумачний словник основних філософських термінів Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2009. С. 92.

⁷²³Kant I. Critique of Pure Reason / transl. by N. K. Smith. New York: St. Martin's Press, 1929. 710 p.

⁷²⁴Розсудок – початковий рівень мислення, де оперування абстракціями відбувається в межах певної незмінної, наперед заданої схеми.

⁷²⁵Tiles M. Kant: From General to Transcendental Logic // Handbook of the history of Logic. Vol 3: The rise of Modern Logic from Leibniz to Frege / ed. by D. M. Gabbay, J. Woods. Elsevier North Holland 2004. P. 84.

⁷²⁶Коген Г. // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ, 2002. С. 285.

Читач, сприймаючи константи досвіду *невербального*, відтворює знання за схемою, що характеризується різким поділом між пасивним або сприйняттевим моментом відчуття та активним моментом синтезу через застосування понять. Важливою особливістю цієї моделі є те, що досвідні елементи, доступні відчуттям, самі по собі *сліпі*. Тобто вони не є значущими в когнітивному розумінні, доки їх суб'єкт-читач не синтезує або об'єктивує, встановлюючи їхню когнітивну цінність. Константи досвіду *невербального* визначаються правилами утворення зразків загального класу. Знаки, актуалізовані в художньому просторі, є когнітивно важливими, оскільки вони створюють узагальнювальну характеристику чи властивість концепту шляхом вербалізації⁷²⁷.

Один із таких прикладів полягає у зображенні головного героя, який бачить старі фото. Пасивний момент (сприйняття) – це перша зустріч з цими об'єктами, або їх сприйняття. Персонаж спостерігає за фізичними характеристиками — зображеннями на фотографіях. Однак самі по собі ці елементи не несуть когнітивного значення. Активний момент (синтез) – когнітивне значення виникає, коли персонаж активно бере участь у синтезі цих елементів. Через роздуми, спогади та асоціації персонаж починає з'єднувати елементи сприйняття. Фотографії можуть розповідати історію минулих стосунків та зображати емоції. Когнітивне значення виникає шляхом вербалізації: персонаж або суб'єкт-читач вербалізує ці зв'язки. Фотографії перетворюються з простих чуттєвих переживань на символи, наповнені емоційним та концептуальним значенням. Виявлення цих зв'язків через константи досвіду *невербального* дає змогу персонажеві створити узагальнювальну характеристику чи властивість ширшого поняття — наприклад, теми, пов'язаної з ностальгією, людськими взаєминами чи плином часу. Цей процес узгоджується з ідеєю, що досвід *невербального* стає когнітивно значущим, коли читач активно синтезує та інтерпретує смисл художнього тексту (9, 10, 11).

(9) *My eyes wandered once more over the little faces in the photos. I thought of Zoe, alone, torn from me and Bertrand. Alone and hungry and dirty. I shivered*⁷²⁸.

---

⁷²⁷Foster R. Adorno: The recovery of experience. New York: State University Press, 2007. 236 p.

⁷²⁸ Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 116.

(10) Flick picked up one of the books. It was a graduation yearbook from a military academy, *showing postage stamp-sized photos of a couple of hundred fresh-faced young men*. There were a dozen or more similar books ...⁷²⁹.

(11) *Her first thought was that the man must have been one of her sons, but he did not look like either of the brothers in the framed photos by the door. He seemed far too old .... His face was dotted with whiskers and his eyes looked painful and loud* ⁷³⁰.

(12) *He was familiar from his photographs. Despite the liver spots and the purplish swags under his eyes, he at last appeared the cruelly handsome plutocrat, though somewhat reduced. Age had shrunk his face and delivered the look he had always fallen short of by a fraction. It was his jaw that had scaled itself down — bone loss had been kind. He was a little dodderly and flat-footed, but he walked reasonably well for a man of eighty-eight*⁷³¹.

Константи досвіду *невербального* як поняття – це форма узагальненого абстрактного мислення, яка фіксує ознаки окремих елементів невербальної комунікації або їхнього класу; це логічна інтенція або конотація терміна⁷³²; спосіб розуміння та абстрактного уявлення результатів пізнання через усвідомлення істотних характеристик⁷³³; поняття є важливими у категоризації світу та є здатними до композиційних утворень⁷³⁴. Якщо розглядати праці сучасних теоретиків, які мають найменше спільного (М. Хайдегер, Л. Вітгенштейн, Н. Хомський, Ж. Піаже, Ф. де Соссюр, Д. Дьюті, Д. Девідсон, Р. Рорті, У. Куайн), то усі вони визначають, що поняття є епістемними сутностями⁷³⁵.

Формування поняття починається з простої ідеї. *Проста ідея* (англ. *simple apprehension*) – це дія, за допомогою якої розум охоплює загальне значення об'єкта без його ствердження або заперечення. Образ є нечітким, він фізично або

---

⁷²⁹ Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 38.

⁷³⁰ Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 61.

⁷³¹ McEwan I. Atonement. London: Jonathan Cape, 2005. P. 209.

⁷³² Lewis C. I. Mind and the World Order. Outline of a Theory of Knowledge. New York: Dover Publications, 1991. P. 69.

⁷³³ Поняття // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 497.

⁷³⁴ Routledge Encyclopedia of Philosophy / ed. by E. Craig. 10-Volumes set. Routledge, 1998. P. 1646.

⁷³⁵ Concise Encyclopedia of Philosophy / ed. by A. Barber, R. J. Stainton. Oxford: Elsevier, 2010. P. 27.

матеріально представлений; водночас проста ідея є охопленням неосяжного та нематеріального – універсального значення, що не має ні кольору, ні форми, ні іншої фізичної властивості. Образ має бути наявним, щоб утворити поняття, тому що поняття є абстракцією, або відокремленням загального значення від індивідуальної речі, що представлена в розумі як сприйняття/образ. Поняття є думкою, інструментом судження, у якому інтелект втілює значення об'єкта. Образ є основою, необхідною для підтримання чуттєвої природи у зв'язку з розумовою⁷³⁶.

Визначальну роль понять розуміємо як охоплення чуттєвого змісту за правилами, які вміщують цей зміст шляхом структурованого набору раціональних зв'язків. Поняття як форми судження визначають інферентні зв'язки між поняттєвим змістом. Це означає, що поняттєвий зміст може виконувати низку інференційних ролей⁷³⁷. Універсалія, яка утворює зміст поняття, не є психологічною подією, однак вона завжди наявна у процесі пізнання. Так, кожний термін, що ужитий в осмисленому міркуванні, має і обсяг, і зміст. Значення складається з універсалій, серед яких істинною є не абстрактна універсалія повторюваної тотожності, а конкретна універсалія⁷³⁸.

Втілення внутрішніх монологів персонажами через константи досвіду *невербального* створює інферентні зв'язки, розкриваючи внутрішні роздуми та конфлікти. Отже, читач спостерігає як персонаж суб'єктивно сприймає загальне поняття, міркує про нього, формує особисте розуміння, наприклад, про втечу (13) або гру у виставі (14).

(13) *Goin' out I bumped Meronym rushin' in. Kona! she hissed. There weren't no time to 'splain what I'd done in there an' why Hurrayin', I stuffed my fam'ly's icons in the saddlebags, an' she hoicked me on the horse. Comin' up the track from Aunt Bees's was three '. Oh, we speeded out o' Bailey's for the final time like Old Georgie was bitin' our backs. I heard men's voices b'hind an' glanced back an' even saw their armor*

---

⁷³⁶Raymond J. McCall. Basic Logic: The Fundamental Principles of Formal Deductive Reasoning. The USA: Barnes and Noble, 1969. P. 2-4.

⁷³⁷Foster R. Adorno: The recovery of experience. New York: State University Press, 2007. P. 6-8.

⁷³⁸Tuori K. The concept of universality and the universality of concepts: a comment // History of European ideas. 2023. Vol. 49. Issue 2. P. 460-471.

*glintin' thru the fig orchards, but by Mercysome Sonmi, they din't see us vanishin*⁷³⁹.

(14) *But would their sister play a man? She had green eyes and sharp bones in her face, and hollow cheeks, and there was something brittle in her reticence that suggested strong will and a temper easily lost. Merely floating the possibility of the role to Lola might provoke a crisis, and could Briony really hold hands with her before the altar, while Jackson intoned from the Book of Common Prayer?*⁷⁴⁰

Про природу речей, даних у відчуттях, говорять як про конкретне; на противагу цьому універсальним буде все те, що узагальнює множину конкретного. Універсалії не є думками, хоча, будучи пізнаними, вони є об'єктами думки. Априорне знання має справу виключно з універсаліями⁷⁴¹. Поняття містить риси *універсальності* (як вільної подібності із самим собою у своїй визначеності), *особливості* (визначене, у якому універсальність залишається такою самою, чистою) та *індивідуальності* (як відтворення визначеності, універсальності та особливості)⁷⁴². Універсальний чинник поняття – це не тільки спільне, протилежне до того, що містить конкретне. «Натомість універсальним є процес деталізації (уточнення) самого себе і незрозумілої ясності із самим собою в іншому. Це має велике значення і для розуміння, і для практичного твердження, що загальне не має змішуватися з універсальним»⁷⁴³. У сприйнятті ХПТ читачем об'єктивне окреме називають *сингулат*, в понятті – об'єктивне загальне – *універсат*. Сприйняття є образом окремого об'єкта, або тексту; поняття константи досвіду *невербального* – образом загального – елементів невербальної комунікації у дискурсі ХПТ.

Константи досвіду *невербального* як поняття є схематичним, але глибшим відтворенням знаків невербальної комунікації/поведінки. Відображення ХПТ через поняття та їхній зв'язок забезпечує необмежені можливості пізнання дійсності. Істотним є те, що уявлення суб'єктивні, а поняття через фіксацію в мові – загальні.

⁷³⁹ Mitchel D. Cloud Atlas. Random House Trade Paperbacks, 2004. P. 159.

⁷⁴⁰ McEwan I. Atonement. London: Jonathan Cape, 2005. P. 7.

⁷⁴¹ Russel B. Essays on Language, Mind and Matter, 1919-26: The collected papers of Bertrand Russel / ed. by J. G. Slater. London: Unwin Hyman, 1988. 720 p.

⁷⁴² Hegel G. W. Encyclopedia of the Philosophical Sciences in Basic Outline Part I: Science of Logic / transl. and ed. by K. Brinmann, D.O. Dahlstrom. Boston: Boston Univ., 2010. 378 p. P. 236.

⁷⁴³ Ibid. cit. P. 237.

Поняттєве пізнання стає класифікацією, коли воно існує поза контекстом людського життя та інтересів, що надає слову його досвідного значення. Саме ХПТ є контекстним простором, або дискурсом функціонування понять, вербалізованих, актуалізованих та профілізованих як константи досвіду *невербального*.

3.1.3. Константи досвіду *невербального*: інтерпретація поняття у філософії мови. Константи досвіду *невербального* є знаками, елементами невербальної комунікації, які вербалізовані за допомогою знаків природної мови. Мова – це одна з визначальних характеристик людського способу буття, яка виражається в здатності людини фіксувати в знаннях і мовленні предметні градації та характеристики дійсності, тобто такі характеристики, які не спостерігаються в прямому чуттєвому контакті з нею. Досвід, утілений як константи досвіду *невербального* в художньому дискурсі, можна представити через його найвищі складники, а саме: безпосередні та незмінні чуттєві спостереження, із яких складається світ читача. За допомогою логічного аналізу було встановлено, що пропозиції⁷⁴⁴, у яких виражаються знання, зводяться до елементарних пов'язаних пропозицій через фактичні або можливі предмети відчуття⁷⁴⁵.

Філософія мови пов'язана з гносеологією, метафізикою та філософією розуму (англ. *philosophy of mind*) й розглядає широкий спектр питань щодо мови: характер значення, взаємозв'язок між словами й речами, різні теорії вивчення мови, а також відмінність прямого та образного використання мови. Основну увагу у цій галузі надають теорії референції, зв'язку мовного та концептуального⁷⁴⁶.

У галузі семантики великих успіхів досягли філософи Г. Фреге, Б. Рассел, Л. Вітгенштейн, Р. Карнап, Р. Монтегю, С. Кріпке. Один з головних напрямів семантики минулого століття полягав у розробці та ретельному застосуванні формальних, математичних моделей для характеристики мовної форми та

---

⁷⁴⁴Пропозиції характеризують як сутності, що позначають декларативні речення.

⁷⁴⁵The Concise Encyclopedia of Western Philosophy and the Philosophers. 5th ed. / ed. by J. Réé, J. O. Urmson. London: Routledge, 2005. P. 252.

⁷⁴⁶Encyclopedia of Philosophy V.7. / ed. by D. M. Borchert. The USA: Thompson Gale, 2006. 775 p. P. 328.

значення⁷⁴⁷. Нова філософія, як і семантика, стосується значення (англ. *meaning*) та змісту (англ. *content*) і прагне зрозуміти, що уможливорює мислення та мову та як філософська проблема природи людського знання може стосуватися мови. Філософія лінгвістичного аналізу втілена у вченнях Д. Мура, Л. Вітгенштейна, Г. Райла, П. Стросона, Д. Остіна, М. Дамміта⁷⁴⁸. Ця течія відмовляється від жорстких логічних вимог, вважаючи, що об'єктом аналізу має бути природна мова. Традиційні філософські проблеми, на їхню думку, можуть бути подані у вигляді дилем, які вирішують через лінгвістичний аналіз та уточнення значення слів⁷⁴⁹. Попри суперечливість поглядів представників філософії лінгвістичного аналізу, цей підхід тлумачимо як систематизовані студії значень мовних висловів – констант досвіду *невербального* – у теорії розуміння (пізнання).

Мову розглядають як неодмінну умову людського мислення. Одним із перших, хто звернув на це увагу, був В. фон Гумбольдт, який увів поняття *внутрішньої мовної форми* – структури мови, яка визначає спосіб сприйняття окремих речей і світу загалом: найменший мовний елемент не може виникнути без єдиного принципу форми, що пронизує всі частини мови⁷⁵⁰. Ідея про зв'язок структур мови й мислення була реалізована представниками різних напрямів сучасної філософії, які зауважують, що можливості пізнання світу багато у чому залежать від мови⁷⁵¹. Відтак для визначення меж пізнання належить зосередити увагу на аналізі пізнавальних можливостей мови.

Мова є неодмінною частиною пізнання, процедур добування знання і операцій з наявними знаннями, але при цьому вона є і має бути виразником духовної енергії та людської свідомості, сили розуму й душі, простором для філософствування. При наближенні аналізу мови до філософії суттєвою характеристикою в аналізі мови стає характеристика зв'язку мови й позамовної

---

⁷⁴⁷Routledge Encyclopedia of Philosophy / ed. by E. Craig. London: Routledge, 1998. P. 4534.

⁷⁴⁸Лінгвістична філософія // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 332.

⁷⁴⁹ Lycan W. G. Philosophy of Language: A Contemporary Introduction. 2nd ed. Routledge, 2008. 240 p.

⁷⁵⁰Плотников Б. О. Внутрішня форма мовних одиниць і їх зміст // Мовознавство. 1988. № 5. С. 8-16.

⁷⁵¹Concise Encyclopedia of Philosophy of Language and Linguistics / ed. by A. Barber, R. J. Stainton. Oxford: Elsevier, 2010. P. 27.

реальності, мови й діяльності людини⁷⁵². Мову розуміють ширше, ніж в логічному позитивізмі та лінгвістичному аналізі: і як спосіб вираження і кодифікації об'єкта, і як природну мову, і як мову логіки, і як теоретичну мову науки.

З одного боку, мова виступає як провідник між онтологією і гносеологією, а з іншого боку – як семіозис, тобто можлива смислова перспектива, яка отримує втілення в контексті індивідуального осягнення світу. Мова як семіозис «забезпечує спадкоємність смислу і тільки потім реалізує себе в мовних практиках, що виявляються як мовний семантичний код»⁷⁵³. Так, константи досвіду *невербального* є не тільки вербалізованими засобами мови, а й актуалізованими у художньому дискурсі. Ключовою ланкою між функційним аспектом мови й традицією, тобто художнім текстом та його сприйняттям, є творче людське начало, або читач, творець розмаїтих інтерпретацій, які мають символічний і одночасно мовний характер.

У романі М. Зусака «*The Book Thief*» автор-наратор використовує константи досвіду *невербального* з метою створення глибокого емоційного зв'язку між читачем і подіями Другої світової війни. Константи досвіду *невербального* підсилюють образ смерті як наративного голосу, а також образ сирітської дівчинки Лізель та її взаємини з людьми. Коли Лізель спостерігає за подіями в маленькому німецькому містечку під час наступу військ, описи її вражень та реакцій містять константи досвіду *невербального*. Наприклад, автор використовує вираз обличчя Лізель (15, 16, 17), її усмішку (18) жести та взаємодію з іншими персонажами (19), щоб передати біль та страх, що виникає внаслідок воєнних подій.

(15) *Up high, in the window, her face appeared like a white flag with moist eyes and an open mouth. Her voice was like suicide, landing with a clunk at Liesel's feet*⁷⁵⁴.

(16) *They would meet her with their defeat, and the book thief could do nothing but watch them back in a long, incurable moment before they were gone again. She could only hope they could read the depth of sorrow in her face, to recognize that it was true, and not fleeting*⁷⁵⁵.

---

⁷⁵²Miller A. *Philosophy of Language*. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 466 p.

⁷⁵³Hookway C. *Pierce*. London: Routledge, 1985. 301 p.

⁷⁵⁴Zusak M. *The Book Thief*. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 276.

⁷⁵⁵Ibid. cit. P. 277.

(17) *Liesel couldn't help herself. **There was the trace of a grin on her face as she and Rudy Steiner, her best friend, handed out the pieces of bread on the road***⁷⁵⁶.

(18) *It was with **great sadness** that she realized that her brother would be six forever, but when she held that thought, she also **made an effort to smile... She smiled and smiled**, and when it all came out, she walked home and her brother never climbed into her sleep again*⁷⁵⁷.

(19) *Liesel **shrugged away** entirely from the crowd and entered the tide of Jews, **weaving through them till she grabbed hold of his arm with her left hand***⁷⁵⁸.

Наведені приклади зображають, як через константи досвіду *невербального* автор-наратор створює символічний та мовний характер зображуваних подій, які читач може сприймати та інтерпретувати на основі свого досвіду та розуміння: представлення констант досвіду *невербального* та емоції персонажа можуть бути суперечливими: переживаючи велике горе, Лізель намагається усміхнутися, потім усміхається, однак така усмішка ще більше поглиблює негативні емоції (18). Така суперечливість наголошує на ролі читача як творця інтерпретацій у художньому тексті та доводить ідею, що константи досвіду *невербального*, означені мовою, є актуалізованими в художньому дискурсі.

«Дійсно, мова існує спочатку у своєму вільному, першопочатковому бутті, у своїй простій матеріальній формі... У певному сенсі цей шар мови є єдиним і абсолютним. Але він одразу утворює дві інші форми мови, які його колоподібно оточують: вище цього шару розміщується коментар, який оперує попередніми знаками, але в новому використанні, а нижче – текст, примат якого, прихований під видимими для всіх значеннями, передбачається коментарем. Звідси наявність трьох рівнів мови, починаючи з неповторного буття мови»⁷⁵⁹.

Підкреслюючи творчий статус суб'єкта-читача в пізнавальному процесі, сучасна філософія відмовилася не тільки від онтологізму сучасної думки, але і від настанов на об'єктивну істину, яку приносять в жертву соціально-історичним,

---

⁷⁵⁶ Ibid. cit. P. 312.

⁷⁵⁷ Ibid. cit. P. 337.

⁷⁵⁸ Ibid. cit. P. 358.

⁷⁵⁹ Foucault M. The Archaeology of Knowledge: And the Discourse on Language. London: Routledge Classics, 2002. P. 47.

прагматичним та психологічним інтересам. Природу пізнавальної діяльності розглядають в контексті праксіологічного⁷⁶⁰, семантичного та аналітичного підходів. Семантичний підхід до пізнання реалізується нині в межах феноменології та герменевтики, які тлумачать пізнання як утворення смислу, що дає змогу людині розширити горизонти розуміння і зовнішньої дійсності.

Читання *романів, об'єднаних воєнною тематикою*, розширює горизонт розуміння читача, привносячи нові знання, розуміння та емоційні переживання через (1) *історичне розуміння*: читаючи воєнну прозу, читач отримує глибше історичне розуміння подій та контексту конфліктів. Наприклад, романи, що розповідають про Першу чи Другу світові війни, допомагають читачеві усвідомити причини конфліктів, їхні наслідки та вплив на суспільство; (2) *емпатію та співпереживання*: воєнна проза зазвичай створює реалістичні образи персонажів, які перебувають під впливом війни. Сприймаючи їхні історії, читач може розвинути емпатію та співпереживання до людей, які пережили воєнні трагедії; (3) *розуміння психології воєнного конфлікту*: воєнна проза розкриває психологічні аспекти війни, такі як стрес, травми та вплив воєнних дій на психіку; (4) *рефлексії над моральними дилемами*: воєнна література порушує моральні дилеми та етичні питання, пов'язані з військовими конфліктами. Це спонукає читача до глибшої рефлексії над моральними аспектами війни та його власними переконаннями.

Сучасний семантичний підхід (когнітивна семантика) виникає з ідеї «семіотичного трикутника», яка полягає у тому, що (1) мова є засобом вираження (2) думок, що інтенційно пов'язані з (3) елементами світу. Ця думка була вперше висловлена Аристотелем⁷⁶¹ та розвинена у праці С. К. Огдена та І. А. Річардса⁷⁶². На думку Ч. Пірса, семіотичний зв'язок є безумовно тріадним. Він визначає знак як «щось, що стоїть перед чимось для чогось у відповідному зв'язку чи здатності», а семіозис як «дію, чи вплив, який існує або передбачає функціонування трьох

⁷⁶⁰Праксіологія – галузь досліджень, що вивчає людську діяльність, зокрема в аспекті її ефективності.

⁷⁶¹The Epistemology of Language / ed. by A. Barber. Oxford, UK: Oxford Univ. Press, 2003. P. 27.

⁷⁶²Ogden C. K. The Meaning of Meaning / ed. by I. A. Richards. London: Harvest/HBJ, 1989. P. 11.

предметів, таких як *знак*, його *об'єкт* та *інтерпретатор*. Цей трирелятивний вплив ніяк не може бути вирішений у дії між парами»⁷⁶³.

Слова природної людської мови є категорією мовних знаків-символів. Ці знаки не мають ні подібності, ні фізичного зв'язку з уявними (тими, що заміщуються) предметами. Слова, або знаки-символи природної людської мови, що є назвами предметів у філософії та логіці, називаються також іменами. Знак невербальної комунікації/поведінки є символом, тобто образом (схемою чи зображенням) чуттєвого досвіду; символ не вичерпує ідеї, яку несе в собі даний досвід, він передбачає, що розум відступить від простого позначення зображеного об'єкта чи схеми й підніметься до ідеї або факту загального досвіду⁷⁶⁴. Знак невербальної комунікації/поведінки об'єднує різні особисті досвіди в один спільний життєвий набуток – спосіб здійснення комунікації, яка розкриває й пояснює ідеї або факти *невербального*, створюючи безпосереднє знання.

У романі «*All the Light We Cannot See*» Е. Дорра персонажі дівчина Марі та молодий німецький солдат Вернер не використовують слова для вираження своїх емоцій та співчуття. Сцена, коли Марі зустрічає Вернера, який потрапив у пастку у її родинному місті Сент-Мало, є показовою (20). Попри те, що персонажі розмовляють різними мовами та не можуть зрозуміти один одного, вони намагаються взаємодіяти через жести (21, 22). Отже, використання констант досвіду *невербального* є ефективним в обставинах, коли слова не можуть передати усю глибину почуттів або коли існують мовні перешкоди, або, як зауважує автор-наратор, «*it's embarrassingly plain how inadequate language is*»⁷⁶⁵.

(20) *His voice is low and soft, a piece of silk you might keep in a drawer and pull out only on rare occasions, just to feel it between your fingers*⁷⁶⁶.

(21) *She walks like a ballerina in dance slippers, her feet as articulate as hands, a little vessel of grace moving out into the fog*⁷⁶⁷.

---

⁷⁶³Hookway C. Pierce. London: Routledge, 1985. 301 p. P. 58.

⁷⁶⁴Янарас Х. Нерозривна філософія: Нариси вступу до філософії / перекл. з новогр. А. Чердаклі, Н. Клименко. Київ: Основи, 2000. 314 с. С. 25.

⁷⁶⁵Doerr A. *All the Light We Cannot See*. New York/London: HarperCollins Publishing, 2014. P. 503.

⁷⁶⁶Ibid. cit. P. 134.

⁷⁶⁷Ibid. cit. P. 412.

(22) *The way her fingers flutter through the space around her. Each a thing he hopes never to forget*⁷⁶⁸.

Залежність мислення від мови не є абсолютною: мислення є визначеним своїми зв'язками з дійсністю, мова може тільки частково модифікувати форму і стиль мислення. Мова впливає на свідомість та мислення, тому скеровує його рух згідно з мовними формами, константами досвіду *невербального*, які наповнені мінливими, неповторними, емоційно-забарвленими думками⁷⁶⁹. Слово (ім'я) і поняття нерозривно пов'язані. Немає загального імені без поняття. Якщо слово позбавлене значення (поняття) – воно не слово; однак поняття не існує без слова. Поняття не може функціонувати без матеріальної оболонки – слово охоплює поняття, а поняття має матеріальну оболонку – слово. Слово (ім'я) є матеріальною сутністю. Значення слова, тобто поняття, не може бути матеріальним – його належить визнавати ідеальним. Помилково вважати, що поняття позначає щось – позначає тільки слово⁷⁷⁰.

У романі «*The Nightingale*» К. Ганн змальовує, як дві сестри, Ізабель та Віанн, перебувають у Франції під час Другої світової війни. Фрагмент тексту зображає, як Ізабель повертається додому після тривалої відсутності (23), та її сестру Віанн, яка не може використати слова, щоб висловити свої почуття (24).

(23) *Isabelle turned her back on her sister and limped away before she said something unforgiveable. She clasped her hands to still their trembling. This was why she hadn't wanted to return to this house and see her sister, why she'd stayed away for years. There was too much pain between them. She turned up the radio...*⁷⁷¹.

(24) *Isabelle hardly noticed that she was crying. The French hadn't given up*⁷⁷².

Проблема форм існування загального (універсального або універсальї) виникла у межах *концептуалізму*: загальні поняття є не простим словесним позначенням, а вміщені у значенні слова і є уявним змістом стосовно безлічі

---

⁷⁶⁸ Ibid. cit. P. 469.

⁷⁶⁹ Pinker S. *The Language Instinct* (1994/2007). New York: Harper Collins, 2010. 546 p.

⁷⁷⁰ Hegel G. W. *Encyclopedia of the Philosophical Sciences in Basic Outline. Part I: Science of Logic* / transl. and ed. by K. Brinmann, D. O. Dahlstrom. Boston: Boston Univ., 2010. P. 233.

⁷⁷¹ Hannah K. *The Nightingale*. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. P. 65.

⁷⁷² Ibid. cit. P. 75.

окремих речей на підставі наявної подібності або збігу між ними⁷⁷³. У філософії Нового часу позицію концептуалізму уособлював Дж. Локк. Він розглядав усі форми узагальнень як наслідок дії розуму людини або як відповідні ідеї – загальні ідеї утворюються шляхом виокремлення і відсторонення простих ідей, які поєднуються в ціле й утворюють загальну ідею, яка набуває мовного вираження⁷⁷⁴.

Особливої ваги Дж. Локк надавав умовам формування структури досвіду, яка складається з двох базових та рівнозначних складників: зовнішнього та внутрішнього досвіду або рефлексії, заснованій на дії *внутрішнього відчуття*. Реальність загальних ідей (загального) рівнозначна реальності мислення людини, яке формується досвідним шляхом, це є шлях концептуалізму в емпіризмі Нової філософії. Метод концептуального аналізу використовують в аналітичній метафізиці. Його застосування сприяє розглядові тих понять, які системно (схематично) описують досвід, хоча й безпосередньо в ньому не надані⁷⁷⁵.

Об'єктивація констант досвіду *невербального* як концептів у художньому дискурсі залучає філософію мови, яка пояснює механізм реалізації та утворення знання як взаємодію поняття-концепту (ідеальної сутності) та слова-імені або константи (матеріальної сутності). Зміст знання про невербальну комунікацію/поведінку складається з концептуального відтворення дійсності, а знання, отримане за допомогою тільки мовних компонентів, доповнює цей зміст, не змінюючи його характеру і направленості. Якими б іншими засобами не виражалися думки, вони є перекладеними на мову – універсальний засіб серед знакових систем, який виконує роль загального інтерпретатора. Це особливе становище мови серед усіх комунікативних систем зумовлене її зв'язком з мисленням, що утворює зміст усіх повідомлень, переданих за допомогою будь-якої іншої знакової системи.

---

⁷⁷³McDowell J. *Mind and World*. Harvard: Harvard Univ. Press, 1996. P. 29.

⁷⁷⁴Концептуалізм // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 300.

⁷⁷⁵Miller A. *Philosophy of Language*. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 466 p.

3.2. Когнітивний аспект інтерпретації констант досвіду *невербального*

Когнітивна лінгвістика⁷⁷⁶ (когнітивна семантика⁷⁷⁷, когнітивна стилістика⁷⁷⁸, когнітивна поетика⁷⁷⁹, когнітивна наратологія⁷⁸⁰) відтворює бажання лінгвістів вивчати функціонування мови в дискурсі з пізнавальної точки зору. За такого підходу мовні структури розглядають як пов'язані та мотивовані людськими концептуальними знаннями, фізичним досвідом та комунікативними функціями⁷⁸¹, втіленими як константи досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ. Когнітивна перспектива призводить до ширшого розуміння мовних явищ, починаючи від досліджень фонології та синтаксису, до семантики, прагматики та психологічних аспектів використання мови⁷⁸². «Когнітивна лінгвістика є *особливо когнітивною* через те, що вона привносить в лінгвістичну теорію емпіричні висновки»⁷⁸³.

Когнітивна лінгвістика (у зв'язку з філософією та психологією⁷⁸⁴) розглядає знання як такі, що виникають із тілесної (фізичної) взаємодії людини зі світом. Знання аналізують не як статичні, навіювані та чуттєві, а як обґрунтовані у зразках фізичного досвіду. Ці зразки виникають під час чуттєво-рухової діяльності, коли людина маніпулює предметами, орієнтується у просторі/часі та спрямовує увагу на різні цілі, зокрема ХПТ, як об'єкти сприйняття. Когнітивна лінгвістика зосереджена на дослідженні зв'язку між людською мовою, розумом та соціально-фізичним досвідом, відтвореним у художньо-естетичній реальності. Відтак неможливо розглядати мовну здатність, реалізовану у дискурсі ХПТ як константи

---

⁷⁷⁶The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. P. 257.

⁷⁷⁷Talmy L. Toward a Cognitive Semantics. Vol. 1. Concept Structuring Systems. MIT Press, 2000a. P. 124.

⁷⁷⁸Culpeper J., Semino E. Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis. Amsterdam: John Benjamins, 2002. 333 p.

⁷⁷⁹Oatley K. Writing and Reading: The Future of Cognitive Poetics // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen. London/New York: Routledge, 2003. P. 161-172.

⁷⁸⁰Herman D. Cognitive Narratology // Handbook of Narratology / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schönert. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. P. 30-43.

⁷⁸¹Lee D. Cognitive Linguistics: An Introduction. Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. 240 p.

⁷⁸²Gibbs R. W. What's Cognitive about Cognitive Linguistics? // Cognitive Linguistics in the Redwoods: The Expansion of a New Paradigm in Linguistics / ed. by E. H. Casad. Berlin: Mouton de Gruyter, 1996. P. 27-53.

⁷⁸³Casad E. H. Cognitive Linguistics in the Redwoods: the Expansion of a New Paradigm in Linguistics / [2nd International Cognitive Linguistics Conference, 1991, University of California, Santa Cruz]. Berlin: de Gruyter, 1995. 1009 p. P. 2.

⁷⁸⁴Neisser U. Cognitive Psychology. New York: Psychology Press, 2014. 348 p.

досвіду *невербального*, незалежно від «чуттєво-моторного та когнітивного розвитку, сприйняття, пам'яті, уваги, соціальної взаємодії та інших аспектів досвіду»⁷⁸⁵. Мовознавці, які скептично сприймають гіпотезу про мовну автономію та вважають, що аспекти досвіду та пізнання мають важливе значення в структурі та функціонуванні мови, називають такий підхід «*когнітивним*».

3.2.1. Константи досвіду *невербального*: інтерпретація поняття у когнітивній семантиці. Інтерпретація констант досвіду *невербального* у ХПТ, з точки зору когнітивної семантики⁷⁸⁶, пов'язана з виявленням їхнього значення, яке є «найголовнішим у мові; дослідник, який це ігнорує, зосереджується виключно на питаннях форми, збіднює природний і необхідний предмет дисципліни та в кінцевому підсумку спотворює характер описаних явищ»⁷⁸⁷. Теорія мовного значення є фундаментальним принципом когнітивної лінгвістики⁷⁸⁸. Лінгвісти стверджують, що значення не існують незалежно від людей, які їх створюють та використовують, тому вони відкидають філософський об'єктивізм, оскільки немає об'єктивної реальності, незалежної від пізнання людини. Саме тому когнітивна семантика охоплює суб'єктивістську теорію значення⁷⁸⁹. Лінгвістичні форми – це підказки, креслення, які активізують концептуальні структури, сформовані у розумі, але не містять властивих значень. Значення, активізоване мовними формами, перебуває у людському розумі та мозку (його можна охарактеризувати як нейронні процедури)⁷⁹⁰.

Сучасні праці з когнітивної семантики, гілки когнітивної лінгвістики, яка зосереджена на проблемах значення слова, визнають, що природа лексичної репрезентації є надзвичайно складною. Ця складність вимагає переосмислення природи лінгвістичного знання, яке асоціюється зі словами. Основною тезою є те,

---

⁷⁸⁵Lakoff G. Some Remarks on AI and Linguistics // Cognitive Science. 1978. № 2. P. 274.

⁷⁸⁶Luck Ch. Rewriting Language: How Literary Texts Can Promote Inclusive Language Use. UCL, 2020. P. 32.

⁷⁸⁷Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. P. 12.

⁷⁸⁸Talmy L. Toward a Cognitive Semantics. Vol. 1. Concept Structuring Systems. Cambridge, 2000a. 574 p.

⁷⁸⁹Sinha C. Grounding, Mapping, and Acts of Meaning // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology / ed. by T. Janssen, G. Redeker. Berlin: Mouton de Gruyter, 1999. P. 223-255.

⁷⁹⁰Ungerer F., Schmid H.-J. An Introduction to Cognitive Linguistics. London: Routledge, 2013. P. 208-209.

що значення слова завжди пов'язане з більшим обсягом знань, без яких його неможливо зрозуміти. В окресленій перспективі значення слова охоплює, за термінологією Р. Лангакера, *профіль* (підструктуру у більшій структурі знань) та *базу* (відповідну структуру знань)⁷⁹¹. Семантичний вимір визнають вищим щодо розуміння значення з точки зору концептуалізації, що є загальноприйнятим у когнітивній лінгвістиці та когнітивній семантиці. У межах будь-якого функційного підходу вислови як *виходи* (англ. *output*) лінгвістичної системи є символічними одиницями з особливим зв'язком між *значенням* та *формою*⁷⁹². Функційний вимір існує не тільки *вгорі*, пов'язуючи *звичайний* зміст з контекстом, але зберігається в усьому напрямку вниз по ієрархії, вбудовуючи *нижчі* елементи у функційний контекст *вищих* елементів. Такі зв'язки розуміють як *правило зворотності*, яке Р. Лангакер називає *концептуальною залежністю*. Інакше кажучи, коли елемент А концептуально залежить від елемента Б, Б є *функційно залежним* від А⁷⁹³. Конструктивістський підхід сфокусований на тому, яким є *вихід* з когнітивної операції, процесуальний підхід наголошує, у який спосіб граматики мовця створює цей *вихід* із залученням відповідних лексем⁷⁹⁴.

Якщо розглядати феномен *невербального* як структуру знання, то можемо стверджувати, що концепти ЖЕСТ, ПОСТАВА, ОБЛИЧЧЯ, ГОЛОС є профілями концепту НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ. Однією з особливостей концепту НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ є його співвіднесеність з функціональною сферою, у межах якої він функціонує – художнім текстом. Знання про невербальну комунікацію/поведінку актуалізоване у системі текстової комунікації. Концепт НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ є вербалізованим низкою лексем – константами досвіду *невербального* у художніх текстах на рівні дискурсу наратора та

---

⁷⁹¹Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. 516 p.

⁷⁹²The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics /ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. P. 61.

⁷⁹³Harder P. Partial Autonomy. Ontology and Methodology in Cognitive Linguistic // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope and Methodology / ed. by G. Redeker, T. Janssen. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 213.

⁷⁹⁴The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics /ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. P. 65.

персонажів. Фрагменти тексту ілюструють актуалізацію концептів ЖЕСТ (26, 28, 28, 29), ПОСТАВА (29, 30), ОБЛИЧЧЯ (26, 27), ГОЛОС (27, 28). Попри те, що окремі концепти можна чітко профілювати на фоні домену, наведені приклади містять поєднання констант *невербального*, які актуалізують різні концепти (*the Bishop embraced me and I cried; our eyes met only briefly and he turned; we walked fast and he talked quickly; I was sitting upright in bed, mouth open, staring across the room*).

(25) *I wanted to be with Tom, in bed with him, across a table from him, **holding his hand in the street***⁷⁹⁵.

(26) *Our eyes met only briefly and he turned to face forwards again and took out a pen. My sight line wasn't good but I thought **his hand was shaking***⁷⁹⁶.

(27) *'I am different!' He almost **shouted it, and he laughed wildly**. 'I've got this amazing idea.*⁷⁹⁷

(28) *I recounted the moment **when the Bishop embraced me and I cried**. Tom made me go through the scene in detail*⁷⁹⁸.

(29) *I couldn't quite say what was different about Tom. He was affectionate enough, **gripping my hand to make a point or putting an arm round me and drawing me closer to him**. We walked fast and he talked quickly*⁷⁹⁹.

(30) *I was sitting upright in bed, mouth open, staring across the room, like a man watching his father's ghost step through the wall*⁸⁰⁰.

Синтаксис є тим складником, який уможливорює автоматичне та ефективне поєднання фрагментів значення в цілісні висловлювання⁸⁰¹. Основна вимога задовільного зв'язку між словами та значенням – це намагання з'єднати і зовнішній вигляд структурних властивостей лексики, і нескінченну гнучкість значення в контексті ХПТ. Звичний спосіб знайти цей зв'язок полягає у відтворенні поняттєвої

---

⁷⁹⁵ McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 137.

⁷⁹⁶ Ibid. cit. P. 140.

⁷⁹⁷ McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 143.

⁷⁹⁸ Ibid. cit. P. 144.

⁷⁹⁹ Ibid. cit.

⁸⁰⁰ Ibid. cit.

⁸⁰¹ Harder P. Partial Autonomy. Ontology and Methodology in Cognitive Linguistic // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope and Methodology / ed. by G. Redeker, T. Janssen. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 211.

структури в лексиці та врахуванні семантичної розмаїтості за допомогою прагматичних правил⁸⁰². Отже, значення слів є гнучкими, відкритими, залежними від контексту висловлювання: ні значення слів, ні структурні зв'язки не вказані в лексиці, а розглядаються як *онлайн* у фактичних ситуаціях використання – художніх текстах. Ідея важливості контексту вперше була запропонована Т. Муром та Х. Карлінг в межах лінгвістики⁸⁰³ і знайшла підтримку серед когнітивних лінгвістів. Неможливо заперечувати, що вислови надають важливий компонент – *сировину*, необхідну для побудови значення, однак це тільки один компонент серед декількох. Слова та речення насправді не мають значення: значення є тим, що конструює читач, використовуючи властивості мовних елементів як часткові підказки, поряд з нелінгвістичними знаннями: інформацією, доступною з контексту, досвідом про невербальну комунікацію/поведінку. Значення слів містять в адаптованому вигляді основні уявлення про динамічну конструктивну картину концептуальних категорій. З іншого боку, поняття необов'язково відповідають контекстному значенні, або інтерпретації⁸⁰⁴.

Автор-наратор, коментуючи репліку персонажа, формує у такий спосіб контекст висловлювання, пояснює значення констант досвіду *невербального* – жесту руками. Так, жест Містера Леонарда – *Mr. Leonard rubbed his hands together* – може бути ознакою хвилювання, нетерпіння, вказувати на його очікування або цікавість. Реакція Містера Манді – *Mr. Mundy ducked his head* – може бути виявом стримування емоцій, сорому або відчуття незручності. Це може свідчити про його поганий стан або невпевненість (31).

(31) *Mr. Leonard rubbed his hands together. 'So', he said. 'how are we since I saw you last?'*

*Mr. Mundy ducked his head. 'Not too bright', he said*⁸⁰⁵.

Внутрішнім бажання персонажа Дункана є вираження емоції сміху або радості. Однак, з контексту очевидно, що йому важко це зробити через обставини,

---

⁸⁰²Katz J. J., Fodor J. A. The Structure of a Semantic Theory // *Language*. 1963. Vol. 39. № 2. P. 170-210.

⁸⁰³Moore T., Carling C. *Understanding Language: Towards a Post-Chomskyan Linguistics*. London: Macmillan, 1982. 225 p.

⁸⁰⁴Croft W., Cruse D. A. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004. P. 97-98.

⁸⁰⁵Waters S. *The Night Watch*. London: Vigar, 2006. P. 15.

які заважають вираженню сміху. Значущою є вказівка на те, що сміх для Дункана – це щось жахливе чи неприйнятне. Отже, у наведеному контексті сміх є неможливим через серйозні обставини чи неприємні події (32). Читач може проникати у внутрішній світ персонажа та спостерігати, що невербальна поведінка суперечить його настрою, відтак константи досвіду *невербального* набувають розмаїтих відтінків значення у дискурсі художнього тексту (33).

(32) *The words made Duncan want to laugh every time, not because he found them especially comical, but simply because to laugh, just now would be so dreadful*⁸⁰⁶.

(33) *He shook Duncan's hand. His palm was dry, his fingers soft and smooth as a girl's. He smiles but his look was inward seeming, like a mole's. He might at that moment, have been blind*⁸⁰⁷.

Фундаментально, значення не є властивістю слів або навіть мови – воно постає як функція способу, у який мовці використовують слова та мову у висловлюваннях. Лексичні форми є асоційованими з відносно стійкими семантичними загальними репрезентаціями – лексичними концептами, що забезпечують доступ до енциклопедичних знань – семантичного потенціалу, який обмежений та визначений контекстом ХПТ. Значення слова у цьому зв'язку завжди є функцією ситуативної інтерпретації⁸⁰⁸. Лексичні концепти є репрезентацією, яка екстерналізована мовою та забезпечує доступ до когнітивних моделей.

У межах когнітивної лінгвістики існують різні погляди щодо зв'язку між мовною формою та значенням висловлювання. Згідно із поглядами Р. Лангакера, семантична структура збігається з концептуальною: «значення дорівнює концептуалізації. Відтак лінгвістична семантика має намагатися здійснити структурний аналіз та чіткий опис абстрактних утворень, таких як думки та поняття. Термін *концептуалізація* розуміємо досить широко: він охоплює нові концепції, а також фіксовані поняття; чуттєвий, кінесичний та емоційний досвід; розпізнавання безпосереднього контексту (соціального, фізичного та мовного)»⁸⁰⁹.

---

⁸⁰⁶ Ibid. cit. P. 17.

⁸⁰⁷ Ibid. cit. P. 20.

⁸⁰⁸ Evans V. How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models and Meaning Construction. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009. 320 P. 23-25.

⁸⁰⁹ Langacker R. W. Concept, Image and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar. Berlin: Mouton de Gruyter,

Підхід В. Еванса передбачає розмежування між лінгвістичним та поняттєвим значенням, однак не заперечує зв'язку лексичних репрезентацій з нелінгвістичною структурою знань⁸¹⁰. Значення мовного знаку – це не фіксована властивість, а функція значення знака в системі мови. Поняття, або значення, пов'язані з лінгвістичними знаками, є відмінними. Наприклад, мовці використовують слово *червоний* для позначення властивостей світу; це слово пов'язане з психічним образом поняття *червоний*; однак значення цього слова не є заданим будь-якими властивостями світу та не відображає жодного акту нелінгвістичного пізнання⁸¹¹.

Семантичні значення виникають на основі досвіду та отриманих знань. Звідси походить загальноприйнята в когнітивній лінгвістиці думка, що значення є прагматичним і холістичним (цілісним), як гештальт. Знання, засновані на досвіді, пронизують мову на усіх рівнях, які є відкритими та не мають чіткого розмежування (особливо символічні рівні: лексика та граматики або семантика та прагматика). Значення існують насамперед як реалізовані значення, тобто як висловлювання, які позначають константи досвіду *невербального* в реальних подіях використання писемної мови, – дискурсі ХПТ: «мовленнєві вислови у заданому контексті – це місце, де значення є найближчими та найбільш відчутними»⁸¹².

Значення – це нематеріальні об'єкти. Сфера мовного значення є автономною від матеріального світу, існуючи в царині *психічних об'єктів* (психічних/ментальних репрезентацій), *соціальних фактів*, платонівських *ідей* або фреґіанських *відчуттів*. Значення поділяють на (нематеріальні) найменші об'єкти у сукупності значеннєвих елементів, які можуть поєднуватися між собою у визначений спосіб, щоб утворити семантично значущі вислови. Компоненти значення залишаються незмінними під час різних комбінацій⁸¹³. Мовні значення не

2002. P. 2.

⁸¹⁰Evans V. How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models and Meaning Construction. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009. P. 46.

⁸¹¹Taylor J. R. Linguistic Categorisation: Prototypes in Linguistic Theory. Clarendon Press, 2003. P. 7.

⁸¹²Geeraerts D. Idealist and empiricist tendencies in cognitive semantics // Words and other Wonders: Papers on Lexical and Semantic Topics / ed. by D. Geeraerts, R. Dirven, J. R. Taylor, honorary ed. R. W. Langacker. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 2006. P. 416-444.

⁸¹³Sinha C. Grounding, Mapping, and Acts of Meaning // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology / ed. by T. Janssen, G. Redeker. Vol. 15. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 224.

є предметами ні у свідомості, ні в об'єктивній реальності. Вони є зв'язками, але не між *психічними об'єктами* та *предметами у світі*, а між лінгвістичною концептуалізацією й висловом, за допомогою якого концептуалізація позначається і згідно з яким концептуалізація розподіляється. Значення – це відбиття залежності між лінгвістично концептуалізованою референтною ситуацією та концептуально вмотивованим висловом, що дає змогу читачеві зрозуміти константи досвіду *невербального* у контексті художнього дискурсу як інтенцією автора-наратора, або спроектовану естетичну реальність⁸¹⁴.

Мова не репрезентує значення: вона вимагає уявного конструювання. Граматика через психічний/ментальний шлях спонукає читача до виконання складних когнітивних операцій. Когнітивна лінгвістика спирається на творчу побудову значення констант досвіду *невербального* в міру розгортання контексту дискурсу художнього тексту, або сюжету⁸¹⁵. Зміст ХПТ як психічний/ментальний об'єкт охоплює схеми або вузли в семантичних мережах; його розглядають як відносно стійкі або закріплені взірці відображення, від контекстуалізованої концептуалізації констант досвіду *невербального* до їхнього вираження як результат динамічної побудови актів значення, мета яких – успішно досягти за допомогою відповідних лінгвістичних засобів, які позначають *мову* ↔ *парамову* ↔ *кінесику*, спільної референції у дискурсі автора-наратора та читача-інтерпретатора⁸¹⁶. Відтак лінгвістичне значення є безперервним, охоплюючи втілений *наявний світ* в схематизованому суб'єктивному досвіді та референтний *спільний світ* в інтерсуб'єктивному досвіді. Мовна концептуалізація вкорінена в нелінгвістичній та долінгвістичній схематизації, але не тотожна їй⁸¹⁷. Принцип узгодженості, який виражає нефіксоване (однак системне) сполучення, *форма* ↔ *значення*, є умовою динамічності сприйняття значення⁸¹⁸.

---

⁸¹⁴Ibid. cit. P. 238.

⁸¹⁵Fauconnier G., Sweetser E. Spaces, Worlds, and Grammar. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1996. 364 p.

⁸¹⁶Sinha C. Grounding, Mapping, and Acts of Meaning // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology / ed. by T. Janssen, G. Redeker. Vol. 15. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 244.

⁸¹⁷ Ibid. cit. P. 237.

⁸¹⁸Geeraerts D. The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. Oxford: Oxford Univ. Press, 2010. 1368 p. P. 62.

Мовна символізація охоплює три важливі аспекти, як-от: *форму, значення та контекст*. Будь-яка інтерпретація констант досвіду *невербального* як змістового елемента означає намагання читача зіставити відповідну концептуальну конфігурацію з належною й адекватною мовною формою з огляду на контекстні умови ХПТ. Сприйняття мовної форми констант досвіду *невербального* та інтерпретація висловлювання автора-наратора або персонажа – це перехід від концептуальної конфігурації до розуміння вислову. Смісл ХПТ, спроектований автором-наратором, *виходить назовні*, щоб вибрати читача, який поділяє аспект спільного знання про невербальну комунікацію/поведінку через середовище вираження, що організовує та концептуалізує обрані елементи смислу художнього дискурсу – константи досвіду *невербального*.

3.2.2. Константи досвіду *невербального*: інтерпретація поняття у когнітивній поезиці⁸¹⁹. Загальні принципи лінгвістичного та когнітивного опрацювання ХПТ, що пов'язують вивчення художніх текстів з лінгвістикою, психологією та когнітивною наукою, є відтвореними у когнітивній поезиці. Одним з результатів розвитку когнітивної поезики є посилене усвідомлення соціальними науками особливого характеру літератури як форми пізнання та комунікації. Такий підхід ґрунтується на найбільш фундаментальних структурах, процесах людського пізнання та досвіду, що уможлиблює по-особливому взаємодіяти з художніми засобами⁸²⁰. Завдяки стилістиці та таким аналітичним практикам тексту, які трапляються в інших мовознавчих дисциплінах, наприклад, когнітивній наратології, виявляють структуру значення в художніх текстах, демонструючи його потенційний семантичний діапазон⁸²¹. Когнітивна поезика майже повністю стосується значення та змісту тексту⁸²².

---

⁸¹⁹Когнітивну поезику розуміємо як школу літературної критики, яка охоплює принципи когнітивної науки як визначені психічні/ментальні моделі з метою інтерпретації ХПТ. Когнітивна стилістика є методом або інструментом когнітивної науки у філологічному аналізі ХПТ.

⁸²⁰Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen. London: Routledge, 2003. P. 2

⁸²¹Stylistics and Social Cognition / ed. by L. Jeffries, D. McIntyre, D. Bousfield. New York: Rodopi, 2007. P. 10.

⁸²²Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen. London: Routledge, 2003. 204 p.; Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / ed. by E. Semino, J. Culpeper. Amsterdam: John Benjamins, 2002. 333 p.; Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction. 2nd ed. Routledge, 2020. 256 p.

Розуміння літературної цінності та статусу значення полягає в можливості чітко бачити текст і контекст, обставини та використання, знання та переконання. Когнітивна поетика пропонує досягнути цього за допомогою лінгвістичного виміру, що означає детальний текстовий аналіз стилю. Вона залучає засоби опису і розмежування різних типів знань та переконань у систематичний спосіб, і модель того, як їх пов'язати та використати у мові та літературі. Когнітивна поетика серйозно сприймає контекст, що охоплює і соціальні, і особисті обставини⁸²³ та має опертя на ідеї структуралістів Празької лінгвістичної школи (В. Матезіус, Я. Фірбас, Ф. Данеш): концепцію актуального членування речення як тематичних зв'язків, де тема є основою висловлювання та не містить нової інформації, а рема повідомляє щось нове про тему висловлювання⁸²⁴. Зміщення акценту з композиційності на інтегрованість спонукало лінгвістів зосередитися на спільному функціонуванні текстових компонентів та об'єднанні аспектів текстової комунікації в складну модель – було з'ясовано, що *текстовий рівень (когерентність)* використовує інші принципи на відміну від нижчих рівнів тексту (*когезія*), і що внутрішня структура речення якісно відрізняється від структурованої послідовності речень⁸²⁵. Неможливість охопити текстові або нарративні аспекти без їхнього обґрунтування у людському сприйнятті та пізнанні спонукає дослідників враховувати когнітивний та нарративний вимір у моделюванні змісту тексту.

Використовуючи концепцію досвідності (експіриєнтальності), Д. Герман характеризує мету та функції оповіді як процес, який фіксує минулий досвід оповідача, яскраво відтворює його, а потім оцінює цей досвід з точки зору реакцій головного героя – оповідач пов'язує значення досвіду з наявним контекстом дискурсу⁸²⁶. Поняття наративу або *сюжетна лінія* – це основна аналітична

---

⁸²³Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction. 2nd ed. London: Routledge, 2020. P. 4.

⁸²⁴Mathesius V. A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis / ed. by J. Vachek. The Hague: Mouton, 1975. 228 p.

⁸²⁵Dijk van T., Kintsch W. Strategies of Discourse Comrehension. New York: Academic Press, 1983. 418 p.; Halliday M.A.K., Hasan R. Cohesion in English. London: Routledge, [1976] 2014. 392 p.; Beaugrande, R. de, Dressler W. Introduction to Text Linguistics. London: Longman, 1981. 286 p.

⁸²⁶Fludernik M. Natural Narratology and Cognitive Parameters // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman. Stanford, California: CSLI Publications, 2003. P. 245.

конструкція в *теорії позиціонування*⁸²⁷, яка вплинула на ідеї теорії комунікації. Відтак структура спілкування є триполярною та охоплює позиціонування, оповідні лінії та відносно визначені мовленнєві акти. За допомогою цієї тріади комунікація може бути проаналізована на предмет епізодичної структури. Як приклад, наведемо теорії та аналітичні моделі, які зазвичай використовують в когнітивно-поетичному та когнітивно-стилістичному аналізі, беручи до уваги сюжети художніх творів, задекларованих як джерельна база дослідження.

«*The Boy in the Stripped Pajamas*» – дія розгортається під час Другої світової війни і розповідає історію дружби між маленьким хлопчиком, який живе поруч з концтабором, та єврейським хлопчиком всередині табору; «*The Children's Book*» – розповідь про життя різних родин та особистостей у Вікторіанській Англії, зокрема про дітей, які виростають в тіні та впливі творчості, політики та соціальних змін під час Першої світової війни; «*All the Light we Cannot See*» – розповідає про долі двох дітей під час війни – сліпої дівчинки з Франції та молодого німця, які шукають шляхи виживання в зруйнованому світі. «*The Narrow Road to the Deep North*» – історія про життя австралійських військових під час Другої світової війни, зосереджена на одному з полонених, який працює на будівництві Бірмінської залізниці; «*Jackdaws*» – дія розгортається в роки Другої світової війни і описує групу жінок, які намагаються виконати місію знищення німецького комунікаційного вузла; «*Hotel on the Corner of Bitter and Sweet*» – розповідь про американського японця, який розшукує свого друга дитинства під час Другої світової війни; «*The Nightingale*» – опис життя двох сестер у Франції під час Другої світової війни, які виявляють свою силу і мужність під час німецької окупації; «*We Must be Brave*» – події розгортаються під час Другої світової війни та розповідають про життя жінки, яка бере на виховання дівчинку-підлітка; «*Cloud Atlas*» – зображає середовище військових конфліктів; висвітлені теми воєнних дій, контролю та влади в умовах постапокаліпсису; «*Atonement*» – роман зосереджений на темі війни, важливих подіях під час Другої світової війни. Головний сюжет

---

⁸²⁷Harré R., Van Langenhove L. Varieties of Positioning // Journal for the Theory of Social Behaviour. 1991. 21(4). P. 393-407.

розпочинається у 1935 році та слідує за долею трьох головних персонажів: Брайоні Талліс, Сесилії Талліс та Роббі Тернера; «*Sweet Tooth*» – розповідь про молоду жінку, яка стає частиною британського розвідувального агентства під час Холодної війни. Містить елементи шпигунського трилера, пов'язаного з темами літератури та політики; «*The Huntress*» – дія розгортається під час Другої світової війни, роман описує групу військових та нацистську жінку-злочинця; «*Sarah's Key*» – тема війни виражена через страждання, втрату та вину, які впливають на головних персонажів і розкривають болісні аспекти Холокосту; «*Shanghai Girls*» – історія двох сестер, Пірл та Мей, які вирушають з Шанхаю до США в 1937 році в результаті Японсько-китайської війни; «*Between Shades of Gray*» – тема війни виявляється через страждання маленької дівчинки у таборах Сталінських репресій; «*The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society*» – листування головної героїні з членами книжкового клубу розкриває тему війни через тернистий шлях виживання та дружбу, яка з'являється в умовах важких часів; «*Beneath a Scarlet Sky*» – описує події з життя італійця Піно Леллі під час Другої світової війни, коли він працює водієм нацистського посадовця та бере участь у порятунку євреїв; «*The Tattooist of Auschwitz*» – тему війни розкрито через жахливі умови концтабору, трагічні втрати та надію на виживання в умовах геноциду; «*The Night Watch*» – події цього роману відбуваються під час і після Другої світової війни в Лондоні; «*The Book Thief*» – розповідь про життя дівчинки на ім'я Лізел в нацистській Німеччині.

Теорія схем описує процес того, як знання про світ представлене в інтерпретації художніх текстів у процесі дефаміліаризації або реструктуризації наявних схем для створення нової перспективи світу. Теорія схем пояснює сукупність інформації та характеристики кожного рівня мовної організації, починаючи від значень, які сприймають в окремих словах, до прочитань цілих текстів. Цей погляд у літературному контексті вказує на три різні галузі, у яких діють схеми, як-от: (1) схеми світу (англ. *world schemas*); (2) схеми тексту (англ. *text schemas*); (3) схеми мови (*language schemas*). Схеми світу охоплюють ті схеми, що стосуються змісту (англ. *content*); схеми тексту представляють очікування читача щодо того, як репрезентовані схеми світу з точки зору їхньої послідовності та

структурної організації; схеми мови пов'язані з уявленням про відповідні лінгвістичні форми та стиль, у якому очікують появу предмета – констант досвіду *невербального*. Схеми можуть розвиватися у дискурсі трьома способами: (1) способом нарощування (англ. *accretion*) – додавання нових фактів до схеми; (2) налаштування (англ. *tuning*) – модифікації фактів чи зв'язків в межах схеми; (3) реструктуризації (англ. *restructuring*) – створення нових схем⁸²⁸.

Теорія переднього плану, або модель фігури і фону пояснює здатність читачів використовувати попередні знання у розпізнанні просторового переднього плану через визначення частин тексту, на які слід звернути увагу. Найбільш очевидна відповідність явища фігури і фону полягає в літературно-критичному понятті переднього плану. Відповідні аспекти ХПТ зазвичай є важливішими або помітнішими, ніж інші. Попри те, що названий підхід є частково суб'єктивним, визначення домінуючих елементів, або фігури, залежить від стилю тексту. Так, літературні новації та творче вираження є переднім планом на тлі повсякденної нелітературної мови. Однією з основних функцій літератури є ознайомлення читача з предметом світу – константами досвіду *невербального* (фігури), представленими у творчому та новому розумінні дискурсу ХПТ (фону)⁸²⁹.

Теорія текстових світів декларує нерозривний зв'язок тексту та контексту як частини когнітивного процесу; вона є заснованою не на аналізі речень, а на конструюванні текстових світів у свідомості читача. Когнітивний механізм, що є засобом розуміння, – це текстовий світ. Учасники дискурсу використовують текст для побудови текстового світу, який складається з елементів побудови світу та пропозицій, що сприяють розвиткові функцій. Елементи побудови світу складають фон, на якому проступає перший план подій тексту. Вони охоплюють орієнтацію у часі та просторі, описують місце, створюють персонажів та інші предмети, що складають текстовий світ й забезпечують референцію. У текстовому світі функційні пропозиції рухають оповідь вперед, або створюють динаміку сюжету⁸³⁰.

---

⁸²⁸Stockwell P. *Cognitive Poetics: An Introduction*. 2nd ed. London: Routledge, 2020. P. 78-80.

⁸²⁹Ibid. cit. P. 14.

⁸³⁰Ibid. cit. P. 132.

Константи досвіду *невербального* є значущими елементами текстового світу, визначають його структуру та зміст.

Теорія дискурсних світів тлумачить дискурсний світ як уявний, викликаний під час читання тексту та який використовують для розуміння й відстеження подій та елементів тексту. Завдяки використанню когнітивних механізмів у літературному читанні, дискурсний світ розуміють як середовище-посередник і для реальності, і для прогнозованих очікувань. Теорія дискурсних світів охоплює *теорію психічного/ментального простору*, яка діє в межах когнітивного відстеження сутностей, зв'язків та процесів. Ця теорія пропонує уніфіковане й послідовне розуміння референції, ко-референції та сприйняття оповідей на предмет того, чи вони справжні, вигадані, історичні або гіпотетичні⁸³¹.

Відтворення автором-наратором свідомості персонажів й текстових світів спонукає читачів робити висновки щодо змісту художньої, або віртуальної, свідомості⁸³². А. Палмер зауважує, як знання читача про світ дає змогу осмислити різноманітні прийоми представлення свідомості вигаданих персонажів. Поєднуючи результати спостережень щодо репрезентації знань та *соціальної свідомості в дії*, які з'являються в соціальній психології, філософії та лінгвістиці, А. Палмер робить висновки про те, як читачі будують вигадану свідомість за допомогою різних текстових *підказок*, що охоплюють мовні репрезентації, наприклад константи досвіду *невербального* як описи невербальної поведінки у зв'язку з психічними та фізичними діями⁸³³.

Модель, яку використовує у М. Флудерник, не є традиційною стосовно сюжету чи фабули, а є покликанням на *досвідність* (експірієнтальність). Цей термін тлумачить типові властивості оповідей, у яких незвичайні події впливають на головного героя (який співпадає з оповідачем) і вирішуються за допомогою його

---

⁸³¹Ibid. cit. P. 94-96.

⁸³²Butte G. I Know that You Know that I Know: Narrating Subjects from Moll Flanders to Marnie. Columbus: Ohio State Univ. Press, 2004. 280 p.; Cohn D. Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction. Princeton: Princeton Univ. Press, 1978. 331 p.; Herman D. Basic Elements of Narrative. Oxford: Blackwell, 2009a. 272 p.; Palmer A. Fictional Minds (Frontiers of Narrative). Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 276 p.; Zunshine L. The Secret Life of Literature. Cambridge/Massachusetts: MIT Press, 2022. 318 p.

⁸³³Palmer A. Fictional Minds (Frontiers of Narrative). Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 276 p.

(або її) реакції – послідовність, яка забезпечує ілюстративний кут зору оповіді та пов'язує її із безпосереднім контекстом дискурсу⁸³⁴.

Теорії дейксису та теорія контекстного фрейму допомагають розкрити складні когнітивні процеси, що лежать в основі наративних способів світотворення; вони також припускають, як конструювання наративних світів передбачає віддзеркалення дискурсних ключів щодо чинників *що, де і коли*, взаємодія яких пояснює онтологічний склад та просторово-часові обриси оповідного світу. Підхід, заснований на зміні дейктичних центрів, вказує на те, як наративні світи, структуровані навколо когнітивних точок зору, можуть змінюватися протягом розгортання оповіді⁸³⁵. Зважаючи на те, що персонажі будуть пов'язані з відповідними контекстами – константами досвіду *невербального*, які є розподіленими у просторі та у часі, теорія контекстного фрейму вказує на зв'язок чинників *що, де і коли* у наративі. Інформацію про контексти пов'язують з психічними/ментальними репрезентаціями, які К. Еммот називає *контекстними фреймами*. Дія, яку виконує або охоплює відповідна конфігурація учасників, обов'язково стосується контексту і має розглядатися у цьому контексті, навіть якщо контекст ніколи повністю лінгвістично не експлікується⁸³⁶.

Поняття «сценарію», тобто типу репрезентації знань, що уможливають зберігання в пам'яті очікуваної послідовності подій, має на меті пояснити, як люди здатні будувати складні інтерпретації оповідей на основі декількох текстових чи дискурсних ключів. Термін *сценарій* використовують для позначення знання про світ, які формують очікування щодо послідовності подій, термін *фрейм* стосується того, як домени досвіду будуть структуровані у конкретний момент часу⁸³⁷. Літературні наративи охоплюють процеси розширення, руйнування та оновлення сценаріїв, залежно від того, наскільки критично і рефлексивно пов'язані сценарії, які переважають⁸³⁸. Так, репрезентація знань вищого порядку, або фрейми, дають

---

⁸³⁴Fludernik M. *Towards a Natural Narratology*. London: Routledge, 1996. 454 p.

⁸³⁵Deixis in *Narrative: A Cognitive Science Perspective* / ed. by J. F. Duchan, G. A. Bruder, E. H. Lynne. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1995. 522 p.

⁸³⁶Emmot C. *Narrative Comprehension: A Discourse Perspective*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. 336 p.

⁸³⁷Schank R. C., Abelson R. P. *Scripts, Plans, Goals and Understanding*. Lawrence Erlbaum, 1977. 248 p.

⁸³⁸Herman D. *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2002. P.

змогу читачеві неоднозначно визначати займенникові покликання та вирішувати, чи має речення описову або змістову функцію і застосовувати підхід *згори-донизу*, а також *знизу-вгору* під час опрацювання оповіді⁸³⁹.

Друга когнітивна революція, яку також називають дискурсною психологією, почала розгортатися наприкінці 1980-х рр. і впливала з таких джерел, як акцентування Л. Вітгенштейна на *значенні як вжитку*; важливою була гіпотеза Л. С. Виготського про те, що внутрішнє психічне функціонування виникає з попереднього досвіду спільного мислення та соціально-конструкціоністського значення людської ідентичності⁸⁴⁰. У розвитку вищих психічних функцій, тобто засвоєнні процесу знання, особливості людського соціального існування відтворені у людському пізнанні: індивід має здатність оприявлювати знання та ділитися з іншими індивідами соціальної групи своїм розумінням спільного досвіду⁸⁴¹.

Дискурсна психологія прагне радикалізувати уявлення про попередні дослідження у когнітивній науці. Онтологію фізичного світу І. Ньютона доповнюють онтологією Л. С. Виготського про соціальний світ, згідно з якою сукупність людей складає систему розташування, як Ньютонівський простір, і мовленнєві акти є аналогом *речей* у Ньютонівській системі. Ця зміна парадигми має серйозні наслідки для когнітивної наратології, особливо для аналізу оповіді літературного наративу⁸⁴². Ключовим питанням є точний статус оповіді в дискурсно-психологічному дослідженні. *Моделювання розуму* (англ. *mind-modelling*) передбачає, що читач уявляє версії авторської, оповідної та персонажної свідомості й може мати з нею зв'язки. Така когнітивно-поетична модель опису персонажа спирається на поняття когнітивної психології: *теорії розуму* та *симуляції*. Відносно літературної та художньої характеристики, базова людська

109-113.; Stockwell P. *Cognitive Poetics: An Introduction*. 2nd ed. London: Routledge, 2020. P. 75-89.

⁸³⁹Jahn M. *Frames, Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology* // *Poetics Today*. 1997. № 18.4. P. 441-468.

⁸⁴⁰Harré R., Gillett G. *The Discursive Mind*. London: SAGE Publications, 1994. 196 p. P. 18-36.

⁸⁴¹Vygotsky L. S. *Mind in Society: the Development of Higher Psychological Processes* /ed. by M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1978. 159 p. P. 132.

⁸⁴²Harré R., Gillett G. *The Discursive Mind*. London: SAGE Publications, 1994. P. 30-31.

здатність читача бачити в інших людях схожу особистість розширюється як широкопланова когнітивна модель загального характеру⁸⁴³.

Отже, когнітивна поетика, акцентуючи на ролі психічного, є пов'язаною з моделюванням оповідного світу, що має загальне опертя на теорію схеми – когнітивне схематизування та методи когнітивно-стилістичного аналізу. Інтерпретація ХПТ як розуміння віртуальної свідомості залучає нарративні комунікативні моделі та відбувається у межах когнітивної схеми, яка пов'язує мовні одиниці – константи досвіду *невербального*, контекст їхнього функціонування та сприйняття читачем у художньому дискурсі. Теоретики текстових світів прагнуть пояснити точні взаємозв'язки між конкретними мовними особливостями та утвореними світами, одночасно розміщуючи це розуміння у світі дискурсу, який формує продукування та сприйняття смислу ХПТ.

3.2.3. Константи досвіду *невербального*: інтерпретація поняття у когнітивній наратології. Когнітивна наратологія визначає розуміння наративу як процес побудови ментальних моделей, які виникають у результаті інтерпретації. І мову загалом, і наратив зокрема розглядають як інструменти побудови ментальних/психічних моделей світу⁸⁴⁴. Когнітивна наратологія — це наративна теорія, яку використовують як нову можливість в межах когнітивного підходу до аналізу наративу та новий метод дослідження когнітивного опрацювання художньої літератури. З цієї точки зору оповіді є *інструментами розуму* або *інструментами мислення*⁸⁴⁵. Константи досвіду *невербального* як вербалізовані знаки належать до діахронічного типу контексту, отримуючи значення та формуючи смисл ХПТ завдяки приналежності до групи подій, які називають контекстом⁸⁴⁶. Тобто те, як на слово відповідають чи як його інтерпретують у

---

⁸⁴³Zunshine L. *Why We Read Fiction: Theory of Mind and the Novel*. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2006. 220 p.

⁸⁴⁴Herman D. *Narratology as a Cognitive Science // Image and Narrative*. 2000. P. 1. URL: <https://doi.org/info:doi/>

⁸⁴⁵Emmot C. *Narrative Comprehension: A Discourse Perspective*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. P. 11.

⁸⁴⁶Melnychuk O., Bekhta I., Tkachivska M. Pearson Correlation Coefficient in Studying the Meaning of a Literary Text // *Proceedings of the 7th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2023)*. Volume II: Computational Linguistics Workshop. Kharkiv, Ukraine, April 20-21. 2023. P. 460-477.; Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. *The Quantitative*

теперішньому, залежить від історії його інтерпретацій у минулому. Значення слова – це комбінація значень, яких слово набуло в синхронічному контексті, у якому воно попередньо з'явилося. «Текстове значення — це загальнотекстовий ефект того, як працюють структури, створені базовими лінгвістичними системами»⁸⁴⁷. Відтак інтерпретація ХПТ є важливою з точки зору реалізації значення у соціально-культурному контексті із залученням когнітивної наратології.

Якщо уявити, що всі тексти кидають тінь, яка охоплює їхню інтерпретацію уявними та реальними читачами, тоді можливо зрозуміти значення тексту. З іншого боку, якщо припустити, що кожний текст, утворений у відповідь на основний текст, буде формувати частину тієї тіні, це надасть змогу сформуванню значеннєвий потенціал цих текстів, усвідомлюючи, що ця робота ніколи не завершиться⁸⁴⁸. Зображення людського досвіду у ХПТ, зокрема констант досвіду *невербального*, засноване на когнітивних параметрах, що є спільними для дискурсу автора-наратора та читача, серед яких схема досвіду світу, соціальний вимір, структура наративу та стратегії його сприйняття⁸⁴⁹.

Вивчення когнітивних аспектів тексту є важливим у межах наративного аналізу. Досліджуючи, як люди розуміють тексти і текст як інструмент розуміння світу, наукові розвідки коливаються від спроб встановити емпіричні методи для визначення зв'язку між характеристиками тексту та стратегіями його опрацювання, зумовлених цими характеристиками⁸⁵⁰ й визначити функції наративу як *когнітивну схему*, що уможлиблює сприйняття й розуміння ХПТ та константи досвіду *невербального* у художньому дискурсі як елементи смислу шляхом *когнітивного схематизування*. Аналіз у цій галузі відбувається за допомогою описових інструментів суміжних дисциплін, до яких належать: когнітивна лінгвістика,

---

Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 89-92.;

⁸⁴⁷Jeffries L. Textual Meaning and its Place in the Theory of Language // Topics in Linguistics. 2015. № 15. P. 5

⁸⁴⁸Jeffries L. Critical Stylistics: The Power of English. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. 202 p.

⁸⁴⁹Fludernik M. Towards a Natural Narratology. London: Routledge, 1996. 454 p.

⁸⁵⁰Bortolussi M., Dixon P. Psychonarratology: Foundations for the Empirical Study of Literary Response. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2003. 320 p.; Gerrig R. J. Experiencing Narrative Worlds: On the Psychological Activities of Reading. New York: Routledge, 2018. 238 p.; Peer V., Chatman S. New Perspectives on Narrative Perspective. Albany: State Univ. of New York Press, 2001. 412 p.;

прагматика, аналіз дискурсу, наратологія, теорія комунікації, антропологія, стилістика, когнітивна та соціальна психологія, риторика, теорія штучного інтелекту, теорія літератури та філософія⁸⁵¹.

У широкому розумінні наратологія є теорією наративу⁸⁵², у вузькому – вона охоплює теорію наративу, яка має різні характеристиками: наприклад, використовує структуралістську методологію, вивчає предмет, який обмежений властивостями, характерними тільки для оповіді, умовами можливості усіх наративів; або використання текстового корпусу, що містить тільки літературні наративи⁸⁵³. Загальні ознаки, притаманні наратологічним студіям, охоплюють теорії наративу, які діють на високому рівні абстракції і передусім стосуються загальних елементів та структури тексту. Системне визначення й опис загальних елементів та структур є головною метою теорії наративу. Наратологічні категорії мають слугувати не тільки для аналізу продукування «реального» значення, або очікуваного сприйняття тексту – вони мають надавати можливість аналізу інтерпретації ймовірного або фактичного використання констант досвіду *невербального* в емпірично визначеній або гіпотетичній групі читачів; важливо брати до уваги комунікативні стратегії, наміри автора-натора, сприйняття читача та характеристики схемної моделі осягнення смислу ХПТ⁸⁵⁴. Так, константи досвіду *невербального* одночасно інтерпретують як комунікативну (охоплює наративні рівні), когнітивну (пов'язану з досвідом та знаннями про невербальну комунікацію/поведінку) та структурну (уможливлює динамічне розгортання сюжету) смислової сутність у системі ХПТ.

Нарація охоплює комунікацію, комунікація – сприйняття, сприйняття – когніцію, тому зв'язок, який виник між наративною теорією та когнітивною наукою, став темою низки досліджень у галузі когнітивної наратології⁸⁵⁵. Такі

---

⁸⁵¹Herman D. Basic Elements of Narrative. Oxford: Blackwell, 2009a. P. 79.

⁸⁵²Nünning A. Erzähltheorie // Reallexikon der deutschen Literaturwissenschaft / hg. K. Weimar et al. Bd. I. Berlin / New York: De Gruyter, 2007. S. 513-517.

⁸⁵³Prince G. A Dictionary of Narratology. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2003. 126 p.

⁸⁵⁴Eco U. Lector in fabula: Die Mitarbeit der Interpretation in erzählenden Texte. 3rd ed. Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 1998. 320 p.

⁸⁵⁵Fludernik M. Towards a Natural Narratology. London: Routledge, 1996. 454 p.; Jahn M. Frames, Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology // Poetics Today. 1997. № 18.4.

фундаментальні терміни як *нарація*, *наративний* та *наративність* визначають у зв'язку з когнітивною наукою. Д. Браніган розміщує наратив не у тексті, а у свідомості автора та читача. Важливим є принцип сприйняття, що перетворює текстові дані в оповідний світ у процесі когнітивного опрацювання (і, навпаки, принцип продукування перетворює оповідь та дієгезис в текст)⁸⁵⁶. Д. Бордвел визначає нарацію як процес позиціонування *текстових маркерів*⁸⁵⁷ – констант досвіду *невербального*, які взаємодіють на рівні сюжету та середовища репрезентації, що спонукає читача до конструювання смислу ХПТ.

Когнітивна теорія тлумачить комунікацію та сприйняття як активний, конструктивний, раціонально-вмотивований і когнітивно-керований процес опрацювання інформації, що закріплений в людському досвіді. Когнітивна теорія розглядає рівень психічних процесів (наприклад, сприйняття, уявлення, судження, пам'ять, розуміння та умовивід) як необхідну концептуально-фундаментальну частину пояснення соціальної (семіотичної) діяльності. Когнітивна теорія вивчає цей психічний рівень за допомогою методів аналітичної філософії та/або емпіричної психології. Припущення про психічну/ментальну репрезентацію, або схему, відіграє вирішальну роль⁸⁵⁸. Елементи прагматичного комплексу продукування ХПТ та його сприйняття, що результує у подальшу інтерпретацію, навмисно не розмежовують. Відтак текст постає як система елементів, за допомогою яких сприйняття є спрямованим. Наративні структури можуть бути описані не тільки як статичні сутності, а також як динамічний процес зміни дій персонажів та основних ліній сюжету. Когнітивні та емотивні аспекти ХПТ поєднані як інформативні зв'язки⁸⁵⁹.

Когнітивні теорії залучають до моделювання процесу художньої комунікації. Такі моделі враховують структурну відповідність між полюсами продукування і

P. 441-468.; Nünning A. Unreliable Narration zur Einführung: Grundzüge einer kognitiv-narratologischen Theorie und Analyse unglaubwürdigen Erzählens // Unreliable Narration / ed. by A. Nünning, C. Surkamp, B. Zerweck. Trier: Wissenschaftlicher Verlag, 1998. S. 3-39.

⁸⁵⁶Branigan E. Narrative Comprehension and Film. London/New York: Routledge, 1992. 342 p.

⁸⁵⁷Bordwell D. Narration in the Fiction Film. London: Methuen, 1985. 384 p.

⁸⁵⁸Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought. New York: Basic Books, 1999. 640 p. P. 3-73.

⁸⁵⁹Ibid. cit. P. 74.

сприйняття: текст передбачає відповідний вид сприйняття. Це передбачення, яке спрямовує створення тексту, ґрунтується на висновках когнітивної психології про те, що існують стандартизовані психічні структури, спільні суб'єктивні когнітивні дані та антропологічно постійні зразки реакції. У цьому сенсі, значну частину продукування тексту розглядають як передбачуване сприйняття. Саме тому когнітивні дослідження сфокусовані на аспектах рецепції, взаємодії тексту та читача, не залишаючи поза увагою емотивні параметри⁸⁶⁰.

Існує принаймні три ключові способи, за допомогою яких когнітивні теорії можуть підтримувати, вдосконалювати та сприяти розвиткові наратології – це (1) визначення наративу, структури та основних елементів оповіді; (2) окреслення наратологічних концепцій та (3) застосування наратологічних моделей. Якщо наратологія має на меті розробити загальні моделі можливого наративу, елементів та конструкцій, вона має забезпечити доступ до критеріїв визначення і виявлення цих елементів і структур та їхнє розміщення в системі. Наратологія уможливорює відповідь на питання, як дослідник визначає об'єкти у художніх наративах та яким є їхній онтологічний статус⁸⁶¹.

Наратологія охоплює ідеї референції, прагматики та семантики наративів. Загальна теоретична основа пояснює характер текстової взаємодії, різницю між вигаданою та фактичною оповіддю, сутність персонажів та подій, механізми утворення оповідних світів, взаємозв'язок між ними, послідовність знаків оповіді; вона визначає, що таке розповідні тексти, як виникають значення текстів і здібності людей, необхідні для того, щоб розуміти та створювати ці тексти. Відповіді на такі питання мають прямий вплив на моделювання оповідних елементів та структур⁸⁶². Лінгвісти наголошують на концепціях походження та завдань наративу, як-от: автономістична (англ. *autonomist*), контекстна (англ. *contextualist*), основоположна (англ. *foundationalist*) та герменевтична (англ. *heuristic*)⁸⁶³. За допомогою

---

⁸⁶⁰Tan Ed. S. *Emotion and the Structure of Narrative Film: Film as an Emotion Machine*. London: Routledge, 1995. 308 p.

⁸⁶¹Zunshine L. *Getting Inside Your Head: What Cognitive Science Can Tell Us About Popular Culture*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2012. 217 p.

⁸⁶²Rimmon-Kenan S. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. 2nd ed. New York: Routledge, 2002. P. 33.

⁸⁶³Kindt T., Müller H.-H. *Narrative Theory and/or/as Theory of Interpretation // What Is Narratology? Questions*

когнітивних теорій рецепції, елементи та структури оповідного світу та його репрезентацію визначають з відносно високим ступенем точності⁸⁶⁴.

Когнітивна наука надає моделі наративної компетентності продукування та сприймання, що є найбільш вичерпним наявним узагальненням психічних/ментальних чинників, які беруть участь у створенні оповідних світів та оповідей. Знання кодів, енциклопедичні знання та інші типи знань є необхідними, однак на продукування та рецепцію також впливають типові моделі й тенденції сприйняття, судження та емоції. Когнітивна наука бере текстові свідчення та використовує їх для формулювання обґрунтованих гіпотез про можливий, ймовірний, фактичний чи передбачуваний склад оповідних світів. Когнітивна теорія не дає можливості потрапити в пастку припущення, що існує точна відповідність між лінгвістичними формами та наративними функціями⁸⁶⁵.

Теорії когнітивної рецепції надають можливість дослідити склад наративних світів та визначити нові елементи смислу ХПТ (наприклад, константи досвіду *невербального*) на рівні представленого матеріалу. Існують структури, опис яких очевидно залежить від сприйняття. У цьому випадку йдеться про зв'язок, що охоплює представлені предмети щодо їхнього емоційного впливу та увагу, яку вони мають залучити з боку читача. Так, текст обіймає низку репрезентативних механізмів, які слугують, наприклад, для активізації когнітивних процесів у читача, необхідних для його розуміння. Інші структури є залученими до активізації емоційних процесів. На цьому тлі виявляють зв'язки між структурами, які скеровують розуміння, інтерпретацію ХПТ та впливають на емоції читача⁸⁶⁶.

Існують також суто наративні емотивні структури, зумовлені семантичною та граматичною будовою констант досвіду *невербального*. Емотивні ефекти, такі як очікування, пов'язані із сюжетом, цікавість, здивування та емпатія передбачають репрезентацію подій із залученням невербальної комунікації/поведінки. Емотивні

---

and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin: de Gruyter, 2003. P. 208.

⁸⁶⁴Margolin U. The Constitution of Storyworld: Fictional and/or Otherwise // *Semiotica*. 2000. Vol. 131. P. 327-357.

⁸⁶⁵Jahn M. Frames, Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology // *Poetics Today*. 1997. № 18.4. P. 441-468.

⁸⁶⁶Passionate Views: Film, Cognition, and Emotion / ed by C. Plantinga, G. M. Smith, 1999. 302 p.

явища, які пов'язані з архітектонікою реального висловлювання, є вагомими у перетворенні оповіді на (ідеальну) типову оповідь; тобто вони відіграють значущу роль у визначенні наративності⁸⁶⁷.

Когнітивна теорія сприйняття та комунікації моделює зв'язки між текстовою інформацією, ментальними/психічними репрезентаціями (схемами, фреймами) та наратологічними концепціями. Вона використовує наративний текст в прагматичному скеруванні нарації. Такий підхід супроводжується поглядом на наратив, який орієнтований на враження, яке він справляє; важливим є дослідження елементів смислу ХПТ – констант досвіду *невербального*, але не як самостійних та ізольованих елементів, а як стратегічних засобів у прагматичному контексті. Когнітивні теорії надають наратології доступ до нових видів елементів та структур оповіді (структури персонажу та впливу емоцій), які визначають її розуміння, інтерпретацію, та потенційно нові способи визначення та пояснення наративу як феномену, доступного для пізнання. За допомогою теорії сприйняття можливо точніше описати процеси створення оповіді та її розуміння, чіткіше визначити стилі тексту та пов'язати наратологію з ширшим колом питань: інтерпретацією, когнітивною лінгвістикою (семантикою, граматиною) та герменевтикою.

3.3. Наративний аспект інтерпретації констант досвіду *невербального*

Створення та сприйняття наративів, що результує у подальше їхнє розуміння та інтерпретацію є однією з ознак реалізації пізнавальної здатності читача. Наратив називають метакодом і людською універсалиєю, а створення оповіді настільки поширене, як і метафора, що є основним способом творення змісту⁸⁶⁸. Як зображення подій, віддалених від безпосереднього *тут і зараз*, наративи є життєво важливим людським ресурсом і для осмислення, і для створення (конструювання) цього світу у площині осмислення досвіду *невербального* через дискурс художнього тексту. Наративні уявлення передають досвід життя у вигляді констант

---

⁸⁶⁷Grodal T. Moving Pictures: A New Theory of Film Genres, Feelings, and Cognition. Clarendon, 1999. 320 p.

⁸⁶⁸Toolan M. Narrative: Linguistic and Structural Theories // Encyclopedia of Language and Linguistics. 2nd ed. / ed. by E. K. Brown, A. Anderson. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. P. 459-473.

досвіду *невербального* крізь сюжетні світи, підкреслюючи вплив подій на реальну або уявну свідомість. Вивчення ХПТ має важливе значення для дискусій щодо природи свідомості⁸⁶⁹. Зв'язки між мовою, розумом і світом сфокусовані у наративі як когнітивна та комунікативна модель побудови дійності⁸⁷⁰, що є засобом, за допомогою якого «люди організують свій досвід, знання та взаємодію із соціальним світом»⁸⁷¹. Будь-яка значуща дискусія про пізнання 1990-х рр. ХХ ст. не могла ігнорувати дедалі більшу важливість ролі емоції у когнітивних процесах.

Існують припущення, що саме наративна, а не мовна здатність (з її різнонаправленістю, чи інтерсуб'єктивністю, увагою до цілей та намірів), найбільш виразно відтворена людиною⁸⁷². Наративи представляють одну з ключових особливостей мовної здатності – заміщення (англ. *displacement*) – хоча наратив сам по собі є здатністю, яка може бути реалізована в інших засобах масової інформації, окрім словесних. Наративи також є різноманітними та неоднорідними за формами та емотивними функціями з широкими можливостями побудови оповідей.

3.3.1. Константи досвіду *невербального*: інтерпретація поняття у когнітивній стилістиці. *Когнітивний поворот* у сучасній когнітивній лінгвістиці забезпечує шлях розкриття проєкцій, які здійснюють автор-натор та читач, будуючи значення констант досвіду *невербального* як частини смислу ХПТ через процес концептуального поєднання безлічі психічних/ментальних просторів⁸⁷³. Когнітивна стилістика поєднує чіткий і детальний лінгвістичний аналіз літературних текстів, що характерно для традиції стилістики, із системним та теоретично-обґрунтованим розглядом когнітивних структур та процесів, які лежать в основі продукування та сприйняття мови⁸⁷⁴. Інтерпретація констант досвіду

---

⁸⁶⁹Herman D. Basic Elements of Narrative. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009a. P. 137.

⁸⁷⁰Melnychuk O.D. Nonverbal Communication as Embodied Constants of Nonverbal Experience in Fictional Texts // PNAP. Scientific Journal of Polonia University. Częstochowa. V. 58. № 3. 2023. P. 156-162.

⁸⁷¹Bruner J. Acts of Meaning: Four Lectures on Mind and Culture. Harvard University Press, 1990. P. 35.

⁸⁷²Bruner J. The Narrative Construction of Reality // Critical Inquiry. 1991. № 18. P. 1-21.

⁸⁷³Fauconnier G., Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities. New York: BasicBooks, 2003. 464 p.

⁸⁷⁴Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / ed. by E. Semino, J. Culpeper. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2002. xvi + 333 p.

невербального залежить від когнітивного усвідомлення сфери знань, які інформують про вибір мови та складають метафоричну основу концептуального всесвіту⁸⁷⁵. Процес читання – це процес когнітивного конструювання значення через концептуальні проєкції лексичної форми на мовні характеристики ХПТ.

Наукові розвідки вчених у галузі когнітивної стилістики (П. Стоквела, Е. Семіно, Дж. Калпепера, К. Еммот), яка походить з літературознавства⁸⁷⁶, розкривають механізми читацького сприйняття: значення художнього тексту розуміють як індивідуальне збагнення читача, отож у фокусі наукового інтересу опиняються когнітивні операції декодування змісту. Когнітивна лінгвістика згідно з *когнітивною* природою та феноменологічною методологією розглядає мову з психологічної точки зору, тобто як частину організації знань в індивідуальній свідомості⁸⁷⁷. Досвідний характер когнітивної лінгвістики не стосується тільки матеріальних чинників (фізичного втілення), а, навпаки, культурне середовище та соціально-діяльнісну природу мови визнають первинними елементами когнітивного підходу, що взаємодіє з використанням мови.

Когнітивна стилістика має справу з когнітивними процесами, які відбуваються під час читання та впливають на інтерпретацію тексту. Вона враховує і формальні особливості мови, і позамовний контекст читачів у побудові значення ХПТ, тому відмежовується від «імпресіоністського⁸⁷⁸ читання і неточної інтуїції»⁸⁷⁹. Оскільки читач є активним творцем значення, яке виявляє різноманітні фонові знання, досвід та контекст, когнітивна стилістика стверджує, що неможливо знайти *єдине* значення тексту. У зв'язку з цим, К. Зінга закликає відкинути теорію репрезентації на користь комунікативного погляду на значення як комунікативну дію. Аналізуючи ситуацію дискурсу як феномен спільної уваги відправника

---

⁸⁷⁵Freeman M. H. Metaphor Making Meaning: Dickinson's Conceptual Universe // Journal of Pragmatics. 1995. № 24 (6). P. 643-666.

⁸⁷⁶Burke M. Cognitive Stylistics // Encyclopaedia of Language and Linguistics / E. K. Brown, A. Anderson. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. P. 218.

⁸⁷⁷Palmer G. V. Toward a Theory of Cultural Linguistics. Texas: Univ. of Texas Press, 1996. 360 p.; Itkonen E. What is Language? A Study in the Philosophy of Linguistics. Turun Yliopisto, 2003. 226 p.; Tomasello M. Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition. Harvard Univ. Press, 2005. 408 p.

⁸⁷⁸Імпресіоністський – такий, що суперечить реалістичному методу відтворення дійсності.

⁸⁷⁹Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction. London / New York: Routledge, 2005. 208 p. P. 5.

(автора) та отримувача (читача), він виокремлює втілену основу (ХПТ), дискурсну основу (дискурс *наратора* ↔ *персонажів*) та визначені лінгвістичні опосередковані засоби (константи досвіду *невербального*), за допомогою яких концептуалізації накладаються на оприявлені вислови⁸⁸⁰. «Я пропоную розглядати значення як таке, що охоплює безліч зв'язків між контекстуалізованою концептуалізацією та вираженням. До тієї міри наскільки такі зв'язки (в історії будь-яких мов чи мовців) закріплюються у використанні, чи між концептуалізацією та лексемою, чи між концептуалізацією та конструкцією, ми можемо проаналізувати їх від моносемії через полісемію до семантичної вакуумності; або від прямого вжитку до метафоричності; або від нового змішування до звичайної конструкції. Моя думка не в тому, щоб стверджувати про скасування поняття *значення*, а про його повторну інтерпретацію»⁸⁸¹.

Стилістика – це вивчення способів створення значень через мову і у ХПТ, і у інших типах тексту. З цією метою стилісти використовують моделі когнітивної поетики як аналітичні засоби для того, щоб описати й пояснити, як і чому текст функціонує у відповідний спосіб, і як відбувається перехід від слів на сторінці до їхнього значення. Якісно або кількісно аналіз фокусують на фонологічному, лексичному, граматичному, семантичному, прагматичному або дискурсному рівні, зауважуючи когнітивні аспекти, пов'язані з опрацюванням цих функцій читачем у різних поєднаннях у межах єдиної когнітивної моделі⁸⁸².

Літературна критика зосереджена на емотивних та естетичних ефектах; когнітивна лінгвістика враховує, яким чином мова характеризує значення. Центральний інтерес для когнітивних лінгвістів і стилістів є та роль, яку відіграє людське пізнання у створенні значення. Когнітивна стилістика поєднує когнітивну науку та філологію в аналізі, де значення розглядають як продукт тексту і людської концептуалізації, що означає однаково важливість значення і для тексту, і для

---

⁸⁸⁰Sinha C. Grounding, Mapping, and Acts of Meaning // *Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology* / ed. by T. Janssen, G. Redeker. Vol. 15. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 232-234.

⁸⁸¹Sinha C., Thorseng L. A. A Coding System for Spatial Relational Reference // *Cognitive Linguistics*. 1995. № 6. P. 261-309.

⁸⁸²Stockwell P. On Cognitive Poetics and Stylistics // *Cognition and Literary Interpretation in Practice* / ed. by H. Veivo, B. Pettersson, M. Polvinen. Helsinki: Univ. of Helsinki Press, 2005. P. 267-282.

читача⁸⁸³. Когнітивна стилістика залучає до ХПТ моделі, які беруть початок у когнітивній лінгвістиці, когнітивній психології та теоріях штучного інтелекту та є опрацьованими у когнітивній поетиці. Різноманітність підходів аналізу у когнітивній стилістиці виникають у зв'язку з *теорією змішування*⁸⁸⁴, *теорією концептуальної метафори*⁸⁸⁵, *контекстною теорією фрейму*⁸⁸⁶, *теорією схеми*⁸⁸⁷, *теорією текстових світів*⁸⁸⁸, *теорією психічних/ментальних просторів*⁸⁸⁹, *когнітивною граматиною*⁸⁹⁰, *теорією прототипів*⁸⁹¹, *теорією фігури і фону*⁸⁹².

Так, теорія схем є однією з тих моделей, яка хоча і походить з гештальт-психології, надзвичайно впливово зараховує стилістику до табору когнітивістики. Теоретики схем стверджують, що значення міститься не тільки в тексті – його має формувати читач, використовуючи ХПТ під час «переговорів» із власними попередніми знаннями. Основні аспекти розуміння, які доповнюють один одного, відомі як процеси *знизу-вгору*, або керовані стимулом; і *згори-донизу*, або концептуально-керовані процеси⁸⁹³. Перші спонукають читача будувати уявний світ завдяки лінгвістичним характеристикам ХПТ, тоді як останні мобілізують фонові знання читача, які активуються згідно з конкретним мовним матеріалом. Дослідження у когнітивній стилістиці різняться щодо того, як вони пояснюють взаємозв'язок між процесами *знизу-вгору* та *згори-донизу*, перебуваючи у межах теорії контекстного фрейму (використовує фрейми), теорії схем (використовує

---

⁸⁸³Nørgaard N., Busse B., Montoro R. Key Terms in Stylistics. London: A & C Black, 2010. 269 p. P. 4.

⁸⁸⁴Dancygier B. The Language of Stories: A Cognitive Approach. Cambridge Univ. Press, 2012. xi+228 p.

⁸⁸⁵Freeman M. H. Metaphor Making Meaning: Dickinson's Conceptual Universe // Journal of Pragmatics. 1995. № 24 (6). P. 643-666.; Steen G. Understanding Metaphor in Literature: An Empirical Approach. London: Longman, 1994. 168 p.

⁸⁸⁶Emmot C. Narrative Comprehension: A Discourse Perspective. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. 336 p.

⁸⁸⁷Cook G. Discourse and Literature: The Interplay of Form and Mind, 1994. Oxford: Oxford Univ. Press. 285 p.; Semino E. Language and World Creation in Poems and Other Texts. London: Longman, 1997. 288 p.

⁸⁸⁸Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen. London: Routledge, 2003. P. 168.; Werth P. Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse / ed. by M. Short. London: Longman, 1999. 390 p.

⁸⁸⁹Semino E. Possible Worlds and Mental Spaces in Hemingway's "A very short story" // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen London / New York: Routledge, 2003. P. 83-98.

⁸⁹⁰Hamilton C. A cognitive grammar of "Hospital Barge" by Wilfred Owen // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen London / New York: Routledge, 2003. P. 55-65.

⁸⁹¹Gibbs R. W. Jr. Prototypes in Dynamic Meaning Construal // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen London / New York: Routledge, 2003. P. 27-40.

⁸⁹²Stockwell P. Surreal Figures // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen London / New York: Routledge, 2003. P. 13-26.

⁸⁹³Rumelhart D. E., Ortony A. The Representation of Knowledge in Memory // Schooling and the Acquisition of Knowledge / ed. by R. C. Anderson, R. J. Spiro, W. E. Montague. Lawrence Erlbaum, 1977. P. 99-135.

схеми), теорії текстового світу (використовує текстові світи); однак усі вони залучають поняття психічних/ментальних моделей. Дискурсно-орієнтовані підходи розглядають текст як ціле, на противагу когнітивним розвідкам, які вивчають фрагменти тексту. Когнітивна стилістика аналізує погляд на текстовий світ загалом, термін *стиль розуму* (англ. *mind style*) використовують для лінгвістичної конструкції окремої концептуалізації текстового світу, поєднуючи при цьому аналіз висловів наратора або персонажів з когнітивними теоріями⁸⁹⁴.

Когнітивна стилістика намагається описати й враховувати те, що відбувається у свідомості читачів, коли вони взаємодіють з ХПТ. Отже, когнітивна стилістика має вирішальне значення щодо читання, а саме: сприйняття та подальших процесів інтерпретації констант досвіду *невербального*, які одночасно є активними та активованими під час читання. Когнітивна стилістика дає відповіді на питання, яку роль відіграють емоційні процеси, коли читач взаємодіє з ХПТ⁸⁹⁵, тобто цей когнітивний напрям є «способом мовного аналізу у зв'язку з вибором когнітивних структур та процесів»⁸⁹⁶. Когнітивна стилістика визначає та враховує роль пізнання та емоцій в процедурах читання. Відтак її розглядають як різновид дискурсної психології для гуманітарних наук: пошук пізнавального та емоційного джерела естетичного переконання щодо взаємодії автора-наратора та читача⁸⁹⁷. Водночас процес читання є ні повністю суб'єктивним, ні цілком об'єктивним натомість – інтерсуб'єктивним, динамічним та контекстно-означеним.

Пріоритезувавши текстові компоненти літератури, когнітивна стилістика втілює найбільш традиційні способи стилістичного аналізу, заснованого на взаємозв'язку між формою, функцією, ефектом та інтерпретацією, та доводить, що психічні/ментальні компоненти належать до процесу створення смислу. Естетична реальність ХПТ не тільки відображає життя, але й викриває його, надаючи змогу

---

⁸⁹⁴Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / ed. by J. Culpeper, E. Semino. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. 95-98.

⁸⁹⁵Burke M. Cognitive Stylistics // Encyclopaedia of Language and Linguistics / ed. by E. K. Brown, A. Anderson. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. P. 218.

⁸⁹⁶Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / ed. by J. Culpeper, E. Semino. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. 9.

⁸⁹⁷Burke M. Cognitive Stylistics // Encyclopaedia of Language and Linguistics / ed. by E. K. Brown, A. Anderson. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. P. 219.

пізнавати світ; і в процесі інтерпретації читач змінює або розширює суб'єктивне уявлення про константи досвіду *невербального*. Художній світ є багатим, рельєфним та правдоподібним. Ці виміри ХПТ віднаходять у поетичній образності та виборі слів, які відповідають уявним обставинам. Інтерпретація констант досвіду *невербального* у когнітивній стилістиці пов'язана з широким контекстом ХПТ для читача. Неоднозначність, невизначеність, або цінності, які є вічними людськими якостями, характеристиками та емоціями, окреслені як константи досвіду *невербального* – ґрунт для читача, щоб створити контекст, відобразивши власний досвід невербальної комунікації/поведінки.

3.3.2. Константи досвіду *невербального*: когнітивна стилістика та концептуалізація емоцій. Когнітивно, наратив був створений як еволюційний механізм набуття досвіду та різних теорій про світ, особливо про світ емоційних переживань, який важливий для культурного існування. Художні тексти привертають увагу читача не тільки тому, що повідомляють про теорію, а демонструють або провадять її в життя⁸⁹⁸. Читання літератури є однією з форм пізнання, при якій емотивна причетність має чіткі когнітивні обертони: «більшість людей здатні довше обдумувати проблеми, отримувати глибші враження, які тривають довше, якщо інформація подається в контексті емоцій – так званого *hot dressing*, – ніж якщо вона представлена без афекту»⁸⁹⁹.

Концептуалізація емоцій відіграє значущу роль у стилістиці і з боку втілення автором-наратором, і з боку сприйняття читачем. Термін *емотивний* у стилістиці використовують як синонім термінові *афективний*. У межах когнітивної психології емоцію пов'язують з напруженим, коротким моментом відчутого досвіду, тоді як афект використовують як загальний термін⁹⁰⁰. Емоції визначають як стани, що охоплюють почуття, психологічні зміни, експресивну поведінку та спонукання до дії⁹⁰¹. Афективне значення стосується також емотивних асоціацій, які слова можуть

---

⁸⁹⁸Nair R. B. *Narrative Gravity: Conversation, Cognition, Culture*. Oxford University Press. 425 p. P. 343.

⁸⁹⁹Simon H. A. *Reason in Human Affairs*. Stanford: Stanford Univ. Press, 1990. 128 p. P. 32.

⁹⁰⁰Wales K. *A Dictionary of Stylistics*. London: Routledge, 2011. 496 p. P. 10.

⁹⁰¹Frijda N. H. *Emotions and Beliefs: How Feelings Influence Thoughts*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2000. P. 5.

мати для автора-наратора та читача, а саме тих понять (концептів), які і речення, і вислови можуть виражати як особисті почуття та настрої⁹⁰². Афективне значення – це властивість, що належить не тільки реченню, оскільки значення – це комбінація трьох аспектів – лінгвістичного (референційне значення – об’єкт чи концепція реального світу, що описана висловом – зміст висловлювання); соціального (інформація про соціальний характер автора-наратора/оповідача або контекст висловлювання) та афективного (почуття автора-наратора/оповідача щодо контексту висловлювання)⁹⁰³.

Вивчення емоцій як афекту зосереджене в лексичних та граматичних афективних маркерах, або ключах, і у жанровій різниці⁹⁰⁴. Існує низка способів емотивного залучення читача під час читання ХПТ. Один з них – це *структура співчуття* – процес, що охоплює впізнавання персонажа, відчуття схожості з ним та ступінь моральної прихильності. Основною при цьому є роль ситуацій, повторення та художнього зображення у створенні змісту художнього тексту та читацького емоційного залучення⁹⁰⁵. Сучасна історія емоцій у стилістиці розпочалася у 1940-х та 1950-х рр. У цей період критики виступили проти усіх суб’єктивних підходів до літературознавства. Зокрема, наголошували, представляючи теорію *афективної помилки*, що спроба оцінювати літературу згідно з її емотивним впливом на читача, є недоречною⁹⁰⁶. Відтак критики підтримували об’єктивний погляд на літературну інтерпретацію та рецепцію, що за своєю природою вилучають емоції як чинник процесів сприйняття. Такі антисуб’єктивні погляди нині вважають безпідставними через вирішальну роль опрацювання процедури читання *згори-донизу*.

У 1970-х та на початку 1980-х рр. емоції стали важливим чинником стилістично-орієнтованої критики у теоріях читацького відгуку. Вивчення емоцій

---

⁹⁰²Leech G. N. *Semantics*. Harmondsworth, UK: Penguin, 1974. 386 p.

⁹⁰³Finegan E. *Language. Its Structure and Use*. 7th ed. The USA: Cengage Learning, 2014. 608 p.

⁹⁰⁴Biber D., Finegan E. *Styles of Stance in English: Lexical and Grammatical Marking of Evidentiality and Affect* // *Text*. 1989. № 9. P. 93-124.

⁹⁰⁵Bordwell D. *Poetics of Cinema*. New York: Routledge, 2008. 499 p. Burke M. *Literary Reading, Cognition, and Emotion: An Exploration of the Oceanic Mind*. London: Routledge, 2011. 298 p.; Simpson P. *Just What is Narrative Urgency?* // *Language and Literature*. 2014. № 23 (1). P. 3-22.

⁹⁰⁶Wimsatt W. K. *The Verbal Icon: Studies in the Meaning of Poetry*. Univ. Press of Kentucky, 1954. 318 p.

у стилістиці змінилося від продукування їх письменниками до того, що переживають читачі: справжні та уявні. С. Фіша цікавили не тільки фізіологічні аспекти емоційної реакції – такі, що сповідує класичний катарсис, але також і психічні, або когнітивні, аспекти реакцій у стилістиці⁹⁰⁷. Основні положення афективної стилістики С. Фіша передбачали відмову від чистого авторського текстуалізму Р. Якобсона на користь залучення читачів. Цей афективний підхід розглядають як стилістичні ефекти, що існували завдяки читачам, а не тексту. Отже, афективний підхід С. Фіша до стилістики залучав теоретичний виклад процесів інтерпретації, припущення та очікування з боку читача. Однак при усіх перевагах афективної стилістики, вона не стосувалася впливу справжніх емоцій, а була більше зосереджене на тій ролі, яку відіграє контекст загалом в процесі літературної інтерпретації. Під час читання творів на воєнну тематику читачеві важливо враховувати (1) *історичний контекст*: розуміння історичних подій, пов'язаних з воєнною тематикою, яке допомагає читачеві відчутти реалії зображуваного часу; знання історичних фактів сприяє оцінці віддзеркалення воєнних подій у творі та авторську інтерпретацію цих подій; (2) *культурний та соціальний контекст*: розуміння культурних та соціальних аспектів спонукає читачів сприймати, як війна впливає на суспільство, і як це відображено в художньому тексті; (3) *політичний контекст*: усвідомлення політичного підґрунтя конфлікту розширює перспективу інтерпретації та розуміння динаміки воєнного сюжету; (4) *особистий та культурний досвід читача*: культурний вплив та особисті переживання акцентують на значущості тексту для читача; (5) *сучасний контекст*: актуальність воєнної теми у сучасному світі робить художній твір важливішим та актуальнішим для читача.

Вивчення емоцій та афекту набирало популярності у суміжних дисциплінах функційної лінгвістики та аналізу дискурсу. У системі функційної лінгвістики М. Халлідея, наприклад, почуття стосуються *психічної* категорії *граматики досвіду* – емоції, сприйняття та уява належать світу свідомості внутрішнього досвіду,

---

⁹⁰⁷Fish S. Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1982. 394 p.

водночас існує зовнішній досвід – *матеріальний*. Один і той же текст може пропонувати альтернативні моделі того, що з’являється у сфері досвіду⁹⁰⁸. Емоції також мають місце в мисленнєвій (англ. *ideational*) метафункції мови: «у мові існує компонент, якому не відповідає функція у значенні *використання*, – це не використання мови у звичному розумінні, а ресурс для підтвердження того, що висловлювання пов’язані з контекстом» – метафункцією тексту⁹⁰⁹.

Наприклад, у романі *the «The Book Thief»* автор-наратор описує фрагмент тексту, де читач спостерігає, як Лізель вивчає свою першу книгу, яку вона вкрала. Героїня занурюється у світ художньої реальності: попри те, що вона не розуміє усіх слів, емоції, які вона відчуває, зображені як константи досвіду *невербального*: нетерплячий погляд Лізель. Тут йдеться не тільки про навчання читання, але і про емоції поваги до сили слова та радості від відкриття нового світу.

(34) *As for the girl, there was a sudden desire to read it that **she didnt even attempt to understand**. On some level, perhaps she wanted to make sure her brother was buried right. Whatever the reason, **her hunger to read that book was as intense as any ten-year-old human could experience** ...⁹¹⁰*

*As Papa flicked through it, he could surely **feel Liesel’ s eyes on him**. They **reached over and gripped him**, waiting for something, anything, to slip from his lips⁹¹¹.*

Одним зі складників вираження емоцій у дискурсі ХПТ є явище *маркерів інтенсивності*, яке визначають як засоби афективного мовлення. Окрім наголосу, який створює інформаційний фокус на інформацію, у мові існують засоби, що надають висловлюванню емоційного наголосу. Розділи граматики охоплюють вигуки, підсилення *do* в імперативах, вставні слова, інтенсифікатори та загальний наголос висловлювання (англ. *actually, really, indeed*). У дискурсі художнього тексту маркери інтенсивності посилюють сприйняття констант досвіду *невербального* (35, 36, 37).

---

⁹⁰⁸Halliday M.A.K. Halliday’s Introduction to Functional Grammar. 4th ed. London / New York: Routledge, 2013. 790 p. P. 214-216.

⁹⁰⁹Halliday M. A. K., Hasan R. Language, Context and Text: Aspects of Language of a Social Semiotic Perspective. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1989. P. 44.

⁹¹⁰ Rosnay T. de. Sarah’s key. St. Martin’s Press, [2006] 2007. P. 127.

⁹¹¹ Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 46.

(35) *Zoe and I discovered that one could **actually walk** on the thick medieval walls that circled the small city*⁹¹².

(36) *Again she **felt the cold fear surge** through her. The end? Was this boy right? Was it **really** the end?*⁹¹³

(37) *Henry found his name on the list; he was **indeed** absent from the rows and rows of **smiling children***⁹¹⁴.

Вивчення емотивних висловів пов'язане з такими фігурами мови, як-от: порівняння, гіпербола та іронія⁹¹⁵. Маркери інтенсивності можуть містити дієслова, прикметники та прислівники, що кодують емоції, почуття та загальні настрої оповідача⁹¹⁶. Крім маркерів інтенсивності, існують також *стратегії залучення читача*, розпрацьовані У.Чейфом, який перераховує низку категорій, щоб зобразити, як наратори можуть *захопити* своїх читачів та вплинути на їхні внутрішні стани засобами мови. Згадані категорії охоплюють такі поняття, як-от: *деталь і зображення* (38), *займенники першої й другої особи* (39, 40), *дія та учасники* (41), *перешкоди* (42), *пряма мова та посилені сигнали* (43)⁹¹⁷.

Опис зовнішності жінки є деталлю, яка зображає її внутрішній стан: невпевненість, знервованість, недовіру, небажання вірити у наслідки подій.

(38) *She was a **tall woman with long red hair that she bundled into a sort of net behind her head, and she was twisting her hands together nervously as if there was something she didn't want to have to say or something she didn't want to have...***⁹¹⁸.

Автор-наратор використовує займенники першої та другої особи для ведення оповіді з метою викликати довіру в читача, подати уявні події як дійсні та розкрити внутрішній світ персонажів. Наприклад, «*The Book Thief*» – *смерть*, яка спостерігає за життям маленької дівчинки на тлі Другої світової, веде оповідь від першої особи,

⁹¹² Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 223.

⁹¹³ Ibid.cit. P. 40.

⁹¹⁴ Ford J. Hotel on the Corner of Bitter and Sweet. Ballantine Books, [2008] 2009. P. 15.

⁹¹⁵ Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. 2nd ed. London: Longman, 1989. 1779 p. P. 1414-1415.

⁹¹⁶ Мельничук О. Д. Синонімія номінації контактних жестів: когнітивний аспект // Науковий вісник Міжнародного гуманіт. університету. Серія «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса. 2021. № 51. Т. 1. С. 85-88.;

⁹¹⁷ Chafe W. L. Integration and Involvement in Speaking, Writing and Oral Literature // Spoken and Written Language: Exploring Orality and Literacy / ed. by D. Tannen. Norwood, NJ: Ablex, 1982. P. 35-53.

⁹¹⁸ Boyne J. The Boy in the Striped Pajamas. David Fickling Books, [2006] 2008. P. 15.

«*The Nightingale*» – головна героїня Віан розповідає свою історію життя та внесок у французький рух опору під час Другої світової війни; «*The Tattooist of Auschwitz*» – татуювальник у концтаборі Аушвіца, розповідає свою історію від першої особи; «*Between Shades of Gray*» – Ліна, головна героїня, веде оповідь про своє життя під час Сталінських репресій та переселення до сибірських таборів; «*Beneath a Scarlet Sky*» – роман розповідає історію Піно Леллі, італійця, який стає основним фігурантом протистояння між італійцями та нацистами під час Другої світової війни. У романі «*Atonement*» більшу частину оповіді автор-наратор розповідає від третьої особи, завершальну частину – від другої особи, розкриваючи характерну перспективу головного героя.

(39) *Was she born here in Siberia? Had she ever known a life other than this? I stared into the dark and tried to paint images with my mind on the black canvas*⁹¹⁹.

(40) *I walk about – don't I, Uncle Horace? – with her draped around my neck. Quite like you collar, in fact*⁹²⁰.

Зображення констант досвіду *невербального* у художньому світі пов'язане передусім із відтворенням мисленнево-мовленневої діяльності персонажів – дії та учасників. Коментування автором-наратором прямого мовлення наближує художній діалог до реальної комунікації.

(41) *'Well, they have very serious jobs,' said Maria with a sigh.*

*'I don't see what else there is to do other than that,' said Bruno sadly*⁹²¹.

Насиченість авторського коментаря великою кількістю констант досвіду *невербального* є *перешкодою* динамічному розгортанню сюжету.

(42) *'One, of your father's soldiers, I suppose,' said Maria, who had stood up very straight when the young man appeared and held her hands before her like a person in prayer. She had stared down at the ground rather than at his face, as if she was afraid she might be turned to stone if she looked directly at him; she only relaxed...*⁹²².

---

⁹¹⁹ Sepetys P. *Between Shades of Gray*. Philomel Books, 2011. P. 97.

⁹²⁰ Hannah K. *The Nightingale*. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. P. 43.

⁹²¹ Boyne J. *The Boy in the Striped Pajamas*. David Fickling Books, [2006] 2008. P. 15.

⁹²² *Ibid.* cit.

Вживання констант досвіду *невербального*, які вказують на інтенсивність або емоційність, підсилюють враження від прямої мови.

(43) *At the most they taunted, at the least they sneered and glared suspiciously. Henry kept silent, angry and embarrassed as always, but pretending he didn't understand. A lie he wished he believed – if only in self-defense*⁹²³.

Додатково до маркерів інтенсивності та участі стратегій залучення читача, існує стилістичний засіб передавання емоцій – *рисичи перформансу*⁹²⁴, який охоплює виразні звуки (44), рухи та жести (45), повторення (46), пряму мову (47), історичне сьогодення та ремарки. Стилiстичні засоби як *пристрої оцінки* Л. Поланьї, називають *заперечення, повторення, виступ персонажа та звіт про психічні та емоційні стани персонажів*⁹²⁵. Емотивні проблеми аналізу дискурсу стосуються дискусії про *афективні ключі*⁹²⁶ і поняття про *афективне ставлення*⁹²⁷, яке розуміють як використання мови та мовлення для передавання усіх видів особистого почуття та судження щодо конкретної висловленої пропозиції.

(44) *“I am sorely thankful to see you alive”— the 3-D’s transceived voice was cultured but muffled and splintered*⁹²⁸.

(45) *Silence. She stopped moving her hands and folded them in her lap*⁹²⁹.

Окрім дієслова *go, v*, яке відтворює значущий рух як константа досвіду *невербального*, найбільш повторюваними є жести руками (46), вирази обличчя (47), рухи очей (48) та звучання голосу (49)⁹³⁰.

(46) *Mrs. Rimas slung the canvas over her shoulder and we dragged along, our hands cramped*⁹³¹.

---

⁹²³ Ford J. *Hotel on the Corner of Bitter and Sweet*. Ballantine Books, [2008] 2009. P. 26.

⁹²⁴ Wolfson N. *CHP: The Conversational Historical Present in American English Narrative*. Berlin: Walter de Gruyter, 2011. 126 p.

⁹²⁵ Polanyi L. *Telling the American Story: A Structural and Cultural Analysis of Conversational Storytelling*. Norwood, NJ: Ablex, 1985. 160 p.

⁹²⁶ Caffi C., Janney R. O. V. *Towards a Pragmatics of Emotive Communication // Journal of Pragmatics*. 1994. №22. P. 325-373.

⁹²⁷ Biber D., Finegan E. *Styles of Stance in English: Lexical and Grammatical Marking of Evidentiality and Affect // Text*. 1989. № 9. P. 93-124.

⁹²⁸ Mitchel D. *Cloud Atlas*. Random House Trade Paperbacks, 2004. P. 167.

⁹²⁹ Rosnay T. de. *Sarah’s key*. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 83.

⁹³⁰ Детальний кількісний аналіз лексем, які позначають константи досвіду *невербального* та утворюють слоти семантичного фрейму, подано у таблиці 4.2. у четвертому розділі.

⁹³¹ Sepetyts P. *Between Shades of Gray*. Philomel Books, 2011. P. 106.

(47) *Her aching face tightened. "I'll be leaving as soon as I can walk."*⁹³²

(48) *Gleam of triumph in my rival's lovely, long-lashed eyes and his accented "Go home to England!"*⁹³³

(49) *She said in a deep, hoarse voice, "We should leave. We should escape."*⁹³⁴

Окрім функційного та дискурсного підходів до мови, емотивність є значущою у когнітивній лінгвістиці, яка становить вплив на основи стилістики щодо застосування когнітивних моделей (поняття семантичного профілювання Р. Лангакера; *культурно-популярні* моделі організації тексту; *схема ситуація-проблема-відповідь-результат*)⁹³⁵. Загальний принцип когнітивної лінгвістики полягає у тому, що значення дорівнює концептуалізації, і що концепти залежать від негайного фізичного контексту людських емоцій⁹³⁶. Розвиток когнітивістики, який надав нового імпульсу до ролі, яку відіграють емоції у стилістиці, – це *теорія схем*. Такий підхід з'явився не безпосередньо з когнітивної лінгвістики, а з досліджень, проведених в когнітивній психології⁹³⁷, на які вплинула гештальтпсихологія 20-х рр. ХХ ст. У контексті вивчення сценаріїв та схем значущою є теорія фреймів Ч. Філмора розуміння та інтерпретації ХПТ, що охоплює поверхневі (семантичні, граматичні) та глибинні (тематичні, наративні) фрейми з метою вивчення констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ.

Використовуючи теорію схем у когнітивній стилістиці, Е. Семіно висуває в центр уваги методологічної рефлексії когнітивну теорію точок тематичної організації (ТТО) Р. Шенка та додає до засобів аналізу тексту додаткову категорію *емотивних асоціацій*⁹³⁸. Фокусування на ролі емоцій у художньому тексті залучає

---

⁹³² Hannah K. The Nightingale. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. P. 65.

⁹³³ Mitchel D. Cloud Atlas. Random House Trade Paperbacks, 2004. P. 246.

⁹³⁴ Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 85.

⁹³⁵ Hoey M. Textual Interaction: An Introduction to Written Discourse Analysis. London: Routledge, 2001. P. 122.

⁹³⁶ Langacker R. W. Concept, Image and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar. de Gruyter, 2002. P. 2-4.

⁹³⁷ Rumelhart D. E., Ortony A. The Representation of Knowledge in Memory // Schooling and the Acquisition of Knowledge / ed. by R. C. Anderson, R. J. Spiro, W. E. Montague. Lawrence Erlbaum, 1977. P. 99-135.

⁹³⁸ Semino E. Language and World Creation in Poems and Other Texts. London: Longman, 1997. 288 p.; Schank R. C., Roger C. Dynamic Memory: A Theory of Reminding and Learning in Computers and People. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 272 p.

поняття *прототипу*⁹³⁹, *іконічності*⁹⁴⁰, *емпатію персонажа*⁹⁴¹, *почуття в читанні*⁹⁴², постійний розвиток *поетичної теорії емоцій*⁹⁴³, вивчення *емоційних та естетичних якостей*⁹⁴⁴. Лінгвістичний аналіз охоплює емоційну, оцінну, інтуїтивну мову відчутого досвіду. Такий підхід має вирішальне значення щодо культурного і когнітивного виміру емоцій у вивченні стилістики⁹⁴⁵.

Функціоналізм Р. Якобсона визнає *емотивну*, або експресивну, функцію, яка фокусується на адресатові, має на меті пряме вираження ставлення мовця до того, що він говорить. Ця функція охоплює усі висловлювання на фонетичному, граматичному та лексичному рівні та має лінгвістичне вираження у художньому тексті. Емоції, оцінки та інтуїція складають складний та розмаїтий відчутий світ досвіду, що є окремим семіотичним феноменом, який пов'язаний з мовою через зміст. У міру розгортання виразу емоцію *відчувають* за допомогою зв'язку жестів, рухів та мови. З огляду на суттєву роль пізнання та інтерпретацію ХПТ із залученням методів когнітивної стилістики, вивчення наративу та процесу читання, виправданим є збільшення методів та методологій експлікації емотивних ефектів констант досвіду *невербального* у стилістиці на основі когнітивних моделей.

3.3.3. Константи досвіду *невербального*: інтерпретація емотивного/оцінного значення. Інтерпретація емотивного/оцінного значення у ХПТ об'єднує висновки когнітивної лінгвістики як фреймової моделі та когнітивної поезики/стилістики у контексті сучасного англійськомовного художнього дискурсу. Когнітивні лінгвісти у перспективі схемних теорій запропонували низку ідей, які можна застосувати до вивчення ХПТ⁹⁴⁶. Загалом

---

⁹³⁹Gibbs R. W. Jr. Prototypes in Dynamic Meaning Construal // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen London / New York: Routledge, 2003. P. 27-40.

⁹⁴⁰Burke M. Iconicity and Literary Emotion // European Journal of English Studies. 2001. Vol. 5. №. 1. P. 31-46.

⁹⁴¹Emmot C. Narrative Comprehension: A Discourse Perspective. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. 336 p.

⁹⁴²Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction. 2nd ed. London: Routledge, 2020. 256 p.

⁹⁴³Peer van W. Towards a Poetics of Emotion // Emotion and the Arts / ed. by M. Hjort, S. Laver. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. P. 215-224.

⁹⁴⁴Tsur R. Toward a Theory of Cognitive Poetics. Amsterdam: North Holland, 1992. 697 p.

⁹⁴⁵Downes W. The Language of Felt Experience: Emotional, Evaluative and Intuitive // Language and Literature. 2000. № 9 (2). P. 99-121.

⁹⁴⁶Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction. 2nd ed. London: Routledge, 2020. 256 p.; Freeman H. M. Cognitive Poetics. Routledge Handbook of Stylistics / ed. by M. Burke. New York: Routledge, 2014. P. 313-328.

когнітивна наратологія пропонує підхід до художньої літератури, зважаючи на її когнітивну основу, і спирається на результати когнітивних здібностей людей у межах розумового сприйняття, представлення, зберігання та опрацювання знань⁹⁴⁷.

Когнітивна поетика поєднує детальний аналіз мовних варіантів і моделей текстів із системним розглядом психічних процесів і уявлень, які беруть участь у процесі інтерпретації. На думку П. Стоквела, «когнітивний поворот у стилістиці — це останній аспект її природного розвитку, від раннього формалізму до прагматики, що охоплює соціальний, історичний, культурний, а тепер і когнітивний контексти. Когнітивна поетика — завершальний етап у розвитку стилістики»⁹⁴⁸. Залучення *когнітивного повороту* нівелює різницю між поетикою та герменевтикою — дослідники звертають увагу на когнітивну організацію текстів⁹⁴⁹.

У межах когнітивної поетики літературне читання припускає, що воно охоплює ті самі психічні процеси та уявлення, що й розуміння загалом. Проте особливу увагу приділяють лінгвістичній творчості та її інтерпретації, оскільки творчість є вирішальною частиною літературного досвіду⁹⁵⁰. Когнітивна поетика охоплює когнітивні теорії, які послідовно та системно пояснюють зв'язок між структурою літературних текстів та ефектом їхнього сприйняття⁹⁵¹.

Когнітивний підхід до творчості визначають як антиідеалістичне, антиплатонівське тлумачення, яке передбачає такі припущення: (1) втілена свідомість одночасно робить можливим та обмежує людське пізнання; (2) твори мистецтва є спробами розширити межі того, що можна пізнати, зрозуміти за допомогою образних репрезентацій; (3) розкриття будь-яких проблем пізнання в конкретному художньому творі має бути чутливим до історичного контексту його створення, сприйняття та розуміння⁹⁵². Усвідомлення ролі пізнання в літературознавстві та передусім у філософії передувало розквіту когнітивних наук:

---

⁹⁴⁷Ungerer F., Schmid H.-J. An Introduction to Cognitive Linguistics. 2nd ed. London: Routledge, 2013. 400 p.

⁹⁴⁸Stockwell P. On Cognitive Poetics and Stylistics // Cognition and Literary Interpretation in Practice / ed. by H. Veivo, B. Pettersson, M. Polvinen. Helsinki: Univ. of Helsinki Press, 2005. P. 267-282.

⁹⁴⁹Ibid. cit.

⁹⁵⁰Freeman H. M. Cognitive Poetics // Routledge Handbook of Stylistics / ed. by M. Burke. New York: Routledge, 2014. P. 313.

⁹⁵¹Tsur R. Toward a Theory of Cognitive Poetics. Amsterdam: North Holland, 1992. P. 1.

⁹⁵²Spolsky E. Gaps in Nature: Literary Interpretation and the Modular Mind. Albany: SUNY Press, 1993. 268 p.

від поетики Аристотеля та мистецтва риторики до естетичних теорій у XVIII ст. Так, у XX ст. Р. Інгарден порушує дві проблеми: (1) у який спосіб структуровано об'єкт пізнання — художній літературний твір; (2) як відбувається пізнання художнього твору⁹⁵³. Обидві тези привертають літературно-критичну увагу до продукту з науковим фокусом на процесі. Таке поєднання призвело до загальнішого посткласичного міркування, аніж в межах поетики, стилістики чи риторики — підходу когнітивної наратології⁹⁵⁴.

Інтерес до вивчення емотивного значення констант досвіду *невербального* пояснюють тим, що «емоції стали найцікавішою з сучасних тем психології та когнітивної науки, однак когнітивна поетика протягом тривалого часу не надавала істотного значення цій проблемі»⁹⁵⁵. Праця К. Оутлі «*Emotions*» пояснює рух від емоцій як іноді безформних до потенційно значущих, коли вони стають предметами для запитів, роздумів та розмови з іншими⁹⁵⁶. Емоція як когнітивний феномен завжди має значення, особливо в дискурсній динаміці ХПТ, — зв'язок пізнання з емоціями існує у постійному потоці досвіду — «емоції, пізнання та мотивація тісно переплетені за своєю природою і тільки теоретично розділені»⁹⁵⁷. Відтак структура та зміст емотивного досвіду втілені у константах досвіду *невербального*. Структура є універсальною і набуває форми досвіду. Водночас «зміст пов'язаний з конкретним ХПТ та особливим баченням кожного читача»⁹⁵⁸.

Д. Герман звертається до «когнітивних та емоційних станів персонажів, коли вони діють та спілкуються у художньому світі»⁹⁵⁹. Персонажів слід тлумачити як невіддільну частину основних подій оповіді, а не як необов'язкові чи некорисні

---

⁹⁵³Ingarden R. *Cognition of the Literary Work of Art* / transl. by R. A. Crowley, K. R. Olson. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. P. 4.

⁹⁵⁴Cognitive Literary Studies: Current Themes and New Directions / ed. by I. Jaén, J. J. Simon. Austin: Univ. of Texas Press, 2012. 279 p.; Hühn P. et al. *Handbook of Narratology*. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. 477 p.

⁹⁵⁵Oatley K. *Writing and Reading: The Future of Cognitive Poetics* // *Cognitive Poetics in Practice* / ed. by J. Gavins, G. Steen. London: Routledge, 2003. P. 168.

⁹⁵⁶Oatley K. *Emotions: A Brief History*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2004. 204 p.

⁹⁵⁷Lazarus R. S. *Emotion and Adaptation*. New York: Oxford Univ. Press, 1991. P. 39.

⁹⁵⁸Funch B. S. *The Psychology of Art Appreciation*. London: Routledge, 2000. 150 p.

⁹⁵⁹Herman D. *Cognition, Emotion, and Consciousness* // *The Cambridge Companion to Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007b. P. 247; Herman D. *Regrounding Narratology: The Study of Narratively Organized Systems for Thinking* // *What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory* / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller, 2003b. P. 303-332.

елементи, які можна не брати до уваги. Отже, емоції є частиною основних компонентів оповіді, таких як сюжет, персонаж, середовище і точка зору⁹⁶⁰. Вибираючи та встановлюючи ієрархію серед наданої інформації, емоції *ipso facto* формують розуміння тексту читачем. Когнітивною здатністю називають уявлення відповідних умов або причинно-наслідкову послідовність ситуацій і подій, які не існують і не переживаються безпосередньо читачем⁹⁶¹.

У процесі лінгвістичного аналізу було з'ясовано, що мікрорівень ХПТ складається з окремих слів, які є початком пізніших естетичних переживань більших фрагментів тексту, і що процес сприйняття слів є вирішальним щодо збагнення значення, його розуміння та інтерпретації⁹⁶². «Використання мови передбачає її появу в контексті ситуації, ба більше, мова долучає існування концептуальної сфери розуміння, спільно створеної письменником і читачем»⁹⁶³. Лексичні та синтаксичні вислови, що передають емотивне значення кінесичних та парамовних засобів у спілкуванні персонажів, є текстовими підказками, які «спонукають читача робити висновки про зміст і структуру ХПТ»⁹⁶⁴.

Звернення до художньої літератури є продуктивним щодо вивчення емоцій, зокрема їхнього втілення у константах досвіду *невербального*⁹⁶⁵. Виявлення емоцій як функцій парамовної (голосової, вокальної) та кінесичної поведінки є популярним напрямом досліджень. Напрацювання в цій галузі зосереджені на висновках, які можуть зробити читачі про емоції автора у ХПТ⁹⁶⁶. Традиційний кут зору психології полягає в тому, що вербальна мова передає *когнітивне* значення,

---

⁹⁶⁰Robinson J. *Deeper than Reason: Emotion and its Role in Literature, Music, and Art*. Oxford: Clarendon Press, 2007. P. 107.; Miall D. S. *Literary Reading: Empirical and Theoretical Studies*. New York: Peter Lang, 2006. P. 53.

⁹⁶¹Hogan P. C. *Cognitive Science, Literature, and the Arts: A Guide for Humanists*. New York: Routledge, 2003a. 244 p.

⁹⁶²Schrott R., Jacobs A. M. *Gehirn und Gedicht: Wie wir unsere Wirklichkeiten konstruieren*. Munich: Carl Hanser Verlag, 2011. 528 S.; Jacobs A. M., Kinder A. *Worte als Worte erfahren: Wie erarbeitet das Gehirn Gedichte // Kind und Gedicht / ed. by A. Pompe*. Berlin: Rombach, 2015. P. 57-76.

⁹⁶³Werth P. *Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse / ed. by M. Short*. London: Longman, 1999. 390 p.

⁹⁶⁴Butte G. *I Know that You Know that I Know: Narrating Subjects from Moll Flanders to Marnie*. Columbus: Ohio State Univ. Press, 2004. 280 p.

⁹⁶⁵Hogan P. C. *What Literature Teaches us About Emotions [Studies in Emotions and Social Interaction]*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2011b. 352 p.

⁹⁶⁶*Nonverbal Communication: Handbooks of Communication Science / ed. by J. A. Hall, M. L. Knapp*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2013. P. 194.

водночас константи досвіду *невербального* втілюють *афективну* конотацію: гнів, сарказм, здивування, хвилювання⁹⁶⁷. У сучасному англійськомовному художньому дискурсі константи досвіду *невербального* виражають емотивне та оцінне значення, відрізняючись і за стилем, і за змістом щодо представлених автором-наратором зовнішніх дій персонажа та внутрішніх станів свідомості: міркувань, думок, суджень, оцінок та уявлень, які сприймає читач. Під час опрацювання дискурсу розуміння емотивного значення виникає і на основі інформації, наданої мовним досвідом (наприклад, лексичні одиниці в художньому тексті), і на основі інформації, яка поєднується з досвідом (наприклад, фонові знання). Однак важливішою, ніж власне компоненти, є мережа зв'язків між ними, яка продукує психічне уявлення описаної ситуації, — її називають ментальною/психічною моделлю, або фреймовою схемою⁹⁶⁸.

Отже, сучасний англійськомовний художній дискурс є наповненим константами досвіду *невербального* задля переоцінки усталених поглядів та переживання емоцій через емотивне значення парамовних та кінесичних елементів. Емотивне значення актуалізованих лексичних одиниць як констант досвіду *невербального* відтворює площину ХПТ, у якій автор-наратор та читач опосередковано *бачать* емоції та взаємозв'язок між ними, структурують ці погляди через поверхневі семантичні, поверхневі синтаксичні, тематичні та наративні фрейми. Текстова вербальна взаємодія є динамічним процесом, під час якого емотивне значення констант досвіду *невербального* постійно комунікується.

---

⁹⁶⁷Crystal D. Paralinguistics // The Body as a Medium of Expression / ed. by J. Benthall, T. Polhemus. Harmondsworth: Penguin Books, 1975. P. 165.

⁹⁶⁸Johnson-Laird P. Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 513 p.; Wan X. Body as Resource of Narrative Communication: An Intersection of Corporeal Narratology with Rhetorical Narratology // A Journal of Literary Studies and Linguistics. 2019. № 9. P. 144-158; Punday D. Narrative Order and Representing the Body in "The Talking Room" // Narrative. 1998. № 6(1). P. 31-48.; Kindt T., Müller H.-H. Narrative Theory and/or/as Theory of Interpretation // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 205-219.

3.4. Інтерпретаційний аспект художнього прозового тексту

Теорія інтерпретації, у зв'язку із загальною теорією герменевтики, є одним з найпопулярніших предметів наукової полеміки у 70-80-ті рр. ХХ ст., у якій виокремлюють дві протилежні тенденції з проміжною третьою: (1) об'єктивістську (редукційну): значення (англ. *meaning, sens*), надане літературному твору автором, чи первісне значення самого тексту, є визначальним та інтерсуб'єктивно пізнавальним (Е. Д. Хірш⁹⁶⁹); (2) суб'єктивістську: значення тексту відносно; текст не визначає інтерпретацію, а інтерпретація є продовженням тексту (С. Фіш⁹⁷⁰); (3) раціональну: значення літературного твору — це результат *діалогу* чи *інтерації* (В. Ізер⁹⁷¹, Ю. Крістева⁹⁷²) між текстом та читачем. Свобода діалогу передбачає *недовизначеність, неокресленість, схематичність* літературного твору, помічені Ф.-В.-Й. Шеллінгом⁹⁷³ та Р. Інгарденом⁹⁷⁴. Згадані підходи виявляємо у межах когнітивної схеми реалізації констант досвіду *невербального*, актуалізованої у дискурсі ХПТ. Читач як інтерпретатор ХПТ сприймає константи досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі на воєнну тематику як елемент смислу та засіб створення художньо-естетичної реальності, який пов'язаний з описом реалістичного світу у контексті вигаданих подій.

3.4.1. Герменевтика: інтерпретація художнього прозового тексту.

Сучасна герменевтика як теорія та методологія інтерпретації охоплює вербальну та невербальну комунікацію⁹⁷⁵. Г. Гадамер подає загальну онтологічну природу розуміння, покликаючись на раннього М. Хайдеггера, та зауважує: «розуміння – це не тільки дія суб'єктивності, а й переказів, у яких минуле та сьогодення постійно

⁹⁶⁹Hirsch Jr. E. D. Meaning and Significance Reinterpreted // Critical Inquiry. 1984. № 11. 202-225 p.; Hirsch Jr. E. D. Validity in Interpretation. London: Yale Univ. Press, 1987. 287 p. P. 1.

⁹⁷⁰Fish S. Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1982. 394 p.

⁹⁷¹Iser W. The Range of Interpretation. Columbia: Columbia Univ. Press, 2001. 280 p.

⁹⁷²Kristeva J. Polylogue. Paris: Seuil, 1977. 541 p.

⁹⁷³Schelling F. W. J. The Philosophy of Art. Minnesota: Minnesota Univ. Press, 1989. 408 p.

⁹⁷⁴Ingarden R. Cognition of the Literary Work of Art / transl. by R. A. Crowley, K. R. Olson. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. 436 p.

⁹⁷⁵The Routledge Companion to Philosophy in Organization Studies / ed. by R. Mir, H. Willmott, M. Greenwood. London: Routledge, 2015. P. 113.

опосередковуюються»⁹⁷⁶. Наведене тлумачення пов'язує герменевтику не з методами гуманітарних наук, а з універсальністю розуміння та інтерпретації. Універсальність належить до кола об'єктів розуміння, до культури як єдності, організованої на основі мови, а не на методологічно значущих засадах, як, наприклад, у працях Ю. Хабермаса⁹⁷⁷. М. Хайдеггера та Г. Гадамера, що визначають розуміння як людське буття, або екзистенцію⁹⁷⁸.

Поняття *тут-буття* (нім. *Dasein*) — це розуміння, яке передує будь-якій методологічній рефлексії. Основне питання філософської герменевтики, за Г. Гадамером, полягає у тому, що означає розуміння, і як його реалізують на фундаментальному рівні. Розуміння є видом кола — структурою, що повторюється, де кожна нова інтерпретація покликається на уявлення та повертається до нього⁹⁷⁹. Розуміння є відкритим історичним процесом, у якому будь-який інтерпретатор та інтерпретований текст охоплені традицією збагнення. Г. Гадамер наголошує, що ставлення інтерпретатора до традиції завжди діалогічне та мовне: «те, що можна осягнути, — це мова. Слід сказати, що вона є тим, що являє собою розуміння (нім. *es sich von sich aus dem Verstehen darstellt*)⁹⁸⁰.

Мова для Г. Гадамера — це переважно розмовна мова, тобто мова діалогу, в якому інтерпретатор натрапляє не тільки на інтерпретований зміст, але й інші інтерпретації. Отже, вихідний пункт є завжди діалогічним, на протиположності методологічній герменевтиці, наприклад, Е. Д. Хірша, яка розпочинається з індивідуального суб'єкта⁹⁸¹. Інтерпретація є кінцевою, обмеженою, діалогічною та обумовленою ідеєю герменевтичного досвіду: «герменевтична теорія має справу з оповіддю, вона є тим, що поєднується з досвідом. Оповідь, однак, не є просто

---

⁹⁷⁶Gadamer H.-G. Gesammelte Werke. Band 1. Hermeneutik I. Wahrheit Und Methode: Grundzüge Einer Philosophischen Hermeneutik. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. 495 p.

⁹⁷⁷Habermas J. Knowledge and Human Interests. Boston: Polity Press, 1987. 356 p.; Outhwaite W. Habermas: A Critical Introduction. 2nd ed. Cambridge: Polity, 2009. x+218 p.

⁹⁷⁸Gadamer H.-G. The Historicity of Understanding // Critical Sociology: Selected Readings / ed. by P. Connerton, Harmondsworth: Penguin, 1976. P. 117-133.

⁹⁷⁹Gadamer H.-G. Philosophical Hermeneutics. California: Univ. of California Press, 2008. 304 p.

⁹⁸⁰Gadamer H.-G. Gesammelte Werke. Band 1. Hermeneutik I. Wahrheit Und Methode: Grundzüge Einer Philosophischen Hermeneutik. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. S. 479.

⁹⁸¹Hirsch Jr. E. D. Validity in Interpretation. London: Yale Univ. Press, 1987. P. 1.

звершенням, яке пізнають через досвід і яким навчаються опановувати, вона є мовою, тобто вимовляє себе як *інший*»⁹⁸².

Універсальне застосування філософії П. Рікера задане її здатністю розкривати різноманіття смислу текстів (герменевтика), що створені самим людським життям⁹⁸³. Інакше кажучи, життя може «прочитати», інтерпретувати саме себе, і така інтерпретація виявляє, розкриває життя через його нарацію (оповідь). Герменевтика, за П. Рікером, є інтерпретацією знаків, символів і текстів, які пов'язують людину з природним та соціальним оточенням. Завдання герменевтики, вказує дослідник, з'ясувати, що «існування досягає слова, смислу, рефлексії тільки шляхом безперервної інтерпретації усіх значень, які народжуються у світі культури»⁹⁸⁴. Інтерпретація завжди є обмеженою, упередженою, лінгвістичною та контекстною. Філософія П. Рікера пов'язана з його прагненням пізнати смисл людського існування через звернення до герменевтики, що вивчає історичні тексти. Тексти мають значення, оскільки в них відтворене людське життя; своєю чергою, людське життя є змістовним тому, що воно здатне репрезентувати себе в письмових текстах. Це т.зв. *герменевтичне коло* має антропологічну властивість⁹⁸⁵.

Французький мислитель К. Сімс визначає погляди П. Рікера як такі, що є одночасно *філософією життя* та *філософією читання*⁹⁸⁶. П. Рікер замінює знаки та символи текстом як моделлю лінгвістично опосередкованого розуміння досвіду. На відміну від усного наративу, де значення тісніше пов'язані з тим, хто говорить та тим, хто слухає, писемна мова наповнена смислом незалежно від автора та початкової ситуації у зовнішньому соціально-історичному контексті. Розуміння змісту письмового тексту виразніше виявляється як дія інтерпретації⁹⁸⁷.

Посередницька функція ХПТ слугує основою поширення значення за межі справжньої референції дискурсного висловлювання, що є аналогічним до

---

⁹⁸²Gadamer H.-G. Gesammelte Werke. Band 1. Hermeneutik I. Wahrheit Und Methode: Grundzüge Einer Philosophischen Hermeneutik. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. S. 363-364.

⁹⁸³Ricoeur P. Hermeneutics and the Human Sciences. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1981a. 314 p.

⁹⁸⁴Reagan C. E. Paul Ricoeur: His Life and His Work. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1996. P. 133.

⁹⁸⁵Kaplan D. Ricoeur's Critical Theory. Albany: State Univ. of New York, 2003. 236 p.

⁹⁸⁶Simms K. Paul Ricoeur. London/New York: Routledge, 2003. 176 p.

⁹⁸⁷Ricoeur P. Hermeneutics: Restoration of Meaning or Reduction of Illusion? // Critical Sociology, Selected Readings / ed. by P. Connerton. Harmondsworth: Penguin, 1976b. P. 194-203.

письмового тексту, де значення продовжує існувати за відсутності автора та адресата⁹⁸⁸. Герменевтична інтерпретація, за висновком П. Рікера, зумовлює *референцію другого порядку* стосовно тексту, спонукаючи до безлічі різних прочитань⁹⁸⁹. Інтерпретація, охоплена герменевтичним колом історичної інтерсуб'єктивності, застерігає читача від ідеалістичної вимоги займати абсолютну позицію: чим більше читач пояснює чужі смисли, тим краще розуміє власне внутрішнє значення. Головною тезою герменевтичної філософії є те, що інтерпретація — це довготривалий процес; не існує єдиної перспективи, яка була б здатна підбити підсумок правильності читання та інтерпретації⁹⁹⁰. Герменевтика прагне уявити близьким те, що віддалене від читача тимчасово, географічно, науково й культурно — шляхом присвоєння відповідного смислу, який є *чужим* для читацької свідомості⁹⁹¹. Парадигма тексту слугує у цьому випадку взірцем. Через розкриття самого себе текстовим горизонтам, значення *іншого*, або *я як ego*, переступає знайомі межі суб'єктивної свідомості та відкривається для нових можливих світів. Якщо після цього суб'єктивність продовжує існувати, то вона стає *я-сам як інший*⁹⁹² і досягається, сприймається після інтерсуб'єктивного *обхідного* шляху інтерпретації. Герменевтика є не тим, що дає початок розумінню, або збагненню, — вона є тим, що його завершує.

Інтерпретація констант досвіду *невербального* пов'язана з розгортанням фреймової моделі, або розкадруванням художньої дійсності, у конкретних засобах мовного та мовленнєвого вияву від рівня семантики до рівня дискурсу ХПТ. Значення найчастотніших лексем є описовим (характеризує константи досвіду *невербального*) або неописовим (розкриває структуру наративу). Граматичні

---

⁹⁸⁸ Мельничук О.Д. Імплицитний читач та структура наративної комунікації // Вісник науки і освіти. Серія «Філологія». ВД «Наукові перспективи». 2023. № 2 (8). С. 138-148.; Мельничук О. Д. Когнітивна лексикографія та лінгвістичний аналіз концепту // Закарпатські філологічні студії. 2021. Вип. 19. т. 1. С. 180-184.

⁹⁸⁹ Ricoeur P. Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning. Fort Worth: Texas Christian Univ. Press, 1976a. xii+107 p.; Ihde D. Hermeneutic Phenomenology: The Philosophy of Paul Ricoeur. Evanston, Illinois: Northwestern Univ. Press, 1980. 199 p.

⁹⁹⁰ Ricoeur P. The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics. Evanston: Northwestern Univ. Press, 2007. 544 p.; Kaplan D. Ricoeur's Critical Theory. Albany, NY: State Univ. of New York, 2003. 236 p.

⁹⁹¹ Ihde D. Expanding Hermeneutics: Visualism in Science. Evanston, Northwestern Univ. Press, 1998. 216 p.

⁹⁹² Kearney R. On Paul Ricoeur: the Owl of Minerva. Aldershot: Ashgate Press, 2005. 192 p.

конструкти не тільки пов'язують різні частини мови, а й виражають емотивне та оцінне значення через дії персонажів (Рис. 3.1.).

Рис. 3.1. Інтерпретація констант досвіду невербального

У когнітивних науках, які досліджують феномен пізнання в аспекті отримання, збереження та опрацювання знань, інтерпретацію тлумачать як інструмент пізнання, який розширює знання читача про предмет інтерпретації. Константи досвіду невербального не утворюють окремих тематичних груп, або текстових концептів, актуалізуючи концепт НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ/ПОВЕДІНКА, який представляє загальне знання та взаємодіє з відповідними темами тексту. Розуміння смислу констант досвіду невербального у парадигмі художнього тексту змодельоване як наративний фрейм, пов'язаний з інтерпретацією мисленнєво-мовленнєвої діяльності персонажів.

Услід за В. Дільтеєм, пов'язуємо інтерпретацію констант досвіду невербального з трьома структурними рівнями: досвідом, вираженням та розумінням⁹⁹³. Отримати досвід означає відчувати ситуацію або річ особисто. Таке означення досвіду співзвучне з поглядами феноменолога Е. Гуссерля. Експресія (константи досвіду невербального) перетворює досвід на значення, тому що дискурс тексту звертається до читача поза собою. Кожний вислів є вираженням, що

⁹⁹³Wilhelm Dilthey: Selected Works. Vol. II: Understanding the Human World / ed. by R. A. Makkreel, F. Rodi. Princeton: Princeton Univ. Press, 2010. 284 p.

може сказати більше, ніж має намір автор, оскільки вислів *висуває* значення, які індивідуальна свідомість може не повністю зрозуміти. Рівень сприйнятності може містити і розуміння, і нерозуміння прочитаного тексту⁹⁹⁴, втілений як пряме, непряме та невласне-пряме мовлення та пов'язаний з функційною здатністю висловів і текстовими характеристиками досліджуваних одиниць феномену.

Інтерпретація констант досвіду *невербального*, які є частиною вираження смислу ХПТ, відбувається як розуміння об'єктивованого досвіду невербальної комунікації/поведінки в межах фреймової моделі, що містить поверхневі (когнітивна семантика, когнітивна граматика) та глибинні фрейми (дискурс наратора ↔ персонажів) актуалізації цього досвіду як концептуальної структури, зафіксованої мовними засобами: найчастотнішими лексемами та граматичними конструктами (конструкційними схемами).

3.4.2. Рецептивна естетика: інтерпретація художнього прозового тексту.

Основна теза рецептивної естетики полягає у тому, що художній твір — не замкнена, а відкрита багаторівнева структура, зумовлена орієнтацією на читача. Г. Яусс та В. Ізер доводили, що художній світ охоплює двома рівні: продуктивний (творчий) та рецептивний (сприйняттєвий)⁹⁹⁵. Відповідно, існують два види естетичних теорій: традиційні теорії творчості (виявлені перш за все в мистецтві) та теорії сприйняття, які поміщають у центрі не автора, а читача ХПТ. У системі *автор → текст → читач* прихильники рецептивної естетики зміщують акценти: від естетики самовираження автора, згідно з біографічним методом, та естетики структуралізму, пов'язаної з методом повільного читання, — до врахування читацьких реакцій⁹⁹⁶.

---

⁹⁹⁴Wilhelm Dilthey. Selected Works. Vol. I: Introduction to the Human Sciences / ed. by R. A. Makkreel, F. Rodi. Princeton: Princeton Univ. Press, 1989. 524 p.

⁹⁹⁵Jauss H. R. Aesthetic Experience and Literary Hermeneutics. Vol. 3. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1977] 1982. 400 p.; Iser W. The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1980. 224 p.

⁹⁹⁶Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. The Quantitative Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 89-92.; Bekhta I., Bondarchuk N., Hrytsiv N., Levchenko O., Matviienkiv O. Melnychuk O. Computational Actualization of Idioms: Authorial Corpus-based Idiomaticity of Contemporary British Fiction // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 103-106.

Попередниками цієї теорії є І. Річардс⁹⁹⁷, Л. Розенблатт⁹⁹⁸ та В. Гібсон⁹⁹⁹, які вивчали вплив поезії на читача та пропонували інструменти для аналізу художньої літератури. В. Бут відрізняв реального читача художньої літератури від того, кого він називав *другим я* читача — фігури, створеної автором і постульованої ним у тексті, тобто фігури, якою має стати справжній читач, поділяючи художні погляди та переконання¹⁰⁰⁰. Наголошуючи на риторичному вимірі художньої літератури, В. Бут відійшов від критично-формалістичного підходу та не надавав уваги текстові, відокремленому від автора та читача.

Р. Інгарден розглядав проблему поезики та естетики, вивчаючи способи, якими читач усвідомлює або конкретизує художній твір, та методи, якими він перетворює текст або просту низку речень на естетику об'єкта, заповнюючи прогалини та невизначені місця у цьому тексті¹⁰⁰¹. Так, письмо і читання є пов'язаними, літературний об'єкт є результатом їхньої спільної дії. Текст обіймає образ читача, на якого він скерований; кожний читач є творцем, необхідним для виникнення літературного об'єкта і розташований між тим, що пропонує письменник, і чого не існує¹⁰⁰². В. Ізер висловив слушну думку про те, що в тексті твору від самого початку закладена функція референції, у якій міститься *імпліцитний читач*¹⁰⁰³, а У. Еко обґрунтував положення про відкритий характер художнього твору. Увагу привертають також розбіжності між текстом і твором, адекватність читацького сприймання й проблеми інтерпретації тексту художнього твору щодо формування смислу художніх висловлювань¹⁰⁰⁴. Такий естетико-функційний підхід до вивчення ХПТ дає змогу уникнути поверхневого гносеологізму під час його сприймання.

---

⁹⁹⁷Richards I. A. *Practical Criticism: A Study of Literary Judgement*. London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., 1929. 405 p.

⁹⁹⁸Rosenblatt L. M. *Literature as Exploration*. 5th ed. New York: Appleton, 1995. 341 p.

⁹⁹⁹Gibson W. *Authors, Speakers, Readers, Mock Readers // College English*. 1950. № 11. P. 265-269.

¹⁰⁰⁰Booth W. C. *The Rhetoric of Fiction*. 2nd ed. Chicago: Univ. of Chicago Press, [1961] 1983. 572 p.

¹⁰⁰¹Ingarden R. *Cognition of the Literary Work of Art / transl. by R. A. Crowley*. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. 436 p.

¹⁰⁰²Sartre J.-P. "What is Literature?" and other Issues. Harvard: Harvard Univ. Press, 1988. 368 p.

¹⁰⁰³Iser W. *The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1974. 318 p.

¹⁰⁰⁴Eco U. *The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1979. 273 p.

Стиль тексту виявляється за реакцією *суперчитача* — сукупністю реальних читачів тексту — узагальненого *середнього читача*¹⁰⁰⁵, більшість праць щодо вивчення якого можна назвати семіотико-структуралістськими, що зосередилися на характеристиці літературних (а не оповідних) компетентностях і традиціях читання¹⁰⁰⁶. Значення літературного тексту є функцією, отже, важливою є *тема ідентичності*, або *психологічного складу*, реального читача¹⁰⁰⁷. Прихильник *суб'єктивної критики*, Д. Блейх, підкреслював вплив читання на саморозуміння і зв'язки між реакцією читача та інтерпретацією¹⁰⁰⁸.

Г. Яусс, теоретик рецептивної естетики (нім. *Rezeptionsästhetik*), що відрізняється від німецької традиції емпіричного звернення до реальних читачів¹⁰⁰⁹, закликав до вивчення горизонтів читацьких очікувань і до розвитку теорії естетичного відгуку¹⁰¹⁰. На противагу критикам та теоретикам рецептивної естетики, С. Фіш не займався наратологічними проблемами, а опрацьовував природу літератури, цілі критики та основи інтерпретації¹⁰¹¹.

Теорія рецептивної естетики побудована на трьох методологічних засадах. Так, Г. Яусс у своїй концепції поєднує три суттєво відмінні наукові підходи: формалізм, марксистську критику Т. Адорно та герменевтику Г. Гадамера¹⁰¹². В. Ізер продовжує та розвиває феноменологічні ідеї Р. Інгардена¹⁰¹³. Дж. Каллер спирається на семіотику структурного мовознавства¹⁰¹⁴, а С. Фіш — на постструктуралістські твердження про нестійкість референта, значення і досвіду¹⁰¹⁵ та на читача як активного творця смислу художнього тексту.

---

¹⁰⁰⁵Riffaterre M. Criteria for Style Analysis // Word. 1959. № 15. P. 154-174.

¹⁰⁰⁶Culler J. Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1975. 301 p.

¹⁰⁰⁷Holland N. The Dynamics of Literary Response. New York: Oxford Univ. Press, 1968. xviii+378 p.

¹⁰⁰⁸Bleich D. Readings and Feelings: An Introduction to Subjective Criticism. Urbana: National Council of Teachers of English, 1975. P. 27-33.

¹⁰⁰⁹Groeben N. Rezeptionforschung als empirische Literaturwissenschaft. Paradigma- durch Methodendiskussion an Untersuchungsspielen. Kronberg / Ts.: Athenäum, 1977. 245 S.

¹⁰¹⁰Jauss H. R. Aesthetic Experience and Literary Hermeneutics. Vol. 3. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1977] 1982. 400 p.

¹⁰¹¹Fish S. Why No One's Afraid of Wolfgang Iser // Diacritics. 1981. № 11. P. 2.

¹⁰¹²Jauss H. R. Literary History as a Challenge to Literary Theory // New Literary History. 1970. № 2. P. 7-37.

¹⁰¹³Iser W. The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response. Johns Hopkins Univ. Press, 1980. 224 p.

¹⁰¹⁴Culler J. Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1975. 301 p.

¹⁰¹⁵Fish S. Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities. Cambridge: Harvard Univ.

В. Ізер доводить, що текст потенційно наповнений значенням, яке конкретизує сприйняття читача, і саме текст встановлює стратегію, без якої розуміння стає довільним, чи суб'єктивним¹⁰¹⁶. Естетична рецепція, тобто заповнення порожніх місць у тексті (нім. *Leerstellen*), або семантичне декодування, відбуваються у параметрах мовної норми та погодженості читача і тексту. В. Ізер не уникає проблеми психологізму, наголошуючи на особистому досвіді *імпліцитного читача*, зануреного у *плинність речення-думки* (нім. *Satzdenken*). Невизначеність тексту — це такий компонент тексту, що в процесі читання чекає на заповнення і перетворює літературний предмет в естетичний¹⁰¹⁷.

Поновлення літературної герменевтики, починаючи з 60-х рр. ХХ ст., висуває у центр уваги методологічної рефлексії поняття *горизонту*, яке філологічні дисципліни вважали основою інтерпретації, однак не розвинули його методологічно, оскільки горизонт як історичне обмеження і водночас як умова можливості досвіду зумовлює людські вчинки відносно розуміння світу¹⁰¹⁸. Г. Яусс, виходячи з основних тверджень герменевтики Г. Гадамера, доводив, що рецепція тексту, яка здійснюється у *горизонті сподіваного* (нім. *Erwartungshorizont*), залежить від часового та просторового бачення і конкретного розуміння світу¹⁰¹⁹. Горизонт у такому контексті тлумачать як самовизначення людського досвіду про світ: «людина не є більше горизонтом, а містить його та доносить до власної свідомості через рефлексію»¹⁰²⁰.

Інтерпретація зумовлює злиття обох горизонтів: тексту та читача-інтерпретатора. Розуміння означає переклад і граматичну інтерпретацію, що актуалізує відповідний текст у заданому контексті. Завдяки взаємодії читача з

Press, 1982. 394 p.

¹⁰¹⁶Iser W. Indeterminacy and the Reader's Response // Aspects of Narrative: Selected Papers from the English Institute / ed. by J. H. Miller. New York: Columbia Univ. Press, 1971. P. 1-45.

¹⁰¹⁷Ibid. cit. P. 15.

¹⁰¹⁸Jauss H. R. Theses on the Transition from the Aesthetics of Literary Works to a Theory of Aesthetic Experience // Interpretation of Narrative / ed. by M. J. Valdés, O. J. Miller. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1978. P. 137-147.

¹⁰¹⁹Jauss H. R., Bennett B., Bennett H. Levels of Identification of Hero and Audience // New Literary History. 1974. № 5(2). P. 283-317.

¹⁰²⁰Wagner I. Hans Robert Jauss and Classicity // MLN. 1984. № 99(5). P. 1173-1184.; Jauss H. R. Theses on the Transition from the Aesthetics of Literary Works to a Theory of Aesthetic Experience // Interpretation of Narrative / ed. by M. J. Valdés, O. J. Miller. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1978. P. 137-147.

текстом, сприйняття не може бути винятково суб'єктивною конструкцією¹⁰²¹. Таке сплетіння не тільки захищає розуміння від виходу за межі горизонту, але й забезпечує його інтерсуб'єктивний характер. Потужним стимулом рецепції є *самозадоволення у задоволенні іншої людини* (нім. *Selbstgenuss im Fremdgenuss*), що має три відмінні, але споріднені етапи: (1) ознайомлення з ХПТ (лат. *poesis*); (2) читацьке відчуття естетичних рис ХПТ (лат. *aisthesis*); (3) здійснення уособлення через персонажів ХПТ (лат. *catharsis*)¹⁰²².

Рецептивна естетика зміщує увагу із проблем творчості та літературного твору на проблему його рецепції або, інакше кажучи, із рівня психологічної, соціологічної чи антропологічної інтерпретації творчої біографії на рівень сприйняття змісту свідомістю індивіда. Рецептивна естетика надає привілей читачеві у парадигмі *текст ↔ читач* і наділяє його когнітивною та афективною здатністю творити з дійсного тексту власний текст, залучаючи інтерпретацію констант досвіду *невербального* як частину смислу ХПТ.

3.4.3. Читач: інтерпретація англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику. Упродовж ХХ ст. наратологи зверталися до проблеми, пов'язаної з моделями присутності читача як активного співтворця змісту¹⁰²³ у структурі художнього тексту. Усі моделі читача як елемент текстових стратегій попри усю їхню розмаїтість та розбіжність, схематично зводилися до аксіоми: кожний літературний твір містить образ – індивідуальний або збірний – свого читача¹⁰²⁴, якого тлумачать як (1) втілення упереджень та когнітивних схем, які формують розуміння оповіді; (2) гіпотетичну проєкцію читацької відповіді; (3) герменевтичний засіб тлумачення соціокультурних проблем¹⁰²⁵. Естетична відповідь «вимагає від читача участі у створенні та розумінні ХПТ»¹⁰²⁶, позицію

---

¹⁰²¹Jauss H. R. *Aesthetic Experience and Literary Hermeneutics*. Vol. 3. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1977] 1982. P. 91.

¹⁰²²*Ibid.* cit. P. 2-77.

¹⁰²³Iser W. *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response* Johns Hopkins Univ. Press, 1980. 224 p.

¹⁰²⁴Зубрицька М. *Homo Legens: чигання як соціокультурний феномен*. Львів: Літопис, 2004. С. 209.

¹⁰²⁵Carraciolo M., Kukkonen K. *With Bodies: Narrative Theory and Embodied Cognition*. Columbus: The Ohio State University Press, 2021. 230 p. P. 22-23.

¹⁰²⁶Iser W. *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response*. Johns Hopkins Univ. Press, 1980. P. 24.

читача визначають як «побічного учасника, який привносить добре відпрацьований репертуар процесів участі до наративного досвіду»¹⁰²⁷. Тобто читач активно бере участь у процесі читання, з когнітивної перспективи – його участь в наративі виникає внаслідок тих самих основних розумових операцій та емоційних реакцій, що розвиваються як розуміння та реагування на розмову¹⁰²⁸. Відтак оповідь опрацьовують як діалог, свідком якого стає читач – ХПТ спонукає до розмірковування, відповіді або дії.

Концепція ХПТ як *форми спілкування*¹⁰²⁹ передбачає *інформативність* – художня література є засобом розповіді щось про реальність¹⁰³⁰; окрім того, ХПТ дає змогу побачити знайому реальність новими очима¹⁰³¹. Читач подумки будує оповідний світ, і робить це в контексті власного досвіду та соціокультурного середовища. Ці знання забезпечують «референційний фон, згідно з яким незнайоме може бути сприйнятим та опрацьованим»¹⁰³². Отже, ХПТ спонукає до розмови між *тим, що є* та *тим, що може бути*. Когнітивно-наратологічні розвідки підтримують конструктивний характер читання. Замість того, щоб розкривати, чому і як використовують альтернативне зображення художнього дискурсу, ХПТ спонукає читачів відчувати мовне розмаїття. З неврологічної точки зору, цей процес налаштовується на властиву мозкові гнучкість – «реакція мозку на нове та багатоманітне дає йому шанс дізнатися про себе»¹⁰³³.

Оповідь, яку автор-наратор розповідає від першої чи третьої особи, сприяє ототожненню читача з головним героєм. Так, можливо стати не тільки учасником подій оповідного світу, а й *перевтілитися* у головного героя – бачити, спостерігати та відчувати разом з ним. Зміна перспективи оповіді сприяє посиленню ефекту оповіді: чим глибше занурення у ХПТ, тим нижча стійкість до різних точок зору та

---

¹⁰²⁷Polichak J. W., Gerrig R. J. Get Up and Win!: Participatory Responses to Narratives // Narrative Impact: Social and Cognitive Foundations / ed. by M. C. Green, J. J. Strange, T. C. Brock. Lawrence Erlbaum, 2002. P. 75.

¹⁰²⁸Ibid. cit. P. 91.

¹⁰²⁹Iser W. The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response. Johns Hopkins Univ. Press, 1980. P. ix.

¹⁰³⁰Ibid. cit. P. 53.

¹⁰³¹Ibid. cit. P. 181.

¹⁰³²Ibid. cit. P. 38.

¹⁰³³Armstrong P. B. How Literature Plays with the Brain: The Neuroscience of Reading and Art. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014. P. 89.

ідей¹⁰³⁴. Автор-наратор використовує можливий світ, що, за своєю суттю, є придатним для представлення повідомлень, які можуть змінити ставлення, судження та оцінки. Читач «втілюється в оповіді», оскільки це дає йому змогу пережити задоволення; щоб досягти цієї мети, він охоче приймає точку зору головного героя. Слідуючи за цією перспективою, читач ефективно імітує потенційно відмінне розуміння – і така симуляція перетворює вигаданий світ на реальний. Цей потенціал зміни переконань нічим не обмежений – ХПТ може продовжувати формувати розуміння після того, як оповідь завершилася¹⁰³⁵.

Опис є вплетеним в оповідь з метою залучення читача до сприйняття та розуміння подій воєнної тематики, оскільки невідоме може бути втілене через знайомі когнітивні зв'язки – *когнітивне схематизування*. Реалізм ХІХ ст. якнайкраще підходив для того, щоб назвати незрозумілі речі у природний та безпосередній спосіб. Романи ХХІ ст. зберігають риси реалізму, втілені як *культ почуттів людини* через константи досвіду *невербального*. Сучасну літературу, або літературу ХХІ ст. характеризують використанням *метафікції* (постійним наголосом на наративній структурі як уявній), *недостовірності оповіді* (містить *ненадійного* наратора), *саморефлексивності* (зверненням автора-наратора до себе), (визначення значення одного тексту за допомогою іншого) та тематизацією історичних і політичних проблем¹⁰³⁶. Спираючись на довгі описові уривки, автор-наратор використовує знайомі знання, щоб зобразити незрозумілі події або обставини. Більшість художніх англійськомовних творів на воєнну тематику приділяють відносно мало часу драматичним бойовим сценам – накопичення описових деталей із використанням констант досвіду *невербального* є ефективним засобом художнього зображення одноманітних фронтів буднів¹⁰³⁷.

Оповідь є динамічною через розгортання сюжету та часовий рух вперед; опис, навпаки, є статичним у своєму просторовому спогляданні предметів – він

---

¹⁰³⁴Dal Cin, S., Zanna, M. P., & Fong, G. T. Narrative Persuasion and Overcoming Resistance // *Resistance and Persuasion* / ed. by E. S. Knowles, J. A. Linn. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2004. P. 175-191. P. 177.

¹⁰³⁵Appel M., Richter T. Persuasive Effects of Fictional Narratives Increase Over Time // *Media Psychology*. 2007. № 10 (1). P. 113-134. P. 129.

¹⁰³⁶Hutcheon L. *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. Routledge, 2003. 288 p. P. 202-203.

¹⁰³⁷Cobley E. 1995. Postmodernist War Fiction: Findley's *The Wars* // *Canadian Literature*. № 147. P. 99.

служує недраматичним фоном для дії, передає інформацію, що стосується сюжету. Рухаючись випадковим чином, він повторно активує наявне знання читача, перешкоджає розвиткові оповіді та затримує драматичні сюжетні моменти. Опис допомагає автентифікувати наративний світ уявних постатей та подій. Вказуючи на світ, яким його знає читач, описові деталі, константи досвіду *невербального*, обґрунтовують реальність тексту та діють як об'єктивне «вікно у світ, встановлюючи референційність»¹⁰³⁸.

Метою реалістичних оповідань є передати факти з найменшим можливим втручанням читача-інтерпретатора, однак оповідь-опис містить характерні, підібрані автором-наратором константи досвіду *невербального*, які створюють *контекст психічного*: висловлені або невисловлені емоції персонажа, неоднозначність оцінок та ставлення. Автор-наратор використовує при цьому необмежений потенціал для розширення художнього дискурсу, описуючи воєнні сцени та демонструючи свої знання про світ у лексичному вираженні констант досвіду *невербального*¹⁰³⁹. Вербалізація психічних станів як важлива ознака реалістичності оповіді експлікує досвід невербальної комунікації/поведінки на різних наративних рівнях: персонаж ↔ персонаж, наратор ↔ персонаж, персонаж ↔ читач та наратор ↔ читач¹⁰⁴⁰.

Оповідь-опис оприявлює складний антагонізм реального та уявного, парадоксально створюючи і референтність, і лексичну (або естетичну) образність. У межах реалістичної традиції воєнної прози, емоції (страх, радість, горе, відчай) є метафоричним втіленням із залученням констант досвіду *невербального*, що руйнує або зменшує враження об'єктивності, яку прагне зобразити оповідь. Наведений фрагмент оповіді-опису зображає розгортання оповіді без залучення прямого мовлення персонажів – читач спостерігає за розвитком подій через невербальну взаємодію персонажів.

---

¹⁰³⁸Ibid. cit. P. 100.

¹⁰³⁹Ibid. cit. P. 101. В цитаті мовою оригіналу відбувається гра слів у фразі «knowledge of world and knowledge of word».

¹⁰⁴⁰Zunshine L. The Secret Life of Literature. Cambridge/Massachusetts: MIT Press, 2022. P. 178.

(50) *It was the red-haired, friendly policeman from her neighborhood. The one her mother used to chat with. The one who always had a wink for her on her way to school. The one she had waved to the day of the roundup, the one who had looked away. He was too close now to look away. She held his gaze, not glancing down once. His eyes were a strange, yellowish color, like gold. His face was red with embarrassment, and she thought she felt him tremble. She said nothing, staring at him with all the contempt she could muster. He could only look back at her, motionless. The girl smiled, a bitter smile for a child of ten, and brushed off his heavy hands*¹⁰⁴¹.

Як зауважує К. Кукконен, «роман є літературним жанром реалізму – оповіді мають реальні характеристики місця та часу, персонажі залежать від збігів і випадковостей щоденного життя, почуття виражаються мовою, яка стає все краще вловлювати тонкощі досвіду»¹⁰⁴². Автобіографічні, документальні та епістолярні за жанровою спрямованістю, художні твори воєнної тематики прагнуть уникати лексичної виразності, накопичуючи описові деталі у випадковий спосіб, коли предмети та персонажі нібито з'являються в полі зору оповідача, змальовані за допомогою точних деталей – констант досвіду *невербального*. ХПТ воєнної тематики наповнені зображеннями технічного обладнання, військової стратегії, географічного розташування, психологічних станів персонажів у складних життєвих умовах, де опис звичайних подій трансформується у розмаїту низку засобів лексичного та граматичного вираження констант досвіду *невербального*, які, з одного боку, реалізують економічну (псевдо)об'єктивність, продиктовану реалістичною традицією, з іншого – жести та парамова, втілені як константи досвіду *невербального*, є замаскованими міжтекстовими алюзіями¹⁰⁴³.

Автор-наратор не зображає константи досвіду *невербального* у вигляді речей, якими вони насправді є, натомість, добирає такі мовні засоби вираження, які сигналізують про усвідомлення того, що реальність є завжди пронизаною когнітивним схематизуванням (між)текстового посередництва. Якщо опис

---

¹⁰⁴¹Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 86.

¹⁰⁴²Kukkonen K. 4E Cognition and Eighteenth-Century Fiction: How the Novel Found Its Feet. 4th ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 2019. 272 p. P. 14.

¹⁰⁴³Cobley E. 1995. Postmodernist War Fiction: Findley's The Wars // Canadian Literature. № 147. P. 102.

констант досвіду *невербального* має відтворити реальність безпосередньо і спонтанно, то автор-наратор добирає випадкові мовні засоби вираження, залишаючи поза увагою свідомість читача-інтерпретатора, у такий спосіб долучаючи його до іншої реальності.

(51) *“Oh-I-decky-tay ...” The words rolled on his tongue like a Mack truck. He felt a wisp of perspiration on his forehead. The words? What was the rest? “Ooh ree she day ... sue.” Keiko’s face froze in a smile of surprise, interrupted only by her occasional wide-eyed blinking. “What did you just say?”*¹⁰⁴⁴

Граматичні та лексичні конструкції, вибрані для представлення констант досвіду *невербального* у ХПТ, передбачають інтерпретацію шляхом залучення оцінних понять: автор-наратор використовує константи досвіду *невербального* як засіб маніпулювання та впливу на читача. Додатково до описових стратегій, у яких представлені константи досвіду *невербального*, автор-наратор звертається до документальних джерел, щоб посилити відчуття реальності. Покликання на листи, щоденники, офіційні звіти, копії наказів, статті з газет сигналізують про бажання запевнити читача у тому, що оповіді можна довіряти – документальні докази, очевидно, покликані гарантувати автентичність. Парадоксально, однак саме через такі запевнення читач не відчуває, що оповіді насправді довіряти не можна. Надання документів і свідчення очевидців підкреслюють постійну боротьбу між фактичною вірогідністю та неможливістю уникнути художньої вигадки. Ці документи опосередковані дослідником-оповідачем, який постає між читачем та відтвореною дійсністю¹⁰⁴⁵.

Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі на воєнну тематику покликане зменшити опозицію між ХПТ та історією та втілити реальність за допомогою (інтер)текстових ключів, або відповідного мовного вираження. Естетична лексична насиченість, яка виявляє досвід *невербального* як кінесику та парамову є основою *гри з читачем*. Отже, в англійськомовному художньому дискурсі на воєнну тематику виникає

¹⁰⁴⁴ Ford J. *Hotel on the Corner of Bitter and Sweet*. Ballantine Books, 2009. P. 38.

¹⁰⁴⁵ *Ibid.* cit. 107-108.

синергія між здатністю констант досвіду *невербального* діяти як засіб відтворення реальності (визначення наративу як спонтанно даного віддзеркалення світу) та властивістю бути вплетеними у дискурс як коментар автора-нاراتора, що спонукає до сприйняття наративу як когнітивного схемного конструкту.

Висновки до розділу 3

1. Досліджено, що тема досвіду належить до найбільш значущих тем метафізики та онтології, а не тільки теорії пізнання, як це вважалося раніше під впливом неокантіанства, позитивізму чи марксизму. З урахуванням цілісності метафізичної, онтологічної та епістемологічної проблематики досвіду, поняття досвіду набуває універсального значення і зазнає вивчення в методологічній рефлексії різноманітних філософських дисциплін. Сучасні історико-філософські дослідження враховують цілісне поняття досвіду у філософії ХХ століття, якому характерне домінування практичного, або емпіричного начала.

2. З'ясовано, що індивідуальний досвід є фрагментарним, передбачає вибір, не може охопити світ і обов'язково приречений до фрагментації. Завдання філософії полягає у тому, щоб подолати цю роздрібленість, прагнучи долучити до раціонального погляду усі аспекти, які частковий досвід не може збагнути, зокрема у зв'язках емпіричного-раціонального. Існують різні компоненти, що мають досвід, які не поєднуються, як-от: інтелектуальні, емоційні та чуттєві аспекти. Філософський погляд намагається дати раціональне пояснення усім аспектам досвіду, долаючи у такий спосіб обмеження та однобічність досвіду.

3. Знання про знання, або пізнання за допомогою понять (Гегель) дає можливість сформулювати загальні принципи бачення світу у його зв'язках, взаємодії з людиною, а отже, виявити універсальні закони різноманітних взаємин людина ↔ навколишній світ, виявлені у ХІІІ як константи досвіду *невербального*, теоретичні методи їхнього пізнання, засоби та форми побудови, перевірки та доведення правдивості результатів пізнавальної діяльності, вираженої

лінгвістичними засобами. Основну увагу у галузі філософії мови надають теорії референції, зв'язку мовного та поняттєвого (концептуального).

4. Доведено, що інтерпретація констант досвіду *невербального* у когнітивній семантиці пов'язана з ідеєю про те, що мова є частиною загальнішої когнітивної здатності людини, відтак віддзеркалює світ тільки так, як люди його уявляють – різні мовні спільноти по-різному сприймають прості речі та процеси у світі. Основними положеннями когнітивної семантики є демонстрація концепції світу, яка існує в культурі; знання мови є набутим і контекстним; здатність використовувати мову спирається на загальні когнітивні ресурси, а не на спеціальний мовний модуль. У контексті сприйняття ХПТ константи досвіду *невербального* виражають досвід та знання автора-наратора та читача щодо невербальної комунікації/поведінки.

5. Константи досвіду *невербального* у розумінні когнітивної поетики прокладають шлях до психологічних, соціокультурних та лінгвістичних вимірів у зв'язку зі стилістикою: когнітивна поетика має на меті описати когнітивні моделі побудови дискурсу художнього тексту (теорія схем, модель фігури і фону, теорія текстових/дискурсних світів, теорія психічного/ментального простору, теорія дейксису, теорія контекстного фрейму, моделювання розуму).

6. Встановлено, що константи досвіду *невербального* є сигналами побудови сюжету оповіді, часового та просторового середовища представлених подій та досвіду переживання цих подій персонажами. Константи досвіду *невербального* з погляду когнітивної наратології є елементами побудови смислу оповіді, організовані у вигляді фреймової схеми (взаємодії поверхневих та глибинних текстових рівнів), яка втілена у дискурсі художнього тексту як когнітивне схематизування.

7. Константи досвіду *невербального* у межах когнітивної стилістики є значущими елементами художнього тексту, які впливають на його сприйняття та інтерпретацію. Когнітивна стилістика поєднує лінгвістичний аналіз літературних текстів, що характерно для традиції стилістики, із системним та теоретично-обґрунтованим розглядом когнітивних структур та процесів, які лежать в основі

продукування та сприйняття ХПТ. Когнітивна лінгвістика використовує моделі когнітивної стилістики, щоб пояснити, як і чому текст функціонує у відповідний спосіб, і як відбувається перехід від слів на сторінці до їхнього значення.

8. Розглянуто художній текст як одну з форм пізнання — англійськомовний художній дискурс наповнений емотивним значенням через залучення констант досвіду *невербального* з метою посилення прагматичного ефекту. Зображення емоцій відіграє значущу роль у когнітивній лінгвістиці, яка становить вплив на основи стилістики щодо застосування когнітивних моделей. Емотивне значення констант досвіду *невербального* посилює напругу естетичного навантаження, увиразнює сприйняття тло.

9. Обґрунтовано, що когнітивна герменевтична розвідка охоплює вивчення символічних систем — текстів, які містять вербалізацію досвіду — уявлення про невербальну комунікацію/поведінку, актуалізоване як константи досвіду *невербального* у системі наративних рівнів та дискурсі персонажа. Відкритість тексту для інтерпретації, з покликанням на рецептивну естетику, передбачає визнання ролі читача, який є одночасно носієм і творцем соціокультурного виміру уявлення про ХПТ та його сприйняття. ХПТ є відкритою багаторівневою структурою, орієнтованою на реципієнта-читача (Г. Яусс, В. Ізер).

10. Отже, англійськомовний художній дискурс на воєнну тематику є спроектованим у світлі філософського, когнітивного та наративного аспектів, які визначають пізнання констант досвіду *невербального* через їхню інтерпретацію. Спроможність читача бути учасником текстового світу і мислити його значеннями, зважаючи на константи досвіду *невербального*, є переконливим аргументом існування нескінченного або незавершеного полілогу як процесу онтологічної гри. Художній дискурс ХХІ століття на воєнну тематику є активним когнітивним конструктором, який стимулює відновлення та переосмислення досвіду читача, взаємодіючи з його індивідуальним сприйняттям та розумінням.

Основні питання третього розділу висвітлено у таких публікаціях авторки¹⁰⁴⁶:

---

¹⁰⁴⁶ Мельничук О.Д. Імплицитний читач та структура наративної комунікації // Вісник науки і освіти. Серія

РОЗДІЛ 4

РЕАЛІЗАЦІЯ ФРЕЙМОВОЇ СХЕМИ КОНСТАНТ ДОСВІДУ НЕВЕРБАЛЬНОГО В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* є процесом утворення смислу ХПТ, особливим видом «буття, яке за своєю суттю є динамічним та вираженим смислом як енергія, діяльність й розмежування простору та часу»¹⁰⁴⁷. Промовляючи, художній твір стає сутністю, що рухається *в собі*. Те, що в художньому творі називають єдністю значення, – не статичне, а процесуальне, розв’язок антагонізмів, що кожний твір неодмінно містить.

Отже, аналіз адекватний художньому творові тільки тоді, коли виявляє взаємозв’язки його елементів процесуально, а не розмежовує їх аналітично. ХПТ потребує неперервності і здатний до неї завдяки своїй неповноті, й часто — своїй незначущості. Така внутрішня динаміка є елементом вищого порядку того, чим є художній твір¹⁰⁴⁸. Емфатично відокремлюючись від емпіричного світу – свого *іншого*, – ХПТ засвідчує, що сам світ має стати іншим, і художні твори – неусвідомлені схеми такої зміни. «У своїй об’єктивації художній твір завдяки тенденціям, що діють у ньому, є процесом продукування. І навпаки, частини — це не щось дане, що його аналіз майже неминуче хибно називає таким; це, радше,

---

«Філологія». ВД «Наукові перспективи». 2023. № 2 (8). С. 138-148.; Мельничук О. Д. Когнітивна лексикографія та лінгвістичний аналіз концепту // Закарпатські філологічні студії. 2021. Вип. 19. т. 1. С. 180-184. Мельничук О. Д. Синонімія номінації контактних жестів: когнітивний аспект // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. пр. Одеса. 2021. № 51. Т. 1. С. 85-88.; Melnychuk O.D. Nonverbal Communication as Embodied Constants of Nonverbal Experience in Fictional Texts // PNAP. Scientific Journal of Polonia University. Częstochowa. V. 58. № 3. 2023. P. 156-162.; Melnychuk O., Bekhta I., Tkachivska M. Pearson Correlation Coefficient in Studying the Meaning of a Literary Text // Proceedings of the 7th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2023). Volume II: Computational Linguistics Workshop. Kharkiv, Ukraine, April 20-21. 2023. P. 460-477.; Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. The Quantitative Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 89-92.; Bekhta I., Bondarchuk N., Hrytsiv N., Levchenko O., Matviienkiv O. Melnychuk O. Computational Actualization of Idioms: Authorial Corpus-based Idiomaticity of Contemporary British Fiction // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 103-106.

¹⁰⁴⁷Wtehead A. N. Modes of Thought. New York: The Free Press, 1968. P. 90.

¹⁰⁴⁸Адорно Т. Теорія естетики/ перекл. з нім. П. Таращук. Київ: Основи, 2002. С. 239.

осередки сили, які йдуть до цілого, щоправда, з необхідності, щоб воно і їх сформувало задалегідь. Вихор цієї діалектики обплутує концепцію значення»¹⁰⁴⁹.

Когнітивне схематизування констант досвіду *невербального* як частини смислу ХПТ є процесом втілення, або розгортання, *фреймової схеми*, побудованої на зв'язках *поверхневої* (семантичної, синтаксичної) та *глибинної* (тематичної, наративної) структури що містить структурний, когнітивний та інтерпретаційний виміри – ідеї, яка формує осягнення смислу читачем у межах когнітивно-наратологічної методології. Значущість констант досвіду *невербального* є багаторівневою: структурний вимір організовує ХПТ як цілісний об'єкт сприйняття, когнітивний – виражає досвід невербальної комунікації/поведінки, інтерпретаційний – скерований на розуміння та інтерпретацію читачем смислу оповіді у зв'язку з досліджуваними елементами. Константи досвіду *невербального* є частиною побудови смислу та інтерпретації англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику.

4.1. Побудова семантичного фрейму констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі

Англійськомовний художній дискурс ХХІ ст. на воєнну тематику є важливим джерелом вивчення невербальної комунікації/поведінки, адже зображення воєнного конфлікту пов'язане з досвідом *невербального*: рухи, жести, вирази обличчя та характеристики голосу як константи досвіду *невербального* надають читачеві можливість глибше розуміти психологічний вимір війни та її вплив на людей. У. Еко зауважує, що існує три способи розповісти про минуле: романтична оповідь, карколомна повість та історичний роман. Воєнний роман охоплює соціальну та політичну історію¹⁰⁵⁰, яка є вплетеною в особисте життя персонажів – *роман-доля*, сфокусований на становленні людського характеру в контексті випробувань, пов'язаних із моральним вибором, виявленням людських чеснот на

---

¹⁰⁴⁹Там само. С. 242.

¹⁰⁵⁰Hough G. An Essay on Criticism, New York: Norton, 1966. P. 113.

війні¹⁰⁵¹. Динаміка сюжету є сповільненою через велику кількість монологів, діалогів, змалювання необов'язкових для воєнного роману побутових сцен, наповнених константами досвіду *невербального* у тріаді *мова ↔ парамова ↔ кінесика*, що виявляє сутність досвіду невербальної комунікації. М. Данезі¹⁰⁵², К. Янг¹⁰⁵³, Дж. А. Холл, М. Л. Кнапп¹⁰⁵⁴ та М. Караціоло¹⁰⁵⁵ розглядають сукупність невербальних елементів на тлі великого й дедалі більшого обсягу сучасних наукових розвідок у сфері невербальної комунікації. С. Джохар¹⁰⁵⁶ доводить, що репрезентація невербальних елементів відтворює невербальну комунікацію/поведінку персонажів, яка сприяє зв'язності/когерентності художнього тексту, надаючи йому змістовного вираження. Нині розуміння ролі констант досвіду *невербального* в сучасному англійськомовному художньому дискурсі виходить далеко за межі простого опрацювання мови: швидкі й точні системні комп'ютерні обчислення надають досконаліших інструментів з метою отримання надійніших результатів під час проведення кількісного аналізу та інтерпретації¹⁰⁵⁷. Попри те, що низка суб'єктивних переконань визначає розуміння читачем ХПТ, існують фактичні передумови, які вивчають об'єктивні текстові дані (лексичні, синтаксичні, концептуальні, дискурсні), щоб обґрунтувати кількісні показники та довести їхню значущість у сфері творення смислу оповіді.

Метою аналізу поверхневого семантичного фрейму є виявлення сукупності кількісних ознак (абсолютної та відносної частоти, рангу) лексем, що позначають константи досвіду *невербального* у двадцяти романах англійськомовного дискурсу XXI ст., характеристик статистичної значущості слотів фрейму. Реалізація

---

¹⁰⁵¹Гросевич Т. Воєнний роман: історія розвитку й типологія жанру // Філологічні трактати. 2020. Т. 12. № 1. С. 61-72.

¹⁰⁵²Danesi M. Nonverbal Communication // Understanding Nonverbal Communication: A Semiotic Guide / ed. by M. Danesi. London: Bloomsbury Academic, 2022. P. 1-26.

¹⁰⁵³Types of Nonverbal Communication / ed. by X. Jiang. London: IntechOpen, 2021. 146 p.

¹⁰⁵⁴Nonverbal Communication: Handbooks of Communication Science / ed. by J. A. Hall, M. L. Knapp. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2013. 893 p.

¹⁰⁵⁵Caracciolo M. The Reader's Virtual Body: Narrative Space and Its Reconstruction // Storyworlds: A Journal of Narrative Studies. 2011. № 3. P. 117-138.

¹⁰⁵⁶Johar S. Emotion, Affect and Personality in Speech. The Bias of Language and Paralanguage. New Delhi: Springer, 2016. 59 p.

¹⁰⁵⁷The Shape of Data in Digital Humanities: Modeling Texts and Text-based Resources / ed. by J. Flanders, F. Yannidis. New York/London: Routledge, 2019. 360 p.

поставленої мети відбувається за допомогою кількісного (обчислювального) та якісного (інтерпретаційного) текстового аналізу¹⁰⁵⁸. Емпіричні дані, отримані шляхом використання застосунків *Voyant Tools*, *SketchEngine* та *AntConc*, є ефективним методом аналізу ХПТ, що забезпечує високу точність виявлених результатів під час кількісного аналізу художніх текстів.

4.1.1. Семантичний фрейм: структура та процедура аналізу лексичного матеріалу. Виявлення структури семантичного фрейму пов'язане із виокремленням слотів *жест, постава, обличчя, голос*, які актуалізовані лексемами, що позначають частину тіла, жестовий рух, рух віддалення або наближення, рух тремтіння, рух зміни постави, вираз обличчя, позначення голосу, характеристики голосу та позначення розмови. Текстовий аналіз лексичного матеріалу семантичного фрейму заснований на ідеях *фреймової семантики* (лінгвістична семантика пов'язана з енциклопедичними знаннями людини)¹⁰⁵⁹ та *подієвої семантики* (англ. *event semantics*)¹⁰⁶⁰ – основою розгортання оповіді слугують дієслова-предикати у їхньому зв'язку з іменниками. Згідно з тріадою *мова↔парамова↔кінесика*, константи досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ утворюють семантичний фрейм зі слотами *жест, постава, обличчя, голос*, які представлені розгалуженою структурою.

Дієслова, які часто трапляються в художніх творах, пов'язані з 24 семантичними типами. Загалом лінгвісти вважають, що категорії з найбільшою кількістю елементів охоплюють дієслова руху (*go, come, get into, get out, walk, turn around, turn away and leave*) та становлять 71 % усіх досліджуваних дієслів. Так, у творах ХХ ст. (Е. Гемінгвей «*Fiesta: The Sun Also Rises*») кожне друге дієслово серед найчастотніших належить до дієслів руху, пов'язаних з константами досвіду

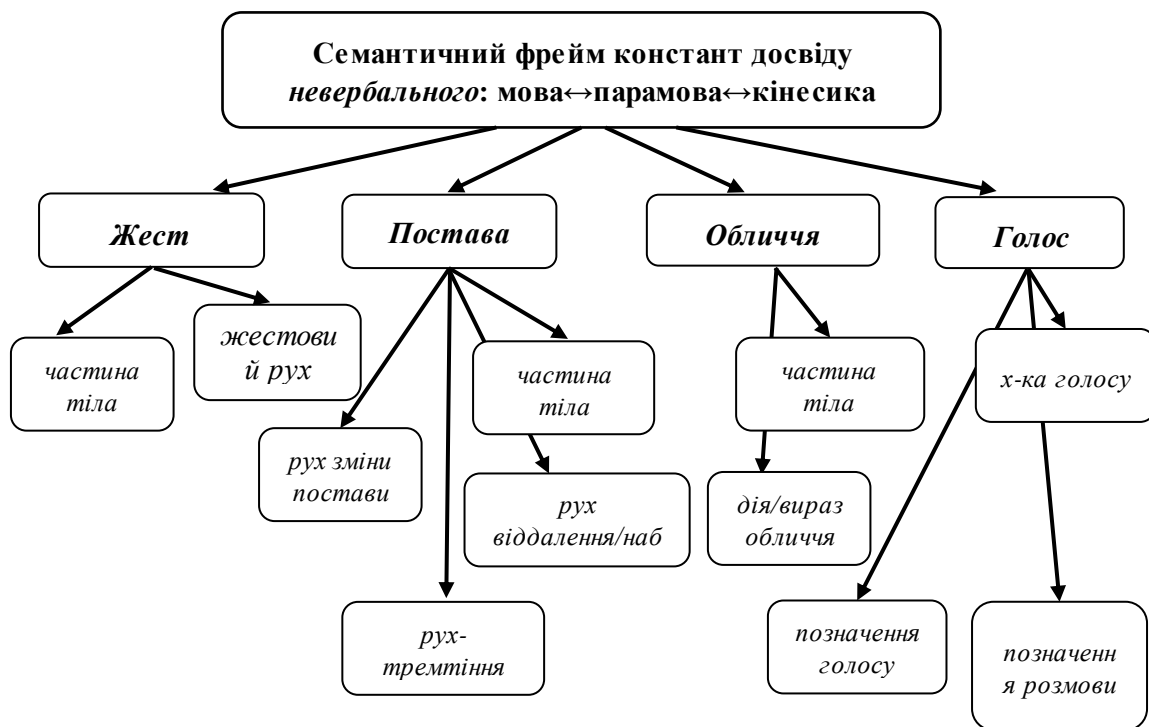
---

¹⁰⁵⁸ Ignatow G., Mihalcea R. *An Introduction to Text Mining*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2018. 346 p.; Kuhn J. *Computational Text Analysis within the Humanities: How to Combine Working Practices from the Contributing Fields?* // *Language Resources & Evaluation*. 2019. № 53. P. 565-602.

¹⁰⁵⁹ Fillmore C. J. *Frame Semantics* // *Linguistics in the Morning Calm: Selected Papers from SICOL-1981*. Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982. P. 111-135.

¹⁰⁶⁰ Maienborn C. *Event Semantics* // *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning*. Vol. 1. Berlin: Mouton de Gruyter, 2011. P. 802-829.

невербального . Конструкція зображення дій/подій передбачає, що у смисловій структурі речення суб'єкт/персонаж виконує дію, яка скерована на об'єкт (іншого персонажа та/або читача). У художньому тексті зв'язок частин мови зумовлений структурою суб'єкт → дія → об'єкт, що на семантичному рівні забезпечує реалізацію смислу ХПТ (Рис. 4.1).

Рис. 4.1. Структура семантичного фрейму констант досвіду невербального

Процедура аналізу лексичного матеріалу, що позначає константи досвіду *невербального*, пов'язана з опрацюванням 20 художніх англійськомовних прозових текстів ХХІ ст. на воєнну тематику (2,380,857 лексем) та охоплює наступні етапи:

1. Художні тексти, які представляють корпус дослідження, відібрані та доступні для завантаження у застосунки *Voyant Tools*, *SketchEngine* та *AntConc*, призначених для аналізу тексту через конкретні функції (Додаток 14), у форматі *.pdf* та/або *txt*. Цифрові дані перевіряються на наявність помилок.

2. Об'єднання даних. Цей етап полягає у зменшенні розмірів матеріалу шляхом сполучення окремих текстових елементів у більші категорії. Тут усі

результати зводяться до абсолютної частоти слів у текстовому корпусі відносно загальної кількості слів/лексем/лем¹⁰⁶¹ та унікальних словоформ.

3. Кількісна характеристика досліджуваного корпусу охоплює такі показники: найчастотніші лексеми корпусу, частотність (абсолютну, відносну), ранг досліджуваних лексем¹⁰⁶². Кількісне наповнення семантичного фрейму активоване лексемами, пов'язаними з константами досвіду *невербального*, згідно з виокремленими слотами: **жест** – частина тіла: *hand (s), n, head, n, arm (s), n, shoulder (s), n, finger(s), n; рух (з похідним іменником) nod, v, n, kiss, n, v, wave, v, embrace, v, slap, v; постава/зміна постави – частина тіла: *leg, n, foot, n; рух зміни постави (з похідним іменником): sit, v, n, stand, v, n, turn, n, v, posture, v, n; рух (наближення/віддалення): walk, n, v, move, v/movement(s), n, approach, v, come, v/came, lean, v, step(s), n, v, go, v/went; рух-тремтіння: tremble, v, shiver, v, shudder, v, shake, n, v / shook; обличчя – частина тіла: *face, n, eye (s), n, nose, n, cheek (s), n, lip(s), n, forehead, n, ear(s), n; дія (вираз обличчя) expression, n, frown, v, grimace, n, smile, n, v, laugh / laughter, n, v, blush, v, pale, adj.; погляд (вигляд): gaze, n, v, watch, v, look, n, v, glimpse, n, v, stare, n, v, blink, v, n; голос – позначення голосу (звуку): *voice, n, sound (s), n, v, tone, n; позначення розмови: say, v / said, tell, v / told, speak, v / spoke ; характеристики голосу: shout, v, yell, v, cry, n, scream, v.****

4. Статистичне опрацювання кількісних даних у програмному середовищі R із використанням методів *описової статистики*, що охоплює

- середнє значення: середнє арифметичне значення всіх точок даних. Відображає центральну тенденцію даних;
- медіану: медіана є значенням, що розташоване в середині впорядкованого набору даних, вимірює середнє значення, що ділить дані на дві рівні половини;

---

¹⁰⁶¹ Лема – початкова форма слова, позиційний атрибут, який програма приписує кожній словоформі в корпусі за словником. Лематизований корпус дає змогу здійснювати пошук за лемою і включати в результат усі форми слова.

¹⁰⁶² Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O. Quantitative Features of the Words Representing Nonverbal Behaviour in Ian McEwan's Fiction // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May 12-13. 2022. P. 398-415.;

- стандартне відхилення: вимірює розкид даних навколо середнього значення. Велике стандартне відхилення вказує на значне розсіювання даних;
- мінімальне та максимальне значення: це найменше та найбільше значення в наборі даних і вказує на діапазон даних;
- квартилі: розбивають набір даних на чотири рівні частини. Перший квартиль (25-й перцентиль), другий квартиль (медіана) та третій квартиль (75-й перцентиль) вказують на розподіл даних;
- діапазон: різниця між максимальним і мінімальним значеннями в наборі даних;
- скошеність (асиметрія): вимірює асиметрію розподілу даних навколо середнього значення. Позитивна скошеність вказує на більший бік розподілу, негативна – на менший;
- ексцес – випад вершини емпіричного розподілу даних уверх чи униз відносно нормального розподілу. Велике значення ексцесу вказує на гостровершинність, нормальне – на симетрію, низьке – на плосковершинність.
- діаграми розсіювання: візуально відображають залежність між двома змінними;
- гістограми: графічно зображають розподіл даних на різні інтервали;
- коробкові графіки: відтворюють розподіл даних за допомогою квартилів і виявляють дисперсію.

Описову статистику доповнено використанням *параметричних* (аналіз дисперсії ANOVA) та *непараметричних* (Хі-квадрат – англ. *Chi-Square test*, тест Краскела-Уоллеса – англ. *Kruskal-Wallis test*) Статистичних тестів¹⁰⁶³.

5. Якісний аналіз даних — це вилучення та аналіз контекстів художнього тексту, що утворюють досліджуваний корпус та містять відповідні семантичні позначення з метою сортування слотів семантичного фрейму констант досвіду

---

¹⁰⁶³ Winter B. *Statistics for Linguists: An Introduction Using R*. London: Routledge, 2019. 310 p.; 342. Eddington D. *Statistics for Linguists. A Step-by-Step Guide for Novices*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2015. 186 p.; Schneider G., Lauber M. *Statistics for Linguists. A Patient, Slow-Paced Introduction to Statistics and to the Programming Language R*. Zürich, 2020. 130 p.

невербального згідно з типами (*жест, постава, обличчя, голос*) та згідно з групами значення (*описове, неописове*). Досліджувані лексеми (дієслова та іменники) вивчаємо як такі, що позначають **слоти семантичного фрейму констант досвіду невербального** як **типи значення** — *жест, постава, обличчя, голос*. Лексеми кожного типу значення утворюють **дві групи значення констант досвіду невербального** — *описове* (містить характеристику констант досвіду *невербального*) та *неописове* (містить назву констант досвіду *невербального*).

6. Загальні кількісні дані корпусу (кількість слів та унікальних словоформ, найчастотніші лексеми) згенеровані застосунками *Voyant Tools, SketchEngine* та *AntConc* й відтворені в таблиці 4.1. Найчастотніші лексеми надають інформацію про переважання типу дієслів, іменників корпусу, домінування граматичних структур та семантичний зв'язок з відповідними концептами оповіді.

Таблиця 4.1.

<i>Автор, назва твору</i>	<i>Найчастотніші лексеми</i>	<i>Загальна кількість слів/унікальних словоформ</i>
1 <i>Boyne J. The Boy in the Stripped Pajamas.</i>	<i>bruno (762); said (637); father (238); shmuel (235); mother (171); gretel (165); asked (165); like (164); time (138); just (128)</i>	47,028/3,380
2 <i>Byatt A. S. The Children's Book.</i>	<i>said (2178); like (927); dorothy (603); tom (601); thought (596); know (560); philip (537); olive (515); think (465); little (457)</i>	264,657/18,331
3 <i>Doerr A. All the Light We Cannot See.</i>	<i>werner (626); says (497); marie (471); laure (372); like (353); madame (290); house (222); father (197); inside (193); volkheimer (190)</i>	130,583/12,591
4 <i>Flanagan R. The Narrow Road to the Deep North.</i>	<i>like (330); old (276); said (268); basho (267); road (198); time (186); way (185); long (170); mountains (154); little (147)</i>	93,732/9,293
5 <i>Follet K. Jackdaws.</i>	<i>said (1050); flick (842); dieter (702); looked (326); paul (280); michel (253); like (219); thought (214); know (209); went (192)</i>	126,988/14,172
6 <i>Ford J. Hotel on the Corner of Bitter and Sweet.</i>	<i>henry (1791); keiko (354); like (351); father (332); he'd (327); just (322); looked (308); said (272); japanese (234); time (226)</i>	95,670/7,988
7 <i>Hannah K. The Nightingale.</i>	<i>said (995); isabelle (934); vianne (896); sophie (295); know (277); door (269); like (242); time (232); looked (209); away (202)</i>	139,282/14,669
8 <i>Liardet F. We Must be Brave.</i>	<i>said (541); pamela (483); like (350); i'm (327); lucy (296); eyes (294); know (291); ellen (280); mrs (279); don't (261)</i>	135,517/10,648

9	Mitchel D. Cloud Atlas.	like (417); got (340); luisa (310); mr (300); said (276); time (258); old (258); know (248); don't (214); just (212)	164,833/21,532
10	McEwan I. Sweet Tooth.	said (295); like (206); didn't (206); thought (186); tom (185); way (180); know (171); i'd (159); time (151); went (144)	103,948/15,093
11	McEwan I. Atonement.	briony (394); said (328); away (250); time (236); like (220); cecilia (220); room (191); thought (189); hand (181); came (179)	124,577/11,283
12	Quinn K. The Huntress.	nina (1373); jordan (1050); ian (890); said (697); like (649); tony (448); anneliese (444); thought (426); just (401); don't (397)	170,913/11,896
13	Rosnay T. de. Sarah's Key.	said (481); girl (285); like (238); know (229); felt (220); looked (191); going (190); mother (177); eyes (177); face (176)	83,896/7,039
14	See L. Shanghai Girls.	don't (468); like (413); i'm (388); joy (339); know (324); sam (322); china (290); says (279); it's (274); want (261)	129,773/16,152
15	Sepetys P. Between Shades of Gray.	said (1002); mother (632); jonas (409); andrius (243); man (231); asked (221); looked (199); mrs (167); don't (156); know (155)	63,502/8,035
16	Shaffer M. A., Barrows A. The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society.	juliet (377); like (240); said (220); know (216); sidney (203); dawsey (179); book (174); dear (168); guernsey (163); elizabeth (163)	70,184/10,784
17	Sullivan M. Beneath a Scarlet Sky.	pino (2583); said (1732); leyers (672); general (491); father (404); like (380); anna (365); he'd (328); looked (294); just (226)	141,627/9,888
18	Morris H. The Tattooist of Auschwitz.	lale (1003); gita (263); says (205); know (185); don't (154); baretski (146); men (145); block (143); away (135); day (122)	63,338/5,974
19	Waters S. The Night Watch.	said (1601); like (938); helen (657); kay (538); duncan (537); julia (482); just (462); it's (417); looked (397); thought (393)	163,130/9,794
20	Zusak M. The Book Thief.	liesel (949); rudy (471); like (387); said (347); papa (327); book (320); max (301); time (277); street (259); hans (254)	120,373/8,432

Загальна кількість слів/унікальних словоформ корпусу становить 2,380,857/110,945 одиниць (Додатки 2-6). Найчастотнішими лексемами корпусу, що позначають константи досвіду *невербального* є *hand (s)*, *n* – 4171, *turn*, *v*, *n* – 2636, *go*, *v/went* – 6499/2433, *face*, *n* – 2909, *voice*, *n* – 1718. Ці лексеми ілюструють значущі аспекти досвіду *невербального*, охоплюючи жести, рухи, вираз обличчя та характеристики голосу, які важливі для інтерпретації емоцій та комунікації в художньому тексті. Семантика найчастотніших лексем на рівні усього корпусу представлена також дієсловами сприйняття (*like*, *know*, *think*, *thought*, *felt*),

дієсловами руху (*went, going*), іменами персонажів (*helen, max, pino, anna, duncan*), граматичними конструкціями, що вказують на перспективу ведення оповіді (*it's, I'm, I'd*), ключовими темами, концептами (*time, way*). Автор-наратор найчастіше використовує константи досвіду *невербального* задля ефективного передавання та акцентування мовомислення персонажів та їхніх взаємин, представляючи досвід *невербального* як важливу частину художнього вираження.

4.1.2. Семантичний фрейм: когнітивна семантика констант досвіду *невербального*. Когнітивна семантика констант досвіду *невербального* виявляється шляхом експлікації лексем у дискурсі ХПТ, їхнього кількісного розподілу у слотах фрейму. Поверхневий семантичний фрейм пов'язаний із комп'ютерним опрацюванням лексем на позначення констант досвіду *невербального*, вилучених із корпусу за допомогою текстового аналізу, який характеризує кількісні параметри. У результаті здійсненого дослідження встановлено наповнення семантичного фрейму констант досвіду *невербального* у кількості **92.758** лексичних одиниць як позначення парамови та кінесики, згідно зі слотами (Таб. 4.2).

Таблиця 4.2.

№	Назва слоту	Лексема/лема	Абсолютна частота
1	Жест <i>частина тіла</i>		12600
		hand (s), n	4171
		head(s), n	2591
		arm (s), n	1589
		shoulder(s), n	974
		finger(s), n	973
	<i>рух (з похідним іменником)</i>		
		nod, v, n	962
		kiss, v, n	681
		wave, v, n	397
		embrace, v	130
		slap, v	132

Загальна кількість випадків лексем, які актуалізують слот *жест* - 12600 одиниць свідчить про значущий обсяг виявів досвіду *невербального*: рухи рук, вирази обличчя та інші жести, які використовує автор-наратор з метою вираження емоцій, комунікації та взаємодії персонажів.

2	<i>Постава/зміна постави</i>	28993
	<i>частина тіла</i>	
	leg, n	636
	foot, n	350
	<i>рух зміни постави (з похідним іменником)</i>	
	turn, v, n	2636
	sit, v, n	1341
	stand, v, n	1224
	posture, v, n	21
	<i>рух (наближення/ віддалення)</i>	
	go, v/went	6499/2433
	come, v/came	2523/2655
	walk, v, n	2493
	follow, v	1980
	move, v/movement(s), n	1623
	lean, v	549
	step(s), n, v	491
	approach, v	263
	<i>рух-тремтіння</i>	
	shake, n, v / shook	308/512
	shiver, v	208
	tremble, v	165
	shudder, v	83

Слот *постава* охоплює 18 лексем, які виражають константи досвіду *невербального* та наголошують на значущості досвіду *невербального* у художньому дискурсі ХХІ ст. на воєнну тематику.

3	<i>Обличчя</i>	22178
	<i>частина тіла</i>	
	face, n	2909
	eye(s), n	2584
	lip(s), n	661
	cheek(s), n	498
	ear(s), n	494
	nose, n	373
	forehead, n	146
	<i>дія (вираз обличчя)</i>	
	watch, v	1662
	smile, v, n	1462
	laugh / laughter, v, n	1306
	pale, adj	408
	frown, v	209
	expression, n	205
	blush, v	107
	grimace, n	37
	<i>погляд (вигляд)</i>	
	look, n, v	7761
	stare, n, v	626

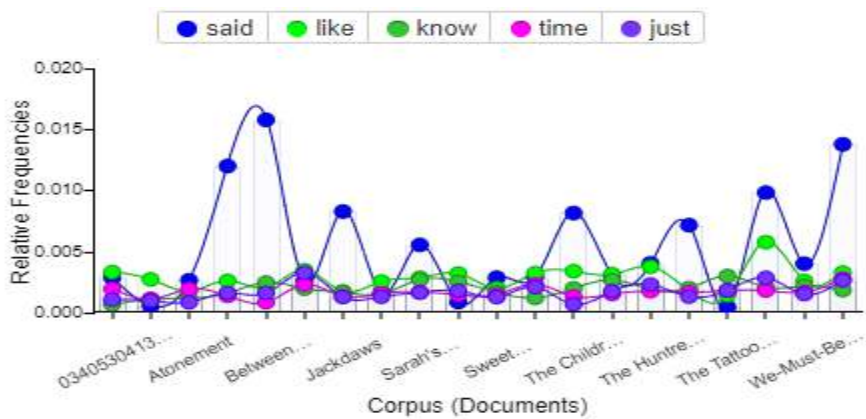
gaze, n, v	413
blink, n, v	198
glimpse, n, v	119

Лексична розгалуженість констант досвіду *невербального*, які актуалізують слот *обличчя*, вказує на багатоманітність можливостей вираження або функцій, пов'язаних із описом обличчя персонажів у художньому тексті.

4	Голос	28987
	<i>позначення голосу (звуку)</i>	
	voice, n	1718
	sound(s), n, v	1246
	tone, n	210
	<i>позначення розмови</i>	
	say, v / said	4256/13172
	tell, v / told	2417/1908
	speak, v / spoke	996/790
	<i>характеристики голосу</i>	
	n	890
	yell, v, n	541
	shout, v, n	495
	scream, v, n	348

Слот *голос* містить константи досвіду *невербального*, що охоплюють позначення голосу, позначення розмови та характеристики голосу. Виявлені лексеми допомагають створити «живий» образ голосу в тексті та передати його різні аспекти, такі як емоційний стан чи інтенсивність висловлювання.

Кількісна лексична перевага слотів *постава* та *голос* вказує на вагомість кінесичних та парамовних елементів в англійськомовному художньому дискурсі та актуальність тріади *мова ↔ парамова ↔ кінесика* у реалізації когнітивної схеми констант досвіду *невербального*. Отримані результати пов'язані з високою абсолютною частотою лексем *go, v/went* (6499 / 2433) та *say, v / said* (4256 / 13172). Лексема *said* є однією з найчастотніших лексем корпусу та демонструє найвищу відносну частоту вживання – 0,018. На рівні загального корпусу частотними також є лексеми *like, v*, (6944) *know, v* (5323), *just* (3776), що свідчить про зв'язок констант досвіду *невербального* із внутрішнім мовленням персонажа, акцент на роздумах та сприйнятті, психологізацію дискурсу на воєнну тематику (Рис. 4.2).

Рис. 4.2. Діаграма відносних частот найчастотніших лексем у корпусі Найвищий ранг розподілу констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ з погляду загального корпусу властивий лексемам *looked* (6), *come* (13), *eyes* (15), *came* (16), *hand* (18), *face* (20), більшість з яких пов'язана зі слотами *обличчя/вираз обличчя* (Рис. 4.3.).

	Term	Count	Trend
1	said	126...	
2	like	6944	
3	know	4343	
4	time	3855	
5	just	3770	
6	looked	3174	
7	thought	3114	
8	way	3075	
9	away	2964	
	Term	Count	Trend
13	come	2658	
14	think	2597	
15	eyes	2584	
16	came	2575	
17	old	2507	
18	hand	2480	
19	father	2467	
20	face	2444	
21	pino	2367	

Рис. 4.2. Діаграма ранжування найчастотніших лексем у корпусі

Статистичне опрацювання кількісних показників з *Таблиці 4.2.* у програмному середовищі R пов'язане передусім з використанням методів описової статистики (Додаток 8). Згідно з проведеними алгоритмами аналізу отримано такі результати:

- слот *обличчя* має середню кількість згадок найближчу до середнього значення і медіани (2154). Це свідчить про те, що в художніх текстах часто трапляються згадки про обличчя та його опис. Інтервал між мінімальним і максимальним значеннями є відносно невеликим (*min* – 1462; *max* - 2909), що може вказувати на рівномірний розподіл згадок про обличчя в текстовому корпусі;
- значення середнього показника (2062) та медіани (1589) слоту *жест* досить різняться. Це може свідчити про те, що кількість згадок про жестові рухи неоднаково розподілена в текстовому корпусі. Високе стандартне відхилення (1351) вказує на значне розпорошення даних. Можливо, що в деяких частинах текстового корпусу лексеми, що складають слот *жест* мають важливіше значення, ніж в інших;
- слот *постава* має високе середнє значення (3349) та медіану (2636), що вказує на високу кількість згадок позицій та рухів у тексті. Велике стандартне відхилення (1763) може свідчити про різноманітність згадок лексем, що належать до слоту *постава*.
- середнє значення (4694) та медіана (2417) слоту *голос* відрізняються, що може вказувати на нерівномірний розподіл згадок про голос у тексті. Велике стандартне відхилення (4844) свідчить про значне розпорошення даних та велику різноманітність зображення характеристик голосу.

Загалом слоти *обличчя* та *постава* представлені рівномірно та мають високу частоту вживання, водночас слоти *жест* та *голос* демонструють більше розпорошення і нерівномірний розподіл, що може вказувати на їхню важливість в окремих частинах ХПТ. Інтерпретація наступних статистичних показників (*квартилі, діапазон, скошеність, ексцес*) щодо слотів семантичного фрейму вказує на те, що у слоті *обличчя* значення розподілені від 1662 до 2909, що свідчить про високу зосередженість констант досвіду невербального цього діапазоні. Слот *голос*

виявляє досить широкий діапазон (11454), що вказує на його різноманітність. Позитивна скошеність у слотах *обличчя*, *жест* та *голос* може свідчити про те, що в цих слотах є більше високих значень. У слоті *постава* скошеність є більш вираженою, що може вказувати на більшу концентрацію значень поблизу середнього. Негативне значення ексцесу в усіх слотах вказує на легку форму розподілу, де «важкі» хвости розподілу менше виражені, дані є сконцентрованими навколо середнього значення (Додаток 9). Наведені дані дескриптивної статистики візуалізовані у програмному середовищі R як діаграми розсіювання, коробкові діаграми та гістограми за допомогою відповідних функцій (Додаток 10).

Параметричний тест ANOVA, або аналіз дисперсії (англ. *analysis of variance*), є статистичним методом, який використовують для порівняння середніх значень трьох або більше груп (слотів), щоб визначити, чи існує статистично значуща відмінність між цими групами. ANOVA визначає, відмінність між групами випадкова, або чи є статистично значущі фактори, що впливають на результати дослідження. З огляду на високе р-значення (0,651), отримане в результаті проведення тесту ANOVA, можемо стверджувати, що не існує статистично значущої різниці між слотами семантичного фрейму (Додаток 11). Отримане велике р-значення (0,3675) непараметричного статистичного дослідження Хі-квадрату вказує на відсутність достатнього статистичного зв'язку між найчастотнішими лексемами слотів семантичного фрейму (Додаток 12). Статистика Крускала-Уоллеса (H) відображає загальні відмінності у розподілі статистичних значень серед різних слотів та свідчить про те, що розподіл частотності суттєво не відрізняється в чотирьох слотах досліджуваного семантичного фрейму (Додаток 13).

Семантичний фрейм констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі кількісно та статистично характеризує наповнення відповідних слотів, актуалізуючи тріаду *мова* ↔ *парамова* ↔ *кінесика* як досвід невербальної комунікації/поведінки, виявляючи зв'язність ХПТ, структуру оповіді у зв'язку з функціями дієслова (дієслова сприйняття/руху) та іменника (імена персонажів). Переважання дієслів сприйняття в загальній структурі дискурсу

засвідчує психологізацію ХПТ на воєнну тематику шляхом актуалізації дієслів руху (кінесики) та характеристик голосу (паралінгвістики).

4.1.3. Семантичний фрейм: інтерпретація констант досвіду невербального. Розрізнення груп значення констант досвіду *невербального* як описового та неописового зумовлює їхню інтерпретацію як складників смислу наративу, що відтворює його динаміку через елементи невербальної комунікації/поведінки (Додаток 7). Проілюструємо вживання наведених груп значення у творі «*Sweet Tooth*» І. Мак'юена.

Описове значення (англ. *descriptive meaning*) констант досвіду *невербального* виокремлюємо як значення, що описує невербальну комунікацію/поведінку персонажів. Лексеми, які позначають константи досвіду *невербального*, мають описове значення, якщо за ними слідує опис якостей голосу або способу виконання руху; наприклад: *to say coolly; to tell in a flat voice; to go slowly; to turn minimally*. Описове значення кінесики може не супроводжуватися прикметником або прислівником, що його описує, а вказувати на напрямок руху: *to come into the room; to go through a door; to turn onto the side*.

- (1) *A man came out ... and told me in a nervous, pleasant way that I should wait*¹⁰⁶⁴.
- (2) *She pauses, and then she tells him, in that same flat voice, that all his climbing gear has been taken too*¹⁰⁶⁵.
- (3) *We spoke in identical tones, we were socially confident ...*¹⁰⁶⁶.
- (4) *Desolate, I went slowly along Great Marlborough Street*¹⁰⁶⁷.
- (5) *We walked in silence. He didn't know what to say*¹⁰⁶⁸.
- (6) *With the music fading behind me, I followed their directions*¹⁰⁶⁹.

---

¹⁰⁶⁴ McEwan E. *Sweet Tooth*. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 54.

¹⁰⁶⁵ Ibid. cit. P. 93.

¹⁰⁶⁶ Ibid. cit. P. 30.

¹⁰⁶⁷ Ibid. cit. P.27.

¹⁰⁶⁸ Ibid. cit. P. 40.

¹⁰⁶⁹ Ibid. cit. P. 83.

Неописове значення (англ. *nondescriptive meaning*) констант досвіду *невербального* тлумачимо як значення, яке позначає, але не описує поведінку персонажа; лексеми, які належать до слотів *жест, обличчя, постава, голос* мають переносне значення та зумовлюють зв'язність тексту, наприклад, лексеми виражають неописове значення, якщо вони

- не супроводжуються будь-яким описом характеристик голосу або способом виконання руху: *he said that ...; he told us something ...; I was going to see ...; I would come soon;*

- вжиті у переносному значенні: *to go mad; her drinking came; to follow the logic.*

(7) *Tom had said he didn't want to see the reviews ...*¹⁰⁷⁰.

(8) *... she ignored questions and told us nothing ...*¹⁰⁷¹.

(9) *'But she's very kind really and she'll like talking to you'*¹⁰⁷².

(10) *She had come to talk, not to listen*¹⁰⁷³.

(11) *My light-headed alliterative prose went down well*¹⁰⁷⁴.

(12) *It was a matter of letting my eyes and thoughts go soft, like wax*¹⁰⁷⁵.

У результаті кількісного аналізу текстових фрагментів було встановлено частотність лексем констант досвіду *невербального*, згідно з типами значень: описового та неописового, відтворених у контексті парамови та кінесики. Дані щодо абсолютної частоти лексем корпусу за типами репрезентації констант досвіду *невербального* та групами значень (кінесика, парамова) зображені на рисунку 4.3.

---

¹⁰⁷⁰ Ibid. cit. P. 159.

¹⁰⁷¹ Ibid. cit. P. 67.

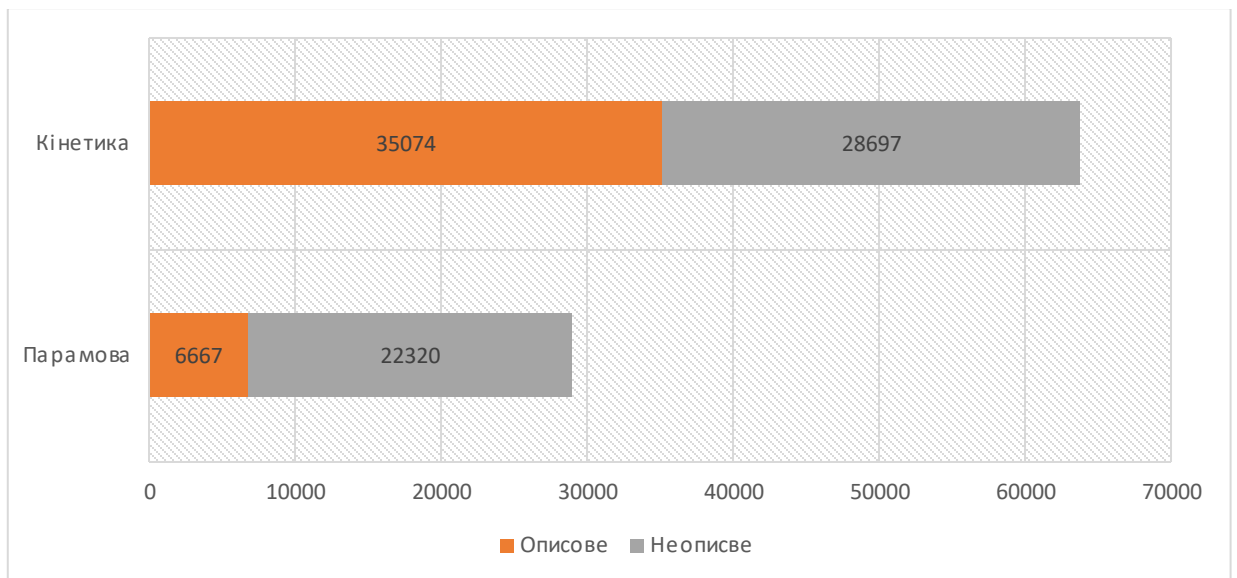
¹⁰⁷² Ibid. cit. P. 145.

¹⁰⁷³ Ibid. cit. P. 47.

¹⁰⁷⁴ Ibid. cit. P. 10.

¹⁰⁷⁵ Ibid. cit. P. 9.

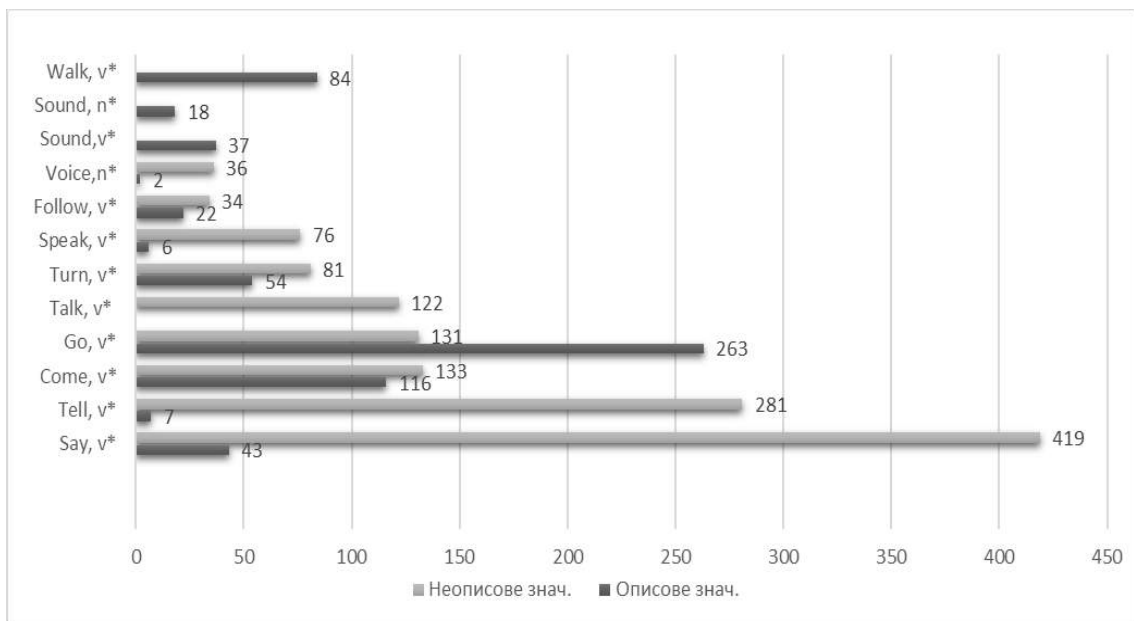

Рис. 4.3. Діаграма абсолютних частот описового та неописового значення парамови та кінесики

Парамова — це тип констант досвіду *невербального*, що переважає в групі неописового значення. Це означає, що автор-наратор використовує лексеми, які позначають парамову (*said, tell*), щоб створити зв'язність тексту, а саме: ввести пряме мовлення персонажа як вияв його зовнішньої мовленнєвої поведінки. Позначенням внутрішнього мовлення персонажа є лексеми *know, think, understand, imagine*. *Описове значення* кінесики має значення у характеристиці персонажів. Кількість лексем *неописового значення* парамови та кінесики майже однакова. Кількість лексем, використовуваних для опису парамови як неописового значення удвічі більша. Кількість лексем, що позначають рух, приблизно однакова у двох групах значень.

Лексеми *walk, v, sound, n, sound, v, voice, v, go, v, come, v* є продуктивними для створення описового значення в аналізованих художніх текстах. Автор-наратор зазвичай використовує лексеми *tell, v, say, v, talk, v, speak, v* для створення неописового значення констант досвіду *невербального*. Зобразимо результати аналізу абсолютної частоти лексем, які представляють константи досвіду *невербального*, на прикладі 420 лексем корпусу (Рис. 4.4.).

Рис. 4.4. Діаграма абсолютних частот лексем констант досвіду *невербального*

Найчастіше позначення кінесики як *go, v*, *come, v*, а парамови як *say, v* та *tell, v* свідчить про важливість цих лексем щодо опису зовнішніх дій персонажів та представлення вербальних/невербальних повідомлень у досліджуваних текстах. Переважання неописового значення спонукає читача до активного домислювання значення констант досвіду *невербального* в естетичній реальності ХПТ.

Кількісні показники (абсолютна частота, відносна частота, ранг) найповніше відтворюють домінування кінесичних та парамовних висловів як неописового значення констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ. Сприйняття описового та неописового значення акцентує на важливості ролі читача, завдання якого – інтерпретувати неописове значення з опертям на зовнішню комунікацію/поведінку персонажів, найчастіше представлену як *say, v/said, tell, v* та *go, v*. Статистичний аналіз засвідчує статистичну значущість слотів семантичного фрейму та їхній нерівномірний розподіл у корпусі.

4.2. Побудова синтаксичного фрейму констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі

Методика дослідження та реалізація поверхневого синтаксичного фрейму констант досвіду *невербального* є пов'язаною з теорією когнітивної граматики Р. Лангакера. Слоти синтаксичного фрейму наповнені емотивним значенням констант досвіду *невербального* через розгорнутий *концептуальний субстрат*, що охоплює розуміння невербального, соціального та лінгвістичного контексту — сучасного англійськомовного художнього дискурсу. Константи досвіду *невербального* відображають тільки один зі способів уявлення та відтворення художнього світу. Розуміння емотивного та оцінного значення є прикладом різноманітного набору граматичних конструктів (наприклад, сполучення частин мови, які називають схемами), що допомагає читачеві мати справу зі світом, у якому він живе і який сприймає та інтерпретує у вигляді ХПТ¹⁰⁷⁶.

Когнітивна поетика визначає особливе становище художньої літератури: вона ґрунтується на деяких з найбільш істотних форм, структур і процесів людського пізнання та досвіду, що дає змогу читачеві та авторові взаємодіяти через художні засоби. Письменник має завдання перетворити факти, людей, місця та об'єкти, надані художньому світові, у досвід, який потенціює смисл ХПТ¹⁰⁷⁷.

Осмислення читачем емотивного значення констант досвіду *невербального*, наприклад, парамови, «є центром значної щільності змісту в текстах»¹⁰⁷⁸. Конструкти когнітивної граматики, які передають це значення, покликаючись на парамову та кінесіку охоплюють лексеми високої частоти вживання констант досвіду *невербального* відповідно до слотів семантичного фрейму: *voice, n, say, v / said (голос), hand, n (жест/частина тіла), nod, v, n (жест / рух), turn, v, n (постава / рух зміни постави), go, v / went (постава/рух наближення/віддалення), shake, v, n / shook (постава/рух-тремтіння), face, n, smile, n, v, (обличчя/вираз обличчя) look, v, n*

¹⁰⁷⁶Langacker R W. Essentials of Cognitive Grammar. Oxford: Oxford Univ. Press, 2013. P. 4.

¹⁰⁷⁷Gavins J., Steen G. Cognitive Poetics in Practice. London: Routledge, 2003. P. 2.

¹⁰⁷⁸Oatley K. Writing and Reading: The Future of Cognitive Poetics // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen. London/New York: Routledge, 2003. P. 161-172.

(обличчя/погляд/вигляд). В англійськомовному художньому дискурсі на воєнну тематику емотивне значення констант досвіду *невербального* може бути втілене через граматичні конструкти для створення враження напруження, емоційного навантаження та глибини переживань персонажів. Загальні граматичні конструкти та їхні емотивні значення, представлені у художньому дискурсі охоплюють (1) *пасивний стан*: використання пасивного стану створює враження безпорадності, страждання чи беззахисності. Наприклад, «*The city was bombed*», де немає активної дії, але негативні емоції впливають на персонажів; (2) короткі речення та сполуки, що підсилюють емоційне напруження – «*Bullets flew. Soldiers fell. Silence*»; (3) *повторення слів чи фраз*, що виражає невпевненість або негативний емоційний стан – «*Fear. Fear everywhere*»; (4) *дієприкметникові конструкції*: використання дієприкметників збагачує текст емоційними аспектами та передає відчуття динаміки подій – «*The howling wind, carrying the echoes of distant explosions, filled the air*»; (5) *Зміна часових форм*: Перехід від однієї часової форми до іншої може вказувати на зміну емоційного стану персонажів – «*He remembered the laughter. Now, only the echoes of gunfire*».

4.2.1. Синтаксичний фрейм: структура та процедура аналізу констант досвіду *невербального*. Демонстрація автором експресивного емотивного та оцінного значення та його осмислення читачем визначається й безперервними когнітивними механізмами, і правилами, які діють як соціокультурні коди, що виражаються в мові та нормативних очікуваннях¹⁰⁷⁹. Виразні конфігурації констант досвіду *невербального* є частиною спільного соціального комунікативного коду, наявного в художніх текстах. Ці утворення передають емотивне та оцінне значення через невербальні компоненти (парамову, кінесику) в межах граматичних форм як поєднань різних частин мови, які в когнітивній граматиці називають конструктами, або схемами конструктів.

Розуміння емотивного та оцінного значення констант досвіду *невербального* виникає і з інформації, наданої мовним досвідом (наприклад, лексичні одиниці в

---

¹⁰⁷⁹Scherer K. R. Vocal Communication of Emotion: A Review of Research Paradigms // Speech Communication. 2003. № 40. P. 227-256.

художньому тексті), і з інформації, яку привносить до досвіду читач (наприклад, фонові знання). Однак важливішим, ніж ці окремі компоненти, є зв'язок між ними, який спонукає до уявного представлення художнього дискурсу, яке називається ментальною/психічною моделлю, схемою, або граматичним конструктом¹⁰⁸⁰.

У межах аналізу корпусу було виокремлено 28457 конструкційних схем, що складають поверхневий синтаксичний фрейм. Методологія вивчення синтаксичного фрейму спирається на теорію когнітивної граматики Р. Лангакера¹⁰⁸¹. Константи досвіду *невербального* в когнітивній граматиці визначаються або як «вислів (будь-якого розміру) або як схема, абстрагована від висловів, щоб зафіксувати спільність»¹⁰⁸². Основна ідея когнітивної лінгвістики (граматики), названої *конструкційною*, полягає в тому, що «та сама ситуація чи подія можуть бути лінгвістично закодовані способами, які відображають різні можливості ментального/психічного конструювання світу»¹⁰⁸³. Структурно вислови складаються зі «складних зборів символічних елементів, значною мірою впорядкованих в ієрархії компонентних і складених структур»¹⁰⁸⁴.

Конструкційні схеми є прямими аналогами висловів, які вони характеризують, окрім рівня їхньої частковості. Отже, розуміння читачем емотивного значення констант досвіду *невербального* зосереджується на фактичних мовних засобах, які автор-наратор використовує в ХПТ задля втілення його змісту за допомогою лінгвального (лексеми, вислови), когнітивного (конструкційні схеми) та семантичного (емотивні значення) кодів.

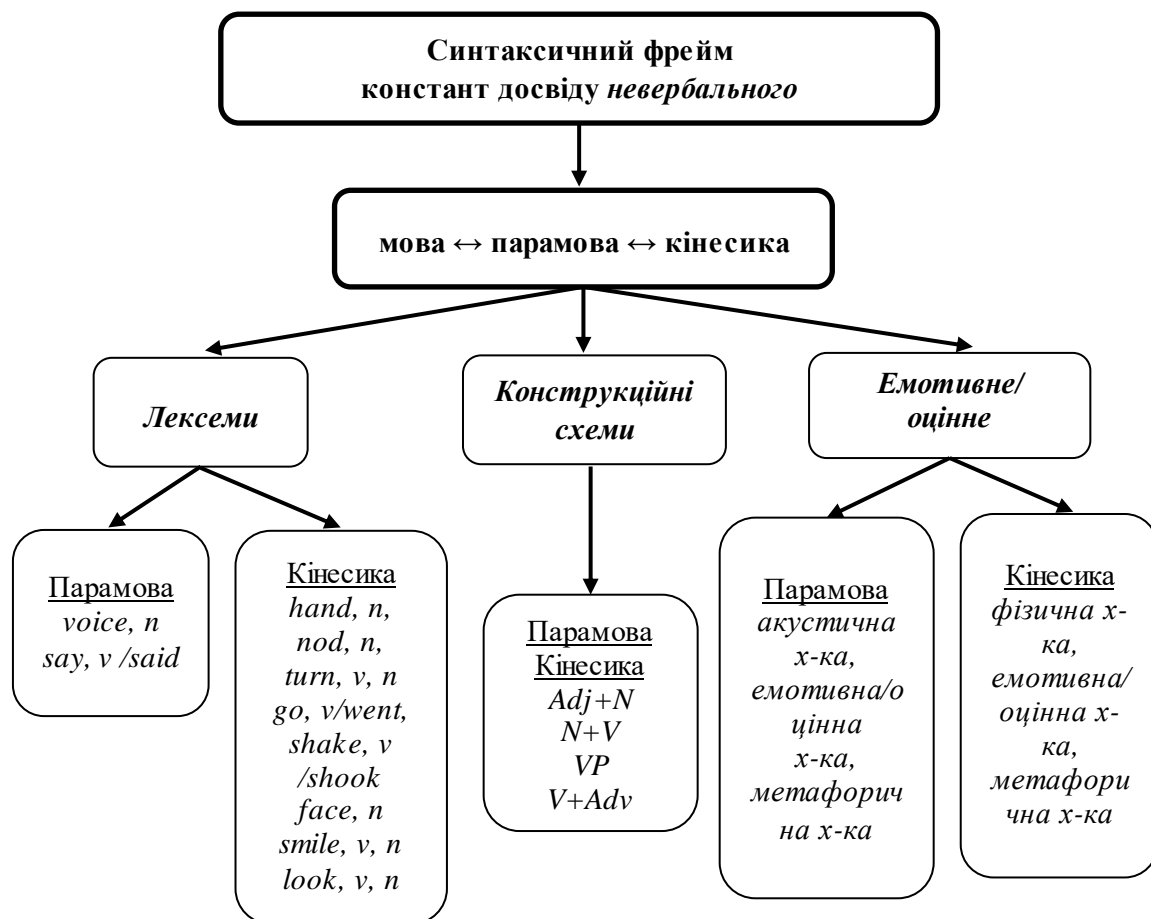
¹⁰⁸⁰ Bell W. The New Messiah of the Battlefields: The Body as Discursive Strategy in Dalton Trumbo's "Johnny got his gun" // Nordic Journal of English Studies. 2020. № 19 (5). P. 47-63.

¹⁰⁸¹ Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. x+516 p.; Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2. Descriptive Application. Stanford: Stanford Univ. Press, 1991. 608 p.; Langacker R. W. Concept, Image and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar. Berlin: Mouton de Gruyter, 2002. 411 p.; Langacker R. W. Grammar and Conceptualization. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2012. 444 p.

¹⁰⁸² Ibid.cit.

¹⁰⁸³ Herman D. The Cambridge Companion to Narrative. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007b. P. 251.

¹⁰⁸⁴ Langacker R W. Discourse in Cognitive Grammar // Cognitive Linguistics. 2001. № 12 (2). P. 156.

Рис. 4.5. Структура синтаксичного фрейму констант досвіду невербального

Виявлення емотивного та оцінного значення пов'язане з методом аналізу дискурсу (упорядкування художніх текстів як контекстів); текстовим аналізом (виокремлення лексичних одиниць, що позначають константи досвіду невербального); концептуальним семантичним описом (експлікація емотивного значення констант досвіду невербального); текстовою інтерпретацією (побудова концептів художнього тексту); класифікацією (визначення конструкційних схем та видів емотивного значення); кількісним аналізом (представлення кількості типів значень і граматичних конструкційних схем) (Рис. 4.5).

Процедура опису конструкційних схем як сукупності символічних структур свідомості, або формально-сміслових об'єднань, що виражають емотивне та оцінне значення, охоплює: (1) експлікацію частотних лексем, які належать до парамовних (*voice, n, say, v /said*) та кінесичних (*hand, n, nod, n, turn, v, n go, v/went,*

shake, v /shook, face, n, smile, v, n, look, v, n) компонентів констант досвіду *невербального*; (2) вилучення контекстів ХПТ, які експлікують характеристики голосу та рухів/жестів, виразів обличчя; (3) аналіз констант досвіду *невербального*, що містять відповідні лексичні позначення емотивності; (4) встановлення типів та кількості конструкційних схем, які охоплюють частини мови; (5) виявлення типів емотивного значення парамовних компонентів, їхньої кількості.

Метод схематичного конструкційного опису смислу є вагомим засобом проникнення до будови психічного світу людини. Граматичні конструкти/схеми у цьому зв'язку є «особливо показовими»¹⁰⁸⁵. Лексичне значення є психічним уявленням – лексичним поняттям, умовно пов'язаним з формою. Отже, мовні одиниці становлять конструкт, який містить зв'язок форми та значення. Синтаксичні конструкції, або вирази, виявляють схематичне значення (наприклад, *V+N*) і називаються *конструкційними схемами*. Конструкційна схема, яку використовують для створення або розуміння вислову, є категорійно з ним пов'язаною: [СХЕМА] → [ВИСЛІВ].

4.2.2. Синтаксичний фрейм: когнітивна граматики констант досвіду *невербального*. Когнітивна граматики констант досвіду *невербального* як поверхневого синтаксичного фрейму пов'язана з актуалізацією у дискурсі ХПТ відповідних граматичних/конструкційних схем, які експлікують емотивне та оцінне значення із залученням частотних лексем семантичного фрейму. У результаті аналізу фактологічного матеріалу встановлено, що найпродуктивнішими є конструкційні схеми, які охоплюють такі частини мови, як- от: дієслово, іменник, прикметник, прислівник, – та беруть участь у побудові емотивного та оцінного значення: *прикметник + іменник (Adj+N)* (13, 14), *іменник + дієслово (N+V)* (15, 16), *дієслівні словосполучення (VP)* (17, 18) та *дієслово+прислівник (V+Adv)* (19, 20).

---

¹⁰⁸⁵Langacker R W. *Essentials of Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2013. P. 4.

- (13) *The young man's **pale face** is pinched with confused aggression*¹⁰⁸⁶.
- (14) *Lale watches Gita and her friends, smiling at Gita's **worried look***¹⁰⁸⁷.
- (15) *But when the music ended we heard Big Ben strike and a **British voice said**, 'This is the BBC — London.'*¹⁰⁸⁸.
- (16) *Her **hands tremble** a good deal, and she is careful to hold them in her lap*¹⁰⁸⁹.
- (17) *I didn't know what to say, so I just **nodded and tried to look jolly***¹⁰⁹⁰.
- (18) *Liesel **waved back and tried not to smile***¹⁰⁹¹.
- (19) *She **nodded seriously**. This was business*¹⁰⁹².
- (20) *Binkie took a fresh glassful, **looking suddenly gloomy***¹⁰⁹³.

Наведене вище частиномовне наповнення конструкційних схем не є випадковим – воно узгоджується із загальною структурною моделлю побудови оповіді (*Subject* → *Action* → *Object*), згідно з якою основним є зв'язок суб'єкта та дії як іменника-власної назви та дієслова-сприйняття/руху; прикметник та/або прислівник виконують роль характеристики суб'єкта, дії та об'єкта.

Із метою побудови граматичних/конструкційних схем, які виявляють емотивне та оцінне значення, було проаналізовано відповідні контексти дискурсу ХПТ. Константи досвіду *невербального (парамова)* у вигляді конструкційних схем представлені такими найчастотнішими словосполуками:

Adj+N: low voice, dull voice, fallen voice, flat voice, harsh voice, muffled voice, quiet voice, high-edged voice, lowered voice, shaking voice, trembling voice, hesitant voice, deliberately blurred voice, ordinary and familiar voice, slightly effeminate voice, old voice, rich warm voice, luvvy-duvvy voice, electronically deep voice, rhymeless voice, elderly-authoritative voice, jarring voice, snarling voice, embarrassed voice, apologetic voice, terse voice, the most frightening voice, scornful voice, frigid voice, Sloane voice.

¹⁰⁸⁶Morris H. *The Tattooist of Auschwitz*. Harper, 2018. P. 7.

¹⁰⁸⁷*Ibid.* cit. P. 7.

¹⁰⁸⁸Shaffer M. A., Barrows A. *The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society*. Allen and Unwin, 2009. P. 119.

¹⁰⁸⁹*Ibid.* cit. P. 144.

¹⁰⁹⁰*Ibid.* cit. P. 166.

¹⁰⁹¹Zusak M. *The Book Thief*. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 53.

¹⁰⁹²*Ibid.* cit. P. 38.

¹⁰⁹³Waters S. *The Night Watch*. London: Vigaro, 2006. P. 442.

Конструкційні схеми Adj+N (прикметник + іменник) дають змогу автору-наратору деталізувати та збагатити виразність художнього тексту, позначаючи не тільки факт висловлювання, а й емоційний та оцінний вимір лексем на позначення констант досвіду *невербального*.

N+V: the voice becoming deeper, richer, the voice changed, the voice deepened by half an octave, the voice deepening an octave below, the voice shook a little, the voice shook low and solid against the ribs, the voice sounded loud, the voice was little more than a whisper, the voice whispered to smb, the voice fuzzed and crackled round, the voice seemed to be tainted with steel, voice lacked warmth, the voice seemed to be peculiar, the voice was like a finger, stroking, the voice was still just normal, the voice turned to stone, voice acquired a jeering note, the voice became a hideous mockery, the voice cried with enthusiasm, the voice sounded weird, the voice sounded tiny, surprised.

Конструкційні схеми N+V (іменник + дієслово) зображають деталізацію характеристик голосу та експресивно передають зміни у досвіді *невербального*, пов'язаному з відтворенням голосу персонажів.

VP: not to change the voice, to deepen the voice, to have a clear ring of the voice, to make the voice shimmer, to raise smb's voice, to soften the voice, to speak in a low, hushed voice, to scream with half-amplified voice, to speak in smb's ordinary voice, voice like cloudy glass, the voice of a poet voice of thick wooden quality, a small wicked note, to know smth from the voice, to try to make the voice hard, to have the growl in the voice, to keep smb's voice gentle, to listen to smb's voice with mild pleasure, to ask in the meekest voice, to lower the voice in surprise and a kind of reproach; to say smth like to be angry, to say with quiet off-handedness, to say smth smiling, to say smth with absolute lack of irony, to say smth with some apprehension.

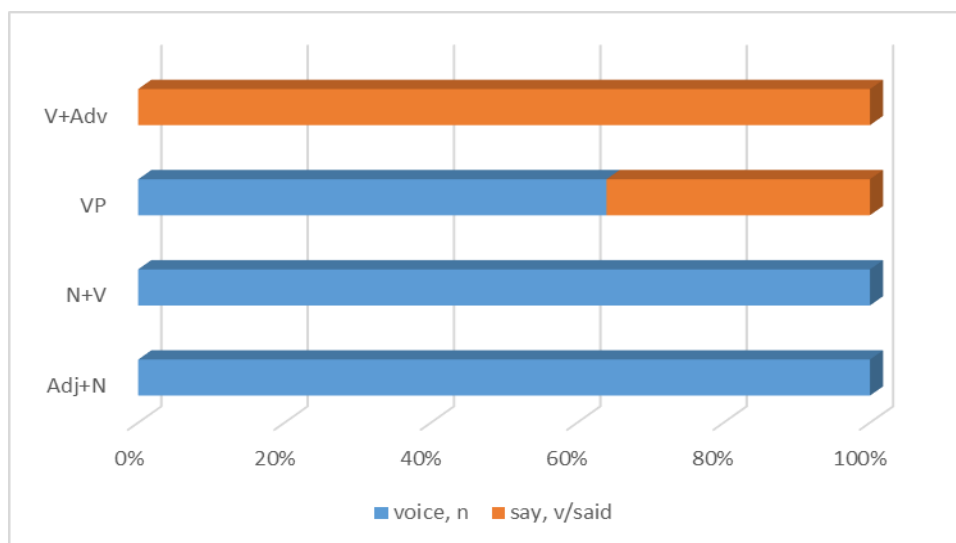
Дієслівні конструкції передають наміри та дії, спрямовані на маніпуляцію характеристик голосу, що розширює можливості автора-наратора в передаванні внутрішніх станів персонажів і наголошує на різноманітності парамовного вислову констант досвіду *невербального* в художньому тексті.

V+Adv: to say aloud, to say harshly, to say in a loud Welsh voice, to say quietly, to say smoothly, to say deliberately promptly, to say in a normal voice, to say quietly, to say

quite evenly, to say reflectively strongly, to say slowly, to say with some difficulty, to say experimentally, to say instinctively, gently, sweetly, to say calmly, to say coldly, to say emphatically, to say firmly, to say softly, to say softly enough, to say neutrally, to say awkwardly, to say eventually, to say pleasantly, to say cheerfully, to say coldly, to say musing, to say brightly, passionately, to say palely.

Конструкційну схему V+Adv (дієслово + прислівник) використовують для точнішого визначення чи характеристики манери вираження голосу у різних контекстах. Це розширює різноманітність констант досвіду *невербального* та дає змогу авторові-нараторові передавати тон, настрій та інші аспекти комунікації й поведінки персонажів у художньому тексті.

Зважаючи на те, що лексичне позначення констант досвіду *невербального* як парамовних елементів не є численним, лексеми *voice, n* та *say, v/said* представлені в конструкційних схемах неоднорідно: Adj+N (*voice, n* – 100%), N+V (*voice, n* – 100%), VP (*voice, n* – 64%, *say, v/said* – 36%), V+Adv (*say, v/said* – 100%) (Рис. 4.6.).

Рис. 4.6. Кількісне наповнення конструкційних схем константами досвіду *невербального* (парамова)

Константи досвіду *невербального* (**кінесика**) виявляються в конструкційних схемах через залучення розгалуженої системи номінацій:

Adj+N: trembling hand, anaemic-looking person, woolly-looking person, grave look, tight-lipped look, soft, brown, uncertain look, a sad face, bland or blind face, blunt and furred face, dark and twisted face, disappointed face, expressionless set of the face,

fully smiled face, flowering face, full face that never flickered, glittering surface of the face, grave face, hectic face glowing excessively, hurt face, icily regular, splendidly hull face, incurious face, kindly face, lined face, lovely face, meek face, pale and moist face, pleased round face, puzzled face, serious face, slightly heavy face, smiling ebon face, smiling face, sour face, stiff face, strange face, stupid face around the mouth, suffering face, seeming to flex from inner pain, suppressing face, terribly lonely face, thin, lined and always pale face, closed smile, diffident smile, dissolved and sagged smile, foggy smile, forgiving smile, fractious smile, gapped smile, gentle, humorous, mysterious smile, girlish smile, Greek smile, halfconcealed smiles, lazy smile, not a full smile, not a real smile, not friendly smiles;

Конструкційна схема, що поєднує прикметник (Adj) та іменник (N), надає авторові ефективний інструмент для точного й виразного опису різних аспектів вираження досвіду *невербального*: рухів, жестів, постав і виразів обличчя. Використання цієї схеми в художньому тексті допомагає створювати живі та насичені образи, які ілюструють різноманітні характеристики констант досвіду *невербального*.

N+V: the hand fell nervously, the hand moved to the throat, the hand rests briefly on the hair, the hands almost slapped the face, the hands caught in the arm, the hands lay clasped together, the hands twisted, faces are like television screens, the face barred in darkness, the face brightened, the face changed, the face clenched with pain and shock, the face closed, the face creased in childish unhappiness, the face creased in the complexity of a finger print, the face darkened, the brows drew over the plumynose, the face expressed smth bright, the face fell into the expression of a melancholy ape, the face formed an appeal, the face frowning smaller and paler and vaguer, the face gave wrong impression, the face gleamed, to face grows thoughtful, the face of increasing broadness, the face seemed distracted, the face said smth, the face seemed to darken, the face seemed to glisten, the face shining briefly, the face showed blend of confusion, wonder, charmed irritation, modesty and shock, the face softened, the face told smth, the face tripping smb, the face twisted into the grimace, the face twisted with exasperation and pain, the face waited appraising, the face was like curved marble, the face was not tight or white, the

face was trying to look pleasant, the face was working seriously, the faces were blank masks, the faces were okay;

Константи досвіду *невербального*, що позначають жести рук та вирази обличчя у межах констркційної схеми N+V (іменник+дієслово), відображають широкий спектр емоцій та станів персонажів. Такі описи додають глибини та індивідуальності персонажам, спонукаючи читача глибше відчутти їхні переживання та реакції на події. Автор-наратор майстерно використовує цю схему для створення яскравих образів, що сприяє зануренню читача у світ художньо-естетичної реальності.

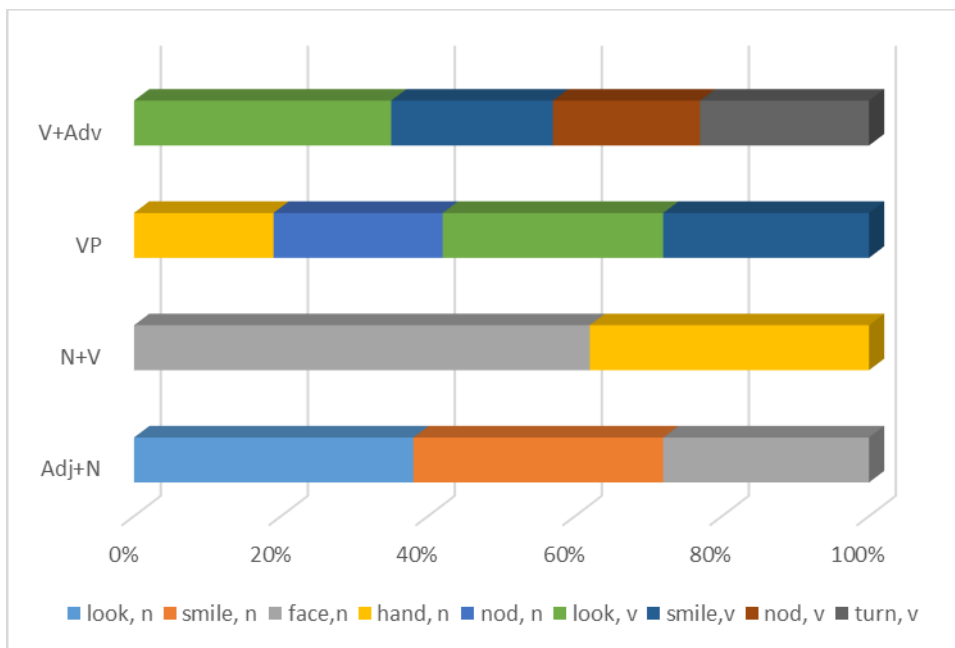
VP: to have cold, unresponsive hand, to have smb 's hand on smb 's arm, to have smb 's hand upon oneself, to have the bold hand on the knee, to have the hand on shoulder, to have the hand on the knee, to have the hand on the throat, to have the hands fixed firmly about the shoulders, to have the hands in the trouser pockets of the suit, to have the hands on smb 's side, to have the strong hand to hold to give a smooth, calm nod, to nod approval, to nod not truly comprehending, to nod smiling, to nod with closed eyes, to say smth nodding, to stay and nod at the words, to offer a nod, to turn back to smb with a smile, to turn from smb, to turn to face back, to turn to face smb, to turn to see smb and wave, to turn to smb to say smth, to turn to smb 's face, to turn away insted of answer, not to turn to smb, to have the hands clasped in the lap, to have the hands clasped on the knee, to have the hands compressed on the reticule, to have the hands knitted together on the lap, to speak with a limp hand, half-hooding the eyes, not to say "good", but look it, to have a hard look on the face, to have the look that someone always gets, to look as broke as an old horse, to look like a mad creature, transformed, grimacing, to look like smth slack and unravelled, to look like to be going to start crying, to look like unfinished knitting, to look like to loose smth, to see a speculative look across faces, to shoot smb a world-weary look, to stale an uneasy look to exchange smiles, to expect smb to smile, to feel a smile come from deep, to feel a smile in the eyes and the corners of the mouth, to feel oneself smile, to give a smile, to give a small smile, to give smb the most exalted and verdical smile, to have sad little smile on the face, to hold back the smile;

У дієслівній схемі автор-наратор докладно описує різноманітні варіанти жестових рухів руками. Ця схема скерована на позначення констант досвіду *невербального*, залучених до взаємодії між персонажами. Опис таких жестів поєднується з описом емоційних реакцій. Дієслівна схема надає читачеві відчуття реального спілкування та дійсної взаємодії між персонажами.

V+Adv: to lift the hand gently, to nod curtly, to nod eagerly, to nod grimly, to nod in agreement, to nod inaudibly, to nod rather sternly, to nod reassuringly, to nod respectfully, to nod slowly, to nod too vigorously, to turn decisively to smb to turn the back to smb, not to look uneasy, to look closely at smb's visage, to look expectant, to look good with the eyes shut, to look happy, to look mean, to look nice and calm, to look nice and friendly, to look puzzled, to look serious, to look stricken, to look suddenly very young, to look terrible, to look terribly well, to look very pale, to look distraught, to look down frowning, to look earnest, to look furtive, to look horror-struck, to smile patiently, to smile pleasantly, to smile promptly, to smile quickly, to smile ruefully, to smile shyly, to smile slightly, to smile suddenly, to smile sympathetically.

Використання прислівників перед дієсловами у зв'язку з виявами досвіду *невербального* у межах конструкційної схеми V+Adv, додає деталі до образу персонажів та визначає відтінки емоцій, що допомагає читачеві краще зрозуміти атмосферу художнього світу та динаміку сюжету. Автор-наратор використовує цю конструкційну схему задля збагачення та розширення палітри виразних засобів у тексті, що сприяє глибшому розумінню внутрішнього світу персонажів.

Кількість констант досвіду *невербального*, що позначають кінесику, представлені у відсотковому відношенні, згідно з відповідною конструкційною схемою: Adj+N (look, n – 38%, smile, n – 34%, face, n – 28%, hand, n – 7%); N+V (hand, n 38%, face, n – 62%), VP (hand, n – 19%, nod, n – 23%, look, v – 30%, smile, v – 28%); V+Adj (look, v – 35%, turn, v – 23%, smile, v – 22%, nod, v – 20%) (Рис. 4.7).

Рис. 4.7. Кількісне наповнення конструкційних схем константами досвіду невербального (кінесика)

Виокремлені конструкційні схеми констант досвіду *невербального* (парамова, кінесика): Adj+N, N+V, VP, V+Adv, які складають поверхневий синтаксичний фрейм, є найчастотнішими та найзагальнішими: кожний елемент схеми може бути розширеним та доповненим низкою частиномовних поєднань. Відтак дієслівний вислів (VP), який уможливорює розмаїте формування смислу, поєднує найбільше лексичних позначень: іменників (*voice, n, hand, n, nod, n*) та дієслів (*say, v/said, turn, v, look, v, smile, v*), виявляючи емотивне та оцінне значення констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ.

4.2.3. Синтаксичний фрейм: інтерпретація емотивного/оцінного значення констант досвіду *невербального*. Інтерпретація емотивного/оцінного значення констант досвіду *невербального* виявляє експресивність англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику, що значно залежить від констант досвіду невербального (парамови, кінесики) – не тільки тих, що належать до відомого культурного репертуару, спільного для соціальної групи, або універсального, але й «найпотаємніших аспектів тієї невербальної поведінки, яка

може стати чуттєвою реальністю»¹⁰⁹⁴. Сприяючи читацькому розумінню та інтерпретації, константи досвіду *невербального* як своєрідне відтворення чи «дзеркало» реальності, виражені через поведінку персонажів, були проаналізовані як такі, яким властиве емотивне/оцінне значення у зв'язку з характеристикою голосу, рухів та жестів.

Константам досвіду *невербального* як **парамовним** елементам притаманна низка характеристик: **акустична** охоплює характеристику звуку (*husky voice*) (21), гучність/висоту (*say in a whisper*) (22); **емотивна/оцінна** вказує на емоційні зміни голосу, виражає оцінне ставлення (*to say startled; sympathetic tone of voice*) (23, 24); **метафорична** пов'язана з перенесенням значення (*to say half playful, half darkly; come-to-bed voice*) (25, 26).

Константи досвіду *невербального* як **кінесичні** елементи виявляють **фізичну** (*to look up briefly; to give a curt nod; to smile weakly*) (27, 28, 29); **емотивну/оцінну** (*to shake the head vigorously; delighted smile; to smile amiably*) (30, 31, 32) та **метафоричну** відмінність (*said the voice; his face was scruffy and sharp; wifelike face*) (33, 34, 35).

(21) *I sank into the shallows of sleep when a **husky voice** inside my coffin! awakened me*¹⁰⁹⁵.

(22) *She said in a **whisper**. "That'll be Helen"*¹⁰⁹⁶.

(23) *"So it's already serious, then," Jordan said, **startled***¹⁰⁹⁷.

(24) *His **sympathetic tone of voice** was too much for Flick...*¹⁰⁹⁸.

(25) *... lets her fasten my future more tightly to Zedelghem – she says, **half playful, half darkly***¹⁰⁹⁹.

(26) *He had a **come-to-bed voice** and an intense blue-eyed gaze that made a girl feel she was the only woman in the world*¹¹⁰⁰.

---

¹⁰⁹⁴ Poyatos F. Nonverbal Communication across Disciplines. Vol. 2. Paralanguage, Kinesics, Silence, Personal and Environmental Interaction. Amsterdam: John Benjamins, 2002b. P. 105-107.

¹⁰⁹⁵ Mitchel D. Cloud Atlas. Random House Trade Paperbacks, 2004. P. 13.

¹⁰⁹⁶ Waters S. The Night Watch. London: Vigar, 2006. P. 445.

¹⁰⁹⁷ Quinn K. The Huntress. William Morrow, 2019. P. 12.

¹⁰⁹⁸ Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 23.

¹⁰⁹⁹ Mitchel D. Cloud Atlas. Random House Trade Paperbacks, 2004. P. 45.

¹¹⁰⁰ Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 3.

- (27) *The boy looked up, briefly, his grimy face creased in a frown*¹¹⁰¹.
- (28) *The man gave a curt nod*¹¹⁰².
- (29) “*Alles Gute zum Geburtstag.*” *He smiled weakly*¹¹⁰³.
- (30) “*You said nothing.*” *Her head shook vigorously, among the hurried footsteps*¹¹⁰⁴.
- (31) *She noted the delighted smile on his face ...*¹¹⁰⁵.
- (32) *He smiled amiably*¹¹⁰⁶.
- (33) “*Courage, Pucan,*” *said the voice of the little man, whom he could not see*¹¹⁰⁷.
- (34) *Beneath a fraying cap, his face was scruffy and sharp*¹¹⁰⁸.
- (35) *I imagined her waiflike face lit up with excitement, her brown eyes glowing*¹¹⁰⁹.

Різноманітні константи досвіду *невербального*, що позначають рухи, жести, постави та характеристики голосу, передають емотивне забарвлення констант досвіду *невербального*. Відтак метафоричні вислови, використані в англійськомовному художньому дискурсі на воєнну тематику, не тільки опосередковано розкривають емотивне значення парамовних та кінесичних засобів вираження, але й інтенсифікують враження читача від характеру подій та персональних взаємин персонажів.

Окрім наведених характеристик, інтерпретація емотивного значення констант досвіду *невербального* пов'язана з конструкційними схемами, які використовує автор-наратор, щоб підсилити сприйняття парамовних та кінесичних елементів. Окреслені граматичні схеми є долученими задля підсилення, поглиблення та акцентування комунікативної або когнітивної значущості ХПТ.

¹¹⁰¹Byatt A. S. *The Children's Book*. New York: Alfred A. Knopf, 2009. P. 6.

¹¹⁰²Rosnay T. de. *Sarah's key*. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 148.

¹¹⁰³Zusak M. *The Book Thief*. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 153.

¹¹⁰⁴*Ibid.* cit. P. 96.

¹¹⁰⁵Follet K. *Jackdaws*. NAL Trade, 2006. P. 57.

¹¹⁰⁶Byatt A. S. *The Children's Book*. New York: Alfred A. Knopf, 2009. P. 56.

¹¹⁰⁷*Ibid.* cit. P. 107.

¹¹⁰⁸Hannah K. *The Nightingale*. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. P. 46.

¹¹⁰⁹Rosnay T. de. *Sarah's key*. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 192.

Акустична характеристика голосу в межах конструкційної схеми **V+Adv** (63%) (36, 37), охоплює такі семантичні підтипи: гучність (*to say out loud, to say slowly, to say very quietly*), характеристику звуку (швидкість, манеру вимови) (*to say slowly, to say evenly*) (38, 39), **VP** (37%) – висоту голосу (40, 41) (*high, pure voice, to have a voice like a foghorn*). З метою підсилення гучності голосу використовують зміну шрифтового позначення (42, 43):

(36) *She **said it out loud**, the words distributed into a room that was full of cold air and books*¹¹¹⁰.

(37) *I don't know I'm sure, **she said very quietly***¹¹¹¹.

(38) *"Yes, of course", **said Kay slowly***¹¹¹².

(39) *"Convince him otherwise," **Didier said evenly**, watching her*¹¹¹³.

(40) *Sophie began to sing in a **high, pure voice**. "Frère Jacques, Frère Jacques..."*¹¹¹⁴.

(41) *...with eyebrows that grew faster than a lie and **a voice like a foghorn***¹¹¹⁵.

(42) *Just as she could make out the sign that said **STEINER—SCHNEIDERMEISTER**, she turned and ran back*¹¹¹⁶.

(43) *"**HALT!**" a voice commanded*¹¹¹⁷.

Емотивна/оцінна характеристика голосу є реалізованою в конструкційних схемах **V+Adv** (38%) (44, 45, 46) (*to say reluctantly, to speak calmly, to say surprised and happy*), **N+V** (34%) (47, 48, 49) (*the voice was rough, the tenor of the voice reminded, how cool the voice sounded*), **VP** (28%) (50, 51, 52, 53) (*to say in a quick and humorous voice, to say in a tired voice, to say no in a voice so soft no one heard, to say in a sinister voice*).

(44) *"Yes", **said Kay reluctantly**. "Helen saw her today"*¹¹¹⁸.

¹¹¹⁰Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 94.

¹¹¹¹Waters S. The Night Watch. London: Vigarò, 2006. P. 452.

¹¹¹²Ibid. cit. P. 450.

¹¹¹³Hannah K. The Nightingale. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. P. 138.

¹¹¹⁴Ibid. cit. P. 393.

¹¹¹⁵Ibid. cit. P. 424.

¹¹¹⁶Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 96.

¹¹¹⁷Sepetys P. Between Shades of Gray. Philomel Books, 2011. P. 47.

¹¹¹⁸Waters S. The Night Watch. London: Vigarò, 2006. P. 450.

- (45) *She lowered her voice and **spoke calmly***¹¹¹⁹.
- (46) “*Tullio’s back?*” *Pino said, **surprised and happy***¹¹²⁰.
- (47) “*Don’t.*” *His **voice was rough***¹¹²¹.
- (48) *The **tenor of his voice reminded** Isabelle that Gaëtan’s brother was a prisoner of war*¹¹²².
- (49) *He noticed **how cool her voice sounded**. Clear and simple*¹¹²³.
- (50) ... *and turn to the young man at the piano **and say in a quick and humorous voice*** ...¹¹²⁴.
- (51) “*Coffee,*” *Papa said **in a tired voice***¹¹²⁵.
- (52) *She ... **said no in a voice so soft no one heard***¹¹²⁶.
- (53) “*Then this is what I am here to change,*” *he **said in a sinister voice***¹¹²⁷.

Метафоричне значення парамовних елементів втілене у схемах **VP** (62%)

(54, 55) (*to say in sing-song voice, to hear the hollowness in the voice*) та **N+V** (38%)

(56, 57, 58) (*voice was like oil, voice broke, a voice came from somewhere*).

(54) ....***said one particular monster over and over again in a sing-song voice***¹¹²⁸.

(55) *She didn’t know what he meant, but **she heard the hollowness in his voice and knew it wasn’t good***¹¹²⁹.

(56) *His **voice was like oil pooling at her feet, slippery and clinging***¹¹³⁰.

(57) *Her **voice broke on the last word***¹¹³¹.

(58) *A **voice came from somewhere*** ...¹¹³²

¹¹¹⁹ Sepetys P. *Between Shades of Gray*. Philomel Books, 2011. P. 33.

¹¹²⁰ Sullivan M. *Beneath a Scarlet Sky*. A Novel Lake Union Publishing, 2017. P. 25.

¹¹²¹ Hannah K. *The Nightingale*. St. Martin’s Griffin, [2015] 2017. P. 301.

¹¹²² *Ibid.* cit.

¹¹²³ Ford J. *Hotel on the Corner of Bitter and Sweet*. Ballantine Books, [2008] 2009. P. 29.

¹¹²⁴ Boyne J. *The Boy in the Stripped Pajamas*. David Fickling Books, [2006] 2008. P. 54.

¹¹²⁵ Hannah K. *The Nightingale*. St. Martin’s Griffin, [2015] 2017. P. 334.

¹¹²⁶ *Ibid.* cit. P. 357.

¹¹²⁷ Boyne J. *The Boy in the Stripped Pajamas*. David Fickling Books, [2006] 2008. P. 54.

¹¹²⁸ *Ibid.* cit. P. 17.

¹¹²⁹ Hannah K. *The Nightingale*. St. Martin’s Griffin, [2015] 2017. P. 308.

¹¹³⁰ *Ibid.* cit. P. 324.

¹¹³¹ *Ibid.* cit. P. 359.

¹¹³² Ford J. *Hotel on the Corner of Bitter and Sweet*. Ballantine Books, [2008] 2009. P. 179.

Фізична характеристика констант досвіду *невербального* як кінесики передусім пов'язана зі слотом *постава*: **V+Adv** (32%) (59) (*sitting upright*), **VP** (68%) (60, 61, 62) (*standing in front of him, to have chubby little legs, to turn the face away*).

(59) *The students were interested now, **sitting upright**, their eyes bright*¹¹³³.

(60) ***Standing in front of him** was a woman...*¹¹³⁴.

(61) *Kit **has chubby little legs** and a stern face*¹¹³⁵.

(62) *She blushes and **turns her face away***¹¹³⁶.

Емотивними/оцінними є константи досвіду *невербального*, що наповнюють слоти *обличчя, рухи, жести* згідно з конструкційними схемами **V+Adv** (30%) (63, 64) (*to kiss long and soft, to nod vaguely*), **N+V** (28%) (65, 66) (*hands were trembling, lips were fleshy, face looks paler and more frightened*), **VP** (42%) (67, 68, 69) (*to squeeze the hand confidently, came towards smb more quietly, but with no less warmth, to cock a head, to smile uncertainly*).

(63) *She **kissed him long and soft***¹¹³⁷.

(64) *Viv **nodded but a little vaguely**, this time*¹¹³⁸.

(65) *Her **hands were trembling, her lips were fleshy**, and she leaned in once more...*¹¹³⁹.

(66) *... her **face looks paler and more frightened** than he has ever seen it*¹¹⁴⁰.

(67) *May **squeezes my hand confidently***¹¹⁴¹.

(68) *The others **came towards me more quietly, but with no less warmth***¹¹⁴².

(69) *Pino **cocked his head, smiled uncertainly**, and then gritted his teeth*¹¹⁴³.

---

¹¹³³Hannah K. *The Nightingale*. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. P. 52.

¹¹³⁴Ford J. *Hotel on the Corner of Bitter and Sweet*. Ballantine Books, [2008] 2009. P. 314.

¹¹³⁵Shaffer M. A., Barrows A. *The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society*. Allen and Unwin, [2008] 2009. P. 124.

¹¹³⁶Morris H. *The Tattooist of Auschwitz*. Harper, 2018. P. 68.

¹¹³⁷Zusak M. *The Book Thief*. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 376.

¹¹³⁸Waters S. *The Night Watch*. London: Vigarò, 2006. P. 30.

¹¹³⁹Zusak M. *The Book Thief*. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 376.

¹¹⁴⁰Doerr A. *All the Light We Cannot See*. New York/London: HarperCollins Publishing, 2014. P. 42.

¹¹⁴¹See L. *Shanghai Girls*. New York: Random House, 2009. P. 273.

¹¹⁴²Shaffer M. A., Barrows A. *The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society*. Allen and Unwin, [2008] 2009. P. 124.

¹¹⁴³Sullivan M. *Beneath a Scarlet Sky*. A Novel Lake Union Publishing, 2017. P. 34.

Метафоричність констант досвіду *невербального* (кінесика) є втіленою та відтвореною в конструкційних схемах **VP** (54%) (70, 71, 72) (*to hear a smile in the voice, to brush away the worry with a wave of the hand, letting my eyes and thoughts go soft, like wax*), **N+V** (46%) (73, 74, 75) (*eyes that had looked inside him, eyes were heavy, eyes are bright tunnels*).

(70) *She heard a smile in his voice, or imagined she did*¹¹⁴⁴.

(71) *My sister brushes away that worry with a wave of her hand*¹¹⁴⁵.

(72) *It was a matter of letting my eyes and thoughts go soft, like wax, to take the impression fresh off the page*¹¹⁴⁶.

(73) *The same eyes that had looked inside him all those years ago. Hopeful eyes*¹¹⁴⁷.

(74) *But my eyes were heavy*¹¹⁴⁸.

(75) *Her eyes are bright tunnels*¹¹⁴⁹.

Опосередковане метафоричне зображення емоцій та оцінного ставлення є найпоширенішими видами експлікації емотивності констант досвіду *невербального*. Кожний тип значення поєднується з доміантним конструктором, передаючи зміст досвіду *невербального*. Втілення досвіду невербальної комунікації/поведінки як емотивних/оцінних компонентів ХПТ впливає на сприйняття та розуміння читачем констант досвіду *невербального*. Як значущий компонент невербальної комунікації в ХПТ, парамова та кінесика привертають увагу читача, забезпечують розуміння та інтерпретацію констант досвіду *невербального*, надаючи акустичних, фізичних, емотивних характеристик невербальній поведінці персонажа.

---

¹¹⁴⁴Hannah K. The Nightingale. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. P. 300.

¹¹⁴⁵See L. Shanghai Girls. New York: Random House, 2009. P. 249.

¹¹⁴⁶McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 9.

¹¹⁴⁷Ford J. Hotel on the Corner of Bitter and Sweet. Ballantine Books, [2008] 2009. P. 314.

¹¹⁴⁸McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 44.

¹¹⁴⁹Doerr A. All the Light We Cannot See. New York/London: HarperCollins Publishing, 2014. P. 18.

4.3. Побудова тематичного фрейму констант досвіду *невербального* у англійськомовному художньому дискурсі

Організація ХПТ звернена безпосередньо до естетичної свідомості читача. Упорядкування мовних одиниць тексту є побудовою ментальної сутності — тематичного фрейму, що зумовлюють читацьке сприйняття художнього світу, насиченого змістом¹¹⁵⁰. Тема, концепт та мотив є основними компонентами ХПТ. Їхня організація, розподілення та варіативність формують систему складних зв'язків, що є інтегральною частиною тексту. Вони надають сигнали – константи досвіду *невербального*, які скеровують читацьке сприйняття та інтерпретацію. Тема, концепт та мотив забезпечують основні структурні взірці, що постійно повторюються, а тому допомагають розуміти імпліцитну силу правил, що керують комплексною множинністю великої кількості текстів¹¹⁵¹. Мовна символіка виявляється в лексичних одиницях, синтаксичних та граматичних конструкціях, стилістичних прийомах та стає предметом концептуального порівняння¹¹⁵².

Глибинний ідейно-емоційний рівень тексту, що сприймають розумом і уявою, складається зі слів і словосполук, констант досвіду *невербального*, на позначення ідей та емоцій, образів та мотивів. Це рівень *теми*, що охоплює іменники, прикметники та дієслова, який розкриває основну тему тексту та заповнює слоти тематичного фрейму¹¹⁵³. *Концепт* у зв'язку з темою є конкретнішим інтерпретативним аспектом, який формує тему.

Детальний опис зовнішності, думок та оточення персонажа належить, з одного боку, до світу тексту (дискурсу персонажа), з іншого боку, він є задумом

---

¹¹⁵⁰Werth P. Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse / ed. by M. Short. London: Longman, 1999. 390 p.

¹¹⁵¹Daemrich H. S. Themes and Motifs in Literature: Approaches: Trends: Definition // The German Quarterly. 1985. №58(4). P. 573.

¹¹⁵²Poyatos F. Nonverbal Communication across Disciplines. Vol. 3. Narrative Literature, Theater, Cinema, Translation. Amsterdam: John Benjamins, 2002c. 287 p.

¹¹⁵³Fludernik M. The Fictions of Language and the Languages of Fiction: The Linguistic Representation of Speech and Consciousness. London: Routledge, 1993. 554 p.; Leech G. N., Short M. H. Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose. 2nd ed. London: Pearson/Longman, 2007. 404 p.; Brinton L. Represented Perception: A Study in Narrative Style // Poetics. 1980. № 9. P. 383.

автора (дискурсу наратора)¹¹⁵⁴: читач може побачити тільки те, що вважає за потрібне. Лексичні деталі поверхневого рівня є авторськими дороговказами, вказівкою на картину світу: і його інтенції, і читацького сприйняття. Константи досвіду *невербального* уможливлують не тільки спостереження за зовнішніми виявами комунікації/поведінки персонажа, а й розкриття внутрішнього світу його відчуттів, міркувань, мислення, уявлення через сприйняття інших персонажів.

4.3.1. Тематичний фрейм: структура та процедура аналізу концептів.

Глибинний тематичний фрейм пов'язаний з основною темою, предметом або повідомленням наративу. Теми поділяють на дві категорії: (1) тематична концепція твору — це те, що читачі думають про зміст ХПТ; (2) тематичне повідомлення — це те, що у творі сказано про предмет¹¹⁵⁵. Тему тлумачать як ідею або момент, що є центральним в оповіді, та який можна підсумувати одним словом (наприклад, *війна, кохання, смерть, зрада*). Типовими прикладами тем такого типу є конфлікт між особою та суспільством, проблеми зрілого віку, непорозуміння людей та технологій, ностальгія та небезпека амбіцій. Тему ілюструють діями, висловлюваннями чи думками персонажа¹¹⁵⁶. На рівні наративу кожний елемент оповіді розкриває та посилює основну ідею, залучаючи заголовок, висловлювання наратора або персонажа, організацію подій, розгортання конфлікту, точку зору ведення оповіді, символічне значення об'єктів та зміни поведінки персонажа¹¹⁵⁷. Стилістично тема виявляється як повторення висловлювання з метою залучення уваги читача – *провідний стиль слів* (нім. *Leitwortstil*)¹¹⁵⁸.

Тексти можуть бути організованими навколо однієї теми або представляти декілька тем. Тема є *концептуальною одиницею* та сфокусована переважно на

---

¹¹⁵⁴McKenzie M. On the Presentation of Speech and Thought in Narrative Fiction // *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*. 1986. № 68. P. 37-48.

¹¹⁵⁵Griffith K. *Writing Essays about Literature. A Guide and Style Sheet*. Australia: Wadsworth Cengage Learning. P. 40.

¹¹⁵⁶Kirszner L. G., Mandell S. R. *Fiction: Reading, Reacting, Writing*. The US: Harcourt Brace College Publishers, 1994. 2007. 592 p. P. 3-4,

¹¹⁵⁷Kirszner L. G., Mandell S. R. *Portable Literature: Reading, Reacting, Writing*. 6th ed. Australia: Wadsworth Cengage Learning. 1268 p. P. 316-318.

¹¹⁵⁸Pinault D. *Story-Telling Techniques in the Arabian Nights*. Leiden: Brill, 1992. 264 p. P. 18.

людській індивідуалізації стосовно структури особистості, можливого співіснування протилежностей, меж самопізнання, взаємодії особистого та суспільного. Відтак теми посприяли розвиткові суттєвої літературної традиції, що відбиває постійну боротьбу самореалізації у художній реальності, накопичуючи приклади консервативності та радикальних змін¹¹⁵⁹. Поняття *тема* є близьким *концепту* – актуалізацією поняття, «збагаченого досвідом автора-наратора та інтерпретованого читачем»¹¹⁶⁰ у контексті дискурсу ХПТ. Концепт відбиває інтерпретацію або характерний погляд на тему, який пронизує конкретний твір. Концепт, актуалізований у художньому тексті, розкриває аспекти теми, надає їй особливого вигляду або створює додаткові значення. *Художній концепт* виражає основний зміст, тему, або той смисл, який автор хоче втілити у своєму творі. Цей термін використовують з метою визначення основної ідеї, яка об'єднує різні аспекти твору і надає йому цілісності¹¹⁶¹. Він слугує як ключовий компонент розуміння та аналізу твору, допомагаючи сприймати його в контексті ідей, які висловлює автор. Зміст та лінгвальна актуалізація художнього концепту частково або повністю співпадає в текстах різних авторів (*WAR, LOVE, CARE, HOME*). Концепт охоплює якісні (значення) та кількісні (частота вживання) властивості, актуалізовані в різноманітних поєднаннях, репрезентовані як лексичні порівняння та асоціації, що відбивають модуси сприйняття та мислення, зрозумілі читачеві¹¹⁶².

Тематичний фрейм констант досвіду *невербального* реалізується через пряму або непряму актуалізацію концептів, які читач інтерпретує як художні та культурні феномени (Рис. 4.7).

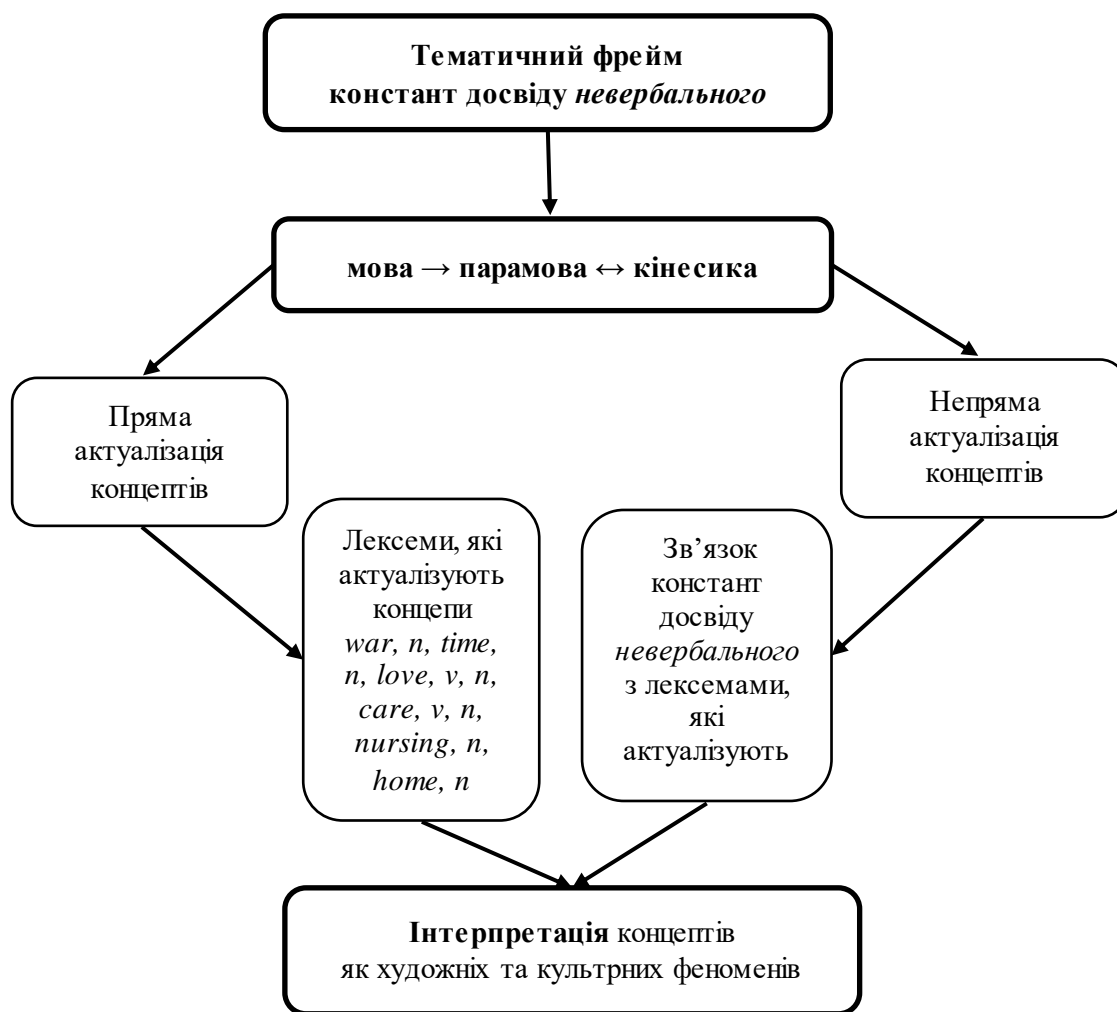
---

¹¹⁵⁹Daemmrich H. S. Themes and Motifs in Literature: Approaches: Trends: Definition // The German Quarterly. 1985. №58(4). P. 566-575. P. 572.

¹¹⁶⁰Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ ст. Львів: ПАІС, 2013. 268 с.

¹¹⁶¹Белєхова Л. І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект: Монографія. Херсон: Айлант, 2002. 368 с.; Воробйова О.П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. 2011. № 14(2). С. 53-64.; Кагановська О.М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя): Монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2002. 292 с.; Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра: Монографія. Дніпропетровськ: вид-во ДУЕП, 2007. 335 с.

¹¹⁶²Allen M., Amsel S. Themes and Motifs // Annotated Chaucer Bibliography: 1997-2010. Manchester: Manchester Univ. Press. 2016. P. 225-237.

Рис. 4.7. Структура тематичного фрейму

Оскільки воєнна тематика в англійськомовному художньому дискурсі представлена гібридно, процедура аналізу *теми війни* охоплює вивчення *ключових слів* як найчастотніших слів корпусу¹¹⁶³ пов'язаних з концептами: *WAR, TIME, LOVE, CARE, NURSING, HOME*. Відтак процедура аналізу концептів полягає у виявленні частотних лексем ХПТ, зв'язків лексем, що позначають константи досвіду *невербального* та акцентуванні на ролі культури й художньої течії, які встановлюють межі інтерпретації.

1. Аналіз тексту як об'єктивного явища (кількісні лексичні дані: ранг, абсолютна та відносна частота) через *прямі позначення* лексем виявляє актуалізацію концептів *WAR, TIME, LOVE, CARE, NURSING, HOME* як найчастотніших ключових слів корпусу *war, n, time, n, love, v, n, care, v, n, nursing,*

¹¹⁶³Scott M., Tribble C. Textual Patterns: Key Words and Corpus Analysis in Language Education. Amsterdam: Benjamins, 2006. 214 p.

n, home, n шляхом їхнього генерування застосунками *Voyant Tools* та *SketchEngine*. ХПТ звертається до свідомості читача не безпосередньо, а через *внутрішнє бачення, внутрішній слух*, співпереживання персонажам. Цей вид впливу організовується мовленнєвою діяльністю автора-наратора, який використовує набір лексичних одиниць або словосполучень, кодуючи їхній зміст.

2. Виокремлення констант досвіду *невербального* та встановлення значущості їхнього зв'язку з концептами *WAR, TIME, LOVE, CARE, NURSING, HOME* є непрямим втіленням згаданих концептів (на прикладі твору Ф. Ліардет «Ми маємо бути хоробрими»). Текстовий аналіз залучає виокремлення лексем *eye(s), head, n, hand, n* та виявлення їхнього зв'язку з ключовими словами-корелятами у тематичних групах: *негативні емоції, негативні характеристики стану або події, воєнні терміни або події*, які формують концепти ХПТ (наприклад, концепт *ВІЙНА/WAR*). Отже, виявлення концептів як структур знання спирається на текстовий аналіз, підкріплений конкретними мовними фактами вживання констант досвіду *невербального* — лексичними одиницями, вилученими з фрагментів ХПТ. Експлікація зв'язку констант досвіду *невербального* з лексемами, які позначають концепти, є значущою з огляду на поглиблення та посилення сприйнятого значення. Читач усвідомлює концепти, читаючи ХПТ, розуміючи настрої та цінності суспільства в межах *теорії культурних сценаріїв*, що залучають зображення констант досвіду *невербального*.

3. Інтерсуб'єктивне значення (культурний аспект) — експлікація віднесеності лексем до концептів культури (на прикладі твору «Спокута» І. Мак'юена). Зважаючи на загальну кількість концептів, мову художнього твору можна аналізувати як *культурний маркер* для порівняння низки культурних цінностей, припущень, норм і способів мовлення в різних спільнотах. Представлені культури не є обмеженими та узгодженими системами значень, але вони поступово змінюються в мисленні людей, мотивуючи їхні відносно незмінні дії протягом поколінь. Контекст культури є смислотворчим засобом, оскільки культура є процесом, але не об'єктом. На усіх рівнях ХПТ читач усвідомлює те, що він

переживає соціально та культурно за допомогою колективних засобів і способів, беручи до уваги константи досвіду *невербального* (парамову та кінесику).

Інтерпретація художніх текстів передбачає залучення культури до естетичного сприйняття, суспільства та людських універсалій. Водночас ці відчуття культури не завжди чітко відрізняються один від одного, але, безсумнівно, поєднуються з акцентом на концептуальній побудові значення. Риторичний статус знання (як змісту свідомості) заданий у межах прецедентної картини світу, де відтворювані концепти, охоплюючи константи досвіду *невербального*, набувають прагматичного спрямування в художньому тексті. Вияв того факту, що різні читачі по-різному формують рівень візуалізації того самого ХПТ, спонукає до висновку про варіативність відповідних характеристик твору художньої літератури, плюралізм тлумачень втіленого емотивного досвіду *невербального* в невербальній комунікації/поведінці персонажів.

4.3.2. Тематичний фрейм: когнітивний вимір актуалізації концептів.

Глибинний тематичний фрейм, з погляду когнітивної лінгвістики, реалізує значення, яке є завжди контекстним¹¹⁶⁴. ХПТ наповнений потенційним смислом, який свідомість читача сприймає, ідентифікує та актуалізує на тлі знання про невербальну комунікацію/поведінку. Концептуальне значення є альтернативним, культурно-зумовленим в обраному тематичному контексті, або дискурсі ХПТ¹¹⁶⁵, вербалізуючись як позначення феномену констант досвіду *невербального* та актуалізуючись у мисленні та мовленні персонажів. Концептуальність пов'язана з уявною ідеальною точкою або психічними образами, які уможлиблюють сприйняття ХПТ. Значення є пізнавальним явищем через його зв'язки зі свідомістю, адже умовність, референтність та концептуальність є ознаками будь-якої семіотичної/комунікативної діяльності, зокрема інтерпретації тексту¹¹⁶⁶. Читач

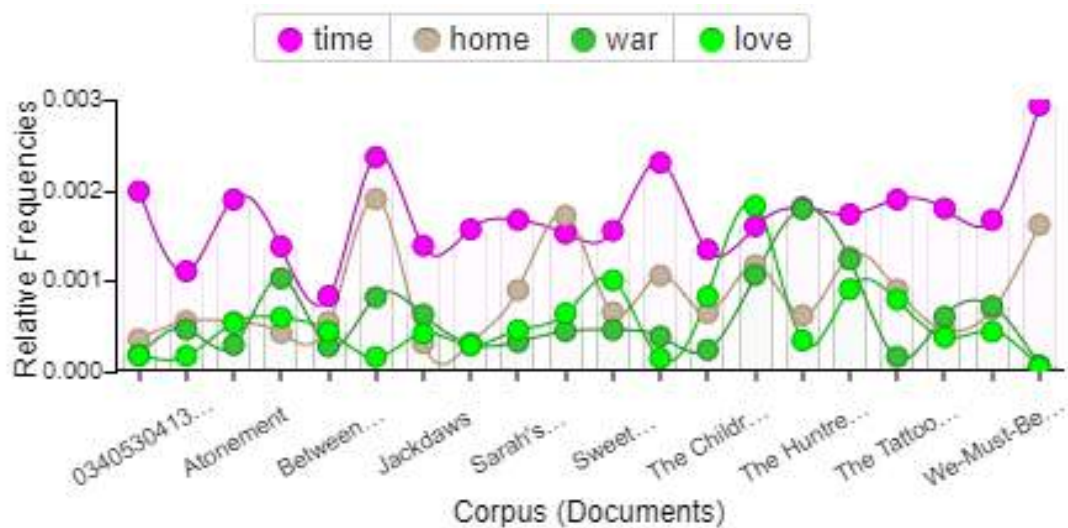
---

¹¹⁶⁴Warglien M., Gärdenfors P. Semantics, Conceptual Spaces, and the Meeting of Minds // Synthese. 2013. № 190(12). P. 2165-2193.

¹¹⁶⁵Левченко О. П. Лінгвокультурологія та її термінна система. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2003. № 25 (490). С. 105-113.; Olsen S. H. The Structure of Literary Understanding. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1985. 248 p.

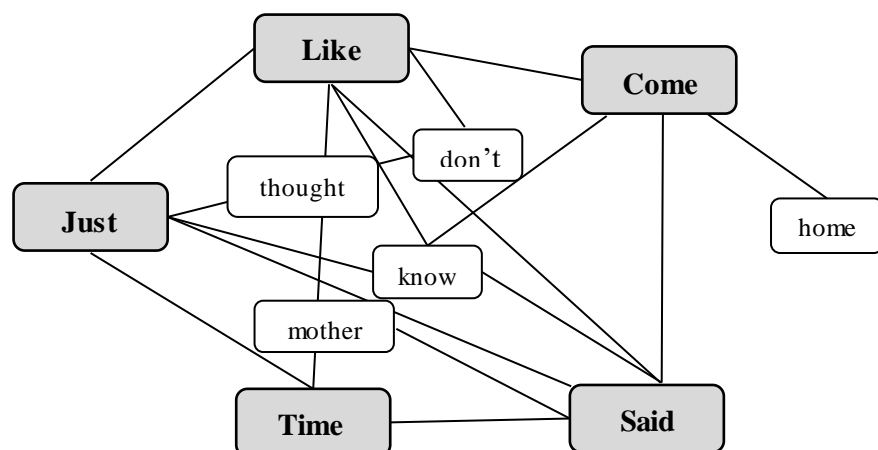
¹¹⁶⁶Franzosi R. Quantitative Narrative Analysis. Thousand Oaks, CA: SAGE, 2010. xvi+175 p.

здатний не тільки розпізнавати окремі знаки ХПТ, а й інтерпретувати конфігурації знаків у вигляді художніх концептів. У результаті аналізу корпусу було встановлено кількість *позначень* лексем (12.725), які мають різну відносну частоту вживання та прямо актуалізують відповідні концепти: *time* (4853), *love* (3222), *home* (2036), *war* (1505), *care* (729), *nursing* (380) (Рис. 4.8).

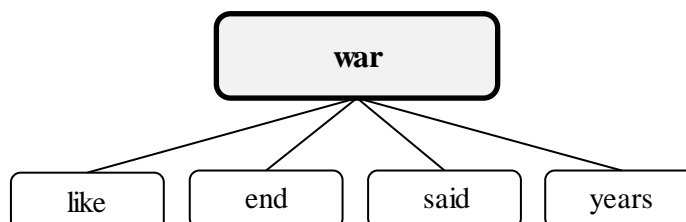
Рис. 4.8. Найчастотніші лексеми корпусу, які актуалізують концепти

Найчастотніша лексема *time* виявляє зв'язки з лексемами *said, just, like, come, home, mother, thought, know, don't* (Рис. 4.9.).

Рис. 4.9. Концептуальні зв'язки, актуалізовані лексемою *time*

Лексема *war* не виявляє численних концептуальних зв'язків, однак актуалізує концепти *TIME* (*years, end*), *LOVE* (*like*), *WAY* (*end*) та семантично пов'язана з найчастотнішою лексемою корпусу – *said* (Рис. 4.10.).

Рис. 4.10. Концептуальні зв'язки, актуалізовані лексемою *war*

Непряма актуалізація концептів відбувається через константи досвіду *невербального*, які пов'язані з ключовими словами відповідно до тематичних груп. Ключове слово – це слово-стимул, джерело текстових асоціацій, заснованих на мовних (парадигматичних, синтагматичних), екстралінгвістичних (тематичних) та зв'язках лексичних компонентів. Оскільки константи досвіду *невербального* неможливо назвати окремим концептом тексту, а тільки засобом актуалізації концептів, то вважаємо, що найчастотніші лексеми *eye(s), hand, head*, які позначають константи досвіду *невербального*, є важливими в передаванні емоцій та оцінних ставлень, утворюють кореляти, або ключові слова¹¹⁶⁷, згруповані як тематичні групи (негативні емоції, негативні характеристики стану або події, воєнні терміни та події) з метою експлікації концепту *WAR* (Таб. 4.3).

Таблиця 4.3.

Концепт <i>WAR</i>			
Тематичні групи (кореляти-ключові слова)			
Константи досвіду <i>невербального</i>	Негативні емоції	Негативна характеристика стану або події	Воєнні терміни та події
<i>Eye (s)</i>	Dismay, anxious, astonished, astonishingly, asleep,	distraught, anxiety, alarmed, disagreed,	Banished, danger, burst, catch, bruise, death, delved, crowd, defences, battle, doctor, bombing, bombing, bombers, collarbone,
		calloused, charred, burned, drooped,	bad, dull, destroyed, burnt, derelict, choking,

¹¹⁶⁷Bondarchuk N., Bekhta I., Melnychuk O., Matviienkiv O. Keyword-based Study of Thematic Vocabulary in British Weather News // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May, 2022. P. 451-460.

cruel, astonishment, contorted, abandoned, bridge, concussion,
 exhausted, contempt, evacuees, dirty, difficult, dismounted, camp,
 ashamed, bothering, dulling, awake, blinding, caught, candles,
 bother, bothered, bullying, coarse, absently, battering, defeat,
 disturb, bewildered, bloody, bared, depart, digging, bandage, blasts,
 embarrassment, dread, contended, burying, chip, char, blew, blow,
 afraid, cry, despair, crackled, crushed, bump, blackthorns,
 doomed, distraction, collapsed, crumpled, dimed, belt, crept,
 blamed, awfully, angry, creaking, blotted, blazing, buttery, captain, die,
 cruelty, dismayed, chopping, dreadful, adged, aid, bunions,
 confused, doubted, cheated, crouched, checked, dragged, bury,
 coward, annoyance, blackened, disgusting, block, blunder, bang,
 disgrace, anguish. crooked, bale, badly, deaf, errors, escape,
 blackness, absurd, columns, buffeted,
 deserted, damned, agony, crick, crust,
 deceptive, dreadfully, alarm, bust, break,
 dangerous, absent. blunden, blaze, chasing,
 armour, blade, beat, duty,
 ambulance, bodies,
 commanded, cord, blast,
 cuffs, dysentery, cuts,
 colonel, controlled,
 cemeteries, blood,
 buzzing, army, beret,
 bones, enemy.

Hand (s)

Despair, blame, blamed Bursting, crush, Fires funneled alarm,
 astonishing, blundered, blown, commander, gear,
 astonishment, afraid, crumbled, blackened, grasping, grasp, bombed,
 contempt, fumbling, awful, collapsed, absurd, forces, enclosed, fists,
 fierce, grief, crying, creaked, bitter, burned, bury, dig, blow, agony,
 doubtful, frowned, failed, abundant, coarse, climb, cove, flash, duty,
 exhausted, guilty, dirty, difficult, burn, graveyard, firm, blunder,
 angry, coward, crowded, crook, dreadful, block, flash, fingertips,
 frightened, faded, anguish, dreadfully, bridge, captain, assistant,
 embarrassing, blank, cheated, devils, grave, bandaged, blade,
 ashamed, anxious, blasted, evacuees, flames. charcoal, fighting,
 awake, careless. bombs, forced, blowing,
 enemy, cemeteries,
 flashing, flared, die,
 drenched, battery, ash,
 boiling, belt.

Head

Embarrassed, gruff, Broke, bending, cries, Battle, die, alarming,
 bother, frightened, dragged, dimness, guns, dead, fainted,
 anxiety, exhalted, guilt, hairless, awake, crouched, battering, cacophony,
 fear, ashamed, dirt, astonished, blushed, droop, alive, breaking,
 disgusting, dread, careless, darkened, deftly, abundant, aid, authority,
 frowning, digging, gasped, emptied, blotted, choking,
 astonishingly, black, disturbed, catch, chopped, contorted,
 frightened, dismay, falls, dirty, burn, crushed, deserted, distantly,
 confounded, hated, collapsed, concentrated, earthy, exhausted, flight,
 feared, crying, amused, enclosed, burned, edge, battery, funeral,
 evacuees, blown, awfully, 1942, bombing, failed,

afraid,	furious,	awful,	dreadful,	dangerous,	crust,	cuffs,	exchange,	
fearful.			growl,	abandoned,	guarded,	direction,	grab,	
			destroyed,	drifted,	brave,	crack,	closed,	blazing,
			grimacing,	forbidden,	blockhouse,	captain,		
			departed,	abruptly,	blast,	damage,	control,	
			dreadfully,	absently,	grasping,	expanses,		
			burning,	forced,	alarmed	bombers,	courage,	
						constable,	bleeding,	
						bodies,	commanded,	
						gunsights,	graveyard,	
						bombed,	doomed,	crush,
						bomb,	cuttings,	devils,
						flame,	grave,	burst,
						blood,	died,	destruction,
						crackled,	accident,	grief,
						exasperation,	anguish,	
						glory,	colonel,	grip,
						blowing,	finished,	
						grabbed,	groan,	armour,
						blackout,	escape,	
						blackness,	fight,	bruise,
						bang,	ambulance,	enemy,
						ash,	grimace,	cruelty,
						alarm,	bones,	burden,
						danger,	defeat.	

Ключові слова-кореляти, що розкривають концепт *WAR*, представлені опосередковано через їхнє відношення до лексем-констант досвіду *невербального*. Отримані дані, порівняно з даними лексичних позначень, що прямо актуалізують концепти, є змістовнішими, актуалізуючи тематичні групи концепту *WAR*. Тематичні групи *негативні емоції*, *негативні характеристики стану чи події*; *воєнні терміни та події* відрізняються кількісно й можуть бути додатково розділені на підгрупи. Тематична група *воєнні терміни і події* є найбільшою (126 лексем), хоча тема війни не є єдиною темою роману Ф. Ліардет «Ми маємо бути хоробрими». Вибір автором теми війни зумовлений відповідним наміром: роздумами про абсурдність будь-якої війни на яскравих прикладах минулого, заклик до людства уникнути подібного лиха в майбутньому. Застосування кількісного методу комп'ютерного опрацювання лексичних кореляцій щодо лексем констант досвіду *невербального*, відкриває нові шляхи подальшого аналізу тем/концептів, актуалізованих в англійськомовному художньому дискурсі.

4.3.3. Тематичний фрейм: інтерпретація концептів як художніх та культурних феноменів. Інтерпретація концептів як художніх та культурних феноменів у зв'язку з константами досвіду *невербального* передбачає прогнозування відповіді читача ХПТ через досягнення *ефекту висунення*: девіацію мовних, внутрішньотекстових форм (якісне висунення) та підвищену частотність (кількісне висунення)¹¹⁶⁸. Найчастотніші лексеми будь-якого ХПТ (англ. *time, like, new, first, know, people*) не вважають референційними, тобто такими, що розкривають смисл або формулюють тему (англ. *aboutness*)¹¹⁶⁹, однак врахування наративної структури ХПТ уможливило вихід за межі контент-аналізу (аналізу поведінки) шляхом надання інтерпретативного значення кількісним показникам, вказуючи на їхню важливість та умови варіативності¹¹⁷⁰.

Імена персонажів використовують для «експлікації внутрішньої структури концепту ПЕРСОНАЖ, його взаємозв'язків з контекстом існування та ідентифікації референційних засобів у тексті, що стосуються персонажа та здатні генерувати очікування щодо концептуального наповнення»¹¹⁷¹; частотна лексика є опосередкованим засобом розкриття значущості текстових та культурних концептів; вибір на користь дієслів між *said, say, speak* та *know, think, imagine* свідчить про ступінь психологізації дискурсу та взаємодію зовнішнього та внутрішнього мовлення персонажів; переважання граматичної структури *I'm* або *he's* вказує на те, з чийої точки зору ведеться оповідь: наратора чи персонажа.

Роман традиційно є формою літератури, яка реагує на суспільно-політичні зрушення, а ХПТ має тісні зв'язки з суспільством та культурою¹¹⁷². Кінець 1970-х рр.

---

¹¹⁶⁸Leech G. N., Short M. H. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2nd ed. London: Pearson/Longman, 2007. 404 p.

¹¹⁶⁹Scott M., Tribble C. *Textual Patterns: Key Words and Corpus Analysis in Language Education*. Amsterdam: Benjamins, 2006. P. 58.

¹¹⁷⁰Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. *The Quantitative Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis* // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 89-92.; Bekhta I., Bondarchuk N., Hrytsiv N., Levchenko O., Matviienkiv O. Melnychuk O. *Computational Actualization of Idioms: Authorial Corpus-based Idiomaticity of Contemporary British Fiction* // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 103-106.

¹¹⁷¹Гураль О. Ю. Лінгвальна реалізація концепту ПЕРСОНАЖ у романах Мартіна Аміса. Автореф. дис. канд. філол. наук. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2012. С. 8-9.

¹¹⁷²The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms. 3rd ed. [Novel] / ed. by C. Baldick. Oxford: Oxford Univ.

окреслив період політичних, соціальних і культурних змін, який розкриває фундаментальні характеристики Великої Британії від кінця Другої світової війни й дотепер. «*Atonement*» («*Спокута*») є «найбільш розширеним міркуванням І. Мак'юена щодо форми роману та успадкованої традиції сучасної (особливо англійської) художньої літератури та критики»¹¹⁷³. Йдеться про взаємозв'язок історії, пам'яті та письма. Головна героїня — Брайоні Талліс, тринадцятирічна дівчина, яка має амбіції стати письменницею. Перші три розділи охоплюють один спекотний день у 1935 році в замиському будинку Талліс, чималий план відступу солдатів-союзників у Дюнкерку, а потім зображення обов'язків медсестринської служби під час війни. Остаточний перехід до 1999 року стосується концепту ЧАС і змальовує події роману, відтворені з інтервалом понад шістьдесят років, але основна розповідь обертається навколо Другої світової війни та років до неї¹¹⁷⁴.

Через Брайоні, головну героїню, І. Мак'юен попереджає читача про те, щоб він не довіряв автору-наратору (йому чи Брайоні), а також повідомляє про небезпеку літературної уяви. Загальна атмосфера використовується для створення дистанції та іронії. Виявлення актуалізації концептів тексту відбувається опосередковано через частотність ключових лексем у корпусі.

Діаграма зображає частоту найуживаніших автором лексем (*Briony* (394); *said* (328); *away* (250); *time* (236); *Cecilia* (220)) та їхнього розподіл у 10 згенерованих сегментах тексту. Діаграма також демонструє відносні частоти. Найнестабільнішою є лексема *Briony* — вона має різне використання в різних сегментах тексту. Найвищою є частота у 5-му сегменті й найнижчою — у 6-му та 7-му сегментах. Схожу тенденцію має лексема *Cecilia* — у перших п'яти сегментах кількісні параметри однакові, але критично низькі в 6-му, 7-му та 8-му, а в 9-му та 10-му сегментах вживання цієї лексеми зростає. Решта слів не мають різних коливань, їхня кількість є приблизно однаковою в усіх сегментах тексту (Рис. 4.11).

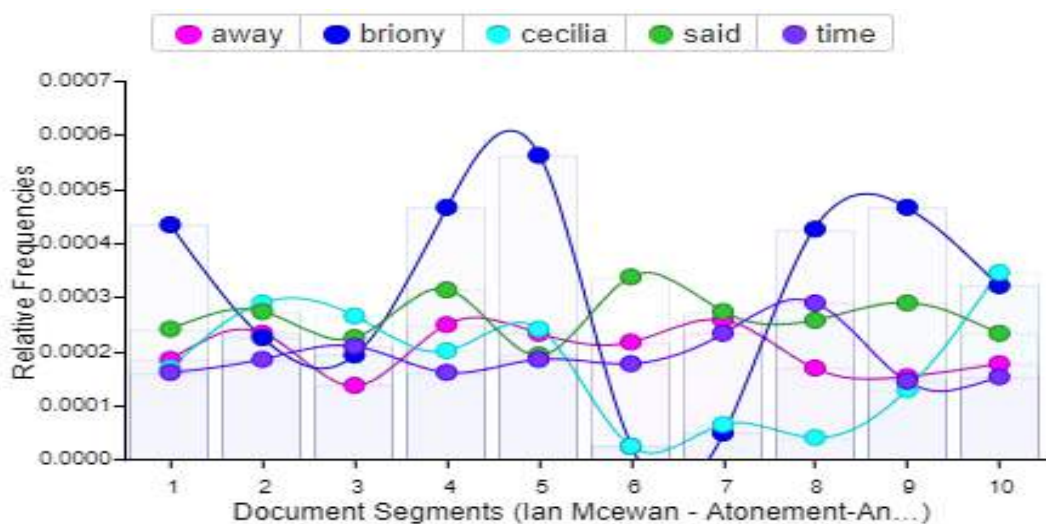

Press, 2001. P. 116.

¹¹⁷³Head D. Ian McEwan [Contemporary British Novelists]. Manchester: Manchester Univ. Press, 2007. 232 p.

¹¹⁷⁴McEwan I. *Atonement*. London: Jonathan Cape, 2005. 351 p.

Рис. 4.11. Діаграма найчастотніших лексем у текстових сегментах

Частотність лексем, що позначають імена персонажів, пов'язана з концептами тексту. Лексема *Briony*, як найчастотніша, належить до концепту *ATONEMENT*, лексема *said* охоплює і константи досвіду *невербального* (концепт пармова), і виражає наративну категорію зв'язності тексту; лексема *time* позначає концепт *TIME*, а лексема *Cecilia* — це не тільки власне ім'я персонажа — а й об'єктивація концептів *NURSING*, *CARE*, *LOVE*. Дані частотності лексем є основою побудови структури концептів.

Таблиця 4.4 демонструє десять найчастотніших лексем досліджуваного підкорпусу з позначенням кількості та відносної частоти, які виявляють зв'язок з концептами ХПТ, як-от: *HOME (room)*, *LOVE (like)*, *TIME (time)* та загальною структурою оповіді — константи досвіду *невербального (hand, came)* свідчать про динаміку розгортання дискурсу та переважну зовнішню жестову комунікацію/поведінку персонажів; найчастіше автор використовує лексему *thought*, щоб передати міркування та думки. Лексеми *Briony* та *Cecilia* є найчастотнішими власними назвами — іменами, що позначають персонажів — та пов'язані з концептами тексту: *HOME*, *LOVE*, *ATONEMENT*, *NURSING*, *TIME*, *WAR*, *CARE* у дискурсі художнього тексту.

Найчастотніші лексеми у творі «Atonement» (1-10)

№	Лексема	Абсолютна частота	Відносна частота
1	briony	394	3,163
2	said	328	2,633
3	away	250	2,007
4	time	236	1,894
5	cecilia	220	1,766
6	like	220	1,766
7	room	191	1,533
8	thought	189	1,517
9	hand	181	1,453
10	came	179	1,437

У межах наступних десяти найчастотніших лексем згадані концепти не змінюються, а доповнюються та розширюються з появою семантично пов'язаних лексем (*way, little, sister*) та власних імен (*Robbie, Cecilia*). Константи досвіду *невербального*, які репрезентують зовнішню комунікацію/поведінку, представлені лексемами *came, face, turned*; маркерами проникнення у внутрішній світ персонажів є лексеми *know, knew* (Табл. 4.5).

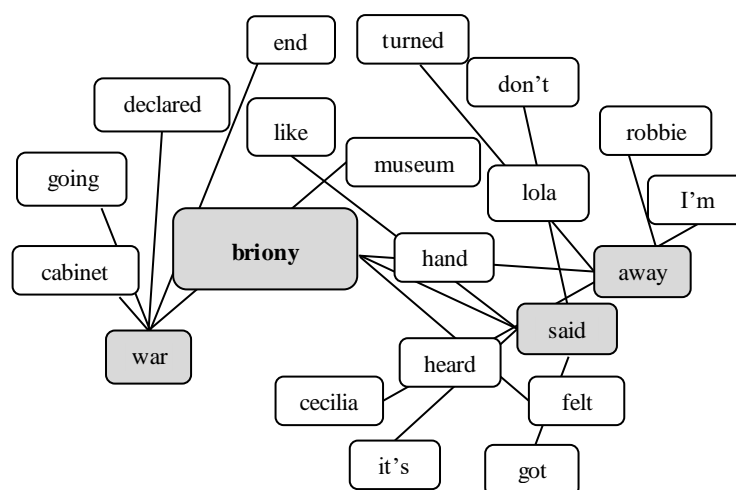
Найчастотніші лексеми у творі «Atonement» (11-20)

№	Лексема	Абсолютна частота	Відносна частота
11	came	179	1,437
12	way	178	1,429
13	little	167	1,341
14	sister	165	1,324
15	knew	155	1,244
16	robbie	152	1,220
17	face	147	1,180
18	know	145	1,164
19	lola	145	1,164
20	turned	142	1,140

На основі даних абсолютної та відносної частоти лексем, які актуалізують константи досвіду *невербального* у корпусі «Atonement», доходимо висновку про їхню важливість як складника художнього наративного простору сучасного англійськомовного дискурсу. Найчастотніші лексеми ХІТ переважно

актуалізують значення, які формують зв'язність оповіді та пов'язані з основними концептами твору.

Briony як найчастотніша лексема в корпусі втілює образ головної героїні Брайоні та має зв'язки з іншими частотними лексемами, які розкривають теми твору та актуалізують концепти культури (Рис. 4.12).

Рис. 4.12. Концептуальні зв'язки, актуалізовані лексемою *Briony*

Відповідно до представленого зображення, лексема *Briony* має зв'язки з лексемами *war*, *said* та *away*. Лексема *war* не належить до найчастотніших, однак актуалізує текстовий концепт *WAR*. Решту лексем, відтворених на діаграмі, згрупуємо щодо їхньої *наративності*: як дієслова побудови динаміки оповіді (*going*, *got*); дієслова-маркери введення зовнішнього мовлення персонажа (*declared*); дієслова опису внутрішнього стану персонажа (*feel*); кінесичні та парамовні позначення поведінки (*turned*, *heard*, *hand*); іменники, пов'язані з просторовим розташуванням (*end*, *museum*, *cabinet*); імена персонажів (*Cecilia*, *Lola*, *Robbie*), граматичні конструкції заперечення та перспективи ведення оповіді від імені наратора та/або персонажа (*it's*, *don't*, *I'm*).

Фрейм, пов'язаний із культурним аспектом художнього тексту «*Atonement*», є двовимірним: найчастотніші лексеми розкривають ключові концепти ХПТ. Водночас ці концепти вибудовують загальну тему чи мотив — проблему істини та моральних цінностей у сучасному суспільстві. Організація структури та численні

рівні значення привертають увагу читача, розгортаючи оповідь і постійно нагадуючи, що це художня вигадка.

«*Atonement*» розкриває художній концепт *NURSING* як важливий концепт англійської культури та історії, що пов'язаний з ім'ям Ф. Найтінгейл, англійської соціальної реформаторки, засновниці сучасного медсестринства. Ф. Найтінгейл здобула популярність під час роботи наставником медсестер у період Кримської війни, коли вона організовувала догляд за пораненими солдатами в Константинополі. Флоренс надала професії медсестри належної репутації та стала символом вікторіанської культури. Найтінгейл називали «леді з лампою», яка вночі обходила палати поранених солдатів¹¹⁷⁵. «І. Мак'юен використовує цей концепт, щоб зобразити, як суб'єктивна, або внутрішня, трансформація взаємодіє з історичними подіями під час війни у двадцятому сторіччі»¹¹⁷⁶.

Застосунки *Voyant Tools* та *SketchEngine* генерують лексичні кластери – групи споріднених слів, які є основою аналізу концептів художнього тексту. Згенеровані лексичні кластери у підкорпусі «*Atonement*» охоплюють 20 тематичних груп по 10 лексем у кожній групі, актуалізуючи концепти тексту.

Згенеровані лексичні кластери виявляють низку слів, які актуалізують концепти *ATONEMENT*, *WAR*, *NURSING*, *LOVE*, *HOME*. Оскільки будь-який детальний вислів не може вмістити всіх концептуальних характеристик, то відповідний фрейм формується в результаті зіставлення читачем окремих деталей уявного світу. Концепт *NURSING* актуалізують групи: (1) *days, help, men, tallis, war, left, look, white, use, fine*; (2) *turner, nettle, road, men, like, corporals, soldiers, went, field, ahead*; (3) *came, just, walked, dead, feet, street, air, France, lorries, tried*; (4) *Cecilia, make, voice, tell, speak, stood, love, you're, gone, silence*. Концепт *HOME* втілений як: (1) *Lola, house, just, play, Briony's, window, stared, windows, times, hallway*; (2) *Briony, sister, eyes, bed, it's, work, night, Briony's, round, corridor*; (3) *hand, way, saw, turned, away, half, life, began, family, shoulder* (Табл. 4.6).

---

¹¹⁷⁵Swenson K. *Medical Women and Victorian Fiction*. Vol. 1. Columbia/London: Univ. of Missouri Press, 2005. P. 15.; Ralby A., Lomazoff A. *The Crimean War 1853-1856 // Atlas of Military History*. San Diego/California: Thunder Bay Press, 2013. P. 281.

¹¹⁷⁶Dyer G. *Who's Afraid of Influence?* // *Guardian*. 2001. 22 September.

Кластери актуалізації концептів

№	Кластери/групи слів
1	ward nurse fiona nurses day thought hospital drummond sent girls
2	mace french going walking beach love night direction corporal hour
3	robbie red word arm dress outside little boys spoke quite
4	days help men tallis war left look white use fine
5	vase flowers morning pierrot order mind chapter written prince dead
6	away time look light side right mother gave passed bridge
7	briony sister eyes bed it's work night briony's round corridor
8	felt water let looked left man girl minutes sat course
9	turner nettle road men like corporals soldiers went field ahead
10	lola house just play briony's window stared windows times hallway
11	said knew come children lay far going walked form young
12	know face took little head behind door went said stood
13	leon world mother evening feet tallis father friend called table
14	like came good set floor waiting come rose familiar taken
15	hand way saw turned away half life began family shoulder
16	stop kitchen suddenly shoulders shoes cecilia's paper account sheet foot
17	think room heard told moment sound want moved got arms
18	end new long leave pushed line step fell letters mouth
19	cecilia make voice tell speak stood love you're gone silence
20	came just walked dead feet street air france lorries tried

У результаті аналізу фактологічного матеріалу виокремлено такі концепти творів, які розкривають тему війни: «The Boy in the Striped Pajamas» – *SUFFERING, FRIENDSHIP*; «The Children's Book» – *CHILDHOOD, LOST*; «All the Light We Cannot See» – *LIGHT, DARKNESS*; «The Narrow Road to the Deep North» – *SUFFERING, LOST*; «Jackdaws» – *RESISTANCE, STRUGGLE*; «Hotel on the Corner of Bitter and Sweet» – *RACISM, TOLERANCE*; «The Nightingale» – *FAMILY RELATIONSHIPS*; «We Must be Brave» – *MOTHERHOOD, CHILDHOOD*; «Cloud Atlas» – *TIME, HOME*; «Atonement» – *NURSING, ATONEMENT, LOVE*; «Sweet Tooth» – *COLD WAR*; «The Huntress» – *SEARCH, RESPONSIBILITY*; «Sarah's Key» – *HOLOCAUST*; «Shanghai Girls» – *CULTURE, MIGRATION*; «Between Shades of Gray» – *HOME, LOVE, SUFFERING*; «The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society» – *LITERARY, SOCIETY*; «Beneath a Scarlet Sky» – *STRUGGLE, CARE*; «The Tattooist of Auschwitz» – *LOVE, SUFFERING*; «The Night Watch» – *LOVE, LOST*; «The Book Thief» – *DEATH, BOOK*.

Інтерпретація тематичного фрейму ХПТ у зв'язку з константами досвіду *невербального* виявляє найчастотніші лексеми, які розкривають інваріантні ознаки наративу як структурованої сутності (категорії наратора, персонажів, точки зору ведення оповіді, просторово-часові характеристики) та варіативність щодо виявлення констант досвіду *невербального*, які актуалізують теми/концепти тексту і культури шляхом прямих та непрямих лексичних позначень. Результати здійсненого аналізу засвідчують когнітивно-множинну, однак структурно-обмежену можливість розуміння та інтерпретації смислу ХПТ у контексті літературної школи та художньої течії.

4.4. Побудова наративного фрейму констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі

Глибинна структура оповідного дискурсу у на наративному рівні «виявляється в дихотомії дискурсних зон *наратор* ↔ *персонаж* і реалізується бінарними дискурсними рисами, пов'язаними з типовими формами, що об'єктивуються на поверхневому рівні структури тексту»¹¹⁷⁷. Інтерпретація — це розкриття змісту пізнаваних явищ: це суб'єктивний процес смислотворення, або розкриття смислу¹¹⁷⁸, діалог двох реальностей: суб'єктивної та естетичної¹¹⁷⁹. Процес інтерпретації наративного фрейму передбачає розумове перетворення констант досвіду *невербального* в об'єкт інтересу читача.

Завдання читача — «краще за автора» осягнути смисловий зміст ХПТ; актуалізувати індивідуальну значущість художнього цілого в горизонті естетичного досвіду. Метою художньої інтерпретації наративного фрейму є не реконструкція задуму автора, а (ре)конструкція смислу¹¹⁸⁰. *Я* — це творчий процес взаємодії читача

---

¹¹⁷⁷Бехта І. А. Дискурсна зона персонажа у фактурі художнього тексту // Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог: вид-во Національного університету «Острозька академія». 2012а. Вип. 29. С. 248.

¹¹⁷⁸Palmer A. Intermental Thought in the Novel: The Middlemarch Mind // Style. 2005. № 39 (4). P. 427-442.

¹¹⁷⁹Mailloux S. Stanley Fish's "Interpreting the Variorum": Advance or Retreat? // Critical Inquiry. 1976. Vol. 3. №. 1. P. 183-190.

¹¹⁸⁰The Gadamer Reader: A Bouquet of the Later Writings / ed. by R. E. Palmer. Evanston, IL: Northwestern Univ. Press, 2007. 496 p.

з текстом і його внутрішній діалог із власною особистістю. Оскільки горизонт інтерпретації тексту є історично динамічним, постійно зміщується та трансформується, існує принципова незавершеність прочитання: жоден інтерпретаційний аналіз ХПТ не здатний бути остаточним¹¹⁸¹, однак існують філологічні способи зробити інтерпретацію повнішою, щоб дослідити тематичний фрейм ХПТ. «Літературний твір мистецтва є інтенційним об'єктом та продуктом свідомості автора»¹¹⁸². Інтерпретаційний аналіз ХПТ — це саме та сфера, яка встановлює галузь адекватності читацької співтворчості¹¹⁸³. Інтерпретаційний аналіз наративного фрейму потребує повного опису системи функцій констант досвіду *невербального* у дискурсі *наратора* ↔ *персонажів*.

4.4.1. Наративний фрейм: структура та процедура аналізу англійськомовного художнього дискурсу. Повноцінний дискурсивний аналіз ХПТ завжди цілісний: він визначає не будівельний матеріал, а конструкційні зв'язки цілого як «складно сконструйованого змісту»¹¹⁸⁴. «Аналіз за допомогою методу декомпозиції на елементи не є методом розв'язання конкретних проблем. Аналітичний підхід розділяє складну єдність на одиниці як продукти аналізу, які, на відміну від елементів, не втрачають властивостей цілого, а містять у своєму найпростішому, оригінальному вигляді ті властивості цілого, заради яких проводять текстовий аналіз»¹¹⁸⁵. Методика аналізу дискурсу ХПТ полягає у виявленні текстових фрагментів, що містять досліджувані константи досвіду *невербального* з огляду на дискурсивну зону персонажа та його інтерпретацію. Спостереження над дискурсом англійськомовної сучасної художньої прози на воєнну тематику дають підстави говорити про те, що дискурсивна зона персонажа, яка виникає на тлі системи

---

¹¹⁸¹Horizons of Expectation. The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms / ed. by C. Baldick. 3rd ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. P. 116.

¹¹⁸²Ingarden R. Cognition of the Literary Work of Art / transl. by R. A. Crowley, K. Olsen. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. 436 p.

¹¹⁸³Pratt M. L. Interpretive Strategies / Strategic Interpretations: On Anglo-American Reader Response criticism // Boundary. 1983. № 2 (1/2). P. 201-231.

¹¹⁸⁴Mailloux S. J. Interpretive Conventions: The Reader in the Study of American Fiction. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1982. 230 p.

¹¹⁸⁵Culler J. Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1975. 301 p.

способів передавання мовлення, а також перебуває в наративному діалозі, розвиває в читача уявлення про персонажа як про мисленнєво-мовленнєву особистість і водночас як художній інтелект¹¹⁸⁶.

З огляду на те, що наратив, за Ф. К. Штанцелем, є «процесом опосередковування художнього змісту», *розповідь* домінує як наративний модус, водночас відтворення наративу відбувається через свідомість *персонажа-віддзеркалювача (персонажа-рефлектора)*, або *показ*¹¹⁸⁷. Персонаж-оповідач відкрито опосередковує оповідь читачеві, поява персонажа-рефлектора створює ілюзію безпосередньої/неопосередкованої художньої дійсності. Персонажі як учасники вигаданого світу (англ. *storyworld participants*) сприймають світ навколо себе, уявляють його, формують наміри (цілі та плани), будують у своїй свідомості теорії про інших персонажів, генерують висновки, розв'язують задачі, формулюють узагальнення, згадують епізоди минулого життя і загалом займаються будь-якою мислимою пізнавальною діяльністю¹¹⁸⁸. Відтак семантичний простір ХПТ є відтворенням мислення та мовлення персонажів, однак ступінь художнього опосередковування є різним відповідно до форм мисленнєво-мовленнєвої діяльності. За І. А. Бехтою виокремлюємо зовнішнє (екзофазне) та внутрішнє (ендофазне) персонажне мовлення як форми трансформації художньої свідомості, лінгвістично сконструйовані як пряме (ПМ), непряме (НМ) та невластиво-пряме мовлення (НПМ). Оскільки внутрішнє мовлення є перенесеною всередину мовленнєвої діяльністю в репродуктивній формі, то його тлумачать також як цитований монолог, психонарацію, наративний монолог.

Інтерпретація дискурсу ХПТ з метою виявити наративний фрейм обіймає послідовні процедури, пов'язані з вивченням зовнішнього, внутрішнього мовлення персонажів та функцій констант досвіду невербального (Рис. 4.13).

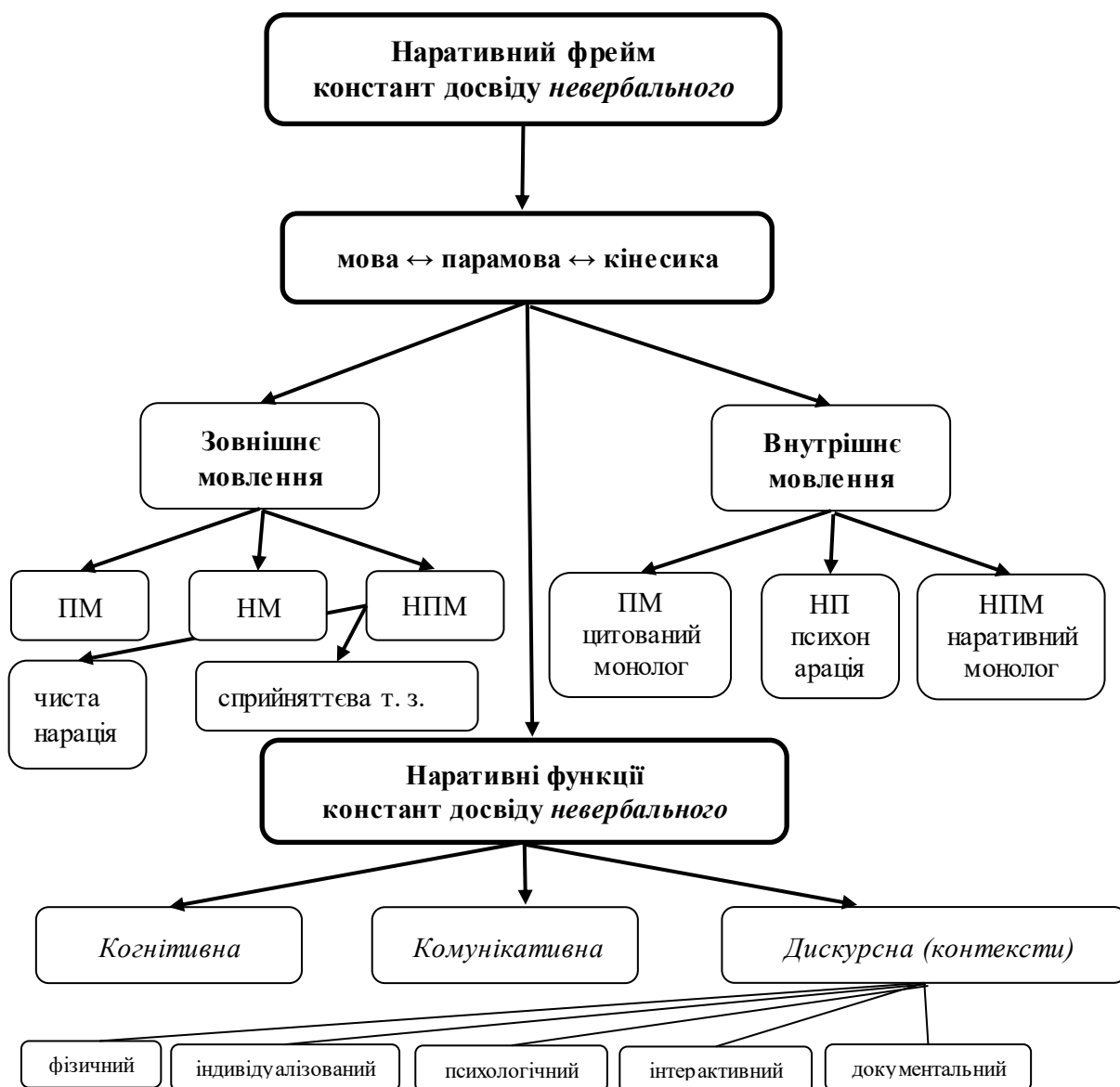
---

¹¹⁸⁶Бехта І. А. Думка у думці як ендофазна форма мовлення в художній проекції персонажного дискурсу // Лінгвістика. 2019. № 1(40). С. 73.

¹¹⁸⁷ Stanzel F. K. A Theory of Narrative / transl. by C. Goedsche. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press, [1979] 1984. xv+308 p.

¹¹⁸⁸Margolin U. Cognitive Science, the Thinking Mind, and Literary Narrative//Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman. Stanford: CSLI Publications, 2003. P. 273.

Рис. 4.13. Структура наративного фрейму

Методика вивчення наративного фрейму охоплює три основні етапи.

1. Дослідження форм *зовнішнього (екзофазного)* персонажного мовлення — *прямого, непрямого, невластне-прямого* — у зв'язку з позначеннями констант досвіду *невербального* як мисленнєво-мовленнєвої діяльності (когнітивна герменевтика). У мовленні наратора здійснюється і пряме (описово-характерологічне), і опосередковане (зображальне) описання персонажів: через зображування подій, явищ природи, світу речей, що з ними пов'язані. Мовлення персонажів можна вважати непрямою, суб'єктивно-зображальною

характерологізацією, оскільки співвідносність його змісту і форми з духовними рисами персонажа вимагає додаткової аналітичної діяльності з боку читача¹¹⁸⁹.

2. Експлікація форм *внутрішнього (ендофазного)* мовлення як представлення свідомості, думок-висловлювань персонажів¹¹⁹⁰ — збагнення змісту текстових антропоцентрів з урахуванням їхнього розмежування. Внутрішнє мовлення – літературно-художній прийом зображення внутрішніх переживань персонажа, психологічною основою якого є внутрішнє мовлення індивіда. Форми внутрішнього мовлення виокремлені за аналогією зовнішнього мовлення: *пряме, непряме, невласне-пряме, або цитований монолог, психонарація, наративний монолог*¹¹⁹¹. Розмірена нарація старого взірця поступається місцем уривчастим, фрагментарним картинам в описі психологічного стану персонажа, що є наслідком впливу методології психічного реалізму¹¹⁹². Заміна складних дієслівних форм простішими, усунення розгорнутих речень спрощує мовленнєву структуру тексту.

3. Дискурс персонажів є пов'язаним з наративними *функціями* констант досвіду *невербального* у дискурсі ХПТ (*когнітивна, комунікативна, дискурсна*), які розкриваючи умови виявлення інтенцій автора-наратора та відтворюють механізми виявлення цих інтенцій, що є властивостями художнього тексту, оприявленними через читацьке сприйняття. Дискурс ХПТ є складним семіотичним середовищем, яке розкриває сутність констант досвіду *невербального* шляхом виявлення їхніх безпосередніх функцій і як когнітивного, і як комунікативного феномену, скерованого на перетворення дійсності у лінійний простір психічно забарвлених друкованих лінгвістичних знаків.

Оскільки когнітивна наратологія демонструє важливість способу репрезентації, який спирається на імпліцитність, відтворення констант досвіду *невербального* як реакції на емоції є ефективнішим для підвищення емпатії читача, ніж пряма презентація чи тематизація¹¹⁹³. Позначення констант досвіду

---

¹¹⁸⁹ Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі: монографія. Київ: Грамота, 2004. С. 232.

¹¹⁹⁰ Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англomовній прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 193.

¹¹⁹¹ Там само. С. 237-238.

¹¹⁹² Там само. С. 247.

¹¹⁹³ Writing Emotions: Theoretical Concepts and Selected Case Studies in Literature / ed. by I. Jandl, S. Knaller,

невербального виявляють складну структуру авторських перевтілень через характеристику: опис зовнішності персонажів, їхню комунікацію/поведінку, внутрішні міркування, мислення, думки та сприйняття інших персонажів.

Дискурс ХПТ через наративний фрейм спонукає читача оперувати досвідом як сукупністю психічних одиниць (понять/концептів/категорій), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, розрізняти типові та нетипові події, з'ясовувати порядок дій та сприймати різну перспективу персонажів у спільному конструюванні знань з опертям на реальну дійсність. Здатність читача відстежувати мисленнєво-мовленнєву діяльність персонажів як взаємодії низки лінгвістичних сигналів у зв'язку з константами досвіду *невербального*, є основою розуміння та інтерпретації англійськомовного художнього дискурсу на воєнну тематику у жанрі історичного роману.

4.4.2. Наративний фрейм: константи досвіду *невербального* в когнітивному вимірі англійськомовного художнього дискурсу. Константи досвіду *невербального* як вияв організованого та структурованого об'єкта пізнання в наративному фреймі англійськомовного художнього тексту на воєнну тематику сприймаються читачем не хаотично, а шляхом розподілу в зонах дискурсу *наратора* ↔ *персонажів* — дискурсного мисленнєво-мовленнєвого простору. Оповідну манеру наратора сформовано композиційно-мовленнєвими формами наративу; мовленнєву діяльність персонажа відбито в архітектоніко-мовленнєвих формах тексту: *прямому, непрямому та невластне-прямому мовленні*¹¹⁹⁴.

На думку Е. Банфілд, не всі функції мови виявляються в умовах реального спілкування. Однією із таких незалежних завдань є *експресивна функція*, тобто використання мови для представлення «картини діяльності та станів розуму»¹¹⁹⁵, що охоплює константи досвіду *невербального*. Експресивну роль мови можемо спостерігати ізольовано від ситуації спілкування, особливо в реченнях невластне-

---

S. Schönfellner, G. Tockner. Wetzlar: Transcript Publishing, 2017. P. 43.

¹¹⁹⁴Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. 268 с.

¹¹⁹⁵Banfield A. *Unspeakable Sentences: Narration and Representation in the Language of Fiction*. Boston: Routledge & Kegan Paul, [1982] 2016. P. 210.

прямого мовлення в дискурсі, або *репрезентованого мовлення та думки*. Константи досвіду *невербального* представлені також у таких формах дискурсу (різновидах невластне-прямого мовлення), які називають *чиста нарація* (англ. *pure narration*)¹¹⁹⁶ (опис зовнішності персонажів, послідовності невербальних дій) та *сприйняття* *точка зору*¹¹⁹⁷ (персонаж сприймає поведінку іншого персонажа або події навколишнього світу через зір, слух, дотик, запах).

Пряме мовлення у структурі ХПТ – це двоскладова конструкція, у якій воно відтворює зміст з урахуванням емоційних, експресивних, інтонаційних особливостей, висловлення мовця, будучи одним *голосом* і супроводжується введенням наратора, який творить інший *голос* діалогічного способу нарації¹¹⁹⁸. У дискурсній зоні прямого мовлення наратор характеризує константи досвіду *невербального* як елементи реальної комунікації, що є діями та/або поведінкою персонажа, відповідною реакцією, що провокує взаємодію у діалозі:

(76) “*We’re fine, Auntie May*”, *Joy answers glumly*.

“*Can we go, Mom?*” *Joy asks eagerly*¹¹⁹⁹.

(77) “*We’re okay, Mother,*” *announced Jonas. His voice shook. “We went to find Papa.”*”

“*Where is Andrius?*” *Mrs. Arvydas looked over our shoulders*¹²⁰⁰.

Наведений діалог, який відбувається на наративному рівні персонаж ↔ персонаж, виявляє поєднання різних позначень констант досвіду *невербального*: кінесичних (*stared, putting out hands with vague patting, calming gestures*) та парамовних (*making soothing, chirruping noises*). В англійськомовній художній прозі ХХІ ст. подибуємо велику кількість (80%) контекстів прямого мовлення персонажів з відсутнім (78) або невеликим за обсягом (79) коментарем наратора,

---

¹¹⁹⁶Jahn M. Narration as Non-communication: On Ann Banfield’s Unspeakable Sentences. [Revised version of a paper originally published in *Kölner Anglistische Papiere*] // *Köln Anglistische Papiere*. 1983. Vol. 23.

¹¹⁹⁷Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській прозі: монографія. Київ: Грамота, 2004. С. 245-246.

¹¹⁹⁸Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 147.

¹¹⁹⁹ See L. *Shanghai Girls*. New York: Random House, 2009. P. 274.

¹²⁰⁰ Sepety P. *Between Shades of Gray*. Philomel Books, 2011. P. 47.

який з'являється на початку та вкінці діалогу і стосується переважно низки характеристик представлення голосу:

(78) *'And you. Have you read them?'*

'Of course.'

'And what did you think?'

'I'm really just the messenger. It's not relevant what I think.'

*'It's relevant to me. What did you make of them?'*¹²⁰¹

(79) *"Aye. Amazing, it is." Julian spoke severely.*

"You must come and explain yourself to my father."

"Oh, your father. Who's he, then?"

"He's Special Keeper of Precious Metals."

"Oh. I see."

"You must come along with us."

"I see I must. Can I get my things?"

*"Things?" Julian sounded doubtful for the first time. "You mean, you've been living down here?"*¹²⁰².

Наведені приклади свідчать про відкритість і можливу багатозначність персонажної мовленнєвої взаємодії: читач не спостерігає розмову персонажів, «не бачить» рухів, «не чує» характеристик голосу, а отже, покладається на особливе зображення констант досвіду *невербального*, надане наратором. Діалогічна взаємодія персонажів містить не всі елементи реальної невербальної комунікації — простір ХПТ наповнений константами досвіду *невербального*, важливими в перспективі їхньої репрезентації автором-наратором. За їхньої відсутності, або неповного представлення, необхідним стає домислювання, уявне конструювання виразів обличчя, рухів, жестів, постав та варіативності інтонації.

Непряме мовлення, непряма думка (англ. *indirect thought*¹²⁰³), або *думка у думці*, у дискурсі ХПТ, як зауважує І. А. Бехта¹²⁰⁴, є одним зі способів передавання

¹²⁰¹ McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 86.

¹²⁰² Byatt A. S. The Children's Book. New York: Alfred A. Knopf, 2009. P. 10.

¹²⁰³ Jahn M. Narration as Non-communication: On Ann Banfield's Unspeakable Sentences [Revised version of a paper originally published in Kölner Anglistische Papiere] // Kölner Anglistische Papiere. 1983. Vol. 23.

¹²⁰⁴ Бехта І. А. Цільові студії мовного експериментаторства в англомовній художній прозі ХХ століття:

не тільки персонажного мовлення, а й думок, почуттів, сприйняття та невербальної комунікації/поведінки. Розмежування непрямого мовлення та непрямой думки є розмежуванням *екзофазного* та *ендофазного дискурсу* персонажа. Форми художньої трансформації пов'язані із зовнішнім виявом мовлення персонажа (характеризуються ввідними словами *say, talk, ask*), вираженням внутрішнього мовлення та свідомості або сприйняття (позначені ввідними словами *know, think, feel, imagine, understand, see, watch, hear*).

Непряме мовлення – це трансформація прямого мовлення, що зазвичай є синтаксичним шаблоном або найменш виразним способом конституювання дискурсної зони персонажа в когнітивно-дискурсному плані¹²⁰⁵. Текстові функції непрямого мовлення «полягають у модифікуванні нарації через включення в неї, в умовах граматичної підрядності, емоційно і характерологічно нівельованих висловлювань персонажа»¹²⁰⁶. Речення з непрямым мовленням — це єдине висловлювання, і мовець — це господар усіх його егоцентричних елементів. Наприклад, початок комунікативної взаємодії персонажів позначений як непряме мовлення, яке з плином розповіді переходить у пряме:

(80) *With a big smile on her face she said that when you spend years not knowing if in five minutes' time you will be dead, there is not much that you can't deal with. She said, 'As long as we are alive and healthy, everything will work out for the best.'*¹²⁰⁷

Опис непрямого мовлення через пряме виявляє структуру речення непрямого мовлення — у такий спосіб відбувається перехід егоцентричних елементів з однієї системи підрядності в іншу:

(81) *He said that she was beautiful once, and actually very quiet-spoken*¹²⁰⁸.

(82) *He spoke quietly. He told her to go back down ...*¹²⁰⁹.

ендофазне непряме мовлення // Вісник Житомирського державного ун-ту імені Івана Франка. 2012б. Вип. 62. С. 17-21

¹²⁰⁵Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 176.

¹²⁰⁶Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській прозі: монографія. Київ: Грамота, 2004. С. 234.

¹²⁰⁷Morris H. The Tattooist of Auschwitz. Harper, 2018. P. 187.

¹²⁰⁸Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 251.

¹²⁰⁹Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 127.

Непряме мовлення у контексті невербальної комунікації/дії персонажа містить представлення руху (83), емотивні характеристики голосу з метою передавання змістовного вербального повідомлення в дискурсі тексту (84):

(83) *The young soldier **made his way forward** and asked what his duty might be*¹²¹⁰.

(84) *Perhaps it did, for the devastated woman **asked** if he could play it for her, **and she silently wept** as he pressed the buttons and keys of a clumsy “Blue Danube Waltz”*¹²¹¹.

Непряме мовлення як виявлення думки є схарактеризованим за взірцем вербального повідомлення лексичними сполуками *thought grimly* (85), *thought despondently* (86), *thought hard* (87), які створюють ефект звучання голосу.

(85) *Besides, **Flick thought grimly**, if she had asked permission to borrow the thing, Antoinette might have said no*¹²¹².

(86) *It was hard to imagine anyone who looked less like a secret agent, Flick **thought despondently***¹²¹³.

(87) ***She thought hard**. She never ignored her instincts: they had saved her life more than once*¹²¹⁴.

Невласне-пряме мовлення (англ. *free indirect speech, free indirect discourse, free indirect style*; фр. *discours indirect libre*) є прикладом мовленнєвої інтерференції, дифузії різних точок зору, різних стратегій викладу, тобто взаємопроникнення і взаємного мовленнєвого впливу дискурсу наратора та персонажів, контамінації суб’єктно-авторських перспектив і планів¹²¹⁵. Невласне-пряме мовлення є «технікою подання мовлення персонажа, частково опосередкованого мовленням наратора»¹²¹⁶; воно містить емоційно-експресивні питальні та/або окличні структури — у такий спосіб персонаж витісняє наратора, захоплюючи егоцентричні елементи мови у зв’язку з константами досвіду *невербального* (*hugging him*); голос персонажа є *внутрішнім голосом думки* (88, 89):

¹²¹⁰Zusak M. *The Book Thief*. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 123.

¹²¹¹Ibid. cit. P. 124.

¹²¹²Follet K. *Jackdaws*. NAL Trade, 2006. P. 16

¹²¹³Ibid. cit. P. 58.

¹²¹⁴Ibid. cit. P. 17.

¹²¹⁵Бехта І. А. *Дискурс наратора в англійській прозі: монографія*. Київ: Грамота, 2004. С. 235.

¹²¹⁶Stevenson R. W. *Modernist Fiction: An Introduction*. London: Routledge, 1998. P. 32.

(88) *There is laughter. Marie-Laure frowns. It is just an iron door with a brass keyhole*¹²¹⁷.

(89) *The door opened, and Gilberte came in with Claude. Flick gave a guilty start and released Michel's head from her embrace. Then she felt stupid... Why should she feel guilty about hugging him, even in Gilberte's apartment?*¹²¹⁸

Сприйняттяве розрізнення та розпізнавання вимагають уваги, тобто вибірковості щодо чуттєвих операцій опрацювання: «необхідно відмовитися від деяких речей [констант досвіду *невербального*], щоб ефективно мати справу з іншими»¹²¹⁹. Мовленнєві форми дискурсу, які виявляють *сприйняттяву точку зору* шляхом уведення констант досвіду *невербального*, репрезентовані через зорове сприйняття рухів (90) або вигляду персонажа іншим персонажем (91). Наратор подає внутрішній світ персонажа та його чуттєве сприйняття як *чутти* — *hear*, *нюхати* — *smell* (92):

(90) ... *he saw Kay coming, and lifted his hand*¹²²⁰.

(91) *When Pino saw Luigi turn his head to do just that, he said, "Describe your store to me."*¹²²¹.

(92) *She can hear snowflakes tick and patter through the trees. She can smell the cedars in the Jardin des Plantes...*¹²²².

Речення дискурсу як *чиста нарація* (англ. *pure narration*) у зв'язку з константами досвіду *невербального* — це послідовний опис дій персонажів на наративному рівні *персонаж ↔ персонаж*, які розвивають динаміку оповіді через використання дієслів: *got up, walked in, kissed, ran the hands* (93), позначають рухи, жести й голос: *raised his hand, frowned, said in a lower voice* (94), відтворюють ситуацію конфлікту (95).

---

¹²¹⁷Doerr A. All the Light We Cannot See. New York/London: HarperCollins Publishing, 2014. P. 23

¹²¹⁸Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 18

¹²¹⁹Duncan J. Attention // The MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences / ed. by R. A. Wilson, F. C. Keil, Cambridge, MA: MIT Press, 1999. P. 41.

¹²²⁰Waters S. The Night Watch. London: Vigar, 2006. P. 846.

¹²²¹Sullivan M. Beneath a Scarlet Sky. A Novel Lake Union Publishing, 2017. P. 86.

¹²²²Doerr A. All the Light We Cannot See. New York/London: HarperCollins Publishing, 2014. P. 35.

(93) *She got up from her chair as he walked in. He drank in the welcome sight... He kissed her hungrily and ran his hands over her slim body, grateful for the gift of her beauty*¹²²³.

(94) *Luc raised his hand to his head and frowned. He said in a lower voice, "I want to ask you a little favor, Tallis."*¹²²⁴

(95) *They became so heated that they forgot my presence and started to quarrel. I couldn't stand it. I stopped them by banging on the table with my clenched fist, making the glasses rattle. They looked at me with surprise*¹²²⁵.

У англійськомовній художній прозі на воєнну тематику спостерігаємо переважне використання *внутрішнього (ендофазного) мовлення*, які вивчає Д. Кон як *психонарацію* (дискурс наратора про персонажну свідомість); *цитований монолог* (психічний дискурс персонажа); *наративний монолог* (дискурс персонажа у вигляді дискурсу наратора)¹²²⁶. З перспективи наративної взаємодії *персонаж* → *читач* константи досвіду *невербального* є не репрезентацією активних дій, а зображенням настрою персонажа (96), його зверненням до самого себе (97) — виявом *ендофазної форми* персонажного мовлення, або «думки у думці»¹²²⁷.

(96) *Dieter began to put himself in the mood... He closed his eyes and felt a profound calm settle over him, a familiar bone-deep chill that he sometimes thought must be like the cold of death itself*¹²²⁸.

(97) *I thought the voice was in my head. But there was a hand pulling at my sodden sleeve*¹²²⁹.

Цитований монолог (ПМ), або внутрішнє пряме мовлення, охоплює змалювання констант досвіду *невербального* в оповіді, що ведеться від першої особи однини та дієслів теперішнього часу. Персонаж постає центром подій,

¹²²³Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 29.

¹²²⁴McEwan I. Atonement. London: Jonathan Cape, 2005. P. 178.

¹²²⁵Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 163.

¹²²⁶Cohn D. Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction. Princeton: Princeton Univ. Press, 1978. P. 13.

¹²²⁷Бехта І. А. Думка у думці як ендофазна форма мовлення в художній проекції персонажного дискурсу // Лінгвістика. 2019. №1(40). С. 76.

¹²²⁸Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 31.

¹²²⁹Liardet F. We Must be Brave. New York: G. P. Putnam's Sons, 2019. P. 131.

монолог набуває суб'єктивного характеру¹²³⁰. Персонаж поринає у спогади, віддзеркалені у його уяві як жести (*looked, nodded, kissed*) (98) або пов'язує рух з лексемою *know* (99, 100).

(98) *I had remained silent. The therapist had looked at me. Had I nodded? I couldn't remember. I remember feeling sedated, hypnotized... and the way he had kissed me, passionate, heated*¹²³¹.

(99) *“How could I know you were smiling for me that day?” she asked him repeatedly*¹²³².

(100) *I don't know why he should come here*¹²³³.

Паралінгвістичні елементи констант досвіду *невербального* виявляються як розмова персонажа самого з собою, яка має окреслені характеристики (*to say like some hysterical girl, to sound barmy*) (101, 102):

(101) *I won't be doing it, she said to herself, like some hysterical girl. It won't be like lying on the sitting-room floor*¹²³⁴.

(102) *It sounds barmy, doesn't it? I know, it does. It is barmy*¹²³⁵.

Психонарація (НМ), або внутрішнє непряме мовлення – це техніка ведення оповіді від імені третьої особи, що має на меті зобразити свідомість персонажа мовою наратора, який не намагається себе приховати. У таких оповідях, здебільшого романах на воєнну тематику, акцентують на вияві поведінки. Внутрішнє життя героїв розкривається «опосередковано через мовлення та/або промовисті жести/рухи й характеристики голосу»¹²³⁶. Типовий уривок психонарації розпочинається з одного-двох коротких речень у минулому, продовжується як складніші речення в теперішньому або майбутньому часі. Наратор відходить від внутрішнього світу персонажів, надає їм влучних коротких або метафоричних

---

¹²³⁰Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англomовній прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 238-239.

¹²³¹Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. P. 174.

¹²³²Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 104.

¹²³³Waters S. The Night Watch. London: Vigarò, 2006. P. 212.

¹²³⁴Ibid. cit. P. 268.

¹²³⁵Ibid. cit. P. 241.

¹²³⁶Cohn D. Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction. Princeton: Princeton Univ. Press, 1978. P. 13.

характеристик (103, 104), виокремлює думки персонажа шляхом зміни шрифтового позначення (105).

(103) *Before they proceeded to their respective homes, Rudy's voice reached over and handed Liesel the truth. For a while, it sat on her shoulder, but a few thoughts later, it made its way to her ear*¹²³⁷.

(104) *Would I have been so troubled if he hadn't caressed my fingers? I thought I would. Might the touch of his thumb have been entirely accidental? Impossible. He meant it, he was telling me. Stay*¹²³⁸.

(105) *She got down on the floor, drew up her legs, put her arm before her face... Perhaps Julia will come down and see me lying on the floor, she thought, as she lay there*¹²³⁹.

Одна з найважливіших переваг психонарації над іншими способами передавання свідомості полягає в її незалежності від артикуляції. Такий прийом не тільки може впорядкувати та пояснити свідомі думки персонажа краще, ніж сам персонаж, він також може ефективно сформулювати психічне життя, яке залишається невербалізованим, прихованим або незрозумілим. Відтак психонарація зображає словами оповідача-наратора те, що персонаж *знає, думає, уявляє, пам'ятає*, однак не передає це словами.

Наративний монолог (НПМ) (нім. *erlebte Rede*), або внутрішнє невласне-пряме мовлення, представляє внутрішній дискурс персонажа під виглядом дискурсу наратора: більшість теоретиків вважають його *двоголосим* видом дискурсу¹²⁴⁰. Наративний монолог надає враження мовлення персонажа, при цьому зберігаючи час та покликання на мовлення наратора. Думки персонажа подають мовою, яка зберігає покликання на третю особу та створює напруженість розгортання подій шляхом використання минулого часу (англ. *Past Simple*), однак

---

¹²³⁷Zusak M. *The Book Thief*. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 257.

¹²³⁸McEwan I. *Sweet Tooth*. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 90.

¹²³⁹Waters S. *The Night Watch*. London: Vigar, 2006. P. 174.

¹²⁴⁰Hayden W. *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1990. 264 p.

створює відчуття взаємодії тільки читача та персонажа з *відсутнім* наратором¹²⁴¹ (106, 107, 108).

(106) *You should have knocked, she thought, and although there was a good portion of guilt, there was also the juvenile trace of laughter. As she rode, she tried to tell herself something*¹²⁴².

(107) *He stared at the boy and considered* asking him why he looked so sad but hesitated because *he thought it might sound rude*¹²⁴³.

(108) *He flinched as though someone had poked him in the chest, in the heart, and he gave a little gasp, not quite a laugh. He went to speak but was stuck for words. He stared at me, waiting, wanting me to go on, tell him more about himself and his talent, but I held back*¹²⁴⁴.

За цієї форми об'єктивної нарації наратор залишається осторонь від подій, дає свободу персонажам. У наративному плані міститься вказівка на факт і суб'єкт мовомислення (репрезентуючий компонент), на душевний стан персонажа, інколи називається предмет думки¹²⁴⁵. Наративний діалог як техніка, що використовує минулий час та третю особу може поєднуватися з психонарацією в одному уривку оповіді. Використання займенників третьої особи посилює голос наратора, використання власних імен акцентує на дискурсові персонажа. Переплетення думок та внутрішньої візії відтворене дієсловом *saw* – персонаж емоційно розмірковує про зовнішність уявних людей так, ніби він їх *бачить* (109).

(109) *The sound of the voice made him suddenly uncertain. Suppose Mr. Muddy was right, and Fraser had spent the evening with his friends? What would he think of Duncan turning up in the middle of it all? What sort of people would the friends be? Duncan imagined university types, clever young men with pipes and spectacles and knitted ties... Then he had an even worse thought. He thought that Fraser might be in*

---

¹²⁴¹ Keen S. Narrative Form. The UK: Palgrave School, 2004. P. 61.

¹²⁴² Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 261.

¹²⁴³ Boyne J. The Boy in the Stripped Pajamas. David Fickling Books, [2006] 2008. P. 66.

¹²⁴⁴ McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 86.

¹²⁴⁵ Бехта І. А. Цільові студії мовного експериментаторства в англomовній художній прозі ХХ століття: ендofазне непряме мовлення // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2012б. Вип. 62. С. 17-21.

*there with a girl. He saw the girl very cleary: stout, blowsy with a tittering laugh; with wet red lips and cherry-brendy breath*¹²⁴⁶.

Наративний монолог наділяє автора-наратора двоголоссям: голосом персонажа та голосом оповідача. Читач не завжди усвідомлює відмінність між цими двома наративними інстанціями. Внутрішнє невласне-пряме мовлення є ефективним імпліцитним способом викликати в читача, який спостерігає за думками персонажів, конкретні почуття щодо персонажів та ситуацій.

Константи досвіду *невербального* в наративному фреймі дискурсу ХПТ є важливою системою означення, яка сприяє розкриттю його смислу через низку прагматичних ефектів та бере участь у побудові ефективних когнітивних та комунікативних зв'язків між автором-наратором, текстом та читачем. Актуалізація констант досвіду *невербального* поєднує дискурси наратора та персонажів, оскільки кожний структурний елемент передбачає цілісний спосіб сприйняття конкретного наративного рівня (*персонаж ↔ персонаж; персонаж (наратор) → читач*) задля розуміння та інтерпретації смислу ХПТ.

4.4.3. Наративний фрейм: інтерпретація констант досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі. Інтерпретацію констант досвіду *невербального* здійснюємо з урахуванням функцій, утілених у дискурсі ХПТ. У контексті текстового фрагмента автор-наратор використовує константи досвіду *невербального*, щоб (1) виразити зовнішню комунікацію/поведінку персонажів, їхні емоції, оцінне ставлення персонажа; (2) зобразити внутрішній стан персонажа, його думки, почуття, настрій; (3) забезпечити когерентність оповіді; (4) змодельовати ймовірні емоції читача, пов'язані зі сприйняттям текстової дійсності; (5) поглибити розуміння розвитку сюжету; (6) підсилити символіку; (7) створити загальне враження. Константи досвіду *невербального* сприяють повнішому сприйняттю текстової дійсності та емоційному зв'язку між читачем і текстом.

---

¹²⁴⁶ Waters S. *The Night Watch*. London: Vigar, 2006. P. 289.

Беручи до уваги типи значень невербальних елементів, запропоновані Ф. Поятосом, виокремлюємо *комунікативну, когнітивну та дискурсну*¹²⁴⁷ функції щодо констант досвіду *невербального* у ХПТ.

Оскільки естетика та образність художнього світу — це віддзеркалення реальної дійсності, то роль відтворення констант досвіду *невербального* є деталізованою в контекстах *фізичного, індивідуалізованого, психологічного, інтерактивного та документального* реалізму. *Комунікативна* функція виявляється і як представлення *когерентності* (зв'язності) оповіді, і як характерологічна деталь, що розкриває комунікацію персонажа як константи досвіду *невербального*.

Фізичний реалізм пов'язаний з описом звуку, тону, голосу, рухів, зовнішнього вигляду персонажів (110, 111):

(110) *He fell silent for some minutes. His hand tightened its grip on hers. When he spoke again, his eyes were still closed*¹²⁴⁸.

(111) *“A pretty one...” the girl said in a quiet voice. She had a thin face, with sunken cheeks and a pale complexion. Only her eyes seemed to be alive: black, huge, magnetic*¹²⁴⁹. У наведених фрагментах тексту спостерігаємо, що фізичний реалізм є не відокремленою функцією, а пов'язаний з оцінним ставленням та характеристикою зовнішності (*quiet voice, magnetic eyes*).

Індивідуалізований реалізм — це описове значення констант досвіду *невербального*, тобто важливим є окремий спосіб представлення голосу (112), жесту (113), вигляду/виразу обличчя (114) та його характеристика:

(112) *“I’m afraid, we are closed for lunch”, Helen hesitated for a while but said firmly*¹²⁵⁰.

(113) *Helen thought of the little warning gesture she’d made to Vid a minute ago and felt a fool*¹²⁵¹.

---

¹²⁴⁷Poyatos F. *Advances in Nonverbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic and Literary Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 1992. P.310.

¹²⁴⁸McEwan I. *Atonement*. London: Jonathan Cape, 2005. P. 177.

¹²⁴⁹Waters S. *The Night Watch*. London: Vigarò, 2006. P. 2.

¹²⁵⁰Ibid. cit. P. 207.

¹²⁵¹Ibid. cit. P. 209.

(114) *Isabelle looked a madwoman, with her waist-length blond hair falling loose from its braid and her bruised face twisted with fury*¹²⁵².

Психологічний реалізм констант досвіду *невербального* є продовженням функції індивідуалізованого реалізму з метою виявлення експліцитних (115) або імпліцитних (116) емоційних станів персонажів:

(115) *Her expression, now, was so stripped, so solemn, Helen reached and touched her arm. “You look so awfully sad”*¹²⁵³.

(116) *They were all watching me. Tapp, whose elbows rested on his desk, had made his own finger-steeple. Then, without parting his palms, he drummed his fingers together soundlessly*¹²⁵⁴. Вираз обличчя персонажа представлений як пряме, оприявлене, конкретне значення — *stripped, solemn, awfully sad*; негативна емоція, навпаки, виражається персонажем імпліцитно, непрямо, як «безшумно стукати пальцями» — *to drum the fingers together soundlessly*.

Інтерактивний реалізм є відтворенням діалогічної взаємодії дискурсу наратора ↔ персонажів у зоні прямого мовлення з метою наблизити художній діалог до реального, пов'язуючи коротку репліку персонажа з парамовними характеристиками, представленими наратором, тобто надати підказки читачеві як учаснику текстової комунікації:

(117) *“Please, stop it, please,” Gaston moaned.*

“Will you answer my questions?”

There was a pause. Bertrand screamed again. “Yes!” Gaston yelled. “Yes, yes, I’ll tell you everything, if you just stop!”

Dieter raised his voice. “Sergeant Becker!”

*“Yes, Major.” Becker sounded disappointed*¹²⁵⁵.

Варіативність голосу в наведеному текстовому фрагменті виражається низкою парамовних позначень, які є різними щодо висоти (*screamed, yelled, raised the voice*), тону (*moaned*) та емотивного значення (*sounded disappointed*). Однак

---

¹²⁵²Hannah K. The Nightingale. St. Martin’s Griffin, [2015] 2017. P. 71.

¹²⁵³Ibid. cit. P. 201.

¹²⁵⁴McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 58.

¹²⁵⁵Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 34.

дискурсна зона персонажа не є дослівним відтворенням розмовного мовлення передусім тому, що мовлення персонажів та усне мовлення ризяться умовами реалізації. Персонажний дискурс є художньо-естетичним опрацюванням реального розмовного мовлення¹²⁵⁶.

Документальний реалізм на рівні дискурсу є реченнями «чистої нарації» (найчастіше трапляється у формі невласне-прямого мовлення). Опис зовнішності персонажів доповнений оцінкою наратора – *reluctantly turned, smiled slyly*, яка може співпадати або не співпадати з вибором читача (118). *Чиста нарація* відбувається як діалог персонажів, що уможливорює динамічний розвиток сюжету (119).

(118) *Brother Bormio reluctantly turned and followed the priest, leaving Pino in the doorway. Tito caught sight of him, smiled slyly, and said, "Well, look who we got here"*¹²⁵⁷.

(119) *'Well then,' I said and put out my hand. He took it, but it wasn't a handshake. He took my fingers in his palm and stroked them with his thumb, just one slow pass. Exactly that, a pass, and he was looking at me steadily. As I took my hand away, I let my own thumb brush along the length of his forefinger*¹²⁵⁸.

Комунікативна функція констант досвіду *невербального* забезпечує передусім зв'язність оповіді. Було виявлено, що лексеми, які вказують на репрезентативний компонент уведення прямого, непрямого, невласне-прямого мовлення у дискурсі персонажа (*said, say, ask, thought, know, imagine*), є найчастотнішими; «вони слугують засобом хронотопу, темпоральної та локальної актуалізації зображуваних подій, створюють динаміку розвитку оповіді»¹²⁵⁹.

Комунікативна функція констант досвіду *невербального* у персонажному дискурсі пов'язана з

- *представленням невербальної комунікації/поведінки персонажа та поясненням її значення:*

---

¹²⁵⁶Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 128.

¹²⁵⁷Sullivan M. Beneath a Scarlet Sky. A Novel Lake Union Publishing, 2017. P. 127.

¹²⁵⁸McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. P. 88.

¹²⁵⁹Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. С. 134.

(120) *He said, “What is it, Nurse? You can tell me.” He pushed up and was trying to look over his shoulder. There was fear in his voice*¹²⁶⁰. Різкі рухи персонажа є маркерами відчуття страху, який виявляється в голосі.

- *описом невербальної комунікації/поведінки персонажа без пояснення її значення:*

(121) *She laughed. She moved her feet to a higher step on the metal ladder... rested her chin upon her fists. Then her laughter, as it had before, faded*¹²⁶¹. У наведеному прикладі спостерігаємо послідовні рухи персонажа, однак наратор не пояснює їхнє значення — читач може домислювати, до чого спонукає така поведінка, або розуміти рухи персонажа з контексту.

- *поясненням значення без опису невербальної комунікації/поведінки (кінесичних або парамовних елементів):*

(122) *“Tallis. That’s very pretty.” The way he pronounced it, it was*¹²⁶². Вираз «так, як це він вимовив» (*the way he pronounced it*) є завуальованим представленням констант досвіду *невербального*, які позначають позитивну реакцію, — читач має домислювати як саме звучав голос персонажа.

- *мовленням персонажа, яке суперечить виявленій, експліцитній невербальній комунікації/поведінці:*

(123) *“Do you love me?” She hesitated. “Yes.” No other reply was possible. Besides, for that moment, she did*¹²⁶³. Ствердна відповідь пов’язана з ваганням та суб’єктивною неможливістю відповісти по-іншому.

Когнітивна функція констант досвіду *невербального* вказує на суб’єктивну та афективну перспективу значення шляхом представлення емоцій та оцінного ставлення, які експліцитно або імпліцитно подані в дискурсі ХІТ. Когнітивна цінність художньої літератури полягає в *покращенні* або *уточненні* розуміння читачем речей, які він знає, *підвищуючи* або *збагачуючи* це знання, *закріплюючи*

---

¹²⁶⁰McEwan I. *Atonement*. London: Jonathan Cape, 2005. P. 170.

¹²⁶¹Waters S. *The Night Watch*. London: Vigarò, 2006. P. 200.

¹²⁶²McEwan I. *Atonement*. London: Jonathan Cape, 2005. P. 177.

¹²⁶³McEwan I. *Atonement*. London: Jonathan Cape, 2005. P. 179.

способи мислення через поняття, контекстуалізовані в конкретних формах людської діяльності¹²⁶⁴:

(124) *'Ah, lovey!' she cried while I dangled. Wasn't that sweet? All my nervousness was squeezed out of me along with my breath. The others came towards me more quietly, but with no less warmth. Eben shook my hand and smiled. You can tell he was broad and hardy once, but he is too thin now. He manages to look grave and friendly at the same time. How does he do that? I found myself wanting to impress him*¹²⁶⁵. У наведеному фрагменті автор-наратор подає опис емоційного стану персонажа, використовуючи позначення переживання відчуттів шляхом поступового переходу від прямого мовлення (*she cried*) через непряме (*the others came towards me more quietly; Eben shook my hand and smiled*) – до внутрішнього невласне-прямого мовлення або розмірковування персонажа (*you can tell he was broad and hardy once*). Прагматичний ефект сприйняття інших персонажів посилено характеристикою їхнього вигляду: *to look grave and friendly*.

Персонаж виражає емоції, оцінне ставлення, не використовуючи у прямому мовленні лексеми, які їх позначають:

(125) *"Max?" The whisper was soft, clouded in the throat of sleep*¹²⁶⁶. Найчастіше (83%) мовлення персонажа подане короткими репліками, доповненими розлогішим коментарем наратора, що містить константи досвіду *невербального*, — позначенням характеристик голосу.

(126) *She moved away from him, sat at the other side of the table, and said, "Well, we'd better begin"*¹²⁶⁷. Дистанціювання персонажа перед розмовою, або збільшення відстані, свідчить про емоційне напруження, формалізацію бесіди.

Множинність смислу художнього тексту як естетично-образної реальності виявляється в *метафоризації* констант досвіду *невербального*, що поглиблює процес образно-мовної діалектики до абстрактного значення, яке позбавленого власних образів. Константи досвіду *невербального* надають образи для того, що не

¹²⁶⁴Graham G. Philosophy of the Arts: An Introduction to Aesthetics. 3rd ed. London: Routledge, 2005. 288 p.

¹²⁶⁵Amis M. Night Train. London: Vintage, 1999. P. 9.

¹²⁶⁶Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 152.

¹²⁶⁷Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. P. 38.

підлягає зображенню. Образ — це засіб метафори, де «транспортний засіб» — це форма, яка виконує презентацію, представлений абстрактний зміст є «темою». Відтак голос може бути персоніфікований, він «розмовляє», «ходить», «злітає», виявляючи метафору *ГОЛОС — ЦЕ ЖИВА ІСТОТА* (127, 128); *ГОЛОС — ЦЕ МУЗИКА* (129); *ГОЛОС — ЦЕ НЕЗВИЧАЙНА СУТНІСТЬ* (130).

(127) *“That ain’t Daphne,” said a voice behind me*¹²⁶⁸.

(128) *Elizabeth’s voice came to us, muffled. “There, there,” she was saying. “There, there”*¹²⁶⁹.

(129) *In a quiet voice she pronounced those familiar words, the ones that had been woven into the alluring music. “Come... to me...”*¹²⁷⁰

(130) *The reply floated from his mouth, then molded itself like a stain to the ceiling. Such was his feeling of shame*¹²⁷¹. Константи досвіду *невербального* є потенційно універсальним джерелом метафоричних перетворень невербальної комунікації/поведінки на інші абстрактні, фізичні та суб’єктивні сфери.

Статичний та динамічний вимір мови поєднуються в кожній мовленнєвій події дискурсу ХПТ через вищезгадану діалектику. Образна мовна взаємодія (об’єктивована в константах досвіду *невербального*) — це переплетення різних видів мислення. Невідповідність цих модальностей є рушійною силою, що стимулює мислення та мовлення.

У художньому тексті константи досвіду *невербального* є оприявленими та/або поясненими, метафоризованими у визначений спосіб. Діалектична взаємодія відбувається між дискурсною зоною наратора та персонажів шляхом мовленнєвої презентації парамови та кінесики. Різноманітне використання жестів, рухів, постав та голосу як інтегрованих компонентів персонажного мовлення полягає в тому, що будь-яке висловлювання в контексті художньої комунікації з’являється відповідно до прагматичної мети та виконує низку функцій (створення реалізму, когнітивну, комунікативну) у взаємодії автора-наратора та читача.

¹²⁶⁸Liardet F. We Must be Brave. New York: G. P. Putnam’s Sons, 2019. P. 13.

¹²⁶⁹Ibid. cit. P. 42.

¹²⁷⁰Waters S. The Night Watch. London: Vigarò, 2006. P. 2.

¹²⁷¹Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. P. 138.

Висновки до розділу 4

1. Досліджено, що когнітивне схематизування констант досвіду *невербального*, побудоване на відкритості текстів, залучає поняття герменевтичного кола, має опертя на філософію задля розкриття смислу тексту як змісту людського буття (Г. Гадамер, М. Хайдеггер, Ю. Хабермас, П. Рікер) та виявляє себе як реалізація фреймової схеми у взаємодії поверхневих та глибинних фреймів. Інтерпретація парамовних та кінесичних позначень виникає як розуміння письмового тексту загалом і стає, за В. Дільтеєм, досвідом та осягненням смислу, що втілений у дискурсі ХПТ.

2. Встановлено, що герменевтика є інтерпретацією знаків, символів і текстів, які пов'язують людину з її оточенням. Текст є лінгвістично опосередкованим досвідом — будь-який зміст індивідуального та соціального досвіду є завжди семіотично-опосередкованим для свідомості. Звернення до герменевтичних проблем інтерпретації залучає когнітивну перспективу теорій літературного тексту щодо аналізу його сприйняття. Когнітивна герменевтична розвідка охоплює вивчення символічних систем — текстів, які містять вербалізацію досвіду — уявлення про невербальну комунікацію/поведінку, актуалізоване як константи досвіду *невербального* у системі наративних рівнів та дискурсі персонажа.

3. Відкритість тексту для інтерпретації, з покликанням на рецептивну естетику, передбачає визнання ролі читача, який є одночасно носієм і творцем соціокультурного виміру уявлення про ХПТ та його сприйняття. ХПТ є відкритою багаторівневою структурою, орієнтованою на реципієнта-читача (Г. Яусс, В. Ізер). Композиційне завершення тексту є формальним завершенням внутрішньої дії тексту, яку виконує читач. Спроможність читача бути учасником текстового світу і мислити його значеннями є переконливим аргументом існування вічного полілогу як процесу онтологічної гри. Відтак перетин світу тексту та світу читача уможливорює *нарративну тотожність* (за П. Рікером).

4. Доведено, що константи досвіду *невербального* втілюють досвід, знання автора-наратора та читача про невербальну комунікацію, жестову, голосову,

рухову семіотичну взаємодію, на тлі якої невербальні знаки комунікації (загальнотекстової та персонажної) є вербалізованими у письмовому дискурсі, англійськомовних романах ХХІ ст. на воєнну тематику з метою відтворення реальних об'єктів та процесів у проєкції художнього світу. Ментальні/психічні стани персонажів, які є «потокотом емотивних сигналів», еквівалентні семантичній, граматичній організації тексту та його нарративній структурі.

5. Емотивне значення констант досвіду *невербального* посилює напругу естетичного навантаження, увиразнює сприйняття тло. Читач «озвучує» невербальну комунікацію/поведінку персонажів, відповідно її оцінюючи. Процес співтворчості відбувається під знаком гри, результат якої неможливо спрогнозувати через мінливість і невизначеність впливу тексту на читача. Константи досвіду *невербального* слугують не тільки засобами характеристики комунікації/поведінки персонажів — вони є вплетеними у загальну смислову тканину ХПТ, забезпечуючи його зв'язність.

6. Комп'ютерний підхід у межах прикладної лінгвістики до розуміння констант досвіду *невербального* є методом вилучення та опрацювання точних лексичних і семантичних даних. Комп'ютерний аналіз тексту відіграє вирішальну роль у збагаченні якісних підходів кількісними. Кількісний аналіз охоплює залучення таких показників, як-от: абсолютна частота, відносна частота та ранг лексем. Статистичний аналіз із залученням методів описової статистики, параметричних та непараметричних тестів свідчить про статистичну значущість констант досвіду *невербального*, представлених у семантичному фреймі. Кількісні дані підлягають якісному опрацюванню, що виявляється у визначенні та інтерпретації контекстного значення лексем, представлених концептів ХПТ та тематичному групуванні. Лексичний вибір автора-наратора як набір відповідних частотних лексем перебуває у спектрі формальних аналітичних інструментів — методи кількісного аналізу та статистичні методи розширюють сферу дії у цифровому просторі художнього тексту.

7. Структурна реалізація фрейму констант досвіду *невербального* в сучасному художньому англійськомовному дискурсі охоплює найчастотніші слова

та словоформи: *say, v; tell, v; talk, v; speak, v; sound, v; sound, n; voice, n* для представлення парамови; та *go, v; come, v; walk, v; follow, v; turn, v* для представлення кінесики. Слова та словоформи *walk, v; sound, n; sound, v; voice, v; go, v; come, v* зазвичай використовує автор-наратор для позначення констант досвіду *невербального* у зв'язку з поведінкою персонажа, одночасно забезпечуючи зв'язність ХПТ, що здебільшого пов'язана з лексемами *tell, v; say, v; talk, v; speak, v*. Найпродуктивнішою є граматична конструкційна модель взаємодії прикметника та іменника (*Adj+N*). Наративний фрейм розгортається як представлення думок та мовлення персонажів у модифікаційних формах прямого, непрямого та невластивого прямого мовлення, які є зовнішніми (як комунікація персонажів) та внутрішніми (як думки та міркування персонажів).

8. Когнітивний аспект константи досвіду *невербального* виявляється як слова, що представляють невербальну комунікацію/поведінку персонажів, сприяють створенню динамізму в ХПТ та актуалізують концепти, пов'язані з темою війни: *WAR, TIME, WAY, HOME, LOVE*. Інтерпретація наративних функцій (комунікативна, когнітивна, дискурсна) констант досвіду *невербального* у зовнішньому і внутрішньому мовленні персонажа забезпечують уявлення про персонажа як художній інтелект, розум, що є активним учасником подій. Розуміння та сприйняття ХПТ пов'язане з естетичною картиною світу, що характеризується множинністю значень. Змістом розуміння та інтерпретації констант досвіду *невербального* є множинність сприйняття ХПТ.

9. Досліджено, що у ХПТ переплітаються національна своєрідність культури, історична особливість епохи та біографічна індивідуальність автора-наратора. Наративну структуру характеризуємо інертністю, відносною схематичністю своєї будови, багаторазовим повторенням у низці ХПТ. Зовнішній, «матеріальний» рівень ХПТ є історично наймолодшим, а тому найдинамічнішим, відкритим і різноманітним. Інтерпретація та розуміння ХПТ є когнітивним схематизуванням, що виявляється у фреймовій схемі. Актуалізація фреймової схеми відбувається одночасно на усіх рівнях текстового наративу: поверхневому (семантичному,

синтаксичному) і глибинному (тематичному, наративному) – частотність лексем є кількісним показником, який визначає наповненість фреймів різного виду.

10. Художній прозовий текст у ХХІ ст. на воєнну тематику розглядаємо як особливе представлення знань про дійсність. Відтак вважаємо, що мова набуває особливого статусу, оскільки ХПТ не тільки моделює світ, а й доповнює його досвідом *невербального* через дійсність можливих світів. У сприйнятті читача кожне розповідне речення тексту формує цілісну фреймову схему, що охоплює в оповідному світі об'єкти, які є об'єктивованими, вербалізованими, профілізованими та актуалізованими як константи досвіду *невербального*.

Основні питання четвертого розділу висвітлено у таких публікаціях авторки¹²⁷²:

---

¹²⁷²Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O. Quantitative Features of the Words Representing Nonverbal Behaviour in Ian McEwan's Fiction // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May 12-13. 2022. P. 398-415.; Bondarchuk N., Bekhta I., Melnychuk O., Matviienkiv O. Keyword-based Study of Thematic Vocabulary in British Weather News // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May 12-13, 2022. P. 451-460.; 23. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. The Quantitative Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 89-92.; Bekhta I., Bondarchuk N., Hrytsiv N., Levchenko O., Matviienkiv O. Melnychuk O. Computational Actualization of Idioms: Authorial Corpus-based Idiomaticity of Contemporary British Fiction // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 103-106.

ВИСНОВКИ

Дисертацію присвячено когнітивному схематизуванню досвіду *невербального* в англійськомовному художньому дискурсі. Стимулом для дослідження досвіду *невербального* слугувало, зокрема, те, що досі немає задовільного висвітлення проблеми невербальної комунікації та невербальної поведінки у англійськомовному художньому дискурсі ХХІ ст. на воєнну тематику з позицій когнітивно-наратологічної парадигми. Потреба системного дослідження досвіду *невербального*, вербалізованого та актуалізованого як константи досвіду *невербального* з позицій новітніх надбань лінгвістики – когнітивної лінгвістики, когнітивної психології та когнітивної герменевтики – зумовила її розгляд на засадах когнітивного моделювання смислу художнього тексту. Це мотивується необхідністю вивчення шляхів і способів реалізації пізнавальних функцій мови у художньому тексті як об'єкті пізнання. Чинники сприйняття та розуміння художнього тексту конституують когнітивне схематизування досвіду *невербального*, що уможливує організацію та актуалізацію необхідних знань як втіленого досвіду – констант досвіду *невербального*, організованого за посередництва психічної моделі – фреймової схеми у зв'язках поверхневого (семантичного, синтаксичного) та глибинного (тематичного, наративного) рівнів.

Обґрунтування теоретичних передумов вивчення констант досвіду *невербального* уможливило розкриття їх змісту у спектрі англійськомовного художнього дискурсу. Романи ХХІ ст. на воєнну тематику позначені глибоким портретуванням персонажів та їхніми психологічними внутрішніми конфліктами. Це надає можливість вивчення досвіду *невербального* через високий рівень деталізації внутрішніх переживань та емоцій. Дослідження констант досвіду *невербального* зосереджене у площині їх тріадної взаємодії – мова ↔ пармова ↔ кінетика, що виявляється як найчастотніші лексичні позначення жестів, постав, виразів обличчя та характеристик голосу (маніфестованих оповіддю наратора та діями і мисленням персонажа) у англійськомовному художньому дискурсі, та змодельоване у фреймовій схемі, яка охоплює семантичний (лексичні одиниці),

синтаксичний (лексичні вислови), тематичний (концепти) та наративний (дискурс наратора ↔ персонажів) фрейми.

Результати дослідження отримано відповідно до теоретико-методологічного підґрунтя, що охоплює структурну, когнітивну та інтерпретаційну парадигму вивчення тексту, напрацювання з теорії тексту, теорії дискурсу, когнітивних лінгвістики, семантики, граматики, стилістики, поезики, герменевтики. Встановлено, що когнітивна наратологія окреслює нові можливості дослідження ХПТ, поєднуючи наукові розвідки когнітивістики та теорії наративу з метою представлення смислу тексту у вигляді психічної моделі – фреймової схеми, що динамічно розгортається під час розуміння та в інтерпретації художнього тексту, виявляючи процес когнітивного схематизування. Завдання праці вирішено з урахуванням багатоаспектного вияву феномену констант досвіду *невербального* у структурному, когнітивному та інтерпретаційному вимірах. Застосування методики системного аналізу констант досвіду *невербального* в межах фреймової схеми поєднано із загальнонауковими (спостереження, опис, систематизація, індукція, дедукція) та емпірико-теоретичними (аналіз, синтез) методами на тлі когнітивної лінгвістики та наратології. Запропонована методика основана на поетапному залученні засад когнітивно-наратологічного підходу та комп'ютерного опрацювання текстової інформації. Серед лінгвістичних підходів найпродуктивнішим виявився системно-функційний підхід, що увиразнив взаємозалежність лексичних висловів, концептів та дискурсних зон наратора ↔ персонажів у фреймовій схемі.

З'ясовано, що розуміння та інтерпретація констант досвіду *невербального* у межах когнітивно-наратологічної парадигми є багаторівневим процесом, який заснований на філософських та когнітивних принципах розуміння смислу та виходить за межі взаємодії вербальних vs. невербальних чинників комунікативного процесу. Оскільки дослідження когнітивного схематизування досвіду *невербального* здійснено шляхом опису й вивчення його вияву в контекстуалізованих фрагментах ХПТ, то вербалізація й актуалізація жестів, постав, виразів обличчя та характеристик голосу є пов'язаною з текстовими

комунікативними рівнями, дискурсом наратора ↔ персонажів, що є виявом їхньої мисленнево-мовленневої діяльності. Так, константи досвіду *невербального* є елементами структури ХПТ, які сприяють динамічному розгортанню сюжету, формують розвиток персонажів, спонукають читача до виявлення емоцій та співпереживання, надають художній оповіді рис реалістичності, увиразнюють атмосферу та настрій ХПТ, посилюючи його образність, виявляють імпліцитний смисл оповіді. Пізнання художньої дійсності є процесом постійної взаємодії читача та художнього тексту; процесом, що перебуває в повсякчасному розвитку й опосередкований активною діяльністю суб'єкта-інтерпретатора.

Доведено, що поняття структури є визначальною і щодо феномену досвіду *невербального*, і щодо об'єкта сприйняття (художнього тексту), у якому цей досвід реалізується. У контексті структуралізму важливим є визнання ролі структури та системної організації, яку втілює фреймова схема в художньому дискурсі. Отже, художній текст є структурним утворенням, організованим мисленнево-мовленневим середовищем, що уможливує відтворення процесу пізнання, об'єктивованого у мовній картині світу, де накопичення досвіду *невербального* пов'язане зі сферами невербальної комунікації (у термінах лінгвістики), невербальної поведінки (у термінах психології), невербальних знаків (у термінах семіотики) шляхом використання жестів, постав, виразу обличчя та характеристик голосу, які опосередковані мовою як константи досвіду *невербального*. Переосмислення лінгвістичних структуралістських теорій передбачає опертя на когнітивістику, яка наголошує на ролі читача-інтерпретатора, що активно пізнає та опрацьовує смисловий уявний простір ХПТ та інтерпретує його, залучаючи суб'єктивний досвід *невербального*.

Доходимо висновку, що когнітивний підхід перебуває за межами лінгвістичної структури, яка визнає роль психічного, однак надає йому автономного статусу, розвиваючи тезу про те, що дійсність є не прямо віддзеркаленою, а опосередкованою свідомістю суб'єкта через психічні моделі, побудовані на чуттєвому сприйнятті, організовані як фреймова схема досвіду *невербального*, вираженого в дискурсі художнього тексту. Відтак художній текст є

інструментом смислотворення та світотворення. Заснований на об'єктах та подіях реального світу, смисловий, або семантико-когнітивний простір ХПТ, є художньою реальністю, яка втілює досвід автора та свідомість віртуального наратора (імпліцитного автора) у мисленнєво-мовленнєвій взаємодії наратора ↔ персонажів. Досвід *невербального* отримує статус знання про невербальну комунікацію та невербальну поведінку, функціонуючи в органічній єдності з діяльністю мислення, підпорядковуючись його категорійному апарату, спрямовується ним, опосередковується інтерпретацією художнього тексту, містить відповідний зміст, позначений константами досвіду *невербального*.

Підсумовуючи, зауважмо, що інтерпретація смислу ХПТ відбувається за посередництва фреймової схеми, – константи досвіду *невербального* не тільки стилістично увиразнюють мовлення персонажів, а й сприяють цілісності смислу ХПТ. Читач актуалізує константи досвіду *невербального* як семантичні, граматичні та змістові позначення невербальної комунікації/поведінки у структурі оповідного сюжету. З одного боку, ХПТ є автономним об'єктом естетичної дійсності, що не залежить ні від свого автора, ні від читача; а з іншого – художній текст – це те, що зафіксоване у свідомості читача, який сприймає цей текст. Такі різновекторні підходи перетинаються та взаємодіють у фреймовій схемі, яка скерована на структурування, розуміння, пізнання та інтерпретацію смислу ХПТ.

Представлена методика розгортання фреймової схеми забезпечує пізнання ХПТ як надскладного варіативного смислу, увиразненого на наративних рівнях у взаємодії наратора ↔ персонажів. *Семантичний фрейм* констант досвіду *невербального* виявлений шляхом експлікації найчастотніших лексем (*say, v, tell, v, talk, v, speak, v, sound, n, voice, n* для парамови; *go, v, come, v, walk, v, follow, v, turn, v* для кінесики) у слотах семантичного фрейму: *жест, постава, обличчя, голос*. Семантичне значення констант досвіду *невербального* окреслює дві групи значень: описове (характеризує константи досвіду *невербального*: *to say coolly, to go slowly*) та неописове (позначає константи досвіду *невербального*: *to nod, to embrace, to laugh*). Семантичний фрейм, який організовує константи досвіду *невербального* в художньому тексті, функціонує як структура поверхневого рівня. Він впливає на

сприйняття читача та забезпечує розуміння семантики лексем, пов'язаних з досвідом *невербального*. Семантичний фрейм виконує роль залучення уваги читача, формує логіку сприйняття основної ідеї, створює естетичне враження через тон та атмосферу художнього тексту.

Синтаксичний фрейм констант досвіду *невербального* охоплює граматичні конструкційні схеми (*Adj+N, N+V, V+Adv, VP*). Дієслівні сполучення найчастіше містять прислівникові та прикметникові характеристики лексеми *say, v*; дієслівні граматичні конструкції охоплюють лексему *voice, n*. Поєднання різних частин мови надає емотивної насиченості, оцінних відтінків та акцентує на аспектах сприйняття досвіду *невербального*: синтаксичний фрейм пов'язаний з експлікацією емотивного значення, яке виявляють не тільки через позначення констант досвіду *невербального*, але й через їхню характеристику. Синтаксичний фрейм надає текстові логічної послідовності та структурованості, наголошує на константах досвіду *невербального* з метою передавання низки емоцій.

Тематичний фрейм констант досвіду *невербального* виявляє тему війни шляхом її конкретизації в концептах, актуалізованих у досліджуваних ХПТ. Досвід *невербального* експліковано у глибинному тематичному фреймі шляхом актуалізації пов'язаних концептів у дискурсі наратора ↔ персонажів. Використання комп'ютерних застосунків з метою виявлення частотної лексики та групування слів корпусу, є засобами актуалізації концептів тексту. Значущість концептів тексту (*WAR, CARE, HOME, LOVE, SUFFERING, LOST*) свідчить про ступінь психологізації дискурсу та взаємодію екзофазних (внутрішніх) та ендофазних (зовнішніх) форм мовлення персонажів. Тематичний фрейм є важливим інструментом аналізу та розуміння глибших шарів художнього тексту, сприяючи розкриттю його семантичної та концептуальної структури.

Наративний фрейм оприявлює не тільки структуру тексту, а окреслює імпліцитні значення, думки, які ці структури виражають. У дискурсній проєкції при встановленні смислу тексту взято до уваги мисленнево-мовленнєву діяльність персонажів у формі прямого, непрямого та невласне-прямого мовлення. Доведено, що константи досвіду *невербального* слугують і зовнішньою характеристикою

комунікації персонажів, і проникають до внутрішнього світу думки та виявляють її плинність як досвід *невербального*. Відтворення констант досвіду *невербального* в результаті їхнього сприйняття й переживання, має наслідком інтенсивне залучення до нарації елементів внутрішнього мовлення персонажа, пов'язаного з невербальними елементами. Комунікативна, когнітивна та дискурсна функції констант досвіду *невербального* уможливають розуміння та інтерпретацію наративного фрейму як структури глибинного рівня побудови смислу ХПТ.

У зв'язку з порушеною проблематикою когнітивне схематизування втілює вивчення властивостей тексту як константної незмінної величини та аналіз розуміння його смислу, позначаючи рух структурних ознак, незалежно від впливу автора та читача, скерований на пошук суб'єктно-об'єктних властивостей, які виникають під час інтерпретації. ХПТ, з погляду читача, представляє реалізацію концепції автора, створену його творчою уявою, втілену в тканині художнього дискурсу за допомогою цілеспрямовано відібраних, відповідно до замислу, мовних засобів – констант досвіду *невербального*, які віддзеркалюють дійсність та адресовані читачеві, що інтерпретує ХПТ, залучаючи власний досвід, зокрема досвід *невербального* та соціально-культурну компетенцію.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розширенні методологічно-прикладного аспекту праці, напрацьованого під фєрулою когнітивної наратології, з метою залучення аналізу впливу досвіду *невербального* на формування читацького розуміння та емоційної відповіді. Подальші наукові пошуки також можуть бути спрямовані на дослідження наративної будови та психологічних аспектів художнього тексту з метою ідентифікації структурних або когнітивних елементів художнього тексту.

НАУКОВИЙ ГЛОСАРІЙ

Актантна схема Альгїрдаса-Жюльєна Греймаса

Актантна схема оповїдї у наратологїї (фр. *Schéma actantiel*), розпрацьована у межах паризької семїотичної школи А.-Ж. Греймасом у 1962 р., є аналігичним інструментом, створеним для аналізу оповїдних або драматичних текстів; об'єднує усі ролї (актанти) і зв'язки, функція яких полягає в розповїдї історїї (дїї в театрі).

Актанти — це розташування в структурї; вони визначаються своїми зв'язками. Актори оповїдї переходять з одного стану в інший, є рухомими у цїй структурї. Актанти розташованї на трьох осях, які їх з'єднують: суб'єкт і об'єкт охоплюють вісь бажання; відправник і одержувач — комунїкативну вісь; помічник і опонент — вісь взаємного зобов'язання.

Схема ілюструє обов'язкове відношення між відправником і отримувачем. Воно засноване на бажанні отримати предмет або зобов'язання: це бажання відправник передає одержувачевї, відтак останній вирушає на пошуки. Отже, функція відправника — спонукати одержувача зробити що-небудь (фр. *faire faire*), тим самим перетворивши його з одержувача на суб'єкта. Відправником найчастїше виступає актант, який конституює цїнність або цїнності, в ім'я яких діє суб'єкт; суб'єкт щось робить або діє, тоді як відправник змушує суб'єкта щось робити чи дїяти.

Актуалїзація

Актуалїзація (лат. *actualis* — «дїйовий, справжній, нинїшний») є терміном наратологїї та позначає використання зображально-виражальних засобів художнього мовлення так, що вони здаються незвичними, одивненими, деавтоматизованими. А. пов'язана з поживаленням внутрішньої форми слова, індивїдуальних тропів, розмаїтих випадків іронїї, гри словами, моментів перифрастичного позначення.

Актуалїзація, за А.-Ж. Греймасом, є поверхневим семантико-наративним рівнем актантної схеми, що виступає посередником між глибоким рівнем іманентної семантики й синтаксису та дискурсивним значенням; поверхневий семантичний рівень є посередником між

віртуальністю семіологічного рівня і реалізованими ефектами значень окремих слів.

- Вербалізація** Вербалізація (лат. *verbalis* — «словесний»), з погляду психології, є процесом словесного вираження, створення мовних зворотів, або формулювань; це процес, за допомогою якого різні психологічні події індивідуума перетворюються у вербальну форму. Іноді розуміють як процес перетворення зорових образів у слова.
- Герменевтика** Герменевтика є поняттям філософії, охоплює теорію та методологію інтерпретації та мистецтво розуміння і спілкування. У ХХ-му ст. філософська герменевтика М. Хайдеггера перемістила фокус з інтерпретації на екзистенційне розуміння, яке ґрунтується на фундаментальній онтології, що розглядають як прямий — і, отже, автентичний — спосіб «буття-у-світі» (нім. *In-der-Welt-sein*), а не просто як спосіб пізнання. Г. Гадамер стверджував, що методичне споглядання протилежне досвіду і рефлексії. Людина може досягти істини, зрозумівши або засвоївши свій досвід. Розуміння не є постійним, а таким, що змінюється і завжди вказує на нові перспективи. Найважливіше — розкрити природу індивідуального розуміння.
- Герменевтичне коло** Герменевтичне коло є одним з основних понять філософії герменевтики. Г. К. — це метафора, що втілює взаємозалежність інтерпретації з одного боку та розуміння з іншого; є принципом розуміння художнього прозового тексту, який заснований на діалектиці понять «частина-ціле». За В. Дільтеєм, суб'єкт, який пізнає, пізнає себе через інших, а інших пізнає через себе. У діалектичному процесі розуміння вищою категорією і гарантом подолання ідей герменевтичного кола є цілісність.
- Гештальт** Термін «гештальт» (нім. *Gestalt* — «образ», «конфігурація») у психології тлумачать як «шаблон», або «конфігурацію». Г. є також філософським поняттям, що позначає об'єкт у його цілісності, тобто як визначену цілісну структуру, яка формується у свідомості людини при сприйнятті об'єктів або їхніх образів. Слово «гештальт»

використовують у сучасній німецькій мові для позначення способу «розміщення» або «складання» визначеної речі.

Гештальтам властиві власні характеристики та закони, зокрема «закон групування», «закон відношення» (фігура / фон).

Досвід

Досвід — це основне поняття епістемології у зв'язку з термінами «міркування» (англ. *reasoning*) та «розум» (англ. *mind*); «утримування чогось у свідомості» (нім. *Erfahrung*), або переживання подій та дій свого існування (нім. *Erlebnis*).

Досвід як психічний феномен — це діяльність свідомості (англ. *consciousness*), «пряме пізнання світу через спостереження», що супроводжується відчуттям прямого контакту з реальністю за допомогою органів чуттів, — це реальність зовнішніх для суб'єкта предметів і ситуацій. На противагу розумовій діяльності мислення, (англ. *reasoning, mind*) досвід (англ. *consciousness*) охоплює свідомість, у якій об'єкт є представленим суб'єкту та має різні модуси: чуттєвий, естетичний, моральний, релігійний та невербальний.

Досвід

невербального

Досвід невербального в художньому прозовому тексті є комплексом вражень, відчуттів та розуміння, що виникають у результаті сприйняття та інтерпретації невербальних елементів комунікації/поведінки. Цей досвід поєднує мову тіла: вирази обличчя, рухи, жести, постави й характеристики голосу, які використовує автор-наратор для вираження емоцій, стану персонажів та створення відповідної атмосфери у художньому тексті.

Досвідність

Термін «досвідність» (або експірієнталізм, від англ. *experientialism* — «досвідність») використовують у наратології, позначаючи вияв досвіду як художньої свідомості у ХПТ. Д. розуміють як репрезентацію ментальної діяльності або художнє психічне функціонування. Д. Герман визначає «чинник свідомості» глобальніше: як здатність наративу імігувати через часову та перспективну конфігурацію виміру схожість свідомості. З погляду тексту оповіді та досвіду читача, досвідність виникає унаслідок їх продуктивної взаємодії.

Емотивне значення	<p>Емотивне значення пов'язане з семантикою, значенням (семемою), структура якого містить сему емотивності відповідної категорії; надає слову емотивної тональності, яка є експресивною.</p> <p>Емотивне значення контрастує з описовим значенням. Лексеми мають описове значення, якщо вони виконують завдання констатації фактів; лексеми мають емотивне значення, якщо виражають емоції чи ставлення автора-наратора до зображуваних подій у художньому тексті.</p>
Емпіризм	<p>Емпіризм (грец. <i>ἐμπειρία</i> — «досвід») належить до групи споріднених філософських доктрин, які особливо акцентують на сприйнятті, або досвіді. Згідно з традиційним формулюванням, емпірики вважають, що інтелект містить усе, що найперше з'являється у відчуттях. Ця ідея має коріння в працях Аристотеля, фундаментально розпрацьована у розвідках британських філософів-емпіриків XVII та XVIII ст. (Дж. Локк, 1690; Д. Юм, 1739).</p> <p>Емпіризм набув нових форм у XX ст. через звернення до експірієнталізму та базового реалізму (у відповідь об'єктивістській традиції, сформульованій І. Кантом) у когнітивній лінгвістиці, яка, акцентуючи на понятті досвіду, поєднує концептуальний та семантичний емпіризм шляхом дослідження сприйняттєвих уявлень (ментальних, або когнітивних репрезентацій) як розуміння слів і фраз.</p>
Ідеалізована когнітивна модель	<p>Ідеалізована когнітивна модель (ІКМ) — теоретична конструкція когнітивної лінгвістики, представлена Дж. Лакоффом для обліку ефектів типовості, виявлених прототиповою теорією. ІКМ — це відносно стабільна ментальна репрезентація, що представляє теорію про відповідний аспект світу, до якого можуть бути віднесені слова та інші мовні одиниці. Згідно з таким розумінням, ІКМ подібна до поняття фрейму, оскільки стосується відносно складної формальної структури знань.</p> <p>ІКМ бере участь у когнітивних процесах, таких як категоризація і міркування. Оскільки ІКМ надає цілісну репрезентацію знань, її структури є організованими різними способами як імідж-схеми, метафори та метонімії. ІКМ також використовують для структурування ментальних просторів під час побудови значень.</p>

- Імідж-схема /схема-образ** Імідж-схема, або схема-образ (англ. *image-schema*), — це абстрактна структура когнітивних процесів людини, яка встановлює моделі розуміння та міркування у межах когнітивної лінгвістики. Згідно з тезою про втілене пізнання, схеми-образи формуються у результаті фізичної взаємодії. На думку М. Джонсона, розробника поняття імідж-схеми, такі структури виникають із чуттєвого та сприйнятєвого досвіду.
- Схеми-образи з'являються у поєднанні з фізичним та психологічним розвитком людини протягом раннього дитинства за допомогою процесу, який називають «аналіз сприйнятєвого значення». Імідж-схеми становлять основу для детальніших лексичних понять. Схеми є стрижнем для абстрактних думок, слугують вихідним доменом у метафоричному перенесенні.
- Інтерпретація** Інтерпретація пов'язана зі сприйняттям та розумінням тексту.
- Сприйняття тексту є психологічним процесом, його суть полягає у створенні динамічного образу текстового змісту для читача. Початковим етапом у тріаді *сприйняття – розуміння – інтерпретація* є сприйняття ХПТ — етап отримання повідомлення; другий етап охоплює аналіз вербальної форми, що результує у розуміння тексту. Розуміння є основним поняттям і позначає можливість сприйняття значення тексту. Розуміння тексту є складним процесом, пов'язаним з декодуванням. Інтерпретація є вербалізованим рівнем, вона відбувається як «переклад» у формі лексем.
- Класична теорія категорій** Класична теорія категорій у психології та когнітивній лінгвістиці — модель утворення категорій, що мала широке застосування з античних часів до початку 1970-х рр. Згідно з таким поглядом, поняттєві та мовні категорії представлені «дефініційною структурою». Це означає, що сутність категорій представляє її складник через виконання низки необхідних (спільних) та достатніх умов для перебування конкретного складника в категорії. Ці умови називають «необхідними» і «достатніми», оскільки вони є індивідуально необхідними, але тільки колективно достатніми для визначення категорії.

Когнітивна граматика	<p>Когнітивна граматика є галуззю когнітивної лінгвістики, позначає когнітивний підхід до мови, запропонований Р. Лангакером, який припускає, що граматика, семантика та лексика існують у континуумі, а не як окремі процеси. Такий підхід до мови був одним із перших застосувань когнітивної лінгвістики. Когнітивна проєкція передбачає, що розуміння граматики не є формальною системою, яка існує незалежно від значення. Навпаки, граматика є значущою та невіддільною від семантики. Семантичні аспекти когнітивної граматики моделюють як схеми-образи, а не пропозиції, однак ці схеми є демонстративними та не призначені для відображення будь-якої фактичної візуальної операції, що відбувається під час творення та сприйняття/розуміння мовлення.</p>
Когнітивна лінгвістика	<p>Когнітивна лінгвістика (англ. <i>cognition</i> — «знання, пізнання, пізнавальна здатність») — це міждисциплінарна галузь лінгвістики, що поєднує знання та вивчення когнітивної науки, когнітивної психології, нейропсихології та лінгвістики. Моделі та теоретичні пояснення когнітивної лінгвістики вважають психологічно релевантними. Когнітивна лінгвістика має на меті допомогти зрозуміти пізнання загалом і розглядає функціонування мови як різновид когнітивної, або пізнавальної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості пояснює через мовні явища. Базовою гіпотезою К. Л. є те, що мисленнєві процеси є процесами опрацювання та перетворення ментальних репрезентацій.</p>
Когнітивна наратологія	<p>Когнітивна наратологія — це посткласична галузь наратології, представляє дослідження оповідних, релевантних розумові практик оповіді та засобів реалізації цих практик. К. Н. є трансмедійною за обсягом; вона охоплює зв'язок оповіді та розуму не тільки в друкованих текстах, але й в особистісній взаємодії, кіно, комп'ютерно опосередкованих віртуальних середовищах та інших медіа для оповіді. Релевантність розумові вивчають у порівнянні з чинниками, пов'язаними з творенням та інтерпретацією наративів, діяльністю оповідачів, процесами, за допомогою яких інтерпретатори розуміють наративні світи (або сюжетні світи), викликані наративними</p>

репрезентаціями чи артефактами, а також когнітивними станами та характеристиками персонажів у цих сюжетних світах.

Взаємозв'язок розуму та наративу вивчають, беручи до уваги, що оповіді функціонують і як (1) ціль інтерпретації, і (2) як засіб осмислення досвіду — ресурс для структурування та розуміння світу.

Когнітивна репрезентація Когнітивна репрезентація — термін, уведений когнітивним лінгвістом Л. Талмі, схожий за своєю суттю на поняття «концептуальна система». У системному підході концептуального структурування Л. Талмі, мовець використовує лінгвістичні ресурси, які спеціалізуються на кодуванні та екстерналізації його когнітивного уявлення.

Когнітивна семантика Когнітивна семантика як галузь когнітивної лінгвістики встановлює зв'язки між досвідом, концептуальною системою та семантичною структурою, закодованою мовою. Вчені, які працюють у галузі когнітивної семантики, аналізують концептуальну структуру (представлення знань) та концептуалізацію (моделювання структур значення). Когнітивна семантика використовує мову як лінзи, через які виявляє низку когнітивних феноменів.

Когнітивна семантика вивчає мову як частину загальнішої когнітивної здатності людини й тому може репрезентувати світ тільки так, як люди його уявляють. К. С. пов'язана з теорією прототипів, концептуальною метафорою та фреймовою семантикою. К.С. відкидає традиційний поділ лінгвістики на фонологію, морфологію, синтаксис, прагматику.

Концепт Концепт у філософії та лінгвістиці — значення поняття, або смислове значення імені (знака). Відрізняється від самого знака і від його предметного значення (денотата, обсягу поняття). Ототожнюється з поняттям та сигніфікатом.

У когнітивній лінгвістиці К. представлений у теорії В. Еванса як «лексичний концепт» (англ. *lexical concept*) та «когнітивна модель» (англ. *cognitive model*), що належать до двох різних типів репрезентативних систем — семантичної та концептуальної.

Концепт у філології — це стійка мовна чи авторська ідея, що має традиційний вираз; те саме, що мотив.

Константи досвіду невербального Константи досвіду *невербального* – це словесне представлення досвіду невербального в англійськомовному художньому дискурсі – природна мова має здатність означувати семіотичні знаки, вербалізувати елементи поведінки, описувати реальну комунікацію. На наш погляд, саме константи вказують на сталі або постійні елементи невербального вираження, які можуть бути відтворені автором-наратором у художньому прозовому тексті за допомогою лексичних одиниць.

Концептуальна система Концептуальна система у контексті когнітивної лінгвістики є сукупністю понять, доступних для людини. Ця сукупність представлена як структурована та організована інвентаризація, що полегшує категоризацію і концептуалізацію. Кожне поняття в концептуальній системі може бути закодоване й екстерналізоване за допомогою мови. Поняття, закодовані за допомогою мови, існують у форматі, відомому як «лексичне поняття». Мова відтворює концептуальну систему і, отже, може бути використана для концептуальної організації; мовна організація, яка модифікується внаслідок використання, впливає на природу та побудову концептуальної системи.

Лінгвістичний структуралізм Лінгвістичний структуралізм — це термін, яким позначають дві наукові течії: європейську, або постсоссюрівську, та американську. Терміни будь-якої мови (звуки, слова, значення), представлені Ф. де Соссюром як система, можуть бути ідентифіковані тільки шляхом опису їхнього зв'язку з іншими термінами тієї самої мови; оскільки мова є системою знаків, неможливо ідентифікувати елементи вираження (звуки, слова) незалежно від елементів змісту (значень), відтак вивчення мови неможливо відокремити від дослідження природи значення. Американська течія Л.С. розвинулася з праць Л. Блумфілда, який наголошував на методологічній послідовності та, під впливом біхевіористської психології, заперечував аналіз значення у межах граматики та спробував віднайти методологію для опису будь-якого корпусу через розподіл його елементів вираження відносно один одного. Перша течія стала моделлю для структуралістської думки загалом, тоді як друга зробила великий внесок у розвиток формальних моделей мови.

Ментальна/ психічна модель	<p>Ментальні/психічні моделі є поняттям психології; вони позначають глибоко вкорінені у свідомості поняття, узагальнення, картинки та образи, які впливають на сприйняття світу людиною та її дії. Це уявлення про навколишній світ, відносини між його різними частинами та інтуїтивне уявлення про власні дії та їхні наслідки.</p> <p>Вперше термін М. М. був використаний психологом К. Крейком у 1943 р., який зауважив, що люди мають уявлення про світ. У 1983 Дж. Лерд вивчав М. М. як механізм людського міркування. Поняття М. М. розпрацьовували в межах «наївної теорії», або «наївної фізики» та пов'язували з тим, як люди розуміли звичайні процеси фізичних або механічних систем.</p> <p>Мислення за аналогією дає змогу людям створювати нові ментальні моделі, які вони використовують, щоб генерувати прогнози щодо того, що має статися у різних ситуаціях реального світу. Ментальні моделі діють як інференційні системи, або системи утворення висновків.</p>
Міметична схема	<p>Міметична схема у когнітивній лінгвістиці — форма репрезентації на основі людського тіла, запропонована Й. Златевим, який спирається на поняття мімезису і висуває гіпотезу обґрунтування мовного значення.</p> <p>Міметична схема є основною щодо конструкції схеми-образу.</p> <p>Міметичні схеми мають низку властивостей: вони засновані на тілесних діях, вони репрезентативні, тому що заміщають об'єкт, дію чи подію, вони є доступними для свідомості, тому що конкретні, вони можуть бути дорефлексивно спільними, у тому розумінні, що їх можна наслідувати та ділитися ними через культурний вплив середовища.</p>
Мовний знак	<p>Мовний знак, як тлумачить лінгвістика, — це соціально усвідомлюваний, закріплений суспільною мовною практикою стійкий зв'язок знака та психічного відтворення предметів або явищ дійсності та їхніх класів — уявлення, поняття. Мова як знакова система відрізняється від усіх інших знакових систем. Вона, на відміну від інших знакових штучних систем, є особливою, складною природною знаковою системою. Ця особливість стосується не тільки структури мови, яка має багаторівневу організацію, а й багатства її функцій.</p>

Мова є універсальною, всеосяжною, загальною (конвенційною) знаковою системою. Особливе місце мови серед знакових систем пояснюють тим, що мова є найпотужнішим засобом формування думки.

Наратив

Наратив (англ. і фр. *narrative* — «оповідь», лат. *narrare* — «розповідати, пояснювати») є поняттям теорії нративу, позначає сукупність пов'язаних між собою реальних або вигаданих подій, фактів, вражень, які складають оповідний текст; процес повідомлення такого тексту (нарація) і метод впорядкування дискурсу. Наратив є універсальним інструментом для продукування та сприйняття знань.

Нарація (процес представлення оповіді) є риторичним способом організації дискурсу паралельно з аргументацією, описом та експозицією. Особа, яка створює наратив, є автором-наратором. Головна функція нративу — це репрезентація одиної події або численних подій. Наратив організовує досвід у складений зі знаків художній прозовий текст.

Наратологія

Наратологія (англ. *narratology*) — це філологічна наука дослідження нративу, нративної структури та способів, якими вони впливають на людське сприйняття; виникла на основі французької нратології: праць Ц. Тодорова, які мають опертя на «Поетику» Аристотеля. Термін Н. пов'язаний з теорією лігератури та лігературної критики. Н. є галуззю теорії оповіді. Концепція Н. розвивалася переважно у Франції протягом 60-70-х рр. ХХ ст. у межах структуралізму.

Об'єктивація

Об'єктивація як термін філософії (лат. *objectivus* — «предметний») позначає перетворення поняття або абстракції в об'єкт; мисленнєвий процес, завдяки якому відчуття, що виникло як суб'єктивний стан, перетворюється у сприйняття об'єкта. О. — акт проєкції назовні внутрішніх відчуттів, набуття будь-чим зовнішньої, об'єктивної форми існування (стосовно до чогось суб'єктивного, психічного, або до внутрішньої, імпліцитної, прихованої сутності); процес та результат локалізації образів сприйняття у зовнішньому світі.

Перцепція /сприйняття	<p>Перцепція є поняттям психології (лат. <i>perceptio</i> — «збирання, отримання, сприйняття»); пов'язане з організацією, ідентифікацією та інтерпретацією сенсорної інформації для представлення та розуміння виявленої інформації або середовища. Усе сприйняття охоплює сигнали, які проходять через нервову систему, що є результатом фізичної або хімічної стимуляції сенсорної системи людини.</p> <p>Сприйняття залучає сенсорно-людську (або чуттєву/перцептивну) систему та мозок для формування уявлень, відомих як перцепти.</p> <p>Сприйняття складається з трьох етапів: (1) відчуття; (2) перцептивної організації; (3) ідентифікації та розпізнавання.</p>
Профілізація	<p>Профілізація (профілювання) ґрунтується на протиставленні фігури та фону (англ. <i>figure-ground</i>) у гештальт психології, тобто на здатності сприймати фігури на відповідному фоні. Відповідно до термінології Р. Лангакера у когнітивній лінгвістиці «профіль-база», або «домен-піддомен», профіль (піддомен) є відповідником фігури, а база (домен) — фону.</p>
Рецептивна естетика	<p>Рецептивна естетика є версією літературної теорії «читацького відгуку», яка наголошує на сприйнятті чи інтерпретації кожного конкретного читача задля інтерпретації значення літературного тексту. Теорію рецепції, яка виникла у працях Г.-Р. Яусса наприкінці 1960-х рр., називають рецепцією читацької аудиторії в аналізі комунікативних моделей.</p> <p>Сприйняття значення конкретного тексту відбувається, коли група читачів має спільну культуру та інтерпретує текст. Чим менше спільного простору знань, досвіду та культури між читачем і автором-наратором, тим менше читач може розпізнати передбачуване значення автора-наратора; якщо два читачі мають різний культурний та особистий досвід, їхнє розуміння тексту буде відрізнятись.</p>
Розуміння тексту	<p>Розуміння тексту є складним багаторівневим процесом і може вивчатися із залученням логіко-лінгвістичного, семіотичного, когнітивного, психолінгвістичного та поетичного підходів. Логіко-лінгвістичний</p>

підхід до Р.Т. є системним міркуванням, його суть полягає у створенні мовних прескриптивних систем міркувань.

Семіотичний підхід до Р.Т. розглядають як базовий механізм міжкультурної комунікації; обґрунтовують концепцію семіотичного декодування як нескінченної інтерпретації знаків. Когнітивний підхід до Р.Т. пов'язаний з розпрацюванням ментальної/психічної моделі.

Суб'єктивний конструкт Суб'єктивний конструкт — це поняття психології, позначає форму конструкта, в якому існує неявна залежність від основи, а отже, й контексту висловлювання; охоплює учасників і час мовленнєвої події, які експліцитно не згадують. Наприклад, мовця і слухача зазвичай суб'єктивно тлумачать або як таких, що перебувають «поза сценою», або як таких, що стають об'єктивними та перебувають «на сцені», позначені лексемами «я», «ви».

Схема У когнітивній лінгвістиці термін «схема» — це структура представлення знань; зазвичай окреслює вірєць, який з'єднує частини та має прогалини. С. є «скелетом», готовим до деталізації на основі висновків з минулого досвіду. Теорії категоризації організують абстракції у висхідні рівні узагальнення. Категорії є схемами, що репрезентують способи, якими люди звертаються до фрагментів свого минулого, щоб порівняти їх і впорядкувати теперішнє. Схеми, які використовує психолог Ф. Бартлетт, експериментально спостерігаючи за сприйняттям оповіді, є мисленнєвими конструктами, що організують знання щодо представлення оповіді та уможливають розуміння та інтерпретацію ХІТ.

Теорія прототипів Теорія прототипів — це концепція категоризації в когнітивній лінгвістиці та психології, яка визначає прототип доміантною компонентою категорій. Прототип розглядають як абстрактний образ явища, предмета чи особи, який асоціативно пов'язаний з відповідною категорією. Прототип — це така одиниця категорії, яка поділяє максимум загальних властивостей з іншими членами цієї категорії та мінімум властивостей з одиницями інших категорій; це абстрактний образ, який влучно втілює

ідею категорії, сфокусувавши в собі найтипівіші властивості складників елементів категорії.

Фрейм

Фрейм у когнітивній лінгвістиці є структурою, що відтворює стереотипні ситуації у свідомості (пам'яті) людини і призначений для ідентифікації нової ситуації, основою якої є ситуативний шаблон. Цю категорію увів 1974 р. М. Мінський, дослідник у галузі штучного інтелекту. Він зауважує, що будь-який концепт може належати до фрейму речення (англ. *sentence frame*), фрейму сцени (англ. *scene frame*) та фрейму оповіді (англ. *story frame*). У контексті розуміння смислу оповіді дослідник виокремлює такі фрейми: поверхневі синтаксичні (англ. *surface syntactic*), поверхневі семантичні (англ. *surface semantic*), тематичні (англ. *thematic*) та наративні (англ. *narrative*).

Ч. Філлмор, вивчаючи фрейм, описує дві семантики: семантику, орієнтовану на розуміння (Р-семантику), та семантику, орієнтовану на визначення істинності висловлювань (І-семантику). При цьому Р-семантика оперує поняттям інтерпретаційного опису семантики лексем, граматичних категорій та тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адорно Т. Теорія естетики / пер. з нім. П. Таращук. Київ: Основи, 2002. 518 с.
2. Алексюк І. Константа // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
3. Андрейчук Н. І. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVII століття: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011.
4. Андрейчук Н. Метод інтерпретації у царині герменевтичних, лінгвосеміотичних та перекладознавчих студій // Іноземна філологія. 2014. Вип. 127. Ч. 2. С. 223-230.
5. Арцишевська А. Л. Лінгвопрагматична типологія репрезентуючого компонента в системі форм репродукції чужої мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2001. 20 с.
6. Бабелюк О. А. Поетика постмодерністського художнього дискурсу: принципи текстотворення (на матеріалі сучасної американської прози малої форми): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.04 «Германська мова». Київ, 2010. 32 с.
7. Барташева Г. І. Взаємодія невербальних та вербальних компонентів ситуації комунікативного домінування в англomовному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2004. 23 с.
8. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи: монографія. Львів: ПАІС, 2005. 264 с.
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 344 с.
10. Берклі Д. Трактат про принципи людського знання. Хрестоматія з філософії / за ред. М. О. Качуровського, В. О. Цікіна. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. 256 с.

11. Белехова Л. І. Словесний політичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії): монографія. Херсон: Айлант, 2002. 368 с.
12. Бехта І. А. Зміст та лінгвістична структура персонажного дискурсу // Нова філологія. Запоріжжя. № 2 (17). 2003. С. 13-26.
13. Бехта І. А. Оповідна техніка текстової комунікації // Вісник Запорізького державного університету. Серія «Філологічні науки». 2003. Вип. 2. С. 19-29.
14. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі: монографія. Київ: Грамота, 2004. 304 с.
15. Бехта І. А. Аспекти дискурсного аналізу художнього твору // Слов'янський вісник. Рівне: РІСКСУ. 2006. Вип. 6. С. 7-13.
16. Бехта І. А. Художній текст у сфері новітніх когнітивних студій // Закарпатські філологічні студії: зб. наук. праць. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський нац. ун-т». 2009. Вип. 9. Т. 1. С. 57-62.
17. Бехта І. А. Реалізація дискурсної зони персонажа у фокусі читацького сприйняття // Філологічні трактати. 2011. № 1/3. С. 56-62.
18. Бехта І. А. Реалізація дискурсної зони персонажа у фокусі читацького сприйняття // Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологічні науки». 2011. № 1(1). С. 117-122.
19. Бехта І. А. Дискурсна зона персонажа у фактурі художнього тексту // Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог. Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія». Вип 29. 2012а. С. 248-250.
20. Бехта І. А. Цільові студії мовного експериментаторства в англomовній художній прозі ХХ століття: ендofазне непряме мовлення // Вісник Житомирського державного ун-ту імені Івана Франка. 2012б. Вип. 62. С. 17-21.
21. Бехта І. А. Літературно-художній твір у концепції Р. Інгардена: схематизація та об'єктивація // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія «Іноземні мови». 2012в. Вип. 19. С. 24-28.
22. Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англomовній прозі ХХ століття. Львів: ПАІС, 2013. 268 с.

23. Бехта І. А. Думка у думці як ендофазна форма мовлення в художній проєкції персонажного дискурсу // Лінгвістика. 2019. № 1(40). С. 73.
24. Бехта І., Гук М. О. Поняття наративного аналізу і основні підходи // Молодий вчений. 2020. № 11 (87). С. 430-435.
25. Бехта І., Матвієнків О. Фразеологічний модус англословного художнього дискурсу: монографія. Рівне: Волин. обереги, 2022. - 302 с.
26. Бехта І. А., Мельничук О. Д. Невербальна комунікація: дискурсна динаміка текстового концепту: монографія. Львів, Рівне: Волин. обереги, 2021. 200 с.
27. Бехта І. А., Татаровська О. В. Множинне заперечення в корпусі та дискурсі: монографія. Рівне: Волин. обереги, 2022. 296 с.
28. Бехта Т. О. Лінгвокогнітивне моделювання англословного детективного дискурсу: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Чернівецький національний ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2009. 19 с.
29. Бистров Я. В. Англословний біографічний наратив у вимірах когнітивної лінгвістики і синергетики: монографія. Київ/Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2016. 320 с.
30. Білоус П. В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості. Житомир: Рута, 2009. 336 с.
31. Булатецька Л. І. Теорія і теоретизація у лінгвістиці. Вінниця: Нова Книга, 2004. 176 с.
32. Бухальська С. Є., Мельничук О. Д. Компетентнісно зорієнтований розвиток студента в системі навчально-виховної та методичної роботи медичного коледжу як умова модернізації вищої медичної освіти // Нова педагогічна думка. Рівне: РОППО. 2014. № (79). С. 21-24.
33. Бялик В. Д. Епістемологія лексичного квантора: монографія. Чернівці: Золоті литаври, 2012. 420 с.
34. Бялик В. Д. Когнітивна наратологія як інструмент пізнання художнього тексту // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія. Чернівці: Рута. 2023. № 843. С. 161-165.

35. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. 2011. № 14(2). С. 53-64.
36. Гриців Н., Мельничук О. Когнітивне зусилля як компонент стратегії перекладача // Folia Philologica: зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка. ВД «Гельветика». 2022. Вип. 3. С. 42-46.
37. Гриців Н. М., Мельничук О. Д. Розпізнання та ком'ютеризування смислу: перспектива застосунку // Південний архів: зб. наук. праць Херсонського державного університету. Івано-Франківськ: ХДУ. 2022. Вип. ХС. С. 55-60.
38. Гриців Н., Мельничук О. Когнітивні вияви перекладацької діяльності: ресурс, зсув, судження // Сучасні дослідження з іноземної філології: зб. наук. праць Ужгородського національного університету. ВД: «Гельветика». 2022. Вип. 3-4 (21-22). С. 27-38.
39. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту. вид. 2-ге виправл. і доп. Донецьк: в-во Донецького національного університету, 2007. 289 с.
40. Вільчинська Т. П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII-XVIII століття: монографія. Тернопіль: Джура, 2008. 424 с.
41. Вітгенштайн Л. Tractatus Logico-Philosophicus. Філософські дослідження / перекл. з нім. Є. Попович. Київ: Основи, 1995. 311 с.
42. Гадамер Г.-Г. Герменевтика І. Істина і метод. Основи філософської герменевтики. Том 1/перекл. з нім. О. Мокровольського. Київ: Юніверс, 2000. 457 с.
43. Галуцьких І. А. Тілесність у художній прозі англійського модернізму і постмодернізму (когнітивно-семіотичні студії): монографія. Запоріжжя: Кругозір, 2016. 627 с.
44. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури / за наук. ред. О. Галича. Київ: Либідь, 2005. 488 с.
45. Гладь С. В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англомовної прози): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2000. 19 с.
46. Горкгаймер М. Критика інструментального розуму / перекл. М. Култаєва. Київ: ППС-2002, 2006. 282 с.

47. Гриців Н., Мельничук О. Когнітивне зусилля як компонент стратегії перекладача // *Folia Philologica*. 2022. Вип. 3. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка. С.42-46.
48. Гриців Н. М. Мельничук О. Д. Розпізнання та ком'ютеризування смислу: перспектива застосунку // *Південний архів*. 2022. Вип. ХС. Івано-Франківськ: ХДУ. С 55-60.
49. Гриців Н., Мельничук О. Когнітивні вияви перекладацької діяльності: ресурс, зсув, судження // *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: УНУ. 2022. Вип. 3-4 (21-22). С. 27-38.
50. Гураль О.Ю. Лінгвальна реалізація концепту ПЕРСОНАЖ у романах Мартіна Аміса. Автореф. дис. канд. філол. наук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2012. 19 с.
51. Дискурс іноземної комунікації (колективна монографія) / за ред. проф. К. Я. Кусько. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 495 с.
52. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / заг. ред. І. С. Шевченко: монографія. Харків: Константа, 2005. 356 с.
53. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках: монографія. Львів: Видавничий центр імені Івана Франка, 2009. 358 с.
54. Еко У. Роль читача: дослідження з семіотики текстів / перекл. з англ. М. Гірняк. Львів: Літопис, 2004. 384 с.
55. Єсипенко Н. Г. Вербальний профіль і концептуальна структура англосаксонських культурних концептів: когнітивно-квантитативний підхід: монографія. Чернівці: Золоті литаври, 2012. 320 с.
56. Загороднюк В. Девід Г'юм та проблеми сучасного мистецтва // *Totallogy*-XXI. Постнекласичні дослідження. Центр гуманітарної освіти НАН України. 2014. № 31. С. 195-205.
57. Засекін С. В. Психолінгвістичні універсалії перекладу художнього тексту: монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 274 с.
58. Зубрицька М. Ното Legens: читання як соціокультурний феномен. Львів: Літопис, 2004. 352 с.

59. Йосипенко О. Структуралізм // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 611.
60. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя): монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2002. 292 с.
61. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду. Київ: Дух і літера, 2011. 278 с.
62. Коген Г. // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 285.
63. Козяревич Л. В. Вербальні й невербальні засоби емпатизації діалогічного дискурсу (на матеріалі англійської прози ХХ століття): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2006. 19 с.
64. Концептуалізм // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 300-301.
65. Корольова А. В. Типологія нарративних кодів інтимізації в художньому тексті: монографія. Київ: ВЦ КНЛУ, 2002. 266 с.
66. Лінгвістична філософія // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 332.
67. Левченко О. П. Фрейми і мотиваційна основа фразеологічних одиниць // Семантика, синтактика, прагматика мовленнєвої діяльності: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Львів: Літопис. 1999. С. 63-66.
68. Левченко О. П. Концептуалізація і символіка у фразеології // *Slowo. Tekst. Czas. Materiały Konferencji Naukowej. Szczecin*. 2001. С. 216-219.
69. Левченко О. П. Лінгвокультурологічний аналіз фразеологічної вербалізації концептів психічних станів // *Мова і культура: Науковий щорічний журнал*. Київ. 2002. Вип. 5. Т. 5. Част. 2. С. 28-35.
70. Левченко О. П. Лінгвокультурологія та її термінна система. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2003. № 25 (490: Проблеми української термінології). С. 105-113.
71. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 263 с.

72. Левченко О. П. Специфіка вербалізації і функціонування жестових фразеологізмів // Лінгвістика. Луганськ: ЛНПУ. 2006. № 4 (10). С. 56-64.
73. Левченко О. П. Етнолінгвістика та лінгвокультурологія: специфіка об'єкта і завдання. Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія: Філологія. 2007. № 52.787. С. 12.
74. Левченко О. П. Специфіка прототипних уявлень // *Ucrainica III. Současná ucrainistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. Acta universitatis Palackianae Olomucensis facultas philosophica. Philologica 97-2008. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc. 2008. 2. část. С. 705-709.*
75. Левченко О. П. Когнітивна фразеологія // *Słowo. Tekst. Czas X. Szczecin-Greifswald, 2010. С. 397-404.*
76. Лещенко Г. В. Категорія напруженості в англomовному гостросюжетному оповіданні: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... канд. філ. наук. Харків, 2018. 457 с.
77. Локк Дж. Розвідка про людське розуміння. Книга 4. Про знання і ймовірність / перекл. з англ. Н. Бордюкової. 408 с. Харків: Акта. 408 с.
78. Ляйбніц Г. В. // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
79. Макарук Л. Л. Мультиmodalність сучасної англomовної масмедійної писемної комунікації: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018.
80. Макарук Л. Л. Рецензія на монографію Оксани Мельничук «Константи досвіду *невербального* в англomовному художньому дискурсі» // Актуальні питання іноземної філології: зб. наук. праць Волинського національного університету імені Лесі Українки. Одеса: ВД «Гельветика». 2023. Вип. 18. С. 81-86.
81. Махачашвілі Р. К. Англomовна інноваційна лінгвосфера сучасного буття: онтогенез та динаміка: монографія. Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2013. 306 с.
82. Мельничук О. Д. Невербальна комунікація як структуроване знання у вимірі когнітивного аспекту художнього тексту // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія : зб. наук. пр. Одеса, 2015. Вип. 14. С. 101-103.

83. Мельничук О. Д. Теорія пізнання як основа когнітивної науки: філософський та лінгвістичний аспекти // Закарпатські філологічні студії. 2019. Вип. 10, т. 2. С. 10-14.
84. Мельничук О. Д. Когнітивна лексикографія та лінгвістичний аналіз концепту // Закарпатські філологічні студії. 2021. Вип. 19. т. 1. С. 180-184.
85. Мельничук О. Д. Синонімія номінації контактних жестів: когнітивний аспект // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: зб. наук. пр. Одеса. 2021. № 51. т. 1. С. 85-88.
86. Мельничук О. Д. Граматика конструкцій – конструктивістський підхід у контексті когнітивного підходу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Київ. 2021. Т. 32 (71). № 4, ч. 2. С. 39-44.
87. Мельничук О. Д. Аспекти організації концептів як теорій категорійної подібності // Нова філологія: зб. наук. пр. Запоріжжя: ЗНУ. 2021. № 83. С. 175-180.
88. Мельничук О. Досвід та експірієнціалізм: розвиток поняття у міждисциплінарній перспективі гуманітарних наук // Закарпатські філологічні студії. Ужгород: УНУ. 2022. Вип. 23. Т. 1. С. 201-206.
89. Мельничук О. Д. Константи досвіду *невербального* в англomовному художньому дискурсі: монографія. Рівне: Волин. обереги, 2023. 312 с.
90. Мельничук О. Д. Роль структуралізму у контексті лінгвістичного осмислення // Південний архів: зб. наук. праць Херсонського державного університету. Серія «Філологічні науки». ВД «Гельветика». 2023. Вип. 93. С. 36-41.
91. Мельничук О. Д. Роль поезики як античної науки у формуванні сучасної теорії наративу // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. ВД «Гельветика». 2023. № 64. Т. 1. С. 310-316.
92. Мельничук О. Д. Імпліцитний автор як втілена свідомість у моделюванні наративу // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». ВД «Гельветика». 2023. Том 34 (73). № 3. С. 143-147.

93. Мельничук О. Д. Імплицитний читач та структура наративної комунікації // Вісник науки і освіти. Серія «Філологія». ВД «Наукові перспективи». 2023. № 2 (8). С. 138-148.
94. Мельничук О. Д. Інтерпретація концептів як художніх феноменів // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Серія «Філологія». Київ: МАУП. 2023. № 2(7). С. 52-57.
95. Мельничук О., Гриців Н. Способи утворення метафор у художньому тексті як реалізація змісту номінацій жестів (на матеріалі твору «Спокута» І. Мак'юена) // Лінгвістика. Полтава: ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2022. № 1 (25). С. 101-110.
96. Мельничук О. Д., Гриців Н. М. Досвід сфери *невербального* у гуманітарних науках // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: зб. наук. праць. Одеса: МГУ. 2022. Вип. 56. С. 99-102.
97. Мельничук О. Д., Гриців Н. М. Наратологія: постструктуралістське розуміння художнього тексту // Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки». 2023. Вип. 1. С. 76-83.
98. Мельничук О. Д., Зубілевич М. І., Фінчук Г. В. Роль мови в пізнанні світу: семантико-філософський підхід // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2020. Т. 31 (70). № 1. Ч. 3. Київ, 2020. С. 41-45.
99. Мінаков М. А. Досвід і філософія: еволюція поняття досвіду в Західній філософії XIX-XX століть // Автореферат дис. доктора філос. наук. Спец 09.00.05 – історія філософії. Київ, 2007. 30 с.
100. Мойсієнко А. К. Мова як світ світів. Поетика текстових структур. Умань: Софія, 2008. 280 с.
101. Морозова І. Б. Синтаксичне варіювання особливостей мовлення віртуальної особистості в залежності від рівня її когнітивних здібностей: гештальт-аналіз // Одеська лінгвістична школа: траєкторії досліджень : колект. моногр. / заг. ред. Т. Ю. Ковалевської. Одеса: ПолиПринт, 2021. С. 240-250.

102. Морозова І. Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові: монографія. Одеса: Друкарський дім, 2009. 384 с.

103. Морозова І. Б., Єршова К. І. Лінгвальні засоби вираження емотивності в жіночому романі Мова // Науково-теоретичний часопис з мовознавства. Одеса: «Астропринт», 2019. № 31. С. 20-26.

104. Морозова О. І. До проблеми виділення одиниць дискурсу: дискурсема неправди // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / за загальн. ред. І. С. Шевченко: монографія. Харків: Константа, 2005. С. 65-104.

105. Павленко Ю. Гегель (Hegel) Георг Вільгельм Фрідріх // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2 : Г-Д. 518 с.

106. Павличко С. Теорія літератури. Київ: Основи, 2002. 679 с.

107. Панаичю К. Conceptus // Європейський словник філософій: лексикон неперекладностей / ред. Б. Кассен Київ: Дух і Літера, 1999. С. 279-282.

108. Панич О. Розвідки з історії скептицизму в британо-американській епістемології. Частина 1: Британська модерна філософія (Гоббс, Локк, Барклі, Х'юм, Рід). Донецьк: Донецький національний університет, 2007. 524 с.

109. Паславська А. Й. Заперечення як мовна універсалія: принципи, параметри, функціонування: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 290 с.

110. Петровська Л. Є. Відображення невербальних засобів спілкування у болгарській фразеології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.03 «Слов'янські мови». Київ, 2006. 20 с.

111. Попік І. В. Лексиско-семантичне поле «жестикуляція» в мові та мовленні (на матеріалі англ. словників і текстів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Одеса, 2004. 23 с.

112. Плотников Б. О. Внутрішня форма мовних одиниць і їх зміст // Мовознавство. 1988. № 5. С. 8-16.

113. Поняття // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 497.

114. Потебня О. Естетика і поетика слова: збірник / упоряд., вступ. ст., прим. І. В. Іваньо, А. І. Колодної; пер. А. Колодної. Київ: Мистецтво, 1985. 302 с.
115. Потебня О. Думка й мова (фрагменти) // Слово Знак Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 23-29.
116. Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові: монографія. Запоріжжя: Запорізь. держ. ун-т, 2001. 362 с.
117. Просяник О. П. Основні положення наукової концепції «нового» Ф. Де Соссюра // Матеріали міжнародної наукової конференції: Проблеми загального та історично-порівняльного мовознавства. Національний ун-т Києво-Могилянська академія, 2020. С. 105-107.
118. Просяник О. П. Фердинанд де Соссюр: деміфологізація концепції: монографія. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2018. 276 с.
119. Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації. Київ: НАН України, Інститут української мови, 1998. 191 с.
120. Рікер П. Сам як інший / пер. з фр. В. Андрушко, О. Сирцова, 2-ге вид. Київ: Дух і літера, 2002. 216 с.
121. Ротар Н. Бекон Ф. // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 54.
122. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
123. Серякова І. І. Невербальний знак комунікації в англійськомовних дискурсивних практиках: монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2012. 280 с.
124. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: монографія. Чернівці: Рута, 2008. 560 с.
125. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. 633 с.
126. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англійськомовному дискурсі. Харків: Константа, 2006. 300 с.

127. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / перекл. з франц. А. Корнійчук, Т. Тищенко. Київ: Основи, 1998. 324 с.
128. Стельмах С. П. Рікерт Генріх // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Ін-т історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2012. Т. 9: Прил-С. 944 с.
129. Степанюк М. П. Репрезентація емоційного стану художнього персонажа в жіночому романі: лінгвокогнітивний і гендерний аспекти (на матеріалі романів Ш. Бронте та Е. Бронте) : дис. ... канд. філол. наук. Херсон, 2016. 242с.
130. Тараненко Л. І. Актуалізація англійських прозових фольклорних текстів малої форми. Київ: Кафедра, 2014. 288 с.
131. Таценко Н. В. Основи теорії мовного дискурсу. Суми: СумДУ, 2011. 178 с.
132. Філософські основи наукових досліджень: монографія / В. Багинський, С. В. Вільчинська, О. Є. Гомілко, А. М. Єрмоленко та ін.; відп. ред. Ю. А. Іщенко; НАН України, Центр гуманітарної освіти. – Київ : Інтерсервіс, 2019. 239 с.
133. Фінчук Г. В., Мельничук О. Д. Реалізація лексико-граматичних характеристик англійського дієслова to make // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Одеса. 2020. Вип. 32. С. 110-113.
134. Фреге Г. // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. С. 690.
135. Шайгородський Ю. Кассіер Ернст // Історія політичної думки: навч. енцикл. словник-довідник для студентів вищих навч. закл / за ред Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ-2000, 2014. С. 280-281.
136. Щерба С. П. Про методологічні засади аналізу мислення. Творче, практичне і критичне мислення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Житомир: Журфонд, 1997. С. 3-7.
137. Янарас Х. Нерозривна філософія: Нариси вступу до філософії / перекл. з новогр. А. Чердаклі, Н. Клименко. Київ: Основи, 2000. 314 с.
138. Янова О. А. Номінативно-комунікативний аспект позначення усмішки як компонента невербальної поведінки (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. ... канд. філол. наук: спец: 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2002. 19 с.

139. Ярошовець В. І. Людина в системі пізнання. Київ: Педагогіка, 1996. 208 с.
140. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 420 с.
141. A Leonard Bloomfield Anthology / ed. by C. Hockett. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1970. 321 p.
142. Aarne A., Thompson S. The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Helsinki: Suomalaisen Tiedekatemia, 1961. 584 p.
143. Abbott H. P. The Cambridge Introduction to Narrative. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2002. xiii+203 p.
144. Adam J.-M. Le Texte narratif. Paris: Nathan, 1985. 239 p.
145. Adams M. J., Collins A. A Schema-theoretic View of Reading // New Directions in Discourse Processing / ed. by R. O. Freedle. Norwood, NJ: Ablex. 1979. P. 1-22.
146. Alber J. Impossible Storyworlds and What to do With Them // Storyworlds. 2009. № 1. P. 79-96.
147. Alber J., Fludernik M. Introduction // Postclassical Narratology: Approaches and Analyses / ed. by J. Alber, M. Fludernik. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2010. P. 1-31.
148. Alber J., Hansen P. K. Beyond Classical Narration: Transmedial and Unnatural Challenges. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2014. 291 p.
149. Alber J., Olson G. How to Do Things with Narrative: Cognitive and Diachronic Perspectives. Berlin: Walter de Gruyter, 2017. 262 p.
150. Albers I. Die Sprache des Körpers und die Sprache der Novelle // Boccaccio Und Marguerite de Navarre // Poetica. Vol. 36. № 1/2. 2004. P. 71-118.
151. Alexander M. Cognitive-Linguistic Manipulation and Persuasion in Agatha Christie: M. Phil. Thesis. Univ. of Glasgow, 2006. 109 p.
152. Allen M., Amsel S. Themes and Motifs // Annotated Chaucer Bibliography: 1997-2010. Manchester: Manchester Univ. Press. 2016. P. 225-237.
153. Amsterdam International Journal for Cultural Narratology (AJCN). 2012-2014. № 7-8.

154. Appel M., Richter T. Persuasive Effects of Fictional Narratives Increase Over Time // *Media Psychology*. 2007. № 10 (1). P. 113-134. P. 129.
155. Aristotle. *On Poetics* / transl. by S. Benardete, M. Davis. South Bend, Indiana: St. Augustinene's Press, 2002. 104 p.
156. Armstrong P.B. *How Literature Plays with the Brain: The Neuroscience of Reading and Art*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014. 240 p.
157. Attardo S. *Cognitivism // Key Ideas in Linguistics and the Philosophy of Language* / ed. by S. Chapman, C. Routledge. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2009. P. 21-24.
158. Austin J.L. *How to Do Things with Words: The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955, 1962* / ed. by J. O. Urmson, M. Sbisà, Oxford: Clarendon Press. 167 p.
159. Austin M. *Useful Fictions: Evolution, Anxiety, and the Origins of Literature*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2010. 192 p.
160. Axelrod R. *Schema Theory: An Information Processing Model of Perception and Cognition* // *The American Political Science Review*. 1973. № 67(4). P. 1248-1266.
161. Ayer A. J. *Philosophical Essays*. New York: Macmillan, 1972. 289 p.
162. Baker G. P., Hacker P. M. S. *Wittgenstein: Meaning and Mind*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2019. 344 p.
163. Bal M. *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*. 4th ed. Toronto: Univ. of Toronto Press, 2017. 205 p.
164. Bal M. *The Laughing Mice, or: On Focalisation* // *Poetics Today*. 1981. № 2. P. 202-210.
165. Banfield A. *Unspeakable Sentences: Narration and Representation in the Language of Fiction*. Boston: Routledge & Kegan Paul, 2016. 340 p.
166. Barsalou L. W. *Cognitive Psychology*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1992. 424 p.
167. Barsalou L. W. *Frames, Concepts, and Conceptual Fields* // *Frames, Fields, and Contrasts: New Essays in Semantic and Lexical Organization* / ed. by A. Lehrer, E. F. Kittay. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1992. P. 21-74.

168. Barsalou L. Perceptual Symbol Systems // Behavioral and Brain Sciences. 1999. № 22. P. 577-660.
169. Barthes R. Introduction to the Structural Analysis of Narratives // Image Music Text / transl. by S. Heath. New York: Hill and Wang, [1966] 1977. P. 79-124.
170. Barthes R. L'Empire des signes / ed. by A. Skira, Geneve: Flammarion, 1984. 151 p.
171. Barthes R. S/Z / transl. by R. Howard. New York: Hill & Wang, 1974. 271 p.
172. Barthes R. The Structuralist Activity // Critical Theory Since Plato / ed. by H. Adams. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1971. P. 1128-1130.
173. Barthes R. An Introduction to the Analysis of Narrative // New Literary History. 1975. № 6. P. 237-272.
174. Barthes R. A Barthes Reader / ed. by S. Sontag. New York: Hill & Wang Pub, 1982. 495 p.
175. Bartlett F. C. Thinking: An Experimental and Social Study. London: George Allen, 1958. 203 p.
176. Bartlett F. C. Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology. Cambridge: Cambridge Univ. Press, [1932] 1967. 317 p.
177. Bateson G. Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology. Chicago: Univ. of Chicago Press, 2000. 533 p.
178. Beaugrande R. de., Dressler W. Introduction to Text Linguistics. London: Longman, 1981. 270 p.
179. Beaugrande R. de. Schemas for Literary Communication // Literary Discourse: Aspects of Cognitive and Social Psychological Approaches / ed. by L. Halasz. Berlin: Walter de Gruyter, 1987. P. 49-99.
180. Bekhta I. Mental Models in Cognitive Linguistics // Новітня Філологія. Миколаїв: МДГУ. 2005. № 2 (22). С. 186-191.
181. Bekhta I., Bondarchuk N., Hrytsiv N., Levchenko O., Matviienkiv O., Melnychuk O. Computational Actualization of Idioms: Authorial Corpus-based Idiomaticity of Contemporary British Fiction // Proceedings of the IEEE 17th International

Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 103-106.

182. Belfiore E. Narratological Plots and Aristotle's Mythos // *Arethusa*. 2000. Vol. 33. P. 37-70.

183. Bell W. The New Messiah of the Battlefields: The Body as Discursive Strategy in Dalton Trumbo's "Johnny got his gun" // *Nordic Journal of English Studies*. 2020. № 19 (5). P. 47-63.

184. Benardete S., Burger R., Davis M. *The Argument of the Action: Essays on Greek Poetry and Philosophy*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 2000. 434 p.

185. Benford C. "Listen to My Tale": Multilevel Structure, Narrative Sense Making, and the Inassimilable in Mary Shelley's "Frankenstein" // *Narrative*. 2010. № 18 (3). P. 324-346.

186. Benson R. G. *Medieval Body Language: A Study of the Use of Gesture in Chaucer's Poetry*. Kopenhagen: Rosenkilde and Bagger, 1980. 170 p.

187. Ben-Shahar R. Translating Literary Dialogue: A Problem and Its Implications for Translation in Hebrew // *Target*. 1994. № 6 (2). P. 195-221.

188. Benveniste E. Nature du signe linguistique // *Acta Linguistica*. 1939. Vol. 1. P. 23-29.

189. Benz M., Dennerlein K. *Literarische Räume der Herkunft: Fallstudien zu einer historischen Narratologie*. Berlin: Walter de Gruyter, 2016. 412 p.

190. Berger K. Diegesis and Mimesis: The Poetic Modes and the Matter of Artistic Presentation // *Journal of Musicology*. 1994. № 12. P. 407-433.

191. Berlatsky E. Lost in the Gutter: Within and Between Frames in Narrative and Narrative Theory // *Narrative*. 2009. № 17(2). P. 162-187.

192. Bernini M. Supersizing Narrative Theory: On Intention, Material Agency, and Extended Mind-Workers // *Style*. 2014. № 48 (3). P. 349-366.

193. Bernstein A. *Objectivism in One Lesson: An Introduction to the Philosophy of Ayn Rand*. Lanham, MD: Hamilton Books, 2009. 138 p.

194. Berwick R. C., Chomsky N. *Why Only Us: Language and Evolution*. Cambridge: MIT Press, 2015. 224 p.

195. Biber D., Finegan E. Styles of Stance in English: Lexical and Grammatical Marking of Evidentiality and Affect // *Text*. 1989. № 9. P. 93-124.
196. Black J. B., Wilensky R. An Evaluation of Story Grammars // *Cognitive Science*. 1979. № 3. P. 213-230.
197. Blakemore D. Communication and the Representation of Thought: The Use of Audience-directed Expressions in Free Indirect Thought Representations // *Journal of Linguistics*. 2010. № 46(3). P. 575-599.
198. Bleich D. Readings and Feelings: An Introduction to Subjective Criticism. Urbana: National Council of Teachers of English, 1975. P. 27-33.
199. Bloomfield L. An Introduction to the Study of Language. New York: Henry Holt, 1914. 356 p.
200. Bloomfield L. Language or Ideas? // *Language*. 1936. № 12. P. 89-95. [Reprinted in Hockett, 1970. P. 322-328].
201. Bloomfield L. *Language*. New York: Henry Holt, 1973. ix+564 p.
202. Bloomfield L. Linguistic Aspects of Science // *Philosophy of Science*. 1935. № 2. P. 499-517. [Reprinted in Hockett, 1970. P. 307-321].
203. Bloomfield L. A Set of Postulates for the Science of Language // *Language*. 1926. № 2. P. 153-164. [Reprinted in Hockett, 1970. P. 128-138].
204. Bolens G. *The Style of Gestures: Embodiment and Cognition in Literary Narrative*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2012. 233 p.
205. Bondarchuk N., Bekhta I., Melnychuk O., Matviienkiv O. Keyword-based Study of Thematic Vocabulary in British Weather News // *Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022)*. Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May 12-13, 2022. P. 451-460.
206. Bondarchuk N., Hrytsiv N., Bekhta I., Melnychuk O. Sentiment Analysis of Weather News in British Online Newspapers // *Amazonia Investiga*. 2023. 12(63). P. 99-108. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.63.03.9>
207. Booth W. C. Resurrection of the Implied Author: Why Bother // *A Companion to Narrative Theory* / ed. by J. Phelan, P. J. Rabinowitz. Oxford: Wiley-Blackwell, 2005. P. 75-88.

208. Booth W. C. *The Rhetoric of Fiction*. 2nd ed. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1983. 572 p.
209. Bordwell D. *Poetics of Cinema*. New York: Routledge, 2008. 499 p.
210. Bordwell D. *Narration in the Fiction Film*. London: Methuen, 1985. 384 p.
211. Bortolussi M., Dixon P. *Psychonarratology: Foundations for Empirical Study of Literary Response*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2003. 320 p.
212. Bortolussi M., Dixon P., Sommer R. Introduction. *Empirical Approaches to Narrative // Diegesis. Interdisciplinary E-Journal for Narrative Research*. 2016. № 5.1. P. 1-3.
213. Boutyline A., Soter L. K. Cultural Schemas: What They Are, How to Find Them, and What to Do Once You've Caught One // *American Sociological Review*. 2021. № 86 (4). P. 728-758.
214. Bower G., Black J. B., Turner T. J. Scripts in Memory for Text // *Cognitive Psychology*. 1979. № 11. P. 177-220.
215. Bowers J. S. Grossberg and Colleagues Solved the Hyperonym Problem over a Decade Ago // *Behavioral and Brain Sciences*. 1999. № 22. P. 38-39.
216. Boyd B. *On the Origin of Stories: Evolution, Cognition, and Fiction*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 2009. 540 p.
217. Bracher M. Schema Criticism: Literature, Cognitive Science, and Social Change // *College Literature*. 2012. № 39(4). P. 84-117.
218. Bradley F. H. *The Principles of Logic*. London: CreateSpace Independent Publishing Platform, [1883] 2017. 192 p.
219. Branigan E. *Narrative Comprehension and Film*. London/New York: Routledge, 1992. 342 p.
220. Bremond C. La Logique des possibles narratifs // *Communications*. 1966. № 8. P. 60-76.
221. Bremond C. *Logique du récit*. Paris: Seuil, 1973. 350 p.
222. Brewer W. F., Nakamura G. V. The Nature and Functions of Schemas // *Handbook of Social Cognition* / ed. by R. S. Wyer, T. K. Srull, Vol. I. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1984. P. 119-160.

223. Bringsjord S., Ferrucci D. *Artificial Intelligence and Literary Creativity: Inside the Mind of BRUTUS, a Storytelling Machine*. Mahwah: Erlbaum Associates, 1999. 253 p.
224. Brinton L. *Represented Perception: A Study in Narrative Style // Poetics*. 1980. № 9. P. 383-381.
225. Broekman J. M. *Verbal and Nonverbal in Semiotics // Semiotica*. 2017. P. 19-40.
226. Brogan T. *The New Princeton Handbook of Poetic Terms*. Princeton: Princeton Univ. Press, 2000. 339 p.
227. Bronzwaer W. J. M. *Implied Author, Extradiegetic Narrator and Public Reader // Neophilologus*. 1978. № 62. P. 1-18.
228. Brooks P. *Reading for the Plot: Design and Intention in Narrative*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1984. 363 p.
229. Bruhns A. *Fictional Narrators and Creationism // Author and Narrator: Transdisciplinary Contributions to a Narratological Debate / ed. by D. Birke, T. Köppe*. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. P. 139-142.
230. Bruner J. *Acts of Meaning*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1990. 181 p.
231. Bruner J. *The Narrative Construction of Reality // Critical Inquiry*. 1991. № 18. P. 1-21.
232. Brunner A. *Automatische Erkennung von Redewiedergabe: Ein Beitrag zur quantitativen Narratologie*. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. 353 S.
233. Bruzina R. *Experience. The Edinburgh Dictionary of Continental Philosophy / ed. by J. L. Protevi*. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2005. P. 196.
234. Bühle K. *The Theory of Language: The Representational Function of Language (Sprachtheorie) / transl. by D. F. Goodwin*. Amsterdam: John Benjamin, 2011. 518 p.
235. Burgoon J. K., Buller D. B., Woodall W. G. *Nonverbal Communication: The Unspoken Dialogue*. New York: McGraw-Hill, 1996. 538 p.
236. Burke K. *Language as Symbolic Action: Essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley: Univ. of California Press, 1968. 532 p.
237. Burke M. *Cognitive Stylistics // Encyclopaedia of Language and Linguistics / E. K. Brown, A. Anderson*. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. P. 218.

238. Burke M. Iconicity and Literary Emotion // *European Journal of English Studies*. 2001. Vol. 5. №. 1. P. 31-46.
239. Burke M. *Literary Reading, Cognition, and Emotion: An Exploration of the Oceanic Mind*. London: Routledge, 2011. 298 p.
240. Burwick F. *Mimesis and Its Romantic Reflections*. University Park: Penn State Univ. Press, 2001. x+203 p.
241. Butte G. *I Know that You Know that I Know: Narrating Subjects from Moll Flanders to Marnie*. Columbus: Ohio State Univ. Press, 2004. 280 p.
242. Byrne R. *Human Cognitive Evolution // The Descent of Mind* / ed. by M. Corballis, S. Lea. Oxford: Oxford Univ. Press, 1999. P. 71-87.
243. Caffi C., Janney R. O. V. *Towards a Pragmatics of Emotive Communication* // *Journal of Pragmatics*. 1994. № 22. P. 325-373.
244. Cannon-Bowers J. A., Salas E. *Reflection on Shared Cognition* // *Journal of Organizational Behavior*. 2007. № 22. P. 195-202.
245. Caracciolo M. *The Experientiality of Narrative: An Enactivist Approach*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. 244 p.
246. Caracciolo M. *The Reader's Virtual Body: Narrative Space and Its Reconstruction* // *Storyworlds: A Journal of Narrative Studies*. 2011. № 3. P. 117-138.
247. Caramazza A. *How Many Levels of Processing are There in Lexical Access?* // *Cognitive Neuropsychology*. 1997. № 14. P. 177-208.
248. Carey S. *Conceptual Change in Childhood*. Cambridge: MIT Press, 1985. xiv+226 p.
249. Carnap R. *Meaning and Necessity*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1988. 296 p.
250. Carraciolo M., Kukkonen K. *With Bodies: Narrative Theory and Embodied Cognition*. Columbus: The Ohio State University Press, 2021. 230 p.
251. Casad E. H. *Cognitive Linguistics in the Redwoods: the Expansion of a New Paradigm in Linguistics* / [2nd International Cognitive Linguistics Conference, 1991, University of California, Santa Cruz]. Berlin: Mouton de Gruyter, 1995. 1009 p.
252. Caws P. *Structuralism: the Art of the Intelligible*. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press International, 1988. xiv+276 p.

253. Celce-Murcia M. Verb Paradigms for Sentence Recognition // American Journal of Computational Linguistics. Los Angeles: Department of English University of California, 1976. 69 p.
254. Červenka M. Das literarische Werk als Zeichen // Der Bedeutungsaufbau des literarischen Werks. Munchen: Fink, [1969] 1978. S. 163-183.
255. Chafe W. L. Integration and Involvement in Speaking, Writing and Oral Literature // Spoken and Written Language: Exploring Orality and Literacy / ed. by D. Tannen. Norwood, NJ: Ablex, 1982. P. 35-53.
256. Chafe W. L. Cognitive Constraints on Information Flow // Coherence and Grounding in Discourse / ed. by R. S. Tomlin. Amsterdam: John Benjamins, 1987. P. 21-51.
257. Chandler D. Semiotics: the Basics. 2nd ed. London: Routledge, 2007. 307 p.
258. Chatman S. Coming to Terms. The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1990. 240 p.
259. Chatman S. Reading Narrative Fiction. New York: Macmillan, 1993. 656 p.
260. Chatman S. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1978. 277 p.
261. Chatman S. What Can We Learn from Contextualist Narratology // Poetics Today. 1990. № 11. P. 309-328.
262. Cheyne R. Disability, Literature, Genre: Representation and Affect in Contemporary Fiction. London: Liverpool Univ. Press, 2019. 206 p.
263. Chomsky N. The Language Capacity: Architecture and Evolution // Psychonomic Bulletin & Review. 2017. № 24 (24). P. 200-203.
264. Cian L. A Comparative Analysis of Print Advertising Applying the two Main Plastic Semiotics Schools: Barthes and Greimas // Semiotica. 2012. № 190. P. 57-79.
265. Clarke S. The Foundations of Structuralism: A Critique of Lévi-Strauss and the Structuralist Movement. Totowa, NJ: Barnes & Noble, 1981. viii+264 p.
266. Copley E. 1995. Postmodernist War Fiction: Findley's The Wars // Canadian Literature. № 147. P. 98-124. P. 99.
267. Copley P. Narrative: The New Critical Idiom. London: Routledge, 2001. 304 p.

268. Cognitive and Communicative Approaches to Linguistic Analysis / ed. by E. Contini-Morava, R. S. Kirsner, B. Rodríguez-Bachiller. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 2004. 388 p.
269. Cognitive Literary Studies: Current Themes and New Directions /ed. by I. Jaén, J. J. Simon. Austin: Univ. of Texas Press, 2012. 279 p.
270. Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen. New York: Routledge, 2003. xii+188 p.
271. Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / ed. by E. Semino, J. Culpeper. Amsterdam: John Benjamins, 2002. 333 p.
272. Cohan S., Shires L. M. Telling Stories: A Theoretical Analysis of Narrative Fiction. New York: Routledge, 1988. 208 p.
273. Cohn D. Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction. Princeton: Princeton Univ. Press, 1978. 331 p.
274. Cole M. Cultural Psychology: A Once and Future Discipline. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1996. 416 p.
275. Conrad C. Cognitive Economy in Semantic Memory // Experimental Psychology. 1972. № 92. P. 149-154.
276. Contemporary French and Francophone Narratology / ed. by J. Pier. Columbus: The Ohio State University Press, 2020. 241 p.
277. Cook G. Discourse and Literature: The Interplay of Form and Mind, 1994. Oxford: Oxford Univ. Press. 285 p.
278. Cook R. T. Intensional Definition // A Dictionary of Philosophical Logic. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2009. P. 155.
279. Corcoran J. Schemata: the Concept of Schema in the History of Logic // Bulletin of Symbolic Logic. 2006. № 12(2). P. 219-240.
280. Cornils A., Schernus W. On the Relationship Between the Theory of the Novel, Narrative Theory, and Narratology // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 137-174.

281. Coşeriu E., Geckeler H. Trends in Structural Semantics [Tübinger Beiträge zur Linguistik, 158]. Tübingen: Narr. 1981. 85 S.
282. Coste D. Narrative as Communication. Minnesota: Univ. of Minnesota Press, 1989. 400 p.
283. Craik K. J. W. The Nature of Explanation. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1943. 136 p.
284. Crane M. Shakespeare's Brain: Reading with Cognitive Theory. Princeton: Princeton Univ. Press, 2001. x+265 p.
285. Crane T. The Objects of Thought. Oxford: Oxford Univ. Press, 2013. 182 p.
286. Cresswell M. J., Hughes G. E. A New Introduction to Modal Logic. London/New York: Routledge, 1996. 432 p.
287. Croft W., Cruse D. A. Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004. 356 p.
288. Crystal D. Paralinguistics // The Body as a Medium of Expression / ed. by J. Benthall, T. Polhemus. Harmondsworth: Penguin Books, 1975. P. 162-174.
289. Culler J. Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1975. 301 p.
290. Culler J. Literary Theory: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford Univ. Press, 2000. 149 p.
291. Culpeper J. Language and Characterization. People in Plays and Other Texts. London/New York: Routledge, 2001. 328 p.
292. Cultural Ways of Worldmaking. Media and Narratives / ed. by V. Nünning, A. Nünning, B. Neumann. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. 369 p.
293. Cummings D. E., Cummings D. Frame Tale // Conradiana. 1970. № 3(1). P. 80.
294. Cytowic R. E. Synesthesia: A Union of the Senses. 2nd ed. Cambridge: MIT Press, 2002. xxix+394 p.
295. Daemmrich H. S. Themes and Motifs in Literature: Approaches: Trends: Definition // The German Quarterly. 1985. №58(4). P. 566-575.

296. Dal Cin S., Zanna M. P., Fong G. T. Narrative Persuasion and Overcoming Resistance // Resistance and Persuasion / ed. by E. Knowles, J. A. Linn. Mahwah: Lawrence Erlbaum, 2004. P. 175-191.
297. Dancygier B. The Language of Stories: A Cognitive Approach. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2012. xi+228 p.
298. Danesi M. Nonverbal Communication // Understanding Nonverbal Communication: A Semiotic Guide / ed. by M. Danesi. London: Bloomsbury Academic, 2022. P. 1-26.
299. Danneberg L., Müller H.-H. Wissenschaftstheorie, Hermeneutik, Literaturwissenschaft. Anmerkungen zu einem unterbliebenen und Beiträge zu einem künftigen Dialog über die Methodologie des Verstehens // Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte. 1984. № 58. S. 177-237.
300. Danto A. Narration and Knowledge. New York: Columbia, 1985. 504 p.
301. Darby D. Form and Context: An Essay in the History of Narratology // Poetics Today. 2001. № 22(4). P. 829-852.
302. Davey B. Think Aloud: Modeling the Cognitive Processes of Reading Comprehension // Journal of Reading. 1983. № 27(1). P. 44-47.
303. Davidson L. Overcoming Psychologism: Husserl and Transcendental Reform of Psychology. USA: Springer Nature, 2020. 334 p.
304. Dawson P. Real Authors and Real Readers: Omniscient Narration and a Discursive Approach to the Narrative Communication Model // Journal of Narrative Theory. 2012. № 42(1). P. 91-116.
305. De Corpore. Part I. Computatio Sive Logica / ed. with an Introductory Essay by L. C. Hungerland, G. R. Vick; transl. and commentary by A. Martinich. NY: Abaris Books, 1981. 449 p.
306. Deacon T. The Symbolic Species. New York: W. W. Norton & Company, 1997. 266 p.
307. Deixis in Narrative: A Cognitive Science Perspective / ed. by J. F. Duchan, G. A. Bruder, E. H. Lynne. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1995. 522 p.
308. Deken O. Le Structuralisme. Paris: Armand Colin, 2015. 123 p.

309. DeMaria R. *The Ideal Reader: A Critical Fiction* // *Publications of the Modern Language Association*. 1978. № 93(3). P. 463-474.
310. Dennett D. C. *Brainstorms: Philosophical Essays on Mind and Psychology*: [40th Anniversary Edition]. Cambridge, MA: MIT Press, 2017. 424 p.
311. Dewey J. *Leibniz's New Essays Concerning the Human Understanding: A Critical Exposition*. Franklin Classics, 2018. 296 p.
312. DiBattista M. *Novel Characters: A Genealogy*. West Sussex: Wiley-Blackwell, 2010. 192 p.
313. Diderot D. *Jacques the Fatalist*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009. 258 p.
314. Diengott N. *Implied Author, Motivation and Theme and Their Problematic Status* // *Orbis Litterarum*. 1993. № 48. P. 181-193.
315. Dijk T. A. van. *Action, Action Description, and Narration* // *New Literary History*. 1975. № 6. P. 273-294.
316. Dijk T. A. van. *Textwissenschaft*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1980. 284 S.
317. Dijk van T., Kintsch W. *Strategies of Discourse Comrehension*. New York: Academic Press, 1983. 418 p.
318. Dilai I., Dilai M., Bekhta I., Melnychuk O., Tatarovska O., Hrabovetska O. *Automatic Extraction of Keywords from Literary Texts* // *Proceedings of the IEEE 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT)*. Lviv, Ukraine, October 19-21. P. 1-4.
319. DiMaggio P. *Culture and Cognition* // *Annual Review of Sociology*. 1997. № 23. P. 263-287.
320. Dirven R., Verspoor M. H. *Cognitive Exploration of Language and Linguistics*. 2nd ed. The Netherlands: John Benjamins, 2004. 289 p.
321. Doležel L. *Heterocosmica: Fiction and Possible Worlds*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1998. 339 p.
322. Doležel L. *Mimesis and Possible Worlds* // *Poetics Today*. 1988. № 9. P. 475-496.
323. Doležel L. *Occidental Poetics: Tradition and Progress*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 1990. 206 p.

324. Donald M. Human Cognitive Evolution // The Descent of Mind / ed. by M. C. Corballis, S. E. G. Lea. Oxford: Oxford Univ. Press, 2000. P. 138-154.
325. Donald M. Origins of the Modern Mind: Three Stages in the Evolution of Culture and Cognition. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1993. 474 p.
326. Dosse F. A Pilot Science without a Plane: Linguistics // History of Structuralism. Vol. I. London: Univ. of Minnesota Press, 1997. P. 59-66.
327. Dosse F. At Alexandria's Gates // History of Structuralism. Vol. I: The Rising Sign, 1945-1966 / transl. by D. Glassman. London/Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1997. P. 67-70.
328. Dosse F. Structuralism // The Edinburgh Companion to Twentieth-Century Philosophies. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2007. P. 469-478.
329. Dosse F. The Saussurean Break // History of Structuralism. Vol. I: The Rising Sign, 1945-1966 / transl. by D. Glassman. London/Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1997. P. 44-51.
330. Downes W. The Language of Felt Experience: Emotional, Evaluative and Intuitive // Language and Literature. 2000. № 9 (2). P. 99-121.
331. Duncan J. Attention // The MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences / ed. by R. A. Wilson, F. C. Keil, Cambridge, MA: MIT Press, 1999. P. 39-41.
332. Dyer G. Who's Afraid of Influence? // Guardian. 2001. 22 Sept.
333. Easterlin N. Biocultural Approach to Literary Theory and Interpretation. Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 2012. 336 p.
334. Easthope A. Poetry as Discourse. London: Methuen, 1983. 194 p.
335. Eco U. A Theory of Semiotics. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1976. 336 p.
336. Eco U. Lector in fabula: Die Mitarbeit der Interpretation in erzählenden Texte. 3rd ed. Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 1998. 320 p.
337. Eco U. The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1979. 273 p.
338. Eco U., Rorty R., Culler J., Brook-Rose Ch. Interpretation and Overinterpretation / ed. by S. Collini. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1992. 164 p.

339. Eddington D. *Statistics for Linguists. A Step-by-Step Guide for Novices*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2015. 186 p.
340. Ekman P. *Handbook of Cognition and Emotion* / ed. by y M. D. Robinson, E. R. Watkins, E. Harmon-Jones. New York: The Guilford Press, 2013. 610 p.
341. Eliot T. S. *The Use of Poetry and the Use of Criticism*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1986. 160 p.
342. Emerson R. W. *Essays: First and Second Series*. New York: Vintage Books, 1990. 397 p.
343. Emmot C. *Narrative Comprehension: A Discourse Perspective*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. 336 p.
344. *Empirical Approaches to Cognitive Linguistics: Analyzing Real-Life Data* / ed. by J. Viimaranta. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2017. 350 p.
345. *Empiricism. The Concise Encyclopedia of Western Philosophy* / ed. by J. Rée, J. O. Umrson. London: Routledge, 2004. P. 106-109.
346. Empson W. *Seven Types of Ambiguity*. New York: New Directions, 1966. 256 p.
347. Erickson M. A., Kruschke J. K. *Rules and Exemplars in Category Learning* // *Journal of Experimental Psychology: General*. 1998. № 127(2). P. 107-140.
348. Evans V. *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2007. 256 p.
349. Evans V. *How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models and Meaning Construction*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2009. 320 p.
350. Evans V. *The Structure of Time: Language, Meaning and Temporal Cognition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2004. 292 p.
351. Evans V., Green M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. London: Routledge, 2018. 856 p.
352. Even-Zohar I. *Papers in Historical Poetics*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1978. 101 p.
353. Ewald H. R. *The Implied Reader in Persuasive Discourse* // *Journal of Advanced Composition*. 1988. № 8(1/2). P. 167-178.

354. Eysenck M. W. *Cognitive Psychology: An International Review*. West Sussex, England: John Wiley & Sons, 1990. 324 p.
355. Fauconnier G. *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1994. 240 p.
356. Fauconnier G., Sweetser E. *Spaces, Worlds, and Grammar*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1996. 364 p.
357. Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: BasicBooks, 2003. 464 p.
358. Fawcett R. P., Halliday M. A. K., Lamb S. M., Makkai A. *The Semiotics of Culture and Language*. Vol. 2. *Language and Other Semiotic Systems of Culture*. London: Bloomsbury Publishing, 2015. 224 p.
359. Ferrara F. *Theory and Model for the Structural Analysis of Fiction // New Literary History*. 1974. № 5. P. 245-268.
360. Fillmore C. J. *The Case for Case // Universals in Linguistic Theory / ed. by E. Bach, R. T. Harms*. Chicago: Hot Rinehart, 1968. 210 p.
361. Fillmore C. J. *Frame Semantics // Linguistics in the Morning Calm: Selected Papers from SICOL-1981*. Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982. P. 111-135.
362. Finegan E. *Language. Its Structure and Use*. 7th ed. The USA: Cengage Learning, 2014. 608 p.
363. Fish S. *Literature in the Reader: Affective Stylistics // New Literary History*. 1970. № 2(1). P. 123-162.
364. Fish S. *Why No One's Afraid of Wolfgang Iser // Diacritics*. 1981. № 11. P. 2-13.
365. Fish S. *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1982. 394 p.
366. Flew A. *Essays in Conceptual Analysis*. Warsaw: Andesite Press, 2017. 284 p.
367. Fludernik M. *An Introduction to Narratology*. London: Routledge, 2009. 190 p.
368. Fludernik M. *Natural Narratology and Cognitive Parameters // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman*. Stanford, California: CSLI Publications, 2003. P. 243-267.

369. Fludernik M. *The Fictions of Language and the Languages of Fiction: The Linguistic Representation of Speech and Consciousness*. London: Routledge, 1993. 554 p.
370. Fludernik M. *Towards a Natural Narratology*. London: Routledge, 1996. 454 p.
371. Fludernik M. *Beyond Structuralism in Narratology. Recent Developments and New Horizons in Narrative Theory // Anglistik. Mitteilungen des Deutschen Anglistenverbandes*. 2000. № 11.1. S. 83-96.
372. Fludernik M., Margolin U. *Introduction // Special Issue German Narratology I of Style*. 2004. № 38. P. 148-187.
373. Fodor J. A. *The Mind Doesn't Work That Way: The Scope and Limits of Computational Psychology*. Cambridge: MIT Press, 2000. 126 p.
374. Fodor J. A. *The Modularity of Mind*. Cambridge: MIT Press, 1983. 145 p.
375. Fodor J. A. *The Language of Thought*. Sussex: Harvester Press, 1980. 214 p.
376. Fodor J. A., Garrett M. F., Walker E. C. T., Parkes C. H. *Against Definitions // Cognition*. 1980. № 8. P. 263-367.
377. *Formal Approaches in Categorization / ed. by E. Pothos, A. Wills*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2011. 348 p.
378. Forster E. M. *Aspects of the Novel*. London: Penguin, 2005. 304 p.
379. Foster R. *Adorno: The Recovery of Experience*. New York: State University Press, 2007. 236 p.
380. Foucault M. *The Archaeology of Knowledge: And the Discourse on Language*. London: Routledge Classics, 2002. 239 p.
381. Fowler R. *Linguistic Criticism*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1996. 224 p.
382. *Frames, Fields and Contrasts. New Essays in Semantic and Lexical Organization / ed. by A. Lehrer, E. F. Kittay*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1992. 472 p.
383. Franzosi R. *Quantitative Narrative Analysis*. Thousand Oaks, CA: SAGE, 2010. xvi+175 p.
384. Freeman H. M. *Cognitive Poetics // Routledge Handbook of Stylistics / ed. by M. Burke*. New York: Routledge, 2014. P. 313-328.
385. Freeman M. H. *Metaphor Making Meaning: Dickinson's Conceptual Universe // Journal of Pragmatics*. 1995. № 24 (6). P. 643-666.

386. Fried M. Construction Grammar in the Service of Slavic Linguistics, and Vice Versa // *Journal of Slavic Linguistics*. 2017. № 2(25). P. 241-276.
387. Frijda N. H. *Emotions and Beliefs: How Feelings Influence Thoughts*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2000. 260 p.
388. Frow J. The Literary Frame // *Journal of Aesthetic Education*. 1982. № 16(2). P. 25-30.
389. Frye N. *Anatomy of Criticism: Four Essays*. Princeton: Princeton Univ. Press, [1957] 2020. 586 p.
390. Funch B. S. *The Psychology of Art Appreciation*. London: Routledge, 2000. 150 p.
391. Gadamer H.-G. *Gesammelte Werke. Band 1. Hermeneutik I. Wahrheit Und Methode: Grundzüge Einer Philosophischen Hermeneutik*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. 495 p.
392. Gadamer H.-G. *Philosophical Hermeneutics*. California: Univ. of California Press, 2008. 304 p.
393. Gadamer H.-G. *The Historicity of Understanding // Critical Sociology: Selected Readings / ed. by P. Connerton, Harmondsworth: Penguin, 1976. P. 117-133.*
394. Garvin P. L. Review of *Prolegomena to a Theory of Language* by L. Hjelmslev [transl. by F. J. Whitfield] // *Language*. 1954. № 30(1). P. 69-96.
395. Gasquet O., Herzig A., Said B. *Kripke's Worlds: An Introduction to Modal Logics via Tableaux*. Basel: Birkhäuser, 2013. 213 p.
396. Gavins J., Steen G. *Cognitive Poetics in Practice*. London: Routledge, 2003. 204 p.
397. Gebauer G., Wulf C. *Mimesis: Culture, Art, Society / transl. by D. Reneau*. Berkeley, CA: Univ. of California Press, 1996. 400 p.
398. Geckeler H. *Zur Wortfelddiskussion – Untersuchungen zur Gliederung des Wortfeldes “alt – jung – neu” im heutigen Französisch*. München: Wilhelm Fink Verlag, 1971. 566 S.
399. Geeraerts D. *Cognitive Linguistics. Basic Readings*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2006. viii+485 p.
400. Geeraerts D. *Idealist and empiricist tendencies in cognitive semantics // Words and other Wonders: Papers on Lexical and Semantic Topics / ed. by D. Geeraerts,*

R. Dirven, J. R. Taylor, honorary ed. R. W. Langacker. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2006. P. 416-444.

401. Geeraerts D. Paradigm and Paradox: An Exploration into a Paradigmatic Theory of Meaning and its Epistemological Background. Leuven: Leuven Univ. Press, 1985. 407 p.

402. Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics. Oxford: Oxford Univ. Press, 2010. 341 p.

403. Genette G. Narrative Discourse Revisited. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1990. 168 p.

404. Genette G. Narrative Discourse: An Essay in Method / transl. by J. E. Lewin. Cornell: Cornell Univ. Press, [1972] 1983. 288 p.

405. Georgeon O. R., Ritter F. E. An Intrinsically Motivated Schema Mechanism to Model and Simulate Emergent Cognition // Cognitive Systems Research. 2011. № 15-16. P. 73-92.

406. Gerrig R. J. A Moment-by-moment Perspective on Reader's Experience of Characters // Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and other Media / ed. by J. Eder, F. Jannidis, R. Schneider. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. P. 357-376.

407. Gerrig R. J. Experiencing Narrative Worlds: On the Psychological Activities of Reading. New York: Routledge, 2018. 238 p.

408. Gibbons A., Whiteley S. Cognitive Grammar and Construal // Contemporary Stylistics: Language, Cognition, Interpretation. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2018. P. 189-202.

409. Gibbs R. W. Jr. Prototypes in Dynamic Meaning Construal // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen London / New York: Routledge, 2003. P. 27-40.

410. Gibbs R. W. What's Cognitive about Cognitive Linguistics? // Cognitive Linguistics in the Redwoods: The Expansion of a New Paradigm in Linguistics / ed. by E. H. Casad. Berlin: Mouton de Gruyter, 1996. P. 27-53.

411. Gibson W. Authors, Speakers, Readers, Mock Readers // College English. 1950. № 11. P. 265-269.

412. Gibson A. *Towards a Postmodern Theory of Narrative*. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 1996. 300 p.
413. Gibson J. *Interpreting Words, Interpreting Worlds* // *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 2006. № 64(4). P. 439-450.
414. Gidal P. *Understanding Beckett: A Study of Monologue and Gesture in the Works of Samuel Beckett*. London: Macmillan, 1986. 278 p.
415. Giddens A. *Structuralism, Post-structuralism and the Production of Culture* // *Social Theory Today* / ed. by A. Giddens, J. H. Turner. Stanford: Stanford Univ. Press, 1988. P. 195-223.
416. Girard R. *Deceit, Desire and the Novel* / transl. by Y. Freccero. Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 1976. 326 p.
417. Girle R. *Possible Worlds*. Montreal: McGill-Queen's Univ. Press, 2003. 224 p.
418. Gius E. *Erzählen über Konflikte: Ein Beitrag zur digitalen Narratologie*. Berlin/Boston, MA: Walter de Gruyter, 2015. 414 S.
419. Glaser B. *The Implied Reader and Depressive Experience in Louise Glück's "The Wild Iris"* // *Amerikastudien / American Studies*. 2015. № 60(2/3). P. 201-213.
420. Glass A. L., Holyoak K. J. *Alternative Conceptions of Semantic Memory* // *Cognition*. 1975. № 3. P. 313-319.
421. Gleitman L., Papafragou A. *Language and Thought* // *Cambridge Handbook of Thinking and Reasoning* / ed. by K. Holyoak, B. Morrison. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2005. P. 633-661.
422. Glucksmann M. *Structuralist Analysis in Contemporary Social Thought. A Comparison of the Theories of Claude Lévi-Strauss and Louis Althusser*. London: Routledge & Kegan Paul, 2016. 214 p.
423. Goffman E. *Forms of Talk*. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press, 1981. 335 p.
424. Goffman E. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern Univ. Press, 1974. 600 p.
425. Goldblatt R. *A Kripke-Joyal Semantics for Noncommutative Logic in Quantales* // *Advances in Modal Logic*. 2006. Vol. 6. P. 209-225.

426. Golz C. *Authortheorien im slavischen Funktionalismus // Slavische Erzähltheorie: Russische und tschechische Ansätze* / ed. by W. Schmid. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. P. 187-237.
427. Gooch B. What is a Real Reader? // *Journal of Reading*. 1970. № 14(1). P. 26-28.
428. Goodwin J. *Cognitive Storyworlds* [Review of *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*, by D. Herman] // *Style*. 2004. № 38(1). P. 114–126.
429. Gopnik A., Meltzoff A. *Words, Thoughts, and Theories*. Cambridge: MIT Press, 1998. 288 p.
430. Gottscall J. *The Storytelling Animal: How Stories Make Us Human*. Boston/New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2012. 232 p.
431. Graham G. *Philosophy of the Arts: An Introduction to Aesthetics*. 3rd ed. London: Routledge, 2005. 288 p.
432. Green G. M. *Pragmatics and Natural Language Understanding*. 2nd ed. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996. 201 p.
433. Greimas A.-J. *A Problem of Narrative Semiotics: Objects of Value // On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory* / transl. by P. J. Perron, F. H. Collins. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1987. P. 84-105.
434. Greimas A.-J. *Actants, Actors, and Figures // On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory* / transl. by P. J. Perron, F. H. Collins. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1970] 1987. P. 106-120.
435. Greimas A.-J. *Maupassant: The Semiotics of Text. Practical Exercises*/ transl. by P. Perron. Amsterdam: John Benjamins, 1988. xxxiv+258 p.
436. Greimas A.-J. *On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory* / transl. by F. Collins, P. Perron. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1987. 237 p.
437. Greimas A.-J. *Structural Semantics: An Attempt at a Method* / transl. by D. McDowell, R. Schleifer, A. Velie. Lincoln/Nebraska: Univ. of Nebraska Press, [1966] 1983. 325 p.
438. Greimas A.-J. *The Social Sciences. A Semiotic View* / transl. by F. Collins, P. Perron. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1989. 199 p.

439. Greimas A.-J., Courtés J. *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana Univ. Press, [1979] 1982. 432 p.
440. Grice H. P. *Aspects of Reason* / ed. by R. Warner. Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. 136 p.
441. Griffith K. *Writing Essays about Literature. A Guide and Style Sheet*. Australia: Wadsworth Cengage Learning. 462 p.
442. Grishakova M. *Beyond the Frame: Cognitive Science, Common Sense and Fiction // Narrative*. 2009. Vol. 17. № 2. P. 188-199.
443. Grodal T. *Moving Pictures: A New Theory of Film Genres, Feelings, and Cognition*. Oxford: Clarendon Press, 1999. 320 p.
444. Groeben N. *Rezeptionforschung als empirische Literaturwissenschaft. Paradigma – durch Methodendiskussion an Untersuchungsspielen*. Kronberg / Ts.: Athenäum, 1977. 245 S.
445. Groom D. *An Introduction to Cognitive Psychology: Processes and Disorders*. London/New York: Psychology Press, 1999. 211 p.
446. Grosz B. J., Sidner C. L. *Attention, Intentions, and the Structure of Discourse // Computational Linguistics*. 1986. № 12. P. 175-204.
447. Gupta A. *An Account of Conscious Experience // Analytic Philosophy*. 2012. № 53 (1). P. 1-29.
448. Habermas J. *Knowledge and Human Interests*. Boston: Polity Press, 1987. 356 p.
449. Habicht W. *Die Gebärde in englischen Dichtungen des Mittelalters*. Bayerischer Akademie der Wissenschaften. Munich: C. H. Beck, 1959. 168 S.
450. Habib M. A. R. *A History of Literary Criticism and Theory: From Plato to the Present*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2007. 838 p.
451. Halliday M. A. K., Hasan R. *Language, Context and Text: Aspects of Language of a Social Semiotic Perspective*. 2nd ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 1989. 126 p.
452. Halliday M. A. K. *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. 4th ed. London / New York: Routledge, 2013. 790 p.
453. Halliday M. A. K., Hasan R. *Cohesion in English*. London: Routledge, [1976] 2014. 392 p.

454. Halliwell S. Aristotle's Poetics. London: Duckworth, 1998. xi+369 p.
455. Halliwell S. The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems. Princeton: Princeton Univ. Press, 2002. 441 p.
456. Hamawand Z. Semantics: A Cognitive Account of Linguistic Meaning. London: Equinox Publishing Limited, 2016. 251 p.
457. Hamilton C. A Cognitive Grammar of "Hospital Barge" by Wilfred Owen // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen London/ New York: Routledge, 2003. P. 55-65.
458. Hamlyn D. W. Experience // Macmillan Encyclopedia of Philosophy / ed. by D. Borchert. 2nd ed. Vol. 3. London: Thompson Gale, 2006. P. 213-221.
459. Hampton J. A. An Investigation of the Nature of Abstract Concepts // Memory & Cognition. 1981. № 9(2). P. 149-156.
460. Hampton J. A. Polymorphous Concepts in Semantic Memory // Verbal Learning and Verbal Behavior. 1979. № 18(4). P. 441-471.
461. Handbook of Phenomenological Aesthetics / ed. by H. R. Sepp, L. Embree. London/New York: Springer, 2010. 414 p.
462. Handbook of Psycholinguistics / ed. by M. J. Traxler, A. Gernsbacher. 2nd ed. London/New York: Elsevier, 2006. 1184 p.
463. Harder P. Partial Autonomy. Ontology and Methodology in Cognitive Linguistic // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope and Methodology / ed. by G. Redeker, T. Janssen. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 195-222.
464. Harder P. Partial Autonomy. Ontology and Methodology in Cognitive Linguistic // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope and Methodology / ed. by G. Redeker, T. Janssen. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 195-225.
465. Hardy B. N. The Collected Essays of Barbara Hardy. Vol. 1. Narrators and Novelists. Sussex: Harvester Press, 1987. 304 p.
466. Harley T. The Psychology of Language: From data to theory. 3rd ed. Hove: Psychology Press, 2008. 624 p.
467. Harré R., Gillett G. The Discursive Mind. London: SAGE Publications, 1994. 196 p.

468. Harré R., Van Langenhove L. Varieties of Positioning // Journal for the Theory of Social Behaviour. 1991. № 21(4). P. 393-407.
469. Harris Z. S. Methods in Structural Linguistics. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1951. 384 p.
470. Hart F. E. 1500-1620: Reading, Consciousness, and Romance in the Sixteen Century // The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English / ed. by D. Herman. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2011. P. 103-131.
471. Hartmann P. Textlinguistische Tendenzen in der Sprachwissenschaft // Folia Lingüistica. 1975. № 8. S. 1-49.
472. Hayden W. The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1990. 264 p.
473. Head D. Ian McEwan [Contemporary Novelists]. Manchester: Manchester Univ. Press, 2007. 232 p.
474. Health P. L. Experience // Macmillan Encyclopedia of Philosophy / ed. by D. Borchert. 2nd ed. Vol. 3. London: Thompson Gale, 2006. P. 515-518.
475. Heidegger M. Poetry. Language. Thought. New York: Harper Perennial Modern Classics, 2013. 256 p.
476. Heidegger M. The Basic Problems of Phenomenology / transl. by A. Hofstadter. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1982. 412 p.
477. Heim I., Kratzer A. Semantics in Generative Grammar. Oxford: Wiley-Blackwell, 1998. 336 p.
478. Heinen S., Sommer R. Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Narrative Research. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. 317 p.
479. Heinen S. The Role of Narratology in Narrative Research Across the Disciplines // Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Research / ed. by S. Heinen, R. Sommer. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. P. 193-211.
480. Hempfer K. W. Zur pragmatischen Fundierung der Texttypologie // Textsortenlehre — Gattungsgeschichte / ed. by W. Hinck. Heidelberg: Quelle & Meyer, 1977. S. 1-26.

481. Herman D. 1880-1945: Reminding Modernism // *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English* / ed. by D. Herman. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2011a. P. 243-272.
482. Herman D. *Basic Elements of Narrative*. Oxford: Blackwell, 2009a. 272 p.
483. Herman D. *Cognition, Emotion, and Consciousness* // *The Cambridge Companion to Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007a. P. 245-259.
484. Herman D. *Cognitive Narratology* // *Handbook of Narratology* / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schönert. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. P. 30-43.
485. Herman D. *Formal Models in Narrative Analysis* // *Circles Disturbed: The Interplay of Mathematics and Narrative* / ed. by A. Doxiadis, B. Mazur. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press, 2012. P. 447-480.
486. Herman D. *Narrative Theory and the Cognitive Sciences*. Stanford, CA: CSLI Publications, 2003a. xi+363 p.
487. Herman D. *Narrative Theory and the Intentional Stance* // *Partial Answers*. 2008. № 6 (2). P. 233-260.
488. Herman D. *Narrative Theory and the Second Cognitive Revolution* // *Introduction to Cognitive Cultural Studies* / ed. by L. Zunshine. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2010. P. 155-175.
489. Herman D. *Narrative Ways of Worldmaking* / *Narratology in the Age of Cross-Disciplinary Narrative Research* / ed. by S. Heinen, R. Sommer. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2009b. P. 71-86.
490. Herman D. *Narratology as a Cognitive Science* // *Image and Narrative*. 2000. vol. 1. URL: <https://doi.org/info:doi/>
491. Herman D. *Post-Cartesian Approaches to Narrative and Mind* // *Style*. 2011b. № 45.2. P. 265-271.
492. Herman D. *Quantitative Methods in Narratology: A Corpus-Based Study of Motion Events in Stories* // *Narratology Beyond Literary Criticism* / ed. by J.-Ch. Meister, T. Kindt, W. Schernus, M. Stein. Berlin: Walter de Gruyter, 2005. P. 125-149.

493. Herman D. Regrounding Narratology: The Study of Narratively Organized Systems for Thinking // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller, 2003b. P. 303-332.
494. Herman D. Sciences of the Text // Postmodern Culture. 2008. № 11.3. P. 1-15.
495. Herman D. Stories as a Tool for Thinking // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman, 2003c. P. 163-192.
496. Herman D. Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2002. xvi+452 p.
497. Herman D. Toward a Transmedial Narratology // Narrative Across Media: The Languages of Storytelling / ed. by M.- L. Ryan. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. P. 47-75.
498. Herman L., Vervaeck B. Handbook of Narrative Analysis. 2nd ed. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2019. 438 p.
499. Herman L., Vervaeck B. Postclassical Narratology // Handbook of Narrative Analysis. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2019. P. 110-300.
500. Herman D. Introduction: Narratologies // Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis / ed. by D. Herman. Columbus, OH: The Ohio State University Press, 1999. P. 2-3.
501. Herman D. Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1991. 396 p.
502. Herman D. The Cambridge Companion to Narrative. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007b. 328 p.
503. Herman D. The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2011c. 315 p.
504. Hescher A. Reading Graphic Novels: Genre and Narration. Berlin: Walter de Gruyter, 2016. 227 p.
505. Hidalgo-Downing L. Negation, Text Worlds, and Discourse: The Pragmatics of Fiction. Stamford/Connecticut: Ablex, 2000. xxi+225 p.
506. Hileman W. [Review of The Implied Reader, by W. Iser] // Style. 1976. № 10(3). P. 344–347.

507. Hillis D., McCarthy J., Mitchell T. M., Mueller E. T., Riecken D., Sloman A., Winston P. H. In Honor of Marvin Minsky's Contributions on his 80th Birthday // *AI Magazine*. 2007. № 28 (4). P. 103-110.
508. Hingston K.-A. *Articulating Bodies: The Narrative Form of Disability and Illness in Victorian Fiction*. Liverpool: Liverpool Univ. Press, 2019. 221 p.
509. Hirsch Jr. E. D. *Validity in Interpretation*. London: Yale Univ. Press, 1987. 287 p.
510. Hirsch Jr. E. D. *Meaning and Significance Reinterpreted // Critical Inquiry*. 1984. № 11. 202-225 p.
511. Hirsch Jr. E. D. *The Aims of Interpretation*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1978. 183 p.
512. Hjelmslev L. *Prolegomena to a Theory of Language*. London: Univ. of Wisconsin Press, 1961. 144 p.
513. Hoek L. H. *La marque du titre. Dispositifs sémiotiques d'une pratique textuelle*. La Haye, Paris/New York: Mouton, 1981. 368 p.
514. Hoey M. *Text, Discourse and Corpora: Theory and Analysis*. London: Continuum, 2007. 253 p.
515. Hoey M. *Textual Interaction: An Introduction to Written Discourse Analysis*. London/New York: Routledge, 2001. 203 p.
516. Hogan P. C. *Affective Narratology: The Emotional Structure of Stories*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2011a. 304 p.
517. Hogan P. C. *Cognitive Science, Literature, and the Arts: A Guide for Humanists*. New York: Routledge, 2003a. 244 p.
518. Hogan P. C. *The Mind and Its Stories: Narrative Universals and Human Emotion*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2003b. 320 p.
519. Hogan P. C. *What Literature Teaches us About Emotions*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2011b. 352 p.
520. Holland J. H., Holyoak K. J., Nisbett R. E., Thagard P. *Induction: Processes in Inference, Learning and Discovery*. Cambridge: MIT Press, 1986. 416 p.
521. Holland N. *The Dynamics of Literary Response*. New York: Oxford Univ. Press, 1968. xviii+378 p.

522. Holub R. C. Reception Theory: A Critical Introduction. London: Methuen, 1984. 204 p.
523. Hookway C. Pierce. London: Routledge, 1985. 301 p.
524. Horizons of Expectation. The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms / ed. by C. Baldick. 3rd ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. 280 p.
525. Horstmann J. Theaternarratologie: Ein erzähltheoretisches Analyse-verfahren für Theaterinszenierungen. Berlin: Walter de Gruyter, 2018. 286 S.
526. Hrushovski B. Poetics, Criticism, Science: Remarks on the Fields and Responsibilities of Literature // Poetics and Theory of Literature. 1976. № 1. P. iii–xxxv.
527. Hühn P. Eventfulness in British Fiction. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. 214 p.
528. Hühn P., Kiefer J. The Narratological Analysis of Lyric Poetry: Studies in English Poetry from the 16th to the 20th Century. Berlin: Walter de Gruyter, 2005. 259 p.
529. Hühn P. Geschichte der englischen Lyrik. 2 Bde. Tübingen: Francke, 1995.
530. Hühn P. Transgeneric Narratology: Applications to Lyric Poetry // The Dynamics of Narrative Form / ed. by J. Pier. Berlin: de Gruyter, 2004. P. 139-158.
531. Hühn P., Pier J., Schmid W., Schönert J. Handbook of Narratology. Berlin: de Gruyter, 2009. 477 p.
532. Hunzaker M. B. F., Valentino L. Mapping Cultural Schemas: From Theory to Method // American Sociological Review. 2019. № 84(5). P. 950-981.
533. Husserl E. Experience and Judgement / transl. by J. S. Churchill, K. Ameriks. London: Routledge, [1939]1973. 443 p.
534. Hutcheon L. A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction. London: Routledge, 2003. 288 p. P. 202-203.
535. Hutter M. Universal Artificial Intelligence: Sequential Decisions Based On Algorithmic Probability. Berlin: Springer, 2005. 298 p.
536. Idol J. L. A Linked Circle of Three Plus One: Nonverbal Communication in the Marble Faun // Studies in the Novel. 1991. № 23(1). P. 139-151.
537. Ignatow G., Mihalcea R. An Introduction to Text Mining. Thousand Oaks: SAGE, 2018. 346 p.

538. Ihde D. *Expanding Hermeneutics: Visualism in Science*. Evanston, Illinois: Northwestern Univ. Press, 1998. 216 p.
539. Ihde D. *Hermeneutic Phenomenology: The Philosophy of Paul Ricoeur*. Evanston, Illinois: Northwestern Univ. Press, 1980. 199 p.
540. Ingarden R. *Cognition of the Literary Work of Art* / transl. by R. A. Crowley, K. Olsen. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973a. 436 p.
541. Ingarden R. *Poëtik und Sprachwissenschaft // Poetics, Poetyka, Poëtica* / ed. by D. Davie, et al. Warsaw/The Hague: Mouton, 1961. S. 3-9.
542. Ingarden R. *The Literary Work of Art: An Investigation on the Borderlines of Ontology, Logic, and Theory of Literature* / transl. by G. G. Gabrowicz. Evanston: Northwestern Univ. Press, 1973b. 415 p.
543. Iran-Nejad A., Winsler A. *Bartlett's Schema Theory and Modern Accounts of Learning and Remembering // The Journal of Mind and Behavior*. 2000. № 21 (1/2). P. 5-35.
544. Iran-Nejad A. *The Schema: A Structural or a Functional Pattern (ERIC reports)*. Illinois: Nejad Univ. of Illinois, 1980. 46 p.
545. Iser W. *Indeterminacy and the Reader's Response // Aspects of Narrative: Selected Papers from the English Institute* / ed. by J. H. Miller. New York: Columbia Univ. Press, 1971. P. 1-45.
546. Iser W. *The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1974. 318 p.
547. Iser W. *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1980. 224 p.
548. Iser W. *The Range of Interpretation*. Columbia: Columbia Univ. Press, 2001. 280 p.
549. Iser W., Holland N. N., Booth W. *Interview: Wolfgang Iser // Diacritics*. 1980. № 10(2). P. 57-74.
550. Itkonen E. *What is Language? A Study in the Philosophy of Linguistics*. Finland: Turun Yliopisto, 2003. 226 p.
551. Jackendoff R. S. *Consciousness and the Computational Mind*. London: MIT Press, 1987. xvi+356 p.

552. Jackendoff R. S. *Semantic Structures*. Cambridge, MA: MIT Press, 1992. 338 p.
553. Jacobs A. M., Kinder A. *Worte als Worte erfahren: Wie erarbeitet das Gehirn Gedichte // Kind und Gedicht* / ed. by A. Pompe. Berlin: Rombach, 2015. P. 57-76.
554. Jacqueline L. *Historiographie du structuralisme généralisé. Etude comparative // Les dossiers de HEL*. Paris: SHESL. 2013. № 3. P. 1-4.
555. Jahn M. "Awake! Open Your Eyes!" *The Cognitive Logic of External and Internal Stories // Narrative Theory and the Cognitive Sciences* / ed. by D. Herman. Stanford, CA: CSLI Publications, 2003. P. 195-213.
556. Jahn M. "Speak, Friend, and Enter": *Garden Paths, Artificial Intelligence, and Cognitive Narratology // Narratologies. New Perspectives on Narrative Analysis* / ed. by D. Herman. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1999. P. 167-194.
557. Jahn M. *Frames, Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology // Poetics Today*. 1997. № 18.4. P. 441-468.
558. Jahn M. *Narration as Non-communication: On Ann Banfield's Unspeakable Sentences* [Revised version of a paper originally published in *Kölner Anglistische Papiere*] // *Kölne Anglistische Papiere*. 1983. Vol. 23.
559. Jahn M. *Narratology 2.3: A Guide to the Theory of Narrative*. University of Cologne, 2021. URL: <https://www.researchgate.net/>
560. Jahn M., Nünning A. *Forum: A Survey of Narratological Models // Literatur in Wissenschaft und Unterricht*. 1994. № 27(4). P. 283-303.
561. Jahn M. *Narratologie: Methoden und Modelle der Erzähltheorie // Literaturwissenschaftliche Theorien, Modelle, Methoden: Eine Einführung* / ed. by A. Nünning. 3rd ed. Trier: Wissenschaftlicher Verlag, [1995] 1998. S. 29-50.
562. Jackendoff R. *Foundations of Language: Brain, Meaning, Grammar, Evolution*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2003. 477 p.
563. Jakobson R. *Closing Statement: Linguistics and Poetics // Style in Language* / ed. by T. A. Sebeok. Cambridge: MIT Press, 1960. P. 350-377.
564. Jakobson R. *Questions de poetique*. Paris: Editions de Seuil, 1973. 512 p.
565. Jakobson R. *The Framework of Language*. Michigan: Michigan Slavic Publications, 1980. 94 p.

566. Jannidis F. Character // Handbook of Narratology / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schönert. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. P. 14-29.
567. Jannidis F. Figur und Person. Beitrag zu einer historischen Narratologie. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2004. 294 p.
568. Jauss H. R. The Identity of the Poetic Text in the Changing Horizon of Understanding // The Identity of the Literary Text / ed. by M. J. Valdés, O. Miller. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1985. P. 146-174.
569. Jauss H. R. Theses on the Transition from the Aesthetics of Literary Works to a Theory of Aesthetic Experience // Interpretation of Narrative / ed. by M. J. Valdés, O. J. Miller. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1978. P. 137-147.
570. Jauss H. R. Toward an Aesthetic of Reception / transl. by T. Bahti. Vol. 2. Theory and History of Literature. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1982. 264 p.
571. Jauss H. R. Aesthetic Experience and Literary Hermeneutics. Vol. 3. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, [1977] 1982. 400 p.
572. Jauss H. R. Literary History as a Challenge to Literary Theory // New Literary History. 1970. № 2. P. 7-37.
573. Jauss H. R., Bennett B., Bennett H. Levels of Identification of Hero and Audience // New Literary History. 1974. № 5(2). P. 283-317.
574. Jeffries L. Schema Theory and White Asparagus: Cultural Multilingualism among Readers of Texts // Language and Literature. 2001. № 10. P. 325-343.
575. Jeffries L. Textual Meaning and its Place in the Theory of Language // Topics in Linguistics. 2015. № 15. P. 1-10.
576. Jeffries L. Critical Stylistics: The Power of English. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. 202 p.
577. Jessop B. Structuralism // The Wiley Blackwell Encyclopedia of Social Theory / ed. by B. S. Turner. London: J. Wiley & Sons, 2017. P. 1-15.
578. Johar S. Emotion, Affect and Personality in Speech. The Bias of Language and Paralanguage. New Delhi: Springer, 2016. 59 p.
579. Johnson-Laird P. N. Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference and Consciousness. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 513 p.

580. Jorba M. Is There a Specific Experience of Thinking? // *Theoria: An International Journal for Theory, History and Foundations of Science*. 2010. № 25(2). P. 187-196.

581. Joseph J. E. Saussure. Oxford: Oxford Univ. Press, 2012. 780 p.

582. Joseph J. E. The Exportation of Structuralist Ideas from Linguistics to Other Fields: An Overview // *History of the Language Sciences: An International Handbook on the Evolution of the Study of Language from the Beginnings to the Present* / ed. by S. Auroux, E. F. K. Koerner, H.-J. Niederehe, K. Versteegh. Vol. 2. Berlin: Walter de Gruyter, 2001. P. 1880-1908.

583. Kalverkämper H. *Literatur und Körpersprache* // *Poetica*. vol. 23. № 3/4. 1991. P. 328-273.

584. Kant I. *Critique of Pure Reason* / transl. by N. K. Smith. New York: St. Martin's Press, 1929. 710 p.

585. Kaplan D. *Ricoeur's Critical Theory*. Albany, NY: State Univ. of New York, 2003. 236 p.

586. Karp M., Burtnyk A., Bekhta I., Kunanets N., Melnychuk O., Shainer I. Study of Linking Words in Political Speeches of Bill Clinton Using Python // *Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT)*. Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 77-82.

587. Katz J. J., Fodor J. A. *The Structure of a Semantic Theory* // *Language*. 1963. Vol. 39. № 2. P. 170-210.

588. Kearney R. *On Paul Ricoeur: the Owl of Minerva*. Aldershot: Ashgate Press, 2005. 192 p.

589. Keen S. *Narrative Form*. The UK: Palgrave School, 2004. 224 p.

590. Keen S. *Readers' Temperaments and Fictional Character* // *New Literary History*. 2011. № 42(2). P. 295-314.

591. Keil F. C. *Explanation, Association, and the Acquisition of Word Meaning* // *The Acquisition of the Lexicon* / ed. by L. Gleitman, B. Landau. Cambridge, MA: MIT Press, 1994. P. 169-186.

592. Kindt T., Müller H.-H. Der implizite Autor. Zur Karriere und Kritik eines Begriffs zwischen Narratologie und Interpretationstheorie // Archiv für Begriffsgeschichte. 2006. № 48. S. 163-190.
593. Kindt T., Müller H.-H. The Implied Author: Concept and Controversy. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. 232 p.
594. Kindt T., Müller H.-H. Der implizite Autor. Zur Explikation und Verwendung eines umstrittenen Begriffs // Rückkehr des Autors / bearb. von F. Jannidis, G. Lauer, M. Martínez, S. Winko. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1999. S. 273-287.
595. Kindt T., Müller H.-H. What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. 378 p.
596. Kindt T., Müller H.-H. Narrative Theory and/or/as Theory of Interpretation // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 205-219.
597. King P. Two Conceptions Of Experience // Medieval Philosophy and Theology. New York: Rowman & Littlefield, 2004. № 11. P. 1-24.
598. Kipper J. A Two-Dimensionalist Guide to Conceptual Analysis. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2013. 308 p.
599. Kirby J. T. Mimesis and Diegesis: Foundations of Aesthetic Theory in Plato and Aristotle // Helios. 1991. № 18. P. 113-128.
600. Kirszner L. G., Mandell S. R. Fiction: Reading, Reacting, Writing. The US: Harcourt Brace College Publishers, 1994. 2007. 592 p.
601. Kirszner L. G., Mandell S. R. Portable Literature: Reading, Reacting, Writing. 6th ed. Australia: Wadsworth Cengage Learning. 1268 p.
602. Klineberg O. Emotional Expression in Chinese literature // The Journal of Abnormal and Social Psychology. 1938. Vol. 33. P. 517-520.
603. Koffka K. Principles of Gestalt Psychology. London: Kegan Paul, 1935. 720 p.
604. Korte B. Body Language in Literature. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1997. 330 p.
605. Kramer L. Musical Narratology: A Theoretical Outline // Indiana Theory Review. 1991. № 12. P. 141-162.

606. Kreiswirth M. *Trusting the Tale: The Narrativist Turn in the Human Sciences* // *New Literary History*. 1992. № 23. P. 629-657.
607. Kripke S. A. *Semantical Analysis of Intuitionistic Logic I* // *Formal Systems and Recursive Functions: Proceedings of the Eighth Logic Colloquium*. Oxford: North-Holland, 1963. P. 92-130.
608. Kripke S. A. *A Completeness Theorem in Modal Logic* // *Journal of Symbolic Logic*. 1959. №24. P. 1-14.
609. Kristeva J. *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art* / ed. by L. Roudiez / transl. by T. Gora, A. Jardine. New York: Columbia Univ. Press, 1980. 305 p.
610. Kristeva J. *Polylogue*. Paris: Seuil, 1977. 541 p.
611. Kuhn J. *Computational Text Analysis within the Humanities: How to Combine Working Practices from the Contributing Fields?* // *Language Resources & Evaluation*. 2019. № 53. P. 565-602.
612. Kukkonen K. *4E Cognition and Eighteenth-Century Fiction: How the Novel Found Its Feet*. 4th ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 2019. 272 p.
613. Kukkonen K. *A Prehistory of Cognitive Poetics: Neoclassicism and the Novel*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2017. 263 p.
614. Kurzweil E. *The Age of Structuralism: From Lévi-Strauss to Foucault*. London: Routledge, 2018. 256 p.
615. Kuzmicova A. *The Words and Worlds of Literary Narrative: the Trade-off between Verbal Presence and Direct Presence in the Activity of Reading* // *Stories and Minds: Cognitive Approaches to Literary Narrative* / ed. by L. Bernaerts, D. De Geest, L. Herman, B. Vervaeck. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2013. P. 191-231.
616. Köhler W. *Gestalt Psychology*. London: Bell, 1930. xi+12 p.
617. Lacan J. *The Seminar of Jacques Lacan. The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis. Book XI* / ed. by J. A. Miller / transl. by A. Sheridan. New York: W. W. Norton & Company, 1998. 304 p.
618. Lakoff G. *Some Remarks on AI and Linguistics* // *Cognitive Science*. 1978. № 2. P. 267-275.

619. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things*. Chicago: Chicago Univ. Press, 1987. 632 p.
620. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: Chicago Univ. Press, 2003. 242 p.
621. Lakoff G., Johnson M. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books, 1999. 640 p.
622. Lämmert E. *Bauformen des Erzählens*. Stuttgart: Metzler, 1955. 294 S.
623. Lancashire I. *Cognitive Stylistics and the Literary Imagination // A Companion to Digital Humanities* / ed. by S. Schreibman, R. Siemens, J. Unsworth. Oxford: Wiley-Blackwell, 2008. P. 397-414.
624. Langacker R W. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. New York: Oxford Univ. Press, 2008. 572 p.
625. Langacker R W. *Discourse in Cognitive Grammar // Cognitive Linguistics*. 2001. № 12 (2). P. 143-188.
626. Langacker R W. *Essentials of Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2013. 280 p.
627. Langacker R. W. *Review of Meaning and the Structure of Language*, by W. L. Chafe // *Language*. 1972. № 48(1). P. 134-161.
628. Langacker R. W. *A Usage-based Model // Topics in Cognitive Linguistics* / ed. by B. Rudzka-Ostyn. Amsterdam: John Benjamins, 1988. P. 127-161.
629. Langacker R. W. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. 516 p.
630. Langacker R. W. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2. Descriptive Application*. Stanford: Stanford Univ. Press, 1991. 608 p.
631. Langacker R. W. *Grammar and Conceptualization*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2012. 444 p.
632. Langacker R. W. *Investigations in Cognitive Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2009. xiv+396 p.
633. Langacker R. W. *Nouns and Verbs // Language*. 1987. Vol. 63. № 1. P. 53-94.

634. Langacker R. W. *Concept, Image and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2002. 411 p.
635. Langer M. M. *Merleau-Ponty's Phenomenology of Perception: A Guide and Commentary*. London: The Macmillan, 1989. 228 p.
636. Lanser S. S. *The Narrative Act. Point of View in Prose Fiction*. Princeton: Princeton Univ. Press, 1982. 310 p.
637. Larson R. K., Segal G. *Knowledge of Meaning: An Introduction to Semantic Theory*. Cambridge, MA: MIT Press, 1995. 662 p.
638. Lazarus R. S. *Emotion and Adaptation*. New York: Oxford Univ. Press, 1991. 576 p.
639. Leacock N. K. *Character, Silence, and the Novel: Walter Benjamin on Goethe's "Elective Affinities" // Narrative*. 2002. № 10(3). P. 277-306.
640. Lee D. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. 240 p.
641. Lee W. M., Stoltz D. S., Van Ness J., Taylor M. A. *Schemas and Frames // Sociological Theory*. 2018. № 36(3). P. 244-261.
642. Leech G. N. *Semantics*. Harmondsworth, UK: Penguin, 1974. 386 p.
643. Leech G. N., Short M. H. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2nd ed. London: Pearson, 2007. 404 p.
644. Lehrer A. *Semantic Fields and Lexical Structure*. Amsterdam: North-Holland, 1974. 225 p.
645. Levelt W. J. *A History of Psycholinguistics: the pre-Chomskyan Era*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2013. 672 p.
646. Levelt W. J. M., Roelofs A., Meyer A. S. *A Theory of Lexical Access in Speech Production // Behavioral and Brain Sciences*. 1999. № 22. P. 1-38.
647. Levesque H. J. *Common Sense, the Turing Test, and the Quest for Real AI*. Boston: The MIT Press, 2017. 190 p.
648. Lévi-Strauss C. *Structural Anthropology / transl. by C. Jacobson, B. G. Schoepf*. New York: Basic Books, 1963. 310 p.

649. Lévi-Strauss C. Structure and Form: Reflections on a Work by Vladimir Propp // Structural Anthropology. Vol. 2. London: Allen Lane, 1976. P. 115-145.
650. Lévi-Strauss C. The Elementary Structures of Kinship / transl. by J. H. Bell, J. R. von Sturmer, R. Needham. France: Beacon Press, 1969. 541 p.
651. Levy A. Models, Fictions, and Realism: Two Packages // Philosophy of Science. 2012. № 79(5). P. 738-748.
652. Lewis C. I. Mind and the World Order. Outline of a Theory of Knowledge. New York: Dover Publications, 1991. 446 p.
653. Lewis D. K. General Semantics // Synthese. 1970. № 22. P. 18-67.
654. Lieto A. Cognitive Design for Artificial Mind. London: Routledge, 2021. 119 p.
655. Liu J. Translating Nonverbal Behaviour in Literature: With Pai-tzu as an Example // Studies in Literature and Language. № 23(2). 2021. P. 33-38.
656. Lintvelt J. Essai de typologie narrative. Le “point de vue.” Theorie et analyse. Paris: Corti, 1981. 315 p.
657. . Literary Criticism: Plato to Dryden / ed. by A. H. Gilbert. Detroit: Wayne State Univ. Press, 1970. 708 p.
658. Lodge D. Consciousness and the Novel // Consciousness and the Novel: Connected Essays. Cambridge: Harvard Univ. Press, 2002. P. 1-91.
659. Lotman J. M. The Structure of the Artistic Text / transl. by G. Lenhoff, R. Vroon. Michigan: Univ. of Michigan, 1977. 300 p.
660. Lubbock P. The Craft of Fiction. London: Cape, 1972. 232 p.
661. Luck C. Linguistics and Literature // Rewriting Language: How Literary Texts Can Promote Inclusive Language Use. London: UCL Press, 2020. P. 14-52.
662. Luck Ch. Rewriting Language: How Literary Texts Can Promote Inclusive Language Use. London: UCL Press, 2020. 52 p.
663. Lycan W. G. Philosophy of Language: A Contemporary Introduction. 2nd ed. New York: Routledge, 2008. 240 p.
664. Lyons J. Linguistic Semantics: An Introduction. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2005. 376 p.

665. Lyons J. *Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1963. 237 p.
666. Lönneker B., Meister J. C., Gervás P., Peinado F., Mateas M. *Story Generators: Models and Approaches for the Generation of Literary Artefacts // Proceedings of the 17th Joint International Conference of the Association for Computers and the Humanities and the Association for Literary and Linguistic Computing*. 2005. P. 126-133.
667. Macann C. *Four Phenomenological Philosophers: Husserl, Heidegger, Sartre, Merleau-Ponty*. New York: Routledge, 1993. 240 p.
668. Maclean N. *Personification but Not Poetry // ELH: English Literary History*. 1956. Vol. 23. №. 2. P. 163-170.
669. Mailloux S. J. *Interpretive Conventions: The Reader in the Study of American Fiction*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1982. 230 p.
670. Mailloux S. *Stanley Fish's "Interpreting the Variorum": Advance or Retreat? // Critical Inquiry*. 1976. Vol. 3. №. 1. P. 183–190.
671. Mäkelä M. *Possible Minds: Constructing — and Reading — Another Consciousness as Fiction // Free Indirect Discourse: Literature, Translation, Narratology / ed. by P. Tammi, H. Tommola*. Tampere, Finland: Tampere Univ. Press, 2006. P. 231-260.
672. Mandler J. M. *Stories, Scripts, and Scenes: Aspects of Schema Theory*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1984. 144 p.
673. Mandler J. M. *The Foundations of Mind*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2004. 359 p.
674. Manguel A. *A History of Reading*. New York: Viking, 1996. 384 p.
675. Mar R. A., Oatley K. *The Function of Fiction Is the Abstraction and Simulation of Social Experience // Perspectives on Psychological Science*. 2008. № 3(3). P. 173-192.
676. Marciello R. J. *Experience // The new Catholic Encyclopedia / ed. by J. Halfmann*. 2nd ed. V. 5. London: Thompson Gale, 2002. P. 553-555.
677. Margolin U. *Character // The Cambridge Companion to Narrative / ed. by D. Herman*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007. P. 66-79.
678. Margolin U. *Cognitive Science, the Thinking Mind, and Literary Narrative // Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman*. Stanford: CSLI Publications, 2003. P. 271-294.

679. Margolin U. The Constitution of Storyworld: Fictional and/or Otherwise // *Semiotica*. 2000. Vol. 131. P. 327-357.
680. Margolin U. The Doer and the Deed: Action Basis for Characterization in Narrative // *Poetics Today*. 1986. № 7. P. 205-226.
681. Margolin U. The What, the When, and the How of Being a Character in Literary Narrative // *Style*. 1990. № 24(3). P. 105–120.
682. Marks S. P. A Silent Morality: Nonverbal Expression in “The Ambassadors”// *South Atlantic Bulletin*. 1974. № 39(2). P. 102-106.
683. Marr D. *Vision: A Computational Investigation into the Human Representation and Processing of Visual Information*. New York, NY: The MIT Press, 2010. 428 p.
684. Marraffa M., De Caro M., Ferretti F. *Cartographies of the Mind: Philosophy and Psychology in Intersection*. The Netherlands: Springer, 2007. 373 p.
685. Martin W. *Recent Theories of Narrative*. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1986. 248 p.
686. Mathesius V. *A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis* / ed. by J. Vachek. The Hague: Mouton, 1975. 228 p.
687. Matthes J. What’s in a Frame? A Content Analysis of Media Framing Studies in the World’s Leading Communication Journals, 1990-2005 // *Journalism and Mass Communication Quarterly*. 2009. № 386 (2). P. 349-367.
688. Matthews P. H. *Grammatical Theory in the United States from Bloomfield to Chomsky*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1993. 272 p.
689. McCormick P., Elliston F. *Phenomenology // Husserl: Shorter Works*. Notre Dame: Univ. of Notre Dame Press, 1981. P. 21-35.
690. McDowell J. *Mind and World*. Harvard: Harvard Univ. Press, 1996. 224 p.
691. McGarty C., Mavor K. I., Skorich D. P. Social Categorization // *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* / ed. by J. D. Write. 2nd ed. Oxford: Elsevier, 2015. P. 186-191.
692. McHale B. Free Indirect Discourse: A Survey of Recent Accounts // *Poetics and Theory of Literature*. 1978. № 3(2). P. 249-287.
693. McKenzie M. On the Presentation of Speech and Thought in Narrative Fiction // *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*. 1986. № 68. P. 37-48.

694. McKeon R. *Thought, Action, and Passion*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1974. x+305 p.
695. McKoon G., Ward G., Ratcliff R., Sproat R. Morphosyntactic and Pragmatic Factors Affecting the Accessibility of Discourse Entities // *Journal of Memory and Language*. 1993. № 32. P. 56-75.
696. McVee M. B., Dunsmore K., Gavelek J. R. Schema Theory Revisited // *Review of Educational Research*. 2005. № 75(4). P. 531–566.
697. Melnychuk O. D. Nonverbal Communication as Embodied Constants of Nonverbal Experience in Fictional Texts // *PNAP. Scientific Journal of Polonia University*. Częstochowa. V. 58. № 3. 2023. P. 156-162.
698. Melnychuk O. Knowledge Modelling in a Literary text: the Frame Model by M. Minsky // *Knowledge, Education, Law, Management*. №4 (56). 2023. P. 111-116.
699. Melnychuk O. Schemas and Cognitive Modelling of Narrative // *Věda a perspektivy*. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Česká republika. 2023. № 7 (26). P. 201-210.
700. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O. Quantitative Features of the Words Representing Nonverbal Behaviour in Ian McEwan's Fiction // *Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022)*. Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May 12-13. 2022. P. 398-415.
701. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. The Quantitative Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis // *Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT)*. Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 89-92.
702. Melnychuk O., Bekhta I., Tkachivska M. Pearson Correlation Coefficient in Studying the Meaning of a Literary Text // *Proceedings of the 7th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2023)*. Volume II: Computational Linguistics Workshop. Kharkiv, Ukraine, April 20-21. 2023. P. 460-477.

703. Medin D. L., Smith E. E. Concepts and Concept Formation // Annual Review of Psychology. 1984. № 35. P. 113-138.
704. Meister J. C. Computing Action. A Narratological Approach. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. 364 p.
705. Meister J. C. Narratology // Handbook of Narratology / ed. by P. Hühn, J. Pier, W. Schmid, J. Schonert. Berlin: Walter de Gruyter, 2009. P. 329-350.
706. Meister J. C. Narratology Beyond Literary Criticism: Mediality, Disciplinarity. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2008. 312 p.
707. Mellet S., Longrée D. New Approaches in Text Linguistics. The Netherlands: John Benjamins, 2009. 206 p.
708. Mellmann K. Objects of “Empathy”: Characters (and Other Such Things) as Psycho-Poetic Effects // Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film and other Media / ed. by J. Eder, F. Jannidis, R. Schneider. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. P. 414-441.
709. Mellmann K. Voice and Perception: An Evolutionary Approach to the Basic Functions of Narrative // Toward a Cognitive Theory of Narrative Acts / ed. by F. Aldama. Austin: Univ. of Texas Press, 2012. P. 119-140.
710. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O. Quantitative Features of the Words Representing Nonverbal Behaviour in Ian McEwan’s Fiction // Proceedings of the 6th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022). Volume I: Main Conference. Gliwice, Poland, May 12-13, 2022. P. 398-415.
711. Melnychuk O., Bondarchuk N., Bekhta I., Levchenko O., Yesypenko N., Hrytsiv N. The Quantitative Parameters in Computer-Assisted Approach: Author's Lexical Choices in the Novels by Martin Amis // Proceedings of the IEEE 17th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT). Lviv, Ukraine. November 10-12. 2022. P. 89-92.
712. Melnychuk O., Bekhta I., Tkachivska M. Pearson Correlation Coefficient in Studying the Meaning of a Literary Text // Proceedings of the 7th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2023). Computational Linguistics Workshop. Kharkiv, Ukraine, April 20-21, 2023. P. 460-477.

713. Mendelsohn L. R. The philosophy of Gottlob Frege. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2005. 226 p.
714. Methods in Cognitive Linguistics / ed. by M. Gonzalez-Marquez, I. Mittelberg, S. Coulson, M. J. Spivey. Amsterdam: John Benjamins, 2007. 452 p.
715. Metzler G. B. Erfahrung // Enzyklopädie Philosophie und Wissenschaftstheorie / ed. von J. Mittelstraß. Band 2. Stuttgart/Weimar: Verlag J. B. Metzler, 2005. S. 361-363.
716. Miall D. S. Literary Reading: Empirical and Theoretical Studies. New York: Peter Lang, 2006. 234 p.
717. Miall D. S. Beyond the Schema Given: Affective Comprehension of Literary Narratives // Cognition and Emotion. 1989. № 3. P. 55–78.
718. Mikkonen J. On Studying the Cognitive Value of Literature // The Journal of Aesthetics and Art Criticism. 2015. № 73(3). P. 273-282.
719. Mikkonen K. The Narratology of Comic Art. New York: Routledge, 2017. 324 p.
720. Mikkonen J. The Cognitive Value of Philosophical Fiction. London: Bloomsbury Academic, 2013. 240 p.
721. Mildorf J., Kinzel T. Audionarratology: Interfaces of Sound and Narrative. Berlin: Walter de Gruyter, 2016. 275 p.
722. Miller A. Philosophy of Language. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 466 p.
723. Mills S. Feminist Stylistics. London: Routledge, 2016. 240 p.
724. Milner J.-C. Le Périple structural. Figures et paradigme. Paris: Verdier Poche, 2008. 376 p.
725. Mink L. O. Narrative Form as a Cognitive Instrument // The Writing of History: Literary Form and Historical Understanding / ed. by R. H. Canary, H. Kozicki. Madison: Univ. of Wisconsin Press, 1978. P. 129-149.
726. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge // Artificial Intelligence. 1974. № 306. P. 1-82.
727. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. The Psychology of Computer Vision / ed. by P. H. Winston. New York: McGraw-Hill, 1975. P. 211-277.
728. Minsky M. The Society of Mind. New York: Simon & Schuster, 1988. 340 p.

729. Moore G. E. On Defining "Good" // *Analytic Philosophy: Classic Readings*. Stamford, CT: Wadsworth, 2002. P. 1-10.
730. Moore T., Carling C. *Understanding Language: Towards a Post-Chomskyan Linguistics*. London: Macmillan, 1982. 225 p.
731. Moran D. *Introduction to Phenomenology*. Oxford: Routledge, 2000. 592 p.
732. Moretti F., Sbragia A. *The Way of the World: The Bildungsroman in European Culture*. New York: Verso Books, 2000. 288 p.
733. Morgan P. M. *Deterrence: A Conceptual Analysis*. Beverly Hills: SAGE Publications, 1977. 216 p.
734. Morgenthaler E. *Kommunikationsorientierte Textgrammatik. Band LI*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann, 1980. 204 S.
735. Morris C. W. *Writings on the General Theory of Signs*. The Hague: Mouton, 1971. 486 p.
736. Mukařovsky J. *L'individu dans l'art // Deuxieme congres international d'esthetique et de la science de l'art*. Paris: F. Alcan. 1937. Vol. 1. P. 349-354.
737. Murphy G. L. *The Big Book of Concepts*. Cambridge: MIT Press, 2002. 564 p.
738. Murphy G., Medin D. *The Role of Theories in Conceptual Coherence // Psychological Review*. 1985. № 92 (3). P. 289-316.
739. Nagel J. *Empiricism. The Philosophy of Science. The Encyclopedia / ed. by S. Sarkar, J. Pfeifer. 7th ed*. London: Routledge, 1991. P. 325-243.
740. Nair R. B. *Narrative Gravity: Conversation, Cognition, Culture*. New Delhi: Oxford University Press. 425 p.
741. *Narrative Across Media: The Languages of Storytelling / ed. by M.-L. Ryan*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 422 p.
742. *Narrative Intelligence / ed. by M. Mateas, P. Sengers*. Amsterdam: John Benjamins, 2003. 340 p.
743. *Narrative Theory and the Cognitive Sciences / ed. by D. Herman*. Stanford, CA: CSLI, 2003. xi+363 p.
744. *Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis / ed. by D. Herman*. Columbus, OH: The Ohio State University Press, 1999. 396 p.

745. Neisser U. Multiple Systems: A New Approach to Cognitive Theory // *European Journal of Cognitive Psychology*. 1994. № 6 (3). P. 225-241.
746. Neisser U. *Cognitive Psychology*. New York: Psychology Press, 2014. 348 p.
747. Neisser U. *Concepts and Conceptual Development: Ecological and Intellectual Factors in Categorization*. New York: Cambridge Univ. Press, 1987. 328 p.
748. Nelsen T. E., Oxley Z. M., Clawson R. A. Toward a Psychology of Framing Effects // *Political Behavior*. 1997. № 19 (3). P. 221-246.
749. Nersessian N. J. The Cognitive Basis of Model-based Reasoning in Science // *The Cognitive Basis of Science* / ed. by P. Carruthers, S. Stich, M. Siegal. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2002. P. 133-153.
750. Neumann B., Nünning A. *An Introduction to the Study of Narrative Fiction*. Stuttgart: Klett, 2008. 200 p.
751. *Neverending Stories. Toward a Critical Narratology* / ed. by A. Fehn, I. Hoesterey, M. Tatar. Princeton: Princeton Univ. Press, 1992. 290 p.
752. Newell A., Simon H. A. *Human Problem Solving*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1972. xiv+920 p.
753. Newman J. Balancing Acts: Empirical Pursuits in Cognitive Linguistics // *Quantitative Methods in Cognitive Semantics: Corpus-Driven Approaches* / ed. by D. Glynn, K. Fischer. Berlin: Mouton de Gruyter, 2010. P. 79-99.
754. Newmeyer F. J. Grammar Is Grammar and Usage Is Usage // *Language*. 2003. № 79 (4). P. 682-707.
755. Newton K. M. *Twentieth Century Literary Theory. A Reader*. 2nd ed. New York: McMillan Education, 1997. 306 p.
756. Nida E. A. *Componential Analysis of Meaning. Approaches to Semiotics* 57. Belgium: Mouton, 1975. 274 p.
757. *Nonverbal Communication: Handbooks of Communication Science* / ed. by J. A. Hall, M. L. Knapp Berlin: Walter de Gruyter, 2013. 893 p.
758. Nørgaard N., Busse B., Montoro R. *Key Terms in Stylistics*. London: A & C Black, 2010. 269 p.

759. Nord C. Alice Abroad: Dealing with Descriptions and Transcriptions of Paralanguage in literary translation // *Nonverbal Communication and Translation: New Perspectives and Challenges in Literature, Interpretation and the Media*. Amsterdam: John Benjamins, 1997. P. 107-129.

760. Nosofsky R. M. Tests of an Exemplar Model for Relating Perceptual Classification and Recognition Memory // *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory & Cognition*. 1991. № 17. P. 3-27.

761. Núñez R. E., Sweetser E. With the Future Behind Them: Convergent Evidence from Aymara Language and Gesture in the Crosslinguistic Comparison of Spatial Construals of Time // *Cognitive Science*. 2006. № 30. P. 401–450.

762. Nünlist R. The Ancient Critic at Work: Terms and Concepts of Literary Criticism in Greek Scholia. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2009. 447 p.

763. Nünning A. Erzähltheorie // *Reallexikon der deutschen Literaturwissenschaft* / hg. K. Weimar et al. Bd. I. Berlin / New York: De Gruyter, 2007. S. 513-517.

764. Nünning A. Grundzüge eines kommunikationstheoretischen Modells der erzählerischen Vermittlung. Trier: WVT, 1989. 331 S.

765. Nünning A. Narratology or Narratologies? // *What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory* / ed. by T. Kindt, H.-H. Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 239-275.

766. Nünning A. Unreliable Narration zur Einführung: Grundzüge einer kognitiv-narratologischen Theorie und Analyse unglaubwürdigen Erzählens // *Unreliable Narration* / ed. by A. Nünning, C. Surkamp, B. Zerweck. Trier: Wissenschaftlicher Verlag, 1998. S. 3-39.

767. Nünning A. Unreliable, Compared to What? Towards a Cognitive Theory of Unreliable Narration. Prolegomena and Hypotheses // *Transcending Boundaries, Narratology in Context [Grenz-überschreitungen, Narratologie im Kontext]* / ed. by W. Grünzweig, A. Solbach. Tübingen: Narr, 1999. P. 29-76.

768. Nünning A., Nünning V. Von der strukturalistischen Narratologie zur ‘postklassischen’ Erzähltheorie: Ein Überblick über neue Ansätze und

Entwicklungstendenzen // Neue Ansätze in der Erzähltheorie / ed. by A. Nünning, V. Nünning. Trier: WVT, 2002. S. 1-33.

769. Nünning A., Nünning V., Wolf W. Multiperspektivisches Erzählen: Zur Theorie und Geschichte der Perspektivenstruktur im englischen Roman des 18. bis 20. Jahrhunderts. Trier: WVT, 2000. 368 S.

770. Nünning A., Sommer R. Diegetic and Mimetic Narrativity: Some Further Steps Towards a Transgeneric Narratology of Narrative // Theorizing Narrativity / ed. by J. Pier, J. A. G. Landa. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. P. 331–354.

771. Nünning V. The Making of Fictional Worlds: Processes, Features, and Functions // Cultural Ways of Worldmaking / ed. by V. Nünning, A. Nünning, B. Neumann. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. P. 215-243.

772. Nünning V. Unreliable Narration and Trustworthiness: Intermedial and Interdisciplinary Perspectives. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. 450 p.

773. Nuttall L. “Real” Mind Style and Authenticity Effects in Fiction: Represented Experiences of War in Atonement // Style. 2019. № 53(2). P. 215-235.

774. Nöth W. Handbook of Semiotics. Bloomington and Indianapolis: Indiana Univ. Press, 1995. 576 p.

775. Oakleaf D. Marks, Stamps, and Representations: Character in Eighteenth-Century Fiction // Studies in the Novel. 1991. № 23(3). P. 295-311.

776. Oatley K. Emotions: A Brief History. Oxford: Wiley-Blackwell, 2004. 204 p.

777. Oatley K. Writing and Reading: The Future of Cognitive Poetics // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen. London/New York: Routledge, 2003. P. 161-172.

778. Ogden C. K. The Meaning of Meaning / ed. by I. A. Richards. London: Harvest/HBJ, 1989. 363 p.

779. Ohme A. Skaz und Unreliable Narration: Entwurf einer neuen Typologie des Erzählers. Berlin: Walter de Gruyter, 2015. 300 p.

780. Olsen S. H. The Structure of Literary Understanding. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1985. 248 p.

781. Olson E. Aristotle's "Poetics" and English Literature: A Collection of Critical Essays. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1965. 264 p.
782. Olson G. Current Trends in Narratology. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2011. viii+367 p.
783. On Narrative / ed. by W. J. T. Mitchell. Chicago: Chicago Univ. Press, 1981. 280 p.
784. Onega S., Landa J. A. G. Narratology: An Introduction. London: Longman, 1996. 336 p.
785. Outhwaite W. Habermas: A Critical Introduction. 2nd ed. Cambridge: Polity, 2009. x+218 p.
786. Owen S. Readings in Chinese Literary Thought. Cambridge, CA: Harvard Univ. Asia Center, 1996. 688 p.
787. Palmer A. Fictional Minds (Frontiers of Narrative). Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2004. 276 p.
788. Palmer A. Intermental Thought in the Novel: The Middlemarch Mind // Style. 2005. № 39 (4). P. 427-442.
789. Palmer A. Social Minds in Fiction and Criticism // Style. 2011. № 45(2). P. 196-240.
790. Palmer A. Social Minds in the Novel. Columbus: Ohio State Univ. Press, 2010. 220 p.
791. Palmer G. B. Toward a Theory of Cultural Linguistics. Texas: Univ. of Texas Press, 1996. 360 p.
792. Papert S. Teaching Children to be Mathematicians Versus Teaching About Mathematics // International Journal of Mathematical Education in Science and Technology. 1972. Vol. 3. P. 249-262.
793. Parodi M. La modernité manquée du structuralisme. Paris: PUF, 2004. 256 p.
794. Passionate Views: Film, Cognition, and Emotion / ed by C. Plantinga, G. M. Smith, 1999. 302 p.
795. Pavel T. G. Fictional Worlds. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1989. 190 p.
796. Pavel T. G. The Feud of Language: A History of Structuralist Thought / transl. by L. Jordan. Oxford: Wiley-Blackwell, 1990. 240 p.

797. Pavel T. G. *The Poetics of Plot: The Case of English Renaissance Drama*. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1985. 163 p.
798. Peacocke C. *A Study of Concepts*. Cambridge: MIT Press, 1992. 266 p.
799. Pearson J., Kosslyn S. M. *The Heterogeneity of Mental Representation: Ending the Imagery Debate // US Proceedings of the National Academy of Sciences*. № 112 (33). 2015. P. 10089-10092.
800. Pearson P. D. *Reading // The Encyclopedia of Educational Research / ed. by M C. Alkin*. Vol. 3. American Educational Research Association, 1992. P. 1075-1085.
801. Peer V., Chatman S. *New Perspectives on Narrative Perspective*. Albany: State Univ. of New York Press, 2001. 412 p.
802. Peer van W. *Towards a Poetics of Emotion // Emotion and the Arts / ed. by M. Hjort, S. Laver*. Oxford: Oxford Univ. Press, 1997. P. 215-224.
803. Peikoff L. *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*. New York: Dutton, 1991. 493 p.
804. Pelzer L. C. *Beautiful Fools and Hulking Brutes: F. Scott Fitzgerald's the Great Gatsby // Women in Literature: Reading Through the Lens of Gender / ed. by J. Fisher, E. S. Silber*. London: Greenwood. P. 127-129.
805. Perry M. J. *The Authority of Text, Tradition, and Reason: A Theory of Constitutional "Interpretation" // Nomos*. 1987. № 29. P. 221-253.
806. Petofi J., Rieser H. *Probleme der modelltheoretischen Interpretation von Texten*. Hamburg: Buske, 1974. x+175 S.
807. Pettersson B. *How Literary Worlds Are Shaped: A Comparative Poetics of Literary Imagination*. Berlin: Walter de Gruyter, 2016. 334 p.
808. Pettit P. *The Concept of Structuralism: A Critical Analysis*. Berkley/Los Angeles: Univ. of California Press, 1977. 118 p.
809. Phelan J. "Self-Help" for Narratee and Narrative Audience: How "I" – and "You"? – Read "How" // *Style*. 1994. № 28(3). P. 350-365.
810. Phelan J. *Estranging Unreliability, Bonding Unreliability, and the Ethics of Lolita // Narrative Unreliability in the Twentieth-Century First-Person Novel / ed. by E. D'hoker, G. Martens*. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. P. 7-28.

811. Phelan J. *Experiencing Fiction: Judgments, Progressions, and the Rhetorical Theory of Narrative*. Columbus: The Ohio State Univ. Press, 2007. 272 p.
812. Phelan J. *Living to Tell About It: A Rhetoric and Ethics of Character Narration*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005. 256 p.
813. Phelan J. *Narrative as Rhetoric: Technique, Audiences, Ethics, Ideology*. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 1996. 237 p.
814. Phelan J. *Reading People, Reading Plots: Character, Progression, and the Interpretation of Narrative*. Chicago: The Univ. of Chicago Press, 1989. 245 p.
815. Phelan J. *Rhetoric, Ethics, And Narrative Communication: Or, from Story and Discourse to Authors, Resources, and Audiences // Soundings: An Interdisciplinary Journal*. 2011. № 94(1/2). P. 55-75.
816. Phelan J. *Rhetoric/Ethics // The Cambridge Companion to Narrative / ed. by D. Herman*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007. P. 203-216.
817. Phelan J., Martin M. P. *The Lessons of "Weymouth": Homodiegesis, Unreliability, Ethics, and The Remains of the Day // Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis / ed. by D. Herman*. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1999. P. 88-109.
818. Phillips B. *Character in Contemporary Fiction // The Hudson Review*. 2004. № 56(4). P. 629-642.
819. *Philosophical Writings of Peirce / ed. by J. Buchler*. Dover Publications, 2011. 411 p.
820. Piaget J. *Psychology // The Monist*. 1926. № 36(3). P. 430-455.
821. Piaget J. *Structuralism / transl. by C. Maschler*. New York: Basic Books, 1971. vi+153 p.
822. Pier J. *Diegesis // Encyclopedic Dictionary of Semiotics / ed. by T. A. Sebeok*. Vol. 1. Berlin: Mouton de Gruyter, [1986] 2009. P. 217-219.
823. Pier J. *Is There a French Postclassical Narratology? // Current Trends in Narratology. Narratologia 27/ed. by G. Olson*. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2011. P. 336-367.
824. Pier J. *Narrative Configurations // The Dynamics of Narrative Form: Studies in Anglo-American Narratology / ed. by J. Pier*. Berlin: Walter de Gruyter, 2004. P. 239-268.

825. Pier J., Landa G., Angel J. *Theorizing Narrativity*. Berlin: Walter de Gruyter, 2011. 464 p.
826. Peirce C. S. *Peirce on Signs: Writings on Semiotic* / ed. by J. Hoopes. Univ. of North Carolina: North Carolina Press, 1994. 294 p.
827. Pinault D. *Story-Telling Techniques in the Arabian Nights*. Leiden: Brill, 1992. 264 p.
828. Pinker S. *The Language Instinct (1994/2007)*. New York: Harper Collins, 2010. 546 p.
829. Plato. *The Republic* / transl. by B. Jowett. New York: Vintage, 1991. 416 p.
830. Polanyi L. *Telling the American Story: A Structural and Cultural Analysis of Conversational Storytelling*. Norwood, NJ: Ablex, 1985. 160 p.
831. Polichak J. W., Gerrig R. J. *Get Up and Win!: Participatory Responses to Narratives // Narrative Impact: Social and Cognitive Foundations* / ed. by M. C. Green, J. J. Strange, T. C. Brock. New York: Lawrence Erlbaum, 2002. P. 71-95.
832. Polkinghorne D. E. *Narrative Knowing and the Human Sciences*. Albany, NY: State Univ. of New York Press, 1988. 248 p.
833. Popper K. R. *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*. Oxford: Oxford Clarendon Press, 1975. 390 p.
834. Portch S. R. *Literature's Silent Language*. New York: Peter Lang, 1985. 172 p.
835. Portch S. R. *Writing Without Words: A Nonverbal Approach to Reading Fiction // The Journal of General Education*. 1982. № 34(1). P. 84-101.
836. Posner M. I., Keele S. W. *On the Genesis of Abstract Ideas // Journal of Experimental Psychology*. 1968. № 77. (3, Pt.1). P. 353-363.
837. Poyatos F. *Forms and Functions of Nonverbal Communication in the Novel: A New Perspective of the Author-Character-Reader Relationship // Semiotica*. 1977. № 21(3/4). P. 295–337.
838. Poyatos F. *Paralenguaje y kinesica del personaje novelesco: Nueva perspectiva en el analisis de la narracion // Revista de Occidente*. 1972. № 113–114. P. 148–170.
839. Poyatos F. *Advances in Nonverbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic and Literary Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 1992. 412 p.

840. Poyatos F. *Literary Anthropology: A New Disciplinary Approach to People, Signs and Literature: A new Interdisciplinary Approach to People, Signs and Literature*. Amsterdam: John Benjamins, 1988. 377 p.

841. Poyatos F. *Nonverbal Communication across Disciplines*. Vol. 1. Culture, Sensory Interaction, Speech, Conversation. Amsterdam: John Benjamins, 2002a. 397 p.

842. Poyatos F. *Nonverbal Communication across Disciplines*. Vol. 3. Narrative Literature, Theater, Cinema, Translation. Amsterdam: John Benjamins, 2002c. 287 p.

843. Poyatos F. *Nonverbal Communication across Disciplines*. Vol. 2. Paralanguage, Kinesics, Silence, Personal and Environmental Interaction. Amsterdam: John Benjamins, 2002b. 456 p.

844. Poyatos F. *Nonverbal Communication and Translation: New Perspectives and Challenges in Literature, Interpretation and the Media*. Amsterdam: John Benjamins, 1997. 378 p.

845. Poyatos F. *Textual Translation and Live Translation: The Total Experience of Nonverbal Communication in Literature, Theater and Cinema*. Amsterdam: John Benjamins, 2008. 365 p.

846. Pratt M. L. *Interpretive Strategies / Strategic Interpretations: On Anglo-American Reader Response criticism // Boundary*. 1983. № 2 (1/2). P. 201–231.

847. Prendergast C. *The Order of Mimesis: Balzac, Stendhal, Nerval and Flaubert*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1986. 300 p.

848. Preston J. *The Rhetoric of Reading [Review of “The Implied Reader”] // The Yearbook of English Studies*. 1980. № 10. P. 150-159.

849. Prince G. *A Grammar of Stories: An Introduction*. The Hague: Mouton, 1974. 108 p.

850. Prince G. *Aspects of a Grammar of Narrative // Poetics Today*. 1980. № 1. P. 49-63.

851. Prince G. *Narrative Pragmatics, Message, and Point // Poetics*. 1983. № 12. P. 527-536.

852. Prince G. *Narratology // The Cambridge History of Literary Criticism*. Vol. VIII: *From Formalism to Poststructuralism* / ed. by R. Selden. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1995. P. 110-130.

853. Prince G. *Narratology: The Form and Functioning of Narrative*. Berlin/New York: Mouton Publishers, 1982. 185 p.
854. Prince G. *On Narratology (Past, Present, Future)* // *French Literature*. 1990. Series 17. P. 1-14.
855. Prince G. *Surveying Narratology // What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory* / ed. by T. Kindt, H.- H. Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 1-16.
856. Prince J. *Introduction to the Study of the Narratee // Narratology* / ed. by S. Onega, J. Angel, G. Landa. New York: Longman, 1996. P. 90-102.
857. Propp V. *Morphology of the Folktale* / transl. by L. Scott. 2nd ed. Austin: Univ. of Texas Press, 1968. 184 p.
858. Punday D. *Narrative Order and Representing the Body in "The Talking Room"* // *Narrative*. 1998. № 6(1). P. 31-48.
859. Puschmann-Nalenz B. *Reconceptualisation of Frame Story and Nested Narrative in 21st Century Novels: The Fall of Troy and Ragnarok* // *AAA: Arbeiten Aus Anglistik Und Amerikanistik*. 2016. № 41. S. 49-72.
860. Quine W. V. *O. Word and Object*. Cambridge: MIT Press, 1960. 288 p.
861. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. 2nd ed. London: Longman, 1989. 1779 p.
862. Rabinowitz P. J. *Before Reading: Narrative Conventions and the Politics of Interpretation* [Foreword by J. Phelan]. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, [1987] 1998. 249 p.
863. Raymond J. McCall. *Basic Logic: The Fundamental Principles of Formal Deductive Reasoning*. The USA: Barnes and Noble, 1969. 235 p. P. 2-4.
864. *Reader-Response Criticism: From Formalism to Post-Structuralism* / ed. by J. P. Tompkins. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1980. 304 p.
865. Reagan C. E. *Paul Ricoeur: His Life and His Work*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1996. 162 p.
866. *Recherches sémiologiques: l'analyse structurale du récit* // *Communication*. № 8. 1966. 172 p.

867. Reed S. K. A Taxonomic Analysis of Abstraction // Perspectives on Psychological Science. 2016. № 11(6). P. 817-837.
868. Rey G. The Unavailability of What We Mean: A Reply to Quine, Fodor and Lepore // Holism: A Consumer Update / ed. by J. A. Fodor, E. Lepore. Atlanta: Rodopi BV, 1993. P. 61-101.
869. Richards I. A. Practical Criticism: A Study of Literary Judgement. London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., 1929. 405 p.
870. Richardson B. Drama and Narrative // The Cambridge Companion to Narrative / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007. P. 142-145.
871. Richardson B. Narrative Poetics and Postmodern Transgression: Theorizing the Collapse of Time, Voice, and Frame // Narrative. 2000a. Vol. 8. № 1. P. 23-42.
872. Richardson B. Recent Concepts of Narrative and the Narratives of Narrative Theory // Style. 2000b. № 34(2). P. 168-175.
873. Richgels D. J. Schema Theory, Linguistic Theory, and Representations of Reading Comprehension // The Journal of Educational Research. 1982. Vol. 76. № 1. P. 54-62.
874. Ricoeur P. From Text to Action: Essays in Hermeneutics, II / transl. by K. Blamey, J. B. Thompson. Evanston, IL: Northwestern Univ. Press, 1991. 346 p.
875. Ricoeur P. Hermeneutics and the Human Sciences. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1981a. 314 p.
876. Ricoeur P. Hermeneutics: Restoration of Meaning or Reduction of Illusion? // Critical Sociology, Selected Readings / ed. by P. Connerton. Harmondsworth: Penguin, 1976b. P. 194-203.
877. Ricoeur P. Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning. Fort Worth: Texas Christian Univ. Press, 1976a. xii+107 p.
878. Ricoeur P. Narrative Time // On Narrative / ed. by W. J. T. Mitchell. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1981c. P. 165-186.
879. Ricoeur P. Time and Narrative. Vol. 1. / transl. by K. McLaughlin, D. Pellauer. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1984. 281 p.

880. Ricoeur P., Reagan C.E., Stewart D. Existence and Hermeneutics // The Philosophy of Paul Ricoeur: An Anthology of His Work. Boston: Beacon Press, 1978. P. 101-106.
881. Ricoeur P. Mimesis and Representation // Annals of Scholarship. Metastudies of the Humanities and Social Sciences 2. 1981b. № 3. P. 15-32.
882. Ricoeur P. The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics. Evanston: Northwestern Univ. Press, 2007. 544 p.
883. Riffaterre M. Criteria for Style Analysis // Word. 1959. № 15. P. 154-174.
884. Riffaterre M. Describing Poetic Structures: Two Approaches to Baudelaire's 'Les Chats // Yale French Studies. 1966. № 36-37. P. 200-242.
885. Riffaterre M. Semiotics of Poetry. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1978. 213 p.
886. Riffaterre M. Text Production. New York: Columb. Univ. Press, 1985. 341 p.
887. Rimé B. Nonverbal Communication or Nonverbal Behavior? Towards a Cognitivo-Motor Theory of Nonverbal Behavior // Current Issues in European Social Psychology / ed. by S. Moscovici, W. Doise. Vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. P. 85-135.
888. Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. 2nd ed. London/New York: Routledge, [1983] 2002. 208 p.
889. Rips L. J. Similarity, Typicality and Categorization // Similarity and Analogical Reasoning / ed. by A. Ortony, S. Vosniadou. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1989. P. 21-59.
890. Riquelme J. P. Wolfgang Iser (1926-2007) // James Joyce Broadsheet. 2007. № 77. P. 3.
891. Riquelme J. P. Introduction: Wolfgang Iser's Aesthetic Politics: Reading as Fieldwork // New Literary History. 2000. № 31(1). P.-12.
892. Rivarola J. L. Kurt Baldinger (1919-2007) // Estudis Romànics. 2008. № 30. P. 621-624.
893. Robinson J. Deeper than Reason: Emotion and its Role in Literature, Music, and Art. Oxford: Clarendon Press, 2007. 515 p.

894. Roelofs A. The WEAVER Model of Word-form Encoding in Speech Production // *Cognition*. 1997. № 64. P. 249-284.
895. Roh D. S. Distributed Communications // *Journal of Narrative Theory*. 2016. № 46(3). P. 312-338.
896. Rorty R. *Mind, Language, and Metaphilosophy: Early Philosophical Papers* / ed. by S. Leach and J. Tartaglia. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2014. 326 p.
897. Rorty A. O. *A Literary Postscript: Characters, Persons, Selves, Individuals // The Identity of Persons* / ed. by A. O. Rorty. Berkeley: Univ. of California Press, 1976. P. 301-323.
898. Rosch E. Cognitive Representations of Semantic Categories // *Journal of Experimental Psychology: General*. 1975. № 104(3). P. 192-233.
899. Rosch E. Coherence and Categorization: A Historical View // *The Development of Language and Language Researchers: Essays in Honor of R. Brown* / ed. by F. S. Kessel. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1988. P. 373-392.
900. Rosch E. Principles of Categorization // *Cognition and Categorization* / ed. by E. Rosch, B. Lloyd. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1978. P. 27-48.
901. Rosenblatt L. M. *Literature as Exploration*. New York: Appleton, 1995. 341 p.
902. Rosch E., Mervis C. B. Family Resemblances: Studies in the Internal Structure of Categories // *Cognitive Psychology*. 1975. № 7 (4). P. 573-605.
903. Rumelhart D. E. On Evaluating Story Grammars // *Cognitive Science*. 1980. № 4. P. 313-316.
904. Rumelhart D. E. Schemata: The Building Blocks of Cognition // *Theoretical Issues in Reading Comprehension* / ed by R. Spiro, B. Bruce, W. Brewer. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1980. P. 33-58.
905. Rumelhart D. E., Ortony A. The Representation of Knowledge in Memory // *Schooling and the Acquisition of Knowledge* / ed. by R. C. Anderson, R. J. Spiro, W. E. Montague. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1977. P. 99-135.
906. Rumelhart D. E. Schemata and the Cognitive System // *Handbook of Social Cognition* / ed. by R. S. Wyer, T. K. Srull. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1984. P. 161-188.

907. Russel B. *Essays on Language, Mind and Matter, 1919-26: The collected papers of Bertrand Russel* / ed. by J. G. Slater. London: Unwin Hyman, 1988. 720 p.
908. Russel W. M. *Poetics and Literary Language* // *College English*. 1969. Vol. 31. № 3. P. 300-308.
909. Russell B. *The Analysis of Matter*. London: Routledge, 1992. 400c.
910. Ryan M.-L. *Cognitive Maps and the Construction of Narrative Space* // *Narrative Theory and the Cognitive Sciences* / ed. by D. Herman. Stanford: CSLI Publications, 2003a. P. 214-242.
911. Ryan M.-L. *From Possible Worlds to Storyworlds: On the Worldness of Narrative Representation* // *Possible Worlds Theory and Contemporary Narratology* / ed. by M.-L. Ryan, A. Bell. Lincoln/London: Univ. of Nebraska Press, 2019. P. 62-87.
912. Ryan M.-L. *Linguistic Models in Narratology: From Structuralism to Generative Semantics* // *Semiotica*. 1979. № 28-1/2. P. 127-155.
913. Ryan M.-L. *Narrative as Virtual Reality: Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2003b. 416 p.
914. Ryan M.-L. *Narratology and Cognitive Science: A Problematic Relation* // *Style*. 2010. № 4. P. 469-495.
915. Ryan M.-L. *On the Theoretical Foundations of Transmedial Narratology* // *Narratology Beyond Criticism. Mediality, Disciplinarity* / ed. by J. Ch. Meister. Berlin: Walter de Gruyter, 2005. P. 1-23.
916. Ryan M.-L. *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Bloomington: Indiana Univ. Press, 1992. 304 p.
917. Ryan M.-L., Alphen E. van. *Narratology* // *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory. Approaches, Scholars, Terms* / ed. by I. R. Makaryk. Toronto: Univ. of Toronto Press, 1993. P. 110-116.
918. Ryf R. S. *Character and Imagination in the Experimental Novel* // *Modern Fiction Studies*. 1974. № 20(3). P. 317–327.
919. Sadoski M. *Reading Comprehension is Embodied: Theoretical and Practical Considerations* // *Educational Psychology Review*. 2018. № 30(2). P. 331–349.

920. Sanders C. *The Cambridge Companion to Saussure*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2004. 316 p.
921. Sanford A. J., Garrod S. C. *Understanding Written Language: Explorations in Comprehension Beyond the Sentence*. Chichester: Wiley, 1981. 224 p.
922. Santibáñez F. *The Object Image-Schema and Other Dependent Schemas* // *Atlantis*. 2002. Vol. 24. № 2. P. 183-201.
923. Sapir E. *Selected Writings in Language, Culture and Personality* / ed. by D. Mandelbaum. Berkeley: Univ. of California Press, 1949. 632 p.
924. Sapiro G., Dumon L. *La diffusion internationale du structuralisme: entre appropriation et rejet* // *Résonances des structuralismes* / Jean-François Bert, Jérôme Lamy (dir.). Paris: Archives contemporaines, 2016. P. 123-138.
925. Sartre J.-P. "What is Literature?" and other Issues. Harvard: Harvard Univ. Press, 1988. 368 p.
926. Saussure F. de. *Course in General Linguistics* / transl. by R. Harris. La Salle, III: Open Court, 1998. 231 p.
927. Saussure F. de. *Course in General Linguistics* / transl. by W. Baskin / ed. by P. Meisel, H. Saussy. New York: Columbia Univ. Press, 2011. 277 p.
928. Schank R. C. *Identification of Conceptualizations Underlying Natural Language* // *Computer Models of Thought and Language* / ed. by R. Schank, K. Colby. San Francisco: Freeman, 1973. P. 152-186.
929. Schank R. C., Abelson R. P. *Scripts, Plans, Goals and Understanding*. Hillsdale, NJ: Laurence Erlbaum, 1977. 248 p.
930. Schank R. C., Colby K. *Computer Models of Thought and Language*. San Francisco: Freeman, 1973. 464 p.
931. Schank R. C., Roger C. *Dynamic Memory: A Theory of Reminding and Learning in Computers and People*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 272 p.
932. Scheiber A. J. *Sign, Seme, and the Psychological Character: Some Thoughts on Roland Barthes' "S/Z" and the Realistic Novel* // *The Journal of Narrative Technique*. 1991. № 21(3). P. 262-273.

933. Schelling F. W. J. *The Philosophy of Art*. Minnesota: Minnesota Univ. Press, 1989. 408 p.
934. Scherer K. R. *Vocal Communication of Emotion: A Review of Research Paradigms // Speech Communication*. 2003. № 40. P. 227-256.
935. Schleifer R. A.-J. *Greimas and the Nature of Meaning*. Linguistics, Semiotics and Discourse Theory. London: Routledge, 2018. 224 p.
936. Schlitz M. *General Theory of Knowledge / transl. by A. E. Blumberg*. New York: Springer, 1974. 410 p.
937. Schmid W. *Elemente der Narratologie*. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. 347 S.
938. Schmid W. *Mentale Ereignisse: Bewusstseinsveränderungen in europäischen Erzählwerken vom Mittelalter bis zur Moderne*. Berlin: Walter de Gruyter, 2017. 452 S.
939. Schmidt S. J. *Texttheorie: Probleme einer Linguistik der sprachlichen Kommunikation*. München: Fink, 1973. 184 p.
940. Schneider G., Lauber M. *Statistics for Linguists. A Patient, Slow-Paced Introduction to Statistics and to the Programming Language R*. Zürich, 2020. 130 p.
941. Schneider J. *Sozialgeschichte des Lesens*. Berlin: Walter de Gruyter, 2004. 483 S.
942. Schneider R., Hartner M. *Blending and the Study of Narrative: Approaches and Applications*. Berlin: Walter de Gruyter, 2012. 373 p.
943. Scholes R. *Cognition and the Implied Reader [Review of "The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett", by W. Iser] // Diacritics*. 1975. № 5(3). P. 13-15.
944. Scholes R., Kellogg R. *The Nature of Narrative*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006. 388 p.
945. Scholz O. R. *Fiktionen, Wissen und andere kognitive Güter // Fiktionalität / ed. by T. Klauk, T. Köppe*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. P. 209-234.
946. Schrott R., Jacobs A. M. *Gehirn und Gedicht: Wie wir unsere Wirklichkeiten konstruieren*. Munich: Carl Hanser Verlag, 2011. 528 S.
947. Schütz A. *On Phenomenology and Social Relations: Selected Writings / ed. by H. R. Wagner*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 1970. 336 p.

948. Scott M., Tribble C. *Textual Patterns: Key Words and Corpus Analysis in Language Education*. Amsterdam: John Benjamins, 2006. 215 p.
949. Scott M., Tribble C. *Textual Patterns: Key Words and Corpus Analysis in Language Education*. Amsterdam: Benjamins, 2006. 214 p.
950. Searle J. R. *Expression and Meaning. Studies in Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1985. 204 p.
951. Searle J. R. *Intentionality. An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. 292 p.
952. Sebeok T. A. *Signs: An Introduction to Semiotics*. Toronto: University of Toronto Press, 2001. 201 p.
953. Seidel M. *Exile and the Narrative Imagination*. New Haven: Yale Univ. Press, 1986. xiv+234 p.
954. Semino E. *Language and World Creation in Poems and Other Texts*. London: Longman, 1997. 288 p.
955. Semino E. *Mind Style // Encyclopedia of Language and Linguistics / ed. by E. K. Brown, A. Anderson*. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. P. 142-148.
956. Semino E. *Possible Worlds and Mental Spaces in Hemingway's "A very short story" // Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavins, G. Steen* London: Routledge, 2003. P. 83-98.
957. Shannon C. E. *A Mathematical Theory of Communication // Bell System Technical Journal*. 1948. № 27. P. 379-423.
958. Sharrock W. W., Hughesand J. A., Martin P. J. *Understanding Modern Sociology*. London: SAGE, 2003. 232 p.
959. Shaw H. *Why Won't Our Terms Stay Put? The Narrative Communication Diagram Scrutinized and Historicized // A Companion to Narrative Theory / ed. by J. Phelan, P. J. Rabinowitz*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2005. P. 299-311.
960. Shen D. *Implied Author, Authorial Audience, and Context: Form and History in Neo-Aristotelian Rhetorical Theory // Narrative*. 2013. № 21(2). P. 140-158.
961. Shklovsky V. *Art as a Technique // Russian Formalist Criticism / ed. by L. T. Lemon, M. J. Reis*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 1965. P. 3-24.

962. Shklovsky V. *Theory of Prose* / transl. by B. Sher. UWE, Dalkey Archive Press, 1990. 216 p.
963. Short M. *Understanding Text: Point of View // Language and Understanding*. Research Centre for English and Applied Linguistics, University of Cambridge. Oxford: Oxford Univ. Press, 1995. P. 174.
964. Simms K. *Paul Ricoeur*. London/New York: Routledge, 2003. 176 p.
965. Simon H. A. *Reason in Human Affairs*. Stanford: Stanford Univ. Press, 1990. 128 p.
966. Simpson P. *Just What is Narrative Urgency? // Language and Literature*. 2014. № 23 (1). P. 3-22.
967. Simpson P. *On the Discourse of Satire: Towards a Stylistic Model of Satirical Humour*. Amsterdam: John Benjamins, 2003. 257 p.
968. Sinha C., Thorseng L. A. *A Coding System for Spatial Relational Reference // Cognitive Linguistics*. 1995. № 6. P. 261-309.
969. Sinha C. *Grounding, Mapping, and Acts of Meaning // Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology* / ed. by Th. A. J. M. Janssen, G. Redeker. Vol. 15. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1999. P. 223-256.
970. Smith E. E., Shoben E. J., Rips L. J. *Structure and Process in Semantic Memory: Featural Model for Semantic Decisions // Psychological Review*. 1974. № 81. P. 214-241.
971. Smith D. E. *Gesture as a Stylistic Device in Kleists's 'Michael Kohlhaas' and Kafka's 'Der prozess' (Stanford German Studies)*. Frankfurt am Main: Lang. 168 p.
972. Smith E. *Concepts and Categorization // Thinking: An Invitation to Cognitive Science* / ed. by E. Smith, D. Osherson. Vol. 3. 2nd ed. Cambridge, MA: MIT Press, 1995. P. 377-425.
973. Sommer R. *Beyond (Classical) Narratology: New Approaches to Narrative Theory // European Journal of English Studies*. 2004. № 8.1. P. 3-11.
974. Sommer R. *The Future of Narratology's Past: A Contribution to Metanarratology // Emerging Vectors of Narratology* / ed. by P. K. Hansen, J. Pier, P. Roussin, W. Schmid. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2017. P. 593-606.

975. Sörbom G. *Mimesis and Art. Studies in the Origin and Early Development of an Aesthetic Vocabulary*. Svenska Bokförlaget: Bonniers, 1967. 218 p.
976. Spolsky E. *Gaps in Nature: Literary Interpretation and the Modular Mind*. Albany: SUNY Press, 1993. 268 p.
977. Spolsky E. *Why and How to Take Fruit and Leave the Chaff // Substance*. 2001. № 94/95. P. 177-198.
978. Stanzel F. K. *A Low-Structuralist at Bay? Further Thoughts on "A Theory of Narrative" // Poetics Today*. 1990. № 11. P. 805-816.
979. Stanzel F. K. *A Theory of Narrative / transl. by C. Goedsche*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press, [1979] 1984. xv+308 p.
980. Steen G. *Understanding Metaphor in Literature: An Empirical Approach*. London: Longman, 1994. 168 p.
981. Steinby L. *Temporality, Subjectivity and the Representation of Characters in the Eighteenth-Century Novel: From Defoe's Moll Flanders to Goethe's Wilhelm Meisters Lehrjahre // Narrative Concepts in the Study of Eighteenth-Century Literature / ed. by L. Steinby, A. Mäkikalli*. Amsterdam: Amsterdam Univ. Press, 2017. P. 135-160.
982. Steiner P. *Russian Formalism // The Cambridge History of Literary Criticism / ed. by R. Selden*. Vol. 8. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1995. P. 11-29.
983. Sternberg R. J. *Cognitive Psychology*. US: Wadsworth, 2009. 643 p.
984. Sternberg M. *Expositional Modes and Temporal Ordering in Fiction*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1978. x+338 p.
985. Sternberg M. *Proteus in Quotation-Land: Mimesis and the Forms of Reported Discourse // Poetics Today*. 1982. № 3.2. P. 107-156.
986. Sternberg M. *Reconceptualizing Narratology: Arguments for a Functionalist and Constructivist Approach to Narrative // Enthymema*. 2011. № 4. P. 35-50.
987. Sternberg M. *Telling in Time (I): Chronology and Narrative Theory // Poetics Today*. 1990. № 11. P. 901-948.
988. Sternberg M. *Telling in Time (II): Chronology, Teleology, Narrativity // Poetics Today*. 1992. № 13. P. 463-541.

989. Sternberg M. Universals of Narrative and Their Cognitivist Fortunes (I) // *Poetics Today*. 2003. № 24(2). P. 297-395.
990. Stevenson R. W. *Modernist Fiction: An Introduction*. London: Routledge, 1998. 264 p.
991. Stockwell P. *On Cognitive Poetics and Stylistics // Cognition and Literary Interpretation in Practice* / ed. by H. Veivo, B. Pettersson, M. Polvinen. Helsinki: Univ. of Helsinki Press, 2005. P. 267-282.
992. Stockwell P. *Schema Poetics and Speculative Cosmology // Language and Literature*. 2003. № 12.3. P. 252-271.
993. Stockwell P. *Surreal Figures // Cognitive Poetics in Practice* / ed. by J. Gavins, G. Steen London / New York: Routledge, 2003. P. 13-26.
994. Stockwell P. *Cognitive Poetics: An Introduction*. 2nd ed. London: Routledge, 2020. 256 p.
995. Stockwell P. *Texture: A Cognitive Aesthetics of Reading*. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2012. 216 p.
996. Strauss C., Quinn N. *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1998. 336 p.
997. Strawson P. *The Bounds of Sense: An Essay on Kant's "Critique of Pure Reason"*. London: Routledge, 1975. 296 p.
998. Strawson G. *Cognitive Phenomenology: Real Life // Cognitive Phenomenology* / ed. by T. Bayne, M. Montague. Oxford: Oxford Univ. Press, 2011. P. 285-325.
999. Sturrock J. *Structuralism* [With a New Introduction by J.-M. Rabaté]. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2003. 176 p.
1000. *Stylistics and Social Cognition* / ed. by L. Jeffries, D. McIntyre, D. Bousfield. Amsterdam / New York: Rodopi, 2007. 296 p.
1001. Swearingen C. J. *What Is the Text? Who Is the Reader? A Meditation on Meanderings of Meaning // New Literary History*. 2007. № 38(1). P. 145-161.
1002. Swenson K. *Medical Women and Victorian Fiction*. Vol. 1. Columbia/London: Univ. of Missouri Press, 2005. 240 p.

1003. Synesthesia: Perspectives from Cognitive Neuroscience / ed. by L. C. Robertson, N. Sagiv. Oxford: Oxford Univ. Press, 2005. 266 p.
1004. Schneider R. Toward a Cognitive Theory of Literary Character: The Dynamics of Mental Model Construction // *Style*. 2001. Vol. 35. № 4. P. 607-639.
1005. Tabakowska E., Choiński M., Wiraszka L. *Cognitive Linguistics in Action*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2010. 420 p.
1006. Talmy L. *The Targeting System of Language*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2017. 653 p.
1007. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics. Vol. 2. Typology and Process in Concept Structuring*. Cambridge: MIT Press, 2000b. 495 p.
1008. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics. Vol. 1. Concept Structuring Systems*. Cambridge: MIT Press, 2000a. 574 p.
1009. Tan Ed. S. *Emotion and the Structure of Narrative Film: Film as an Emotion Machine*. London: Routledge, 1995. 308 p.
1010. Tarán L., Goutas D. *Aristotle Poetics: Editio Maior of the Greek Text with Historical Introductions and Commentaries*. Boston: Brill, 2012. 538 p.
1011. Tatarovska O., Melnychuk O., Bekhta I., Karp M., Dilai I., Hrabovetska O. *The Quantitative Status of Negation Words in Colonial and Postcolonial English Novels // Proceedings of the IEEE 18th International Conference on Computer Science and Information Technologies (CSIT)*. Lviv, Ukraine. October 19-21. P. 1-4.
1012. Taylor J. R. *Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2002. 634 p.
1013. Taylor J. R. *Linguistic Categorisation: Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford: Clarendon Press, 2003. 328 p.
1014. Tepe P. *Beispiel für eine erklärende Basis-Interpretation. Zu Christa Wolfs Roman // Medea. Stimmen. Mythos-Magazin*. URL: <http://www.mythos-magazin.de/erklaerendehermeneutik.pdf>
1015. Tepe P. *Cognitive Hermeneutics: The Better Alternative // Discourse Studies*. 2011. № 13(5). P. 601-608.
1016. Tepe P. *Kognitive Hermeneutik. Textinterpretation ist als Erfahrungswissenschaft möglich*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2007. 323 S.

1017. Tesnière L. *Eléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck, 1976. 670 p.
1018. Titscher S., Meyer M., Wodak R., Vetter E. *Methods of Text and Discourse Analysis: In Search of Meaning*. London: SAGE, 2000. 288 p.
1019. *The Blackwell Guide to Philosophy of Mind* / ed. by P. S. Stich, T. A. Warfield. Oxford: Wiley-Blackwell, 2003. 432 p.
1020. *The Cambridge Companion to Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007. 310 p.
1021. *The Dynamics of Narrative Form. Studies in Anglo-American Narratology* / ed. by J. Pier. Berlin: Walter de Gruyter, 2004. 272 p.
1022. *The Epistemology of Language* / ed. by A. Barber. Oxford: Oxford Univ. Press, 2003. 552 p.
1023. *The Gadamer Reader: A Bouquet of the Later Writings* / ed. by R. E. Palmer. Evanston, IL: Northwestern Univ. Press, 2007. 496 p.
1024. *The Oxford Companion to Philosophy* / ed. by T. Honderich. 2nd ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 2005. 1055 p.
1025. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* / ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. xxx+1334 p.
1026. *The Routledge Companion to Philosophy in Organization Studies* / ed. by R. Mir, H. Willmott, M. Greenwood. London: Routledge, 2015. 616 p.
1027. *The Shape of Data in Digital Humanities: Modeling Texts and Text-based Resources* / ed. by J. Flanders, F. Yannidis. New York/London: Routledge, 2019. 360 p.
1028. Tiles M. *Kant: From General to Transcendental Logic // Handbook of the history of Logic. Vol 3: The rise of Modern Logic from Leibniz to Frege* / ed. by D. M. Gabbay, J. Woods. Amsterdam: Elsevier North Holland 2004. 737 p.
1029. Todorov T. *Grammaire du Décaméron*. The Hague: Mouton, 1969. 100 p.
1030. Todorov T. *Introduction to Poetics* / transl. by R. Howard. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press, 1981. 84 p.
1031. Todorov T. *The Fantastic: A Structural Approach to a Literary Genre* / transl. by R. Howard. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press, 1975. 190 p.

1032. Todorov T. *The Poetics of Prose* / transl. by R. Howard. Ithaca: Cornell Univ. Press, 1971. 272 p.
1033. Tomasello M. *Constructing a Language*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press, 2005. 408 p.
1034. Toolan M. *Narrative: Linguistic and Structural Theories* // *Encyclopedia of Language and Linguistics*. 2nd ed. / ed. by E. K. Brown, A. Anderson. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. P. 459-473.
1035. Toolan M. J. *Language* // *The Cambridge Companion to Narrative* / ed. by D. Herman. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2007. P. 231-244.
1036. Toolan M. J. *Narrative: A Critical Linguistic Introduction*. 2nd ed. London: Routledge, 2001. 272 p.
1037. Trier J. *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes: die Geschichte eines sprachlichen Feldes*. Heidelberg: Winter, 1931. 347 S.
1038. Troscianko E. *Kafkasque Worlds in Real Time* // *Language and Literature*. 2010. № 19. P. 151-171.
1039. Tsur R. *Toward a Theory of Cognitive Poetics*. Amsterdam: North Holland, 1992. 697 p.
1040. Tuggy D. *Schematicity* // *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* / ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford: Oxford Univ. Press, 2007. P. 82-117.
1041. Tuori K. *The Concept of Universality and the Universality of Concepts: A Comment* // *History of European ideas*. 2023. Vol. 49. Issue 2. P. 460-471.
1042. *Types of Nonverbal Communication* / ed. by X. Jiang. London: Intech Open, 2021. 146 p.
1043. Ullmann S. *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1962. 288 p.
1044. *Understanding Narrative* / ed. by J. Phelan, P. J. Rabinowitz. Columbus: Ohio State Univ. Press, 1994. 287 p.
1045. Ungerer F., Schmid H.-J. *An Introduction to Cognitive Linguistics*. 2nd ed. London: Routledge, 2013. 400 p.

1046. Uther H.-J. *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson.* Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004. 616 p.
1047. Varela F., Thompson E., Rosch E. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience.* Cambridge: MIT Press, 1991. 328 p.
1048. Vermeer H. *Describing Nonverbal Behavior in the Odyssey: Scenes and Verbal Frames as Translation Problems // Advances in Nonverbal Communication: Sociocultural, Clinical, Esthetic, and Literary Perspectives / ed. by F. Poyatos.* Amsterdam: John Benjamins, 1992. P. 285-299.
1049. Vygotsky L. S. *Mind in Society: the Development of Higher Psychological Processes / ed. by M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner.* Cambridge: Harvard Univ. Press, 1978. 159 p.
1050. Wagner I. *Hans Robert Jauss and Classicity // MLN.* 1984. № 99(5). P. 1173-1184.
1051. Walsh R. *The Rhetoric of Fictionality: Narrative Theory and the Idea of Fiction.* Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2015. 208 p.
1052. Wan X. *Body as Resource of Narrative Communication: an Intersection of Corporeal with Rhetorical Narratology // A Journal of Literary Studies and Linguistics.* 2019. № 9. P. 144-158.
1053. Warglien M., Gärdenfors P. *Semantics, Conceptual Spaces, and the Meeting of Minds // Synthese.* 2013. № 190(12). P. 2165-2193.
1054. Watts R. J. *The Pragmalinguistic Analysis of Narrative Texts: Narrative Cooperation in Charles Dickens's «Hard Times».* Tübingen: Gunter Narr, 1981. 239 p.
1055. Webber B. L. *A Formal Approach to Discourse Anaphora.* New York: Garland, 2018. 199 p.
1056. Wedekind K. *Generating Narratives: Interrelations of Knowledge, Text Variants, and Cushitic Focus Strategies.* Berlin: Mouton de Gruyter, 1990. 727 p.
1057. Weinreich U. *Explorations in Semantic Theory // Current Trends in Linguistics III / ed. by T. Sebeok.* The Hague: Mouton, 1966. P. 395-477.

1058. Weisberg R. H. *Poetics, and Other Strategies of Law and Literature*. New York: Columbia Univ. Press, 1992. 312 p.
1059. Wellek R., Warren A. *Theory of Literature*. New York: Harcourt, Brace & World, 1962. 374 p.
1060. Werth P. *Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse* / ed. by M. Short. London: Longman, 1999. 390 p.
1061. Wertheimer M. *Laws of Organization in Perceptual Forms // A Source Book of Gestalt Psychology* / ed. by W. D. Ellis. London: Routledge & Kegan Paul, [1923] 1938. P. 71-88.
1062. Wertheimer M. *Zur Gestaltpsychologie menschlicher Werte*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, 1991. 216 p.
1063. West D. I. *A. Richards and the Rise of Cognitive Stylistics (Advances in Stylistics)*. London: Bloomsbury Academic, 2014. 154 p.
1064. Whiten A. *Human Cognitive Evolution // The Descent of Mind* / ed. by M. Corballis, S. Lea. Oxford Univ. Press, 1999. P. 173–193.
1065. Whitfield F. J. *Louis Hjelmslev // Language*. 1966. № 42 (3). P. 615-619.
1066. Wierzbicka A. *Semantics: Primes and Universals*. Oxford/New York: Oxford Univ. Press, 1966. 512 p.
1067. Wierzbicka A. *English Meaning and Culture*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006. ix+352 p.
1068. Wilhelm Dilthey. *Selected Works. Vol. I: Introduction to the Human Sciences* / ed. with introd. by R. A. Makkreel, F. Rodi. Princeton: Princeton Univ. Press, 1989. 524 p.
1069. Wilhelm Dilthey: *Selected Works. Vol. II: Understanding the Human World* / ed. with introd. by R. A. Makkreel, F. Rodi. Princeton: Princeton Univ. Press, 2010. 284 p.
1070. Williams R. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. New York: Oxford Univ. Press, 1985. 341 p.
1071. Wilson W. D. *Readers in Texts // PMLA*. 1981. № 96(5). P. 848-863.
1072. Wimsatt W. K. *The Verbal Icon: Studies in the Meaning of Poetry*. Lexington: Univ. Press of Kentucky, 1954. 318 p.

1073. Winograd T. Towards a Procedural Understanding of Semantics // *Revue Internationale de Philosophie*. 1976. № 30 (117/118 (3/4)). P. 260-303.
1074. Winograd T. Understanding Natural Language // *Cognitive Psychology*. 1972. Vol. 3. № 1. P. 1-91.
1075. Winston P. H. Marvin L. Minsky (1927-2016) // *Nature*. 2016. Vol. 530. P. 282.
1076. Winter B. *Statistics for Linguists: An Introduction Using R*. London: Routledge, 2019. 310 p.
1077. Wolf M. *Tales of Literacy for the 21st Century: The Literary Agenda*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2016. 192 p.
1078. Wolf W. “Cross the Border – Close that Gap”: Towards an Intermedial Narratology // *European Journal of English Studies*. 2004. № 8. P. 81-103.
1079. Wolf W. Narrative and Narrativity: A Narratological Reconceptualization and Its Applicability to the Visual Arts // *Word and Image*. 2003. № 19. P. 180-197.
1080. Wolfson N. *CHP: The Conversational Historical Present in American English Narrative*. Berlin: Walter de Gruyter, 2011. 126 p.
1081. Wood J. *How Fiction Works*. New York: Farrar, 2008. 265 p.
1082. *Writing Emotions: Theoretical Concepts and Selected Case Studies in Literature* / ed. by I. Jandl, S. Knaller, S. Schönfellner, G. Tockner. Wetzlar: Transcript Publishing, 2017. 384 p.
1083. Yacobi T. Narrative and Normative Pattern: On Interpreting Fiction // *Journal of Literary Studies*. 1987. № 3. P. 18-41.
1084. Zerweck B. *Die Synthese aus Realismus und Experiment: Der englische Roman der 1980er und 1990er Jahre aus erzähltheoretischer und kulturwissenschaftlicher Sicht*. Trier: WVT, 2001. 324 S.
1085. Ziemke T. “What’s this thing called embodiment?” // *Proceedings of the 25th Annual Meeting of the Cognitive Science Society*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 2003. P. 1305-1310.
1086. Zipfel F. *Fiktion, Fiktivität, Fiktionalität*. Berlin: Erich Schmidt, 2001. 344 S.
1087. Zunshine L. *Getting Inside Your Head: What Cognitive Science Can Tell Us About Popular Culture*. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 2012. 217 p.

1088. Zunshine L. *Strange Concepts and the Stories They Make Possible*. Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 2008. 232 p.

1089. Zunshine L. *The Oxford Handbook of Cognitive Literary Studies* (Oxford Handbooks). 1st ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 2015. 680 p.

1090. Zunshine L. *The Secret Life of Literature*. Cambridge/Massachusetts: MIT Press, 2022. 318 p.

1091. Zunshine L. *Why We Read Fiction: Theory of Mind and the Novel*. Columbus, OH: The Ohio State Univ. Press, 2006. 220 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1092. Загнітко А. *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни*. Донецьк: ДонНУ, 2012. 402 с.

1093. *Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів* / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.

1094. *Літературознавчий словник-довідник* / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. 2-ге вид. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 749 с.

1095. Петрушенко В. Л. *Тлумачний словник основних філософських термінів*. Львів: видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 264 с.

1096. *Словник-довідник літературознавчих термінів* / упор: О. В. Бобир, В. Й. Буденний, О. Б. Мамчич, Н. П. Нікітіна / за ред. О. В. Бобиря. Чернігів: ФОП Лозовий В.М., 2016. 132 с.

1097. *Філософський енциклопедичний словник* / ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

1098. *Concise Encyclopedia of Philosophy of Language and Linguistics* / ed. by A. Barber, R. J. Stainton. Oxford: Elsevier, 2010. 616 p.

1099. *Concise Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London: Taylor & Francis, Routledge, 2000. 1030 p.

1100. *Encyclopedia of Philosophy V. 7.* / ed. by D. M. Borchert. The USA: Thompson Gale, 2006. 775 p.

1101. Hegel G. W. *Encyclopedia of the Philosophical Sciences in Basic Outline Part I: Science of Logic* / transl. and ed. by K. Brinrmann, D. O. Dahlstrom. Boston: Boston Univ. Press, 2010. 378 p.
1102. Mey J. L. *Concise Encyclopedia of Pragmatics*. 2nd ed. / ed. by E. K. Brown, A. Anderson. Amsterdam: Elsevier Science, 2006. 1180 p.
1103. Prince G. *A Dictionary of Narratology*. Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2003. 126 p.
1104. *Princeton Encyclopaedia of Poetry and Poetics* / ed. by J. Ramazani, H. Feinsod, A. Slessarev, P. F. Rouzer, C Cavanagh, R Greene, S. Cushman, D Marno. 4th ed. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press, 2012. 932 p.
1105. *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory* / ed. by D. Herman, J. Manfred, M.-L. Ryan. London: Routledge, 2010. 720 p.
1106. *Routledge Encyclopedia of Philosophy* / ed. by E. Craig. 10-Volumes set. Routledge, 1998. 8680 p.
1107. *Routledge Encyclopedia of the Novel* / ed. by P. Schellinger. Vol. 2. M-Z. London/New York: Routledge, 1998. 1613 p.
1108. *The Blackwell Dictionary of Western Philosophy* / ed. by N. Bunnin, J. Yu. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009. 784 p.
1109. *The Cambridge Dictionary of Philosophy* / ed. by R. Audi. 3rd ed. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2015. 1032 p.
1110. *The Concise Encyclopedia of Western Philosophy and the Philosophers*. 5th ed. / ed. by J. Rée, J. O. Urmson. London: Routledge, 2005. 475 p.
1111. *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. 3rd ed. [Novel] / ed. by C. Baldick. Oxford: Oxford Univ. Press, 2001. P. 173-174.
1112. *The Edinburgh Dictionary of Continental Philosophy* / ed. by J. L. Protevi. Edinburgh: Edinburgh Univ. Press, 2005. xii+628 p.
1113. *The Oxford Dictionary of Philosophy* / ed. by S. Blackburn. Oxford: Oxford Univ. Press, 1996. 443 p.
1114. *The SAGE Encyclopedia of Research*. 4 Vols. set / ed. by B. B. Frey. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2022.

1115. Wales K. A Dictionary of Stylistics. London: Routledge, 2011. 496 p.
1116. Wilson R. A., Keil F. The MIT Encyclopedia of Cognitive Sciences. Cambridge/Massachusetts/London: the MIT Press, 1999. 450 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

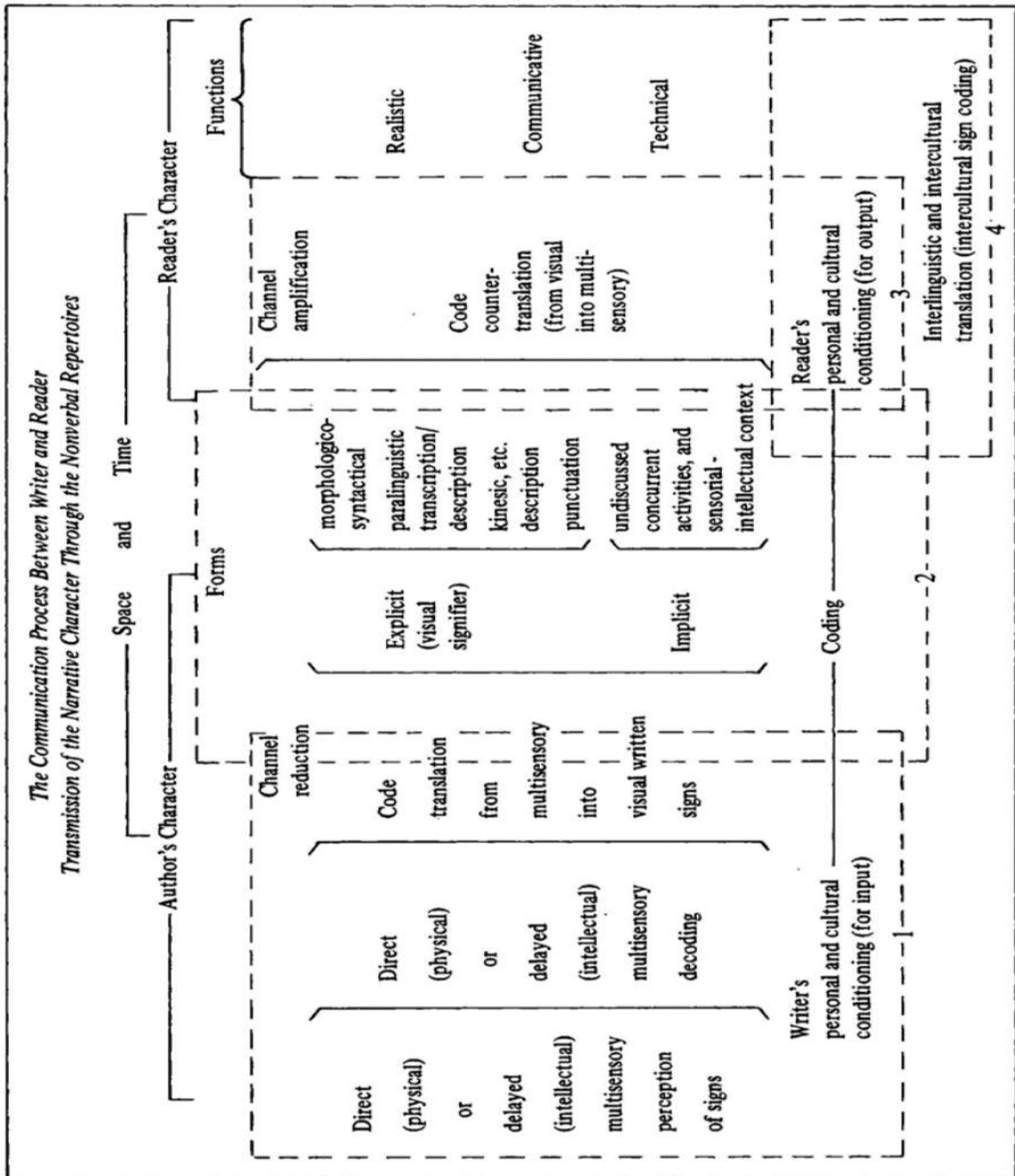
1117. Boyne J. The Boy in the Stripped Pajamas. David Fickling Books, 2008. 240 p.
1118. Byatt A. S. The Children's Book. New York: Alfred A. Knopf, 2009. 675 p.
1119. Doerr A. All the Light We Cannot See. New York/London: HarperCollins Publishing, 2014. 513 p.
1120. Flanagan R. The Narrow road to the deep north. Australia: Vintage Australia, 2013. 467 p.
1121. Follet K. Jackdaws. NAL Trade, 2006. 512 p.
1122. Ford J. Hotel on the Corner of Bitter and Sweet. Ballantine Books, 2009. 290 p.
1123. Hannah K. The Nightingale. St. Martin's Griffin, [2015] 2017. 608 p.
1124. Liardet F. We Must be Brave. New York: G. P. Putnam's Sons, 2019. 464 p.
1125. Mitchel D. Cloud Atlas. Random House Trade Paperbacks, 2004. 269 p.
1126. McEwan I. Sweet Tooth. Canada: Alfred A. Knopf, 2012. 402 p.
1127. McEwan I. Atonement. London: Jonathan Cape, 2005. 351 p.
1128. Quinn K. The Huntress. William Morrow, 2019. 560 p.
1129. Rosnay T. de. Sarah's key. St. Martin's Press, [2006] 2007. 294 p.
1130. See L. Shanghai Girls. New York: Random House, 2009. 309 p.
1131. Sepetys P. Between Shades of Gray. Philomel Books, 2011. 344 p.
1132. Shaffer M. A., Barrows A. The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society. Allen and Unwin, [2008] 2009. 213 p.
1133. Sullivan M. Beneath a Scarlet Sky. A Novel Lake Publishing, 2017. 509 p.
1134. Morris H. The Tattooist of Auschwitz. Harper, 2018. 272 p.
1135. Waters S. The Night Watch. London: Vigaro, 2006. 506 p.
1136. Zusak M. The Book Thief. New York: Knopf Books for Young Readers, 2006. 552 p.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Схема комунікативного процесу між письменником та читачем з урахуванням невербальних елементів Ф. Поятоса

138 *Fernando Poyatos*

Додаток 2

Реалізація структурного фрейму констнт досвіду *невербального* у творах
Doerr A. «All the Light we Cannot See» (2014), **Follet K.** «Jackdaws» (2006),
Hannah K. «The Nightingale» (2017), **Liardet F.** «We Must be Brave» (2019).

Кількісні семантичні показники

Жест – hand, n (1235), head, n (671), nod, v, n (262), arm, n (453), shoulder(s) (236),
n, kiss, v (168), finger(s), n (340), wave, v (113), embrace, v (38), slap, v (38)

Обличчя – face, n (823), expression, n (56), look, n,v (1834), frown, v (79), grimace, n
(7), smile, n, v (364), laugh n, v (287), eye (938), nose (131)

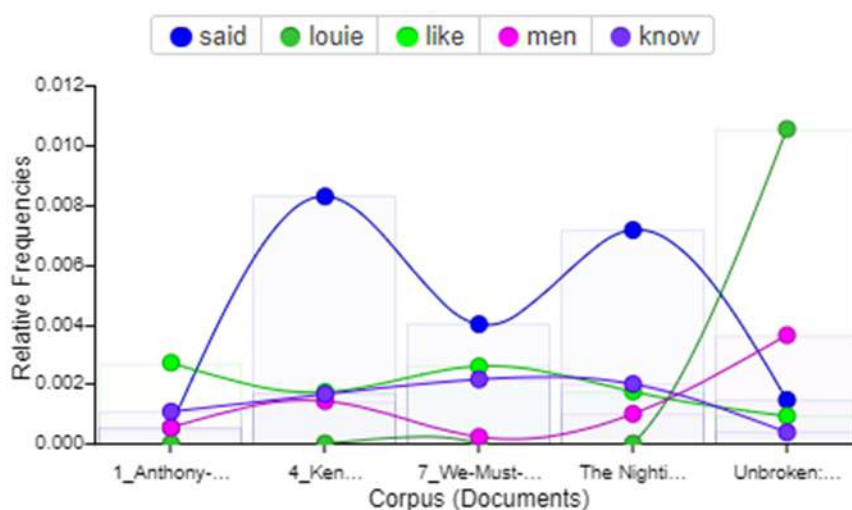
Рух (наближення/віддалення) – walk, v (691), move, v (423), approach, v (88), come,
v (905), came, (751) lean, v (181), step, v (448)

Рух-тремтіння – tremble, v (22), shiver, v (19), shudder, v (30), shake, v (71), shook
(126)

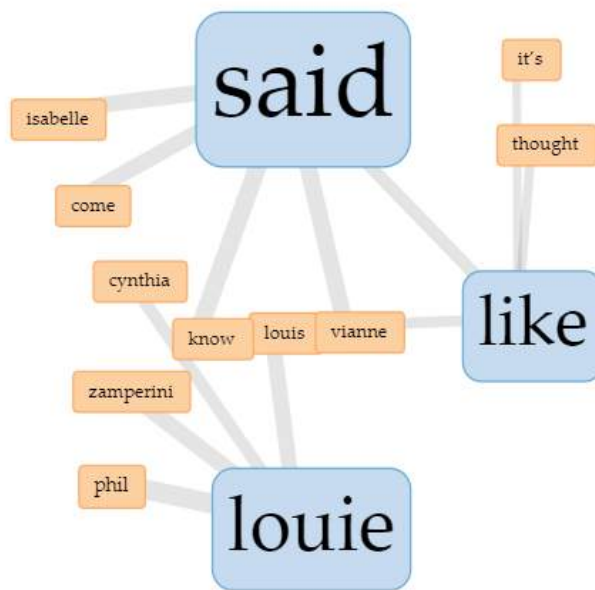
Постава (зміна постави) – sit, v, n (468), stand, v, n (340), turn, v (907), posture, n
(5), leg, n (227), foot, n (136)

Голос – voice, n (511), sound, n, v (352), tone, n (48), say, v (1324), said (3042), tell, v
(487), told (551), speak, v (295), spoke (213)

Відносна частота лексем

Схема семантично-концептуальних зв'язків

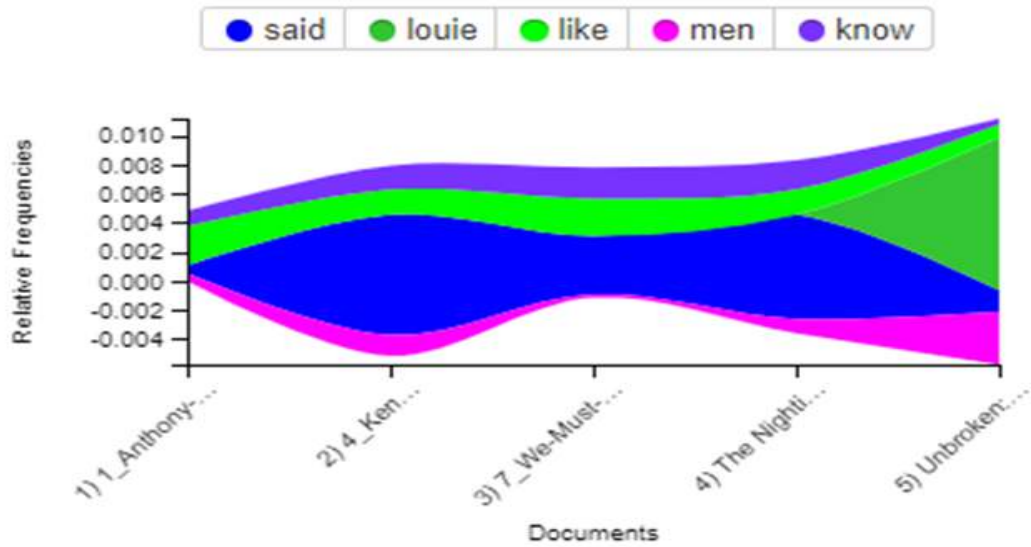
Ранг лексем

	Term	Count
1	said	2882
2	louie	1641
3	like	1307
4	men	982
5	know	974
6	time	957
7	isabelle	935
8	man	932
9	vianne	896
10	away	872
11	flick	843
12	just	839
13	door	838
14	looked	795
15	eyes	784
16	come	731
17	came	710
18	dieter	703

18	dieter	703
19	way	702
20	war	701
21	hand	701
22	room	698
23	left	691
24	went	685
25	day	673
26	head	671
27	face	657
28	long	653
29	zamperini	652
30	house	650
31	little	639
32	werner	626
33	says	609
34	took	596
35	saw	586
36	old	585
37	got	574
38	behind	567
39	didn't	558
40	right	556
41	thought	552
42	telephone	551
43	it's	542
44	i'm	539
45	don't	538
46	told	535
47	hands	534
48	say	531
49	going	531
50	turned	530

Кількісне розподілення лексем

Тематичне групування лексем

Додаток 3

Реалізація структурного фрейму констнт досвіду *невербального* у творах
McEwan I. «Atonement» (2001), Sepetys P. «Between Shades of Gray» (2011),
Ford J. «Hotel on the Corner of Bitter and Sweet» (2009), Quinn K. «The
Huntress» (2019), Boyne J. «The Boy in the Stripped Pajamas» (2008)

Кількісні семантичні показники

Жест – hand, n (929), head, n (557), nod, v, n (267), arm, n, shoulder (s), n (251), kiss, v (148), finger(s), n (171), wave, v (106), embrace, v (18), slap, v (26)

Постава (зміна постави) – sit, v, n (236), stand, v, n (250), turn, v (674), posture, n (4), leg, n (141), foot, n (70)

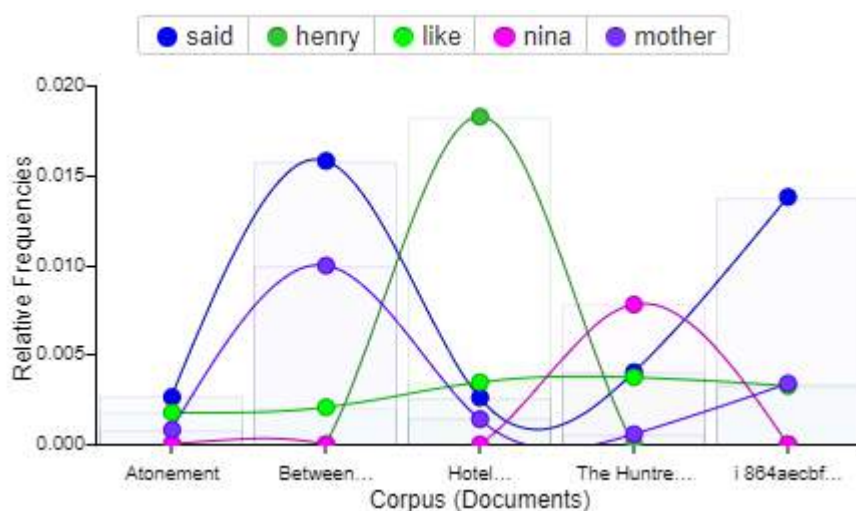
Рух (наближення/віддалення) – walk, v (525), move, v (270), approach, v (70), come, v (486), came (562), lean, v (138), step, v (303)

Рух-тремтіння – tremble, v (18), shiver, v (48), shudder, v (11), shake, v (29), shook (130)

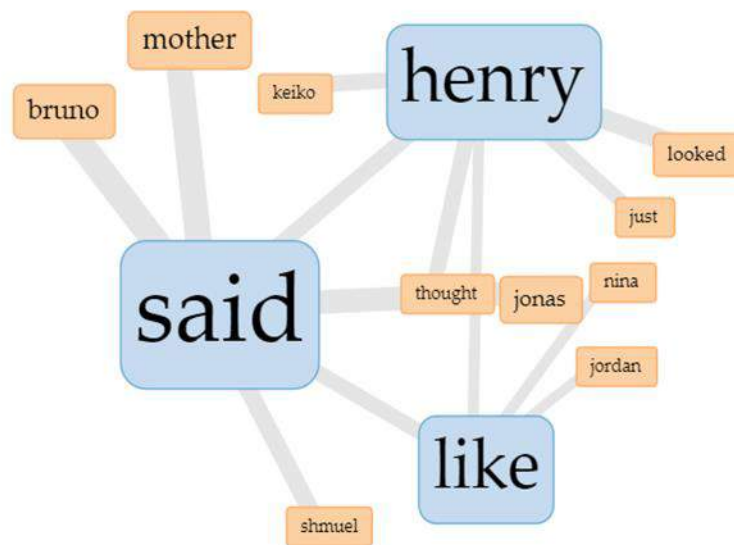
Обличчя – face, n (681), expression, n (52), look, n, v (1957), frown, v (40), grimace, n (11), smile, n, v (368), laugh, n, v (253), eye, n (741), nose, n (93)

Голос – voice, n (384), sound, n,v (340), tone, n (48), say, v (604), said (2825), tell, v (415), told (352), speak, v (239), spoke (168)

Відносна частота лексем

Схема семантично-концептуальних зв'язків

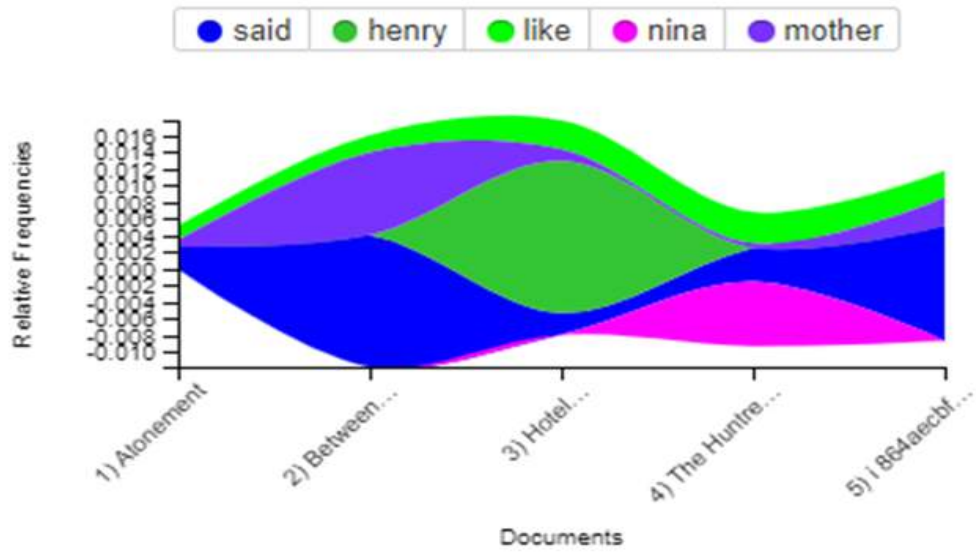

Ранг лексем

1	said	2825
2	henry	1639
3	like	1411
4	nina	1261
5	mother	1099
6	just	980
7	jordan	960
8	looked	932
9	time	896
10	thought	881
11	father	875
12	know	865
13	ian	829
14	away	712
15	bruno	667
16	asked	649
17	way	626
18	eyes	625

19	man	598
20	going	592
21	don't	587
22	little	569
23	hand	569
24	came	558
25	face	542
26	head	517
27	think	507
28	long	494
29	old	488
30	didn't	461
31	knew	459
32	right	458
33	day	456
34	looking	454
35	i'm	453
36	saw	452
37	look	444
38	took	443
39	people	443
40	come	443
41	good	439
42	room	437
43	want	434
44	felt	424
45	door	422
46	home	410
47	turned	409
48	jonas	409
49	tony	401
50	it's	401

Кількісне розподілення лексем

Тематичне групування лексем

Додаток 4

Barrows A. «The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society» (2009), Flanagan R. «The Narrow Road to the Deep North» (2013), Rosnay T. de. «Sarah's Key» (2007), See L. «Shanghai Girls» (2009), McEwan I. «Sweet Tooth» (2012)

Кількісні семантичні показники

Жест – hand, n (596), head, n (363), nod, v, n (127), arm, n (208), shoulder (s), n (139), kiss, v (117), finger(s), n (56), wave, v (91), embrace, v (17), slap, v (22)

Постава (зміна постави) – sit, v, n (281), stand, v, n (217), turn, v (493), posture, n (9), leg, n (102), foot, n (74)

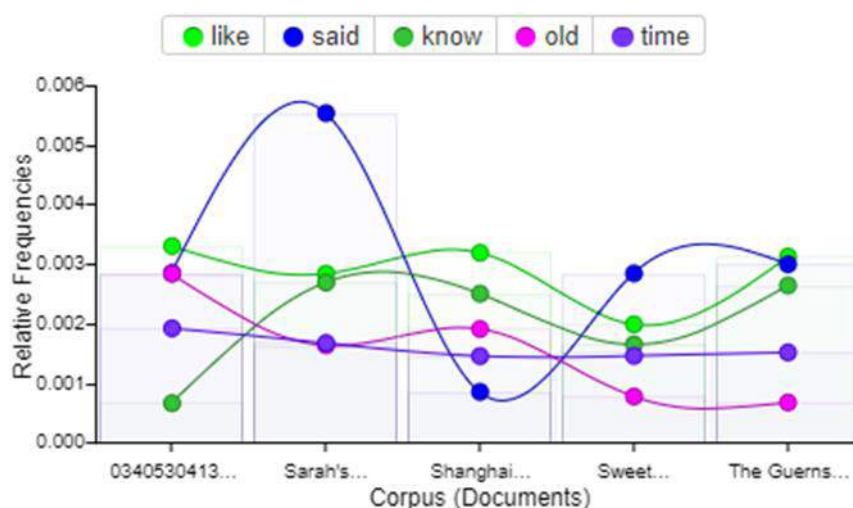
Рух (наближення/віддалення) – walk, v (423), move, v (207), approach, v (42), come, v (677), came (567), lean, v (57), step, v (188).

Рух-тремтіння – tremble, v (27), shiver, v (27), shudder, v (7), shake, v (55), shook (57)

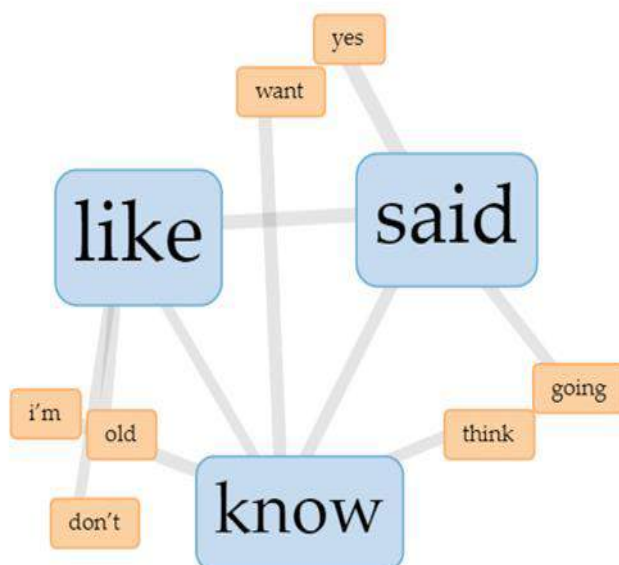
Обличчя – face, n (518), expression, n (32), look, n, v (1282), frown, v (22), grimace, n (5), smile, n, v (247), laugh, n, v (178), eye, n (438), nose, n (46).

Голос – voice, n (304), sound, n, v (190), tone, n (65), say, v (986), said (1375), tell, v (656), told (464), speak, v (176), spoke (109)

Відносна частота лексем

Схема семантично-концептуальних зв'язків

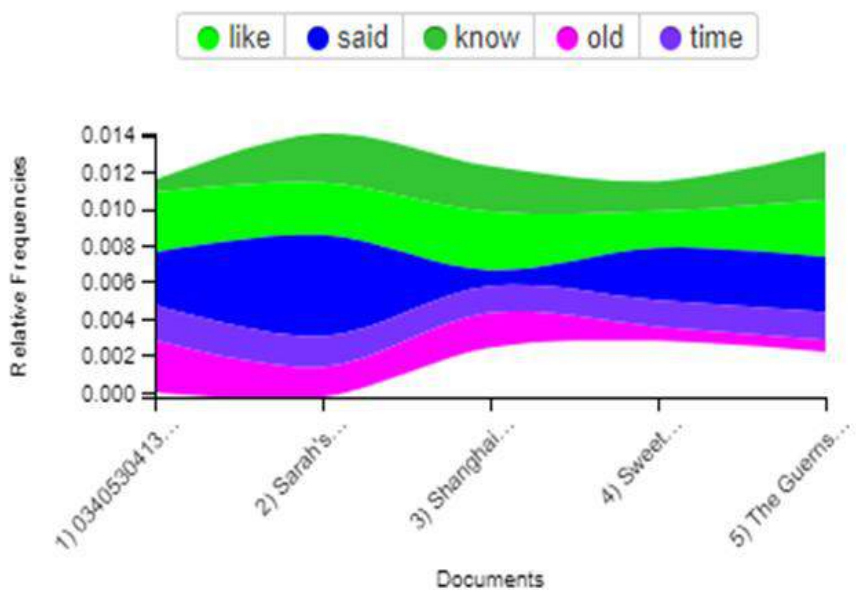
Ранг лексем

	Term	Count
1	like	1355
2	said	1307
3	know	952
4	old	754
5	time	747
6	don't	743
7	just	704
8	way	654
9	i'm	620
10	man	617
11	want	560
12	little	555
13	it's	538
14	thought	526
15	going	523
16	come	523
17	came	514
18	away	514

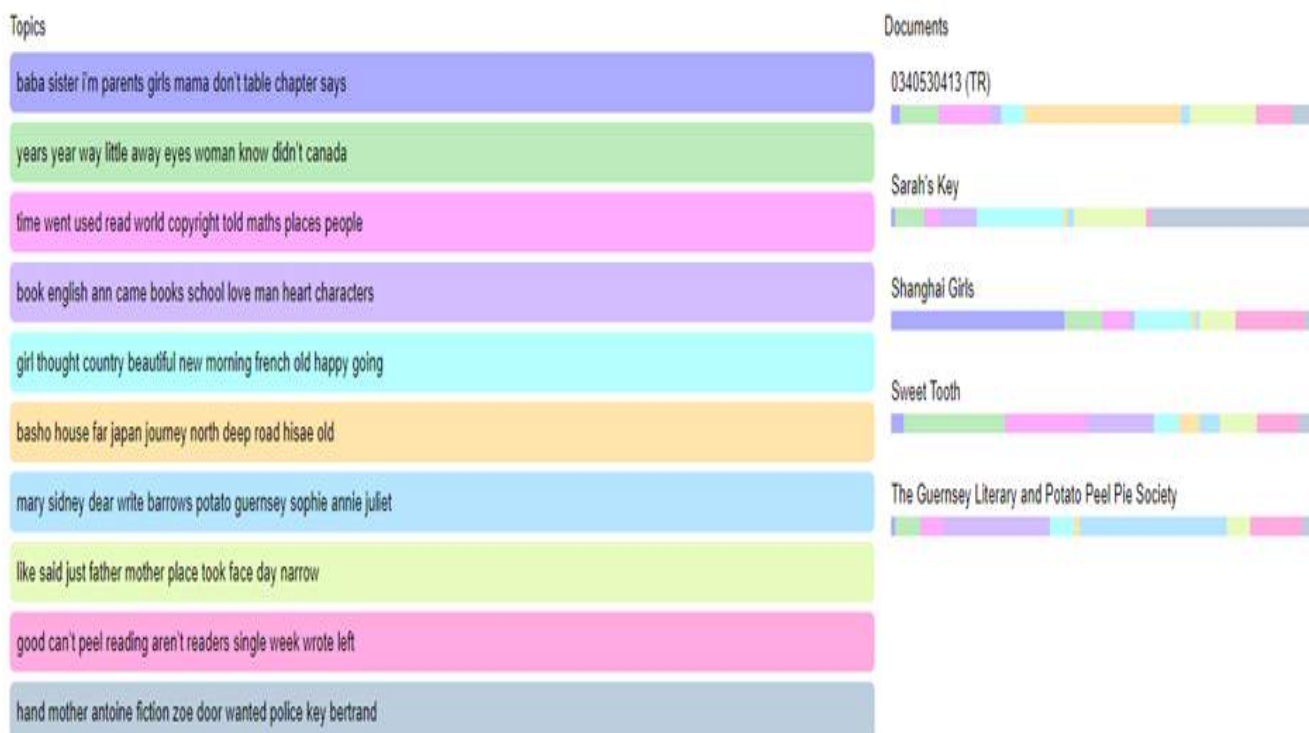

19	think	512
20	people	511
21	didn't	507
22	tell	500
23	say	495
24	day	491
25	long	470
26	look	460
27	room	459
28	told	456
29	right	456
30	home	444
31	went	437
32	good	437
33	girl	433
34	father	429
35	face	423
36	years	422
37	make	419
38	looked	396
39	new	389
40	knew	385
41	eyes	382
42	took	369
43	mother	368
44	joy	357
45	hand	354
46	left	351
47	felt	350
48	love	348
49	place	339
50	says	335

Кількісне розподілення лексем

Тематичне групування лексем

Додаток 5

Byatt A. «The Children's Book» (2009), Mitchel D. «Cloud Atlas» (2004), Shaffer M. A., Sullivan M. «Beneath a Scarlet Sky» (2017), Morris H. «The Tattooist of Auschwitz» (2018), Waters S. «The Night Watch» (2006), Zusak M. «The Book Thief» (2006)

Кількісні семантичні показники

Жест – hand, n (1312), head, n (856), nod, v, n (280), arm, n (480), shoulder (s), n (291), kiss, v (190), finger(s), n (222), wave, v (106), embrace, v (43), slap, v (51)

Постава (зміна постави) – sit, v, n (354), stand, v, n (375), turn, v (877), posture, n (4), leg, n (202), foot, n (84)

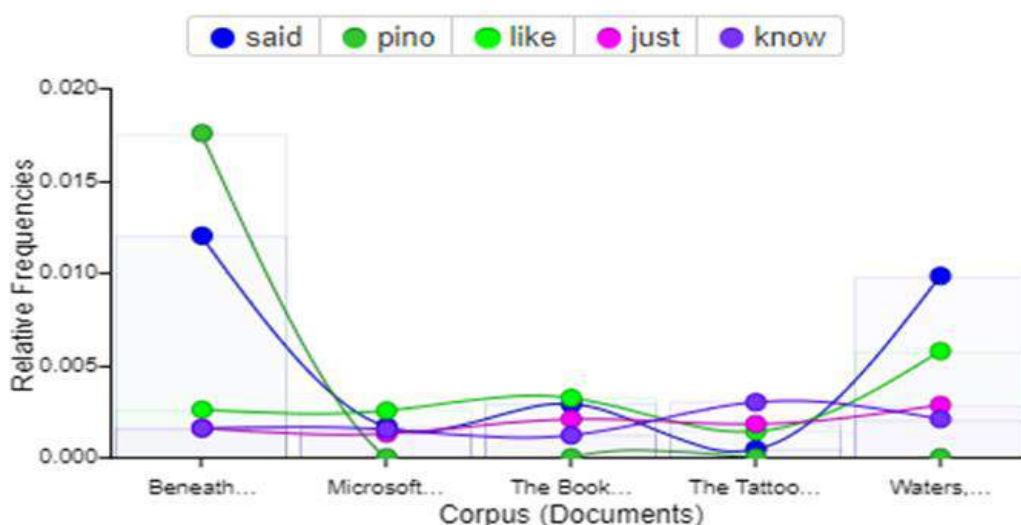
Рух (наближення/віддалення) – walk, v (741), move, v (573), approach (75), v, come, v (866), came (637), lean, v (164), step, v (642), go, v (1671), went (670)

Рух-тремтіння – tremble, v (18), shiver, v (79), shudder, v (32), shake, v (46), shook (186)

Обличчя – face, n (725), expression, n (58), look, n, v (2282), frown, v (48), grimace, n (11), smile, n, v (397), laugh, n, v (482), eye, n (901), nose, n (105).

Голос – voice, n (472), sound, n, v (366), tone, n (39), say, v (1131), said (3964), tell, v (751), told (529), speak, v (228), spoke (260)

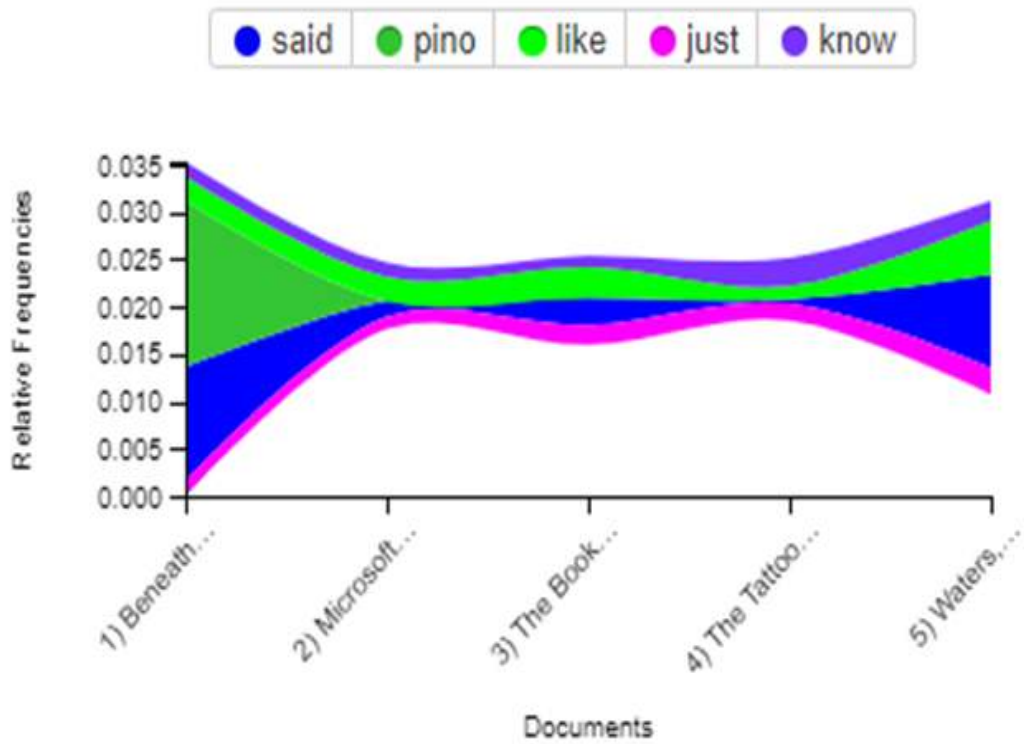
Відносна частота лексем

Ранг лексем

	Term	Count
1	said	3868
2	pino	2367
3	like	2175
4	just	1246
5	know	1121
6	time	1119
7	got	1004
8	liesel	949
9	way	922
10	looked	922
11	man	900
12	lale	894
13	away	789
14	hand	785
15	head	784
16	right	774
17	thought	754
18	come	751
18	come	751
19	door	732
20	face	723
21	think	720
22	eyes	713
23	mr	698
24	look	685
25	went	661
26	helen	658
27	don't	643
28	day	631
29	came	629
30	leymers	617
31	i'm	616
32	little	611
33	say	607
34	father	597

Кількісне розподілення лексем

Тематичне групування лексем

Додаток 6

Загальна характеристика корпусу

Корпус містить 20 документів, 2,380,857 слів та 110,945 та унікальних словоформ.

Довжина текстів (слова):

- Найдовші: The Children's Book (248580); Night Watch (163130); The Huntress (162060); The Nightingale (139282)
- Найкоротші: The Tattooist of Auschwit... (60421); Between Shades of Gray (63502); The Guernsey Literary... (70184); Sarah's Key (79759)

Щільність словника:

- Найвища: The Guernsey Literary... (0.154); Sweet Tooth (0.145); Hotel on the corner of... (0.137); The Tattooist of Auschwit... (0.137)
- Найнижча: Night Watch (0.060); The Book Thief (0.070); We-Must-Be-Brave (0.079); Atonement (0.091); All The Light We Cannot See (0.096)

Середня довжина слів у реченні:

- Найвища: Atonement (15.6); The Guernsey Literary... (15.3); Sweet Tooth (14.7)
- Найнижча: Between Shades of Gray (8.1); Sarah's Key (9.3); We-Must-Be-Brave (10.0); The Book Thief (10.6); Jackdaws (11.4)

Індекс читабельності:

- Найвищий: The Children's Book (10.559); The Huntress (9.983); Hotel on the corner of... (9.839)
- Найнижчий: We-Must-Be-Brave (5.955); Night Watch (6.935); The Book Thief (7.184); Between Shades of Gray (8.017); All-the-Light-We-Cannot-S... (8.152)

Найчастотніші слова корпусу:

said (12678); like (6944); know (4343); time (3855); just (3770)

Відмінні слова (порівняно з іншими словами корпусу):

1. All the Light...: werner (626), laure (372), volkheimer (190), jutta (165), marie (471).
2. Atonement: briony (394), cecilia (220), lola (145), robbie (152), tallis (79).
3. Beneath a Scarlet Sky...: pino (2,367), leyers (617), mimo (191), carletto (175), pino's (162).
4. Between Shades of Gray: jonas (409), andrius (243), lina (149), nkvd (140), rimas (121).
5. Hotel on the corner of...: henry (1,639), keiko (313), sheldon (185), henry's (146), marty (134).
6. Jackdaws: dieter (702), flick (842), follett (190), ken (188), michel (253).
7. Sarah's Key: zoe (149), bertrand (155), mame (63), d'hiv (53), rainsferd (46).
8. Shanghai Girls: yen (225), louie (160), sam (322), vern (122).

Додаток 7

Контексти вживання описового та неописового значення у творах «Sweet Tooth» та «Solar»

Абсолютна частота та контексти вживання лексем, що позначають парамову (McEwan «Sweet Tooth»)

Абсолютна частота	Описове значення/кількість	Неописове значення/кількість
	Парамова	
	43	419
Say, v* 462		
Said, v 320	'This isn't exactly chatty,' she <i>said coolly</i> ... (p. 10). - 38	Tom had <i>said</i> he didn't want to see the reviews ... (p. 159) - 282
Say, v 100	He said, 'I like it when you <i>say brilliant</i> .' (p. 88) - 3	I don't find this easy to <i>say</i> , but I'm deeply disappointed.' (p. 23) - 97
Saying, v 31	'Our <i>cover</i> ,' she kept <i>saying in a loud whisper</i> (p. 48). - 2	Tony was <i>saying</i> , 'You know where this all has to lead, don't you?' (p. 23) - 29
Says, v 11		Though Monica never <i>says</i> so, it is clear she doesn't believe him (p. 91). - 11
Tell, v* 288	7	281
Told 132	A man came out ... and <i>told me in a nervous, pleasant way</i> that I should wait (p. 54). - 4	... she ignored questions and <i>told us</i> nothing ... (p. 67) - 128
Tell, v 128	He was going to <i>tell me in his own way</i> ... (p. 22). - 2	He wouldn't <i>tell</i> me what it was (p. 12). - 118
Telling, v 24		... while I stood there watching him, wondering whether he was <i>telling</i> the truth (p. 40). - 24
Tells, v 12	She pauses, and then she <i>tells him, in that same flat voice</i> , that all his climbing gear has been taken too (p. 93). - 1	She is sick of her life, she <i>tells</i> him, sick of being financially dependent ... (p. 92) - 11
Talk, v* 122	-	122
Talked, v 30		So we <i>talked</i> of other ... (p. 119) - 30
Talk, v 49		I need to <i>talk</i> to Serena (p. 146). - 49
Talking, v 42		'But she's very kind really and she'll like <i>talking</i> to you (p. 145). - 42
Talks, v 1		He watches her closely as she <i>talks</i> , and knows that every word is a lie (p. 95). - 1
Speak, v* 82	6	76
Spoke, v 27	We <i>spoke in identical tones</i> , we were socially confident ... (p. 30) - 6	She <i>spoke</i> of her Syrian doctor, I spoke of Jeremy Mott, but not of Tony Canning (p. 31). - 29
Spoken, v 9		Within a week my mother had <i>spoken</i> to my headmaster (p. 8). - 9
Speak, v 21		He went to <i>speak</i> but was stuck for words (p. 86). - 21
Speaking, v 15		Everyone was <i>speaking</i> of 'the crisis' (p. 112) - 15
Speaks, v 2		As he <i>speaks</i> to the desk sergeant, he feels a bit of a cad or a snitch (p. 92). - 2
Sound, v* 37	37	-
Sounded, v 21	I mumbled something modest but it <i>sounded dismissive</i> ... (p. 13) - 21	
Sound, v 10	I said, hoping I didn't <i>sound like I was pleading</i> (p. 88). - 10	
Sounding, v 3	...he couldn't stop himself from <i>sounding</i> abject one moment and over-emphatic ... (p. 149) - 3	

Sounds, v 3	It <i>sounds</i> very promising (p. 166). - 3	
Sound, n* 18	18	
Sound, n 16	...I thought I heard the <i>sound</i> of a voice (p. 173). - 16	
Sounds, n 2	What then of my <i>politely muted sounds</i> ? (p. 111) - 2	
Voice, n* 38	36	2
Voice, n 31	Yes, she agreed in her affectless <i>voice</i> ... (p. 93) - 29	I thought I heard the sound of a <i>voice</i> . 173 - 2
Voices, n 7	In <i>low voices</i> we talked office gossip for the first quarter of an hour (p. 68). - 7	
Total (words and word forms of paralinguage): 1047	Total (words and word forms of descriptive meaning of paralinguage): 147	Total (words and word forms of nondescriptive meaning of paralinguage): 900

Абсолютна частота та контексти вживання лексем, що позначають кінесіку (McEwan «Sweet Tooth»)

Абсолютна частота	Описове значення/кількість	Неописове значення/кількість
	Кінетика	
<i>Go</i> , v* 394	263	131
Went, v 144	Desolate, I <i>went slowly</i> along Great Marlborough Street (p. 27) - 118	My light-headed alliterative prose <i>went down</i> well (p. 10). - 26
Gone, v 35	... and a half later, the men <i>had gone</i> (p.17). - 8	Everyone had <i>gone mad</i> , so everyone said (p. 19). - 27
Go, v 109	... Tony asked me if I would <i>go</i> for a longish walk in the woods (p. 17). - 64	It was a matter of letting my eyes and thoughts <i>go</i> soft, like wax ... (p. 9). - 45
Going, v 85	... she was in the crowd <i>going out</i> through the door (p. 47). - 67	I wasn't <i>going</i> to see the New Year in with you (p. 176). - 18
Goes, v 21	He <i>goes</i> upstairs and lies on the bed ... (p. 94). - 6	As far as <i>hand-holding goes</i> , it won't be much of an imposition (p. 103). - 15
<i>Come</i> , v* 249	116	133
Came, v 116	I <i>came out</i> of the cubicle, splashed my face ... (p. 102). - 47	... drinking <i>came</i> later (p. 108). - 69
Come, v 83	If he <i>comes</i> looking for you, you're to turn ... (p. 168). - 49	His Foundation money hadn't arrived, but he was sure it would <i>come</i> soon (p. 111). - 34
Coming, v 38	I heard Shirley <i>coming</i> and quickly put the pile in order ... (p. 52) - 15	I knew I had an interview <i>coming</i> up ... (p. 20) - 23
Comes, v 12	The person who <i>comes in</i> with a holdall and sets down ... (p. 94). - 5	... so the money that <i>comes</i> to me each month is not simply an impersonal ... (p. 103). - 7
<i>Walk</i> , v* 84	84	-
Walked, v 41	We <i>walked</i> in silence. He didn't know what to say (p.40). - 41	
Walk, v 20	It takes him an hour to <i>walk</i> the mile to his house (p. 94). - 20	
Walking, v 21	We knew what we <i>were walking</i> towards (p. 108). - 21	
Walks, v 2	... Sebastian <i>walks</i> back towards the Street ... (p. 91) - 2	
<i>Follow</i> , v* 56	22	34
Followed, v 27	With the music fading behind me, I <i>followed</i> their directions ... (p. 83) - 18	There <i>followed</i> a session of small talk (p. 54). - 9
Follow, v 10	18	I didn't <i>follow</i> the logic of this, but I said nothing (p. 8). - 10

Following, v 18	I started out following her path, the one she describes in her memoir... (p. 28) - 3	The <i>following</i> day I arrived home in the cathedral close with all my belongings (p. 28). - 15
Follows, v 5	She establishes that there is a brother and <i>follows</i> him to London ... (p. 64) - 1	
Turn, v* 135	54	81
Turned, v 91	Then he <i>turned and glanced</i> round the room, looking for me... (p. 140) - 40	Lately the weather had <i>turned</i> mild... (p. 144) - 51
Turn, v 28	... he managed to <i>turn onto</i> his side (p. 73) - 7	This <i>in turn</i> delays the repayment to Monica's brother ... (p. 93) - 21
Turning, v 12	...and I saw in front of me a restrained movement of heads tilting or <i>turning</i> <i>minimally</i> (p. 46) - 4	... nothing resolved, thoughts still <i>turning</i> , when I heard footsteps on the stairs (p. 117). - 8
Turns, v 4	He <i>turns</i> and standing before him ... (p. 91) - 3	The DI switches off the projector and <i>turns up</i> the lights (p. 94). - 1
Total (words and word forms of moving): 918	Total (words and word forms of descriptive meaning of moving): 539	Total (words and word forms of nondescriptive meaning of moving): 379
Total (words and word forms of paralanguage and moving): 1965	Total (words and word forms of descriptive meaning of paralanguage and moving): 686	Total (words and word forms of nondescriptive meaning of paralanguage and moving): 1279

Абсолютна частота та контексти вживання лексем, що позначають парамову (McEwan «Solar»)

Абсолютна частота	Описове значення/кількість	Неописове значення/кількість
Парамова		
<i>Say</i> , v* 302	60	242
Said, v 217	“Solar energy?” Beard <i>said mildly</i> (p. 27) - 52	She <i>said</i> she did not mind what he did (p. 9) - 165
Say, v 54	He was starting to <i>say</i> <i>conversationally</i> (p. 108). - 4	... he had no idea what he wanted <i>to say</i> (p. 42). - 50
Saying, v 27	... deep female voice behind him <i>saying kindly</i> ... (p. 61) - 4	... he was <i>saying</i> , but it seemed too abstract (p. 162). - 23
Says, v 4		... she <i>says</i> she's wrong (p. 195) - 4
<i>Tell</i> , v* 126	1	125
Told, v 66	... she told him plainly <i>to go away</i> (p.38). - 1	He <i>told</i> himself that things are often not as bad as you think (p. 131). - 65 But he would <i>tell</i> no one (p. 58). - 42
Tell, v 42		His doctor <i>tells</i> him that not thinking about that thing make it go away (p. 260). - 1
Tells, v 1		She seemed on the point of <i>telling</i> him something else ... (p. 207) - 17
Telling, v 17		64
<i>Talk</i> , v* 67	3	64
Talked, v 12		... he <i>talked</i> about his work and travels ... (p. 164) - 12
Talk, v 33	He had <i>to talk fast</i> (p. 140). - 1	She had come <i>to talk</i> ... (p. 47). - 32
Talking, v 22	... laughing and <i>talking at a relaxed, normal pitch</i> (p. 90). - 2	I'm <i>talking</i> to a lawyer in Oregon (p. 252). - 20
Talks, v		-
<i>Speak</i> , v* 73	13	60
Spoke, v 34	... Tom Aldous <i>spoke with the lilting confidence of a prize pupil</i> ... (p. 28) - 12	When Beard's turn came, he <i>spoke</i> to the point (p. 96). - 22

Spoken, v 5		These half-truths were the best words he had ever <i>spoken</i> (p. 177). - 5
Speak, v 22		Beard thought it important <i>to speak</i> first (p. 43). - 22
Speaking, v 11	... and <i>speaking in a measured, husky tone</i> ... (p. 33) - 1	She was nervous <i>speaking</i> in public... (p. 128) - 10
Speaks, v 1		He still <i>speaks</i> at conferences... (p. 259) - 1
<i>Sound, v* 12</i>	7	1
Sounded, v 10	It always <i>sounded</i> like a lie (p. 63). - 10	
Sound, v 1	... and then, determined <i>to sound grave rather than querulous</i> , he said... (p. 163). - 1	
Sounding, v 1		When he heard himself <i>sounding off</i> , he was not at all convinced... (p.183). - 1
Sounds		-
<i>Voice, n* 51</i>	38	13
Voice, n 40	... though her <i>voice was as bright as ever</i> (p. 13). - 32	... she would hear his <i>voice</i> but not his words (p.17). - 8
Voices, n 11	... the sound of children's <i>voices</i> approaching ... (p. 45). - 6	His turn to listen to <i>voices</i> through the wall? (p. 24) - 5
<i>Sound, n* 36</i>	28	8
Sound, n 35	... from inside came <i>a muffled sound of bare feet</i> ... (p. 24). - 27	At that thought he heard <i>a sound</i> above him ... (p. 42) - 8
Sounds, n 1	... from the galley ... came the smell of frying meat and garlic and the <i>sounds of spoons</i> ... (p. 61) - 1	
Total (words and word forms of paralanguage): 667	Total (words and word forms of descriptive meaning of paralanguage): 154	Total (words and word forms of nondescriptive meaning of paralanguage): 513

Абсолютна частота та контексти вживання лексем, що позначають кінесіку (McEwan «Solar»)

Абсолютна частота	Описове значення/кількість	Неописове значення/кількість
	Кінесіка	
<i>Go, v* 267</i>	179	88
Went, v 84	... Beard wondered ... as he left one office and <i>went glumly</i> toward the next ... (p. 31) - 66	After two or three glasses of the white, the red <i>went down</i> painlessly, like water, at least at first (p. 72). - 18
Gone, v 29	His groin was so tender that he waited until the others <i>had gone</i> inside... (p. 69) - 12	Even the hangers <i>were gone</i> (p. 9). - 17
Go, v 84	Beard preferred to <i>go around</i> alone ... (p.26). - 60	... the demand for energy <i>will go on</i> rising as the world's population expands ... (p. 173) - 24
Going, v 68	... before <i>going in</i> he found a litter bin and disposed of the plastic bag (p. 81). - 41	I'm <i>going</i> to talk to Aldous, then I'm <i>going</i> to take him with me to Design (p. 33). - 27
Goes, v 2		Honestly, it <i>goes</i> deeper ... (p. 82). - 2
<i>Come, v* 220</i>	96	124
Came, v 108	And here he <i>came</i> , a gaunt parchment-faced fellow ... (p. 105). - 36	The machine <i>came to life</i> at first touch (p. 68). - 72
Come, v (participle 2) 23	She <i>had come</i> to talk, not to listen (p. 47). - 13	... long-running sinecures <i>had recently come</i> to an end ... (p. 19) - 10
Come, v 54	I thought I'd <i>come</i> and have a look round (p. 43). - 25	" <i>Come on</i> , man. Let's go!" (p. 54) - 29

Coming, v 31	Tarpin ... was <i>coming toward</i> him with a firm stride (p. 45). - 20	But he, Beard, had had many affairs himself ... and, probably it was <i>coming to an end</i> (p.92). - 11
Comes, v 4	... he'll be arrested if he phones or writes or <i>comes</i> within 500 yards of our house (p. 212). - 2	... though at times he <i>comes closer</i> to being pathetic ... (p. 260). - 2
Walk, v* 39	39	
Walked, v 24	... he <i>walked</i> unhurriedly down the garden path ... (p. 88). - 24	
Walk, v 4	He asked if he could at least <i>walk</i> with her across the parks (p. 180). - 4	
Walking, v 11	... and it seemed he was <i>walking</i> directly toward it now (p. 109). - 11	
Walks, v	-	-
Follow, v* 24	6	18
Followed, v 9	... so Beard <i>followed</i> a narrow concrete path ... (p. 41) - 3	... the sound of a hiss <i>followed</i> by a whiplike crack... (p. 154) - 6
Follow, v 2	"I <i>follow</i> you," Jan said (p. 54). 2	
Following, v 10	Within seconds he was bouncing across the plain, <i>following</i> through the sight holes (p. 55). - 1	During the <i>following</i> week, some commentators agreed with her (p. 97). - 9
Follows, v 1		A confrontation <i>follows</i> (p. 86). 1
Turn, v* 95	32	63
Turned, v 62	... he groaned and <i>turned</i> angrily on his side (p. 65). - 25	... spoiled generation <i>turned its backs</i> on the fathers who fought the war (p. 60). - 37
Turn, v 21	Rather than <i>turn</i> and have his face ripped away, he hunched his shoulders (p. 68). - 5	It would be difficult <i>to turn</i> her from this calm, seductive mode (p. 161). - 16
Turning 12	Hammer, <i>turning</i> to Beard, looked like he was about to go down on one knee (p. 247). - 2	By <i>turning his shoulder into the room</i> , Beard was able to prompt his host ... (p. 135) - 10
Turns	-	-
Total (words and word forms moving): 645	Total (words and word forms of descriptive meaning of moving): 352	Total (words and word forms of nondescriptive meaning of moving): 293
Total (words and word forms of moving and paralinguage): 1312	Total (words and word forms of descriptive meaning of moving and paralinguage): 506	Total (words and word forms of nondescriptive meaning of moving and paralinguage): 806

Додаток 8

Алгоритм аналізу методів описової статистики у програмному середовищі R (середнє значення, медіана, стандартне відхилення, мінімальне та максимальне значення)

```
242 # Example data
243 data <- data.frame(
244   Category = c(
245     rep("Gesture", 5), rep("Posture", 5), rep("Face", 4), rep("voice", 5)
246   ),
247   Type = c(
248     "hand", "head", "arm", "shoulder", "finger",
249     "turn", "go", "went", "come", "came",
250     "face", "eye", "watch", "smile",
251     "voice", "say", "said", "tell", "told"
252   ),
253   Frequency = c(
254     4171, 2591, 1589, 984, 973,
255     2636, 6499, 2433, 2523, 2655,
256     2909, 2584, 1662, 1462,
257     1718, 4256, 13172, 2417, 1908
258   )
259 )
260
261 # Load required packages
262 if (!requireNamespace("dplyr", quietly = TRUE)) {
263   install.packages("dplyr")
264 }
265 library(dplyr)
266
267 # Calculate descriptive statistics for each category
268 descriptive_stats <- data %>%
269   group_by(Category) %>%
270   summarize(
271     Mean = mean(Frequency),
272     Median = median(Frequency),
273     SD = sd(Frequency),
274     Min = min(Frequency),
275     Max = max(Frequency)
276 )
```

Результати

```
>
> # Print the descriptive statistics
> print(descriptive_stats)
# A tibble: 4 x 6
  Category Mean Median SD Min Max
  <chr> <dbl> <dbl> <dbl> <dbl> <dbl>
1 Face 2154. 2123 701. 1462 2909
2 Gesture 2062. 1589 1351. 973 4171
3 Posture 3349. 2636 1763. 2433 6499
4 voice 4694. 2417 4844. 1718 13172
> |
```

Category	Mean	Median	SD	Min	Max
Face	2154	2123	701	1462	2909
Gesture	2062	1589	1351	973	4171
Posture	3349	2636	1763	2433	6499
Voice	4694	2417	4844	1718	13172

Інтерпретація статистичних показників:

1. Слот «Голос»:

- *Середнє значення (Mean):* 2154. Це означає, що середня кількість випадків у слоті «Обличчя» становить 2154.
- *Медіана (Median):* 2123. Медіана є значенням, яке розділяє дані на дві рівні частини, і в даному випадку, відсутні суттєві викиди.
- *Стандартне відхилення (SD):* 701. Велике стандартне відхилення вказує на значний розкид даних навколо середнього значення.
- *Мінімальне значення (Min):* 1462. Це найменше значення у слоті «Обличчя».
- *Максимальне значення (Max):* 2909. Це найбільше значення у слоті «Обличчя».

2. Gesture:

- *Середнє значення (Mean):* 2062. Це середня кількість випадків у слоті «Жест».
- *Медіана (Median):* 1589. Медіана вказує на те, що половина даних у цьому слоті менше показника 1589, а інша половина - більше.
- *Стандартне відхилення (SD):* 1351. Значний розкид даних навколо середнього значення.
- *Мінімальне значення (Min):* 973. Найменше значення у слоті «Жест».
- *Максимальне значення (Max):* 4171. Найбільше значення у слоті «Жест».

3. Posture:

- *Середнє значення (Mean):* 3349. Середня кількість випадків у слоті «Постава».
- *Медіана (Median):* 2636. Половина даних менше 2636, а половина - більше.
- *Стандартне відхилення (SD):* 1763. Розкид даних досить великий навколо середнього значення.
- *Мінімальне значення (Min):* 2433. Мінімальне значення у слоті «Постава».
- *Максимальне значення (Max):* 6499. Максимальне значення у слоті «Постава».

4. Voice:

- *Середнє значення (Mean):* 4694. Це середня кількість випадків в категорії «Голос».
- *Медіана (Median):* 2417. Медіана вказує на розподіл даних навколо 2417.
- *Стандартне відхилення (SD):* 4844. Розкид даних навколо середнього значення значно вищий.
- *Мінімальне значення (Min):* 1718. Мінімальне значення у слоті «Голос».
- *Максимальне значення (Max):* 13172. Максимальне значення у слоті «Голос».

Додаток 9

Алгоритм аналізу методів описової статистики у програмному середовищі R (квартилі, діапазон, скошеність, ексцес)

```
315 # Load necessary libraries for extended analysis
316 library(dplyr)
317 library(ggplot2)
318 library(e1071)
319 library(ggpubr)
320
321 # Create the data frame with the provided data
322 data <- data.frame(
323   Category = rep(c("Gesture", "Posture", "Face", "voice"), each = c(5, 5, 5, 5)),
324   Type = c("hand", "head", "arm", "shoulder", "finger",
325           "turn", "go", "went", "come", "came",
326           "face", "eye", "watch", "smile", "look",
327           "voice", "say", "said", "tell", "told"),
328   Frequency = c(4171, 2591, 1589, 984, 973,
329                2636, 6499, 2433, 2523, 2655,
330                2909, 2584, 1662, 1462, 7761,
331                1718, 4256, 13172, 2417, 1908)
332 )
333
334 # Calculate the quartiles (1st and 3rd quartiles) for each category
335 quartiles_by_category <- data %>%
336   group_by(Category) %>%
337   summarize(Q1 = quantile(Frequency, 0.25),
338            Q3 = quantile(Frequency, 0.75))
339
340 # Calculate the range for each category (Max - Min)
341 range_by_category <- data %>%
342   group_by(Category) %>%
343   summarize(Range = max(Frequency) - min(Frequency))
344 |
345 # Calculate the skewness for each category
346 skewness_by_category <- data %>%
347   group_by(Category) %>%
348   summarize(Skewness = skewness(Frequency))
349
350 # Calculate the kurtosis for each category
351 kurtosis_by_category <- data %>%
352   group_by(Category) %>%
353   summarize(Kurtosis = kurtosis(Frequency))
354
355 # Create scatterplots
356 scatterplot <- ggplot(data, aes(x = Category, y = Frequency)) +
357   geom_point(aes(color = Category), size = 3) +
358   labs(title = "Scatterplot of Frequency by Category")
359
360 # Create histograms
361 histograms <- ggplot(data, aes(x = Frequency)) +
362   geom_histogram(binwidth = 500) +
363   facet_wrap(~Category, scales = "free") +
364   labs(title = "Histogram of Frequency by Category")
365
366 # Create boxplots
367 boxplots <- ggplot(data, aes(x = Category, y = Frequency, fill = Category)) +
368   geom_boxplot() +
369   labs(title = "Boxplots of Frequency by Category")
370
371 # Display the results
372 quartiles_by_category
373 range_by_category
374 skewness_by_category
375 kurtosis_by_category
376 scatterplot
377 histograms
```

Результати

```
# A tibble: 4 x 3
  Category      Q1      Q3
  <chr>      <dbl> <dbl>
1 Face        1662  2909
2 Gesture      984  2591
3 Posture     2523  2655
4 Voice       1908  4256
> range_by_category
# A tibble: 4 x 2
  Category Range
  <chr>      <dbl>
1 Face        6299
2 Gesture     3198
3 Posture     4066
4 Voice      11454
> skewness_by_category
# A tibble: 4 x 2
  Category skewness
  <chr>      <dbl>
1 Face        0.928
2 Gesture     0.559
3 Posture     1.07
4 Voice       0.967
> kurtosis_by_category
# A tibble: 4 x 2
  Category kurtosis
  <chr>      <dbl>
1 Face      -1.09
2 Gesture   -1.64
3 Posture   -0.928
4 Voice     -1.06
```

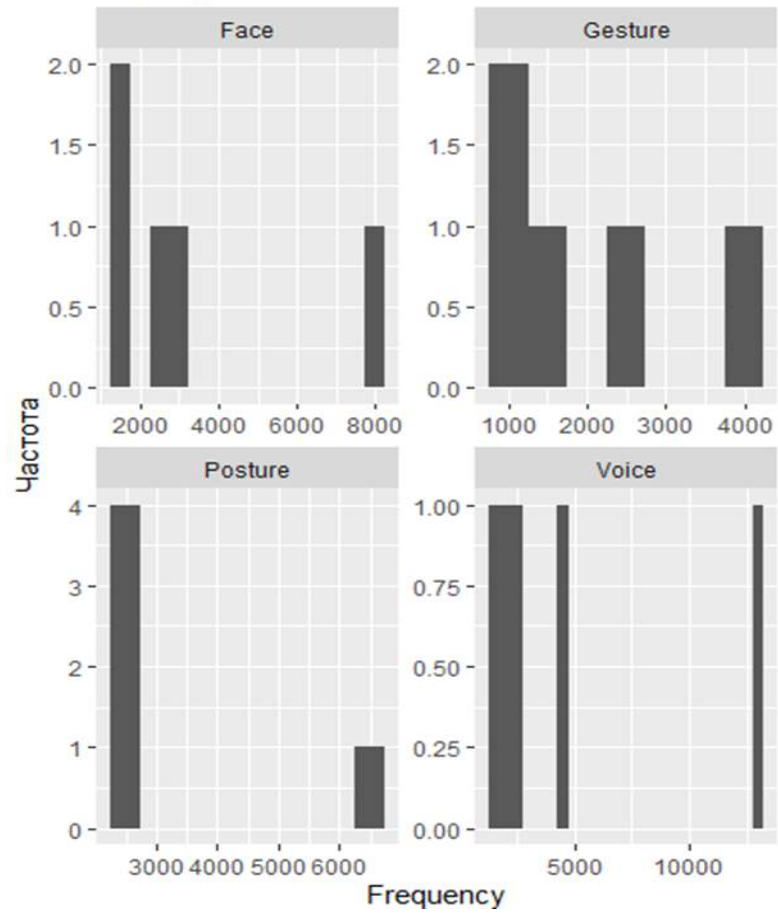
Інтерпретація статистичних показників

1. **Квартилі:** Квартилі (Q1 і Q3) вказують на розподіл значень даних у кожному слоті. Наприклад, у слоті «Обличчя» значення розподілені від 1662 до 2909, що свідчить про те, що більшість спостережень зосереджені в цьому діапазоні.
2. **Діапазон:** Діапазон показує різницю між максимальним і мінімальним значеннями даних. Наприклад, у слоті «Голос» діапазон дуже широкий (11454), що вказує на значну різноманітність у цьому слоті.
3. **Скошеність:** Скошеність вказує на те, чи спостерігається відхилення даних від нормального розподілу. У цьому випадку, позитивна скошеність у слотах «Обличчя», «Жест» та «Голос» може свідчити про те, що в цих слотах є більше високих значень. У слоті «Постава» скошеність є більш вираженою, що може вказувати на більшу концентрацію значень поблизу середнього.
4. **Ексцес:** Ексцес вказує на форму розподілу даних. Негативне значення ексцесу у слотах «Обличчя», «Жест», «Постава» та «Голос» вказує на легку форму розподілу, де важкі хвости розподілу менше виражені, і дані більш концентровані навколо середнього значення.

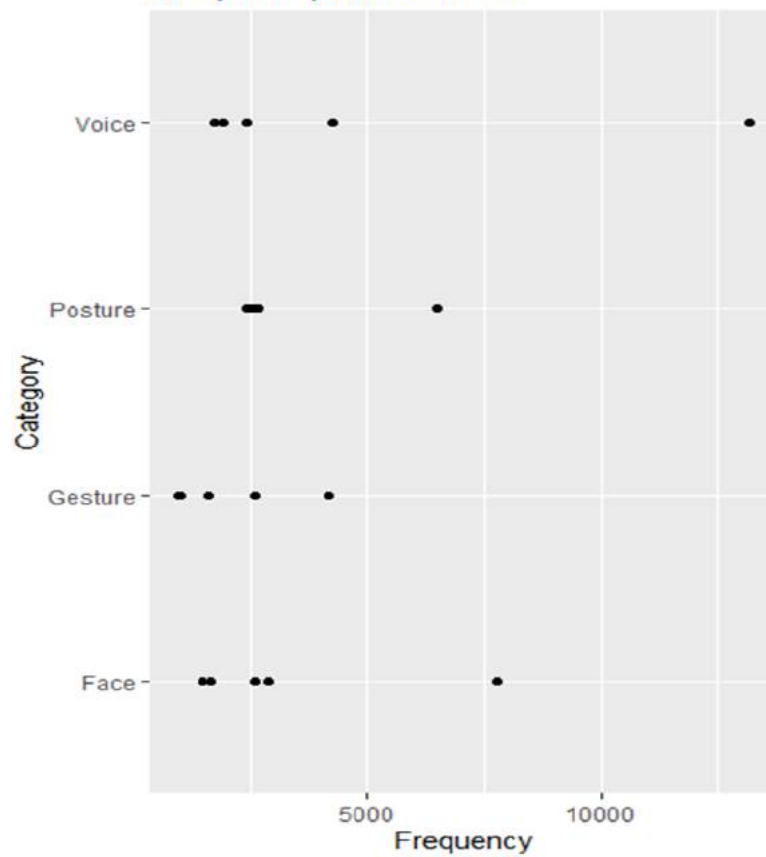

Гістограми

Діаграма розсіювання

Додаток 11

Алгоритм аналізу у програмному середовищі R Параметричний статистичний тест ANOVA

```
1 # Create a data frame with your categories and counts
2 data <- data.frame(
3   Category = c("GESTURE", "Posture", "Face", "Voice"),
4   Count = c(4171, 2591, 1589, 984, 973, 962, 681, 397, 130, 132,
5             636, 350, 2636, 1341, 1224, 21, 6499, 2433, 2523, 2655, 2493, 1980, 1623, 549, 491, 263, 308, 512, 208, 165,
6             2909, 2584, 661, 498, 494, 373, 146, 1662, 1462, 1306, 408, 209, 205, 107, 37, 7761, 626, 413, 198, 119,
7             1718, 1246, 210, 4256, 13172, 2417, 1908, 996, 790, 890, 541, 495, 348)
8 )
9
10 # Load the necessary library for ANOVA
11 library(stats)
12
13 # Perform one-way ANOVA
14 result_anova <- aov(Count ~ Category, data = data)
15
16 # Summarize the ANOVA results
17 summary(result_anova)
18
```

Результати

```
>
> # Perform one-way ANOVA
> result_anova <- aov(Count ~ Category, data = data)
>
> # summarize the ANOVA results
> summary(result_anova)
              Df    Sum Sq Mean Sq F value Pr(>F)
Category      3  7320220 2440073   0.548  0.651
Residuals    60 267163804 4452730
> |
```

Статистичні показники

- **Df (Ступені свободи):**
  - «Category» має 3 ступені свободи, що представляє кількість категорій (груп), мінус 1.
  - «Residuals» мають 60 ступенів свободи, які обчислюються як загальна кількість точок даних мінус кількість категорій.

- **Sum Sq (Сума квадратів):**
  - Для «Category» сума квадратів становить 7,320,220 і представляє варіабельність між середніми значеннями груп.
  - Для «Residuals» сума квадратів становить 267,163,804 і представляє внутрішню варіабельність в межах кожної групи.
- **Mean Sq (Середні квадрати):**
  - Середній квадрат для «Category» становить 2,440,073 і обчислюється, ділячи суму квадратів для «Category» на його ступені свободи.
  - Середній квадрат для «Residuals» становить 4,452,730 і обчислюється, ділячи суму квадратів для «Residuals» на його ступені свободи.
- **F value (F-статистика):**
  - F-статистика дорівнює 0,548 і є співвідношенням середнього квадрату для «Category» до середнього квадрату для «Residuals». Вона вимірює, чи значущо відмінність між групами є відмінною від відмінності всередині груп.
- **Pr(>F) (p-значення):**
  - P-значення, пов'язане із F-статистикою, становить 0,651. Це p-значення використовується для визначення статистичної значущості F-статистики.

Інтерпретація статистичних показників

- **F-статистика** використовується для перевірки нульової гіпотези (H_0), згідно з якою немає значущих різниць між середніми значеннями груп. У цьому випадку F-статистика є відносно невеликою (0,548).
- **Високе p-значення (0,651)** вказує на те, що є велика ймовірність отримання такої ж F-статистики, як та, яку ми спостерегли, якби не було реальних різниць між категоріями. Іншими словами, p-значення не є статистично значущим.

Додаток 12

Алгоритм аналізу у програмному середовищі R

Непараметричний статистичний тест Хі-КВАДРАТ

```
18
19 # Create a data frame with the data
20 data <- data.frame(
21   Category = c("Gesture", "Gesture", "Gesture", "Gesture", "Gesture", "Posture", "Posture", "Posture", "Posture", "Post
22               "Face", "Face", "Face", "Face", "Face", "Voice", "Voice", "Voice", "Voice", "Voice"),
23   Type = c("hand", "head", "arm", "shoulder", "finger", "turn", "go", "went", "come", "came",
24            "face", "eye", "watch", "smile", "look", "voice", "say", "said", "tell", "told")
25 )
26
27 # Create a contingency table
28 contingency_table <- table(data$Category, data$Type)
29
30 # Perform the chi-squared test
31 chi_squared_result <- chisq.test(contingency_table)
32
33 # Print the results
34 print(chi_squared_result)
35 |
36
```

Результати

```
>
> # Print the results
> print(chi_squared_result)

      Pearson's Chi-squared test

data:  contingency_table
X-squared = 60, df = 57, p-value = 0.3675
< |
```

Отримані статистичні показники

- *Хі-квадрат*: Це статистика хі-квадрат (60). Вона вимірює відхилення між спостереженими кількостями в таблиці співвідношень та кількостями, які б очікувалися, якщо б не було жодного зв'язку між категоріями та типами. Іншими словами, вона кількісно виражає, наскільки фактичні дані відрізняються від очікуваних даних, якщо б не було жодного взаємозв'язку між категоріями та типами.
- *Ступені свободи (df)*: Ступені свободи (df) вказують на кількість категорій, помножену на кількість типів, мінус 1 ($df = \text{кількість рядків} - 1$). Стосовно досліджуваних 4 категорій (слотів) (Жест, Постава, Обличчя, Голос), $df = 4 - 1 = 3$.
- *p-значення*: Р-значення дорівнює 0,3675. Це ймовірність спостерігати статистику хі-квадрат такої ж або більшої екстремальності, як обчислена (60), при умові, що немає зв'язку між категоріями та типами. Іншими словами, цей показник вимірює статистичну значущість зв'язку.

Інтерпретація р-значення

- Якщо р-значення невелике (зазвичай менше вибраного рівня значущості, як-от 0,05), це вказує на статистично значущий зв'язок між категоріями та типами. Отримане невелике р-значення підкреслювало б, що принаймні одна з категорій пов'язана зі своїми типами.
- Якщо р-значення велике (більше вибраного рівня значущості), це вказує на відсутність статистично значущого зв'язку між категоріями (слотами). Отримане велике р-значення (0,3675) вказує на відсутність достатньої експертної підтримки для висновку про наявність зв'язку.

Додаток 13

Алгоритм аналізу у програмному середовищі R

Непараметричний статистичний тест Крускала-Уоллеса

```
30 data <- data.frame(  
31   Category = c("Gesture", "Gesture", "Gesture", "Gesture", "Gesture", "Posture", "Posture", "Posture", "Posture", "Post",  
32     "Face", "Face", "Face", "Face", "Face", "Voice", "Voice", "Voice", "Voice", "Voice"),  
33   Type = c("hand", "head", "arm", "shoulder", "finger", "turn", "go", "went", "come", "came",  
34     "face", "eye", "watch", "smile", "look", "voice", "say", "said", "tell", "told"),  
35   Frequency = c(4171, 2591, 1589, 984, 973, 2636, 6499, 2433, 2523, 2655,  
36     2909, 2584, 1662, 1462, 7761, 1718, 4256, 13172, 2417, 1908)  
37 )  
38 |  
39 # kruskal-wallis test  
40 kruskal_result <- kruskal.test(Frequency ~ Category, data = data)  
41  
42 # Print the test result  
43 print(kruskal_result)
```

Результати

```
> # kruskal-wallis test  
> kruskal_result <- kruskal.test(Frequency ~ Category, data = data)  
>  
> # Print the test result  
> print(kruskal_result)  
  
kruskal-wallis rank sum test  
  
data: Frequency by Category  
kruskal-wallis chi-squared = 2.68, df = 3, p-value = 0.4436
```

Отримані показники

Статистика Крускала-Уоллеса (H-статистика): 2.68

Ступені свободи (df): 3

p-значення: 0.4436

Статистика Крускала-Уоллеса (H) відображає загальну різницю у розподілі статистичних значень серед різних слотів. Є схожою на статистику Хі-квадрату в традиційному аналізі дисперсії (ANOVA).

H-статистика становить 2,68.

Ступені свободи (df): Ступені свободи відображають кількість груп мінус 1 ($df = k - 1$), де k - це кількість груп або категорій, які порівнюються. Оскільки аналізуємо 4 слоти (Gesture, Posture, Face, Voice), отже, $df = 3$.

p-значення: p-значення вказує на статистичну значущість різниць між слотами. Воно представляє ймовірність спостерігати статистику тесту таку ж або більш екстремальну, ніж та, яку було розраховано (H-статистика), якби нульова гіпотеза була справді правдивою (тобто, якби різниць між слотами не було). Отримане p-значення становить 0,4436, що є відносно великим.

Інтерпретація статистичних показників

З p-значенням 0,4436 і використанням рівня значущості (альфа) 0,05 не відкидаємо нульову гіпотезу. Це свідчить про відсутність переконливих доказів того, що розподіл частотності суттєво відрізняються серед чотирьох слотів (Gesture, Posture, Face, Voice).

Загалом на підставі тесту Крускала-Уоллеса немає переконливих доказів того, що розподіли частотності суттєво відрізняються серед чотирьох слотів. Однак інтерпретація може варіювати залежно від обраного рівня значущості і конкретного контексту дослідження.

Додаток 14

Загальна характеристика застосунків Voyant Tools, SkrtchEngine та AntConc

Voyant Tools – це безкоштовний застосунок та інструмент для аналізу й візуалізації текстових корпусів. Основні характеристики *Voyant Tools* охоплюють:

1. **Візуалізація тексту:** *Voyant Tools* надає засоби для візуалізації текстових даних, включаючи хмари слів, графіки розподілу термінів, графи зв'язків та інші види діаграм.
2. **Кількісний та якісний аналіз:** визначає частотність слів, ключові слова, контекст, та інші мовні особливості.
3. **Робота з корпусами:** можливо створювати корпуси текстів для аналізу, а також імпортувати власні тексти для обробки.
4. **Динамічна візуалізація:** візуалізація в *Voyant Tools* може бути динамічною, надаючи змогу аналізувати зміни у тексті з часом.
5. **Пошук та фільтрація:** можливо виконувати пошук та фільтрацію текстів для визначення конкретних аспектів аналізу.
6. **Мультилінгвальність:** *Voyant Tools* підтримує аналіз текстів різними мовами і здатний розпізнавати різні кодування символів.
7. **Спільна робота:** декілька користувачів можуть спільно працювати над аналізом тексту та ділитися результатами через онлайн-застосунок.
8. **Аналіз змісту тексту:** можливо використовувати *Voyant Tools* для вивчення тем та ключових слів у тексті, що допомагає зрозуміти зміст тексту та ідентифікувати основні теми.
9. **Доступ в інтернеті:** можливо використовувати *Voyant Tools* безпосередньо в браузері, не завантажуючи чи встановлюючи програми на комп'ютер.
10. **Використання в лінгвістиці:** *Voyant Tools* найчастіше використовують для вивчення текстів та літературних досліджень.

SketchEngine – це спеціалізований інструмент для аналізу текстових корпусів і роботи з лінгвістичними даними. Основні характеристики *SketchEngine*:

1. **Корпусний аналіз:** *SketchEngine* спрямований на аналіз корпусів тексту для вивчення мовної структури та вживання слів.
2. **Лематизація та морфологічний аналіз:** програма дає змогу проводити лематизацію слів та морфологічний аналіз для встановлення форм та граматичних властивостей слів.
3. **Аналіз гіперемії:** можливо вивчати гіперемічні зв'язки слів та фраз в тексті, що допомагає розуміти контекст та використання слів.
4. **Корпуси різними мовами:** *SketchEngine* підтримує корпуси різними мовами і уможливорює проведення порівняльного аналізу між ними.
5. **Фразеологія:** програма допомагає вивчати фразеологічні одиниці та фразеологічні слова в тексті.
6. **Кількісний аналіз:** *SketchEngine* пропонує різні статистичні інструменти для аналізу тексту, включаючи частотний аналіз та аналіз асоціацій.
7. **Лексикографічне застосування:** інструмент широко використовують в лексикографії для створення словників та словникових ресурсів.
8. **Семантичний аналіз:** програма допомагає вивчати семантичні зв'язки між словами і концептами, включаючи асоціації та значення слів.
9. **Пошук контекстів та конкордансів:** *Sketch Engine* надає інструменти для пошуку контекстів і конкордансів для конкретних слів або висловів у тексті. Це допомагає зрозуміти, як дані слова використовуються в різних контекстах.
10. **Статистичні звіти:** Програма створює різні статистичні звіти, включаючи частотні таблиці, графіки та інші інструменти для аналізу текстів..

AntConc є інструментом комп'ютерного лінгвістичного аналізу: застосунком, який допомагає вивчати лінгвістичні явища в корпусах тексту та отримувати кількісні дані для подальших статистичних досліджень:

1. **Завантаження корпусів:** AntConc дає змогу завантажити тексти у великому обсязі, створюючи корпус для аналізу. Тексти можуть бути у форматі .txt, .docx, .pdf та інших популярних форматах.

2. **Частотний аналіз:** програма обчислює частоту вживання слів, лексем, або лексичних сполук у тексті. Надає список найбільш часто вживаних слів у корпусі.

3. **Ключові слова:** AntConc виділяє ключові слова, які найбільше характеризують корпус. Це допомагає визначити основні теми тексту.

4. **Конкорданси:** застосунок дає змогу переглядати контекст певних слів у тексті, зокрема, сполуки, в яких вони трапляються.

5. **Аналіз асоціацій:** AntConc уможливує виконання аналізу асоціацій між словами, виокремлюючи пари слів, які часто трапляються разом у тексті.

6. **Візуалізація даних:** Програма підтримує візуалізацію результатів у вигляді графіків та діаграм, що полегшує сприйняття та аналіз результатів.

7. **Фільтрація та пошук:** можливо використовувати фільтри та інструменти пошуку для виділення конкретних фрагментів тексту або даних.

8. **Підтримка мов:** AntConc може бути використана для аналізу текстів на різних мовах і підтримує різні кодування символів.

9. **Експорт результатів:** результати аналізу можуть бути експортовані у різних форматах, включаючи CSV, HTML, та інші для подальшого використання або опрацювання в інших програмах.

10. **Підтримка ОС:** AntConc доступна для Windows, macOS і Linux, що робить її доступною для користувачів на різних платформах.

11. **Безкоштовність та відкритий код:** AntConc є безкоштовною програмою з відкритим вихідним кодом.